॥ अथ श्रीमद्देवीभागवते नवमस्कंधः प्रारभ्यते ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीदेव्यैनमः ॥ काश्मीरबिंदुभालांकरुणाशृंगारसारसीमांताम् ॥ सीमंतवद्धचंद्रामुन्निद्रांभोरुहाननांवंदे ॥ १ ॥ स्कंधेऽस्मिन्नवमेपंचप्रकृतीनांप्रपंचनम् ॥ तत्प्रसंगेनचान्या
सांक्रियतेविस्तरेणच ॥ २ ॥ अर्धाधिकाष्टपंचाशत्संयुतैःशतपद्यकैः ॥ संक्षेपेणचशक्तीनांवर्णनंतावदुच्यते ॥ ३ ॥ ननुसर्वोऽप्ययंनवमस्कंधोऽध्यायतोग्रंथानुपूर्वीतश्चब्रह्मवैवर्तातर्गतप्रकृतिखंडे
नसमानएव ॥ क्वचित्क्वचिद्भेदोपिप्रायशःकथंजातइतिचेत्सत्यं किंतावदऽत्राश्चर्यैकारणं कुत्रचिदेतादृशंसमानानुपूर्वीकत्वेननदृष्टमितिचेत्तदसत् ॥ शिवरहस्योक्तप्रदोषपूजाध्यायस्यब्रह्मोत्तरखंड
स्यप्रदोषपूजाध्यायेनसमानानुपूर्वीकत्वदर्शनात् ॥ तथानारदपुराणीयमंत्रखंडस्थवचनानांतंत्रराजस्थवचनैःसमानत्वात् ॥ तथातंत्रेषुबहुषुतंत्रांतरस्थपटलानांसमानानामुपलंभात् तथावेदेपिरुद्रा
ध्यायस्यशतशाखासुसमानत्वात् ॥ पुरुषसूक्तादिसूक्तानांचशाखांतरेषुसमानानुपूर्वीकत्वस्यस्पष्टमुपलभ्यमानत्वात् ॥ तथाचयथासर्वत्रसमानानुपूर्वीकत्वमन्यत्रदृष्टंतथादेवीभागवतेऽपिनवमस्कंधस्य
प्रकृतिखंडसमानानुपूर्वीकत्वमस्तु किमाश्चर्यम्॥ननुतथाप्यत्रपूर्वापरविरोधःस्पष्टएव॥तथाहि ॥ पूर्वत्रतृतीयस्कंधेब्रह्मविष्णुरुद्राणांसाम्यावस्थमायोपाधिकब्रह्मणोभगवतीपदवाच्यादुत्पत्तिरभिहिता ॥
तथागौरीलक्ष्मीसरस्वतीनांचभगवतीसकाशादेवोत्पत्तिरुक्ता ॥ भगवत्यैवताःशक्तयस्तेभ्योदत्ताइत्युक्तम् ॥ नवमस्कंधेतुगोपालसुंदरीरूपश्रीकृष्णमूर्तेर्ब्रह्मादीनामुत्पत्तिस्तथागौर्यादीनामुत्पत्तिस्ता
श्चशक्तयोब्रह्मादिभ्योदत्ताःश्रीकृष्णेनैवेत्यादिकमुक्तम् ॥ अन्यच्च क्वचिदस्मिन्स्कंधेपूर्वविरुद्धमेवोक्तम् ॥ तयाचपूर्वापरविरोधःस्पष्टएवेतिचेन्न ॥ भिन्नवक्तृकत्वात् ॥ पूर्वग्रंथस्यवक्ताव्यासोनवमस्कं
धस्यवक्तानारायणइतिभिन्नवक्तृकत्वात् कल्पभेदेनोभयमप्युपपद्यते ॥ यथापुराणेषुक्वचिच्छिवाद्ब्रह्मविष्ण्वोरुत्पत्तिः क्वचित्तुब्रह्मणःसकाशाच्छिवविष्ण्वोः क्वचिद्गणेशादेतेषांत्रयाणाम् ॥ तथा
सूर्यादेतेषांत्रयाणांकल्पभेदेनोत्पत्तिरभिहिता ॥ तथैवाऽत्राऽपिकल्पभेदेनउभयार्थस्याऽपिसंभवात् ॥ ननुपुराणभेदेनतत्रभिन्नाभिन्नासृष्टिप्रक्रियाअभिहिता ॥ अत्रत्वेकस्मिन्नेवपुराणेभिन्नाप्रक्रिया

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ गणेशजननीदुर्गाराधालक्ष्मीःसरस्वती ॥ सावित्रीचसृष्टिविधौप्रकृतिःपंचधास्मृता ॥ १ ॥

भिहितेतिजनमेजयस्यैकस्यश्रोतुर्व्यामोहःस्यादितिचेन्न ॥ महाभारतेशिवमाहात्म्यप्रकरणेशिवस्यब्रह्मविष्णुकारणत्वम् ॥ विष्णुमाहात्म्यप्रकरणेविष्णोरेवब्रह्मरुद्रकारणत्वमितिमर्यादायाएकस्मिन्न
पिपुराणेदृष्टत्वात् ॥ एवमेवकूर्मपुराणादिषुकल्पभेदेनसृष्टिभेदस्यैकपुराणेएवदृष्टत्वाच्च ॥ ननुतथापिश्रोतुर्व्यामोहःकथंनभवतीतिचेन्न ॥ उभयोर्विरुद्धयोःप्रतिपादनेनसृष्टेर्मायिकत्वेनमिथ्यात्वा
न्मिथ्यापदार्थे श्रुतेःपुराणादीनांचनाग्रहइतिश्रोतृबोधसंभवात् ॥ यथेंद्रजालंकस्मादुत्पन्नमितिविमर्शे नतत्रकिंचित्कारणंमायातिरिक्तंलभ्यते ॥ तथाऽत्राऽपिसृष्टौमायैवमुख्यंकारणमितिबोधना
र्थमेवव्यासेनतथोक्तत्वाच्च ॥ यद्येकविधैवसृष्टिःतस्याश्चकारणमेकविधमेवप्रतिपाद्येत तदाजगतःसत्यत्वशंकाऽपिस्यात् सामाभवतु किंत्वनिर्वचनीयमेवजगद्भवतीत्यनिर्वचनीयत्वज्ञानार्थंविविधसृ
ष्टिप्रतिपादनस्यविविधकारणप्रतिपादनस्यावश्यकत्वाच्च ॥ तदुक्तंगौडपादाचार्यैः ॥ मृल्लोहविस्फुलिंगाद्यैः सृष्टिर्याचोदितान्यथा ॥ उपायःसोवतारायनास्तिभेदःकथंचनेति ॥ व्याख्यातंचभगवद्भि
र्भाष्यकारैर्मृल्लोहविस्फुलिंगादिदृष्टांतोपन्यासैः ॥ सृष्टिर्याचोदिताप्रकाशिताऽन्यथाऽन्यथाचससर्वसृष्टिप्रकारोजीवपरमात्मैकत्वबुद्ध्यवतारायोपायोऽस्माकम् ॥ यथाप्राणसंवादेवागाद्यासुरपाप्मवे
धाख्यायिकाकल्पिताप्राणमुख्यत्वबोधनाय ॥ तदप्यसिद्धमितिचेन्न ॥ शाखाभेदेष्वन्यथाऽन्यथाचप्राणादिसंवादश्रवणात् ॥ यदिसंवादःपरमार्थएवाऽभूदेकरूपएवसंवादःसर्वशाखास्वश्रोष्यद्विरु
द्धानेकप्रकारेणनाश्रोष्यत् ॥ श्रूयतेतुतस्मान्नतादर्थ्यंसंवादश्रुतीनांतथोत्पत्तिवाक्यानिप्रत्येतव्यानीति ॥ तत्राऽष्टमस्कंधांतेनारायणेनअथाऽन्यदपिवक्ष्यामिप्रकृतेःपंचकंपरमितिप्रतिज्ञातंप्रकृतिपं
चकंनिर्दिशति नारायणउवाच गणेशजननीदुर्गेति ॥ गणेशजननीदुर्गेत्येकादेवता ॥ प्रकृतिःपंचधेतिगुणत्रयसाम्यावस्थात्मकमायाशबलब्रह्मरूपाप्रकृतिः ॥ प्रकृतिश्चप्रतिज्ञादृष्टांतानुरोधादितिब्रह्म
सूत्रप्रतिपादिता ॥ अपरयमितस्त्वन्यांविद्धिमेप्रकृतिंपराम् ॥ जीवरूपांमहाबाहोययदंधार्यतेजगदितिस्मृतिप्रतिपाद्याच ॥ सैवपंचधापंचविधदुर्गादिविग्रहरूपेणस्मृता ॥ एकस्याभगवत्यामूलप्रकृते
रेवैतदुर्गादयःपंचावताराइत्यर्थः ॥ सृष्टिविधौसृष्टिविधानेसृष्टिसमयेइत्यर्थः॥ सृष्ट्युपकारार्थमितिवार्थःतथाचैतासांपूजनेऽपिमूलप्रकृतेःश्रीभुवनेश्वर्याएवपूजाजायतइतिबोद्धव्यम् ॥ १ ॥

प्रकृतिपंचकनामश्रवणमात्रेणसंजातहर्षोनारदः पृच्छति नारदउवाच ॥ आविर्बभूवेति ॥ केननिमित्तेनसापंचधाआविर्भूतायाचाऽऽविर्भूतासाकावाजडावाचेतनावा ॥ जडायामायायाब्रह्मणश्चप्रकृ
तित्वस्यशास्त्रेश्रवणादाशंकायुक्तैव ॥ यदिजडायदिवाचेतनाकिंवातस्यालक्षणंज्ञापकम् ॥ साचपंचधाकथंकेनप्रकारेणबभूव ॥ साक्षादेवपंचावताराग्रहीताउतरूपांतरद्वारेणेतिप्रश्नार्थः ॥ तदेतत्सं
शयचतुष्टयंव्याख्यातुमर्हसीत्यर्थः ॥ २ ॥ किंचसर्वासांदुर्गादीनांचरितमवतारचरितंपूजाविधानंपूजाप्रकारःईप्सितोगुणोयस्यादेवतायाउपासनेयोयोगुणःफलंभवतिसगुणः कस्याअवतारःकुत्रकै
लासेवावैकुंठेवातिष्ठति ॥ तच्चव्याख्यातुमर्हसीत्यर्थः ॥३॥ उत्तरमाह नारायणउवाच प्रकृतेरिति ॥ क्षमोभवेत्तस्याअनादित्वादनिर्वचनीयत्वात्तदुत्तरंजायमानानांपरिच्छिन्नानामस्माकमल्पपरिच्छि
न्नबुद्धेरविषयत्वाच्चेत्तस्यालक्षणंयथावद्वक्तुंनकोऽपिसमर्थइत्यर्थः ॥ ४ ॥ तत्रप्रथमतस्तटस्थलक्षणमाह प्रकृष्टवाचकइति ॥ प्रापूरणइतिधातोःपचाद्यचिनिष्पन्नःप्रशब्दः ॥ कृतिशब्दस्यव्यापारसा
मान्यार्थकत्वात्सृष्टिव्यापारार्थकत्वम् ॥ तथाचप्राप्रकृष्टामुख्याकृतौसृष्टौयासाप्रकृतिरितिव्यधिकरणपदबहुव्रीहिणात्वेतस्यार्थस्यलाभः ॥ पृषोदरादित्वात्प्राशब्दस्यह्रस्वत्वम् ॥ तथाचमुख्यत्वेनसृ

नारदउवाच ॥ आविर्बभूवसाकेनकावासाज्ज्ञानिनांवर ॥ किंवातल्लक्षणंसाधोबभूवपंचधाकथम् ॥ २ ॥ सर्वासांचरितंपूजाविधानंगुणईप्सितः ॥
अवतारःकुत्रकस्यास्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥३॥ श्रीनारायणउवाच ॥ प्रकृतेर्लक्षणंवत्सकोवावक्तुंक्षमोभवेत् ॥ किंचित्तथापिवक्ष्यामियच्छ्रुतंधर्मवक्त्रतः
॥ ४ ॥ प्रकृष्टवाचकःप्रश्चकृतिश्चसृष्टिवाचकः ॥ सृष्टौप्रकृष्टायादेवीप्रकृतिःसाप्रकीर्तिता ॥ ५ ॥ गुणेसत्त्वेप्रकृष्टेचप्रशब्दोवर्ततेश्रुतः ॥ मध्यमेरजसिकृ
श्चतिशब्दस्तमसिस्मृतः ॥ ६ ॥ त्रिगुणात्मकस्वरूपायासाचशक्तिसमन्विता ॥ प्रधानासृष्टिकरणेप्रकृतिस्तेनकथ्यते ॥ ७ ॥ प्रथमेवर्ततेप्रश्चकृतिश्चसृ
ष्टिवाचकः ॥ सृष्टेरादौचयादेवीप्रकृतिःसाप्रकीर्तिता ॥ ८ ॥ योगेनात्मासृष्टिविधौद्विधारूपोबभूवसः ॥ पुमांश्चदक्षिणार्धांगोवामार्धाप्रकृतिःस्मृता ॥ ९ ॥

ष्टिकर्त्रीयासाप्रकृतिरित्यर्थः ॥५॥ स्वरूपलक्षणमाह गुणेसत्त्वेइति ॥ प्रकृष्टेसत्त्वेगुणेप्रशब्दोवर्तते ॥ व्युत्पत्तिस्तुपूर्ववदेव ॥ मध्यमेरजसिमध्यमःकृशब्दोवर्ततेमध्यमत्वसादृश्यात् ॥ तमसितमोगुणे
चरमेचरमास्तिशब्दोवर्ततेचरमत्वतादित्वसादृश्यादित्यर्थः ॥६॥ पदार्थमुक्त्वाविशिष्टार्थमाह त्रिगुणात्मेति ॥ निरतिशयावरणविक्षेपादिशक्तिरहितागुणत्रयसाम्यावस्थात्मिका सृष्टिकरणेप्रधानायासाप्र
कृतिशब्देनोच्यतइत्यर्थः ॥ तथाचप्रसंयुक्तःकृःप्रकृः सत्त्वनगुणेनसीदतीतोरजोगुणइत्यर्थः शाकपार्थिवादित्वात्संयुक्तपदलोपः ॥ पुनःप्रकृयुक्तास्तिः सत्त्वगुणरजोगुणेनयुक्तास्तिस्तमोगुणोयस्यांवर्तते
इतिबहुव्रीहिणागुणत्रयात्मिकेत्यर्थः पृषोदरादित्वात्साधुत्वम् ॥७॥ पुनर्लक्षणांतरमाह प्रथमेवर्ततइति ॥ प्रशब्दव्युत्पत्तिःपूर्ववत् ॥ तथाचप्राप्रथमासृष्टेर्यासाप्रकृतिःसृष्टेरादिभूतेत्यर्थः ॥ व्यधिकरण
बहुव्रीहिःपृषोदरादित्वात्साधुत्वम् ॥ ८ ॥ एतेन किंवातल्लक्षणंसाधोइतिप्रश्नस्योत्तरमुक्तम् ॥ गुणत्रयसाम्यावस्थात्मिकावर्ततइतिलक्षणेनजडावर्ततइत्युक्तम् ॥ तेनकावासेतिप्रश्नस्योत्तरमुक्तम् ॥
इतःपरमाविर्बभूव साकेनबभूवपंचधाकथमित्यस्योत्तरमाह योगेनात्मेति ॥ सृष्टिविधौसृष्टिविधाननिमित्तं योगेनमायाशक्त्यापूर्वोक्तलक्षणयाप्रकृत्यायुक्तआत्मापरमात्माद्विधारूपोऽर्धनारीश्वररूपोब
भूवेत्यर्थः ॥ तस्मिन्देहेपुरुषभागस्त्रीभागयोर्देशमाह पुमांश्चेति ॥ मायाशबलब्रह्मणेभगवतीपदवाच्यादर्धनारीश्वरःकृष्णःसमुत्पन्नइतिवक्ष्यमाणग्रंथादवसेयम् ॥ ९ ॥

ननुमायाशक्तिर्जडानिर्विकारापरमात्मापिनिर्विकारइत्यनयोर्विभिन्नयोर्निर्विकारयोर्योगः कथंघटेतेत्याशंक्याह साचब्रह्मस्वरूपाचेति ॥ यथावह्नेर्दाहिकाशक्तिर्नवह्नेर्भिन्नातिष्ठति किंतु वन्ह्यभेदेनैवति ष्ठति ॥ तथेयमपिब्रह्मशक्तिर्नततोभिन्नातिष्ठति किंतु ब्रह्मस्वरूपाब्रह्माभेदेनैवतिष्ठतीत्यर्थः ॥ तथानित्यसंबद्धत्वादुभयोर्योगः कथंघटेतेतिनशंकनीयम् ॥ शक्तेः केवलायाजडत्वान्निर्विकारत्वेपि चैतन्य रूढायास्तस्याः सविकारत्वस्यसर्वश्रुतिष्वभ्युपगमाल्लोहचुंबकवद्दृष्टांतसंभवाच्च मायाशक्तेर्निर्विकारत्वंनसंभावनीयामितिभावः ॥ नित्यामोक्षपर्यंतस्थायिनी ॥ सनातनीअनादिरित्यर्थः ॥ तेनचाना दिसांतेतिबोधितम् ॥ यस्मादनयोर्नित्यसंबंधस्तस्मादात्मोपासनायांशक्तेरुपासनाजातैव ॥ तथाशक्त्युपासनयाप्यात्मपूजाजातैवेतियथात्मनोमहिमासर्वोत्तरस्तथैवतच्छक्तेरपीत्याह यथात्माच तथाशक्तिरिति ॥ यथावह्नौहोमेवह्निशक्तौहोमोऽर्थसिद्धोभवति ॥ तथावह्निशक्तौहोमेपिवह्नौहोमोर्थसिद्धइतिशक्तिशक्तिमतोरीषदपिनकिंचिद्भेदकमस्तीतिभावः ॥ १० ॥ अतएवेति ॥ यतः शक्तेः शक्तिमतश्चनभेदोऽतएवयोगींद्रैर्विवेकिभिः स्त्रीपुंभेदइयंस्त्रीअयंपुमानितिभेदोनमन्यते ॥ किंतुस्त्रीवापुरुषोवाद्वयमपिमायाविशिष्टंब्रह्मैवास्तीतिमन्यतइत्यर्थः ॥ अयंभावः ॥ मायाविशिष्टंब्रह्मैवब्रह्मवि ष्णवादिपुरुषरूपेणगौरीलक्ष्म्यादिस्त्रीरूपेणचभासते ॥ तथाचोभयोरपिमायाविशिष्टब्रह्मात्मकत्वमविशिष्टमितिनतेषांस्त्रीपुरुषत्वेपितत्त्वतः कश्चिद्भेदइत्यर्थः ॥ एतेनगौरीलक्ष्म्यादिशक्तीनामुपासना यांकेवलमायाशक्तेरेवोपास्यत्वंब्रह्मविष्ण्वाद्युपासनायांतुमायाविशिष्टब्रह्मणउपास्यत्वमितिवदंतः परास्ताः ॥ शक्त्युपासनायामपिशक्तेर्ब्रह्मानतिरेकात्केवलायाउपासनायाअसंभवेनमायाविशिष्टब्र ह्मणएवतत्रोपास्यत्वात् ॥ तदेवाह सर्वंब्रह्ममयमिति ॥ मायाविशिष्टब्रह्ममयमित्यर्थः ॥ ब्रह्मन्निति संबोधनम् ॥ ११ ॥ केननिमित्तेनपंचधाजातातत्राह स्वेच्छामयस्योति ॥ स्वंप्रकृतिस्तस्याया

साचब्रह्मस्वरूपाचनित्यासाचसनातनी ॥ यथात्माचतथाशक्तिर्यथाग्नौदाहिकास्थिता ॥ १० ॥ अतएवहियोगींद्रैः स्त्रीपुंभेदोनमन्यते ॥ सर्वंब्रह्ममयंब्रह्मञ्छश्वत्सदपिनारद ॥ ११ ॥ स्वेच्छामयस्येच्छयाचश्रीकृष्णस्यासिसृक्षया ॥ साऽऽविर्बभूवसहसामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ १२ ॥ तदाज्ञयापंचविधासृष्टिकर्मविभेदिका ॥ अथभक्तानुरोधाद्वाभक्तानुग्रहविग्रहा ॥ १३ ॥ गणेशमातादुर्गायाशिवरूपाशिवप्रिया ॥ नारायणीविष्णुमायापूर्णब्रह्मस्वरूपिणी ॥ १४ ॥

इच्छासैवेच्छापरमात्मनोऽपिभवत्युभयोरभिन्नत्वात् ॥ ततः स्वेच्छामयस्यश्रीकृष्णस्यपरमात्मनइच्छया ॥ किमात्मिकया सिसृक्षयासर्जनेइच्छात्मिकया ॥ सापराशक्तिः पंचमहाभूतोत्पत्त्यनंतरंपंच भूतांशान्गृहीत्वाप्रथमंकृष्णरूपेणाविर्बभूवेत्यर्थः ॥ नहिपंचभूतोत्पत्तिंविनादेहधारणंसंभवति तस्मात्तदुत्पत्त्यनंतरमेवकृष्णस्योत्पत्तिः श्रीभगवत्याकृतेतिबोध्यम् ॥ अयंचोत्पन्नः कृष्णोगोपालसुंद रीरूपइतिवक्ष्यति ॥ ततोनवैष्णवमतप्रवेशइतिबोध्यम् ॥ ननुश्रीकृष्णपदंयोगरूढ्यागोलोकवासिदेवतापरमस्ति तत्कथंश्रीकृष्णस्यासिसृक्षयेत्यत्रपरमात्मपरंजातमितिचेन्न ॥ केवलयोगस्यतत्रस्वीकारा त् ॥ योगेनतुसर्वेशब्दाः परमात्मपराः संभवंतीतिदोषाभावात् ॥ यद्वास्वेच्छामयस्यपरमात्मनइच्छयेत्यन्वयः ॥ किमात्मिकयाश्रीकृष्णस्यसिसृक्षयाश्रीकृष्णकर्मकसर्जनात्मिकयेत्यर्थः ॥ १२ ॥ अनंतरं तदाज्ञयापरमात्माज्ञयाश्रीकृष्णस्यस्वेनगृहीतावतारस्यशरीरात्पंचविधापंचप्रकारादुर्गादिभेदेनसृष्टिकर्मविभेदिकातत्कर्मणोनानाभेदेनकर्त्रीप्रादुर्बभूवेत्यर्थः ॥ श्रीकृष्णशरीरेयः स्वकीयांशः स्थितस्त मंशंसृष्ट्युपयोगार्थंपंचधादुर्गादिभेदेनाकरोदितिपिंडितोर्थः ॥ तत्रविकल्पमाह अथभक्तानुरोधाद्वेति ॥ भक्तकार्यार्थंवापंचविधाजातेत्यर्थः ॥ अत्रयद्यपिस्वाज्ञयैवस्वयंप्रकृतिः पंचधाजाता नतुपर मात्माज्ञया तस्यानिर्विकारत्वात् ॥ तथापिसास्वकीयाज्ञैवपरमात्मनोऽपिभवति द्वयोरप्येकत्वात्तस्मात् ॥ तदाज्ञयेत्युक्तम् तत्रपंचविधरूपधारणेस्वेच्छारूपंनिमित्तंभक्तानुग्रहविधावतारमनिमित्तं सृष्ट्युपयोगरूपंनिमित्तंचोक्तंभवति ॥ कृष्णावतारद्वारापंचविधाजातेत्यनेनबभूवपंचधाकथमितिप्रश्नस्योत्तरंचोक्तंभवति ॥ १३ ॥ पंचमध्येदुर्गावतारमाहिमानमाह गणेशमातेति ॥ कृष्णोगणेशरू पेणजनितस्तस्यमाता पूर्णब्रह्मरूपिणी ॥ मायाविशिष्टब्रह्मरूपिण्यादुर्गायाः स्वस्वरूपावरणाभावात्पूर्णत्वम् ॥ १४ ॥

... पन्नात्या यमःअजापालनादरूपः सत्यांव्यभिचाररहितोयस्याःसा ॥ १६ ॥ तदधिष्ठातृदेवता तच्छब्देनकृष्णस्यअंतःकरणरूपंतेजोगृह्यतेतस्याधिष्ठात्रीदेवता ॥ तदुक्तमुत्तरत्राद्वितीयाध्याये ॥ बुद्धयधिष्ठातृदेवीसाकृष्णस्यपरमात्मनइति ॥ तत्रापिबुद्धिशब्देनांतःकरणम् ॥१७॥१८ ॥ १९ ॥ सर्वशक्तिस्वरूपेति ॥ बुद्धेःसर्वशक्तिमत्त्वात्कृष्णस्यबुद्धेरधिष्ठात्र्यादुर्गायाःसर्वशक्तिरूपत्वंयुक्तमेव ॥ २० ॥ उक्तःश्रुतौश्रुतगुणइति ॥ श्रुतौवेदेयःश्रुतगुणःप्रसिद्धोगुणोऽस्ति दुर्गायाः सगुणोयथागममागमाननतिक्रम्यातिस्वल्पोमयोक्तः वेदोक्तागुणाःसर्वेमयानोक्ताइत्यर्थः ॥ कुतइतिचे दुर्गायाअनंतगुणवत्त्वस्यवेदेप्रतिपादनात् ॥ तावद्गुणप्रतिपादनेशक्त्यभावादित्याह गुणोऽस्त्यनंतइति ॥ गुणइतिजात्यैकवचनम् ॥ अपरामितिपंचप्रकृत्यवतारमध्येएकोवतारउक्तो

ब्रह्मादिदेवैर्मुनिभिर्मनुभिःपूजितास्तुता ॥ सर्वाधिष्ठात्रीदेवीसाशर्वरूपासनातनी ॥ १५ ॥ धर्मसत्यापुण्यकीर्तिर्यशोमंगलदायिनी ॥ सुखमोक्षहर्षदात्रीशोकार्तिदुःखनाशिनी ॥ १६ ॥ शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणा ॥ तेजःस्वरूपापरमातदधिष्ठातृदेवता ॥ १७ ॥ सर्वशक्तिस्वरूपाचशक्तिरीशस्यसंततम् ॥ सिद्धेश्वरीसिद्धिरूपासिद्धिदासिद्धिरीश्वरी ॥ १८ ॥ बुद्धिर्निद्राक्षुत्पिपासाछायातंद्रादयास्मृतिः॥ जातिःक्षांतिश्चभ्रांतिश्चशांतिःकांतिश्चचेतना ॥ १९ ॥ तुष्टिःपुष्टिस्तथालक्ष्मीर्धृतिर्मायातथैवच ॥ सर्वशक्तिस्वरूपासाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ २० ॥ उक्तःश्रुतौश्रुतगुणश्चातिस्वल्पोयथागमम् ॥ गुणोऽस्त्यनंतोऽनंतायाअपरांचनिशामय ॥ २१ ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपायापद्मासापरमात्मनः ॥ सर्वसंपत्स्वरूपासातदधिष्ठातृदेवता ॥ २२ ॥ कांताऽतिदांताशांताचसुशीलासर्वमंगला ॥ लोभमोहकामरोषमदाहंकारवर्जिता ॥ २३ ॥ भक्तानुरक्तापत्युश्चसर्वाभ्यश्चपतिव्रता ॥ प्राणतुल्याभगवतःप्रेमपात्रंप्रियंवदा ॥ २४ ॥ सर्वसस्यात्मिकादेवीजीवनोपायरूपिणी ॥ महालक्ष्मीश्चवैकुंठेपतिसेवारतासती ॥२५॥ स्वर्गेचस्वर्गलक्ष्मीश्चराजलक्ष्मीश्चराजसु ॥ गृहेषुगृहलक्ष्मीश्चमर्त्यानांगृहिणांतथा ॥ २६ ॥ सर्वप्राणिषुद्रव्येषुशोभारूपामनोहरा ॥ कीर्तिरूपापुण्यवतांप्रभारूपानृपेषुच ॥ २७ ॥ वाणिज्यरूपावणिजांपापिनांकलहांकुरा ॥ दयारूपाचकथितावेदोक्तासर्वसंमता ॥ २८ ॥ सर्वपूज्यासर्ववंद्याचाऽन्यांमत्तोनिशामय ॥ वाग्बुद्धिविद्याज्ञानाधिष्ठात्रीचपरमात्मनः ॥ २९ ॥ सर्वविद्यास्वरूपायासाचदेवीसरस्वती ॥ साबुद्धिःकवितामेधाप्रतिभास्मृतिदानृणाम् ॥ ३० ॥

द्वितीयावतारंनिशामयशृण्वित्यर्थः ॥ २१ ॥ शुद्धसत्त्वेति ॥ याशुद्धसत्त्वस्वरूपापद्मालक्ष्मीः सापरात्मनोद्वितीयाशक्तिःद्वितीयशक्त्यवताररूपासर्वसंपत्स्वरूपातदधिष्ठातृदेवतापरमेश्वरसंपत्तेरधिष्ठात्रीत्यर्थः ॥ इदमप्यग्रेवक्ष्यति ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ सर्वसस्यात्मिकासर्वधान्यात्मिकेत्यर्थः ॥ सर्वशस्तात्मिकेतिपाठेसर्वप्रशस्तपदार्थरूपेत्यर्थः ॥ वैकुंठेइति ॥ इयंवैकुंठवासिनीत्यर्थः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ सैवलक्ष्मीःपुण्यवतांधर्मायभवति पापिनांतुपापायभवतीत्याह पापिनामिति ॥२८॥ अन्यांपंचसुमध्येतृतीयांज्ञानाधिष्ठात्रीं तच्चज्ञानंपरमात्मनः परमेश्वरस्यबुद्धिवृत्तिरूपंगृह्यते ॥ सरस्वत्याविद्याधिष्ठातृत्वात् ॥२९॥ तदेवाह सर्वविद्यास्वरूपेति ॥ कवितापदरचनारूपकविताकारिणी कवितारूपावा ॥ मेधाग्रंथधारणसामर्थ्यम् ॥ प्रतिभाविषयस्फुरणम् ॥३०॥

नानाप्रकारायेसिद्धांतभेदास्तेषांयेऽर्थाविषयास्तेषांकलनाआकलनरूपेत्यर्थः ॥ ३१ ॥ स्वराःसप्तस्वराःषड्जादयस्तद्विशिष्टंसंगीतंगानंतस्यसंधानेनानुसंधानेनयस्तालस्तस्यकारणंतत्प्रतिपादकंशास्त्रं
तस्यकारिणी ॥३२॥ विषयज्ञानरूपावाग्रूपावेत्यर्थः ॥ प्रतिविश्वोपजीविनी सर्वजीवसंजीविनीत्यर्थः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥३५ ॥३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ब्रह्मणःप्रियेत्यनेनगायत्रीब्रह्मलोकवासिनी
त्युक्तम ॥ ४० ॥ ४१ ॥ तदधिष्ठातृदेवताब्रह्मतेजोजीवरूपश्चिदाभासस्तदधिष्ठात्रीत्यर्थः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ पंचप्राणाधिदेवराधा ॥ पंचप्राणाधिष्ठात्रीत्यर्थः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

विचारकारिणीग्रंथकारिणीशक्तिरूपिणी ॥ स्वरसंगीतसंधानता
नानाप्रकारसिद्धांतभेदार्थकलनामता ॥ व्याख्याबोधस्वरूपाचसर्वसंदेहभंजिनी ॥३१॥ विचारकारिणीग्रंथकारिणीशक्तिरूपिणी ॥ स्वरसंगीतसंधानता
लकारणरूपिणी ॥३२॥ विषयज्ञानवाग्रूपाप्रतिविश्वोपजीविनी ॥ व्याख्यावादकरीशांतावीणापुस्तकधारिणी ॥३३॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपाचसुशीलाश्रीह
रिप्रिया ॥ हिमचंदनकुंदेंदुकुमुदांभोजसन्निभा ॥३४॥ यजंतीपरमात्मानंश्रीकृष्णंरत्नमालया ॥ तपःस्वरूपातपसांफलदात्रीतपस्विनाम् ॥३५॥ सिद्धि
विद्यास्वरूपाचसर्वसिद्धिप्रदासदा ॥ ययाविनातुविप्रौघोमूकोमृतसमःसदा॥३६॥देवीतृतीयागदिताश्रुत्युक्ताजगदंबिका॥यथागमंयथाकिंचिदपरांत्वंनि
बोधमे ॥३७॥ मातचतुर्णांवर्णानांवेदांगानांचछंदसाम् ॥ संध्यावंदनमंत्राणांतंत्राणांचविचक्षण ॥ ३८॥ द्विजातिजातिरूपाचजपरूपातपस्विनी ॥ ब्रह्म
ण्यतेजोरूपाचसर्वसंस्काररूपिणी ॥३९॥ पवित्ररूपासावित्रीगायत्रीब्रह्मणःप्रिया ॥ तीर्थानियस्याःसंस्पर्शंवांछंतिह्यात्मशुद्धये ॥४०॥ शुद्धस्फटिकसंका
शाशुद्धसत्त्वस्वरूपिणी ॥ परमानंदरूपाचपरमाचसनातनी ॥४१॥ परब्रह्मस्वरूपाचनिर्वाणपददायिनी ॥ ब्रह्मतेजोमयीशक्तिस्तदधिष्ठातृदेवता॥४२॥
यत्पादरजसापूतंजगत्सर्वंचनारद ॥ देवीचतुर्थीकथितापंचमींवर्णयामिते ॥ ४३ ॥ पंचप्राणाधिदेवीयापंचप्राणस्वरूपिणी ॥ प्राणाधिकप्रियतमासर्वाभ्यः
सुंदरीपरा॥४४॥सर्वयुक्ताचसौभाग्यमानिनीगौरवान्विता ॥ वामांगार्धस्वरूपाचगुणेनतेजसासमा ॥४५॥ परावरासारभूतापरमाद्यासनातनी ॥ परमानं
दरूपाचधन्यामान्याचपूजिता ॥४६॥ रासक्रीडाधिदेवीश्रीकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ रासमंडलसंभूतारासमंडलमंडिता॥४७॥रासेश्वरीसुरसिकारासावास
निवासिनी ॥ गोलोकवासिनीदेवीगोपीवेषविधायिका ॥४८॥ परमाह्लादरूपाचसंतोषहर्षरूपिणी॥निर्गुणाचनिराकारानिर्लिप्ताऽऽत्मस्वरूपिणी ॥ ४९॥
निरीहानिरहंकाराभक्तानुग्रहविग्रहा ॥ वेदानुसारिध्यानेनविज्ञातासाविचक्षणैः ॥५०॥ दृष्टिदृष्टानसाचेशैःसुरेंद्रैर्मुनिपुंगवैः ॥ वह्निशुद्धांशुकधरानानाल
कारभूषिता ॥ ५१ ॥ कोटिचंद्रप्रभापुष्टसर्वश्रीयुक्तविग्रहा ॥ श्रीकृष्णभक्तिदास्यैककराचसर्वसंपदाम् ॥ ५२ ॥

गोपीवेषविधायिका गोपिकारूपाणांजनयित्रीत्यर्थः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ वेदानुसारिध्यानेनवेदोक्तध्यानेनाविज्ञाताध्यातेत्यर्थः ॥ ५० ॥ दृष्टिदृष्टेति ॥ ईशैरीश्वरैरपिसुरेंद्रैर्मुनिपुंगवैश्चस्वादृष्टिदृष्टाच
क्षुषादृष्टानभवतीत्यर्थः ॥ वह्निशुद्धांशुकधरा वह्नौत्यक्तमपिनदग्धंभवत्येतादृशंयत्तंतुविशेषस्यांशुकंवस्त्रंतद्वह्निशुद्धांशुकमित्युच्यते तत्परिधानकर्त्रीत्यर्थः ॥ ५१ ॥ पुष्टापूर्णायासर्वश्रीः ॥ श्री
कृष्णस्ययेभक्तिदास्येतयोः करा संपदांचकराकर्त्रीत्यर्थः ॥ ५२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

अवतारेचवाराहेइति ॥ वराहावतारेवाराहकल्पेइत्यर्थः ॥ तस्मिन्कल्पेवृषभानुर्व्रजस्थःकश्चनगोपस्तस्यसुताचयाभवतीत्यर्थः ॥ ५३ ॥ याब्रह्मादिभिरप्यदृष्टासासर्वैर्भारतेखंडेवृंदावनेदृष्टेत्यर्थः ॥ ॥ ५४ ॥ यथांबरेइति ॥अंबरेविद्यमानोयोनवघनस्तरुणघनोनिबिडघनस्तस्मिन्यासौदामनीविद्युल्लतातद्वच्छोभतेइत्यर्थः ॥ ५५॥५६॥ अयंभावः मूलप्रकृतिस्तावत्सर्वेश्वरीमायाविशिष्टब्रह्मरूपिणी ॥ यथासमष्टिव्यष्टींद्रियाणामधिष्ठात्रींर्देवतादिग्वातार्कप्रचेतोश्विवन्हींद्रोपेंद्रमित्ररूपाविनिर्ममे ॥ तथैवसमष्टिव्यष्ट्यंतःकरणानामधिष्ठात्रींदुर्गांसमष्टिव्यष्टिसंपत्त्यधिष्ठात्रींलक्ष्मींसमष्टिव्यष्टिबुद्ध्याधिष्ठात्रींज्ञानाधिष्ठात्रीं सरस्वतींसमष्टिव्यष्ट्यात्मब्रह्मतेजोरूपजीवाधिष्ठात्रींसावित्रींतथैवपंचप्राणाधिष्ठात्रींराधांचश्रीकृष्णस्वरूपंधृत्वातत्स्वरूपस्थितशक्तितोनिर्ममे ॥ आसांचपंचदेवीनांमूलप्रकृत्यवतारत्वात्सर्वव्यापकत्वंमूलप्रकृतिसमानमहिमत्वंचास्तीति ॥ मूलप्रकृतेर्मायाविशिष्टब्रह्मरूपिण्याअधिष्ठातृरूपंतुश्रीभुवनेश्वरीतितृतीयस्कंधेउक्तंनविस्मर्तव्यम् ॥ यद्यपिपदार्थमात्रस्यमूलप्रकृतिरूपत्वात् ब्रह्मविष्ण्वादिपुरुषाअपिमूलप्रकृतिरूपास्तदंशाएव ॥ तथापिस्त्रीपुम्सवधर्मित्वरूपस्यविशेषगुणस्याधिकस्यसत्त्वादतएवस्त्रीलिंगप्रयोगस्यतत्रैवसत्त्वाच्चस्त्रीष्वेवतदंशव्यवस्थितिरुक्ता ॥ परमार्थत

अवतारेचवाराहेवृषभानुसुताचया ॥ यत्पादपद्मसंस्पर्शपवित्राचवसुंधरा ॥५३॥ ब्रह्मादिभिरदृष्टायासर्वैर्दृष्टाचभारते ॥ स्त्रीरत्नसारसंभूताकृष्णवक्षस्थलेस्थिता ॥ ५४ ॥ यथांबरेनवघनेलोलासौदामनीमुने ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिप्रतप्तंब्रह्मणापुरा ॥ ५५ ॥ यत्पादपद्मनखरदृष्टयेचात्मशुद्धये ॥ नचदृष्टंचस्वप्नेपिप्रत्यक्षस्यापिकाकथा ॥ ५६ ॥ तेनैवतपसादृष्टाभुविवृंदावनेवने ॥ कथितापंचमीदेवीसाराधाचप्रकीर्तिता ॥ ५७ ॥ अंशरूपाःकलारूपाःकलांशांशांशसंभवाः ॥ प्रकृतेःप्रतिविश्वेषुदेव्यश्चसर्वयोषितः ॥ ५८ ॥ परिपूर्णतमाःपंचविधादेव्यःप्रकीर्तिताः ॥ यायाःप्रधानांशरूपावर्णयामिनिशामय ॥ ५९ ॥ प्रधानांशस्वरूपासागंगाभुवनपावनी ॥ विष्णुविग्रहसंभूताद्रवरूपासनातनी ॥ ६० ॥ पापिपापेध्मदाहायज्वलदग्निस्वरूपिणी ॥ सुखस्पर्शास्नानपानैर्निर्वाणपददायिनी ॥ ६१ ॥ गोलोकस्थानप्रस्थानसुखसोपानरूपिणी ॥ पवित्ररूपातीर्थानांसरितांचपरावरा ॥ ६२ ॥ शंभुमौलिजटामेरुमुक्तापंक्तिस्वरूपिणी ॥ तपःसंपादिनीसद्योभारतेषुतपस्विनाम् ॥ ६३ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

स्तुपुरुषाअपिमूलप्रकृत्यंशरूपाएव ॥ तदुक्तमाचार्यैःप्रपंचसारेप्रथमपटले ॥ पुन्नपुंसकयोस्तुल्याप्यंगनासुविशिष्यतेइति ॥ सर्वंदेवीमयंजगदितिच॥ श्रुतिश्च ॥ मायांतुप्रकृतिंविद्यान्मायिनंतुमहेश्वरम् ॥ तयोर्विभूतिलेशैर्वैजगदेतच्चराचरमिति ॥ ५७ ॥ ननुकिमेतावत्यएवदेव्योनेत्याह अंशरूपाइति ॥ काश्चिद्देवताआभ्योऽन्याःप्रकृतेरंशभूताअर्धांशभूताबह्व्यःसंति ॥ तथाकाश्चित्कलारूपाअर्धांशार्धांशरूपाः ॥ तथाकाश्चित्कलांशरूपाःकाश्चित् कलांशांशरूपाः ॥ काश्चित्कलांशांशांशरूपाबह्व्यःसंतीत्यर्थः ॥ ताःक्वसंतीतिचेत्प्रतिविश्वेषुसर्वलोकेषुयादेव्योयाश्चसर्वयोषितस्तद्रूपेणसंतीत्यर्थः ॥ ५८ ॥ तर्हिपंचैवेतिकथमुक्तमितिचेत्पंचदेव्यःप्रकृतेःपूर्णाअवताराःसंतीत्यभिप्रायेणोक्तमित्याह परिपूर्णतमाइति ॥ पंचदेव्योदुर्गादयः ॥ तत्रकाश्चिदंशरूपादेवीर्दर्शयति प्रधानांशेति ॥ प्रधानंमूलप्रकृतिस्तदंशभूतायायास्तावर्णयामीत्यर्थः ॥ ५९ ॥ प्रधानांशेति ॥ अत्रप्रधानशब्देनमूलप्रकृतिस्तदंशभूतागंगेत्यर्थः ॥ याप्रधानांशसंभूतासाप्रधानाभिन्नविष्णुविग्रहसंभूताजातेवेत्यभिप्रायेणाह विष्णुविग्रहेति ॥ अनेनचसर्वदेवतानांकेवलशक्तिरूपत्वं किंतु शक्तिविशिष्टब्रह्मरूपत्वमितिस्पष्टमेवोक्तमितिबोध्यम् ॥ ६० ॥ पापरूपकाष्ठदाहंकर्तुंज्वलदग्निरेवेत्यर्थः ॥ ६१ ॥ प्रस्थानंगमनं सोपानंनिश्रेणिका ॥ परंभिन्नंतीर्थमवरंकनिष्ठंयस्याः ॥ ६२ ॥ जटारूपोमेरुः ॥ मुक्तापंक्तिस्वरूपिणीश्वेतवर्णत्वात् ॥ ६३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥६४॥ प्रधानांशसंभूतांतुलसीमाह प्रधानांशेति ॥ इयंचतुलसीवृक्षाधिष्ठात्रीस्त्रीमूर्तिर्वर्तते एवंगंगापिस्त्रीमूर्तिरस्तीतिबोध्यम् ॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥ प्रधानांशसंभूतांमनसादेवींवर्णयति मनसाकश्यपात्मजेति ॥ शंकरस्यप्रियशिष्यभूतेत्यर्थः ॥ शंकरेणोपदेशोमनसादेव्यैदत्तइत्यर्थः ॥ अतएवमहाज्ञानविशारदा ॥७१॥७२॥७३॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ कृष्णांशस्यजरत्कारुमुनेः पत्नीत्यर्थः ॥ इयंकथापूर्वमुक्तासर्पसत्रप्रसंगे ॥ ७७ ॥ प्रधानांशसंभूतांदेवसेनांवर्णयति प्रधानांशेति ॥ ७८ ॥ षष्ठीनाम्नोहेतुमाह षष्ठांशरूपाप्रकृतेरिति ॥ देवसेनेतिषष्ठीतिचनामद्वयमस्याइत्य

चंद्रपद्मक्षीरनिभाशुद्धसत्त्वस्वरूपिणी ॥ निर्मलानिरहंकारासाध्वीनारायणप्रिया ॥ ६४ ॥ प्रधानांशस्वरूपाचतुलसीविष्णुकामिनी ॥ विष्णुभूषणरूपाचविष्णुपादस्थितासती ॥ ६५ ॥ तपःसंकल्पपूजादिसंघसंपादिनीमुने ॥ सारभूताचपुष्पाणांपवित्रापुण्यदासदा ॥ ६६ ॥ दर्शनस्पर्शनाभ्यांचसद्योनिर्वाणदायिनी ॥ कलौकलुषशुष्केध्मदहनायाग्निरूपिणी ॥ ६७ ॥ यत्पादपद्मसंस्पर्शात्सद्यःपूतावसुंधरा ॥ यत्स्पर्शदर्शनेचैवेच्छंतितीर्थानिशुद्धये ॥ ६८ ॥ययाविनाचविश्वेषुसर्वकर्मचनिष्फलम् ॥ मोक्षदायामुमुक्षूणांकामिनीसर्वकामदा ॥ ६९ ॥ कल्पवृक्षस्वरूपायाभारतेवृक्षरूपिणी ॥ भारतीनांप्रीणनायजातायापरदेवता ॥ ७० ॥ प्रधानांशस्वरूपायामनसाकश्यपात्मजा ॥ शंकरप्रियशिष्याचमहाज्ञानविशारदा ॥७१॥ नागेश्वरस्यानंतस्यभगिनीनागपूजिता ॥ नागेश्वरीनागमातासुंदरीनागवाहिनी ॥ ७२ ॥ नागेंद्रगणसंयुक्तानागभूषणभूषिता ॥ नागेंद्रवंदितासिद्धायोगिनीनागशायिनी ॥ ७३ ॥ विष्णुरूपाविष्णुभक्ताविष्णुपूजापरायणा ॥ तपःस्वरूपातपसांफलदात्रीतपस्विनी ॥ ७४ ॥ दिव्यंत्रिलक्षवर्षंचतपस्तप्त्वाचयाहरेः ॥ तपस्विनीषुपूज्याचतपस्विषुचभारते ॥ ७५ ॥ सर्वमंत्राधिदेवीचज्वलंतीब्रह्मतेजसा ॥ ब्रह्मस्वरूपापरमाब्रह्मभावनतत्परा ॥ ७६ ॥ जरत्कारुमुनेःपत्नीकृष्णांशस्यपतिव्रता ॥ आस्तिकस्यमुनेर्मातांप्रवरस्यतपस्विनाम् ॥७७॥ प्रधानांशस्वरूपायादेवसेनाचनारद ॥ मातृकासुपूज्यतमासाषष्ठीचप्रकीर्तिता ॥ ७८ ॥ पुत्रपौत्रादिदात्रीचधात्रीत्रिजगतांसती ॥ षष्ठांशरूपाप्रकृतेस्तेनषष्ठीप्रकीर्तिता ॥ ७९ ॥ स्थानेशिशूनांपरमावृद्धरूपाचयोगिनी ॥ पूजाद्वादशमासेषुयस्याविश्वेषुसंततम् ॥ ८० ॥ पूजाचसूतिकागारेपुराषष्ठदिनेशिशोः ॥ एकविंशतिमेचैवपूजाकल्याणहेतुकी ॥ ८१ ॥ मुनिभिर्नेमिताचैषानित्यकामाप्यतःपरा ॥ मातृकाचदयारूपाशश्वद्रक्षणकारिणी ॥ ८२ ॥ जलेस्थलेचांतरिक्षेशिशूनांसद्मगोचरे ॥ प्रधानांशस्वरूपाचदेवीमंगलचंडिका ॥ ८३ ॥ प्रकृतेर्मुखसंभूतासर्वमंगलदासदा ॥ सृष्टौमंगलरूपाचसंहारेकोपरूपिणी ॥ ८४ ॥

र्थः ॥ ७९ ॥ वृद्धरूपानतुतरुणी ॥ पूजाद्वादशमासेष्विति ॥ प्रसूतिकालमारभ्यद्वादशमासपर्यंतंप्रतिमासमित्यर्थः ॥ ८० ॥ अत्राशक्तंप्रत्याह षष्ठदिनेशिशोरिति ॥ तत्राप्यसंभवेआह एकविंशतिमेइति ॥८१॥८२॥ सद्मगोचरेगृहस्थानेप्रधानांशभूतांमंगलचंडिकांवर्णयति प्रधानांशेति॥८३॥ प्रकृतेर्मुखसंभूतेति ॥ प्रकृतेर्व्यापिकायामुखस्यासंभवेऽपिप्रकृतेःपूर्णावतारभूतायादुर्गायामुखंग्राह्यम्॥मंगलचंडीनामनिरुक्तिमाहसृष्टाविति॥चंडिकोपइत्यस्यचडीतिरूपम्॥सृष्टिसमयेमंगलरूपत्वादतिशांरूपत्वात् संहारकालेकोपनत्वात् मंगलचंडीतिनाममंगलाचासौचंडीचमंगलचंडी ॥ ८४॥

॥ ८५ ॥ ८६ ॥ प्रधानांशसंभूतांकालींवर्णयति कालीति ॥ ८७ ॥ दुर्गाललाटेति ॥ यथाब्रह्मणो ललाटाद्रुद्रउत्पन्नस्तथादुर्गाललाटात्प्रधानमूलप्रकृत्यंशभूताकालीउत्पन्नेत्यर्थः ॥ दुर्गार्धांशेति ॥ दुर्गायाःपूर्णावतारत्वात्तस्याअर्धांशत्वोक्तौमूलप्रकृत्याअपिअर्धांशत्वमुक्तमितिबोध्यम्॥दुर्गायागुणेनतेजसाचेत्यन्वयः ॥ ८८ ॥८९॥ परमायोगरूपिणीत्यत्रपरमासिद्धयोगिनीत्यपिपाठः ॥९०॥ ॥ ९१ ॥ ननुनिश्वासमात्रेणयदिब्रह्मांडसंहर्त्रीतदापामरैर्दैत्यैःसहकिमर्थयुद्धंकृतवतीतिचेत्तत्राह रणमिति ॥ लोकशिक्षयेत्यत्रलोकरंजयेत्यपिपाठः॥ लोकरंजनार्थयुद्धंदैत्यैःसमंकृतवतीत्यर्थः॥९२॥

तेनमंगलचंडीसापंडितैःपरिकीर्तिता ॥ प्रतिमंगलवारेषुप्रतिविश्वेषुपूजिता ॥ ८५ ॥ पुत्रपौत्रधनैश्वर्ययशोमंगलदायिनी ॥ परितुष्टासर्ववांछाप्रदात्रीसर्वयोषिताम् ॥ ८६ ॥ रुष्टाक्षणेनसंहर्तुंशक्ताविश्वंमहेश्वरी ॥ प्रधानांशस्वरूपासाकालीकमललोचना ॥ ८७ ॥ दुर्गाललाटसंभूतारणेशुंभनिशुंभयोः ॥ दुर्गार्धांशस्वरूपासागुणेनतेजसासमा ॥ ८८ ॥ कोटिसूर्यसमाजुष्टपुष्टजाज्वलविग्रहा ॥ प्रधानासर्वशक्तीनांबलाबलवतीपरा ॥ ८९ ॥ सर्वसिद्धिप्रदादेवीपरमायोगरूपिणी ॥ कृष्णभक्ताकृष्णतुल्यातेजसाविक्रमैर्गुणैः ॥ ९० ॥ कृष्णभावनयाशश्वत्कृष्णवर्णासनातनी ॥ संहर्तुंसर्वब्रह्मांडंशक्तानिश्वासमात्रतः ॥ ९१ ॥ रणंदैत्यैःसमंतस्याःक्रीडयालोकशिक्षया ॥ धर्मार्थकाममोक्षांश्चदातुंशक्ताचपूजिता ॥ ९२ ॥ ब्रह्मादिभिःस्तूयमानामुनिभिर्मनुभिर्नरैः ॥ प्रधानांशस्वरूपासाप्रकृतेश्चवसुंधरा ॥ ९३ ॥ आधाररूपासर्वेषांसर्वसस्याप्रकीर्तिता ॥ रत्नाकरारत्नगर्भासर्वरत्नाकराश्रया ॥ ९४ ॥ प्रजाभिश्चप्रजेशैश्चपूजितावंदितासदा ॥ सर्वोपजीव्यरूपाचसर्वसंपद्विधायिनी ॥ ९५ ॥ ययाविनाजगत्सर्वंनिराधारंचराचरम् ॥ प्रकृतेश्चकलायायास्तानिबोधमुनीश्वर ॥ ९६ ॥यस्ययस्यचयापत्नीतत्सर्वंवर्णयामिते ॥ स्वाहादेवीवह्निपत्नीप्रातिविश्वेषुपूजिता ॥ ९७ ॥ ययाविनाहविर्दानंनग्रहीतुंसुराःक्षमाः ॥ दक्षिणायज्ञपत्नीचदीक्षासर्वत्रपूजिता ॥ ९८ ॥ ययाविनाहिविश्वेषुसर्वकर्महिनिष्फलम् ॥ स्वधापितॄणांपत्नीचमुनिभिर्मनुभिर्नरैः ॥ ९९ ॥ पूजितापितृदानंहिनिष्फलंचययाविना ॥ स्वस्तिदेवीवायुपत्नीप्रतिविश्वेषुपूजिता ॥ १०० ॥ आदानंचप्रदानंचनिष्फलंचययाविना ॥ पुष्टिर्गणपतेःपत्नीपूजिताजगतीतले ॥ १०१ ॥ ययाविनापरिक्षीणाःपुमांसोयोषितोऽपिच ॥ अनंतपत्नीतुष्टिश्चपूजितावंदिताभवेत् ॥ २ ॥ ययाविनानसंतुष्टाःसर्वेलोकाश्चसर्वतः ॥ ईशानपत्नीसंपत्तिःपूजिताचसुरैर्नरैः ॥ ३ ॥ सर्वेलोकादरिद्राश्चविश्वेषुचययाविना ॥ धृतिःकपिलपत्नीचसर्वैःसर्वत्रपूजिता ॥ १०४ ॥

प्रधानांशस्वरूपांवसुंधरांवर्णयति वसुंधरेति ॥ ९३ ॥ सर्वशस्यप्रसूतिकेत्यपिपाठः ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ अथप्रकृतेःकलावतारानाह कलायायाइति॥ ९६ ॥ ९७ ॥ दीयतेविमलंज्ञानंक्षीयतेकर्मवासना ॥ तेनदीक्षेतिसाप्रोक्तेत्युक्तलक्षणादीक्षापदवाच्यासायज्ञस्यपत्नीत्यर्थः ॥ दक्षिणायज्ञपत्नीतिश्रुतेर्दक्षिणादीक्षाचयज्ञपत्नीत्यर्थः॥यज्ञपुरुषोमूर्तिमान्दक्षिणाचमूर्तिमतीतिबोध्यम् ॥ एवमेवसर्वत्र ॥ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ आदानंप्रतिग्रहः प्रदानंद्रव्यस्यदानं उभेअपिस्वस्तीत्युक्तेसफलेभवतइत्यर्थः ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ १०३ ॥ १०४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥१०५॥यत्रसत्यशक्तिर्नास्तितत्राविश्वासान्मनुष्यःस्नेहंनकरोतीतिबंधुतारहितोभवतीतियुक्तमेव॥ मोहपत्नीति॥यत्रमोहोस्तितत्रदयायाःसत्त्वाद्दयामोहपत्नी॥६॥७॥जीवन्मृतसमंप्रतिष्ठाभावेजीवतोपिमृतप्रायत्वात् ॥८॥ उद्योगोयत्नः ॥९॥ विधिहीनंक्रियाभावेतत्स्वरूपविधेरप्यभावः॥१०॥विधिनिर्मितंईश्वरनिर्मितंसर्वंजगद्धूर्तसमुदायरूपमुच्छिन्नंभवति॥मिथ्याभाषणाभावेधूर्तत्वस्याभावात्॥मिथ्यावक्ताहिधूर्तः॥युगभेदेनास्याःस्थितिमाह सत्यइति॥११॥१२॥इयंमिथ्याकपटेनभ्रात्रासहिताप्रतिगृहंभ्रमतीत्यर्थः॥१३॥१४॥ धर्मपत्नीमूर्तिःसाचकांतिरूपाशोभारूपेत्यर्थः॥१५॥शोभांविना

सर्वैर्लोकाअधैर्याश्चजगत्सुचययाविना ॥ सत्यपत्नीसतीमुक्तैःपूजिताजगतीप्रिया ॥१०६॥ ययाविनाभवेल्लोकोबंधुतारहितःसदा॥मोहपत्नीदयासाध्वीपूजिताचजगत्प्रिया ॥ ६ ॥ सर्वैर्लोकाश्चसर्वत्रनिष्फलाश्चययाविना ॥ पुण्यपत्नीप्रतिष्ठासापूजितापुण्यदासदा ॥ ७ ॥ ययाविनाजगत्सर्वंजीवन्मृतसमंमुने ॥ सुकर्मपत्नीसंसिद्धाकीर्तिर्धन्यैश्चपूजिता ॥ ८ ॥ ययाविनाजगत्सर्वंयशोहीनंमृतंयथा ॥ क्रियातूद्योगपत्नीचपूजितासर्वसंमता ॥ ९ ॥ ययाविनाजगत्सर्वंविधिहीनंचनारद ॥ अधर्मपत्नीमिथ्यासासर्वधूर्तैश्चपूजिता ॥ ११० ॥ ययाविनाजगत्सर्वमुच्छिन्नंविधिनिर्मितम् ॥ सत्येअदर्शनायाचत्रेतायांसूक्ष्मरूपिणी ॥ ११ ॥ अर्धावयवरूपाचद्वापरेचैवसंवृता ॥ कलौमहाप्रगल्भाचसर्वत्रव्यापिकाबलात् ॥ १२ ॥ कपटेनसमंभ्रात्राभ्रमतेचगृहेगृहे ॥ शांतिर्लज्जाचभार्येद्वेसुशीलस्यचपूजिते ॥ १३ ॥ याभ्यांविनाजगत्सर्वमुन्मत्तमिवनारद ॥ ज्ञानस्यतिस्रोभार्याश्चबुद्धिर्मेधाधृतिस्तथा ॥ १४ ॥ याभिर्विनाजगत्सर्वंमूढंमत्तसमंसदा ॥ मूर्तिश्चधर्मपत्नीसाकांतिरूपामनोहरा ॥ १५ ॥ परमात्माचविश्वौघोनिराधारोययाविना ॥ सर्वत्रशोभारूपाचलक्ष्मीर्मूर्तिमतीसती ॥ १६ ॥ श्रीरूपामूर्तिरूपाचमान्याधन्याऽतिपूजिता ॥ कालाग्नीरुद्रपत्नीचनिद्रासासिद्धयोगिनी ॥ १७ ॥ सर्वैर्लोकाःसमाच्छन्नाययायोगेनरात्रिषु ॥ कालस्यतिस्रोभार्याश्चसंध्यारात्रिदिनानिच ॥ १८ ॥ याभिर्विनाविधाताचसंख्यांकर्तुंनशक्यते ॥ क्षुत्पिपासेलोभभार्येधन्येमान्येचपूजिते ॥ १९ ॥ याभ्यांव्याप्तंजगत्सर्वंनित्यंचिंतातुरंभवेत् ॥ प्रभाचदाहिकाचैवद्वेभार्येतेजसस्तथा ॥ १२० ॥ याभ्यांविनाजगत्स्रष्टुंविधातुंचनहीश्वरः ॥ कालकन्येमृत्युजरेप्रज्वारस्यप्रियाप्रिये ॥ २१ ॥ याभ्यांजगत्समुच्छिन्नंविधात्रानिर्मितंविधौ ॥ निद्राकन्याचतंद्रासाप्रीतिरन्यासुखप्रिये ॥ २२ ॥ याभ्यांव्याप्तंजगत्सर्वंविधिपुत्रविधेर्विधौ ॥ वैराग्यस्यचद्वेभार्येश्रधाभक्तिश्चपूजिते ॥ २३ ॥ याभ्यांशश्वज्जगत्सर्वंयज्जीवन्मुक्तिमन्मुने ॥ अदितिर्देवमाताचसुरभीचगवांप्रसूः॥२४॥दितिश्चदैत्यजननीकद्रूश्चविनतादनुः॥उपयुक्ताःसृष्टिविधौएतास्तुकीर्तिताःकलाः॥१२५॥परमात्मापिनिराधारोनिरर्थकोभवतीत्यर्थः

॥१६॥१७॥ रात्रिपुयोगेनसंबंधेनसंध्यारात्रिवद्दिनानामपिकालाधीनत्वात्॥स्त्रीसदृशत्वात्स्त्रीत्वम्॥१८॥१९॥चिंतातुरंक्षुत्पिपासानाशकान्नजलचिंतातुरमित्यर्थः ॥१२०॥जरावन्मृत्योरपिकालादुत्पन्नत्वात्कन्यासदृशत्वात्कन्यात्वम् ॥ तेमृत्युजरेकालस्यकन्ये ॥ प्रज्वारस्यप्रकृष्टज्वरस्यप्रियाप्रियेपत्न्यौभवतःप्रियातोऽपिप्रियेअतिशयितप्रियेइत्यर्थः ॥२१॥ समुच्छिन्नंनष्टम् ॥ निद्राकन्येति ॥ निद्रायाःकन्याएकातंद्रा अन्याद्वितीयाकन्याप्रीतिः ॥ उभेअपिसुखस्यपुरुषस्थानीयस्याप्रियेपत्न्यौभवतः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ उपयुक्ताइति ॥ एताःकलाःसृष्टावुपयुक्ताइत्यर्थः ॥ १२५ ॥

॥ १२६ ॥ २७ ॥ २८ ॥अंबिकाप्रसूःपार्वतीमातामेनका ॥ २९ ॥ १३० ॥ वृषभानोःपत्नीराधायामाता॥ ३१ ॥ ३२॥ ३३ ॥ ३४ ॥भृगोःपरशुरामस्य ॥ रामोबलरामस्तस्यमाता॥ १३५॥ कृष्णभगिनीदुर्गाविंध्यवासिनीत्यर्थः ॥ एकनंदाच सैवएकनंदाचकाचिदन्यावा ॥ एवमन्याअपिकलाःसंतीत्याहबह्वचइति ॥ ३६ ॥ एवंकलावतारदेवतास्वरूपमुक्त्वाकलांशांशावतारदेवतास्वरूपमाह प्रतिविश्वेषुयोषितइति ॥ प्रतिलोकेषुयाःस्त्रियःसंतिताइत्यर्थः ॥ ३७ ॥ यस्मात्सर्वाअपिस्त्रियःप्रकृत्यंशभूतास्तस्मात्तासामवमानेप्रकृतेरेवावमानइत्याह योषितामवमानेइति ॥ पराभवो

कलाअन्याःसंतिबह्वयस्तासुकाश्चिन्निबोधमे ॥ रोहिणीचंद्रपत्नीचसंज्ञासूर्यस्यकामिनी ॥ १२६ ॥ शतरूपामनोर्भार्याशचींद्रस्यचगेहिनी ॥ ताराबृहस्पतेर्भार्यावसिष्ठस्याऽप्यरुंधती ॥ २७ ॥ अहल्यागौतमस्त्रीसाऽप्यनुसूयाऽत्रिकामिनी ॥ देवहूतीकर्दमस्यप्रसूतिर्दक्षकामिनी ॥ २८ ॥ पितॄणांमानसीकन्यामेनकासांऽबिकाप्रसूः ॥ लोपामुद्रातथाकुंतीकुबेरकामिनीतथा ॥ २९ ॥ वरुणानीप्रसिद्धाचवलेर्विंध्यावलिस्तथा ॥ कांताचदमयंतीचयशोदादेवकीतथा ॥ १३० ॥ गांधारीद्रौपदीशैव्यासाचसत्यवतीप्रिया ॥ वृषभानुप्रियासाध्वीराधामाताकुलोद्वहा ॥ ३१ ॥ मंदोदरीचकौसल्यासुभद्राकौरवीतथा ॥ रेवतीसत्यभामाचकालिंदीलक्ष्मणातथा ॥ ३२ ॥ जांबवतीनाग्नजितिर्मित्रविंदातथापरा ॥ लक्ष्मणारुक्मिणीसीतास्वयंलक्ष्मीःप्रकीर्तिता ॥ ३३ ॥ कालीयोजनगंधाचव्यासमातामहासती ॥ बाणपुत्रीतथोषाचचित्रलेखाचतत्सखी ॥ ३४ ॥ प्रभावतीभानुमतीतथामायावतीसती ॥ रेणुकाचभृगोर्मातारामभाताचरोहिणी ॥ १३५ ॥ एकनंदाचदुर्गासाश्रीकृष्णभगिनीसती ॥ बह्वयःसत्यःकलाश्चैवप्रकृतेरेवभारते ॥ ३६ ॥ यायाश्चग्रामदेव्यःस्युस्ताःसर्वाःप्रकृतेःकलाः ॥ कलांशांशसमुद्भूताःप्रतिविश्वेषुयोषितः ॥ ३७ ॥ योषितामवमानेनप्रकृतेश्चपराभवः ॥ ब्राह्मणीपूजितायेनपतिपुत्रवतीसती ॥ ॥ ३८ ॥ प्रकृतिःपूजितातेनवस्त्रालंकारचंदनैः ॥ कुमारीचाष्टवर्षायावस्त्रालंकारचंदनैः ॥ ३९ ॥ पूजितायेनविप्रस्यप्रकृतिस्तेनपूजिता ॥ सर्वाःप्रकृतिसंभूताउत्तमाधममध्यमाः ॥ १४० ॥ सत्त्वांशाश्चोत्तमाज्ञेयाःसुशीलाश्चपतिव्रताः ॥ मध्यमारजसश्चांशास्ताश्चभोग्याःप्रकीर्तिताः ॥ ४१ ॥ सुखसंभोगवश्याश्चस्वकार्यतत्पराःसदा ॥ अधमास्तमसश्चांशाअज्ञातकुलसंभवाः ॥ ४२ ॥ दुर्मुखाःकुलहाधूर्ताःस्वतंत्राःकलहप्रियाः ॥ पृथिव्यांकुलटायाश्चस्वर्गेचाप्सरसांगणाः ॥ ४३ ॥ प्रकृतेस्तमसश्चांशाःपुंश्चल्यःपरिकीर्तिताः ॥ एवंनिगदितंसर्वंप्रकृतेरूपवर्णनम् ॥ ४४ ॥ ताःसर्वाःपूजिताःपृथ्व्यांपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ पूजितासुरथेनादौदुर्गादुर्गार्तिनाशिनी ॥ १४५ ॥

ऽवमानः ॥ तासांपूजनेप्रकृतेःपूजाभवतीत्याह ब्राह्मणीति॥ ३८ ॥ ३९ ॥ १४० ॥ सत्त्वांशानांलक्षणंपतिव्रताइति ॥ रजोंशानांलक्षणंभोग्याइति ॥ विषयासक्ताइत्यर्थः ॥ ४१ ॥ ताःपूजयानवश्याःस्युःकिंतुभोगेनैवेत्याह सुखसंभोगेति ॥ अज्ञातकुलसंभवास्ताश्चाधमाइत्यर्थः ॥४२॥ कुलहाःकुलहंत्र्यः ॥४३॥४४॥ एवंत्रैविध्येऽपिपूजार्हाएवताः सर्वाइतिफलतारतम्यंतुसात्त्विक्यादिपूजायामस्त्येव ॥ अधुनापंचप्रकृतीनांसर्वैःपूज्यत्वमाह पूजितेति ॥ पृथ्व्यांसुरथेनादौपूजितातेनदेवादिभिर्देवलोकेनिरंतरंकृतायांपूजायामपिनदोषः ॥ सुरथोनामराजा ॥१४५ ॥

॥ १४६ ॥ दुर्गैवदक्षकन्यारूपेणोत्पन्नेत्याह जातादाविति ॥४७॥ स्वयंकृष्णइति ॥ श्रीकृष्णएवपूर्णावतारःपार्वत्याःपुत्रोगणेशरूपेणजातः ॥ स्कंदस्तुविष्णुकलोद्भवः ॥ विष्ण्वंशजन्योनतुपूर्णावतारः ॥४८॥ मंगलभूपेनमंगलाभिन्नराज्ञा ॥ ४९ ॥ अश्वपतिनाराज्ञा ॥ कचित्सावित्रीचसरस्वत्याइत्यपिपाठः ॥ १५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ प्रथमंदेवीति॥भूतलेप्रथमंराधादेवीसुयज्ञेनराज्ञापूजितेत्यर्थः ॥ ५५ ॥ उपदिष्टेनविधिनेतिशेषः ॥५६॥५७॥ १५८ ॥ यस्मादेवंतस्मादेतादेवतानियमेनपूज्याइतितात्पर्यम् ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥

ततःश्रीरामचंद्रेणरावणस्यवधार्थिना ॥ तत्पश्चाज्जगतांमातात्रिषुलोकेषुपूजिता ॥ १४६ ॥ जातादौदक्षकन्यायानिहत्यदैत्यदानवान् ॥ ततोदेहंपरित्यज्ययज्ञेभर्तुश्चनिंदया ॥ ४७ ॥ जज्ञेहिमवतःपत्न्यांलेभेपशुपतिंपतिम् ॥ गणेशश्चस्वयंकृष्णःस्कंदोविष्णुकलोद्भवः ॥ ४८ ॥ बभूवतुस्तौतनयौपश्चात्तस्याश्चनारद ॥ लक्ष्मीर्मंगलभूपेनप्रथमंपरिपूजिता ॥ ४९ ॥ त्रिषुलोकेषुतत्पश्चाद्देवतामुनिमानवैः ॥ सावित्रीचाऽश्वपतिनाप्रथमंपरिपूजिता ॥ १५० ॥ तत्पश्चात्त्रिषुलोकेषुदेवतामुनिपुंगवैः ॥ आदौसरस्वतीदेवीब्रह्मणापरिपूजिता ॥ ५१ ॥ तत्पश्चात्त्रिषुलोकेषुदेवतामुनिपुंगवैः ॥ प्रथमंपूजिताराधागोलोकेरासमंडले ॥ ५२ ॥ पौर्णमास्यांकार्तिकस्यकृष्णेनपरमात्मना ॥ गोपिकाभिश्चगोपैश्चबालिकाभिश्चबालकैः ॥ ५३ ॥ गवांगणैःसुरभ्याचतत्पश्चादाज्ञयाहरेः ॥ तदाब्रह्मादिभिर्देवैर्मुनिभिःपरयामुदा ॥५४॥ पुष्पधूपादिभिर्भक्त्यापूजितावंदितासदा ॥ पृथिव्यांप्रथमंदेवीसुयज्ञेनैवपूजिता॥५५॥शंकरेणोपदिष्टेनपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ त्रिषुलोकेषुतत्पश्चादाज्ञयापरमात्मनः ॥ १५६ ॥ पुष्पधूपादिभिर्भक्त्यापूजितामुनिभिःसदा ॥ कलायायाःसमुद्भूताःपूजितास्ताश्चभारते ॥५७॥ पूजिताग्रामदेव्यश्चग्रामेचनगरेमुने ॥ एवंतेकथितंसर्वंप्रकृतेश्चरितंशुभम् ॥१५८॥ यथागमंलक्षणंचकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ समासेनश्रुतंसर्वंदेवीनांचरितंप्रभो ॥ विबोधनायबोधस्यव्यासेनवक्तुमर्हसि ॥ १ ॥ सृष्टेराद्यासृष्टिविधौकथमाविर्बभूवह ॥ कथंवापंचधाभूतावदवेदविदांवर ॥ २ ॥ भूताययांशकलयातयात्रिगुणयाभवे ॥ व्यासेनतासांचरितंश्रोतुमिच्छामिसांप्रतम् ॥ ३ ॥ तासांजन्मानुकथनंपूजाध्यानविधिंबुध ॥ स्तोत्रंकवचमैश्वर्यंशौर्यंवर्णयमंगलम् ॥ ४ ॥

अष्टाशीतिमहापद्यैःपंचप्रकृतिसंभवः ॥ प्रोच्यतेविस्तरेणैवतद्भर्तॄणांचसंभवः ॥ १ ॥ पृष्टवतेनारदायसर्वोऽपिनवमस्कंधोक्तोर्थःसंक्षेपेणसूत्रभूतवाक्यैर्भगवतावर्णितस्तमर्थंसामान्यरूपेणज्ञातंविशेषाकारेणज्ञातुंपुनर्नारदःपृच्छति नारदउवाच समासेनेति॥समासेनसंक्षेपेणबोधस्यसामान्याकारेणबोधविषयस्यपूर्वोक्तार्थस्यविबोधनायविशेषाकारेणबोधनायव्यासेनविस्तारेण ॥ १ ॥ विशेषार्थविषयंप्रश्नंस्वयमेवकरोति सृष्टेरिति ॥ सृष्टेर्द्वैतप्रपंचस्यकार्यभूतस्याद्याकारणरूपामूलप्रकृतिर्मायाशक्तिपराादिशब्दवाच्यासृष्टिविधौसृष्टिक्रियायांप्रथमतःकथमाविर्बभूवोत्पन्ना ॥ पश्चाच्चकथंपंचधाभूतापंचप्रकारेणदुर्गादिरूपेणाभिन्नाकथंवाजातातद्वदेत्यर्थः॥२॥किंचभूतेति॥भवेसंसारेतयात्रिगुणयाप्रकृतेरंशकलयायाभूतासंभूताशक्तिर्गंगातुलस्यादिरूपिणीतासांचरितमित्यर्थः॥३॥किंचतासामिति॥तासांतुलस्यादीनाम् ॥ ४ ॥

नारायणः प्रथमंप्रकृतेःस्वरूपमाह नारायणउवाच नित्यइति ॥ नित्यआत्मायथातथाप्रकृतिर्नित्येत्यर्थः ॥ आत्माऽत्रचिदाभासोजीवः ॥ अस्यमोक्षपर्यंतमवस्थानान्नित्यत्वम् ॥ नत्वत्रात्मशब्देनप रमात्मा तस्यग्रहणेतस्मिन्परमात्मनित्रिकालाबाध्यत्वरूपनित्यत्वस्यसत्त्वात्तदेवनित्यत्वंमायायांबोधितंभवेत् तच्चमायायांनसंभवति ॥ असत्त्वमरजस्कमतमस्कममायमितितापनीयश्रुत्यामोक्षदशा यांमायायानाशाभ्युपगमात् तस्माज्जीवएवात्मशब्देनग्राह्यः ॥ तदग्रहणेतस्यमोक्षपर्यंतमवस्थानान्मायायाश्चमोक्षपर्यंतमवस्थानादुभयोःसमानयोगक्षेमंनित्यत्वंसिध्यतीति नभःकालदिशादीनामपि प्राकृतप्रलयपर्यंतमवस्थानान्नित्यत्वमापेक्षिकमेवबोद्धव्यम्॥विश्वानांभूरादिलोकानांगोलकब्रह्मांडमित्यर्थः ॥५ ॥ तदेकदेशइति॥तदेकदेशोगोलोकैकदेशःनम्रभागानुसारकोगोलोकान्नम्रदेशेस्थितो वैकुंठइत्यर्थः॥परमार्थतोनित्यस्तुपरमात्मैव॥एकमेवाद्वितीयंब्रह्म नेहनानास्तिकिंचनेत्यादिश्रुतेः॥६॥ ननुसाप्रकृतिःसांख्यशास्त्रोक्तप्रधानवदात्मनोभिन्नास्वतंत्रावास्तिकिंतत्राह यथाग्नौदाहिकेति ॥ यथावह्नौदाहिकाशक्तिःशश्वन्निरंतरंयुक्तासंयुक्तैववह्निनानभिन्नावह्नेःकदापि ॥ यथावाचंद्रेपद्मेचशोभानित्यंसमवेतैवनभिन्ना ॥ यथावारवौप्रभातदभिन्नैवनभिन्नाकदाचिदपि ॥ तथैवेयंशक्तिःपरा त्मनितदभेदेनैवतिष्ठति ॥ शक्तेःशक्तव्यतिरेकेणाऽदर्शनात् ॥ तथाचश्वेताश्वतरश्रुतिः ॥ परास्यशक्तिर्विविधैवश्रूयतेस्वाभाविकीज्ञानबलक्रियाचेति ॥ तंत्रेष्वपिशक्तिश्चशक्तिमद्रूपाद्व्यतिरेकंनवांछ

श्रीनारायणउवाच॥ नित्यआत्मानभोनित्यंकालोनित्योदिशोयथा॥विश्वानांगोलकंनित्यंनित्योगोलोकएवच॥५॥तदेकदेशोवैकुंठोनम्रभागानुसारकः॥ तथैवप्रकृतिर्नित्याब्रह्मलीलासनातनी ॥ ६ ॥ यथाग्नौदाहिकाचंद्रेपद्मेशोभाप्रभारवौ ॥ शश्वद्युक्तानभिन्नासातथाप्रकृतिरात्मनि ॥ ७ ॥ विनास्वर्णं स्वर्णकारःकुंडलंकर्तुमक्षमः ॥ विनामृदाघटंकर्तुंकुलालोहिनहीश्वरः ॥८॥ नहिक्षमस्तथात्माचसृष्टिंस्रष्टुंतयाविना ॥ सर्वशक्तिस्वरूपासाययाचशक्तिमा न्सदा॥९॥ऐश्वर्यवचनःशश्चक्तिःपराक्रमएवच॥तत्स्वरूपातयोर्दात्रीसाशक्तिःपरिकीर्तिता॥१०॥ज्ञानंसमृद्धिःसंपत्तिर्यशश्चैवबलंभगः॥तेनशक्तिर्भगवती भगरूपाचसासदा॥११॥तयायुक्तःसदात्माचभगवांस्तेनकथ्यते॥सचस्वेच्छामयोदेवःसाकारश्चनिराकृतिः॥ १२ ॥

ति ॥ तादात्म्यमनयोर्नित्यंवह्निदाहिकयोरिवेति ॥ तस्मान्नभिन्नाजडास्वतंत्रा ॥ किंतुचेतनाधिष्ठिता ॥ चेतनेवभवतीतिभावः ॥ तदुक्तम् ॥ चिच्छायावेशतःशक्तिश्चेतनेवविभातिसेतिसूतसंहितायाम् ॥ ७ ॥ ननुसाशक्तिर्यदिपरमात्मनोनभिन्नाकिं तुतदभिन्नातदापरमात्मैवजगत्करोतु किमर्थंशक्तिस्तदेतिचेत्तदाह ॥ विनास्वर्णमिति ॥ ८ ॥ नहिक्षमइति ॥ शक्तिरहितस्यनिर्गुणस्यनिर्विकारस्यनिरवयवस्याऽऽत्मनोनजगत्कर्तृत्वमुपपद्यते ॥ तस्मात्सर्वजननकर्त्रीसाऽपेक्षितैवेतिभावः ॥ ९ ॥ शक्तिशब्दस्यनिर्वचनमाह ऐश्वर्येति ॥ शशब्दोमंगलवाचकत्वादैश्वर्यवचनः॥क्तिशब्दस्यपृषोदरादित्वादकारलोपेक्तिशब्दः ॥पराक्रमवाचकः ॥ शयुक्ताक्तिर्यस्यामितिव्युत्पत्त्याशक्तिशब्दःप्रकृतिवाचकः ॥ पृषोदरादित्वाद्युक्तपदलोपः॥तत्फलितमाह तत्स्वरूपेति॥१०॥ भगवतीपदव्युत्पत्तिमाह ज्ञानमिति ॥ ज्ञानादिबलांतानांपदार्थानांवाच कोभगशब्दःतेनकारणेनशक्तिर्भगवतीपदेनोच्यतइत्यर्थः ॥ भगानिसंत्यस्यामितिव्युत्पत्तेः ॥ ननुभगानिपराशक्तेर्भिन्नानिकस्मादागतानितत्राह भगरूपाचसेति ॥ भगान्यपितस्याएवविकाराइत्यर्थः ॥११॥ ननुतर्हिपरमात्माकथंभगवच्छब्देनोच्यतेइतिचेत्ताद्दशभगवतीशक्तियोगादेवेत्याह तयायुक्तइति ॥ तस्यागुणाएवपरमात्मनोगुणाभवंतिपरस्पराध्यासादित्यर्थः ॥ इत्थंपराशक्तिंवर्णयित्वातदव च्छिन्नंचैतन्यरूपंपरमात्मानंवर्णयति ॥ सचस्वेच्छामयइति ॥ प्रकृतेरिच्छैवैतस्येच्छानभिन्नेति प्रकृतीच्छयैवस्वेच्छामयइत्युच्यते अयंपरमात्मानिराकारःसाकारश्चभवतीत्यर्थः ॥ १२ ॥

निराकारस्वरूपंवर्णयति तेजोरूपमिति ॥ चिद्रूपंस्वप्रकाशंतेजोरूपमित्यर्थः ॥ इदमेवपरंब्रह्मेतिवदंति ॥१३ ॥इत्थंनिराकारंपरमात्मरूपंयोगिनोज्ञानिनोवेदांताश्चयद्यपिवदंति तथापित द्रूपंवैष्णवाः स्थूलमूर्त्यभिमानिनोनमन्वते ॥ इत्यरुचिपूर्वकमाह वैष्णवास्तन्नमन्वतइति॥ १४ ॥ तेकिंवदंतितत्राह॥ वदंतीति ॥ भवद्भिर्यत्तेजःस्वीक्रियतेतत्तेजस्तेजस्विनाविनाकस्यसंभवेत नकस्यापि॥नहिचं द्रिकाप्रभादीनिचंद्रसूर्याद्याश्रयरहितानिकचिदुपलभ्यंते ॥ ततोऽन्यथाऽनुपपत्त्याकाचननित्यासावयवामूर्तिःस्वीकर्तव्येतितेवदंतीत्यर्थः ॥ कीदृशीमूर्तिः स्वीकर्तव्येतितांदर्शयति ॥ तेजोमंडलेति ॥ १५ ॥ १६ ॥ किशोरोबालः ॥ १७ ॥ शोभायामोचनेनाशनेलोचनेयस्य ॥ मुक्ताछविविनिंद्यायया एतादृशीयाएकाऽविरलामध्येऽव्यवधानरहितादंतपंक्तिस्तयामनोरमम् ॥ १८ ॥ १९ ॥ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ निमेषोनेत्रमीलनम् ॥ २३ ॥ कृष्णपदंनिर्वक्ति कृषिस्तद्भक्तीति॥ कृषधातोर्भजनवाचकाद्भावेक्विप्प्रत्ययेकृष्शब्दोनिष्पन्नःसःतद्भक्तिवचनःकृष्णभक्तिवाचकइत्यर्थः ॥

तेजोरूपंनिराकारंध्यायंतेयोगिनःसदा ॥ वंदंतिचपरंब्रह्मपरमानंदमीश्वरम् ॥ १३ ॥ अदृश्यंसर्वद्रष्टारंसर्वज्ञंसर्वकारणम् ॥ सर्वदंसर्वरूपंतंवैष्णवास्तन्न मन्वते ॥१४॥ वदंतिचैवतेकस्यतेजस्तेजस्विनाविना ॥ तेजोमंडलमध्यस्थंब्रह्मतेजस्विनंपरम् ॥१५॥स्वेच्छामयंसर्वरूपंसर्वकारणकारणम् ॥ अतीवसुं दररूपंविभ्रतंसुमनोहरम् ॥ १६ ॥ किशोरवयसंशांतंसर्वकांतंपरात्परम् ॥ नवीननीरदाभासधामैकंश्यामविग्रहम् ॥ १७ ॥ शरन्मध्याह्नपद्मौघशो भामोचनलोचनम् ॥ मुक्ताछविविनिंद्यैकदंतपंक्तिमनोरमम् ॥ १८ ॥ मयूरपिच्छचूडंचमालतीमाल्यमंडितम् ॥ सुनसंसस्मितंकांतंभक्तानुग्रहकारण म् ॥ १९ ॥ ज्वलदग्निविशुद्धैकपीतांशुकसुशोभितम् ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंरत्नभूषणभूषितम् ॥ २० ॥ सर्वाधारंचसर्वेशंसर्वशक्तियुतंविभुम् ॥ सर्वै श्वर्यप्रदंसर्वस्वतंत्रंसर्वमंगलम् ॥ २१ ॥ परिपूर्णतमंसिद्धंसिद्धेशंसिद्धिकारकम् ॥ ध्यायंतेवैष्णवाःशश्वद्देवदेवंसनातनम् ॥ २२ ॥ जन्ममृत्युजराव्या धिशोकभीतिहरंपरम् ॥ ब्रह्मणोवयसायस्यनिमेषउपचर्यते ॥ २३ ॥ सचाऽऽत्मासपरंब्रह्मकृष्णइत्यभिधीयते ॥ कृषिस्तद्भक्तिवचनोनश्चतद्दास्यवाचकः ॥ २४ ॥ भक्तिदास्यप्रदातायःसचकृष्णःप्रकीर्तितः ॥ कृषिश्चसर्ववचनोनकारोबीजमेवच ॥ २५ ॥ सकृष्णःसर्वस्रष्टाऽऽदौसिसृक्षन्नेकएवच ॥ सृष्ट्युन्मु खस्तदंशेनकालेनप्रेरितःप्रभुः ॥ २६ ॥

णमधातोरपिप्रह्ववाचकाद्वाविडप्रत्ययेकृष्णदास्यवाचकोनश ब्दः ॥ तथाचकृद्वचनंचकृष्णे तेदातृत्वेनवर्ततेयस्मिन्नित्यर्थेऽर्शआद्यच्पृषोदरादित्वात्षकारश्रवणम् ॥ २४ ॥ तत्फलितमाह भक्तिदास्येति ॥ व्युत्पत्त्यंतरमाह कृषिश्चेति ॥ कृष्यतेआकृष्यतेका रणादुत्पत्तिकालेइतिकृट्सर्वंजगत् ॥ कर्मणिक्विप् बाहुलकात् णीञ्प्रापणेइत्यस्मात्डप्रत्ययेनयातिकार्यात्मतांप्रापयतिसनोबीजंकारणमित्यर्थः ॥ कृषःसर्वकार्यप्रपंचस्यनःबीजमित्यर्थः ॥ २५ ॥ ॥ फलितमाह सकृष्णइति ॥ सकृष्णइत्यभिधीयतइतिशेषः ॥ एतावत्पर्यंतं वैष्णवंमतमुपपादितम् ॥ तत्रवैष्णवास्तन्नमन्वतइत्यनेनबोधितयारुच्यैवमतातिरस्कारोदर्शितः ॥ तत्रयुक्तिस्त्वित्थम् ॥ नह्यस्माभिश्चंद्रसूर्यतेजोवद्ब्रह्मतेजःस्वीक्रियते येनतदाश्रयस्याकांक्षास्यात् ॥ किंतुशुद्धत्वात्तेजःसदृशंस्वयंप्रकाशंज्ञानरूपमेवतेजःपदेनोच्यते ॥ नहितस्यसर्वाधारस्याधारापेक्षास्ति ॥ अनवस्थाप त्तेः ॥ सभगवःकस्मिन्प्रतिष्ठितःस्वेमहिम्नीतिश्रुत्याचानिराधारस्यैवात्मनःप्रतिपादनात् ॥ किंचयामूर्तिःसावयवाभवद्भिःस्वीक्रियते तस्यानित्यत्वंनस्यात् यद्यत्सावयवंतत्तन्नश्वरमितिव्याप्तेः ॥ किंचयाभवतामभिमतामूर्तिः सा किंपांचभौतिकीवातद्रहितावा ॥ यदिपांचभौतिकीतदाऽनित्यत्वप्रसंगः यदितद्रहितातर्हितस्यादृश्यत्वाभावःस्यात् ॥ तथाचतस्याःसत्त्वेप्रमाणाभावः ॥

नचवेदएवकृष्णमूर्तेर्ब्रह्मत्वप्रतिपादकःप्रमाणमितिचेन्न ॥ कृष्णमूर्त्यंतर्गतब्रह्मरूपप्रतिपादकत्वेनाऽपिवेदवाक्यस्यविषयलाभेनचारितार्थ्यात् ॥ अतएवसर्वंखल्विदंब्रह्मेतिसामानाधिकरण्यप्रतिपाद
कश्रुतिश्चरितार्था ॥ किंचभवद्भिःकृष्णमूर्तिंप्रतिपादकायाश्रुतिरुच्यते साकिमुपासनाकांडस्थावाज्ञानकांडस्था यद्युपासनाकांडस्थातर्हिसर्वश्रुतीनामुपक्रमोपसंहारादिषड्विधतात्पर्यलिंगेनाऽद्वैतेब्र
ह्मणिसमन्वयान्निर्गुणब्रह्मप्रतिपादकश्रुतिभ्योह्युपासनाकांडस्थश्रुतीनांदुर्बलत्वात्तन्मूर्त्यंतर्गतब्रह्मवर्णनप्रतिपादनेनापितासांश्रुतीनांसार्थक्याच्चनतदुक्तार्थेप्रामाण्यम् ॥ यदिज्ञानकांडस्थातदपिन
संभवति नहिज्ञानकांडेब्रह्मरूपंनिर्गुणंविहायक्वचिदपिसगुणंरूपंसावयवंपरिच्छिन्नंप्रतिपादितमस्ति ॥ तस्मान्मूलप्रकृतेर्हिरण्यगर्भोत्पत्तिद्वारापंचमहाभूतसृष्ट्युत्तरंपंचमहाभूतांशमादायहिरण्यगर्भरू
पाभगवतीनानारूपाणिधारयामासेत्येवसर्वश्रुतिसिद्धांतः ॥ तदुक्तंनृसिंहतापनीयेंतिमेखंडे ॥ उपद्रष्टाऽनुमंतैषआत्मासिंहाश्चिद्रूपएवाऽविकारोह्युपलब्धासर्वत्रनह्यस्तिद्वैतासिद्धिरात्मैवासिद्धोद्वितीयो
माययाह्यन्यदिवसवाएषआत्मापरएवैषसर्वंतथाहिप्राज्ञेसैषाविद्याजगत्सर्वमात्मापरमात्मैवस्वप्रकाशोप्यविषयज्ञानत्वाज्जानन्नेवह्यत्रनविजानात्यनुभूतेर्मायाचतमोरूपानुभूतेरित्यादि ॥ एवमेवैषामा
यास्वाऽव्यतिरिक्तानिक्षेत्राणिदर्शयित्वा जीवेशावाभासेनकरोति मायाचाऽविद्याचस्वयमेवभवतिसैषाचित्रासुदृढाबह्वंकुरागुणभिन्नांकुरेष्वपिगुणभिन्नासर्वत्रब्रह्माविष्णुशिवरूपिणीचैतन्यदीप्ता तस्मा
दात्मनएवत्रैविध्यंसर्वत्रयोनित्वमप्यभिमंताजीवोनियंतेश्वरः ॥ सर्वाऽहंमानीहिरण्यगर्भस्त्रिरूपईश्वरवत्व्यक्तचैतन्यःसर्वगोह्येषईश्वरः ॥ क्रियाज्ञानात्मासर्वंसर्वमयंसर्वेजीवाःसर्वमयाः सर्वावस्थासुत
थाऽप्यल्पाःसवाएषभूतानींद्रियाणिविराजंदेवताःकोशांश्चसृष्ट्वाप्रविश्यामूढोमूढइवव्यवहरन्नास्ते माययैवतस्माददूयएवात्मेति ॥ ननुतर्हिप्रथमाध्याये स्वेच्छामयस्येच्छयाचश्रीकृष्णस्यसिसृक्षया ॥
साविर्बभूवसहसामूलप्रकृतिरीश्वरीतिवाक्येश्रीकृष्णस्येच्छयेतिकथमुक्तम् ॥ परमात्मनइच्छयेतिवक्तव्यमितिचेच्छृणु ॥ कृष्णशब्दोहियोगरूढ्यागोलोकवासिदेवतायांरूढः ॥केवलयोगार्थमादायतु
परमात्मनिप्रयुक्तः ॥ एवमेवसर्वेऽपिशब्दायोगरूढ्यातत्तद्विशेषपदार्थवाचकाअपियोगार्थमादायसर्वेब्रह्मवाचकाअपिभवंतीतिनदोषः ॥ ननुतर्हिसाम्यावस्थमायोपाधिकसर्वकारणब्रह्मणःकिंमु
ख्यंयोगरूढंनामेतिचेदुच्यते ॥ केवलब्रह्मणोनिर्गुणब्रह्मप्रतिपादकश्रुतिषु सत्यंज्ञानमनंतंब्रह्मेत्यादिवाक्येषुप्रतिपादितानिसत्यंज्ञानमित्यादीनिनामानिमुख्यानि तदतिरिक्तनामानिशिवावि
ष्णुब्रह्मेत्यादीनियौगिकानि तेषांतत्तद्गुणोपाधिचैतन्येरूढत्वेनैकब्रह्मक्लृप्तशक्त्यानिर्वाहेऽन्यत्रशक्तिकल्पनेप्रमाणाभावाद्गौरवाच्च ॥ तत्तद्गुणरूपोपाधिषुशिवविष्ण्वादिनाम्नांशक्तिस्तुमैत्रायणीयश्रुताव
भिहिता ॥ योहखलुवावास्यसात्त्विकोंशः सविष्णुर्योहखलुवावास्यतामसोंशः सयोयंरुद्रइत्यादिवाक्यैः ॥ कृष्णादिशब्दास्तुरूढ्याविष्णुतत्त्वस्यैववाचकाः ॥ तत्तदुपनिषत्सुतथैवप्रतिपा
दनात् ॥ सगुणशबलकारणब्रह्मणःसाम्यावस्थमायांतःप्रविष्टस्यतुमुख्याःशब्दामायाशक्तिप्रकृतिपराभगवतीदेवीत्यादयः ॥ यथागजादिशरीरेप्रविष्टस्यचैतन्यस्यगजादिसंज्ञामुख्यास्तद्वत् ॥ तदुक्तं
श्वेताश्वतरे देवात्मशक्तिंस्वगुणैर्निगूढामिति ॥ आत्मरूपांशक्तिमित्यर्थः ॥ सूतसंहितायांसौरसंहितायांकूर्मपुराणेच ॥ चिन्मात्राश्रयमायायाःशक्त्याकारोद्विजोत्तमाः ॥ अनुप्रविष्टायसंविन्निर्वि
कल्पास्वयंप्रभा ॥ साशिवापरमादेवीशिवाभिन्नाशिवंकरीति ॥ तस्मात्कारणब्रह्मणोऽपिमायाशक्त्यादिसंज्ञाएवमुख्याः ब्रह्मविष्ण्वादिसंज्ञास्तुगौणाः ॥ तत्तद्गुणोपाधिषुतेषांशक्तेःक्लृप्तत्वेनान्यत्र
शक्तिकल्पनेप्रमाणाभावाद्गौरवाच्च ॥ तस्मात्कारणब्रह्मोपासकेनमायाशक्तिपरामूलप्रकृतिभगवतीदेवीत्यादिमुख्यशब्दैरेवकारणंब्रह्मोपास्यम् नतुब्रह्मविष्ण्वादिशब्दैरित्येवतत्त्वम् ॥ अतएवकारणब्र
ह्मणः शक्तितत्त्वमितिसंज्ञाशैवसिद्धांतेप्रसिद्धा शाक्तदर्शनेचेत्यलमप्रसक्तानुप्रसक्त्या ॥ वस्तुतस्तुपूर्वत्रपरमात्मनइच्छयेत्येवपूर्ववचनार्थः ॥ श्रीकृष्णस्येत्यस्यासिसृक्षयेत्यनेनान्वयइतिपूर्वंव्याख्या
तंतदानकोपिदोषः ॥ इत्थंवैष्णवमतमरुच्याविनिंद्याऽधिष्ठातृदेवीनांदेवानांचसाकारमूर्तीनांनिराकारब्रह्मणोमायाविशिष्टादुत्पत्तिमाह सर्वस्रष्टाऽऽदाविति ॥ आदौप्रथमंसर्वस्रष्टामायाशबलः परमे
श्वरोऽपंचीकृतभूतात्मकाहिरण्यगर्भोत्पत्तिद्वारापंचमहाभूतात्मकब्रह्मांडोत्पत्त्यनंतरमित्यर्थाद्बोध्यम् ॥ सिसृक्षन्सृष्टानांपदार्थानामधिष्ठातृदेवताः स्रष्टुमिच्छन्परमात्मनोंशइवतस्मिन्विद्यमा
नेनकालेनप्रेरितःसन् ॥ २६ ॥

स्वेच्छामयोयतोभवतिततोहेतोः स्वेच्छयाशक्त्याऽर्धनारीश्वररूपेणद्विधाबभूवेत्यर्थः ॥ तत्रस्वेच्छामयःस्वेच्छयेतिपदद्वयेनद्विधाभवनंप्रकृतेरेवकार्यम् ॥ तत्प्रकृतेःकार्यमात्मन्यारोपेणभासतइत्युक्तं भवति ॥ तथाचाऽर्धनारीश्वररूपेणमूलप्रकृतिरेवपरिणामंप्राप्ताइत्यर्थः ॥ साचप्रकृतिश्चैतन्यरहितानैवतिष्ठतीतितदधिष्ठानंविवर्तकारणंसर्वत्राऽनुगतमेव ॥ २७ ॥ उत्पत्त्यनंतरंवृत्तमाह तांददर्शेति ॥ २८ ॥ चंद्रबिंबविनिंद्यंयस्यतादृशमेकंमिलितंनितंबयुगुलंयस्याः ॥ कदलीस्तंभोनिंदितोययातयाश्रोण्यालक्षणयाश्रोण्यधोभागेनसुंदरी ॥ २९ ॥ श्रीफलंबिल्वफलम् ॥ मौलीपुष्पैर्जुष्टांसेविताम् ॥ ३० ॥ वक्रलोचनांकटाक्षवतीम् ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ कस्तूरीबिंदुनेति ॥ सीमंतसन्निधौसिंदूरबिंदुस्तदधःकाश्मीरचंदनबिंदुस्तदधःकस्तूरीतिफलितोर्थः ॥ ३३ ॥

स्वेच्छामयःस्वेच्छयाचद्विधारूपोबभूवह ॥ स्त्रीरूपोवामभागांशोदक्षिणांशःपुमान्स्मृतः ॥ २७॥ तांददर्शमहाकामीकामाधारांसनातनः ॥ अतीवकमनीयांचचारुपंकजसन्निभाम् ॥ २८ ॥ चंद्रबिंबविनिंद्यैकनितंबयुगुलांपराम् ॥ सुचारुकदलीस्तंभनिंदितश्रोणिसुंदरीम् ॥ २९ ॥ श्रीयुक्तश्रीफलाकारस्तनयुग्ममनोरमाम् ॥ पुष्पजुष्टांसुवलितांमध्यक्षीणांमनोहराम् ॥ ३० ॥ अतीवसुंदरींशांतांसस्मितांवक्रलोचनाम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधारांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ ३१ ॥ शश्वच्चक्षुश्चकोराभ्यांपिबंतींसततंमुदा ॥ कृष्णस्यमुखचंद्रंचचंद्रकोटिविनिंदितम् ॥ ३२ ॥ कस्तूरीबिंदुनासार्धमधश्चंदनबिंदुना ॥ समंसिंदूरबिंदुंचभालमध्येचबिभ्रतीम् ॥ ३३ ॥ वक्रिमंकबरीभारंमालतीमाल्यभूषितम् ॥ रत्नेंद्रसारहारंचदधतींकांतकामुकीम् ॥ ३४ ॥ कोटिचंद्रप्रभामृष्टपुष्टशोभासमन्विताम् ॥ गमनेनराजहंसगजगर्वविनाशिनीम् ॥ ३५ ॥ दृष्ट्वातांतुतयासार्धंरासेशोरासमंडले ॥ रासोल्लासेसुरसिकोरासक्रीडांचकारह ॥ ३६ ॥ नानाप्रकारशृंगारंशृंगारोमूर्तिमानिव ॥ चकारसुखसंभोगंयावद्वैब्रह्मणोदिनम् ॥३७॥ ततःसचपरिश्रांतस्तस्यायोनौजगत्पिता ॥ चकारवीर्याधानंचनित्यानंदेशुभक्षणे ॥ ३८ ॥ गात्रतोयोषितस्तस्याःसुरतांतेचसुव्रत ॥ निःससारश्रमजलंश्रांतायास्तेजसाहरेः ॥३९॥ महाक्रमणक्लिष्टायानिःश्वासश्चबभूवह ॥ तदावव्रेश्रमजलंतत्सर्वंविश्वगोलकम् ॥ ४० ॥ सचनिःश्वासवायुश्चसर्वाधारोबभूवह ॥ निःश्वासवायुःसर्वेषांजीविनांचभवेषुच ॥ ४१ ॥ बभूवमूर्तिमद्वायोर्वामांगात्प्राणवल्लभा ॥ तत्पत्नीसाचतत्पुत्राःप्राणाःपंचचजीविनाम् ॥ ४२ ॥ प्राणोपानःसमानश्चोदानव्यानौचवायवः ॥ बभूवुरेवतत्पुत्राअधःप्राणाश्चपंचच ॥ ४३ ॥ घर्मतोयाधिदेवश्चबभूववरुणोमहान् ॥ तद्वामांगाच्चतत्पत्नीवरुणानीबभूवसा ॥ ४४॥

वक्रिमंकुटिलम् ॥ कबरीकेशसन्निवेशः ॥ ३४ ॥ पुष्टशोभापूर्णशोभा॥राजहंसगजयोर्गर्वस्यगमनाभिमानस्यविनाशिनीम् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ शृंगारंकुर्वन्नितिशेषः ॥ आब्रह्मणोदिनपरिमितकालपर्यंतम् ॥ ३७ ॥ शुभक्षणेशुभकाले ॥ ३८ ॥ श्रमजलंघर्मजलम् ॥ ३९ ॥ महाक्रमणंमहालिंगनंपंचीकृतपंचमहाभूतात्मकंविश्वगोलकंपूर्वमेवजातंतत्सर्वंश्रमजलंवव्रेआवृणोदित्यर्थः॥ अतोपिज्ञापकात्पंचमहाभूतोत्पत्त्यनंतरमेवेयमधिष्ठातृदेवतानामुत्पत्तिरितिबोध्यम् ॥ ४० ॥ जीविनांप्राणिनाम् ॥ ४१ ॥ मूर्तिमद्वायोरित्यनेनतस्मिन्नेवसमयेप्रकृत्यासर्वप्राणिनांनिःश्वासवायोराधिष्ठात्रीमूर्तिरपिप्रकटीकृतेतिबोध्यम् ॥ पत्नीचमूर्तिमती प्राणाःपंचपुत्राअपिपंचप्राणानामधिदेवामूर्तिरूपाएव ॥ ४२ ॥ अधःप्राणाःकनिष्ठायेप्राणाः नागादयःपंचतेषामप्यधिदेवाःपंचतदैवोत्पादिताइत्याह बभूवुरेवेति ॥ एतेदशप्राणाधिदेवावायुपत्नीतउत्पन्नाइत्यर्थः ॥ ४३ ॥ धर्मस्यतोयस्यचाधिदेवोवरुणोबभूव प्रकृत्याउत्पादितइत्यर्थः ॥ ४४ ॥

॥ ४५ ॥ ४६ ॥ डिंभंबालकम् ॥ ४७ ॥ व्यदूयतभयंकरंमहांतंबालकंदृष्ट्वाहृदयेनांतःकरणावच्छेदेनचकंपेइत्यर्थः ॥ यथाऽभिलषितसुकुमारबालकाभावप्रयुक्तसंजातकोपेनब्रह्मांडगोलकेयज्जलं तास्मिन्नुत्ससर्ज ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ जिह्वाग्रात्कृष्णवधूजिह्वाग्रादित्यर्थः ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ साचेति ॥ कृष्णस्त्रीत्यर्थः ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ वाणींजिह्वाग्राज्जातां कृष्णोद्विभुजः॥अस्य चतुर्भुजनारायणस्य मानिनीराधाअत्रैवमन्निकटेएवस्थास्यति ममपत्नीभविष्यतीत्यर्थः ॥ यतोमानिनीततस्तवैतस्याश्चैकपतित्वेसामानाधिकरण्यंनसंभवेदित्यर्थः ॥ ५६॥ ताभ्यांलक्ष्मीसरस्वतीभ्या

अथसाकृष्णचिच्छक्तिःकृष्णगर्भंदधारह॥शतमन्वंतरंयावज्ज्वलंतीब्रह्मतेजसा॥ ४५ ॥कृष्णप्राणाहिदेवीसाकृष्णप्राणाधिकप्रिया॥कृष्णस्यसंगिनीशश्व त्कृष्णवक्षःस्थलस्थिता ॥ ४६ ॥ शतमन्वंतरांतेचकालेतीतेपिसुंदरी॥सुषावडिंभंस्वर्णाभंविश्वाधारालयंपरम्॥४७॥दृष्ट्वाडिंभंचसादेवीहृदयेनव्यदूय त॥उत्ससर्जचकोपेनब्रह्मांडगोलकेजले ॥४८॥ दृष्ट्वाकृष्णश्चतत्त्यागंहाहाकारंचकारह ॥ शशापदेवींदेवेशस्तत्क्षणंचयथोचितम्॥४९॥यतोऽपत्यंत्वया त्यक्तंकोपशीलेचनिष्ठुरे ॥ भवत्वमनपत्याऽपिचाद्यप्रभृतिनिश्चितम् ॥५०॥ यायास्त्वदंशरूपाश्चभविष्यंतिसुरस्त्रियः ॥ अनपत्याश्चताःसर्वास्त्वत्समा नित्ययौवनाः ॥ ५१ ॥ एतस्मिन्नंतरेदेवीजिह्वाग्रात्सहसाततः॥आविर्बभूवकन्यैकाशुक्लवर्णामनोहरा ॥५२ ॥ श्वेतवस्त्रपरीधानावीणापुस्तकधारिणी॥ रत्नभूषणभूषाढ्यासर्वशास्त्राधिदेवता ॥ ५३ ॥ अथकालांतरेसाचद्विधारूपाबभूवह ॥ वामार्धांगाच्चकमलादक्षिणार्धाच्चराधिका ॥ ५४ ॥ एतस्मिन्नंतरे कृष्णोद्विधारूपोबभूवसः ॥ दक्षिणार्धश्चद्विभुजोवामार्धश्चचतुर्भुजः ॥ ५५ ॥ उवाचवाणींकृष्णस्तांत्वमस्यकामिनीभव ॥ अत्रैवमानिनीराधातवभद्रंभ विष्यति ॥ ५६ ॥ एवंलक्ष्मींचप्रददौतुष्टोनारायणायच ॥ सजगामचवैकुंठेताभ्यांसार्धंजगत्पतिः ॥ ५७ ॥ अनपत्येचतेद्वेचजातेराधांशसंभवे ॥ भूता नारायणांगाच्चपार्षदाश्चचतुर्भुजाः ॥ ५८ ॥ तेजसावयसारूपगुणाभ्यांचसमाहरेः ॥ बभूवुःकमलांगाच्चदासीकोट्यश्चतत्समाः ॥ ५९ ॥ अथगोलोक नाथस्यलोम्नांविवरतोमुने ॥ भूताश्चाऽसंख्यगोपाश्चवयसातेजसासमाः ॥ ६० ॥ रूपेणचगुणेनैवबलेनविक्रमेणच ॥ प्राणतुल्यप्रियाःसर्वेबभूवुःपार्ष दाविभोः ॥ ६१ ॥ राधांगलोमकूपेभ्योबभूवुर्गोपकन्यकाः ॥ राधातुल्याश्चताःसर्वाराधादास्यःप्रियंवदाः ॥ ६२ ॥ रत्नभूषणभूषाढ्याःशश्वत्सुस्थिरयौ वनाः ॥ अनपत्याश्चताःसर्वाःपुंसःशापेनसंततम् ॥ ६३ ॥ एतस्मिन्नंतरेविप्रसहसाकृष्णदेवता ॥ आविर्बभूवदुर्गासाविष्णुमायासनातनी ॥ ६४ ॥

म् ॥ ५७ ॥ अनपत्येपूर्वोक्तशापाद्यतोराधांशसंभवेततः ॥ नारायणांगाद्वैकुंठाधिपतेश्चतुर्भुजात् ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ गोलोकनाथस्यद्विभुजकृष्णस्यभूताजाताः ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥एत स्मिन्नंतरइति ॥ राधाकृष्णशरीरविभागसमयेविष्णोःपरमात्मनोमायाशक्तिर्दुर्गारूपेणप्रादुर्बभूवेत्यर्थः ॥ यथालक्ष्मीसरस्वत्यौराधावतारौतथादुर्गानराधावतारः ॥ किंतुमूलप्रकृतेरेवसाक्षादवतारइ तिभावः ॥ लक्ष्मीसरस्वत्यौराधावतारावपिमूलप्रकृतेःपूर्णावतारावेव प्रथमाध्यायस्थवचनात् ॥ साक्षान्मूलप्रकृतेर्दुर्गा राधातस्तु लक्ष्मीसरस्वत्यावेतावानेवविशेषः ॥ ६४ ॥

साक्षादवतारत्वेनाधिकंमहिमानंदुर्गायावर्णयति देवीत्यादिना ॥ नारायणीलक्ष्मीस्तत्स्वरूपत्वादियमपिनारायणी ॥ बुद्ध्यधिष्ठात्री अत्रबुद्धिशब्देनांतःकरणंपरमात्मनोगृह्यते ॥ सरस्वत्याः पृथग्बुद्ध्यधिष्ठातृत्वेनाभिधानात्परमात्मनइत्युपलक्षणंव्यष्टिजीवानामपि ॥ तथाचसमष्टिव्यष्ट्यंतःकरणाधिष्ठात्रीदुर्गेत्यर्थः ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ लोकाःब्रह्मादयः माययायस्यामाययेत्यर्थः ॥ तेनमायाविशिष्टब्रह्मरूपिणीयमितिस्पष्टमेवोक्तंभवति ॥ ६९ ॥ कृष्णभक्तिप्रदात्रीकृष्णशब्दोयौगिकार्थेनपरमात्मवाचकः ॥ तथाचस्वस्वरूपभूतपरमात्मनोभक्तेर्दात्रीत्यर्थः ॥ वैष्णवानामुपा

देवीनारायणीशानासर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ बुद्ध्यधिष्ठात्रीदेवीसाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ६५॥ देवीनांबीजरूपाचमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ परिपूर्णतमातेजःस्वरूपात्रिगुणात्मिका ॥ ६६ ॥ तप्तकांचनवर्णाभाकोटिसूर्यसमप्रभा ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यासहस्रभुजसंयुता ॥ ६७॥ नानाशस्त्रास्त्रनिकरंबिभ्रतीसात्रिलोचना ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानारत्नभूषणभूषिता॥ ६८॥यस्यांशांशांशकलयाबभूवुःसर्वयोषितः ॥ सर्वेविश्वस्थितालोकामोहिताःस्युश्चमायया॥६९॥ सर्वैश्वर्यप्रदात्रीचकामिनांगृहवासिनाम् ॥ कृष्णभक्तिप्रदायाचवैष्णवानांचवैष्णवी ॥ ७० ॥ मुमुक्षूणांमोक्षदात्रीसुखिनांसुखदायिनी ॥ स्वर्गेषुस्वर्गलक्ष्मीश्चगृहलक्ष्मीर्गृहेषुच ॥ ७१ ॥ तपस्विषुतपस्याचश्रीरूपातुनृपेषुच ॥ यावह्नौदाहिकारूपाप्रभारूपाचभास्करे ॥७२॥ शोभारूपाचचंद्रेचसापद्मेषुचशोभना ॥ सर्वशक्तिस्वरूपायाश्रीकृष्णेपरमात्मनि॥७३॥ययाचशक्तिमानात्माययाचशक्तिमज्जगत्॥ययाविनाजगत्सर्वंजीवन्मृतमिवस्थितम् ॥७४॥ याचसंसारवृक्षस्यबीजरूपासनातनी ॥ स्थितिरूपाबुद्धिरूपाफलरूपाचनारद॥७५॥क्षुत्पिपासादयारूपानिद्रातंद्राक्षमाधृतिः ॥ शांतिलज्जातुष्टिपुष्टिभ्रांतिकांत्यादिरूपिणी ॥ ७६ ॥ साचसंस्तूयसर्वेशंतत्पुरःसमुवासह ॥ रत्नसिंहासनंतस्यैप्रददौराधिकेश्वरः ॥७७॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रसस्त्रीकश्चचतुर्मुखः॥ पद्मनाभेर्नाभिपद्मान्निस्ससारमहामुने ॥ ७८ ॥ कमंडलुधरःश्रीमांस्तपस्वीज्ञानिनांवरः ॥ चतुर्मुखैस्तंतुष्टावप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ ७९ ॥ सातदासुंदरीसृष्टाशतचंद्रसमप्रभा ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानारत्नभूषणभूषणा ॥८०॥ रत्नसिंहासनेरम्येसंस्तूयसर्वकारणम् ॥ उवासस्वामिनासार्धंकृष्णस्यपुरतोमुदा॥ ॥ ८१ ॥ एतस्मिन्नंतरेकृष्णोद्विधारूपोबभूवसः ॥ वामार्धांगोमहादेवोदक्षिणेगोपिकापतिः ॥ ८२ ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशःशतकोटिरविप्रभः॥ त्रिशूलपट्टिशधरोव्याघ्रचर्मांबरोहरः ॥ ८३ ॥ तप्तकांचनवर्णाभोजटाभारधरःपरः ॥ भस्मभूषितगात्रश्चसस्मितश्चंद्रशेखरः ॥ ८४ ॥ दिगंबरोनीलकंठःसर्पभूषणभूषितः ॥ बिभ्रद्दक्षिणहस्तेनरत्नमालांसुसंस्कृताम् ॥ ८५ ॥

स्यावैष्णवीलक्ष्मीस्तद्रूपेत्यर्थः ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ सर्वेशंमूलप्रकृतेःपूर्णावतारंस्वस्मात्प्रथमतःप्रादुर्भूतंवयसाधिकंश्रीकृष्णंसंस्तूयेत्यर्थः ॥ ६७ ॥निःससारेतिसस्त्रीकःसावित्रीस्त्रियासहितउत्पन्नइत्यर्थः ॥ ७८ ॥ तंस्वापेक्षयावयसाज्ञानेनचाधिकंश्रीकृष्णंतुष्टावेत्यर्थः ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ एकएवकृष्णोद्विधाभूतइत्यर्थः ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ रत्नमालांरत्ननिर्मितांजपोपयोगिनीमक्षमालांसुसंस्कृतांमालासंस्कारोदितविधिनासुसंस्कृतांदक्षिणहस्तेनबिभ्रत् ॥ ८५ ॥

ब्रह्मज्योतिर्मायाशबलब्रसर्वकारणमूलप्रकृत्यात्मकब्रह्मज्योतिर्मंत्रंप्रणवमायाबीजादिरूपंजपन्नित्यर्थः ॥ सत्यस्वरूपंश्रीकृष्णंसंस्तूयेत्यन्वयः ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ यतःश्रीकृष्णोमृत्योरपिमृत्युर्मारकस्त
तस्तदभिन्नस्यशिवस्यापिमृत्युंजयेतिसंज्ञाइत्यर्थः ॥ अत्रदुर्गास्त्रीत्वेनमहादेवायदत्ताश्रीकृष्णेनेत्येतदनुक्तमपिनारदपुराणादवगंतव्यम् ॥ ८८ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेद्वितीयोऽ
ध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ द्विषष्टिश्लोकवर्यैश्चसृष्टंयद्देवतादिकम् ॥ व्यवस्थितिस्तस्यसम्यग्यथावदभिधीयते ॥ १ ॥ अथडिंभइति ॥ डिंभोऽपिबालिशेबालेइतिमेदिनीकोशात् ॥ डिंभो
बालोयोराधयापूर्वंस्वस्माज्जातोजलेप्रक्षिप्तः सयावद्ब्रह्मणोवयस्तावत्परिमितकालपर्यंतंजलेतिष्ठन् ततःसबालकःकालेपरिपूर्णसमयेजातेसतिद्विधाभूतोबभूव ॥ तदंडंनिर्भिद्यबाहिर्निर्गतइत्यर्थः ॥
अनेनचग्रंथेनपूर्वंराधायाउदरात्पक्ष्यंडवदंडरूपेणनिर्गतः ॥ सचबृहदंडरूपोभयात्तयाजलेक्षिप्तस्तदंडंबहुनाकालेनपुनर्भिन्नंसद्द्विधाजातंतन्मध्येपुरुषोबालकरूपोऽयंस्थितइतिप्रतिभाति ॥ पुराणांत

प्रजपन्पंचवक्त्रेणब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ सत्यस्वरूपंश्रीकृष्णंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ८६ ॥ कारणंकारणानांचसर्वमंगलमंगलम् ॥ जन्ममृत्युजराव्या
धिशोकभीतिहरंपरम्॥८७॥संस्तूयमृत्योर्मृत्युंतंयतोमृत्युंजयाभिधः ॥ रत्नसिंहासनेरम्येसमुवासहरःपुरः॥८८॥इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कं
धेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ अथडिंभोजलेतिष्ठन्यावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ततःसकालेसहसाद्विधाभूतोबभूवह ॥ १ ॥
तन्मध्येशिशुरेकश्चशतकोटिरविप्रभः ॥ क्षणंरोरूयमाणश्चस्तनांधःपीडितःक्षुधा ॥ २ ॥ पित्रामात्रापरित्यक्तोजलमध्येनिराश्रयः ॥ ब्रह्मांडासंख्यनाथो
योददर्शोर्ध्वमनाथवत् ॥ ३ ॥ स्थूलात्स्थूलतमःसोऽपिनाम्नादेवोमहाविराट् ॥ परमाणुर्यथासूक्ष्मात्परःस्थूलात्तथाऽप्यसौ ॥ ४ ॥ तेजसाषोडशां
शोऽयंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ आधारःसर्वविश्वानांमहाविष्णुश्चप्राकृतः ॥ ५ ॥ प्रत्येकंलोमकूपेषुविश्वानिनिखिलानिच ॥ अस्याऽपितेषांसंख्यांचकृ
ष्णोवक्तुंनहिक्षमः ॥ ६ ॥ संख्याचेद्रजसामस्तिविश्वानांनकदाचन ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांतथासंख्यानविद्यते ॥ ७ ॥ प्रतिविश्वेषुसंत्येवंब्रह्मविष्णुशि
वादयः ॥ पातालाद्ब्रह्मलोकांतंब्रह्मांडंपरिकीर्तितम् ॥ ८ ॥ ततऊर्ध्वंचवैकुंठोब्रह्मांडाद्बहिरेवसः ॥ ततऊर्ध्वंचगोलोकःपंचाशत्कोटियोजनः ॥ ९ ॥

रं तदंडमुदकेशयमित्यादिनातथैवप्रतिपादनाच्च ॥ १ ॥ तदेवाऽऽह तन्मध्येशिशुरेकश्चेति ॥ स्तनांधइति ॥ स्तनावेवांधोभक्ष्यमन्नंयस्यसस्तनांधः मात्रात्यक्तत्वात्स्तनपानरहितः ॥ क्षुधाक्षु
धयापीडितोरोरूयमाणः पुनःपुनःरोदनकर्ताभवदित्यर्थः ॥ २ ॥ अनाथवदितिसर्वेश्वरादुत्पन्नःस्वयमसंख्यब्रह्मांडनाथःसन्नपिएतादृशींदुर्दशांप्राप्तवांस्तदाऽन्यस्यकाकथाऽस्मिन्संसारे ॥ तस्माद्धि
गयंसंसारइतिसंसाराद्विरज्येतेत्युक्तंभवति ॥ ऊर्ध्वंददर्शकोममपालयितास्यादित्यभिप्रायेण ॥ ३ ॥ परमाणुरिति ॥ यथापरमाणुःसूक्ष्मादपिपरःसूक्ष्मस्तद्वदयंस्थूलात्स्थूलइत्यर्थः ॥ ४ ॥ अयंवि
राट्कृष्णस्यषोडशांशोभवतीत्याह तेजसेति ॥ शक्त्येत्यर्थःप्राकृतःराधाप्रकृतेरुत्पन्नः ॥ ५ ॥ विराजंवर्णयति ॥ प्रत्येकमिति ॥ सर्वस्यस्थूलसमष्टिप्रपंचस्याधिपतित्वादेतद्वर्णनंयुक्तमेव ॥ ६ ॥
संख्याचेदिति ॥ चेदितिनिपातोयथाशब्दार्थकः ॥ यथाविश्वानांविश्वसंबंधिरजसांयथासंख्यानकदाचनास्ति ॥ तथाऽस्यशरीरेविद्यमानानांब्रह्मविष्णुशिवादीनांसंख्यानविद्यतइत्यर्थः ॥ ७ ॥ प्रति
विश्वेषुप्रतिब्रह्मांडेषुयतःसंतिततस्तेषांसंख्यानंनविद्यतइत्यभिप्रायः ॥ प्रसंगेनब्रह्मांडस्वरूपमाह ॥ पातालादिति ॥ ८ ॥ ९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

तथाऽप्ययंतथैवाऽयम् ॥ प्राकृतप्रलयपर्यंतमेतस्यावस्थानान्नित्यत्वंनतुपरमार्थतोनित्यत्वम् ॥ एकमेवाद्वितीयंब्रह्मेतिश्रुतिविरोधात् ॥ ब्रह्मांडस्वरूपंविशदयति सप्तद्वीपेति ॥ १० ॥ ११ ॥ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ तद्विनाशेब्रह्मांडविनाशेजलबुद्बुदवन्मायिकत्वात् ॥ १५ ॥ नित्याविति ॥ प्रलयपर्यंतमवस्थितत्वात् ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ चराचराः ॥ एतत्सर्वंब्रह्मांडातर्गतमेवाऽस्तीत्यर्थः॥१९॥ ऊर्ध्वंदृष्ट्वाडिंभस्यांतरेअंडस्यांतरेमध्येशून्यमेवददर्शाद्वितीयंकिंचननददर्शेत्यर्थः ॥ २० ॥ ज्ञानंप्राप्येति ॥ पूर्वकल्पस्थएवकश्चिज्जीवोज्ञानकर्मवशात्प्रजापतिभावमापद्यतइति॥

नित्यःसत्यस्वरूपश्चयथाकृष्णस्तथाऽप्ययम् ॥ सप्तद्वीपमितापृथ्वीसप्तसागरसंयुता ॥ १० ॥ ऊनपंचाशदुपद्वीपासंख्यशैलवनान्विता ॥ ऊर्ध्वंसप्तस्वर्गलोकाब्रह्मलोकसमन्विताः ॥ ११ ॥ पातालानिचसप्ताधश्चैवंब्रह्मांडमेवच ॥ ऊर्ध्वंधरायाभूर्लोकोभुवर्लोकस्ततःपरम् ॥ १२ ॥ ततःपरश्चस्वर्लोकोजनलोकस्तथापरः ॥ ततःपरस्तपोलोकस्सत्यलोकस्ततःपरः ॥ १३ ॥ ततःपरंब्रह्मलोकस्तप्तकांचनसन्निभः ॥ एवंसर्वंकृत्रिमंचबाह्याभ्यंतरमेवच ॥१४॥ तद्विनाशेविनाशश्चसर्वेषामेवनारद ॥ जलबुद्बुदवत्सर्वंविश्वसंघमनित्यकम् ॥ १५ ॥ नित्यौगोलोकवैकुंठौप्रोक्तौशश्वदकृत्रिमौ ॥ प्रत्येकंलोमकूपेषुब्रह्मांडंपरिनिश्चितम् ॥ १६ ॥ एषांसंख्यांनजानातिकृष्णोऽन्यस्याऽपिकाकथा ॥ प्रत्येकंप्रतिब्रह्मांडंब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ १७ ॥ तिस्रःकोट्यःसुराणांचसंख्यासवेत्रपुत्रक ॥ दिगीशाश्चैवदिक्पालानक्षत्राणिग्रहादयः ॥ १८ ॥ भुविवर्णाश्चचत्वारोऽप्यधोनागाश्चराचराः ॥ अथकालेत्रसविराडूर्ध्वंदृष्ट्वापुनःपुनः॥१९॥ डिंभांतरेचशून्यंचनाद्वितीयंचकिंचन ॥ चिंतामवापक्षुद्युक्तोरुरोदचपुनःपुनः ॥ २० ॥ ज्ञानंप्राप्यतदादध्यौकृष्णंपरमपूरुषम् ॥ ततोददर्शतत्रैवब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ २१ ॥ नवीनजलदश्यामंद्विभुजंपीतवाससम् ॥ सस्मितंमुरलीहस्तंभक्तानुग्रहकातरम् ॥ २२ ॥ जहासबालकस्तुष्टोदृष्ट्वाजनकमीश्वरम् ॥ वरंतदाददौतस्मैवरेशःसमयोचितम् ॥ २३ ॥ मत्समोज्ञानयुक्तश्चक्षुत्पिपासादिवर्जितः ॥ ब्रह्मांडासंख्यनिलयोभववत्सलयावधि ॥ २४ ॥ निष्कामोनिर्भयश्चैवसर्वेषांवरदोभव ॥ जरामृत्युरोगशोकपीडादिवर्जितोभव ॥२५॥ इत्युक्त्वातस्यकर्णेसमहामंत्रंषडक्षरम् ॥ त्रिःकृत्वश्चप्रजजापवेदांगप्रवरंपरम् ॥ ॥ २६ ॥ प्रणवादिचतुर्थ्यंतंकृष्णइत्यक्षरद्वयम् ॥ वह्निजायांतमिष्टंचसर्वविघ्नहरंपरम् ॥ २७ ॥ मंत्रंदत्वातदाहारंकल्पयामासवैविभुः ॥ श्रूयतांतद्ब्रह्मपुत्रनिबोधकथयामिते ॥ २८ ॥ प्रतिविश्वंयन्नैवेद्यंददातिवैष्णवोजनः ॥ तत्षोडशांशोविषयिणोविष्णोःपंचदशाऽस्यवै ॥ २९ ॥

सोबिभेत्सनैवरेमेइत्यादिनाबृहदारण्यकेप्रतिपादितम् ॥ तथाचसजीवोबालकःपूर्वकृतश्रवणपरिपाकेनतत्संस्कारवशादस्तिकश्चिदीश्वरइतिस्मृत्वातंदध्यौध्यातवानित्यर्थः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ प्रणवादीति ॥ वह्निजायास्वाहा ॐकृष्णायस्वाहेत्येवंमंत्रः ॥ २७ ॥ २८ ॥ प्रतिविश्वमिति ॥ प्रतिविश्वंप्रतिब्रह्मांडंयोवैष्णवोजनोनैवेद्यंददातितस्यषोडशांशोविषयिणोविषयोवैकुंठरूपोदेशस्तद्वतस्तत्पतेर्विष्णोः कल्पितइतिशेषः ॥ पंचदशभागाअस्यविराट्पुरुषस्यकल्पिताइतिशेषः ॥ २९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

स्वस्यनित्यतृप्तत्वान्नस्वार्थंनैवेद्यःकल्पितइत्याह निर्गुणस्येति ॥ ३० ॥ सचेति ॥ सचलक्ष्मीनाथोवैकुंठपतिर्विष्णुर्विराट्चेत्यर्थः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ येनात्मनाऽयं जीवोजीवितस्तमेवात्मानंनहिमन्यतेयस्तस्यजीवितंकृतघ्नस्येवव्यर्थमित्यर्थः ॥ ३७ ॥ आत्मनांजीवितत्वमेवोपपादयाति यावदात्मेति ॥ ३८ ॥ सचत्वंचेति ॥ हेकृष्णसचात्मात्वमेवासीत्यर्थः ॥ ॥३९॥४०॥ ब्रह्मणोसंख्यपातेचेति ॥ अनेकब्रह्मदेवपातेनाशे.पितवनाशोनभविष्यतीत्यर्थः ॥ अनेकब्रह्मांडाभिप्रायेणेयमुक्तिः ॥ ४१ ॥ अंशेनेति ॥ त्वंस्वांशेनप्रतिब्रह्मांडंक्षुद्रविराडल्पोविराड्भव प्रतिब्रह्मांडंभिन्नोभिन्नोविराड्रूपोभवेत्यर्थः ॥ तेनचायंविराडनेककोटिब्रह्मांडांतर्गतविराड्रूपाणांसमष्टिरधिपतिरस्तीतिबोधितम्॥४२॥४३॥तेषुएकादशरुद्रेषुएकःकालाग्निरुद्रइत्यर्थः ॥ वि

निर्गुणस्यात्मनश्चैवपरिपूर्णतमस्यच ॥ नैवेद्येचैवकृष्णस्यनहिकिंचित्प्रयोजनम् ॥ ३० ॥ यद्यद्ददातिनैवेद्यंतस्मैदेवाययोजनः ॥ सचखादातितत्सर्वंलक्ष्मीनाथोविराट्तथा ॥ ३१ ॥ तंचमंत्रवरंदत्त्वातमुवाचपुनर्विभुः ॥ वरमन्यंकिमिष्टंतेतन्मेब्रूहिददामिच ॥ ३२ ॥ कृष्णस्यवचनंश्रुत्वातमुवाचविराड्विभुः ॥ कृष्णंतंबालकस्तावद्वचनंसमयोचितम् ॥ ३३ ॥ बालकउवाच ॥ वरोमेत्वत्पदांभोजेभक्तिर्भवतुनिश्चला ॥ सततंयावदायुर्मेक्षणंवासुचिरंचवा ॥ ३४ ॥ त्वद्भक्तियुक्तोलोकेऽस्मिञ्जीवन्मुक्तश्चसंततम् ॥ तवभक्तिहीनोमूर्खश्चजीवन्नपिमृतोहिसः ॥ ३५ ॥ किंतज्जपेनतपसायज्ञेनपूजनेनच ॥ व्रतेनचोपवासेनपुण्येनतीर्थसेवया ॥ ३६ ॥ कृष्णभक्तिविहीनस्यमूर्खस्यजीवनंवृथा ॥ येनात्मनाजीवितश्चतमेवनहिमन्यते ॥ ३७ ॥ यावदात्माशरीरेऽस्तितावत्सशक्तिसंयुतः ॥ पश्चाद्यांतिगतेतस्मिन्स्वतंत्राःसर्वशक्तयः ॥ ३८ ॥ सचत्वंचमहाभागसर्वात्माप्रकृतेःपरः ॥ स्वेच्छामयश्चसर्वाद्योब्रह्मज्योतिःसनातनः ॥ ३९ ॥इत्युक्त्वाबालकस्तत्रविररामचनारद ॥ उवाचकृष्णःप्रत्युक्तिंमधुरांश्रुतिसुंदरीम् ॥ ४० ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सुचिरंसुस्थिरंतिष्ठयथाऽहंत्वंतथाभव ॥ ब्रह्मणोऽसंख्यपातेचपातस्तेनभविष्यति ॥ ४१ ॥ अंशेनप्रतिब्रह्मांडेत्वंचक्षुद्रविराड्भव ॥ त्वन्नाभिपद्माद्ब्रह्माचविश्वस्रष्टाभविष्यति॥४२॥ललाटेब्रह्मणश्चैवरुद्राश्चैकादशैवते ॥ शिवांशेनभविष्यंतिसृष्टिसंहरणायवै ॥४३॥ कालाग्निरुद्रस्तेष्वेकोविश्वसंहारकारकः ॥ पाताविष्णुश्चविषयीक्षुद्रांशेनभविष्यति ॥ ४४ ॥ मद्भक्तियुक्तःसततंभविष्यसिवरेणमे ॥ ध्यानेनकमनीयंमांनित्यंद्रक्ष्यसिनिश्चितम् ॥४५॥ मातरंकमनीयांचममवक्षःस्थलस्थिताम् ॥ यामिलोकंतिष्ठवत्सेत्युक्त्वासोंतरधीयत ॥४६ ॥ गत्वास्वलोकंब्रह्माणंशंकरंसमुवाचह ॥ स्रष्टारंस्रष्टुमीशंचसंहर्तुंचैवतत्क्षणम् ॥४७॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सृष्टिंस्रष्टुंगच्छवत्सनाभिपद्मोद्भवोभव ॥ महाविराड्लोमकूपेक्षुद्रस्यचविधेशृणु ॥ ४८ ॥

षयीविषयभोगवान् ॥ क्षुद्रांशेनअल्पांशेन ॥४४॥४५॥ यामीति ॥ हेवत्सत्वमत्रतिष्ठ अहंलोकंस्वलोकंगोलोकंयामिगच्छामीत्युक्त्वासकृष्णोंतरधीयतांतर्धानंगतवानित्यर्थः ॥४६॥ स्वलोकंगत्वा स्रष्टारंब्रह्माणंस्रष्टुंशंकरमीशंसंहर्तुंचोवाचेत्यर्थः ॥ इमौब्रह्मशंकरौयौपूर्वंकृष्णशरीरान्निर्गतौताविितिबोध्यम् ॥ ४७ ॥ किमुवाचतदाह सृष्टिंस्रष्टुमिति ॥ प्रतिब्रह्मांडंयेविराट् पुरुषाअसंख्याःसंतितेषांनाभिपद्मोद्भवोभवनाभिपद्मादुत्पन्नोभव ॥ किमर्थंसृष्टिंस्रष्टुमुत्पादयितुम् ॥ तेविराट् पुरुषाःकसंतितत्राह महाविराडिति ॥ सर्वविराड्रूपाणांसमष्टिभूतोयोमह.विराट्तस्यलोमकूपेषुयान्यनेकानिब्रह्मांडानितत्रयोयः क्षुद्रविराट्तस्यनाभिपद्मेंशेनहेविधेत्वंभवइदंमद्वचनंत्वंशृण्वित्यर्थः ॥ ४८ ॥

शिवंप्रत्याहगच्छेति ॥ हेशिववत्सअनेकब्रह्मांडांतर्गतानेकब्रह्मदेवललाटात्त्वमंशेनजगत्संहर्तुमुत्पन्नोभव ॥ स्वयंचत्वंसुचिरंबहुकालंतप तपश्चर्यांचकुर्वित्यर्थः ॥ ४९ ॥ विधेःसुत हेनारद ॥ ५० ॥ इदंब्रह्मरुद्रौप्रतियथोक्तवांस्तथाचतुर्भुजमपिविष्णुंपालनार्थमुक्तवानेवेदंचानुक्तमप्यर्थाद्बोध्यम् ॥ पूर्वंविराजंप्रतितथैवप्रतिज्ञानात् ॥ तदुक्तमधुनैवपाताविष्णुश्चविषयीक्षुद्रांशेनभविष्यतीति ॥ ब्रह्मरुद्रौयावत्कालपर्यंतंतत्रनगतौततःपूर्वमेवमहाविराट्क्षुद्रविराड्रूपेणप्रतिब्रह्मांडंभिन्नोभिन्नोबभूवेत्याह महाविराडिति ॥ विराडंशेनस्वांशेनेत्यर्थः ॥ ५१ ॥ तस्यरूपमाह श्यामइति ॥ ५२ ॥ बभ्रामभूलशोधनार्थम् ॥ ५३ ॥ पितातवेतिनारदंप्रत्युक्तिः॥५४॥क्षुद्रंविराजम् ॥५५॥ महाविराजं तंचतत्परमीश्वरंक्षुद्रंविराजंचददर्शेत्यर्थः ॥ ५६ ॥ ५७ ॥५८॥ क्षुद्रस्यवामपार्श्वतः क्षुद्रविराजोवामभागादित्यर्थः ॥ सवामभागान्निर्गतोविष्णुः श्वेतद्वीपेऽवसन्निवासंकृतवानित्यर्थः ॥ ५९ ॥ ६० ॥ क्षुद्रविराडल्पविराट् ॥ ६१ ॥ अत्रेदंबोध्यं प्रथमस्कंधे तस्यास्तुसात्त्विकीशक्तिराजसीतामसी

गच्छवत्समहादेवब्रह्मभालोद्भवोभव ॥ अंशेनचमहाभागस्वयंचसुचिरंतप ॥ ४९ ॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथोविररामविधेःसुत ॥ जगामब्रह्मातंनत्वाशिवश्च शिवदायकः ॥ ५० ॥ महाविराड्लोमकूपेब्रह्मांडगोलकेजले ॥ बभूवचविराट्क्षुद्रोविराडंशेनसांप्रतम् ॥ ५१ ॥ श्यामोयुवापीतवासाःशयानोजलतल्पके ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्योविश्वव्यापीजनार्दनः ॥ ५२ ॥ तन्नाभिकमलेब्रह्मावभूवकमलोद्भवः ॥ संभूयपद्मदंडेचबभ्रामयुगलक्षकम् ॥ ५३ ॥ नांतंजगामदंडस्यपद्मनालस्यपद्मजः ॥ नाभिजस्यचपद्मस्यचिंतामापपितातव ॥ ५४ ॥ स्वस्थानंपुनरागम्यदध्यौकृष्णपदांबुजम् ॥ ततोददर्शक्षुद्रंतंध्यानेनदिव्यचक्षुषा ॥ ५५ ॥ शयानंजलतल्पेचब्रह्मांडगोलकाप्लुते ॥ यल्लोमकूपेब्रह्मांडंतंचतत्परमीश्वरम् ॥ ५६ ॥ श्रीकृष्णंचाऽपिगोलोकेगोपगोपीसमन्वितम् ॥ तंसंस्तूयवरंप्रापततःसृष्टिंचकारसः ॥ ५७ ॥ बभूवुर्ब्रह्मणःपुत्रामानसाःसनकादयः ॥ ततोरुद्रकलाश्चाऽपिशिवस्यैकादशस्मृताः ॥ ५८ ॥ बभूवपाताविष्णुश्चक्षुद्रस्यवामपार्श्वतः ॥ चतुर्भुजश्चभगवान्श्वेतद्वीपेसचाऽवसत् ॥ ५९ ॥ क्षुद्रस्यनाभिपद्मेचब्रह्माविश्वंससर्जह ॥ स्वर्गंमर्त्यंचपातालंत्रिलोकींसचराचराम् ॥ ६० ॥ एवंसर्वलोमकूपेविश्वंप्रत्येकमेवच ॥ प्रतिविश्वेक्षुद्रविराड्ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ६१ ॥ इत्येवंकथितंब्रह्मन्कृष्णसंकीर्तनंशुभम् ॥ सुखदंमोक्षदंब्रह्मन्किंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ६२ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥

तथा ॥ महाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतींतितास्त्रियः ॥ तासांतिसृणांशक्तीनांदेहांगीकारलक्षणः ॥ सृष्ट्यर्थंचसमाख्यातःसर्गःशास्त्रविशारदैः ॥ हरिद्रुहिणरुद्राणामुत्पत्तिस्तुततःस्मृता ॥ पालनोत्पत्तिनाशार्थंप्रतिसर्गःस्मृतोहिसइत्यनेनप्रतिज्ञातोयःसर्गःप्रतिसर्गश्चप्रथमस्कंधेपंचमस्कंधेचमधुकैटभवधमहिषासुरशुंभनिशुंभवधप्रसंगेनमहाकाल्याद्युत्पत्तिकथनेन ॥ तथातृतीयस्कंधेगुणत्रयेणसमस्तजगतोपंचीकृतभूतमहाभूतसृष्टिकथनोत्तरंब्रह्मविष्ण्वाद्युत्पत्तिकथनेनतेषांसृष्टिस्थितिसंहृतिव्यापारेआज्ञाकरणेनचप्रतिपादितः ॥ पुनश्चसएवसर्गःप्रतिसर्गश्चकल्पांतरभेदेनभिन्नःप्रकारांतरेणनवमस्कंधेउच्यते॥तन्निष्कर्षास्त्वत्थंप्रथमंमूलप्रकृतिर्मायाविशिष्टब्रह्मरूपिणीस्वतंत्रास्वेच्छयाप्राणिकर्मवशेनापंचीकृतपंचभूतोत्पत्त्यनंतरंपंचमहाभूतोत्पत्तिंतृतीयस्कंधोक्तप्रकारेणेंद्रियप्राणांतःकरणानामुत्पत्तिंपंचमहाभूतांशान्गृहीत्वाऽनंतकोटिब्रह्मांडोत्पत्तिंचप्रथमंचकार ॥ ततस्तेषांब्रह्मांडानामाधिपत्याकांक्षायांपंचमहाभूतांशान्गृहीत्वास्वयमेवप्रकृतिःसर्वाधिपत्यर्धनारीश्वरश्रीकृष्णरूपेणप्रादुर्बभूव यांगोपालसुंदरींवदंति ॥

संक्षिप्तमासामिति ॥ आसामेताहशीनांदेवतानांचरितंप्रसंगेनजीवकर्मविपाकंचवैराग्यार्थंवक्ष्यामीत्यर्थः॥८॥किंचदुर्गायाइति ॥ चरितमनुष्ठानविधिंसंक्षेपतःपश्चादंतेप्रवक्ष्यामीत्यन्वयः ॥ ९ ॥१०॥ कृष्णयोषितोराधायाः ॥ देवीसरस्वती ॥ वक्रतोजिह्वाग्रात् ॥ इयंकथापूर्वमुक्ता ॥ इयेषकृष्णमिति पतित्वेनकृष्णमियेषेत्यर्थः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥कांते हेसरस्वति ॥ ममराधापत्नी त्वत्तोबलवत्यधिकामानिनीभवत्यतस्तवमत्पत्नीत्वेसपत्नीजन्यदुःखेनभद्रंनभविष्यतीत्यर्थः॥१५॥ननुतांपत्नींशिक्षयेतिचेत्तत्राह योयस्मादिति॥हेवाणि॥यःपुरुषोयस्मान्निर्बलाद्बलवान्भवति तस्मा न्निर्बलात्सकाशाद्रक्षितुमन्यंसबलःक्षमोभवति ॥ नाहंराधातोबलवांस्ततश्चराधातोरक्षितुंत्वांनक्षमोऽस्मीत्यर्थः ॥ कथंक्षमोनकथमपीत्यर्थः ॥ तत्रप्रसिद्धंन्यायमाह कथमिति ॥ साधयतिरक्षति

संक्षिप्तमासांचरितंपुण्यदंश्रुतिसुंदरम् ॥ जीवकर्मविपाकंचतच्चवक्ष्यामिसुंदरम् ॥ ८ ॥ दुर्गायाश्चैवराधायाविस्तीर्णंचरितंमहत् ॥ तद्वत्पश्चात्प्रवक्ष्यामि संक्षेपक्रमतःशृणु ॥ ९ ॥ आदौसरस्वतीपूजाश्रीकृष्णेनविनिर्मिता ॥ यत्प्रसादान्मुनिश्रेष्ठमूर्खोभवतिपंडितः ॥ १० ॥ आविर्भूतायथादेवीवक्रतः कृष्णयोषितः ॥ इयेषकृष्णंकामेनकामुकीकामरूपिणी ॥ ११ ॥ सचविज्ञायतद्भावंसर्वज्ञःसर्वमातरम् ॥ तामुवाचहितंसत्यंपरिणामेसुखावहम् ॥१२॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ भजनारायणंसाध्विमदंशंचचतुर्भुजम् ॥ युवानंसुंदरंसर्वगुणयुक्तंचमत्समम् ॥ १३ ॥ कामज्ञंकामिनीनांचतासांचकामपूरकम् ॥ कोटिकंदर्पलावण्यंलीलालंकृतमीश्वरम् ॥ १४ ॥ कांतेकांतंचमांकृत्वायदिस्थातुमिहेच्छसि ॥ त्वत्तोबलवतीराधानभद्रंतेभविष्यति ॥ १५॥ योयस्मा द्बलवान्वाणिततोऽन्यंरक्षितुंक्षमः ॥ कथंपरान्साधयतियदिस्वयमनीश्वरः ॥ १६ ॥ सर्वेशःसर्वशास्ताऽहंराधांबाधितुमक्षमः ॥ तेजसामत्समासाच रूपेणचगुणेनच ॥ १७ ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवीसाप्राणांस्त्यक्तुंचकःक्षमः ॥ प्राणतोपिप्रियःपुत्रःकेषांवास्तिचकश्चन ॥ १८ ॥ त्वंभद्रेगच्छवैकुंठंतवभद्रंभ विष्यति ॥ पतितमीश्वरंकृत्वामोदस्वसुचिरंसुखम् ॥ १९ ॥ लोभमोहकामक्रोधमानहिंसाविवर्जिता ॥ तेजसात्वत्समालक्ष्मीरूपेणचगुणेनच ॥ २० ॥ तयासार्धंतवप्रीत्याशश्वत्कालःप्रयास्यति ॥ गौरवंचहरिस्तुल्यंकरिष्यतिद्वयोरपि ॥ २१ ॥ प्रतिविश्वेषुतांपूजांमहतींगौरवान्विताम् ॥ माघस्यशुक्लपं चम्यांविद्यारंभेचसुंदरि ॥ २२ ॥ मानवामनवोदेवामुनींद्राश्चमुमुक्षवः ॥ वसवोयोगिनःसिद्धानागागंधर्वराक्षसाः ॥ २३ ॥ मद्वरेणकरिष्यंतिकल्पेकल्पेल यावधि ॥ भक्तियुक्ताश्चदत्वावैचोपचाराणिषोडश॥ २४ ॥कण्वशाखोक्तविधिनाध्यानेनस्तवनेनच ॥ जितेंद्रियाःसंयताश्चघटेचपुस्तकेऽपिच ॥ २५ ॥

॥ १६ ॥ सर्वशास्ताऽहंयद्यपीत्यर्थः ॥ १७ ॥ प्राणतोऽपीति ॥ केषामपिपुरुषाणांकश्चनकोऽपिपुत्रःप्राणतोऽपिकिंप्रियोऽस्तिनास्तीत्यर्थः ॥ तथाचपुत्रेभ्योऽपिप्रियःप्राणस्तत्प्राणरूपांराधांत्य क्तुंकथमहंक्षमइत्यर्थः ॥ १८ ॥ तर्हिंममकागतिस्तत्राह त्वंभद्रेइति ॥ १९ ॥ ननुतत्रापिलक्ष्मीःसपत्नीवर्ततइतिचेन्नसालक्ष्मीराधासदृशीमानिनी किंत्वतिशांताऽस्तीत्याह लोभेति ॥ २० ॥ २१ ॥ प्रतिविश्वेषुप्रतिब्रह्मांडम् ॥ तांपूजामित्यस्यकरिष्यंतीत्यनेनान्वयः ॥ माघस्यशुक्लपंचम्यामित्यनेनतद्दिनेसरस्वत्यामहोत्सवोबोधितः॥ तद्दिनस्यविद्यारंभइतिविशेषणंतुशास्त्रेतद्दिनेविद्यायाआरंभः कर्तव्यइतिश्रवणात् ॥ २२ ॥ २३॥ २४ ॥ कण्वशाखोक्तेति ॥ यद्यपिसविधिरधुनोपलब्धशाखायांनास्ति तथाप्युच्छिन्नशाखासुवर्ततइतिबोध्यम् ॥ घटेपुस्तकेवाआवाह्येत्यर्थः ॥ २५ ॥

एवंसर्वाधिपतिः श्रीकृष्णोऽर्धनारीश्वरउत्पादितः ॥ तदनंतरंचतयाऽर्धनार्यासकृष्णोमिथुनीभूयस्वषोडशांशेनाऽनंतकोटिब्रह्मांडानियस्यरोमकूपेषुस्थास्यंतितादृशंसर्वब्रह्मांडानामधिपतिंमहावि
राजंश्रीमूलप्रकृतिप्रेरणयैवजनयामास ॥ ततः श्रीकृष्णार्धभागिनीपराशक्तिःसमष्टिव्यष्टिज्ञानाधिष्ठात्रींसरस्वतींस्वजिह्वाग्राज्जनयामास ॥ ततःकालांतरेकृष्णार्धभागिनीशक्तिर्द्विधाबभूव ॥ वामभा
गेनलक्ष्मीरूपेणदक्षिणभागेनराधारूपेण ॥ तत्रलक्ष्मीः समष्टिव्यष्टिसंपत्त्यधिष्ठातृत्वेनकल्पिता ॥ राधातुसमष्टिव्यष्टिप्राणाधिष्ठातृत्वेनकल्पिता ॥ मूलप्रकृतिप्रेरणयैव ततोऽर्धभागरूपः श्रीकृष्णो
ऽपिमूलप्रकृतीच्छयैववामभागेनविष्णुरूपेणदक्षिणभागेनश्रीकृष्णरूपेणद्विधाजातः ॥ तदनंतरंवाणींलक्ष्मींचचतुर्भुजायविष्णवेस्त्रीत्वेनददौ ॥ राधांतुस्त्रीत्वेनस्वयमेवकृष्णोजग्राह ॥ ततोमूलप्रकृतेः
सकाशात्सहस्रभुजादुर्गादेवतासमष्टिव्यष्ट्यंतःकरणाधिष्ठात्रीसमुत्पन्ना ॥ ततःपद्मनाभेश्चतुर्भुजस्यविष्णोर्नाभिकमलात्ससावित्रीस्त्रीसहितोब्रह्मदेवःसमुत्पन्नोमूलप्रकृतिरूपएव ॥ तत्रसावित्रीसर्वजीवा
त्माधिष्ठात्रीदेवता ॥ ततः श्रीकृष्णोद्विभुजोऽपिपुनर्वामभागेनमहादेवरूपेणदक्षिणभागेनश्रीकृष्णरूपेणद्विधाजातः ततःसादुर्गादेवतामहादेवायस्त्रीत्वेनदत्तेत्येतदत्राऽनुक्तमपिनारदपुराणादवगंत
व्यम् ॥ एतेसर्वेकृष्णादयःपुरुषाः दुर्गादयः पंचप्रकृतयश्चमूलप्रकृतेःपूर्णावताराएव ॥ ततःश्रीकृष्णाज्ञयामहाविराट् प्रतिब्रह्मांडंभिन्नभिन्नविराड्रूपेणबभूव ॥ ततः श्रीकृष्णाज्ञयामूलभूतश्चतुर्मु
खोब्रह्मासस्त्रीकोभिन्नभिन्नरूपैस्तत्तद्ब्रह्मांडांतर्गतविराट्पुरुषनाभिकमलात्प्रादुर्बभूव महादेवोऽपिश्रीकृष्णाज्ञयातत्तद्ब्रह्मांडांतर्गतचतुर्मुखललाटाद्भिन्नभिन्नरूपैः प्रादुर्बभूव ॥ ततः श्रीकृष्णाज्ञयाचतु

नारदउवाच ॥ श्रुतंसर्वंमयापूर्वंत्वत्प्रसादात्सुधोपमम् ॥ अधुनाप्रकृतीनांचव्यस्तंवर्णयपूजनम् ॥ १ ॥ कस्याःपूजाकृताकेनकथंमर्त्येप्रचारिता ॥ के
नवापूजिताकावाकेनकावास्तुताप्रभो ॥ २ ॥ तासांस्तोत्रंचध्यानंचप्रभावंचरितंशुभम् ॥ काभिःकेभ्योवरोदत्तस्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३ ॥ श्रीना
रायणउवाच ॥ गणेशजननीदुर्गाराधालक्ष्मीःसरस्वती ॥ सावित्रीचसृष्टिविधौप्रकृतिःपंचधास्मृता ॥ ४ ॥ आसांपूजाप्रसिद्धाचप्रभावःपरमाद्भुतः ॥
सुधोपमंचचरितंसर्वमंगलकारणम् ॥ ५ ॥ प्रकृत्यंशाःकलायाश्चतासांचचरितंशुभम् ॥ सर्ववक्ष्यामितेब्रह्मन्सावधानोनिशामय ॥ ६ ॥ कालीवसुंध
रागंगाषष्ठीमंगलचंडिका ॥ तुलसीमनसानिद्रास्वधास्वाहाचदक्षिणा ॥ ७ ॥

र्भुजोविष्णुरपितत्तद्ब्रह्मांडांतर्गतविराट्पुरुषवामभागाद्भिन्नरूपैःप्रादुर्बभूव ॥ तदेवंप्रकारेणप्रतिब्रह्मांडंब्रह्मविष्णुमहेश्वराःसस्त्रीकाःसृष्टिस्थित्यंतकारिणोभिन्नाः ॥ विराट्पुरुषोऽपिभिन्नोमूलभूता
विराड्ब्रह्मविष्णुमहेश्वरास्तुसकलब्रह्मांडांतर्गतविराट्चतुर्मुखविष्णुरुद्राणामधिपतयस्तेषांसर्वेषामधिपतिर्वक्ष्यमाणरीत्यागोपालसुंदरीरूपश्रीकृष्णस्तस्याऽप्यधिपतिः ॥ सकलमूलभूतामूलप्रकृतिर्मा
याशबलब्रह्मरूपिणीतदभिमानिनीदेवतातुश्रीभुवनेश्वरीतितुतृतीयस्कंधेभिहितम् ॥ ताःपंचप्रकृतयस्तेकृष्णब्रह्मादिपुरुषाश्चपरस्परमभिन्नाएव ॥ नतत्रन्यूनाधिकभावःकेनचित्कर्तव्यः न्यूनाधिकभावे
ननरकपातश्रवणात् ॥ तदेवंप्रकारेणसर्वंस्त्रीपुरुषात्मकंचजगन्मूलप्रकृतिमयंमूलप्रकृत्यधीनंचेतिसैवमूलप्रकृतिःसर्वदासर्वैःसर्वरूपोपास्येतितत्त्वमिति ॥६२ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेतृती
योऽध्यायः॥ ३॥एकाधिकैश्चनवतिश्लोकैरथसमासतः ॥ सरस्वतीस्तोत्रपूजाकवचादिकमुच्यते ॥ १ ॥ अधुनानारदःपूर्वोक्तानांदेवतानांपूजादिकंपृच्छति नारदउवाच श्रुतंसर्वमिति ॥ व्यस्तंभि
न्नंभिन्नम् ॥ १ ॥ कस्याःपूजाकेनपुरुषेणकृतामर्त्यलोकेकथंकेनप्रकारेणतस्यादेवतायाःपूजाप्रचारितासंचारिताकेनवामंत्रेणकादेवतापूजिताकेनवास्तोत्रेणकादेवतास्तुतातत्सर्वंवदेत्यर्थः ॥ २ ॥
॥ ३ ॥ ४ ॥ आसांपूजेति ॥ आसांपंचदेवतानांपूजास्तोत्रमंत्रचरित्रादिकंसर्वंप्रसिद्धमेवसर्वत्रवेदपुराणतंत्रादिषुविद्यतेऽतस्तन्मयानोच्यते ॥ किंतु याःप्रकृत्यंशभूताःकलास्तासांपूजा
दिकंचसर्ववक्ष्यामीत्याह प्रकृत्यंशाइति ॥ ५ ॥ ६ ॥ कास्ताःकलास्तदाह कालीवसुंधरेति ॥ ७ ॥

सुवर्णगुटिकामिति ॥ भूर्जपत्रेकवचमष्टगंधेनसंलिख्यस्वर्णगुटिकायांधारयेत्तांचगुटिकांकंठादिषुधारयेदित्यर्थः ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ समयंसंकेतम् ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ अभीष्टांसरस्वतीम् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ इक्षुंसंपूर्णखंडंवा ॥ स्वस्तिकामिति ॥ स्वस्तिकोमंगलद्रव्यचतुष्कगृहभेदयोरितिमेदिनीकोशान्मंगलद्रव्यंयद्यत्तत्सर्वंग्राह्यम् ॥ ३८॥ ३९ ॥

कृत्वासुवर्णगुटिकांगंधचंदनचर्चिताम् ॥ कवचंतेग्रहीष्यंतिकंठेवादक्षिणेभुजे ॥ २६ ॥ पठिष्यंतिचविद्वांसःपूजाकालेचपूजिते ॥ इत्युक्त्वापूजयामास तांदेवींसर्वपूजिताम् ॥ २७ ॥ ततस्तत्पूजनंचक्रुर्ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ अनंतश्चाऽपिधर्मश्चमुनींद्राःसनकादयः ॥ २८ ॥ सर्वेदेवाश्चमुनयोनृपाश्चमा नवादयः ॥ बभूवपूजितानित्यासर्वलोकैःसरस्वती ॥ २९ ॥ नारदउवाच ॥ पूजाविधानंकवचंध्यानंचापिनिरंतरम् ॥ पूजोपयुक्तंनैवेद्यंपुष्पंचचंदना दिकम् ॥ ३० ॥ वदवेदविदांश्रेष्ठश्रोतुंकौतूहलंमम ॥ वर्ततेहृदयेशश्वत्किमिदंश्रुतिसुंदरम् ॥ ३१ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिकण्व शाखोक्तपद्धतिम् ॥ जगन्मातुःसरस्वत्याःपूजाविधिसमन्विताम् ॥ ३२ ॥ माघस्यशुक्लपंचम्यांविद्यारंभदिनेऽपिच ॥ पूर्वेऽह्निसमयंकृत्वातत्राऽह्निसंय तःशुचिः ॥ ३३ ॥ स्नात्वानित्यक्रियाःकृत्वाघटंसंस्थाप्यभक्तितः ॥ स्वशाखोक्तविधानेनतांत्रिकेणाऽथवापुनः॥ ३४ ॥ गणेशंपूर्वमभ्यर्च्यततोऽभीष्टांप्र पूजयेत् ॥ ध्यानेनवक्ष्यमाणेनध्यात्वाबाह्यघटेध्रुवम् ॥ ३५ ॥ ध्यात्वापुनःषोडशोपचारेणपूजयेद्व्रती ॥ पूजोपयुक्तनैवेद्यंयच्चवेदनिरूपितम् ॥ ३६ ॥ वक्ष्यामिसौम्यतत्किंचिद्यथाधीतंयथागमम् ॥ नवनीतंदधिक्षीरंलाजांश्चतिलल्डुकम् ॥ ३७ ॥ इक्षुमिक्षुरसंशुक्लवर्णपक्वगुडंमधु ॥ स्वस्तिकंशर्कराशु क्लधान्यस्याऽक्षतमक्षतम् ॥ ३८ ॥ अस्विन्नशुक्लधान्यस्यपृथुकंशुक्लमोदकम् ॥ घृतसैंधवसंयुक्तंहविष्यान्नंयथोदितम् ॥ ३९ ॥ यवगोधूमचूर्णानांपिष्टकं घृतसंयुतम् ॥ पिष्टकंस्वस्तिकस्याऽपिपक्वरंभाफलस्यच ॥ ४० ॥ परमान्नंचसघृतंमिष्टान्नंचसुधोपमम् ॥ नारिकेलंतदुदकंकसेरुंमूलमार्द्रकम् ॥ ४१॥ पक्वरंभाफलंचारुश्रीफलंबदरीफलम् ॥ कालदेशोद्भवंचारुफलंशुक्लंचसंस्कृतम् ॥ ४२ ॥ सुगंधंशुक्लपुष्पंचसुगंधंशुक्लचंदनम् ॥ नवीनंशुक्लवस्त्रंचशंखंच सुंदरंमुने ॥ ४३ ॥ माल्यंचशुक्लपुष्पाणांशुक्लहारंचभूषणम् ॥ यादृशंचश्रुतौध्यानंप्रशस्यंश्रुतिसुंदरम् ॥ ४४ ॥ तन्निबोधमहाभागभ्रमभंजनकारणम्॥ सरस्वतींशुक्लवर्णांसस्मितांसुमनोहराम् ॥ ४५ ॥ कोटिचंद्रप्रभामुष्टपुष्टश्रीयुक्तविग्रहाम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांवीणापुस्तकधारिणीम् ॥ ४६ ॥ रत्नसारेंद्रनिर्माणनवभूषणभूषिताम् ॥ सुपूजितांसुरगणैर्ब्रह्मविष्णुशिवादिभिः ॥ ४७ ॥

स्वस्तिकस्यापियस्यकस्यापिमंगलद्रव्यस्यापिष्टकंघृतसंयुतमित्यर्थः ॥ पक्वरंभाफलस्यशुष्कस्यापिष्टकमित्यर्थः ॥ ४० ॥ परमान्नंपायसम् ॥ कसेरुः प्रसिद्धः ॥ मूलंमूलकम् ॥ ४१ ॥४२॥४३॥ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ कोटिचंद्रप्रभामुष्टाऽपहृतायेनतादृशः ॥ पुष्टश्रीःपूर्णश्रीस्तयायुक्तःयुतोविग्रहोयस्याः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥

॥ ४८ ॥ नित्याक्रियेति ॥ सर्वेषांजनानांविद्यारंभेवर्षांतेपंचमीदिनेमाघशुक्लपंचम्यामियंक्रियानित्यावश्यंकर्तव्येत्यर्थः ॥ ४९ ॥ मूलंचसर्वस्यमूलभूतमित्यर्थः ॥ ५० ॥ येषांपुरुषाणांयेनहेतुनो पदेशोजातस्तेनहेतुनातेषांसमंत्रएवंसर्वस्यमूलोमूलभूतइत्यर्थः॥५१॥मंत्रोयमिति॥श्रींह्रींसरस्वत्यैस्वाहेतिवैदिकोमंत्रः कल्पवृक्षइत्यर्थः॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥बलिसंसदिबालिसभायाम्॥५७॥

वंदेभक्त्यावंदितांचमुनींद्रमनुमानवैः ॥ एवंध्यात्वाचमूलेनसर्वंदत्वाविचक्षणः ॥ ४८ ॥ संस्तूयकवचंधृत्वा[प्र]णमेद्दंडवद्भुवि ॥ येषांचेयमिष्टदेवीतेषांनि त्याक्रियामुने ॥ ४९ ॥ विद्यारंभेचवर्षांतेसर्वेषांपंचमीदिने ॥ सर्वोपयुक्तोमूलंचवैदिकाष्टाक्षरःपरः ॥ ५० ॥ येषांयेनोपदेशोवातेषांसमूलएवच ॥ स रस्वतीचतुर्थ्यंतंवह्निजायांतमेवच ॥ ५१ ॥ लक्ष्मीमायादिकंचैवमंत्रोऽयंकल्पपादपः ॥ पुरानारायणश्चेमंवाल्मीकायकृपानिधिः ॥ ५२ ॥ प्रददौजा ह्नवीतीरेपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ भृगुर्ददौचशुक्रायपुष्करेसूर्यपर्वणि ॥ ५३ ॥ चंद्रपर्वणिमारीचोददौवाक्पतयेमुदा ॥ भृगोश्चैवददौतुष्टोब्रह्माबदरिकाश्रमे ॥ ५४ ॥ आस्तिकस्यजरत्कारुर्ददौक्षीरोदसन्निधौ ॥ विभांडकोददौमेरौऋष्यशृंगायधीमते ॥ ५५ ॥ शिवःकणादमुनयेगौतमायददौमुदा ॥ सूर्य श्चयाज्ञवल्क्यायतथाकात्यायनायच ॥ ५६ ॥ शेषःपाणिनयेचैवभारद्वाजायधीमते ॥ ददौशाकटायनायसुतलेबलिसंसदि ॥ ५७ ॥ चतुर्लक्षजपेनै वमंत्रःसिद्धोभवेन्नृणाम् ॥ यदिस्यान्मंत्रसिद्धोहिबृहस्पतिसमोभवेत् ॥ ५८ ॥ कवचंशृणुविप्रेंद्रयद्दत्तंब्रह्मणापुरा ॥ विश्वस्रष्ट्राविश्वजयंभृगवेगंधमादने ॥ ५९ ॥ भृगुरुवाच ॥ ब्रह्मन्ब्रह्मविदांश्रेष्ठब्रह्मज्ञानविशारद ॥ सर्वज्ञसर्वजनकसर्वेशसर्वपूजित ॥ ६० ॥ सरस्वत्याश्चकवचंब्रूहिविश्वजयंप्रभो ॥ अया तयाममंत्राणांसमूहसंयुतंपरम् ॥ ६१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिकवचंसर्वकामदम् ॥ श्रुतिसारंश्रुतिसुखंश्रुत्युक्तंश्रुतिपूजितम् ॥ ६२ ॥ उक्तंकृष्णेनगोलोकेमह्यंवृंदावनेवने ॥ रासेश्वरेणविभुनारासेवैरासमंडले ॥ ६३ ॥ अतीवगोपनीयंचकल्पवृक्षसमंपरम् ॥ अश्रुताद्भुतमंत्राणांसमूहैश्च समन्वितम् ॥ ६४ ॥ यद्धृत्वाभगवाञ्छुक्रःसर्वदैत्येषुपूजितः ॥ यद्धृत्वापठनाद्ब्रह्मन्बुद्धिमांश्चबृहस्पतिः ॥ ६५ ॥ पठनाद्धारणाद्वाग्मीकवींद्रोवाल्मि कोमुनिः ॥ स्वायंभुवोमनुश्चैवयद्धृत्वासर्वपूजितः ॥६६॥ कणादोगौतमःकण्वःपाणिनिःशाकटायनः ॥ ग्रंथंचकारयद्धृत्वादक्षःकात्यायनःस्वयम् ॥६७॥ धृत्वावेदविभागंचपुराणान्यखिलानिच ॥ चकारलीलामात्रेणकृष्णद्वैपायनःस्वयम् ॥ ६८ ॥ शातातपश्चसंवर्तोवसिष्ठश्चपराशरः ॥ यद्धृत्वापठनाद्ग्रंथं याज्ञवल्क्यश्चकारसः ॥ ६९ ॥ ऋष्यशृंगोभरद्वाजश्चास्तिकोदेवलस्तथा ॥ जैगीषव्योययातिश्चधृत्वासर्वत्रपूजिताः ॥ ७० ॥ कवचस्याऽस्यविप्रेंद्रऋषि रेवप्रजापतिः ॥ स्वयंछंदश्चबृहतीदेवताशारदांबिका ॥ ७१ ॥ सर्वतत्त्वपरिज्ञानसर्वार्थसाधनेषुच ॥ कवितासुचसर्वासुविनियोगःप्रकीर्तितः ॥ ७२ ॥

॥ ५८ ॥ विश्वजयंतन्नामकम् ॥ ५९ ॥ ६० ॥ अयातयामंनिर्दोषम् ॥ ६१ ॥ श्रुतिसुखंकर्णमधुरम् ॥ ६२ ॥ मह्यंब्रह्मणे ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥ शारदा शारंशीर्णशरीरसमूहंद्यतिखंडयतिसाशारदादेवता ॥ ७१ ॥ ७२ ॥

प्रथममंत्रेश्रीबीजंमायाबीजंक्रमेणाऽऽदौवर्ततेश्रीबीजाद्योद्वितीयः ॥ ७३ ॥ तारमायाद्यस्तृतीयः ॥ तारश्रीमायाद्यश्चतुर्थकः ॥ ७४ ॥ वाग्भवमायाद्यःपंचमः ॥ तारमायाद्यःषष्ठः ॥७५॥ तारश्री
मायाद्यःसप्तमः ॥ वाग्भवाद्योऽष्टमः ॥ ७६ ॥ तारश्रीमायाद्योनवमः॥श्रीबीजाद्योदशमः॥तारमायाद्योमंत्रएकादशः ॥७७ ॥ तारमायाद्योद्वादशः ॥ तारमायाकामबीजाद्यस्त्रयोदशः॥७८॥तार

श्रीं ह्रींसरस्वत्यैस्वाहाशिरोमेपातुसर्वतः ॥ श्रींवाग्देवतायैस्वाहाभालंमेसर्वदाऽवतु ॥ ७३ ॥ ॐह्रींसरस्वत्यैस्वाहेतिश्रोत्रेपातुनिरंतरम् ॥ ॐश्रींह्रींभग
वत्यैसरस्वत्यैस्वाहानेत्रयुग्मंसदाऽवतु ॥ ७४ ॥ ऐंह्रींवाग्वादिन्यैस्वाहानासांमेसर्वदाऽवतु ॥ ॐह्रींविद्याधिष्ठातृदेव्यैस्वाहाचोष्ठंसदाऽवतु ॥ ७५॥ ॐश्रीं
ह्रींब्राह्म्यैस्वाहेतिदंतपंक्तिंसदाऽवतु ॥ ऐमित्येकाक्षरोमंत्रोममकंठंसदाऽवतु ॥ ७६ ॥ ॐश्रींह्रींपातुमेग्रीवांस्कंधौमेश्रींसदावतु ॥ ॐह्रींविद्याधिष्ठातृदेव्यै
स्वाहावक्षःसदाऽवतु ॥७७॥ ॐह्रींविद्याधिस्वरूपायैस्वाहामेपातुनाभिकाम् ॥ ॐह्रींक्लींवाण्यैस्वाहेतिममहस्तौसदाऽवतु ॥ ७८ ॥ ॐसर्ववर्णात्मिकायै
पादयुग्मंसदाऽवतु ॥ ॐवागधिष्ठातृदेव्यैस्वाहासर्वंसदाऽवतु ॥ ७९ ॥ ॐसर्वकंठवासिन्यैस्वाहाप्राच्यांसदाऽवतु ॥ ॐसर्वजिह्वाग्रवासिन्यैस्वाहाऽग्निदि
शिरक्षतु ॥ ८० ॥ ॐऐंह्रींश्रींक्लींसरस्वत्यैबुधजनन्यैस्वाहा ॥ सततंमंत्रराजोऽयंदक्षिणेमांसदाऽवतु ॥ ८१ ॥ ऐंह्रींश्रींत्र्यक्षरोमंत्रोनैर्ऋत्यांसर्वदाऽवतु ॥
ॐऐंजिह्वाग्रवासिन्यैस्वाहामांवारुणेऽवतु ॥ ८२ ॥ ॐसर्वांबिकायैस्वाहावायव्येमांसदाऽवतु ॥ ॐऐंश्रींक्लींगद्यवासिन्यैस्वाहामामुत्तरेऽवतु ॥ ८३ ॥
ऐंसर्वशास्त्रवासिन्यैस्वाहैशान्यांसदाऽवतु ॥ ॐह्रींसर्वपूजितायैस्वाहाचोर्ध्वंसदाऽवतु ॥ ८४ ॥ ह्रींपुस्तकवासिन्यैस्वाहाऽधोमांसदाऽवतु ॥ ॐग्रंथबीज
स्वरूपायैस्वाहामांसर्वतोऽवतु ॥ ८५ ॥ इतितेकथितंविप्रब्रह्ममंत्रौघविग्रहम् ॥ इदंविश्वजयंनामकवचंब्रह्मरूपकम् ॥८६ ॥ पुराश्रुतंधर्मवक्त्रात्पर्वतेगंधमा
दने ॥ तवस्नेहान्मयाख्यातंप्रवक्तव्यंनकस्यचित् ॥८७॥ गुरुमभ्यर्च्यविधिवद्वस्त्रालंकारचंदनैः ॥ प्रणम्यदंडवद्भूमौकवचंधारयेत्सुधीः ॥ ८८ ॥ पंचलक्ष
जपेनैवसिद्धंतुकवचंभवेत् ॥ यदिस्यात्सिद्धकवचोबृहस्पतिसमोभवेत् ॥८९॥ महावाग्मीकवींद्रश्चत्रैलोक्यविजयीभवेत् ॥ शक्नोतिसर्वंजेतुंचकवचस्यप्र
सादतः ॥ ९० ॥ इदंचकण्वशाखोक्तंकवचंकथितंमुने ॥ स्तोत्रपूजाविधानंचध्यानंचवंदनंशृणु ॥९१॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेचतुर्थोऽ
ध्यायः ॥ ४ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ वाग्देवतायाःस्तवनंश्रूयतांसर्वकामदम् ॥ महामुनिर्याज्ञवल्क्योयेनतुष्टावतांपुरा ॥ १ ॥ गुरुशापाच्चसमुनिर्हतवि
द्योबभूवह ॥ तदाजगामदुःखार्तोरविस्थानंसुपुण्यदम् ॥ २ ॥ संप्राप्यतपसासूर्यंलोलार्केदृष्टिगोचरे ॥ तुष्टावसूर्यंशोकेनरुरोदचमुहुर्मुहुः ॥ ३ ॥

मायाद्यौचतुर्दशपंचदशौ ॥७९॥ ताराद्यौषोडशसप्तदशौ ॥८०॥ तारवाग्भवमायाश्रीकामबीजाद्योऽष्टादशः ॥८१॥ वाग्भवमायाश्रीबीजाद्यऊनविंशः॥तारवाग्भवाद्योविंशः ॥८२॥ताराद्यएकविंशः
॥ तारवाग्भवश्रीकामाद्योद्वाविंशः ॥८३॥ वाग्भवाद्यस्त्रयोविंशः॥तारमायाद्यश्चतुर्विंशः ॥८४॥मायाद्यःपंचविंशः॥ताराद्यःषड्विंशः॥८५॥८६॥८७॥८८॥८९॥९०॥९१॥इतिश्रीदे० नवमस्कंधेचतु
र्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॥ अर्धाधिकैश्चद्वात्रिंशत्पद्यैर्धर्मात्मजःपरम् ॥ सरस्वत्यामहास्तोत्रंनारदायोक्तवान्स्फुटम् ॥ १ ॥ नारायणउवाच वाग्देवतायाइति ॥१॥ रविस्थानंलोलार्कम् ॥ २ ॥ ३ ॥

सूर्यस्तमिति ॥ देवःसूर्यस्तंयाज्ञवल्क्यंवेदंवेदांगंचपाठयामासेत्यर्थः ॥ ४ ॥ ५ ॥ दुःखितंपाहीतिशेषः ॥ ६ ॥ सुशिष्यंप्रतिष्ठितंमह्यंदेहीत्यन्वयः ॥ ७ ॥ ८ ॥ तत्रदृष्टांतोयथाभस्मन्यप्यंकुरंदेव तासर्वेश्वरःकदाचित्करोतितद्वन्मयिसर्वंलुप्तंसाधयेत्यर्थः ॥ ९ ॥ विसर्गबिंदुमात्रास्विति ॥ विसर्गबिंदुमात्रासुयदधिष्ठानंसर्वाक्षराणितदाश्रयाहिविसर्गबिंदुमात्राः ॥ तेषामक्षराणामधिष्ठात्रीत्यर्थः

सूर्यस्तंपाठयामासवेदंवेदांगमीश्वरः ॥ उवाचस्तौहिवाग्देवींभक्त्याचस्मृतिहेतवे ॥ ४ ॥ तमित्युक्त्वादीननाथोऽप्यंतर्धानंचकारसः ॥ मुनिःस्ना त्वाचतुष्टावभक्तिनम्रात्मकंधरः ॥ ५ ॥ याज्ञवल्क्यउवाच ॥ कृपांकुरुजगन्मातर्मामेवंहततेजसम् ॥ गुरुशापात्स्मृतिभ्रष्टंविद्याहीनंचदुःखितम् ॥ ६ ॥ ज्ञानंदेहिस्मृतिंविद्यांशक्तिंशिष्यप्रबोधिनीम् ॥ ग्रंथकर्तृत्वशक्तिंचसुशिष्यंसुप्रतिष्ठितम् ॥ ७ ॥ प्रतिभांसत्सभायांचविचारक्षमतांशुभाम् ॥ लुप्तंसर्वंदैव योगान्नवीभूतंपुनःकुरु ॥ ८ ॥ यथांकुरंभस्मनिचकरोतिदेवतापुनः ॥ ब्रह्मस्वरूपापरमाज्योतीरूपासनातनी ॥ ९ ॥ सर्वविद्याधिदेवीयातस्यैवाण्यैनमो नमः ॥ विसर्गबिंदुमात्रासुयदधिष्ठानमेवच ॥ १० ॥ तदधिष्ठात्रीयादेवीतस्यैनीत्यैनमोनमः ॥ व्याख्यास्वरूपासादेवीव्याख्याधिष्ठातृरूपिणी ॥ ११ ॥ ययाविनाप्रसंख्यावान्संख्यांकर्तुंनशक्यते ॥ कालसंख्यास्वरूपायातस्यैदेव्यैनमोनमः ॥ १२ ॥ भ्रमसिद्धांतरूपायातस्यैदेव्यैनमोनमः ॥ स्मृतिशक्ति ज्ञानशक्तिबुद्धिशक्तिस्वरूपिणी ॥ १३ ॥ प्रतिभाकल्पनाशक्तिर्याचतस्यैनमोनमः ॥ सनत्कुमारोब्रह्माणंज्ञानंपप्रच्छयत्रवै ॥ १४ ॥ बभूवमूक वत्सोऽपिसिद्धांतंकर्तुमक्षमः ॥ तदाजगामभगवानात्माश्रीकृष्णईश्वरः ॥ १५ ॥ उवाचसचतांस्तौहिवाणीमिष्टांप्रजापते ॥ सचतुष्टावतांब्रह्माचाऽऽज्ञ यापरमात्मनः ॥ १६ ॥ चकारतत्प्रसादेनतदासिद्धांतमुत्तमम् ॥ यदाप्यनंतंपप्रच्छज्ञानमेकंवसुंधरा ॥ १७ ॥ बभूवमूकवत्सोऽपिसिद्धांतंकर्तुमक्षमः ॥ तदातांसचतुष्टावसंत्रस्तःकश्यपाज्ञया ॥ १८ ॥ ततश्चकारसिद्धांतंनिर्मलंभ्रमभंजनम् ॥ व्यासःपुराणसूत्रंचपप्रच्छवाल्मीकिंयदा ॥ १९ ॥ मौनी भूतश्चसस्मारतामेवजगदंबिकाम् ॥ तदाचकारसिद्धांतंतद्वरेणमुनीश्वरः ॥ २० ॥ संप्राप्यनिर्मलंज्ञानंभ्रमांधध्वंसदीपकम् ॥ पुराणसूत्रंश्रुत्वाचव्यासः कृष्णकलोद्भवः ॥ २१ ॥ तांशिवांवेददध्यौचशतवर्षंचपुष्करे ॥ तदात्वत्तोवरंप्राप्यसत्कवींद्रोबभूवह ॥ २२ ॥ तदावेदविभागंचपुराणंचचकारसः ॥ यदामहेंद्रःपप्रच्छतत्त्वज्ञानंसदाशिवम् ॥ २३ ॥ क्षणंतामेवसंचिंत्यतस्मैज्ञानंददौविभुः ॥ पप्रच्छशब्दशास्त्रंचमहेंद्रश्चबृहस्पतिम् ॥ २४ ॥

॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ आजगामेतिच्छेदः ॥ १५ ॥ १६ ॥ सिद्धांतम् ब्रह्मसिद्धांतम् ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ सस्मारवाल्मीकिः ॥ पुराणसूत्ररचनाशक्त्यर्थंस्मृतवानित्य र्थः ॥ हेदेवि त्वद्वरेणतदावाल्मीकिर्भ्रमरूपांधकारध्वंसेदीपरूपंज्ञानंसंप्राप्यसिद्धांतंपुराणसूत्रभूतंचकार ॥ तत्पुराणसूत्रंव्यासःकृष्णकलोद्भवःकृष्णकलांशःश्रुत्वातदर्थंकवितारूपेणस्पष्टीकर्तुंत्वां शिवांवेददध्यौध्यातवांश्चेत्यर्थः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ सदाशिवंपप्रच्छ किंपप्रच्छतत्राह तत्त्वज्ञानमिति ॥ २३ ॥ २४ ॥

सबृहस्पतिः ॥ २५ ॥ शब्दशास्त्रंव्याकरणंतस्यार्थंचोवाच ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ अर्धाधिकैः सप्तषष्टिश्लोकैरथसमासतः ॥ लक्ष्मीगंगाभारतीनांशापाज्जन्मोच्यतेभुवि ॥ १ ॥ सरस्वतीतुवैकुंठेइति ॥ स्वयंपूर्णरूपेणवैकुंठेतिष्ठतीत्यर्थः ॥ पश्चाद्गंगायाःशापेनकलयांशेनभारतेखंडेसरित्सरस्वतीनाम्नी सरिज्जातेत्यर्थः ॥ १ ॥ यस्यास्तीरेपुण्यवतांस्थितिरित्यर्थः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ अक्षयायांतिथावक्षयनवम्याम् ॥ ६ ॥ अनुषंगेणाऽन्यकार्यार्थमागतोमध्येतीर्थंपतितमस्तीतिस्नानमपिक

दिव्यंवर्षसहस्रंचसत्वांदध्यौचपुष्करे ॥ तदात्वत्तोवरंप्राप्यदिव्यवर्षसहस्रकम् ॥ २५ ॥ उवाचशब्दशास्त्रंचतदर्थंचसुरेश्वरम् ॥ अध्यापिताश्चयेशिष्या येरधीतंमुनीश्वरैः ॥ २६ ॥ तेचतांपरिसंचिंत्यप्रवर्तंतेसुरेश्वरीम् ॥ त्वंसंस्तुतापूजिताचमुनींद्रैर्मनुमानवैः ॥ २७ ॥ दैत्येंद्रैश्चसुरैश्चाऽपिब्रह्मविष्णुशि वादिभिः ॥ जडीभूतःसहस्रास्यःपंचवक्त्रश्चतुर्मुखः ॥ २८ ॥ यांस्तोतुंकिमहंस्तौमितामेकास्येनमानवः ॥ इत्युक्त्वायाज्ञवल्क्यश्चभक्तिनम्रात्मकंधरः ॥ २९ ॥ प्रणनामनिराहारोरुरोदचमुहुर्मुहुः ॥ ज्योतीरूपामहामायातेनदृष्टाऽप्युवाचतम् ॥ ३० ॥ सुकवींद्रोभवेत्युक्त्वावैकुंठंचजगामह ॥ याज्ञव ल्क्यकृतंवाणीस्तोत्रमेतत्तुयःपठेत् ॥ ३१ ॥ सकवींद्रोमहावाग्मीबृहस्पतिसमोभवेत् ॥ महामूर्खश्चदुर्बुद्धिर्वर्षमेकंयदापठेत् ॥ ३२ ॥ सपंडितश्चमे धावीसुकवींद्रोभवेद्ध्रुवम् ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ सरस्वतीतुवैकुंठेस्वयंनारायणांतिके ॥ गंगाशापेनकलहात्कलयाभारतेसरित् ॥ १ ॥ पुण्यदापुण्यरूपाचपुण्यतीर्थस्वरूपिणी ॥ पुण्यवद्भिर्निषेव्याच स्थितिःपुण्यवतांमुने ॥ २ ॥ तपस्विनांतपोरूपातपसःफलरूपिणी ॥ कृतपापेध्मदाहायज्वलदग्निस्वरूपिणी ॥ ३ ॥ ज्ञानात्सरस्वतीतोयेमृतायेमान वाभुवि ॥ तेषांस्थितिश्चवैकुंठेसुचिरंहरिसंसदि ॥ ४ ॥ भारतेकृतपापश्चस्नात्वातत्रचलीलया ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकेवसेच्चिरम् ॥ ५ ॥ चा तुर्मास्यांपौर्णमास्यामक्षयायांदिनक्षये ॥ व्यतीपातेचग्रहणेऽन्यस्मिन्पुण्यदिनेऽपिच ॥ ६ ॥ अनुषंगेणयःस्नातोहेतुनाश्रद्धयाऽपिवा ॥ सारूप्यंलभ तेनूनंवैकुंठेसहरेरपि ॥ ७ ॥ सरस्वतीमनुंतत्रमासमेकंचयोजपेत् ॥ महामूर्खःकवींद्रश्चसभवेन्नाऽत्रसंशयः ॥ ८ ॥ नित्यंसरस्वतीतोयेयःस्नायान्मुंडयन्नरः ॥ नगर्भवासंकुरुतेपुनरेवसमानवः ॥ ९ ॥ इत्येवंकथितंकिंचिद्भारतेगुणकीर्तनम् ॥ सुखदंकामदंसारंभूयःकिंश्रोतुमिच्छसि ॥ १० ॥ सूतउवाच ॥ नारा यणवचःश्रुत्वानारदोमुनिसत्तमः ॥ पुनःपप्रच्छसंदेहमिमंशौनकसत्वरम् ॥ ११ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ कथंसरस्वतीदेवीगंगाशापेनभारते ॥ कलयाक लहेनैवबभूवपुण्यदासरित् ॥ १२ ॥ श्रवणेश्रुतिसाराणांवर्धतेकौतुकंमम ॥ कथामृतेनमेतृप्तिःकेनश्रेयसितृप्यते ॥ १३ ॥

र्तव्यमितिवृद्धचाहेतुनाऽन्येनवाकारणेनद्रव्यग्रहणरूपेणअश्रद्धयाऽपीतिछेदः ॥ ७ ॥ तत्रसरस्वतीतीरे ॥ ८ ॥ मुंडयन्नेकवारंप्रथमतोमुंडनंकुर्वन् ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ श्रुतेःसाराणां सारभूतानांकथानांश्रवणेइत्यन्वयः ॥ मेतृप्तिःकथामृतेनैवास्ति ॥ केनश्रेयसितृप्यते नकेनाऽपीत्यर्थः ॥ १३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ तदृष्ट्वाविष्णोर्हास्यंदृष्ट्वालक्ष्मीःक्षमांचकार नक्रोधम् ॥ सरस्वतीतुनक्षमांचकार किंतु क्रोधम् ॥ १९ ॥ तांक्रुद्धांसरस्वतीम् ॥ २० ॥ २१ ॥ २२॥सौभाग्यंप्रेमा ॥ गंगालक्ष्म्योस्तवप्रेमाऽस्ति मयिनास्तीत्यर्थः ॥ २३ ॥ गंगायाइति ॥ यदिलक्ष्म्यांगंगातुल्यातवप्रीतिर्नस्यात्ततोगंगयासार्धंलक्ष्म्याः प्रीतिर्नैवभवेत् ॥ प्रीतिस्तुवर्ततेयतस्तेनहेतुना प्रीतिसद्भावहेतुनाविपरीतामिदंसपत्नीहास्यंतवदृष्ट्वाक्षमांचकारहारिप्रिया तस्मात्क्षमयातयोः प्रीतिर्निश्चीयते ॥ तयाप्रीत्याचतयोःसमःप्रेमातवनिश्चीयतइत्यर्थः ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥

कथंशशापसागंगापूजितांतांसरस्वतीम् ॥ सातुसत्त्वस्वरूपायापुण्यदाशुभदासदा ॥१४॥ तेजस्विनोर्द्वयोर्वादकारणंश्रुतिसुंदरम्॥सुदुर्लभंपुराणेषुतन्मे व्याख्यातुमर्हसि ॥१५॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिकथामेतांपुरातनीम् ॥ यस्याःश्रवणमात्रेणसर्वपापात्प्रमुच्यते ॥ १६ ॥ लक्ष्मीःसरस्वतीगंगातिस्रोभार्याहरेरपि ॥ प्रेम्णासमास्तास्तिष्ठंतिसततंहरिसन्निधौ॥ १७ ॥चकारसैकदागंगाविष्णोर्मुखनिरीक्षणम्॥सस्मिताचसकामाचसकटाक्षंपुनःपुनः ॥१८॥ विभुर्जहासतद्वक्त्रंनिरीक्ष्यचक्षणंतदा ॥ क्षमांचकारतदृष्ट्वालक्ष्मीर्नैवसरस्वती ॥१९॥ बोधयामासपद्मातांसत्त्वरूपाचसस्मिता॥क्रोधाविष्टाचसावाणीनचशांताबभूवह ॥२०॥ उवाचवाणीभर्तारंरक्तास्यारक्तलोचना॥कंपिताकामवेगेनशश्वत्प्रस्फुरिताधरा ॥२१॥ सरस्वत्युवाच ॥ सर्वत्रसमताबुद्धिःसद्भर्तुःकामिनींप्रति ॥ धर्मिष्ठस्यवरिष्ठस्यविपरीताखलस्यच ॥२२॥ ज्ञातंसौभाग्यमधिकंगंगायांतेगदाधर ॥ कमलायांचतत्तुल्यंनचकिंचिन्मयिप्रभो ॥२३॥ गंगायाःपद्मयासार्धंप्रीतिश्चाऽस्तिसुसंमता ॥ क्षमांचकारतेनेदंविपरीतंहरिप्रिया ॥ २४ ॥ किंजीवनेनमेऽत्रैवदुर्भगायाश्चसांप्रतम् ॥ निष्फलंजीवनंतस्यायापत्युःप्रेमवंचिता ॥२५॥ त्वांसर्वेसत्त्वरूपंचयेवदंतिमनीषिणः ॥ तेचमूर्खानवेदज्ञानजानंतिमतंतव ॥ २६ ॥ सरस्वतीवचःश्रुत्वादृष्ट्वातांकोपसंयुताम् ॥ मनसाचसमालोच्यसजगामबहिःसभाम् ॥ २७ ॥ गतेनारायणेगंगामुवाचनिर्भयंरुषा ॥ वागधिष्ठातृदेवीसावाक्यंश्रवणदुष्करम्॥ ॥ २८ ॥ हेनिर्लज्जेहेसकामेस्वामिगर्वंकरोषिकिम् ॥ अधिकंस्वामिसौभाग्यंविज्ञापयितुमिच्छसि ॥ २९ ॥ मानचूर्णंकरिष्यामितवाऽद्यहरिसन्निधौ ॥ किंकरिष्यतितेकांतोममैवंकांतवल्लभे ॥ ३० ॥ इत्येवमुक्त्वागंगायाःकेशंग्रहीतुमुद्यता ॥ वारयामासतांपद्मामध्यदेशंसमाश्रिता ॥ ३१ ॥ शशापवाणीतांपद्मांमहाबलवतीसती ॥ वृक्षरूपासरिद्रूपाभविष्यसिनसंशयः ॥ ३२ ॥ विपरीतंततोदृष्ट्वाकिंचिन्नोवक्तुमर्हसि ॥ संतिष्ठतिसभामध्येयथावृक्षोयथासरित् ॥ ३३ ॥ शापंश्रुत्वातुसादेवीनशशापचुकोपह ॥ तत्रैवदुःखितातस्थौवाणींधृत्वाकरेणच ॥ ३४ ॥

॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ मध्यदेशंतयोर्मध्यभागेगत्वा ॥ ३१ ॥ शशापवाणीतांपद्मांसपत्नीपक्षपातिनीयमितिमत्वातांपद्मांवृक्षरूपाभविष्यसिसरिद्रूपाचभविष्यसीतिशशापेत्यर्थः ॥ ३२ ॥ विपरीतामिति ॥ यतःकारणाद्यथासभामध्येवादेप्राप्तेवृक्षःसरिद्वाजडत्वान्नकिंचिद्वदति किंतु केवलंतिष्ठत्येव ॥ तथात्वंविपरीतमन्याय्यंगंगायादृष्ट्वाकिंचिदपिवक्तुंजडवन्नार्हसिनयोग्याऽसि तस्माज्जडात्मकवृक्षसरिद्रूपा भवेत्यर्थः ॥ ३३ ॥ नशशापनचुकोपचेत्यर्थः ॥ शांतत्वादितिभावः ॥ वाणींधृत्वेति ॥ परस्परताडननिवारणार्थंकरेणवाणींधृत्वातस्थावित्यर्थः॥ ३४ ॥ ॥ ६७ ॥

अत्युन्नतामत्युन्मत्तांतांवाणीम् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ स्वबलमिति ॥ यद्यस्मात्कारणात्स्वबलंममबलंचेयंज्ञातुमिच्छतितस्मान्मुंचेत्यर्थः ॥ ३८ ॥ सादेवीगंगा ॥ ३९ ॥ यासरस्वतीत्वांपद्मां शशाप ॥ सासरस्वतीसरिद्भवत्वित्यर्थः ॥ ४० ॥ तांगंगाम् ॥ ४१ ॥ लभिष्यसिलप्स्यसे ॥४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ सामयिकींसमयोचितां धर्मध्वजोराजा कलयांशेन ॥ ४५॥ भूमौस्थिताभूसेरु

अत्युन्नतांतुतांदृष्ट्वाकोपप्रस्फुरिताधराम् ॥ उवाचगंगातांदेवींपद्मांचारक्तलोचनाम् ॥ ३५ ॥ श्रीगंगोवाच ॥ त्वमुत्सृजमहोग्रांचपद्मेकिंमेकरिष्यति ॥ दुःशीलामुखरानष्टानित्यंवाचालरूपिणी ॥ ३६ ॥ वागधिष्ठात्रीदेवीयंसततंकलहप्रिया ॥ यावतीयोग्यताचास्यायावतीशक्तिरेवच ॥ ३७ ॥ तथाकरोतुवादंचमयासार्धंचदुर्मुखी ॥ स्वबलंयन्ममबलंविज्ञापयितुमिच्छति ॥ ३८ ॥ जानंतुसर्वेह्युभयोःप्रभावंविक्रमंसति ॥ इत्येवमुक्त्वासादेवीवाण्यैशापंददाविति ॥ ३९ ॥ सरित्स्वरूपाभवतुसायात्वांचशशापह ॥ अधोमर्त्यंसाप्रयातुसंतियत्रैवपापिनः ॥ ४० ॥ कलौतेषांचपापानिग्रहीष्यतिनसंशयः ॥ इत्येवंवचनंश्रुत्वातांशशापसरस्वती ॥ ४१ ॥ त्वमेवयास्यसिमहींपापिपापंलभिष्यसि ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रभगवानाजगामह ॥ ४२ ॥ चतुर्भुजश्चतुर्भिश्चपार्षदैश्चचतुर्भुजैः ॥ सरस्वतींकरेधृत्वावासयामासवक्षसि ॥ ४३ ॥ बोधयामाससर्वज्ञःसर्वज्ञानंपुरातनम् ॥ श्रुत्वारहस्यंतासांचशापस्यकलहस्यच ॥ ४४ ॥ उवाचदुःखितास्ताश्चवाचंसामयिकींविभुः ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ लक्ष्मित्वंकलयागच्छधर्मध्वजगृहंशुभे ॥ ४५ ॥ अयोनिसंभवाभूमौतस्यकन्याभविष्यसि ॥ तत्रैवदैवदोषेणवृक्षत्वंचलभिष्यसि ॥ ४६ ॥ मदंशस्याऽसुरस्यैवशंखचूडस्यकामिनी ॥ भूत्वापश्चाच्चमत्पत्नीभविष्यसि नसंशयः ॥ ४७ ॥ त्रैलोक्यपावनीनाम्नातुलसीतिचभारते ॥ कलयाचसरिद्भावंशीघ्रंगच्छवरानने ॥ ४८ ॥ भारतंभारतीशापान्नाम्नापद्मावतीभव ॥ गंगेयास्यसिपश्चात्त्वमंशेनविश्वपावनी ॥ ४९ ॥ भारतंभारतीशापात्पापदाहायपापिनाम् ॥ भगीरथस्यतपसातेननीतासुकल्पिते ॥ ५० ॥ नाम्नाभागीरथीपूताभविष्यसिमहीतले ॥ मदंशस्यसमुद्रस्यजायाजायेर्ममाज्ञया ॥ ५१ ॥ मत्कलांशस्यभूपस्यशंतनोश्चसुरेश्वरि ॥ गंगाशापेनकलयाभारतंगच्छभारति ॥ ५२ ॥ कलहस्यफलंभुंक्ष्वसपत्नीभ्यांसहाऽच्युते ॥ स्वयंचब्रह्मसदनेब्रह्मणःकामिनिभव ॥ ५३ ॥ गंगायातुशिवस्थानमत्रपद्मैवतिष्ठतु ॥ शांताचक्रोधरहितामद्भक्तासत्त्वरूपिणी ॥ ५४ ॥ महासाध्वीमहाभागासुशीलाधर्मचारिणी ॥ यदंशकलयासर्वाधर्मिष्ठाश्चपतिव्रताः ॥ ५५ ॥ शांतरूपाःसुशीलाश्चप्रतिविश्वेषुपूजिताः ॥ तिस्रोभार्यास्त्रिशीलाश्चत्रयोभृत्याश्चबांधवाः ॥ ५६ ॥

त्पत्नेत्यर्थः ॥ ४६ ॥ शंखचूडस्यकामिनीपत्नी ॥ ४७ ॥ तुलसीतिनाम्नापश्चान्ममपत्नीभविष्यसीत्यन्वयः ॥ कलयांशेनसरिदपिभव॥४८॥पद्मामुक्त्वागंगामाह॥गंगेइति॥४९॥५०॥जायेःभवेः ॥ यद्वा हेजाये समुद्रस्यजायाभवेत्यर्थः॥५१॥शंतनोश्चकारणवशाजायाभवेत्यर्थः॥सरस्वतीमाहगंगाशापेनेति॥५२॥सपत्नीभ्यांसहकलहस्येत्यन्वयः॥स्वयंचेति॥अंशेनभारतेसरिद्भव स्वयंचपूर्णरूपेणब्रह्मलोकेब्रह्मणःपत्नीभवेत्यर्थः ॥५३॥गंगायात्विति ॥ गंगाप्यंशेनसरिद्भवतु पूर्णरूपेणतुशिवस्थानंयातुतस्यपत्नीभवतु॥अत्रमन्निकटेतुपद्मैवतिष्ठतु यतःशांतेत्याह शांताचेति॥५४॥५५॥स्वंखेदंवर्णयाति तिस्रइति॥त्रिशीलाभिन्नस्वभावाः॥त्रिशीलेतिसर्वत्रान्वेति५६॥

एतेत्रयोवेदविरुद्धावेदानुमत्यविषयाः ॥ येषांगृहेपुंवत्पुरुषवत्प्रधानास्त्रीभवतीत्यर्थः ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ भस्मांतंमरणांतंशौचंपवित्रता अध्रुवंनभवतीत्यर्थः ॥ ६२ ॥ ६३ ॥
॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ अर्धाधिकैश्चतुःपंचाशद्भिःपद्यैरतःपरम् ॥ शापोद्धारप्रकारश्चातिसृणांसम्यगुच्यते ॥ १ ॥ विररामचनारदे

ध्रुवंवेदविरुद्धाश्चनह्येतेमंगलप्रदाः ॥ स्त्रीपुंवच्चगृहेयेषांगृहिणांस्त्रीवशःपुमान् ॥ ५७ ॥ निष्फलंचजन्मतेषामशुभंचपदेपदे ॥ मुखेदुष्टायोनिदुष्टायस्य स्त्रीकलहप्रिया ॥ ५८ ॥ अरण्यंतेनगंतव्यंमहारण्यंगृहाद्वरम् ॥ जलानांचस्थलानांचफलानांप्राप्तिरेवच ॥ ५९ ॥ सततंसुलभातत्रनतेषांगृहएवच ॥ वरमग्नौस्थितिर्हिंस्त्रजंतूनांसन्निधौसुखम् ॥ ६० ॥ ततोऽपिदुःखंपुंसांचदुष्टस्त्रीसन्निधौध्रुवम् ॥ व्याधिज्वालाविषज्वालावरंपुंसांवरानने ॥ ६१ ॥ दुष्टस्त्रीणांमुखज्वालामरणादतिरिच्यते ॥ पुंसांचस्त्रीजितांचैवभस्मांतंशौचमध्रुवम् ॥ ६२ ॥ यदह्निकुरुतेकर्मनतस्यफलभाग्भवेत् ॥ निंदितोऽत्रपरत्रे वसर्वत्रनरकंव्रजेत् ॥ ६३ ॥ यशःकीर्तिविहीनोयोजीवन्नपिमृतोहिसः ॥ बह्वीनांचसपत्नीनांनैकत्रश्रेयसेस्थितिः ॥ ६४ ॥ एकभार्यःसुखीनैवबहुभा र्यःकदाचन ॥ गच्छगंगेशिवस्थानंब्रह्मस्थानंसरस्वति ॥ ६५ ॥ अत्रतिष्ठतुमद्गेहेसुशीलाकमलालया ॥ सुसाध्यायस्यपत्नीचसुशीलाचपतिव्रता ॥ ॥ ६६ ॥ इहस्वर्गसुखंतस्यधर्मोमोक्षःपरत्रच ॥ पतिव्रतायस्यपत्नीसचमुक्तःशुचिःसुखी ॥ ६७ ॥ जीवन्मृतोशुचिर्दुःखीदुःशीलापतिरेवच ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथोविररामचनारद ॥ अतीवरुरुदुर्देव्यः समालिंग्यपरस्परम् ॥ १ ॥ ताश्चसर्वाःसमालोक्यक्रमेणोचुस्तदेश्वरम् ॥ कंपिताःसाश्रुनेत्राश्चशोकेनचभयेनच ॥ २ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ विशापंदे हिहेनाथदुष्टमाजन्मशोचनम् ॥ सत्स्वामिनापरित्यक्ताःकुतोजीवंतिताःस्त्रियः ॥ ३ ॥ देहत्यागंकरिष्यामियोगेनभारतेध्रुवम् ॥ अत्युन्नतोहिनियतंपातु मर्हतिनिश्चितम् ॥ ४ ॥ गंगोवाच ॥ अहंकेनाऽपराधेनत्वयात्यक्ताजगत्पते ॥ देहत्यागंकरिष्यामिनिर्दोषायावधंलभ ॥ ५ ॥ निर्दोषकामिनीत्यागं करोतियोनरोभुवि ॥ सयातिनरकंघोरंकिंतुसर्वेश्वरोऽपिवा ॥ ६ ॥ पद्मोवाच ॥ नाथसत्त्वस्वरूपस्त्वंकोपःकथमहोतव ॥ प्रसादंकुरुभार्ययोर्द्वेसदीशस्य क्षमावरा ॥ ७ ॥ भारतेभारतीशापाद्यास्यामिकलयाह्यहम् ॥ कियत्कालंस्थितिस्तत्रकदाद्रक्ष्यामितेपदम् ॥ ८ ॥ दास्यंतिपापिनःपापंसद्यःस्ना नावगाहनात् ॥ केनतेनविमुक्ताऽहमागमिष्यामितेपदम् ॥ ९ ॥ कलयातुलसीरूपंधर्मध्वजसुतासती ॥ भुक्त्वाकदालभिष्यामित्वत्पादांबुजमच्युत ॥ ॥ १० ॥ वृक्षरूपाभविष्यामित्वदधिष्ठातृदेवता ॥ समुद्धरिष्यासिकदातन्मेब्रूहिकृपानिधे ॥ ११ ॥

ति नारदंप्रतिनारायणोक्तिः ॥ १ ॥ २ ॥ प्रथमंसरस्वतीप्रार्थनांकरोति विशापमिति ॥ ३ ॥ अत्युन्मत्ततायाःफलंमयालब्धमित्याह अत्युन्नतोहीति ॥ ४ ॥ तदनंतरंगंगोवाच अहंकेनेति॥
सरस्वत्याअपराधःकृतोमयातुनकृतइतिभावः ॥ तेनकारणेननिर्दोषायास्त्वंवधंलभ लभस्वेत्यर्थः ॥ ५ ॥ सर्वेश्वरोऽपियदिस्यात्तथापि ॥ ६ ॥ द्वेभार्येप्रतीत्यर्थः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥

॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ भारतीकलयैकांशेननदीभवतु अर्धांशेनब्रह्मसदनंगच्छतु पूर्णांशेनवैकुंठेतिष्ठतु ॥ तथैवगंगाऽपितेनममवाक्यमपिसत्यंजातंवैकुंठवासेनतिसॄणांसमताचजाताभविष्यतीति ॥ १७ ॥ १८ ॥ तत्रैवेति ॥ एकांशावतारएवेत्यर्थः ॥ ननुतस्याःसरस्वतीवदर्धांशावतारइत्यर्थः ॥ तदपेक्षयाऽस्यान्यूनापराधत्वात् ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ हेपद्मभवे ॥२२॥

गंगासरस्वतीशापाद्यदियास्यतिभारते ॥ शापेनमुक्तापापाच्चकदात्वांचलभिष्यति ॥ १२ ॥ गंगाशापेनवावाणीयदियास्यतिभारतम् ॥ कदाशापाद्विनिर्मुच्यलभिष्यतिपदंतव ॥ १३ ॥ तांवाणींब्रह्मसदनंगंगांवाशिवमंदिरम् ॥ गंतुंवदसिहेनाथतत्क्षमस्वचतेवचः ॥ १४ ॥ इत्युक्त्वाकमलाकांतपादंधृत्वाननामसा ॥ स्वकेशैर्वेष्टनंकृत्वारुरोदचपुनःपुनः॥१५॥ “उवाचपद्मनाभस्तांपद्मांकृत्वास्ववक्षसि॥ईषद्धास्यप्रसन्नास्योभक्तानुग्रहकातरः ॥१॥” ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ त्वद्वाक्यमाचरिष्यामिस्ववाक्यंचसुरेश्वरि ॥ समतांचकरिष्यामिशृणुत्वंकमलेक्षणे ॥ १६ ॥ भारतीयातुकलयासरिद्रूपाचभारते ॥ अर्धासाब्रह्मसदनंस्वयंतिष्ठतुमद्गृहे ॥ १७ ॥ भगीरथेनसानीतागंगायास्यतिभारते ॥ पूतंकर्तुंत्रिभुवनंस्वयंतिष्ठतुमद्गृहे ॥ १८ ॥ तत्रैवचंद्रमौलेश्चमौलिंप्राप्स्यतिदुर्लभम् ॥ ततःस्वभावतःपूताऽप्यतिपूताभविष्यति ॥ १९ ॥ कलांशांशेनगच्छत्वंभारतेवामलोचने ॥ पद्मावतीसरिद्रूपातुलसीवृक्षरूपिणी ॥ २० ॥ कलेःपंचसहस्रेचगतेवर्षेचमोक्षणम् ॥ युष्माकंसरितांचैवमद्गेहेचागमिष्यथ ॥ २१ ॥ संपदाहेतुभूताचविपत्तिःसर्वदेहिनाम् ॥ विनाविपत्तेर्महिमाकेपांपद्मभवेभवे ॥ २२ ॥ मन्मंत्रोपासकानांचसतांस्नानावगाहनात् ॥ युष्माकंमोक्षणंपापाद्दर्शनात्स्पर्शनात्तथा ॥ २३ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिसंत्यसंख्यानिसुंदरि ॥ भविष्यंतिचपूतानिमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ २४ ॥ मन्मंत्रोपासकाभक्ताविश्रमंतिचभारते ॥ पूतंकर्तुंतारितुंचसुपवित्रांवसुंधराम् ॥ २५ ॥ मद्भक्तायत्रतिष्ठंतिपादंप्रक्षालयंतिच ॥ तत्स्थानंचमहातीर्थंसुपवित्रंभवेद्ध्रुवम् ॥ २६ ॥ स्त्रीघ्नोगोघ्नःकृतघ्नश्चब्रह्मघ्नोगुरुतल्पगः ॥ जीवन्मुक्तोभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ २७ ॥ एकादशीविहीनश्चसंध्याहीनोऽथनास्तिकः ॥ नरघातीभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ २८ ॥ असिजीवीमसीजीवीधावकोग्रामयाचकः ॥ वृषवाहोभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ २९ ॥ विश्वासघातीमित्रघ्नोमिथ्यासाक्ष्यस्यदायकः ॥ स्थाप्यहारीभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ३० ॥ अत्युग्रवाग्दूषकश्चजारकःपुंश्चलीपतिः ॥ पूतश्चपुंश्चलीपुत्रोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ३१ ॥ शूद्राणांसूपकारश्चदेवलोग्रामयाजकः ॥ अदीक्षितोभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ३२ ॥ पितरंमातरंभार्यांभ्रातरंतनयंसुताम् ॥ गुरोःकुलंचभगिनींचक्षुर्हीनंचबांधवम् ॥ ३३ ॥ श्वश्रूंचश्वशुरंचैवयोनपुष्णातिसुंदरि ॥ समहापातकीपूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ३४ ॥

मन्मंत्रोपासकानामिति ॥ इदमुपलक्षणं ब्रह्मनिष्ठशैवशाक्तगाणेशसौराणांभक्तानामपि तेषामपिपुराणांतरेपुतीर्थादिपावकत्वस्यश्रवणात् ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ धावकइति ॥ रजककर्मकर्ताब्राह्मणइत्यर्थः ॥ २९ ॥ ३० ॥ पूतश्चभवतीत्यर्थः ॥ ३१ ॥ सूपकारःपाककर्ता ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ कीदृशानराधमास्तानाह हरिभक्तीति ॥ ३९ ॥ कीदृशावैष्णवास्तानाह पुनंतीति ॥ क्षणादहोइत्येतत्पर्यंतंलक्ष्मीप्रश्नः ॥ ४० ॥ ४१ ॥अम्मयानिजलमयानी त्यर्थः ॥ ४२ ॥ श्रेष्ठोपचक्रमेइत्यत्रश्रेष्ठेतिलुप्तप्रथमांतंआर्षत्वात् ॥ श्रेष्ठउपचक्रमेइत्यर्थः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ विष्णुमंत्रइति ॥ इदमुपलक्षणं शिवशक्तिगणेशसूर्यमंत्राणामपि ॥ ४६ ॥

अश्वत्थनाशकश्चैवमद्भक्तनिंदकस्तथा ॥ शूद्रान्नभोजीविप्रश्चपूतोमद्भक्तदर्शनात् ॥ ३५ ॥ देवद्रव्यापहारीचविप्रद्रव्यापहारकः ॥ लाक्षालोहरसानांच विक्रेतादुहितुस्तथा ॥ ३६ ॥ महापातकिनश्चैवशूद्राणांशवदाहकः ॥ भवेयुरेतेपूताश्चमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ३७ ॥ श्रीमहालक्ष्मीरुवाच ॥ भक्तानां लक्षणंब्रूहिभक्तानुग्रहकातर ॥ येषांतुदर्शनस्पर्शात्सद्यःपूतानराधमाः ॥ ३८ ॥ हरिभक्तिविहीनाश्चमहाहंकारसंयुताः ॥ स्वप्रशंसारताधूर्ताःशठाश्च साधुनिंदकाः॥३९॥ पुनंतिसर्वतीर्थानियेषांस्नानावगाहनात् ॥ येषांचपादरजसापूतापादोदकान्मही ॥ ४० ॥ येषांसंदर्शनंस्पर्शंयेवांछंतिभारते ॥ स र्वेषांपरमोलाभोवैष्णवानांसमागमः ॥ ४१ ॥ नह्यम्मयानितीर्थानिनदेवामृच्छिलामयाः ॥ तेपुनंत्यपिकालेनविष्णुभक्ताःक्षणादहो ॥ ४२ ॥ सूतउ वाच ॥ महालक्ष्मीवचःश्रुत्वालक्ष्मीकांतश्चसस्मितः ॥ निगूढतत्त्वंकथितुमपिश्रेष्ठोपचक्रमे ॥ ४३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ भक्तानांलक्षणंलक्ष्मिगूढंश्रुति पुराणयोः ॥ पुण्यस्वरूपंपापघ्नंसुखदंभक्तिमुक्तिदम् ॥ ४४ ॥ सारभूतंगोपनीयंनवक्तव्यंखलेषुच ॥ त्वांपवित्रांप्राणतुल्यांकथयामिनिशामय ॥ ४५ ॥ गुरुवक्त्राद्विष्णुमंत्रोयस्यकर्णेपतिष्यति ॥ वदंतिवेदास्तंचाऽपिपवित्रंचनरोत्तमम् ॥ ४६ ॥ पुरुषाणांशतंपूर्वंतथातज्जन्ममात्रतः ॥ स्वर्गस्थंनरकस्थंवामु क्तिमाप्नोतितत्क्षणात् ॥ ४७ ॥ यैःकैश्चिद्यत्रवाजन्मलब्धंयेषुचजंतुषु ॥ जीवन्मुक्तास्तुतेपूतायांतिकालेहरेःपदम्॥ ४८ ॥ मद्भक्तियुक्तोमर्त्यश्चसमुक्तोम द्गुणान्वितः ॥ मद्गुणाधीनवृत्तिर्यःकथाविष्टश्चसंततम् ॥ ४९ ॥ मद्गुणश्रुतिमात्रेणसानंदःपुलकान्वितः ॥ सगद्गदःसाश्रुनेत्रःस्वात्मविस्मृतएवच ॥५०॥ नवांछतिसुखंमुक्तिंसालोक्यादिचतुष्टयम् ॥ ब्रह्मत्वममरत्वंवातद्वांछाममसेवने ॥ ५१ ॥ इंद्रत्वंचमनुत्वंचब्रह्मत्वंचसुदुर्लभम् ॥ स्वर्गराज्यादिभोगंचस्वप्ने ऽपिचनवांछति ॥ ५२ ॥ भ्रमंतिभारतेभक्तास्तादृग्जन्मसुदुर्लभम् ॥ मद्गुणश्रवणाःश्राव्यगानैर्नित्यंमुदान्विताः ॥ ५३ ॥ तेयांतिचमहींपूत्वानरंती र्थममाऽऽलयम् ॥ इत्येवंकथितंसर्वपद्मेकुरुयथोचितम् ॥ ५४ ॥ तदाज्ञयातास्तचक्रुर्हरिस्तस्थौसुखासने ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनव मस्कंधेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ सरस्वतीपुण्यक्षेत्रमाजगामचभारते ॥ गंगाशापेनकलयास्वयंतस्थौहरेःपदे ॥ १ ॥

॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ स्वात्मास्वदेहोभक्तिवशतयाविस्मृतोयेन ॥ वाहितान्यादिपुइत्यनेनसाधुत्वम् ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ श्राव्यगानैर्मधुरगानैः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ इतिश्रीदेवीभागवत तिलकेनवमस्कंधेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ दशोत्तरशतैःपद्यैर्गंगादीनांचभारते ॥ कथयित्वासमुत्पत्तिंकलौवर्तनमुच्यते ॥ १ ॥ पूर्वाध्यायेतदाज्ञयातास्तचक्रुरित्यनेनसरस्वत्यादयोनदीरूपाअभव न्नित्युक्तं तदेवस्पष्टयति नारायणउवाच सरस्वतीति ॥ गंगायाःशापेनसरस्वतीकलयांशेनभारतेखंडेआजगाम ॥ स्वयंपूर्णरूपेणहरेःपदेवैकुंठेतस्थौस्थितवतीत्यर्थः ॥ १ ॥

सरस्वतीनाम्नांनिरुक्तिमाह भारतीति ॥ भारतखंडेनदीरूपेणाऽऽगमनाद्भारतीत्वं अर्शआद्यजंताद्गौरादिपाठात्ङीष् ॥ ब्रह्मणःप्रियत्वाद्ब्राह्मी ब्रह्मणइयमित्यस्मिन्नर्थेऽणिब्राह्मोजातावितिनिपा तनाट्टिलोपेकृतेऽण्णंतत्वान्ङीप् ॥ वाण्यधिष्ठात्रीति ॥ वाण्याअधिष्ठातृत्वाल्लक्षणयावाणीतिनाम ॥ २ ॥ सरोवाप्यामिति ॥ हियतःसरसिवाप्यांस्रोतस्सुअन्यत्राऽपिसर्वत्रदेशेहरिर्दृश्यतेसर्वत्र व्यापकत्वात् तेनहेतुनासरसिविद्यमानत्वाद्धरिःसरस्वान्भवति ॥ तस्येयंशक्तिः यतस्तेनहेतुनानाम्नासरस्वतीयंकथ्यतइत्यर्थः ॥ सरस्वच्छब्दस्यलक्षणयासरस्वत्संबंधिनीशक्तिरित्यर्थेउगितश्चे तिङीपिसरस्वतीशब्दःसिद्धः ॥ ३ ॥ ४ ॥ सरस्वत्युत्पत्त्यनंतरंगंगोत्पत्तिमाह ॥ पश्चादिति ॥ वाणीशापेनकलयांशेनजगाम ॥५॥ तत्रैवेति ॥ ऊर्ध्वदेशाधःपतनसमयेएवतस्याधारायावेगमसह मानायाभुवःप्रार्थनयावेगंसोढुंशक्तःसमर्थःशिवःशिरसातांगंगांदधारेत्यर्थः ॥ ६ ॥ पद्मेति ॥ यापद्माकलयाजगामसापद्मावतीनाम्नानदीअभवदित्यर्थः ॥ स्वयंपूर्णरूपेणहरेःपदेवैकुंठेतस्थावितिं

भारतीभारतंगत्वाब्राह्मीचब्रह्मणःप्रिया ॥ वाण्यधिष्ठातृदेवीसातेनवाणीप्रकीर्तिता ॥ २ ॥ सरोवाप्यांचस्रोतस्सुसर्वत्रैवहिदृश्यते ॥ हरिःसरस्वांस्तस्येयं तेननाम्नासरस्वती ॥ ३ ॥ सरस्वतीनदीसाचतीर्थरूपाऽतिपावनी ॥ पापिनांपापदाहायज्वलदग्निस्वरूपिणी ॥ ४ ॥ पश्चाद्भागीरथीनीतामहींभगीरथे नच ॥ सावेजगामकलयावाणीशापेननारद ॥ ५ ॥ तत्रैवसमयेतांचदधारशिरसाशिवः ॥ वेगंसोढुमयंशक्तोभुवःप्रार्थनयाविभुः ॥ ६ ॥ पद्माजगाम कलयासाचपद्मावतीनदी ॥ भारतंभारतीशापात्स्वयंतस्थौहरेःपदे ॥ ७ ॥ ततोऽन्ययासाकलयालेभेजन्मचभारते ॥ धर्मध्वजसुतालक्ष्मीर्विख्यातातुल सीतिच ॥८॥ पुरासरस्वतीशापात्पश्चाच्चहरिशापतः ॥ बभूववृक्षरूपासाकलयाविश्वपावनी ॥९॥ कलेःपंचसहस्रंचवर्षंस्थित्वाचभारते ॥ जग्मुस्ताश्चसरि द्रूपंविहायश्रीहरेःपदम् ॥ १० ॥ यानिसर्वाणितीर्थानिकाशींवृंदावनंविना ॥ यास्यंतिसार्धंताभिश्चवैकुंठमाज्ञयाहरेः ॥ ११ ॥ शालग्रामःशक्तिशिवौ जगन्नाथश्चभारतम् ॥ कलेर्दशसहस्रांतेत्यक्त्वायांतिनिजंपदम् ॥१२॥ साधवश्चपुराणानिशंखानिश्राद्धतर्पणे ॥ वेदोक्तानिचकर्माणिययुस्तैःसार्धमेवच ॥ ॥ १३ ॥ देवपूजादेवनामतत्कीर्तिर्गुणकीर्तनम् ॥ वेदांगानिचशास्त्राणिययुस्तैःसार्धमेवच ॥ १४ ॥ संतश्चसत्यधर्मश्चवेदाश्चग्रामदेवताः ॥ व्रतंतपश्चा ऽनशनंययुस्तैःसार्धमेवच ॥ १५ ॥ वामाचाररताःसर्वेमिथ्याकपटसंयुताः ॥ तुलसीरहितापूजाभविष्यातिततःपरम् ॥ १६ ॥

पूर्ववत् ॥ ७ ॥ ततोऽन्ययेति ॥ एकांशेनयथानदीजातातद्वत्तदनंतरंअन्ययाकलया द्वितीययाकलयाभारतेखंडेजन्मलेभे ॥ तज्जन्म धर्मध्वजोदरेजातमितिधर्मध्वजसुतेति तथालक्ष्म्यंशत्वाल्ल क्ष्मीति ॥ तथातुलसीतिचनाम्नाविख्याताऽभवदित्यर्थः ॥८॥ पुरेति ॥ सालक्ष्मीःपुरापूर्वंयःसरस्वतीशापउपपादितस्तस्मात् पश्चाच्चहरिशापोजातस्तस्माच्चमनुष्यरूपिणीतुलसीतिनाम्नास्थिताऽपिवृ क्षरूपाबभूवेत्यर्थः ॥ तवकेशसमूहश्चपुण्यवृक्षोभविष्यतीतिचतुर्विंशाध्यायेवक्ष्यमाणोहरिशापः ॥ ९ ॥ एतानद्यःकियत्पर्यंतमत्रस्थास्यंतीतिचेत्तत्राऽऽहकलेरिति ॥ जग्मुर्गमिष्यंतीत्यर्थः ॥हरेःपदं वैकुंठम् ॥ १० ॥ काशींवृंदावनंविनेति ॥ इदंक्षेत्रद्वयंतुप्रलयपर्यंतंलोकोद्धारायभूमावेवस्थास्यतीतिभावः ॥ ११ ॥ जगन्नाथःपुरुषोत्तमः ॥ शक्तिशिवौशक्तिशिवमूर्तिस्थापनानस्यादित्यर्थः ॥ भारतंभारतखंडंत्यक्त्वेत्यन्वयः ॥ निजंपदंस्वस्थानम् ॥ १२ ॥ साधवश्चेति ॥ शाक्तशैववैष्णवाद्याःसाधवः ॥ शंखानिक्लीबत्वमार्षम् ॥ ययुर्यास्यंतीत्यर्थः ॥ १३ ॥ देवपूजा देवादीनांपूजा तेषामेव नामतेषामेवकीर्तीनांगुणानांचकीर्तनम् ॥ १४ ॥ अनशनंव्रतम् ॥ १५ ॥ वामाचारोमद्यमांसनिषेवणादिः ॥ कामाचाररताइत्यपिपाठः ॥ यथेष्टाचाररताइतितत्पक्षेर्थः ॥ १६ ॥

॥ १७ ॥ पुंसांपरस्परंभेदोमित्रत्वाभावइत्यर्थः ॥ यद्वा स्त्रीपुंभेदएवकेवलंस्थास्यतिनतुजातिभेदइत्यर्थः ॥ अतएव जातिभेदाभावाद्विवाहःसर्वस्त्रीभिःसहसर्वपुरुषाणांनिर्भयःस्यादित्यर्थः ॥ स्वस्वामिभेदइति ॥ पितुर्वस्तुपितुरेव पुत्रस्यवस्तुपुत्रस्यैव नपरस्परंदास्यंतीत्यर्थः ॥ १८ ॥ १९ ॥ भृत्याधिकोभृत्यापेक्षयाऽप्यधिकोऽधमोगृहीगृहस्वामीत्यर्थः ॥ वध्वाःस्नुषायाःश्वश्रूः चेटीसमादासीसमा ॥ श्वशुरश्चदाससमःस्यादित्यर्थः ॥ २० ॥ योनिसंबंधिनःस्त्रीसंबंधिनोबांधवागृहेषुकर्तारोनस्वबांधवाः ॥ विद्यासंबंधिभिःसतीर्थ्यैः ॥ २१ ॥ यथापरिचितेति ॥ पुंसोगृह

शठाःक्रूरादांभिकाश्चमहाहंकारसंयुताः ॥ चोराश्चहिंसकाःसर्वेभविष्यंतिततःपरम् ॥ १७ ॥ पुंसोभेदश्चस्त्रीभेदोविवाहोवाऽपिनिर्भयः ॥ स्वस्वामिभेदोवस्तूनांभविष्यतिततःपरम् ॥ १८ ॥ सर्वेस्त्रीवशगाःपुंसःपुंश्चल्यश्चगृहेगृहे ॥ तर्जनैर्भर्त्सनैःशश्वत्स्वामिनंताडयंतिच ॥ १९ ॥ गृहेश्वरीचगृहिणी गृहीभृत्याधिकोऽधमः ॥ चेटीदाससमौवध्वाःश्वश्रूश्चश्वशुरस्तथा ॥ २० ॥ कर्तारोबलिनोगेहेयोनिसंबंधिबांधवाः ॥ विद्यासंबंधिभिःसार्धंसंभाषापिनविद्यते ॥ २१ ॥ यथाऽपरिचितालोकास्तथापुंसश्चबांधवाः ॥ सर्वकर्माक्षमाःपुंसोयोषितामाज्ञयाविना ॥ २२ ॥ ब्रह्मक्षत्रविट्शूद्राणांजात्याचारविवर्जिताः ॥ संध्याचयज्ञसूत्रंचभवेल्लुप्तंनसंशयः ॥ २३ ॥ म्लेच्छाचाराभविष्यंतिवर्णाश्चत्वारएवच ॥ म्लेच्छशास्त्रंपठिष्यंतिस्वशास्त्राणिविहायच ॥ २४ ॥ ब्रह्मक्षत्रविशांवंशाःशूद्राणांसेवकाःकलौ ॥ सूपकाराधावकाश्चवृषवाहाश्चसर्वशः ॥ २५ ॥ सत्यहीनाजनाःसर्वेसस्यहीनाचमेदिनी ॥ फलहीनाश्चतरवोऽपत्यहीनाश्चयोषितः ॥ २६ ॥ क्षीरहीनास्तथागावःक्षीरंसर्पिर्विवर्जितम् ॥ दंपतीप्रीतिहीनौचगृहिणःसत्यवर्जिताः ॥ २७ ॥ प्रतापहीनाभूपाश्चप्रजाश्चकरपीडिताः ॥ जलहीनामहानद्योदीर्घिकाकंदरादयः ॥ २८ ॥ धर्महीनाःपुण्यहीनावर्णाश्चत्वारएवच ॥ लक्षेषुपुण्यवान्कोऽपिनतिष्ठतिततःपरम् ॥ २९ ॥ कुत्सिताविकृताकारानरानार्यश्चबालकाः ॥ कुवार्ताकुत्सितःशब्दोभविष्यतिततःपरम् ॥ ३० ॥ केचिद्ग्रामाश्चनगरानरशून्याभयानकाः ॥ केचित्स्वल्पकुटीरेणनरेणचसमन्विताः ॥ ३१ ॥ अरण्यानिभविष्यंतिग्रामेषुनगरेषुच ॥ अरण्यवासिनःसर्वेजनाश्चकरपीडिताः ॥ ॥ ३२ ॥ सस्यानिचभविष्यंतितडागेषुनदीषुच ॥ प्रकृष्टवंशजाहीनाभविष्यंतिकलौयुगे ॥ ३३ ॥ अलीकवादिनोधूर्ताःशठाश्चाऽसत्यवादिनः ॥ प्रकृष्टानिचक्षेत्राणिसस्यहीनानिनारद ॥ ३४ ॥ हीनाःप्रकृष्टाधनिनोदेवभक्ताश्चनास्तिकाः ॥ हिंसकाश्चदयाहीनाःपौराश्चनरघातिनः ॥ ३५ ॥ वामनाव्याधियुक्ताश्चनरानार्यश्चसर्वतः ॥ स्वल्पायुषोगदायुक्तायौवनैरहिताःकलौ ॥ ३६ ॥

स्वामिनोबांधवायथापरिचयरहितालोकास्तथाभविष्यंतीत्यर्थः ॥ सर्वकर्माक्षमाःसर्वकर्माणिकर्तुमक्षमाअसमर्थाः ॥ २२ ॥ जात्याचारविवर्जितास्तेतेवर्णाइत्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ सूपकाराःशूद्राणामन्नपाचकाइत्यर्थः ॥ तेषामेवधावकावस्त्रक्षालकाः ॥ २५॥ २६॥ २७॥ दीर्घिकाअल्पनद्यः ॥२८॥२९॥३०॥ ह्रस्वकुटीकुटीरः ॥ ३१ ॥ करपीडिताः राजग्राह्योभागःकरः ॥ ३२ ॥तडागेषुअन्यत्रवृष्ट्यभावात्तेषुभविष्यंति प्रकृष्टवंशजाःकुलीनाहीनानीचाभविष्यंति ॥३३॥ ३४॥ येदेवभक्तास्तेनास्तिकाभविष्यंति ॥ अदेवभक्ताइतिवाछेदः ॥ ३५ ॥ गदैरोगैरायुक्ताःसंबद्धाः ॥ ३६ ॥

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ वधूः स्नुषा एतासां जारैरुपेतानि दत्तान्यन्नानि तेषां भक्षकाः ॥ ३९ ॥ हरेर्नामजपित्वातज्जन्यंपुण्यं द्रव्यंगृहीत्वाविक्रेष्यंतीत्यर्थः ॥ ४० ॥ स्वयमुत्सृज्येति ॥ प्रथमतोदानंकीत्यर्थं करिष्यतिनत्वीश्वरप्रीत्यर्थं ततःपश्चादनंतरंयद्दत्तंगवादिकंदानंतत्स्वयमुल्लंघयिष्यति ॥ मयानब्राह्मणायदत्तमित्युक्त्वाब्राह्मणादपहरिष्यति ॥ ४१ ॥ देववृत्तिंदेवजीविकाम् ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ पत्नीनामिति ॥ कस्यकापत्नी तस्याःकोवाभर्तेतिननिर्णयः ॥ सर्वेषांपरस्परंपत्नीभर्तृभावात् ॥ वस्तूनांचविशेषतोननिर्णयइत्यर्थः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ कुहूरात्रि

पलिताःषोडशेवर्षेमहावृद्धाश्चविंशतौ ॥ अष्टवर्षाचयुवतीरजोयुक्ताचगर्भिणी ॥ ३७ ॥ वत्सरांतप्रसूतास्त्रीषोडशेचजरान्विता ॥ पतिपुत्रवतीकाचित्स र्वाबंध्याःकलौयुगे ॥ ३८ ॥ कन्याविक्रयिणःसर्ववर्णाश्चत्वारएवच ॥ मातृजायावधूनांचजारोपेतान्नभक्षकाः ॥ ३९ ॥ कन्यानांभगिनीनांवाजारोपात्ता न्नजीविनः ॥ हरेर्नामविक्रयिणोभविष्यंतिकलौयुगे ॥ ४० ॥ स्वयमुत्सृज्यदानंचकीर्तिवर्धनहेतवे ॥ ततःपश्चात्स्वदानंचस्वयमुल्लंघयिष्यति ॥ ४१ ॥ देववृत्तिब्रह्मवृत्तिंवृत्तिंगुरुकुलस्यच ॥ स्वदत्तांपरदत्तांवासर्वमुल्लंघयिष्यति ॥ ४२ ॥ कन्यकागामिनःकेचित्केचिच्छ्वश्रुगामिनः ॥ केचिद्वधूगामिनश्चके चिच्चसर्वगामिनः ॥ ४३ ॥ भगिनीगामिनःकेचित्सपत्नीमातृगामिनः ॥ भ्रातृजायागामिनश्चभविष्यंतिकलौयुगे ॥ ४४ ॥ अगम्यागमनंचैवकरिष्यंति गृहेगृहे ॥ मातृयोनिंपरित्यज्यविहरिष्यंतिसर्वतः ॥ ४५ ॥ पत्नीनांनिर्णयोनास्तिभर्तॄणांचकलौयुगे ॥ प्रजानांचैवग्रामाणांवस्तूनांचविशेषतः ॥ ४६ ॥ अलीकवादिनःसर्वेसर्वेचौराश्चलंपटाः ॥ परस्परंहिंसकाश्चसर्वेचनरघातिनः ॥ ४७ ॥ ब्रह्मक्षत्रविशांवंशाभविष्यंतिचपापिनः ॥ लाक्षालोहरसानांच व्यापारंलवणस्यच ॥ ४८ ॥ वृषवाहाविप्रवंशाःशूद्राणांशवदाहिनः ॥ शूद्रान्नभोजिनःसर्वेसर्वेचवृषलीरताः ॥ ४९ ॥ पंचयज्ञविहीनाश्चकुहूरात्रौचभो जिनः ॥ यज्ञसूत्रविहीनाश्चसंध्याशौचविहीनकाः ॥ ५० ॥ पुंश्चलीवार्धुपाजीवाकुट्टनीचरजस्वला ॥ विप्राणांरंधनागारेभविष्यतिचपाचिका ॥ ५१ ॥ अन्नानांनियमोनास्तियोनीनांचविशेषतः ॥ आश्रमाणांजनानांचसर्वम्लेच्छाःकलौयुगे ॥ ५२ ॥ एवंकलौसंप्रवृत्तेसर्वम्लेच्छमयंभवेत् ॥ हस्तप्रमाणे वृक्षेचअंगुष्ठेचैवमानवे ॥ ५३ ॥ विप्रस्यविष्णुयशसःपुत्रःकल्किर्भविष्यति ॥ नारायणकलांशश्चभगवान्बलिनांवरः ॥ ५४ ॥ दीर्घेणकरवालेनदीर्घघोटक वाहनः ॥ म्लेच्छशून्यांचपृथिवींत्रिरात्रेणकरिष्यति ॥ ५५ ॥ निर्म्लेच्छांवसुधांकृत्वाचांतर्धानंकरिष्यति ॥ अराजकाचवसुधादस्युग्रस्ताभविष्यति ॥ ५६ ॥

रमावास्यारात्रिः ॥ ५० ॥ कुट्टनीत्यत्रकुष्ठिनीत्यपिक्वचित्पाठः तदाकुष्ठवतीत्यर्थः ॥ रंधनागारेपाकशालायाम् ॥ ५१ ॥ योनीनांस्त्रीणांजनानामाश्रमाणांचननियमइत्यर्थः ॥ ५२ ॥ मानवेम नुष्येंगुष्ठेंगुष्ठप्रमाणे ॥ वृक्षेचहस्तप्रमाणेजातेसति कलियुगशेषेवृक्षमनुष्याएतत्प्रमाणाभविष्यंतीत्यर्थः ॥ ५३ ॥ विष्णुयशोनामकश्चिद्ब्राह्मणः ॥ ५४ ॥ घोटकोऽश्वः ॥ ५५ ॥ कल्केरंतर्धा नोत्तरंवृत्तमाह अराजकेति ॥ ५६ ॥

स्थूलास्थूलरूपामहीअप्रमाणाबहुविस्तीर्णेत्यर्थः ॥ षड्डात्रमत्यंतसंयोगेद्वितीया ॥ षड्डात्रव्यापकवर्षधाराभिराप्लुतासतीलोकशून्येत्यर्थः ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ इत्थंकलेरवसानेजातेपश्चात्पुनःकृतयुगंप्र
वर्ततेइत्याह कलौगतेइति ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ सर्वेऽपिकृतयुगेदेवीभक्ताःसर्वकारणमूलप्रकृतिभक्ताःभविष्यंतीत्यर्थः ॥ देवीमंत्रामायाबीजादयस्तेषुनिरताः ॥ तथादेवीध्यानंतृतीय
स्कंधादिषूक्तंतत्परायणाः ॥ तच्चानेकाविधम् ॥ तदुक्तंयामले ॥ स्त्रीरूपांचिंतयेद्देवींपुंरूपांवाविचिंतयेत् ॥ अथवानिष्कलंध्यायेत्सच्चिदानंदविग्रहामिति ॥ पुंरूपांविराड्रूपामित्यर्थः ॥ ६३ ॥ पू
र्णोधर्मःकृतयुगेधर्मःपूर्णश्चतुष्पादित्यर्थः ॥ ६४ ॥ उत्तरोत्तरमेकैकपादह्रासइत्याह धर्मस्त्रिपादिति॥६५॥अधुनाकालस्वरूपमाह वाराःसप्तेति ॥ वारशब्दोरव्यादिवासरपरः॥६६॥पक्षौशुक्लकृष्णा
ख्यौ दक्षिणायनमुत्तरायणम् ॥ ६७ ॥ वर्षंपंचविधंतच्चाऽष्टमस्कंधेउक्तम् ॥ संवत्सरपरिवत्सरेडावत्सरादिभेदैः ॥ यथाचाऽऽयांतियांत्येवेति ॥ यथादिनान्यायांतियांतिच॥तथादिनात्मक

स्थूलाऽप्रमाणाषड्डात्रंवर्षधाराप्लुतामही॥लोकशून्यावृक्षशून्यागृहशून्याभविष्यति॥५७॥ततश्चद्वादशादित्याःकरिष्यंत्युदयंमुने ॥ प्राप्नोतिशुष्कतांपृथ्वी
समातेषांचतेजसा ॥ ५८ ॥ कलौगतेचदुर्धर्षेप्रवृत्तेचकृतेयुगे ॥ तपःसत्त्वसमायुक्तोधर्मःपूर्णोभविष्यति ॥ ५९ ॥ तपस्विनश्चधर्मिष्ठावेदज्ञाब्राह्मणाभुवि
पतिव्रताश्चधर्मिष्ठायोषितश्चगृहेगृहे ॥ ६० ॥ राजानःक्षत्रियाःसर्वेविप्रभक्तामनस्विनः ॥ प्रतापवंतोधर्मिष्ठाःपुण्यकर्मरताःसदा ॥ ६१ ॥ वैश्यावाणिज्य
निरताविप्रभक्ताश्चधार्मिकाः ॥ शूद्राश्चपुण्यशीलाश्चधर्मिष्ठाविप्रसेविनः ॥ ६२ ॥ विप्रक्षत्रविशांवंशादेवीभक्तिपरायणाः ॥ देवीमंत्ररताःसर्वेदेवीध्यान
परायणाः॥६३॥श्रुतिस्मृतिपुराणज्ञाःपुमांसऋतुगामिनः॥लेशोनास्तिह्यधर्मस्यपूर्णोधर्मःकृतेयुगे॥६४॥धर्मस्त्रिपाच्चत्रेतायांद्विपाच्चद्वापरेततः॥कलौवृ
त्तेचैकपाच्चसर्वलुप्तिस्ततःपरम् ॥६५॥ वाराःसप्ततथाविप्रतिथयःषोडशस्मृताः ॥ तथाद्वादशमासाश्चऋतवश्चषडेवच ॥ ६६ ॥ द्वौपक्षौऽचायनेद्वेचचतु
र्भिःप्रहरैर्दिनम् ॥ चतुर्भिःप्रहरैरात्रिर्मासस्त्रिंशद्दिनैस्तथा ॥ ६७ ॥ वर्षंपंचविधंज्ञेयंकालसंख्याविधिक्रमे ॥ यथाचाऽऽयांतियांत्येवयथायुगचतुष्टयम् ॥
॥ ६८ ॥ वर्षेपूर्णेनराणांचदेवानांचदिवानिशम् ॥ शतत्रयेषष्ट्यधिकेनराणांचयुगेगते ॥ ६९ ॥ देवानांचयुगंज्ञेयंकालसंख्याविदांमतम् ॥ मन्वंतरं
तुदिव्यानांयुगानामेकसप्ततिः ॥ ७० ॥ मन्वंतरसमंज्ञेयमायुष्यंचशचीपतेः ॥ अष्टाविंशतिमेचेंद्रेगतेब्रह्मदिवानिशम् ॥ ७१ ॥ अष्टोत्तरशतेवर्षेगतेपा
तश्चब्रह्मणः ॥ प्रलयःप्राकृतोज्ञेयस्तत्राऽदृष्टावसुंधरा ॥ ७२ ॥

त्वाद्युगानांतान्यप्यायांतियांतिचेत्यर्थः ॥६८॥ मनुष्यादिनादीनांस्वरूपमुक्त्वादेवादिनादिस्वरूपमाह वर्षेपूर्णेइति ॥ मनुष्यवर्षमेवदेवानामेकदिनंभवति ॥ नराणांषष्टियुगाधिकशतत्रययुगाविशि
ष्टेयुगेयुगसमूहात्मकेकालेगतेसतीत्यर्थः ॥ तावत्कालोदेवानामेकंयुगंज्ञेयम् ॥ ६९ ॥ देवानामेकसप्ततियुगात्मकःकालएकंमन्वंतरमित्युच्यते ॥ ७० ॥ एवमष्टाविंशतिमेशचीपतौगतेसतितावत्परि
मितःकालोब्रह्मणोहिरण्यगर्भस्यैकंदिनंभवतीत्यर्थः ॥ ७१ ॥ एवमष्टोत्तरशतवर्षात्मकेकालेगतेब्रह्मापतति तदाप्राकृतःप्रलयोभवतीत्यर्थः ॥ तत्रक्रममाह तत्राऽदृष्टेति ॥ भुवंजलेजलंवह्नौवह्निंवायौ
नभस्यमुम् ॥ विलाप्यखमहंकारेमहत्तत्त्वेऽप्यहंकृतिम् ॥ महांतंप्रकृतौमायामात्मनिप्रविलापयेदित्येवक्रमेणोत्तरोत्तरभूतेषुपूर्वपूर्वभूतानांलयोभवति ॥ तथाचजलेधरायानिमग्नत्वाल्लीनत्वात्तत्रतस्मि
न्कालेवसुंधराऽदृष्टाज्ञानविषयोनभवतीत्यर्थः ॥ ७२ ॥

क्वसुंधरालीनेतिचेत्तत्राह जलप्लुतानीति ॥ विश्वानिब्रह्मांडानिसर्वाणिवसुंधरासहितानिजलेलीनानीत्यर्थः ॥ तदुत्तरंजलमपिवह्नौलीनमित्यनुक्तमप्यर्थाद्बोध्यम् ॥ ब्रह्मादयस्तुज्ञानित्वाच्चिदात्मनि लीनाभवंतीत्याह ब्रह्मविष्ण्विति ॥ ७३ ॥ तत्रैवेति ॥ चिदात्मन्येवप्रकृतिर्लीनातदभेदेनैवतिष्ठतीत्यर्थः ॥ तत्रतस्मिन्कालेसलयःप्राकृतइत्युच्यते ॥ प्रकृतेरपिब्रह्मणिलीनत्वात् ॥ ७४ ॥ अयं प्राकृतप्रलयपर्यंतंसर्वोऽपिकालःपरमेश्वर्यामूलप्रकृतेर्निमेषमात्रमुच्यतइत्याह निमेषमात्रमिति ॥ श्रीदेव्यामायाविशिष्टब्रह्मरूपिण्यामूलप्रकृतेः ॥ ७५ ॥ पुनर्निमेषमात्रेणश्रीमूलप्रकृतेर्निमेषमात्रेण सृष्टिक्रमेणाऽनंतानिब्रह्मांडानिभवंतीत्यत्रगणनासृष्टिप्रलयानांनास्तीत्याह निमेषांतरकालेनेति ॥ तदुक्तमुमासंहितायाम् ॥ निमेषमात्रतोयस्याब्रह्मांडानांचकोटयः ॥ जायंतेऽपिचनश्यंतिसैषा भगवतीशिवेति ॥ ७६ ॥ गतायाताआदौगताःपश्चादायाताइत्यर्थः ॥ ७७ ॥ ब्रह्मांडेइतिजातावेकवचनम् ॥ अनंतब्रह्मांडेष्वनंतब्रह्मविष्ण्वादीनांसत्त्वान्नतेषांसंख्याऽस्तीत्यर्थः ॥ तर्हिसर्वेषाम

जलप्लुतानिविश्वानिब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ऋषयोज्ञानिनःसर्वेलीनाःसत्येचिदात्मनि ॥ ७३ ॥ तत्रैवप्रकृतिर्लीनातत्रप्राकृतिकोलयः ॥ लयेप्राकृतिके जातेपातेचब्रह्मणोमुने ॥ ७४ ॥ निमेषमात्रंकालश्चश्रीदेव्याःप्रोच्यतेमुने ॥ एवंनश्यंतिसर्वाणिब्रह्मांडान्यखिलानिच ॥ ७५ ॥ निमेषांतरकालेनपुनः सृष्टिक्रमेणच ॥ एवंकतिविधासृष्टिर्लयःकतिविधोऽपिवा ॥ ७६ ॥ कतिकल्पागतायाताःसंख्यांजानातिकःपुमान् ॥ सृष्टीनांचलयानांचब्रह्मांडानांचना रद ॥ ७७ ॥ ब्रह्मादीनांचब्रह्मांडेसंख्यांजानातिकःपुमान् ॥ ब्रह्मांडानांचसर्वेषामीश्वरश्चैकएवसः ॥ ७८ ॥ सर्वेषांपरमात्माचसच्चिदानंदरूपधृक् ॥ ब्रह्मादयश्चतस्यांशास्तस्यांशश्चमहाविराट् ॥ ७९ ॥ तस्यांशश्चविराट्क्षुद्रःसैवेयंप्रकृतिःपरा ॥ तस्याःसकाशात्संजातोऽप्यर्धनारीश्वरस्ततः ॥ ८० ॥ सैवकृष्णोद्विधाभूतोद्विभुजश्चचतुर्भुजः ॥ चतुर्भुजश्चवैकुंठेगोलोकेद्विभुजः स्वयम् ॥ ८१ ॥ ब्रह्मादितृणपर्यंतंसर्वंप्राकृतिकंभवेत् ॥ यद्यत्प्राकृतिकंसृष्टंस र्वंनश्वरमेवच ॥ ८२ ॥ एवंविधंसृष्टिहेतुंसत्यंनित्यंसनातनम् ॥ स्वेच्छामयंपरंब्रह्मनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ८३ ॥ निरुपाधिनिराकारंभक्तानुग्रहकातरम् ॥ करोतिब्रह्माब्रह्मांडंयज्ज्ञानात्कमलोद्भवः ॥ ८४ ॥ शिवोमृत्युंजयश्चैवसंहर्तासर्वसत्त्ववित् ॥ यज्ज्ञानाद्यस्यतपसासर्वेशस्तुतपोमहान् ॥ ८५ ॥ महा विभूतियुक्तश्चसर्वज्ञःसर्वदर्शनः ॥ सर्वव्यापीसर्वपाताप्रदातासर्वसंपदाम् ॥ ८६ ॥

पीश्वरःकस्तत्राह ब्रह्मांडानांचेति ॥ ७८ ॥ महाविराडिति ॥ अनेकब्रह्मांडांतर्गतक्षुद्रविराड्रूपाणांपूर्वोक्तानांसमष्टिभूतोमहाविराडपिपरमात्मनोंशइत्यर्थः ॥ ७९ ॥ ननुपूर्वंमूलप्रकृतेःकारणत्व मुक्तमधुनापरमात्मनःकारणत्वंकथमुच्यतेतत्राह सैवेयंप्रकृतिःपरेति ॥ नकेवलंनिर्गुणस्यात्मनःकारणत्वंसंभवति किंतुमायाविशिष्टस्यैव ॥ तथाचयथागजशरीरेप्रविष्टंचैतन्यंगजइत्युच्यते ॥ तथै वमूलप्रकृतौप्रविष्टंप्रथमतश्चैतन्यंमूलप्रकृतिरित्युच्यतेइतिनतयोर्भेदइत्यर्थः ॥ तस्याइति ॥ तस्याःमूलप्रकृतेःसकाशाच्छ्रुत्युक्तप्रकारेणपंचमहाभूतोत्पत्त्यनंतरंपांचभौतिकोर्धनारीश्वरोगोपालसुंदरीसं ज्ञकःश्रीकृष्णोजातइत्यर्थः ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ तस्मात्कृष्णाद्ब्रह्मादयोदेवाउत्पन्नाइतिपूर्वमुक्तमेव ॥ तदेवंप्रकारेणसर्वंजगद्ब्रह्मरूपेणसत्यमस्तीत्याह सत्यंनित्यमिति ॥८३॥ तस्यैवमूलप्रकृ तेःस्वरूपस्यमहिमानमाह करोतीति ॥ ८४ ॥ तपश्चर्या शिवस्यकरेतिशेषः ॥ ८५ ॥ ८६ ॥

॥ ८७ ॥ ८८ ॥ पूर्वोक्ताः पंचप्रकृतयोऽपिमूलप्रकृत्याराधनादेवमहत्त्वंप्रापुरित्याह सावित्रीचेति ॥ वेदज्ञाजातेत्यर्थः ॥ ८९ ॥ सर्वविद्याधिदेवीसरस्वतीपूज्याजातेत्यर्थः ॥यत्सेवयायस्यामूलप्रकृतेःसेवया एवंयज्ज्ञानाद्यत्तपसेत्यत्राऽपिसर्वत्रबोध्यम् ॥ ९० ॥ सर्वसंपत्प्रदायिनीलक्ष्मीःयज्ज्ञानाद्यत्तपसासर्ववंद्याजातेत्यर्थः ॥ ९१ ॥ दुर्गासर्वसंस्तुतायत्सेवयाजातेत्यर्थः ॥ यत्सेवयाराधिकाऽप्येवंगुणविशिष्टाजातेत्याह कृष्णवामांसेति ॥ ९२ ॥ शक्तिसेवयामूलप्रकृतिसेवयेत्यर्थः ॥ ९३ ॥ कदाकुत्रवाराधिकयामूलप्रकृतेःसेवाकृतातदाह तपश्चकारेति ॥ ९४ ॥ किमर्थंतपश्चकारतदाह

विष्णुःसर्वेश्वरःश्रीमान्यद्भक्त्यातस्यसेवया ॥ महामायाचप्रकृतिःसर्वशक्तिमयीश्वरी ॥ ८७ ॥ सैवप्रोक्ताभगवतीसच्चिदानंदरूपिणी ॥ यज्ज्ञानाद्यत्तपसायद्भक्त्यायस्यसेवया ॥ ८८ ॥ सावित्रीदेवमाताचवेदाधिष्ठातृदेवता ॥ पूज्याद्विजानांवेदज्ञायज्ज्ञानाद्यस्यसेवया ॥ ८९ ॥ सर्वविद्याधिदेवीसापूज्याचविदुषांपरा ॥ यत्सेवयायत्तपसासर्वविश्वेषुपूजिता ॥ ९० ॥ सर्वग्रामाधिदेवीसासर्वसंपत्प्रदायिनी ॥ सर्वेश्वरीसर्ववंद्यासर्वेषांपुत्रदायिनी ॥ ॥ ९१ ॥ सर्वस्तुताचसर्वज्ञासर्वदुर्गार्तिनाशिनी ॥ कृष्णवामांससंभूताकृष्णप्राणाधिदेवता ॥ ९२ ॥ कृष्णप्राणाधिकाप्रेम्णाराधिकाशक्तिसेवया ॥ सर्वाधिकंचरूपंचसौभाग्यंमानगौरवे ॥ ९३ ॥ कृष्णवक्षःस्थलस्थानंपतीत्वेप्रापसेवया ॥ तपश्चकारसापूर्वंशतशृंगेचपर्वते ॥ ९४ ॥ दिव्यवर्षसहस्रंचपतिप्राप्त्यर्थमेवच ॥ जातेशक्तिप्रसादेतुदृष्ट्वाचंद्रकलोपमाम् ॥ ९५ ॥ कृष्णोवक्षःस्थलेकृत्वारुरोदकृपयाविभुः ॥ वरंतस्यैददौसारंसर्वेषामपिदुर्लभम् ॥ ९६ ॥ ममवक्षःस्थलेतिष्ठममभक्ताचशाश्वता ॥ सौभाग्येनचमानेनप्रेम्णाचगौरवेणच ॥ ९७ ॥ त्वंमेश्रेष्ठाचज्येष्ठाचप्रेयसीसर्वयोपिताम् ॥ वरिष्ठाचगरिष्ठाचसंस्तुतापूजितामया ॥ ९८ ॥ सततंतवसाध्योऽहंवश्यश्चप्राणवल्लभे ॥ इत्युक्त्वाचजगन्नाथश्चकारललनांततः ॥ ९९ ॥ सपत्नीरहितांतांचचकारप्राणवल्लभाम् ॥ अन्यायायाश्चतादेव्यःपूजिताःशक्तिसेवया ॥ १०० ॥ तपस्तुयादृशंयासांतादृक्तादृक्फलंमुने ॥ दिव्यंवर्षसहस्रंचतपस्तप्त्वाहिमाचले ॥ ॥ १०१ ॥ दुर्गाचतत्पदंध्यात्वासर्वपूज्याबभूवह ॥ सरस्वतीतपस्तप्त्वापर्वतेगंधमादने ॥ २ ॥ लक्षवर्षंचदिव्यंचसर्ववंद्याबभूवसा ॥ लक्ष्मीर्युगशतंदिव्यंतपस्तप्त्वाचपुष्करे ॥ ३ ॥ सर्वसंपत्प्रदात्रीचजातादेवीनिषेवणात् ॥ सावित्रीमलयेतप्त्वापूज्यावंद्याबभूवसा ॥४॥ षष्टिवर्षसहस्रंचादिव्यंध्यात्वाचतत्पदम् ॥ शतमन्वंतरंतप्तंशंकरेणपुराविभो ॥ ५ ॥ शतमन्वंतरंचैवब्रह्माशक्तिजजापह ॥ शतमन्वंतरंविष्णुस्तप्त्वापाताबभूवह ॥ १०६ ॥

पतिप्राप्त्यर्थमेवचेति ॥ गोपालसुंदरीरूपःश्रीकृष्णोमेपतिर्भवत्वेतदर्थमित्यर्थः ॥ ततःशक्तेःप्रसादेजातेश्रीकृष्णःपतिरभवदित्याह दृष्ट्वाचंद्रकलोपमामिति ॥ ९५ ॥९६॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ अन्यायायाइति ॥ पंचप्रकृतिव्यतिरिक्तायायादेव्यःपूर्वकलारूपाःकलांशांशरूपावोक्तास्ताःसर्वाअपिशक्तिसेवयामूलप्रकृतिसेवयैवपूजिताजाताइत्यर्थः ॥ १०० ॥ कयाकतिवर्षपर्यंतंतपःकृतंतदाह दिव्यंवर्षसहस्रमिति॥१०१॥तत्पदंमूलप्रकृतिपदम् ॥२॥ दिव्यंदेवानांलक्षवर्षमित्यर्थः ॥३॥४॥ पंचप्रकृतिवद्ब्रह्मादिभिरपिमूलप्रकृत्याराधनादेवतत्तत्पदंलब्धमित्याह शतमन्वंतरमिति॥५॥१०६॥

॥ १०७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ एवंप्रकारासर्वोत्तमासर्ववंद्यासर्वकारणंमूलप्रकृतिर्भवतीत्यर्थः॥ ११०॥इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेऽष्टमोऽध्यायः ॥८॥ छ ॥ त्रिषष्टिश्लोकवर्यैस्तुशक्त्युत्पात्तिप्रसंग तः ॥ भूमिशक्तेःसमुत्पत्तिर्यथावदभिवर्ण्यते॥ १॥अग्रेप्रश्नार्थंपूर्वाध्यायोक्तार्थसंक्षेपेणानुवदाति देव्यानिमेषेति॥ १॥अदृष्टाजलेलीनेत्यर्थः॥ २॥कथंपुनरिति ॥ जलेलीनापुनःकथमुत्पन्नेत्यर्थः ॥ ३॥ ४॥ तत्रप्रसंगादसदुत्पात्तिवादंखंडयन्सदुत्पात्तिवादमवलंब्योत्तरयाति सर्वादिसृष्टाविति ॥ इतिश्रुतिरिति॥मायावाएषानारासिंहीसर्वमिदंसृजतीत्यादि॥ नतस्यकार्यंकरणंचाविद्यतेपरास्यशक्तिर्विविधैवश्रूयते इत्यादि ॥ सर्वेवैदेवीमुपतस्थुः कासित्वंमहादेवीसाब्रवीदहंब्रह्मरूपिणीमत्तःप्रकृतिपुरुषात्मकंजगदित्यादिश्रुतयऊह्याः ॥ तत्रोत्पत्तिर्नामनाऽपूर्वोद्भवोवंध्यापुत्रादेरप्युत्पात्तिप्रसंगात् ॥ किंतुसतांमूलप्रकृत्याऽऽत्मनाविद्यमानानामेवाविर्भावउत्पात्तिस्तिरोभावोनाशइत्यभिप्रायेणाऽऽह आविर्भावइति ॥ ५ ॥ ६ ॥ भूजन्मविषयेपरमतमुपन्यस्यखंडयाति ॥ अहोकेचिदिति॥मधुकैटभयोर्मरणे

दशमन्वंतरंतत्वाश्रीकृष्णःपरमंतपः ॥ गोलोकंप्राप्तवान्दिव्यंमोदतेऽद्याऽपियत्रहि ॥१०७॥ दशमन्वंतरंधर्मस्तत्त्वाचभक्तिसंयुतः ॥ सर्वप्राणःसर्वपूज्यःस र्वाधारोबभूवसः ॥ ८ ॥ एवंदेव्याश्चतपसासर्वेदेवाश्चपूजिताः ॥ मुनयोमनवोभूपाब्राह्मणाश्चैवपूजिताः ॥ ९ ॥ एवंतेकथितंसर्वंपुराणंसयथागमम् ॥ गुरुवक्त्राद्यथाज्ञातंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ११० ॥ इतिश्रीदेवीभागवते० नवमस्कंधेशक्तिप्रादुर्भावेनारदनारायणसंवादेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ देव्यानिमेषमात्रेणब्रह्मणःपातएवच ॥ तस्यपातःप्राकृतिकःप्रलयःपरिकीर्तितः ॥ १ ॥ प्रलयेप्राकृतेचोक्तातत्राऽदृष्टावसुंधरा ॥ ज लप्लुतानिविश्वानिसर्वेलीनाःपरात्मनि ॥ २ ॥ वसुंधरातिरोभूताकुत्रवासाचतिष्ठति ॥ सृष्टेर्विधानसमयेसाऽऽविर्भूताकथंपुनः ॥ ३ ॥ कथंबभूवसाधन्या मान्यासर्वाश्रयाजया ॥ तस्याश्चजन्मकथनंवदमंगलकारणम् ॥ ४ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ सर्वादिसृष्टौसर्वेषांजन्मदेव्याइतिश्रुतिः ॥ आविर्भावस्तिरो भावःसर्वेषुप्रलयेषुच ॥ ५ ॥ श्रूयतांवसुधाजन्मसर्वमंगलकारणम् ॥ विघ्ननिघ्नकरंपापनाशनंपुण्यवर्धनम् ॥ ६ ॥ अहोकेचिद्वदंतीतिमधुकैटभमेदसा ॥ बभूववसुधाधन्यातद्विरुद्धमतःशृणु ॥७॥ ऊचतुस्तौपुराविष्णुंतुष्टौयुद्धेनतेजसा ॥ आवांवधोनयत्रोर्वीपाथसासंवृतेतिच ॥८॥ तयोर्जीवनकालेनप्रत्यक्षा साऽभवत्स्फुटम् ॥ ततोबभूवमेदश्चमरणानंतरंतयोः ॥ ९ ॥ मेदिनीतिचविख्यातेत्युक्तमेतन्मतंशृणु ॥ जलधौताकृतापूर्वंवर्धितामेदसायतः ॥ १० ॥

तयोःशरीरान्मेदउत्पन्नंजलोपरिस्थितमेवसूर्यकिरणैर्घनीभूतंमेदिनीपदवाच्यंभवतीत्यर्थः ॥ तन्मतमतोवक्ष्यमाणात्कारणाद्विरुद्धंभवति किंतत्कारणंतार्हिशृणु ॥ ७ ॥ ऊचतुरिति ॥ हेविष्णोतवयु द्धेनतेजसाऽऽवांतुष्टौस्वोवरंवृणु ॥ ततोमत्तोभवतोर्मरणंभवत्विातिविष्णुनावृतेयत्रोर्वीपाथसाजलेननसंवृतानयुक्तातत्रावयोर्वधस्त्वयाकार्यइतितावूचतुरित्यर्थः ॥ यदितयोर्मरणात्पूर्वमुर्वीनास्तित दानयत्रोर्वीतिकथनमसंगतमेवस्यात् ॥ किंचमेदसोरसत्त्वेनजलसंबंधेसूर्यंशतैरापितस्यशुष्कताऽऽपादनस्याऽसंभवश्चस्यादितिभावः ॥ ८ ॥ तस्मात्पूर्वोक्तंमतंनयुक्तं किंत्वेतदित्याह तयोर्जीवने ति ॥ तयोर्जीवनकालेमेदिनीजलेनिमग्नास्थिताताभ्यांज्ञाताचसाप्रत्यक्षातुनासीत् तज्ज्ञात्वाताभ्यामुर्व्यभावान्मरणंनभविष्यतीतिविचिंत्यनयत्रोर्वीपाथसासंवृतेतिवाक्यमुक्तम् ॥ तदनंतरंजघन रूपायामुर्व्यांतयोर्नाशेकृतेमेदउत्पन्नंतज्जलोपरिस्थितम् पश्चाद्वराहेणधरोद्धारेजलात्कृतेसातिमेदःसंबंधोधरायांजातस्ततोमेदोयुक्तत्वान्मेदिनीतिनामाऽभवदित्यर्थः ॥ ९ ॥ एतन्मतमेवमुख्यंसंग्र हेणोच्यते तच्छृणिवत्याहममतंशृणिवति॥ संग्रहवाक्यंवदाति जलधौतेति ॥ यतोजलान्निष्कासनानंतरंमेदसावर्धितातत एवमेदिनीजातेतिशेषः ॥ १० ॥

इत्थंस्वमतमुपपाद्यधरोत्पत्तिमाह कथयामीति सार्थकंसप्रयोजनम् ॥ ११ ॥ महाविराजः पूर्वोक्तस्य मनः सर्वांगव्यापकंबभूव ॥ ततस्तन्मनोलोम्नांविवरेषुप्रविष्टमास ॥ ततः पंचीकरणसमयेयामहापृथ्वीजातातस्या अनेकान्खंडान्कृत्वालोमविवरेषुजलमध्येखंडशः पृथ्वीस्थापिता ॥ सासृष्टिकाले आविर्भूताभवतिजलात् ॥ प्रलयकाले तिरोभूताजलेएवभवतीत्यर्थः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ प्रतिब्रह्मांडंविद्यमानां वसुधांवर्णयति प्रतिविश्वेष्विति ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ पातालसप्तंपातालसप्तकमित्यर्थः ॥ १९ ॥ विश्वानिलोकाइत्यर्थः ॥ कृत्रिमाणिमिथ्याभूतानीत्यर्थः ॥ २० ॥ २१ ॥ नित्यौ प्रवाहरूपेणनित्यौनतुपरमार्थनित्यौस्थितिप्रलयौ ॥ नित्याधिष्ठात्रीति ॥ नित्याप्रवाहरूपेण नित्यापृथिवीतस्या आधिष्ठात्रीदेवीमूर्तिमतीवाराहेवाराहकल्पेभूम्युद्धारानंतरंपूजितेत्यर्थः ॥ २२ ॥ साधरामूर्तिर्वराहस्यविष्णोःपत्नीत्यर्थः ॥ २३ ॥

कथयामितेतज्जन्मसार्थकंसर्वमंगलम् ॥ पुराश्रुतंयच्छ्रुत्युक्तंधर्मवक्त्राच्चपुष्करे ॥ ११ ॥ महाविराट्शरीरस्यजलस्थस्यचिरंस्फुटम् ॥ मनोबभूवकालेनसर्वांगव्यापकंध्रुवम् ॥ १२ ॥ तच्चप्रविष्टंसर्वेषांतल्लोम्नांविवरेषुच ॥ कालेनमहतापश्चाद्बभूववसुधामुने ॥ १३ ॥ प्रत्येकंप्रतिलोम्नांचकूपेषुसंस्थितासदा ॥ आविर्भूतातिरोभूतासजलाचपुनःपुनः ॥ १४ ॥ आविर्भूतासृष्टिकालेतज्जलोपर्युपस्थिता ॥ प्रलयेचतिरोभूताजलस्याऽभ्यंतरेस्थिता ॥ १५ ॥ प्रतिविश्वेषुवसुधाशैलकाननसंयुता ॥ सप्तसागरसंयुक्तासप्तद्वीपसमन्विता ॥ १६ ॥ हेमाद्रिमेरुसंयुक्ताग्रहचंद्रार्कसंयुता ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्चसुरैर्लोकैस्तदाज्ञया ॥ १७ ॥ पुण्यतीर्थसमायुक्तापुण्यभारतसंयुता ॥ कांचनीभूमिसंयुक्तासप्तस्वर्गसमान्विता ॥ १८ ॥ पातालसप्तंतदधस्तदूर्ध्वंब्रह्मलोककः ॥ ध्रुवलोकश्चतत्रैवसर्वंविश्वंचतत्रवै ॥ १९ ॥ एवंसर्वाणिविश्वानिपृथिव्यांनिर्मितानिच ॥ नश्वराणिचविश्वानिसर्वाणिकृत्रिमाणिवै ॥ २० ॥ प्रलयेप्राकृतेचैवब्रह्मणश्चनिपातने ॥ महाविराडादिसृष्टौसृष्टःकृष्णेनचाऽऽत्मना ॥ २१ ॥ नित्यौचस्थितिप्रलयौकाष्ठाकालेश्वरैःसह ॥ नित्याधिष्ठातृदेवीसावाराहेपूजितासुरैः ॥ २२ ॥ मुनिभिर्मनुभिर्विप्रैर्गंधर्वादिभिरेवच ॥ विष्णोर्वराहरूपस्यपत्नीसाश्रुतिसंमता ॥ २३ ॥ तत्पुत्रोमंगलोज्ञेयोघटेशोमंगलात्मजः ॥ नारदउवाच ॥ पूजिताकेनरूपेणवाराहेचसुरैर्मही ॥ २४ ॥ वाराहेचैववाराहीसर्वैःसर्वाश्रयासती ॥ मूलप्रकृतिसंभूतापंचीकरणमार्गतः ॥ २५ ॥ तस्याःपूजाविधानंचाऽप्यधश्चोर्ध्वमनेकशः ॥ मंगलंमंगलस्याऽपिजन्मव्यासंवदप्रभो ॥ २६ ॥ नारायणउवाच ॥ वाराहेचवराहश्चब्रह्मणासंस्तुतःपुरा ॥ उद्धारसहींहत्वाहिरण्याक्षंरसातलात् ॥ २७ ॥ जलेतांस्थापयामासपद्मपत्रंयथाह्रदे ॥ तत्रैवनिर्ममेब्रह्माविश्वंसर्वमनोहरम् ॥ २८ ॥ दृष्ट्वातदाधिदेवींचसकामांकामुकोहरिः ॥ वाराहरूपीभगवान्कोटिसूर्यसमप्रभः ॥ २९ ॥ कृत्वारातिकलांसर्वांमूर्तिंचसुमनोहराम् ॥ क्रीडांचकाररहसिदिव्यवर्षमहर्निशम् ॥ ३० ॥

तत्पुत्रोवराहात्पृथ्वीदेवतायागर्भेजातोमंगलस्तत्पुत्रोघटेशइत्यर्थः ॥ २४ ॥ वाराहीपृथ्वी ॥ पृथ्व्याविशेषणंमूलप्रकृतिसंभूतेति ॥ केनप्रकारेणमूलप्रकृतेःसंभूतातत्राह पंचीकरणमार्गतइति ॥ २५ ॥ अधः पृथ्व्यामूर्ध्वंस्वर्लोकेयथापूजाविधानंभवतितत्त्व्यासंविस्तारेणयथास्यात्तथाकथय जन्माऽपिकथयेत्यर्थः ॥ २६ ॥ हिरण्याक्षंहत्वेत्यर्थः ॥ २७ ॥ २८ ॥ अधिदेवींपृथ्वीस्वामिनीं सुंदरींस्त्रियम् ॥ २९ ॥ मूर्तिमिति ॥ वराहोरतियोग्यांस्वमूर्तिंकृतवानित्यर्थः ॥ ३० ॥

विदग्धायाविरहिण्याः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ वराहरूपंधृत्वातेनरूपेणतांदेवींध्यात्वापूजांचकारेत्यर्थः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ अंबुवाचीत्यागेति॥ आर्द्रानक्षत्राद्यपादावच्छेदेनपृथिवीऋतुमतीतिष्ठति तस्याारजस्वलायाःपृथ्व्याअंबुवाचीतिसंज्ञातत्त्यागदिनेतद्भिन्नदिनेतवपूजांकरिष्यंतीत्यन्वयः ॥ तद्दिनस्यनिषिद्धत्वंकुत्यतत्वेज्योतिःशास्त्रेउक्तम् ॥ मृगशिरसिनिपातेरौद्रपादेऽंबुवाचीऋतुमतीख

सुखसंभोगसंस्पर्शान्मूर्च्छांसंप्रापसुंदरी ॥ विदग्धायाविदग्धेनसंगमोऽतिसुखप्रदः ॥ ३१ ॥ विष्णुस्तदंगसंश्लेषाद्बुबुधेनदिवानिशम् ॥ वर्षांतेचेतनांप्राप्यकामीतत्याजकामुकीम् ॥ ३२ ॥ पूर्वरूपंवराहंचदधारसचलीलया ॥ पूजांचकारतांदेवींध्यात्वाचधरणींसतीम् ॥ ३३ ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैःसिंदूरैरनुलेपनैः ॥ वस्त्रैःपुष्पैश्चबलिभिःसंपूज्योवाचतांहरिः ॥ ३४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सर्वाधाराभवशुभेसर्वैःसंपूजितासुखम् ॥ मुनिभिर्मनुभिर्देवैःसिद्धैश्चदानवादिभिः ॥ ३५ ॥ अंबुवाचीत्यागदिनेगृहारंभेप्रवेशने ॥ वापीतडागारंभेचगृहेचकृषिकर्माणि ॥ ३६ ॥ तवपूजांकरिष्यंतिमद्वरेणसुरादयः ॥ मूढायेनकरिष्यंतियास्यंतिनरकंचते ॥ ३७ ॥ वसुधोवाच ॥ वहामिसर्ववाराहरूपेणाऽहंतवाऽऽज्ञया ॥ लीलामात्रेणभगवन्विश्वंचसचराचरम् ॥ ३८ ॥ मुक्तांशुक्तिंहरेरर्चांशिवलिंगंशिवांतथा ॥ शंखंप्रदीपंयंत्रंचमाणिक्यंहीरकंतथा ॥ ३९ ॥ यज्ञसूत्रंचपुष्पंचपुस्तकंतुलसीदलम् ॥ जपमालांपुष्पमालांकर्पूरंचसुवर्णकम् ॥ ४० ॥ गोरोचनंचंदनंचशालग्रामजलंतथा ॥ एतान्वोढुमशक्ताऽहंक्लिष्टाचभगवञ्छृणु ॥ ४१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ द्रव्याण्येतानियेमूढाअर्पयिष्यंतिसुंदरि ॥ यास्यंतिकालसूत्रंतेदिव्यंवर्षशतंत्वयि ॥४२॥ इत्येवमुक्त्वाभगवान्विररामचनारद॥ बभूवतेनगर्भेणतेजस्वीमंगलग्रहः॥ ॥ ४३ ॥ पूजांचक्रुःपृथिव्याश्चतेसर्वेचाऽऽज्ञयाहरेः ॥ कण्वशाखोक्तध्यानेनतुष्टुवुश्चस्तवेनते ॥ ४४ ॥ ददुर्मूलेनमंत्रेणनैवेद्यादिकमेवच ॥ संस्तुतात्रिषुलोकेषुपूजितासाबभूवह ॥ ४५ ॥ नारदउवाच ॥ किंध्यानंस्तवनंतस्यामूलमंत्रंचकिंवद ॥ गूढंसर्वपुराणेषुश्रोतुंकौतूहलंमम ॥४६॥ श्रीनारायणउवाच ॥ आदौचपृथिवीदेवीवराहेणचपूजिता ॥ ततोहिब्रह्मणापश्चात्पूजितापृथिवीतदा ॥ ४७ ॥ ततःसर्वैर्मुनींद्रैश्चमनुभिर्मानवादिभिः ॥ ध्यानंचस्तवनंमंत्रंशृणुवक्ष्यामिनारद ॥ ४८ ॥ ॐह्रींश्रींक्लींवसुधायैस्वाहेत्यनेनमंत्रेणविष्णुनापूजितापुरा ॥ श्वेतपंकजवर्णाभांशरच्चंद्रनिभाननाम् ॥ ४९ ॥ चंदनोत्क्षिप्तसर्वांगींरत्नभूषणभूषिताम् ॥ रत्नाधारांरत्नगर्भांरत्नाकरसमान्विताम् ॥ ५० ॥ वन्हिशुद्धांशुकाधानांसस्मितांवंदितांभजे ॥ ध्यानेनाऽनेनसादेवीसर्वैश्चपूजिताऽभवत् ॥ ५१ ॥ स्तवनंशृणुविप्रेंद्रकण्वशाखोक्तमेवच ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ जयजयेजलाधारेजलशीलेजयप्रदे ॥ ५२ ॥

लुपृथ्वीवर्जयेत्रीण्यहानि ॥ नस्वाध्यायोवषट्कारोनदेवपितृपूजनम् ॥ नाऽपिपाठोबीजवापोनवाभूखननादिकमित्यादि ॥ ३६ ॥ ३७॥ अहंरूपेणस्वरूपेणेत्यर्थः ॥ ३८॥ अर्चांप्रतिमांशालग्रामंच॥ शिवांदेवीप्रतिमाम् ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ प्रणवमायाश्रीकामबीजपूर्वकोवसुधायैस्वाहेतिमंत्रः ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥

॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥५७॥५८॥५९॥ भूमिदानहरणात्पापादित्यर्थः ॥ अंबुवाचीभूकरणेति॥ अंबुवाचीपूर्वोक्तलक्षणारजस्वलाभूःपृथिवीतस्याःकरणात्खननादित्यर्थः॥ ६०॥अन्यकूपेइ
ति ॥ अन्येनकृतेनिर्जलेकूपेतस्याऽऽज्ञांविनातस्यकूपस्यखननजन्यात्पापादित्यर्थः ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ त्रिंशत्पद्यैर्धरादेव्याअपरा

यज्ञसूकरजायेचजयंदेहिजयावहे ॥ मंगलेमंगलाधारेमांगल्येमंगलप्रदे ॥ ५३ ॥ मंगलार्थंमंगलेशेमंगलंदेहिमेभवे ॥ सर्वाधारेचसर्वज्ञेसर्वशक्तिसमन्वि
ते ॥ ५४ ॥ सर्वकामप्रदेदेविसर्वेष्टंदेहिमेभवे ॥ पुण्यस्वरूपेपुण्यानांबीजरूपेसनातनि ॥ ५५ ॥ पुण्याश्रयेपुण्यवतामालयेपुण्यदेभवे ॥ सर्वसस्यालये
सर्वसस्याढ्येसर्वसस्यदे ॥ ५६ ॥ सर्वसस्यहरेकालेसर्वसस्यात्मिकेभवे ॥ भूमेभूमिपसर्वस्वेभूमिपालपरायणे ॥ ५७ ॥ भूमिपानांसुखकरेभूमिंदेहि
चभूमिदे ॥ इदंस्तोत्रंमहापुण्यंप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ ५८ ॥ कोटिजन्मसुसभवेद्बलवान्भूमिपेश्वरः ॥ भूमिदानकृतंपुण्यंलभ्यतेपठनाज्जनैः ॥ ५९ ॥
भूमिदानहरात्पापान्मुच्यतेनाऽत्रसंशयः ॥ अंबुवाचीभूकरणपापात्समुच्यतेध्रुवम् ॥ ६० ॥ अन्यकूपेकूपखननपापात्समुच्यतेध्रुवम् ॥ परभूमिहरा
त्पापान्मुच्यतेनाऽत्रसंशयः ॥ ६१ ॥ भूमौवीर्यत्यागपापाद्भूमौदीपादिस्थापनात् ॥ पापेनमुच्यतेसोऽपिस्तोत्रस्यपठनान्मुने ॥ ६२ ॥ अश्वमेधशतं
पुण्यंलभतेनाऽत्रसंशयः ॥ भूमिदेव्यामहास्तोत्रंसर्वकल्याणकारकम् ॥ ६३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ नारदउ
वाच ॥ भूमिदानंकृतंपुण्यंपापंतद्धरणेनच ॥ परभूहरणात्पापंकूपेकूपखननेतथा ॥ १ ॥ अंबुवाच्यांभूखननेवीर्यस्यत्यागएवच ॥ दीपादिस्थापनात्पापं
श्रोतुमिच्छामियत्नतः ॥ २ ॥ अन्यद्वापृथिवीजन्यंपापंयत्पृच्छतेपरम् ॥ यदस्तितत्प्रतीकारंवदवेदविदांवर ॥ ३ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ वितस्तिमात्र
भूमिंचयोददातिचभारते ॥ संध्यापूतायविप्रायसयातिशिवमंदिरम् ॥ ४ ॥ भूमिंचसर्वसस्याढ्यांब्राह्मणायददातिच ॥ भूमिरेणुप्रमाणाब्दमंतेविष्णुपदे
स्थितिः ॥ ५ ॥ ग्रामंभूमिंचधान्यंचब्राह्मणायददातियः ॥ सर्वपापाद्विनिर्मुक्तौचोभौदेवीपुरस्थितौ ॥ ६ ॥ भूमिदानंचतत्कालेयःसाधुश्चाऽनुमोदते ॥
सचप्रयातिवैकुंठेमित्रगोत्रसमन्वितः ॥ ७ ॥ स्वदत्तांपरदत्तांवाब्रह्मवृत्तिंहरेत्तुयः ॥ सतिष्ठतिकालसूत्रेयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ ८ ॥ तत्पुत्रपौत्रप्रभृतिर्भूमिही
नःश्रियाहतः ॥ पुत्रहीनोदरिद्रश्चघोरंयातिचरौरवम् ॥ ९ ॥ गवांमार्गंविनिष्कृष्ययश्चसस्यंददातिच ॥ दिव्यंवर्षशतंचैवकुंभीपाकेचतिष्ठति ॥ १० ॥

धेकृतेसति ॥ नरकादिफलप्राप्तिर्जायतेचेतिकथ्यते ॥ १ ॥ भूमिदानेति ॥ १ ॥ २ ॥ पापफलंतत्प्रतीकारंचवदेत्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ उभौदातृप्रतिग्रहीतारौदेवीपुरस्थितौदेवीलोकवासिनौ
भवतइत्यर्थः ॥ ६ ॥ ७ ॥ वृत्तिंवेतनम् ॥ ८ ॥ ९ ॥ गवांमार्गंविनिष्कृष्येति ॥ धर्मशास्त्रेग्रामाद्बहिर्गोप्रचारदेशंविहायसस्यक्षेत्रंकर्तव्यमितिनियमस्तत्रयःपुरुषस्तंगवांमार्गंगोप्रचारदेशंविनिष्कृ
ष्यगृहीत्वातस्मिन्देशेसस्यंकृत्वातत्सस्यंधान्यंक्षेत्रंब्राह्मणायददातीत्यर्थः ॥ १० ॥

गोष्ठं तडागमिति॥यत्रदेशेगावोवर्षातपादिनिवृत्त्यर्थं वर्षातपादिबाधारहितेदेशेतिष्ठंतिसदेशोगोष्ठम्॥तंदेशं तथातडागंचनिष्कृष्याऽऽकृष्योपमृद्यतस्मिन्मार्गेस्थानेसस्यंकृत्वाददातीत्यर्थः ॥११॥ पंचपिंडान्मृत्तिकायाः॥परकूपे इदमुपलक्षणंतडागादेः ॥ १२ ॥ वर्षमितिजात्येकवचनंवर्षाणीत्यर्थः ॥१३॥ अंबुवाचीपूर्वोक्तलक्षणा रजस्वलापृथिवीतस्यांभूकरणं द्रूखननादित्यर्थः ॥१४॥ कूपंमूढइति ॥ तत्कूपस्वामिनआज्ञांविनेत्यर्थः॥तदाज्ञयाकरणेतुजीर्णोद्धारफलस्यसत्त्वान्नदोषः ॥ तथैवलुप्तायांपुष्करिण्यांतत्स्वामिनआज्ञांविनापुष्करिणींकृत्वेत्यर्थः ॥ तदाज्ञयाकरणेतुपुण्यमेव ॥ १५ ॥

गोष्ठंतडागंनिष्कृष्यमार्गेसस्यंददातियः॥ सचतिष्ठत्यसिपत्रेयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥११॥ पंचपिंडाननुद्धृत्यपरकूपेचस्नातियः॥ प्राप्नोतिनरकंचैवस्नानंनिष्फलमेवच ॥ १२ ॥ कामीभूमौचरहसिवीर्यत्यागंकरोतियः ॥ भूमिरेणुप्रमाणंचवर्षंतिष्ठतिरौरवे ॥ १३ ॥ अंबुवाच्यांभूकरणंयःकरोतिचमानवः॥ सयातिकृमिदंशंचस्थितिस्तत्रचतुर्युगम् ॥ १४ ॥ परकीयेलुप्तकूपेकूपंमूढःकरोतियः॥ पुष्करिण्यांचलुप्तायांपुष्करिणींददातियः ॥१५॥ सर्वंफलंपरस्यैवततत्कुंडंव्रजेच्चसः ॥ तत्रतिष्ठतिसंतप्तोयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १६ ॥ परकीयेतडागेचपंकमुद्धृत्यचोन्मृजेत् ॥ रेणुप्रमाणवर्षंचब्रह्मलोकेवसेन्नरः ॥ १७ ॥ पिंडंपित्रेभूमिभर्तुर्नप्रदायचमानवः ॥ श्राद्धंकरोतियोमूढोनरकंयातिनिश्चितम् ॥ १८ ॥ भूमौदीपंयोऽर्पयतिसचांधःसप्तजन्मसु ॥ भूमौशंखंचसंस्थाप्यकुष्ठंजन्मांतरेलभेत् ॥ १९ ॥ मुक्तांमाणिक्यहीरौचसुवर्णंचमणिंतथा ॥ पंचसंस्थापयेद्भूमौसचांधःसप्तजन्मसु ॥ २० ॥ शिवलिंगंशिवामर्चांयश्चाऽर्पयतिभूतले ॥ शतमन्वंतरंयावत्कृमिभक्षस्सतिष्ठति ॥ २१ ॥ शंखंयंत्रंशिलातोयंपुष्पंचतुलसीदलम् ॥ यश्चार्पयतिभूमौचसतिष्ठेन्नरकेध्रुवम् ॥ २२ ॥ जपमालांपुष्पमालांकर्पूरंरोचनंतथा ॥ योमूढश्चाऽर्पयेद्भूमौसयातिनरकंध्रुवम् ॥ २३ ॥ भूमौचंदनकाष्ठंचरुद्राक्षंकुशमूलकम् ॥ संस्थाप्यभूमौनरकेवसेन्मन्वंतरावधि ॥ २४ ॥ पुस्तकंयज्ञसूत्रंचभूमौसंस्थापयेन्नरः॥ नभवेद्विप्रयोनौचतस्यजन्मांतरेजनिः ॥ २५ ॥ ब्रह्महत्यासमंपापमिहवैलभतेध्रुवम् ॥ ग्रंथियुक्तंयज्ञसूत्रंपूज्यंचसर्ववर्णकैः॥२६॥यज्ञंकृत्वातुयोभूमिंक्षीरेणनहिसिंचति॥सयातितप्तभूमिंचसंततःसप्तजन्मसु ॥ २७ ॥ भूकंपेग्रहणेयोहिकरोतिखननंभुवः॥ जन्मांतरेमहापापोह्यंगहीनोभवेद्ध्रुवम् ॥२८॥ भवनंयत्रसर्वेषांभूमिस्तेनप्रकीर्तिता॥ काश्यपीकश्यपस्येयमचलास्थिररूपतः ॥२९॥ विश्वंभराधारणाच्चाऽनंतानंतस्वरूपतः॥ पृथिवीपृथुकन्यात्वाद्विस्तृतत्वान्महामुने॥३०॥इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेदशमोऽध्यायः॥१०॥

॥१६॥पंकमुद्धृत्योन्मृजेत्क्षालयात्॥१७॥पिंडंपित्रेइति ॥ पिंडमित्युपलक्षणंकिंचिद्द्रव्यंयथासंभवंभूमिभर्तरिजीवतिततत्पित्रादेस्तस्मिन्मृतेसतितत्सहितस्यश्राद्धोद्देशेनब्राह्मणायनप्रदायश्राद्धंकरोतीत्यर्थः ॥ इदंयन्मौल्येनगृहंनगृहीतंतद्विषयंमौल्येनगृहीतेतुनतत्रतदुद्देशेनतद्देयमिति ॥ १८ ॥१९॥ मणिमाणिक्यादिकम्॥२०॥शिवांदेवीमूर्तिम्॥ अर्चांशालग्रामम् ॥ २१ ॥ शंखादीनांपुनरुपादानमतिनिषिद्धत्वावबोधनार्थम् ॥ २२ ॥ २३ ॥२४॥२५॥सर्ववर्णकैःसर्ववर्णैः॥पूज्यंनकेनाऽप्यवमानःकर्तव्यइतिप्रसंगादुक्तम्॥यद्वा यतःपूज्यंततोभूमौयःस्थापयेदितिपूर्वेणान्वयः ॥२६॥२७॥२८॥ भूम्यादिपदानांनिरुक्तिमाह भवनमिति॥२९॥पृथोराज्ञःकन्यात्वाद्विस्तृतत्वाद्वापृथिवीत्यर्थः॥पृषोदरादित्वात्साधुत्वम्॥३०॥इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥

॥ पंचसप्ततिपद्यैस्तुगंगोत्पत्तिःसमुच्यते ॥ यस्यास्तुश्रवणेनैवचित्तशुद्धोभवेन्नरः॥१॥पृथिव्युपाख्यानानंतरंगंगोपाख्यानंपृच्छति नारदउवाच॥श्रुतंपृथिव्युपाख्यानमिति ॥१॥ भारतीशापात्पूर्वमु
पपादितात् ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ शैव्यायांशिबेरपत्यकन्यायाम्॥असमंजास्तन्नामकःपुत्रोजातः॥५॥अन्यावैदर्भीनाम्नीराजकामिनी ॥ ६ ॥ रुरोदेति ॥ किमिदंत्वयाफलंदत्तमित्यभिप्रायेण ॥७॥
॥ ८ ॥ ९ ॥ कापिलस्येति ॥ सगरेअश्वमेधार्थंप्रवृत्तेतंयज्ञीयमश्वमपहृत्यैंद्रोध्याननिष्ठस्यकपिलस्यपृष्ठदेशेबबंधपश्चाद्राजपुत्राःसागराअश्वान्वेषणेचालितास्तत्रदेशेकापिलसांनिधावश्वंदृष्टवंतस्ततोऽय
मेवाऽश्वहर्ताचोरोऽस्तीत्यूचुः ततोमुनिनाशापेनभस्मीकृताइतिकथापुराणांतरेप्रसिद्धा ॥ १० ॥ असमंजाद्द्वितीयोराजपुत्रः सापत्नभ्रातॄणांशापदग्धानामुद्धारार्थंगंगानयनोद्देशेनतपश्चकारेत्यर्थः ॥

नारदउवाच ॥ श्रुतंपृथिव्युपाख्यानमतीवसुमनोहरम् ॥ गंगोपाख्यानमधुनावदवेदविदांवर ॥ १ ॥ भारतेभारतीशापात्साजगामसुरेश्वरी ॥ विष्णु
स्वरूपापरमास्वर्यविष्णुपदीतिच ॥ २ ॥ कथंकुत्रयुगेकेनप्रार्थितापेरितापुरा ॥ तत्क्रमंश्रोतुमिच्छामिपापघ्नंपुण्यदंशुभम् ॥ ३ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥
राजराजेश्वरःश्रीमान्सगरःसूर्यवंशजः ॥ तस्यभार्याचवैदर्भीशैव्याचद्वेमनोहरे ॥ ४ ॥ तत्पत्न्यामेकपुत्रश्चबभूवसुमनोहरः ॥ असमंजाइतिख्यातःशैव्या
यांकुलवर्धनः ॥ ५ ॥ अन्याचाऽऽराधयामासशंकरंपुत्रकामुकी ॥ बभूवगर्भस्तस्याश्चहरस्यचवरेणह ॥ ६ ॥ गतेशताब्देपूर्णेचमांसपिंडंसुषावसा ॥ तं
दृष्ट्वासाशिवंध्यात्वारुरोदोच्चैःपुनःपुनः ॥ ७ ॥ शंभुर्ब्राह्मणरूपेणतत्समीपंजगामह ॥ चकारसंविभज्यैतत्पिंडंषष्टिसहस्रधा ॥८॥ सर्वेबभूवुःपुत्राश्चमहाब
लपराक्रमाः ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तंडप्रभामुष्टकलेवराः ॥ ९ ॥ कपिलस्यमुनेःशापाद्बभूवुर्भस्मसाच्चते ॥ राजारुरोदतच्छ्रुत्वाजगामगहनेवने ॥ १० ॥ त
पश्चकाराऽसमंजागंगानयनकारणात् ॥ लक्षवर्षंतपस्तप्त्वाममारकालयोगतः ॥ ११ ॥ अंशुमांस्तस्यतनयोगंगानयनकारणात् ॥ तपःकृत्वालक्षवर्षंम
मारकालयोगतः ॥ १२ ॥ भगीरथस्तस्यपुत्रोमहाभागवतःसुधीः ॥ वैष्णवोविष्णुभक्तश्चगुणवानजरामरः ॥१३॥ तपःकृत्वालक्षवर्षंगंगानयनकारणात् ॥
ददर्शकृष्णंग्रीष्मस्थसूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ १४ ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंकिशोरंगोपवेषिणम् ॥ गोपालसुंदरीरूपंभक्तानुग्रहरूपिणम् ॥१५॥ स्वेच्छामयंपरं
ब्रह्मपरिपूर्णतमंप्रभुम् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्चस्तुतंमुनिगणैर्नुतम् ॥१६॥ निर्लिप्तंसाक्षिरूपंचनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यंभक्तानुग्रहकारणम्
॥ १७ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानंरत्नभूषणभूषितम् ॥ तुष्टावदृष्ट्वानृपतिःप्रणम्यचपुनःपुनः ॥१८॥ लीलयाचवरंप्रापवांछितंवंशतारणम् ॥ कृत्वाचस्तवनंदि
व्यंपुलकांकितविग्रहः ॥ १९ ॥

॥ ११ ॥ तत्पुत्रोंऽशुमानप्येवंममारेत्याह अंशुमानिति ॥ १२ ॥ १३ ॥
॥ १४ ॥ गोपालसुंदरीरूपमिति ॥ कदाचिदाद्याललितापुंरूपाकृष्णविग्रहेतितंत्रराजेऽस्याऽवतारस्यस्पष्टत्वात् ॥ ध्यानंचतंत्रांतरेस्पष्टमेव ॥ गोपालसुंदर्याःगोलोकेअधिष्ठात्रीदेवतामुख्यत्वेनगो
पालसुंदर्येवसृष्टेरादौमूलप्रकृतेर्गोपालसुंदरीउत्पन्ना ॥ ततोन्याःशक्तयस्ततएवाऽस्मिन्भागवतेगोपालसुंदरीरूपश्रीकृष्णस्यपुनःपुनर्महिमाप्रोच्यतेइतिबोध्यम् ॥ सखीवेषधारीश्रीकृष्णोगोपालसुंदरी
॥ १५ ॥ १६ ॥ प्रकृतेःपरमितिवास्तविकात्मरूपेणवर्णनम् ॥ १७ ॥ १८ ॥ दर्शनोत्तरंस्तवनंकृत्वावांछितंवंशतारणंवरंत्वत्पूर्वजोद्धारार्थंगंगांददामीत्येवंरूपंप्रापेत्यन्वयः ॥ १९ ॥

इत्थंगोपालसुंदरीरूपःश्रीकृष्णोवरंदत्वागंगांयदुक्तवांस्तदाह श्रीभगवानुवाच भारतंभारतीशापादिति॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥ किंचिदिति॥पुण्याहदिवसस्नानजंफलंवेदायत्किंचिदे वबुद्धेरविषयत्वाद्वदंतीत्यर्थः॥२७॥संकल्पंस्नानसंकल्पजन्यंफलमित्यर्थः ॥ २८ ॥ संकल्परहितमुसलस्नानतोविधिरहितस्नानतोयत्फलंपूर्वोक्तंतस्माद्दशगुणंसंकल्पपुरःसरस्नानतोभवतीत्यर्थः ॥२९॥ ॥३०॥अक्षयायामक्षय्यनवम्याम्॥३१॥स्नानफलमुक्त्वादानफलमाह सामान्यदिवसेति॥शतगुणमिति॥सामान्यदिवसस्नानाच्छतगुणंगंगातीरेदानात्फलंभवतीत्यर्थः॥३२॥३३॥ हरेर्नवम्यांरामनव

श्रीभगवानुवाच ॥ भारतंभारतीशापाद्गच्छशीघ्रंसुरेश्वरि॥सगरस्यसुतान्सर्वान्पूतान्कुरुममाऽऽज्ञया ॥२०॥ त्वत्स्पर्शवायुनापूतायास्यंतिममंदिरम् ॥ बिभ्रतोममसूर्तीश्चदिव्यस्यंदनगामिनः ॥ २१ ॥ मत्पार्षदाभविष्यंतिसर्वकालंनिरामयाः ॥ समुच्छिद्यकर्मभोगान्कृतान्जन्मनिजन्मनि ॥ २२ ॥ कोटि जन्मार्जितंपापंभारतेयत्कृतंनृभिः ॥ गंगायावातस्पर्शेननश्यतीतिश्रुतौश्रुतम् ॥२३॥ स्पर्शनाद्दर्शनाद्देव्याःपुण्यंदशगुणंततः॥ मौसलस्नानमात्रेणसामा न्यदिवसेनृणाम् ॥२४॥ शतकोटिजन्मपापंनश्यतीतिश्रुतौश्रुतम् ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥ २५ ॥ जन्मसंख्यार्जितान्येवकामतोऽपि कृतानिच ॥ तानिसर्वाणिनश्यंतिमौसलस्नानतोनृणाम् ॥२६॥ पुण्याहस्नानतःपुण्यंवेदानैववदंतिच॥किंचिद्वदंतितेविप्रफलमेवयथागमम् ॥ २७ ॥ ब्रह्म विष्णुशिवाद्याश्चसर्वेनैववदंतिच ॥ सामान्यदिवसस्नानसंकल्पंशृणुसुंदरि॥२८॥पुण्यंदशगुणंचैवमौसलस्नानतःपरम्॥ततस्त्रिंशद्गुणंपुण्यंरविसंक्रमणेदिने ॥ २९ ॥ अमायांचाऽपितत्तुल्यंद्विगुणंदक्षिणायने ॥ ततोदशगुणंपुण्यंनराणामुत्तरायणे ॥३०॥ चातुर्मास्यांपौर्णमास्यामनंतंपुण्यमेवच॥अक्षयायांचत त्तुल्यंचैतद्वेदेनिरूपितम् ॥३१॥ असंख्यपुण्यफलदमेतेषुस्नानदानकम्॥सामान्यदिवसस्नानाद्दानाच्छतगुणंफलम् ॥ ३२ ॥ मन्वंतराद्यायांतिथौयुगाद्या यांतथैवच ॥ माघस्यसितसप्तम्यांभीष्माष्टम्यांतथैवच॥३३॥अथाप्यशोकाष्टम्यांचनवम्यांचतथाहरेः ॥ ततोऽपिद्विगुणंपुण्यंनंदायांतवदुर्लभम्॥३४॥द शहरादशम्यांतुयुगाद्यादिसमंफलम्॥नंदासमंचवारुण्यांमहत्पूर्वेचतुर्गुणम् ॥३५॥ ततश्चतुर्गुणंपुण्यंद्विमहत्पूर्वकेसति ॥ पुण्यंकोटिगुणंचैवसामान्यस्ना नतोऽपियत् ॥३६॥ चंद्रोपरागसमयेसूर्येदशगुणंततः॥ पुण्यमर्धोदयेकालेततःशतगुणंफलम्॥३७॥इत्येवमुक्त्वादेवेशोविररामतयोःपुरः॥तमुवाचततो गंगाभक्तिनम्रात्मकंधरा ॥३८॥ गंगोवाच ॥ यामिचेद्भारतंनाथभारतीशापतःपुरा ॥ तवाऽऽज्ञयाचराजेंद्रतपसाचैवसांप्रतम् ॥३९॥ दास्यंतिपापिनोमह्यं पापानियानिकानिच ॥तानिमेकेननश्यंतितमुपायंवदप्रभो॥४०॥कतिकालंपरिमितंस्थितिर्मेतत्रभारते॥कदायास्यामिदेवेशतद्विष्णोःपरमंपदम् ॥४१॥

म्यां नंदायांतवेति तवदशहरायांयानंदाप्रतिपत्तिथिस्तस्यामित्यर्थः ॥ ३४ ॥ नंदापूर्वोक्तामहत्पूर्वेपुंलिंगमार्षम् ॥ महावारुण्यामित्यर्थः ॥ ३५ ॥ द्विमहत्पूर्वकेसतीति ॥ द्विमहच्छब्दपूर्वकत्वे वारुणीशब्दस्यसतीत्यर्थः ॥ तेनमहामहावारुणीतिसिद्धम् ॥ ३६ ॥ चंद्रोपरागसमयेसामान्यस्नानफलात्पूर्वोक्तात्कोटिगुणंफलंभवतीत्यर्थः ॥ सूर्येसूर्यग्रहेचंद्रग्रहणाद्दशगुणमित्यर्थः ॥ ततःसूर्यग्रह फलात् ॥ ३७ ॥ तयोर्गंगाभगीरथयोः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥

॥ ४५॥ ४६॥४७॥४८ ॥ विदग्धायाविरहिण्याः ॥४४॥ सौभाग्यामुख्येत्यर्थः ॥४५॥ ४६॥४७॥४८ ॥
ममान्यद्वांछितमिति ॥ भूतलेममपतिःकोवाभविष्यतीत्येतद्रूपंवांछितंलज्जयावक्तुंनशक्नोमीतिभावः ॥४२॥ ४३॥ विदग्धायाविरहिण्याः ॥४४॥ सौभाग्यामुख्येत्यर्थः ॥४५॥ ४६॥४७॥४८ ॥ मन्मंत्रोपासकस्नानात्तस्यामूलप्रकृतेर्भुवनेश्वर्यामंत्रामायावी
॥४९॥ ५०॥ प्रकृतेर्मूलप्रकृतेर्भुवनेश्वर्याभक्तस्यसंस्पर्शादित्यर्थः ॥ ५१ ॥ पापिनांसहस्राणांशवानांस्पर्शेनचयत्पापंत्वयिभविष्यतितदपितन्मंत्रोपासकस्नानात्तस्यामूलप्रकृतेर्भुवनेश्वर्यामंत्रामायावी

॥ श्रीभगवानुवाच ॥ जानामिवांछितंगंगेतवसर्वंसुरेश्वरि॥पतिस्ते ममाऽन्यद्वांछितंयद्यत्सर्वंजानासिसर्ववित् ॥ सर्वांतरात्मन्सर्वज्ञतदुपायंवदप्रभो ॥ ४२ ॥ ... यावंत्यःसंतिनद्यश्चभा द्रवरूपायालवणोदोभविष्यति ॥४३॥ सममांशस्वरूपश्चत्वंचलक्ष्मीस्वरूपिणी ॥ विदग्धायाविदग्धेनसंगमोगुणवान्भुवि ॥४४॥ यावंत्यःसंतिनद्यश्चभा रत्याद्याश्चभारते ॥ सौभाग्यात्वंचतास्वेवलवणोदस्यसौरते॥४५॥अद्यप्रभृतिदेवेशिकलेःपंचसहस्रकम्॥वर्षंस्थितिस्तेभारत्याःशापेनभारतेभुवि॥४६॥ नित्यंत्वमब्धिनासार्धंकरिष्यसिरहोरतिम् ॥ त्वमेवरसिकादेविरासिकेंद्रेणसंयुता ॥ ४७ ॥ त्वां॰स्तोष्यंतिचस्तोत्रेणभगीरथकृतेनच ॥ भारतस्थाजनाःस वैंपूजयिष्यंतिभक्तितः ॥ ४८ ॥ कण्वशाखोक्तध्यानेनध्यात्वात्वांपूजयिष्यति ॥ यःस्तौतिप्रणमेन्नित्यंसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ ४९ ॥ गंगागंगेतियोब्रू याद्योजनानांशतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ५० ॥ सहस्रपापिनांस्नानाद्यत्पापंतेभविष्यति ॥ प्रकृतेर्भक्तसंस्पर्शाद्देवताद्धिवि नंक्ष्यति ॥ ५१ ॥ पापिनांतुसहस्राणांशवस्पर्शेनयत्त्वयि ॥ तन्मंत्रोपासकस्नानात्तदघंचविनंक्ष्यति ॥५२॥ तत्रैवत्वमधिष्ठानंकरिष्यस्यघमोचनम् ॥ सा धंसरिद्भिःश्रेष्ठाभिःसरस्वत्यादिभिःशुभे ॥ ५३ ॥ तत्तुतीर्थंभवेत्सद्योयत्रतद्गुणकीर्तनम् ॥ त्वद्रेणुस्पर्शमात्रेणपूतोभवतिपातकी ॥५४ ॥ रेणुप्रमाणवर्षं चदेवीलोकेवसेद्ध्रुवम् ॥ ज्ञानेनत्वयियेभक्त्यामन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ ५५ ॥ समुत्सृजंतिप्राणांश्चतेगच्छंतिहरेःपदम् ॥पार्षदप्रवरास्तेचभविष्यंतिहरेश्चि रम् ॥ ५६ ॥ लयंप्राकृतिकंतेचद्रक्ष्यंतिचाऽप्यसंख्यकम् ॥ मृतस्यबहुपुण्येनतच्छवंत्वयिविन्यसेत् ॥ ५७ ॥ प्रयातिसचवैकुंठंयावदह्नःस्थितिस्त्वयि ॥ कायव्यूहंततःकृत्वाभोजयित्वास्वकर्मकम् ॥ ५८ ॥ तस्मैददामिसारूप्यंकरोमितंचपार्षदम् ॥ अज्ञानीत्वज्जलस्पर्शाद्यदिप्राणान्समुत्सृजेत् ॥ ५९ ॥ तस्मैददामिसालोक्यंकरोमितंचपार्षदम् ॥ अन्यत्रवात्यजेत्प्राणांस्त्वन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ ६० ॥ तस्मैददामिसालोक्यंयावद्ब्रह्मणोवयः ॥ अन्यत्रवात्यजेत्प्राणांस्त्वन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ ६१ ॥ तस्मैददामिसारूप्यमसंख्यंप्राकृतंलयम् ॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणयानेनसहपार्षदैः ॥ ६२ ॥ सद्यःप्र यातिगोलोकंममतुल्योभवेद्ध्रुवम् ॥ तीर्थेप्यतीर्थेमरणेविशेषोनास्तिकश्चन॥६३॥

जप्रभृतयस्तदुपासकस्यस्नानात्तदघंनंक्ष्यतीत्यर्थः॥तदुक्तंमुंडमालायाम्॥मदंशाश्चैवयेभूता स्तेशैवानात्रसंशयः॥त्वदंशाश्चैवशाक्ताश्चसत्यंवैगिरिनंदिनीति॥५२॥५३॥ तद्गुणकीर्तनंमूलप्रकृतिगुणकीर्तनमित्यर्थः॥ ५४॥ देवीलोकेमणिद्वीपेतृतीयस्कंधोक्ते ॥५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ कायव्यूह मनेकंदेहम् ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ पूर्वत्रनामस्मृतिर्यथाकथंचित् ॥ द्वितीयवचनेतुभक्तिपूर्विकाततोविशेषः ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ मन्मंत्रोपासकानांतुतवनोपयोगःकिंतु तेस्वयमेवपूताअतएवपापि संबंधजन्यंत्वयिविद्यमानंपापंतेऽपहरंतीतिपूर्वमुक्तंनविस्मर्तव्यमित्यभिप्रायेणाऽऽह तीर्थेऽप्यतीर्थेइति ॥ ६३ ॥

मन्मंत्रोपासकानामितिगोपालसुंदरीमंत्रोपासकानामित्यर्थः ॥ इदमुपलक्षणंशैवशाक्तब्रह्मनिष्ठगाणपत्यसौरभक्तानामपि ॥ तदुक्तंमुंडमालायाम् ॥ राजानमाश्रितानांतुचौराद्यावशगायथा ॥ तथैव देवीभक्तानांकामक्रोधादिशत्रवः ॥ राजचिह्नांकितंदृष्ट्वासामंताःपर्युपासते ॥ देवीभक्त्यंकितंदृष्ट्वाब्रह्माद्याःसमुपासते ॥ यमेनाऽपिस्वदूतास्तुशप्ताअतिभयेनच ॥ शाक्तेषुदेवीभक्तेषुनवोदृष्टिःपत त्विति ॥ शाक्तास्तुसर्वतीर्थानिपुनंतिनिजवैभवादिति ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ कौथुमोक्तेनकौथुमिशाखोक्तेन ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ वह्निमग्निहोत्रस्थितम् ॥७२ ॥७३॥शौ चाय शुद्ध्यर्थमित्यर्थः ॥ लक्ष्मीप्राप्त्यर्थंविष्णुंपूजयेदित्यर्थः ॥ मुक्तिसिद्धयेमोक्षार्थंशिवांमूलप्रकृतिंदेवींपूजयेदित्यर्थः ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेएकादशोऽध्यायः॥ ११॥

मन्मंत्रोपासकानांतुनित्यंनैवेद्यभोजिनाम् ॥ पूतंकर्तुंसशक्तोहिलीलयाभुवनत्रयम् ॥ ६४ ॥ रत्नेंद्रसारयानेनगोलोकंसंप्रयांतिच ॥ मद्भक्ताबांधवायेषांते ऽपिपश्चादयोपिहि ॥ ६५ ॥ प्रयांतिरत्नयानेनगोलोकंचाऽतिदुर्लभम् ॥ यत्रयत्रस्मृतास्तेचज्ञानेनज्ञानिनःसति ॥ ६६ ॥ जीवन्मुक्ताश्चतेपूतामद्भक्तेः संविधानतः ॥ इत्युक्त्वाश्रीहरिस्तांचप्रत्युवाचभगीरथम् ॥ ६७ ॥ स्तुहिगंगामिमांभक्त्यापूजांचकुरुसांप्रतम् ॥ भगीरथस्तांतुष्टावपूजयामासभक्तितः ॥ ६८ ॥ कौथुमोक्तेनध्यानेनस्तोत्रेणाऽपिपुनःपुनः ॥ प्रणनामचश्रीकृष्णंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ६९ ॥ भगीरथश्चगंगाचसोंऽतर्धानंचकारह ॥ नारदउवाच ॥ केनध्यानेनस्तोत्रेणकेनपूजाक्रमेणच ॥ ७० ॥ पूजांचकारनृपतिर्वेदवेदविदांवर ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ स्नात्वानित्यक्रियांकृत्वाधृ त्वाधौतेचवाससी ॥ ७१ ॥ संपूज्यदेवषट्कंचसंयतोभक्तिपूर्वकं ॥ गणेशंचदिनेशंचवह्निंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ ७२ ॥ संपूज्यदेवषट्कंचसोऽधिकारी चपूजने ॥ गणेशंविघ्ननाशायआरोग्यायदिवाकरम् ॥ ७३ ॥ वह्निंशौचायविष्णुंचलक्ष्म्यर्थंपूजयेन्नरः ॥ शिवंज्ञानायज्ञानेशंशिवांचमुक्तिसिद्धये ॥ ॥ ७४ ॥ संपूज्यैतांल्लँभेत्प्राज्ञोविपरीतमतोऽन्यथा ॥ दध्यावनेनध्यानेनतद्ध्यानंशृणुनारद ॥ ७५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम० नवमस्कंधेएकादशोऽ ध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ध्यानंचकण्वशाखोक्तंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ श्वेतपंकजवर्णाभांगंगांपापप्रणाशिनीम् ॥ १ ॥ कृष्णविग्रहसं भूतांकृष्णतुल्यांपरांसतीम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ २ ॥ शरत्पूर्णेंदुशतकमृष्टशोभाकरांपराम्॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांशश्वत्सुस्थि रयौवनाम् ॥ ३ ॥ नारायणप्रियांशांतांतत्सौभाग्यसमन्विताम् ॥ बिभ्रतींकबरीभारंमालतीमाल्यसंयुतम् ॥ ४ ॥ सिंदूरबिंदुललितंसार्धंचंदनबिंदु भिः ॥ कस्तूरीपत्रकंगंडेनानाचित्रसमन्वितम् ॥ ५ ॥ पक्वबिंबविनिंद्याच्छचावोंष्ठपुटमुत्तमम् ॥ मुक्तापंक्तिप्रभामुष्टदंतपंक्तिमनोरमम् ॥ ६ ॥

एकोनाशीतिपद्यैस्तुराधाकृष्णांगसंभवा ॥ गोलोकेप्रथमंगंगासमुद्भूतेतिचोच्यते ॥ १ ॥ नारायणोगंगायाध्यानंवदति नारायणउवाचध्यानमिति ॥ १ ॥ कृष्णविग्रहसंभूतांकृष्णशरीरोद्भवाम् ॥ इयंकथावक्ष्यमाणाध्यायेस्पष्टा ॥ २ ॥ इंदुशतकस्यमृष्टाशुद्धायाप्रभातस्याआकरांखनिम् ॥ ३ ॥ ४ ॥ नानाचित्रसमन्वितंबिभ्रतीत्यर्थः ॥ ५ ॥ बिंबफलंविनिंद्यंयस्यैताहशमच्छंचावोंष्ठपुटंबि भ्रतीत्यर्थः ॥ मुक्तापंक्तिप्रभामुष्टाऽपहृताययादंतपंक्त्या ॥ ६ ॥

॥ ७ ॥ रंभास्तंभोविनिंदितोययास्वकीयोरुद्वयशोभयेतिशेषः ॥ पदपद्मंयुगंवरंवस्त्रंतत्पर्यंतंबिभ्रतीतिशेषः ॥८॥ रत्नपादुकेत्यारभ्यसर्वभोगदमित्येतत्पर्यंतंपादपद्मस्याविशेषणानि॥यावकंपादभूषणं तत्सहितम् ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ उपचाराणिदत्त्वेत्यन्वयः ॥ नपुंसकत्वमार्षम् ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ शिवसंगीतेति ॥ इदंसर्वमनुपदोक्तकथायांस्पष्टीभविष्यति ॥

सुचारुवक्रनयनंसकटाक्षंमनोहरम् ॥ कठिनंश्रीफलाकारंस्तनयुग्मंचबिभ्रतीम् ॥ ७ ॥ बृहच्छ्रोणिंसुकठिनांरंभास्तंभविनिंदिताम् ॥ स्थलपद्मप्रभामुष्टपदपद्मयुगंवरम् ॥ ८ ॥ रत्नपादुकसंयुक्तंकुंकुमाक्तंसयावकम् ॥ देवेंद्रमौलिमंदारमकरंदकणारुणम् ॥ ९ ॥ सुरसिद्धमुनींद्रैश्चदत्तार्घसंयुतंसदा ॥ तपस्विमौलिनिकरभ्रमरश्रेणिसंयुतम् ॥ १० ॥ मुक्तिप्रदंमुमुक्षूणांकामिनांसर्वभोगदम् ॥ वरांवरेण्यांवरदांभक्तानुग्रहकारिणीम् ॥ ११ ॥ श्रीविष्णोःपददात्रींचभजेविष्णुपदींसतीम् ॥ इत्यनेनैवध्यानेनध्यात्वात्रिपथगांशुभाम् ॥ १२ ॥ दत्त्वासंपूजयेद्ब्रह्मन्नुपचाराणिषोडश ॥ आसनंपाद्यमर्घंचस्नानीयंचाऽनुलेपनम् ॥ १३ ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यंतांबूलंशीतलंजलम् ॥ वसनंभूषणंमाल्यंगंधमाचमनीयकम् ॥ १४ ॥ मनोहरंसुतल्पंचदेयान्येतानिषोडश ॥ दत्त्वाभक्त्याचप्रणमेत्संस्तूयसंपुटांजलिः ॥ १५ ॥ संपूज्यैवंप्रकारेणसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ नारदउवाच ॥ श्रोतुमिच्छामिदेवेशलक्ष्मीकांतजगत्पते ॥ १६ ॥ विष्णोर्विष्णुपदीस्तोत्रंपापघ्नंपुण्यकारकम् ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिपापघ्नंपुण्यकारणम् ॥ १७ ॥ शिवसंगीतसंमुग्धश्रीकृष्णांगसमुद्भवाम् ॥ राधांगद्रवसंयुक्तांतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ १८ ॥ यज्जन्मसृष्टेरादौचगोलोकेरासमंडले ॥ सन्निधानेशंकरस्यतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ १९ ॥ गोपैर्गोपीभिराकीर्णेशुभेराधामहोत्सवे ॥ कार्तिकीपूर्णिमायांचतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २० ॥ कोटियोजनविस्तीर्णादैर्घ्येलक्षगुणाततः ॥ समावृतायागोलोकंतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २१ ॥ षष्टिलक्षयोजनायाततोदैर्घ्येचतुर्गुणा ॥ समावृतायावैकुंठेतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २२ ॥ त्रिंशल्लक्षयोजनायादैर्घ्येपंचगुणाततः ॥ आवृताब्रह्मलोकेयातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २३ ॥ त्रिंशल्लक्षयोजनायादैर्घ्येचतुर्गुणाततः ॥ आवृताशिवलोकेयातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २४ ॥ लक्षयोजनविस्तीर्णादैर्घ्येसप्तगुणाततः ॥ आवृताध्रुवलोकेयातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २५ ॥ लक्षयोजनविस्तीर्णादैर्घ्येपंचगुणाततः ॥ आवृताचंद्रलोकेयातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २६ ॥ षष्टिसहस्रयोजनायादैर्घ्येदशगुणाततः ॥ आवृतासूर्यलोकेयातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २७ ॥ लक्षयोजनविस्तीर्णादैर्घ्येपंचगुणाततः ॥ आवृतायातपोलोकेतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २८ ॥

शिवसंगीतेनसंमुग्धोमोहितोयःश्रीकृष्णस्तस्यांगसमुद्भवांराधांगद्रवेणसंयुतांराधांगजलेनसंयुताम् ॥१८॥१९॥ कार्तिक्यांपौर्णमास्यांराधामहोत्सवेयज्जन्मप्रथमतोऽभूदितिपूर्वानुवृत्त्यायोजनीयम् ॥ २० ॥ कोटियोजनेति॥अतिदीर्घातिविस्तृतेत्येवतात्पर्यंबोध्यम्॥नतुतावद्योजनदीर्घविस्तृतत्वे असंभवात्॥एवमेवोत्तरत्राऽपि॥ग्रंथार्थस्तुस्पष्टएव॥२१॥आयामेनषष्टिलक्षयोजनेत्यर्थः॥एवमुत्तरत्रबोध्यम् ॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥

॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ अथनारायणेउपरतेप्रथमंगंगायाजन्मगोलोकेकार्तिक्यांप

सहस्रयोजनायामादैर्घ्येदशगुणाततः ॥ आवृताजनलोकेयातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ २९ ॥ दशलक्षयोजनायादैर्घ्येपंचगुणाततः ॥ आवृतायामहर्लो केतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ ३० ॥ सहस्रयोजनायामादैर्घ्येशतगुणाततः ॥ आवृतायाचकैलासेतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ ३१ ॥ शतयोजनविस्तीर्णादे र्घ्येदशगुणाततः ॥ मंदाकिनीयेंद्रलोकेतांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ ३२ ॥ पातालेभोगवतीचैवविस्तीर्णादशयोजना ॥ ततोदशगुणादैर्घ्येतांगंगांप्रणमाम्य हम् ॥ ३३ ॥ क्रोशैकमात्रविस्तीर्णाततःक्षीणाचकुत्रचित् ॥ क्षितौचाऽलकनंदायातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ ३४ ॥ सत्येयाक्षीरवर्णाचत्रेतायामिंदुस न्निभा ॥ द्वापरेचंदनाभायातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ ३५ ॥ जलप्रभाकलौयाचनाऽन्यत्रपृथिवीतले ॥ स्वर्गेचनित्यंक्षीराभातांगंगांप्रणमाम्यहम् ॥ ॥ ३६ ॥ यत्तोयकणिकास्पर्शेपापिनांज्ञानसंभवः ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंकोटिजन्मार्जितंदहेत् ॥३७॥ इत्येवंकथिताब्रह्मन्गंगापद्यैकविंशतिः ॥ स्तोत्र रूपंचपरमंपापघ्नंपुण्यजीवनम् ॥ ३८ ॥ नित्यंयोहिपठेद्भक्त्यासंपूज्यचसुरेश्वरीम् ॥ सोऽश्वमेधफलंनित्यंलभतेनाऽत्रसंशयः ॥ ३९ ॥ अपुत्रोलभते पुत्रंभार्याहीनोलभेत्स्त्रियम् ॥ रोगात्प्रमुच्यतेरोगीबंधान्मुक्तोभवेद्ध्रुवम् ॥४०॥ अस्पष्टकीर्तिःसुयशामूर्खोभवतिपंडितः ॥ यःपठेत्प्रातरुत्थायगंगास्तो त्रमिदंशुभम् ॥ ४१ ॥ शुभंभवेच्चदुःस्वप्नेगंगास्नानफलंलभेत् ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ स्तोत्रेणाऽनेनगंगांचस्तुत्वाचैवभगीरथः ॥ ४२ ॥ जगामतांगृ हीत्वाचयत्रनष्टाश्चसागराः ॥ वैकुंठंतेययुस्तूर्णंगंगायाःस्पर्शवायुना ॥ ४३ ॥ भगीरथेनसानीतातेनभागीरथीस्मृता ॥ इत्येवंकथितंसर्वंगंगोपाख्यानमु त्तमम् ॥ ४४ ॥ पुण्यदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ नारदउवाच ॥ कथंगंगात्रिपथगाजाताभुवनपावनी ॥ ४५ ॥ कुत्रवाकेनविधिनातत्स र्वंवदमेप्रभो ॥ तत्रस्थाश्चजनायेयेतेचर्किचक्रुरुत्तमम् ॥ ४६ ॥ एतत्सर्वंतुविस्तीर्णंकृत्वावक्तुमिहाऽर्हसि ॥ नारायणउवाच ॥ कार्तिक्यांपूर्णिमायांतु राधायाःसुमहोत्सवः ॥ ४७ ॥ कृष्णःसंपूज्यतांराधामुवासरासमंडले ॥ कृष्णेनपूजितांतांतुसंपूज्यहृष्टमानसाः ॥४८॥ ऊषुर्ब्रह्मादयःसर्वेऋषयःशौनका दयः ॥ एतस्मिन्नंतरेकृष्णसंगीताचसरस्वती ॥ ४९ ॥जगौसुंदरतालेनवीणयाचमनोहरम्॥तुष्टोब्रह्मादंदौतस्यैरत्नेंद्रसारहारकम्॥५०॥ शिवोमणींद्रसारं तुसर्वब्रह्मांडदुर्लभम्॥कृष्णःकौस्तुभरत्नंचसर्वरत्नात्परंवरम्॥५१॥अमूल्यरत्ननिर्माणंहारसारंचराधिका॥नारायणश्चभगवान्ददौमालांमनोहराम् ॥ ५२ ॥

र्णिमायांश्रीगोपालसुंदरीरूपकृष्णशरीरात्कथंजातमित्यादिकंपृच्छति नारदउवाच ॥ कथंगंगात्रिपथगेति ॥ ४५ ॥ तत्रस्थास्तल्लोकस्थाः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ऊषुःसंपूज्यस्थिताइत्यर्थः ॥ कृष्णसंगीताकृष्णसंबंधिनीसंगीतशास्त्राधिष्ठात्रीत्यर्थः ॥ ४९ ॥ हारकंरत्नहारमित्यर्थः ॥ ५० ॥ मणिसारंसर्वोत्तमंमणिम् ॥ ५१ ॥ हारसारंहारश्रेष्ठम् ॥ ५२ ॥

विष्णुमायाब्रह्ममायामूलप्रकृतिर्मूलप्रकृतेःसाक्षादुद्भवान्मूलप्रकृतित्वम् ॥ ५३ ॥ ब्रह्मभक्तिंपरमात्मभक्तिंभवेप्रपंचे ॥ ५४ ॥५५॥कृष्णसंगीतंरासोल्लासस्यवर्णनंयस्मिंस्तादृशंगोपालसुंदर्यात्मकक्रु
ष्णोद्देश्यकंसंगीतंगानमित्यर्थः ॥ एतस्यकृष्णस्यगोपालसुंदर्यात्मकत्वेनपूर्वमभिधानान्नवमस्कंधेसर्वत्रकृष्णशब्देनगोपालसुंदर्यात्मककृष्णस्यैवाऽत्रग्रहणमितिबोध्यम् ॥ ५६॥ ५७ ॥ सर्वंतीर्थमिति
॥ लोकोद्धारार्थंराधाकृष्णस्तीर्थरूपोजातइत्यर्थः ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ अयमेववांछितोवरइत्यर्थः ॥ ६० ॥ सर्वात्माऽहमिति ॥ अहंसर्वात्मासर्वव्यापकोऽस्म्येव नकदाचिन्ममभवतांचवियोगोऽस्ति
तथेयंराधिकाशक्तिरपिसर्वव्यापिकाऽस्त्येवेतिनतयाऽपिभवतांवियोगोऽस्ति केवलमावयोर्देहेनैवभवतांवियोगोजातस्तत्रमिथ्यादेहेनकिंकर्तव्यंभवतामस्ति नकिंचिदपीत्यर्थः ॥ ६१ ॥ अथाऽपि

अमूल्यरत्ननिर्माणंलक्ष्मीःकनककुंडलम् ॥ विष्णुमायाभगवतीमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ ५३ ॥ दुर्गानारायणीशानाब्रह्मभक्तिंसुदुर्लभाम् ॥ धर्मबुद्धिंचध
र्मश्चयशश्चविपुलंभवे ॥ ५४ ॥ वह्निशुद्धांशुकंवह्निर्वायुश्चमणिनूपुरान् ॥ एतस्मिन्नंतरेशंभुर्ब्रह्मणाप्रेरितोमुहुः ॥ ५५ ॥ जगौश्रीकृष्णसंगीतंरासोल्लासस
मन्वितम् ॥ मूर्छांप्रापुःसुराःसर्वेचित्रपुत्तलिकायथा ॥ ५६ ॥ कष्टेनचेतनांप्राप्यददृशूरासमंडले ॥ स्थलंसर्वंजलाकीर्णंराधाकृष्णविहीनकम् ॥ ५७ ॥
अत्युच्चैरुरुदुःसर्वेगोपागोप्यःसुराद्विजाः ॥ ध्यानेनब्रह्माबुबुधेसर्वंतीर्थमभीप्सितम् ॥ ५८ ॥ गतश्चराधयासार्धंश्रीकृष्णोद्रवतामिति ॥ ततोब्रह्मादयःस
र्वेतुष्टुवुःपरमेश्वरम् ॥ ५९ ॥ स्वमूर्तिंदर्शयविभोवांछितंवरमेवनः ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रवाग्बभूवाऽशरीरिणी ॥ ६० ॥ तामेवशुश्रुवुःसर्वेसुव्यक्तांमधुरान्वि
ताम् ॥ सर्वात्माऽहमियंशक्तिर्भक्तानुग्रहविग्रहा ॥ ६१ ॥ ममाऽप्यस्याश्चदेहेनकर्तव्यंचकिमावयोः ॥ मनवोमानवाःसर्वेमुनयश्चैववैष्णवाः ॥ ६२ ॥ म
न्मंत्रपूतामांद्रष्टुमागमिष्यंतिमत्पदम् ॥ मूर्तिंद्रष्टुंचसुव्यक्तांयदीच्छथसुरेश्वराः ॥ ६३ ॥ करोतुशंभुस्तत्रैवंमदीयंवाक्यपालनम्॥स्वयंविधातस्त्वंब्रह्मन्ना
ज्ञांकुरुजगद्गुरुम् ॥ ६४ ॥ कर्तुंशास्त्रविशेषंचवेदांगंसुमनोहरम् ॥ अपूर्वमंत्रनिकरैःसर्वाभीष्टफलप्रदैः ॥ ६५ ॥ स्तोत्रैश्चनिकरैर्ध्यानैर्युतंपूजाविधिक्रमैः॥
मन्मंत्रकवचस्तोत्रंकृत्वायत्नेनगोपनम् ॥६६॥ भवंतिविमुखायेनजनामांतत्करिष्यति ॥ सहस्रेषुशतेष्वेकोमन्मंत्रोपासकोभवेत् ॥६७॥जनामन्मंत्रपूता
श्चगमिष्यंतिचमत्पदम्॥अन्यथानभविष्यंतिसर्वेगोलोकवासिनः॥६८॥निष्फलंभवितासर्वंब्रह्मांडंचैवब्रह्मणः॥जनाःपंचप्रकाराश्चयुक्ताःस्रष्टुंभवेभवे॥६९॥

ममभक्तानांदर्शनार्थंमन्मूर्तिरपेक्षितेतीच्छथयदि तदायन्मयोच्यतेतत्कर्तव्यमित्याह मनवइति ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ स्वयंविधातरिति ॥ हेविधातस्त्वंजगद्गुरुंशिवंप्रत्याज्ञांकुरु ॥ ६४ ॥ किंविषया
मितिचेत्तत्राह कर्तुमिति ॥ शास्त्रंसात्वतंतंत्रमित्यर्थः ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ भवंतीति ॥ येनगोपनेनजनाःपापिष्ठामयिविमुखाभविष्यंतितद्गोपनंकरिष्यतिकरोत्वित्यर्थः ॥ सर्वथागोपनेशास्त्रप्रणयनं
व्यर्थमेवस्यादितिचेत्पुण्यवतांसाधूनामग्रेप्रकाशंकरोत्वित्यभिप्रायेणाह सहस्रेष्विति ॥ ६७ ॥ अन्यथाममशास्त्राभावे ॥ ६८ ॥ ननुकेषांचिदग्रेप्रकाशनेऽपिपरंपरयासर्वत्रप्रकाशोभविष्यतिततश्च
सर्वेऽपिगोलोकवासिनोभविष्यंतितदाब्रह्मांडंनिष्फलंप्राणिनामभावात्स्यादितिचेत्त्वंहेब्रह्मन्पंचप्रकारान्सात्विकादिभेदेननानाविधाञ्जनान्कुरु ॥ कर्मवशात्तदातेजनाःपापबाहुल्यात्प्रकाशमानमपितं
त्रंनग्रहीष्यंति ततश्चनब्रह्मांडांतर्गतलोकानामभावेनब्रह्मांडंनिष्फलंस्यादित्यभिप्रायेणाह निष्फलंचेति ॥ ६९ ॥

हेब्रह्मन्निदंमच्छास्त्रंकर्तुंशिवोयदिप्रतिज्ञांकरिष्यतिततोमन्मूर्तिदर्शनंस्यादित्याह इदंकर्तुमिति ॥ ७० ॥ ७१ ॥७२ ॥ स्वीकारमिति गंगाजलंहस्तेगृहीत्वाशपथपुरःसरंप्रतिज्ञांकृतवानित्यर्थः ॥ प्रतिज्ञास्वरूपमाह संयुक्तमिति ॥ विष्णुमायायाराधायामंत्रैर्वैःसहितंशास्त्रंविष्णुमंत्रविषयंवेदसारंवेदाविरुद्धंकरिष्यामीत्यर्थः ॥ ७३ ॥ गंगाजलेनशपथंकृत्वातत्कार्याकरणेमहाननर्थइतिदर्शयि तुंशिवेनगंगाजलंगृहीतमित्यभिप्रायेणाऽह गंगातोयमिति॥ ७४॥हेब्रह्मन्हेनारदेतिनारायणोक्तिः ॥७५॥७६॥ मुक्तिदीपंमुक्तिप्रकाशकंसात्वतंतंत्रमित्यर्थः ॥७७॥ सएवश्रीकृष्णएवद्रवरूपागंगेत्युच्य

पृथिवीवासिनःकेचित्केचित्स्वर्गेनिवासिनः॥ इदंकर्तुंमहादेवःकरोतिदेवसंसदि॥ ७०॥ प्रतिज्ञांसुदृढांसद्यस्ततोमूर्तिंचद्रक्ष्यति॥ इत्येवमुक्त्वागगनेवि ररामसनातनः॥ ७१॥ तच्छ्रुत्वाजगतांधातातमुवाचशिवंमुदा॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वाज्ञानेशोज्ञानिनांवरः॥७२॥ गंगातोयंकरेकृत्वास्वीकारंचचकार सः॥ संयुक्तंविष्णुमायायामंत्रैर्वैःशास्त्रमुत्तमम्॥ ७३॥ वेदसारंकरिष्यामिप्रतिज्ञापालनायच॥ गंगातोयमुपस्पृश्यमिथ्यायादिवदेज्जनः॥ ७४॥सया तिकालसूत्रंचयावद्वैब्रह्मणोवयः॥ इत्युक्तेशंकरेब्रह्मन्गोलोकेसुरसंसदि॥७५॥ आविर्बभूवश्रीकृष्णोराधयासहितस्ततः॥ तंसुदृष्ट्वाचसंहृष्टास्तुष्टुवुःपुरु षोत्तमम्॥ ७६॥ परमानंदपूर्णाश्चचक्रुश्चपुनरुत्सवम्॥ कालेनशंभुर्भगवान्मुक्तिदीपंचकारसः॥ ७७॥ इत्येवंकथितंसर्वंसुगोप्यंचसुदुर्लभम्॥ सएव द्रवरूपासागंगागोलोकसंभवा॥७८॥राधाकृष्णांगसंभूताभुक्तिमुक्तिफलप्रदा॥स्थानेस्थानेस्थापितासाकृष्णेनचपरात्मना॥७९॥कृष्णस्वरूपापरमासर्व ब्रह्मांडपूजिता॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेद्वादशोऽध्यायः॥ १२॥ ॥ नारदउवाच॥ कलेःपंचसहस्राब्देसमतीतेसुरेश्वर॥ क्वगतासाम हाभागतन्मेव्याख्यातुमर्हसि॥ १॥ नारायणउवाच॥ भारतंभारतीशापात्समागत्येश्वरेच्छया॥ जगामतत्रवैकुंठेशापांतेपुनरेवसा॥ २॥ भारतीभा रतंत्यक्त्वातज्जगामहरेःपदम्॥ पद्मावतीचशापांतेगंगासाचैवनारद॥ ३॥ गंगासरस्वतीलक्ष्मीश्चैतास्तिस्रःप्रियाहरेः॥ तुलसीसहिताब्रह्मंश्चतस्रःकीर्ति ताःश्रुतौ॥४॥नारदउवाच॥ केनोपायेनसादेवीविष्णुपादाब्जसंभवा॥ ब्रह्मकमंडलुस्थाचश्रुताशिवप्रियाचसा॥५॥बभूवसामुनिश्रेष्ठगंगानारायणप्रिया॥ अहोकेनप्रकारेणतन्मेव्याख्यातुमर्हसि॥६॥ श्रीनारायणउवाच॥पुराबभूवगोलोकेसागंगाद्रवरूपिणी॥ राधाकृष्णांगसंभूतातदंशातत्स्वरूपिणी॥ ७॥

तइत्यर्थः॥७८॥७९॥इतिश्रीदेवीभा०तिलकेनवमस्कंधेद्वादशोध्यायः॥ १२॥ ॥ षट्त्रिंशदधिकैःपद्यैःशतसंख्यैस्तुजाह्नवी॥ नारायणप्रियाजाताविस्तरादेतदुच्यते॥ १॥ कलेःपंचसहस्रांतेभु वंत्यक्त्वावैकुंठेगंगागमिष्यतीत्युक्तंतत्रगोलोकोद्भवागंगागोलोकंविहायकिमितिवैकुंठेगमिष्यतीत्यभिप्रायेणपृच्छति नारदउवाच कलेरिति॥ क्वगतेति॥ वैकुंठेइतिपूर्वमुक्तमपितन्मोषणंकृत्वेयमुक्तिः ॥१॥२॥पद्मावतीगंगाचोभेनद्यौवैकुंठेगतेइत्यर्थः॥ ३॥ननुगोलोकंविहायकिमितिवैकुंठंगताइतिचेद्वैकुंठवासिनोनारायणस्ययतएताश्चतस्रःस्त्रियोभवंतिततइत्याहगंगेति॥४॥तत्रगंगाकथंविष्णुपदाब्जा न्निर्गताकथंवानारायणस्त्रीजाताब्रह्मणाकथंकमंडलौस्थापिताशिवेनकथंमस्तकेधृतातत्सर्ववर्णयेत्याह नारदउवाच केनोपायेनेति॥शिवप्रियाशिववधूःकथंजाता ॥ ५ ॥६॥ तदंशाराधाकृष्णांशा॥७॥

अथद्वितीयांतानांप

द्रवोजलंतत्स्वामिनी ॥ ८ ॥ तप्तकांचनेति ॥ पूर्वस्फटिकरूपत्वेनवर्णनंत्वतिशुद्धत्वाभिप्रायेण ॥ ९ ॥ सुपीनाकठिनाश्रोणिर्यस्याः ॥ सुनितंबयुगंबरंवस्त्रंयस्याः ॥ १० ॥

द्रवाधिष्ठातृदेवीयारूपेणाऽप्रतिमाभुवि ॥ नवयौवनसंपन्नासर्वाभरणभूषिता ॥ ८ ॥ शरन्मध्याह्नपद्मास्यासस्मितासुमनोहरा ॥ तप्तकांचनवर्णाभाशरच्चंद्रसमप्रभा ॥ ९ ॥ स्निग्धाप्रभाऽतिसुस्निग्धाशुद्धसत्त्वस्वरूपिणी ॥ सुपीनकठिनश्रोणिःसुनितंबयुगंवरा ॥ १० ॥ पीनोन्नतंसुकठिनंस्तनयुग्मंसुवर्तुलम् ॥ सुचारुनेत्रयुगलंसकटाक्षंसुवंक्रिमम् ॥ ११ ॥ वंक्रिमंकवरीभारंमालतीमाल्यसंयुतम् ॥ सिंदूरबिंदुललितंसार्धंचंदनबिंदुभिः ॥ १२ ॥ कस्तूरीपत्रिकायुक्तंगंडयुग्मंमनोरमम् ॥ बंधूककुसुमाकारमधरोष्ठंचसुंदरम् ॥ १३ ॥ पक्वदाडिमबीजाभदंतपंक्तिसमुज्ज्वलम् ॥ वाससीवह्निशुद्धेचनीवियुक्तेचबिभ्रती ॥ १४ ॥ सासकामाकृष्णपार्श्वंसमुवासमुलज्जिता ॥ वाससामुखमाच्छाद्यलोचनाभ्यांविभोर्मुखम् ॥ १५ ॥ निमेषरहिताभ्यांचपिबंतीसततंमुदा ॥ प्रफुल्लवदनाहर्षान्नवसंगमलालसा ॥ १६ ॥ मूर्छिताप्रभुरूपेणपुलकांकितविग्रहा ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रविद्यमानाचराधिका ॥ १७ ॥ गोपीत्रिंशत्कोटियुक्ताकोटिचंद्रसमप्रभा ॥ कोपेनारक्तपद्मास्यारक्तपंकजलोचना ॥ १८ ॥ पीतचंपकवर्णाभागजेंद्रमंदगामिनी ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणनानाभूषणभूषिता ॥ १९ ॥ अमूल्यरत्नखचितममूल्यंवह्निशौचकम् ॥ पीतवस्त्रस्ययुगलंनीवियुक्तंचबिभ्रती ॥ २० ॥ स्थलपद्मप्रभामुष्टंकोमलंचसुरंजितम् ॥ कृष्णदत्तार्घ्यसंयुक्तंविन्यसंतीपदांबुजम् ॥ २१ ॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणविमानादवरुह्यसा ॥ सेव्यमानाचऋषिभिःश्वेतचामरवायुना ॥ २२ ॥ कस्तूरीबिंदुभिर्युक्तंचंदनेनसमन्वितम् ॥ दीप्तदीपप्रभाकारंसिंदूरंबिंदुशोभितम् ॥ २३ ॥ दधतीभालमध्येचसीमंताधःस्थलोज्ज्वले ॥ पारिजातप्रसूनानांमालायुक्तंसुवंक्रिमम् ॥ २४ ॥ सुचारुकवरीभारंकंपयंतीसुकंपिता ॥ सुचारुरागसंयुक्तमोष्ठंकंपयतीरुषा ॥ २५ ॥ गत्वोवासकृष्णपार्श्वेरत्नसिंहासनेशुभे ॥ सखीनांचसमूहैश्चपरिपूर्णाविभोःप्रिया ॥ २६ ॥ तांदृष्ट्वाचसमुत्तस्थौकृष्णःसादरपूर्वकम् ॥ संभाष्यमधुरालापैःसस्मितश्चससंभ्रमः ॥ २७ ॥ प्रणेमुरतिसंत्रस्तागोपानम्रात्मकंधराः ॥ तुष्टुवुस्तेचभक्त्याचतुष्टावपरमेश्वरः ॥ २८ ॥ उत्थायगंगासहसास्तुतिंबहुचकारसा ॥ कुशलंपरिपप्रच्छभीताऽतिविनयेनच ॥ २९ ॥ नम्रभागस्थितात्रस्ताशुष्ककंठोष्ठतालुका ॥ ध्यानेनशरणायत्ताश्रीकृष्णचरणांबुजे ॥ ३० ॥ तांहृत्पद्मस्थितांकृष्णोभीतायैचाऽभयंददौ ॥ बभूवस्थिरचित्तासासर्वेश्वरवरेणच ॥ ३१ ॥ ऊर्ध्वसिंहासनस्थांचराधांगंगाददर्शसा ॥ सुस्निग्धांसुखदृश्यांचज्वलंतींब्रह्मतेजसा ॥ ३२ ॥

दानांबिभ्रतीत्यनेनाऽन्वयः ॥ वंक्रिमंवामम् ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ द्रवरूपिणीगंगा मूर्तिंधृत्वाकृष्णसन्निधौकामातुरास्थितेतिसमुदायार्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ गंगांपतीमवलोक्यराधाकोपिताजातेत्याह कोपेनेति ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ नम्रभागोनीचस्थानम् ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

द्वादशवर्षवयोवतीकन्याचासावभिनवयौवनाचेत्यर्थः ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ महालक्ष्मींराधाम् ॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥ कृष्णेनपूर्वंकृतानपराधाननुवदतिदृष्ट

असंख्यब्रह्मणःकर्त्रीमादिसृष्टेःसनातनीम्॥सदाद्वादशवर्षीयांकन्याभिनवयौवनाम्॥३३॥विश्ववृंदेनिरुपमांरूपेणचगुणेनच॥शांतांकांतामनंतांतामाद्यंत रहितांसतीम्॥३४॥शुभांसुभद्रांसुभगांस्वामिसौभाग्यसंयुताम् ॥ सौंदर्यसुंदरींश्रेष्ठांसर्वासुसुंदरीषुच ॥३५॥ कृष्णार्धांगांकृष्णसमांतेजसावयसात्विषा॥ पूजितांचमहालक्ष्मींलक्ष्म्यालक्ष्मीश्वरेणच ॥ ३६ ॥ प्रच्छाद्यमानांप्रभयासभामीशस्यसुप्रभाम् ॥ सखीदत्तंचतांबूलंभुक्तवतींचदुर्लभम् ॥ ३७ ॥ अ जन्यांसर्वजननींधन्यांमान्यांचमानिनीम् ॥ कृष्णप्राणाधिदेवींचप्राणप्रियतमांरमाम् ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वाराकेश्वरींतृप्तिंनजगामसुरेश्वरी ॥ निमेषरहिताभ्यां चलोचनाभ्यांपपौचताम् ॥ ३९ ॥ एतस्मिन्नंतरेराधाजगदीशमुवाचसा ॥ वाचामधुरयाशांताविनीतासस्मितामुने ॥ ४० ॥ राधोवाच ॥ केयंप्राणे शकल्याणीसस्मितात्वन्मुखांबुजम् ॥ पश्यंतीसस्मितंपार्श्वेसकामावक्रलोचना ॥ ४१ ॥ मूर्च्छांप्राप्नोतिरूपेणपुलकांकितविग्रहा ॥ वस्त्रेणमुखमाच्छा द्यनिरीक्षंतीपुनःपुनः ॥ ४२ ॥ त्वंचाऽपितांसंनिरीक्ष्यसकामःसस्मितःसदा ॥ मयिजीवतिगोलोकेभूतादुर्वृत्तिरीदृशी ॥ ४३ ॥ त्वमेवचैवदुर्वृत्तंवारंवारं करोषिच ॥ क्षमांकरोमिप्रेम्णाचस्त्रीजातिःस्निग्धमानसा ॥ ४४ ॥ संगृह्येमांप्रियामिष्टांगोलोकाद्गच्छलंपट ॥ अन्यथानहितेभद्रंभविष्यतिव्रजेश्वर ॥ ॥ ४५ ॥ दृष्टस्त्वंविरजायुक्तोमयाचंदनकानने ॥ क्षमाकृतामयापूर्वंसखीनांवचनादहो ॥ ४६ ॥ त्वयामच्छब्दमात्रेणतिरोधानंकृतंपुरा ॥ देहंतत्या जविरजानदीरूपाबभूवसा ॥ ४७ ॥ कोटियोजनविस्तीर्णाततोदैर्घ्येचतुर्गुणा ॥ अद्याऽपिविद्यमानासातवसत्कीर्तिरूपिणी ॥ ४८ ॥ गृहंमयिगतायांच पुनर्गत्वातदंतिके ॥ उच्चैरुरोदविरजेविरजेचेतिसंस्मरन् ॥ ४९ ॥ तदातोयात्समुत्थायसायोगात्सिद्धयोगिनी ॥ सालंकारामूर्तिमतीददौतुभ्यंचद र्शनम् ॥ ५० ॥ ततस्तांचसमाक्षिप्यवीर्याधानंकृतंत्वया ॥ ततोबभूवुस्तस्यांचसमुद्राःसप्तएवच ॥ ५१ ॥ दृष्टस्त्वंशोभयागोप्यायुक्तश्चंपककानने ॥ सद्योमच्छब्दमात्रेणतिरोधानंकृतंत्वया ॥ ५२ ॥ शोभादेहंपरित्यज्यजगामचंद्रमंडले ॥ ततस्तस्याःशरीरंचस्निग्धंतेजोबभूवह ॥ ५३ ॥ संविभज्यत्व यादत्तंहृदयेनविदूयता ॥ रत्नायकिंचित्स्वर्णायकिंचिन्मणिवरायच ॥५४॥ किंचित्स्त्रीणांमुखाब्जेभ्यःकिंचिद्राज्ञेचकिंचन ॥ किंचित्किसलयेभ्यश्चपु ष्पेभ्यश्चाऽपिकिंचन ॥ ५५ ॥ किंचित्फलेभ्यःपक्वेभ्यःसस्येभ्यश्चाऽपिकिंचन ॥ नृपदेवगृहेभ्यश्चसंस्कृतेभ्यश्चकिंचन ॥ ५६ ॥

स्त्वमिति॥विरजानाम्नीकाचिद्गोपी॥४६॥देहंतत्याजेति॥राधात्रासादित्यर्थः॥४७॥कोटियोजनेति॥इयमुक्तिरतिशयदीर्घविस्तृतत्वेएव नतुतावत्प्रमाणदीर्घविस्तृतत्वेतात्पर्यम् ॥४८॥ तदंतिकेविरजा नदीसमीपेत्वंपुनर्गत्वेत्यर्थः॥४९ ५०॥समाक्षिप्यआकृष्यमिथुनीभूय॥सप्तसमुद्रास्तदधिष्ठातारःपुरुषाः॥५१॥द्वितीयमपराधमाह दृष्टस्त्वमिति॥५२॥स्निग्धंशीतलंकोमलंवा॥५३॥५४॥५५॥६५॥

तृतीयमपराधमाह दृष्टस्त्वमिति ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ चतुर्थमपराधमाह शांतीति ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ मयिराधिकायाम् ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ पंचममप

प्रभादेहंपरित्यज्य किंचिन्नूतनपत्रेभ्योदुग्धेभ्यश्चाऽपिकिंचन ॥ दृष्टस्त्वंप्रभयागोप्यायुक्तोवृंदावनेवने ॥५७॥ सद्योमच्छन्दमात्रेणतिरोधानंकृतंत्वया ॥ प्रभादेहंपरित्यज्य जगामसूर्यमंडले ॥५८॥ ततस्तस्याःशरीरंचतीव्रंतेजोबभूवह ॥ संविभज्यत्वयादत्तंप्रेम्णाप्ररुदतापुरा ॥५९॥ विसृष्टंचक्षुषोःकृष्णलज्जयामद्भयेनच ॥ हुताशनायकिंचिच्चयक्षेभ्यश्चाऽपिकिंचन ॥६०॥ किंचित्पुरुषसिंहेभ्योदेवेभ्यश्चाऽपिकिंचन ॥ किंचिद्विष्णुजनेभ्यश्चनागेभ्योऽपिचकिंचन ॥ ६१ ॥ ब्राह्मणेभ्योमुनिभ्यश्चतपस्विभ्यश्चकिंचन ॥ स्त्रीभ्यःसौभाग्ययुक्ताभ्योयशस्विभ्यश्चकिंचन ॥६२॥ तत्तुदत्त्वाचसर्वेभ्यःपूर्वंप्ररुदितंत्वया ॥ शांतिगोप्यायुतस्त्वंचदृष्टोऽसिरासमंडले ॥६३॥ वसंतेपुष्पशय्यायांमाल्यवांश्चंदनोक्षितः ॥ रत्नप्रदीपैर्युक्तेचरत्ननिर्माणमंदिरे ॥ ६४ ॥ रत्नभूषणभूषाढ्योरत्नभूषितयासह ॥ तयादत्तंचतांबूलंभुक्तवांश्चपुराविभो ॥६५॥ सद्योमच्छन्दमात्रेणतिरोधानंकृतंत्वया ॥ शांतिर्देहंपरित्यज्यभियालीनात्वयिप्रभो ॥६६॥ ततस्तस्याःशरीरंचगुणश्रेष्ठंबभूवह ॥ संविभज्यत्वयादत्तंप्रेम्णाप्ररुदतापुरा ॥ ६७ ॥ विश्वेतुविपिनेकिंचिद्ब्रह्मणेचमयिप्रभो ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपायैकिंचिल्लक्ष्म्यैपुराविभो ॥६८॥ त्वन्मंत्रोपासकेभ्यश्चशाक्तेभ्यश्चाऽपिकिंचन ॥ तपस्विभ्यश्चधर्मायधर्मिष्ठेभ्यश्चकिंचन ॥६९॥ मयापूर्वंचत्वंदृष्टोगोप्याचक्षमयासह ॥ सुवेषयुक्तोमालावान्गंधचंदनचर्चितः ॥७०॥ रत्नभूषितयागंधचंदनोक्षितयासह ॥ सुखेनमूर्छितस्तल्पेपुष्पचंदनचर्चिते ॥७१॥ श्लिष्टोनिद्रितयासद्यः सुखेननवसंगमात् ॥ मयाप्रबोधितासाचभवांश्चस्मरणंकुरु ॥ ७२ ॥ गृहीतंपीतवस्त्रंचमुरलीचमनोहरा ॥ वनमालाकौस्तुभश्चाऽप्यमूल्यंरत्नकुंडलम् ॥ ७३ ॥ पश्चात्प्रदत्तंप्रेम्णाचसखीनांवचनादहो ॥ लज्जयाकृष्णवर्णोऽभूद्भवान्पापेनयःप्रभो ॥ ७४ ॥ क्षमादेहंपरित्यज्यलज्जयापृथिवींगता ॥ ततस्तस्याःशरीरंचगुणश्रेष्ठंबभूवह ॥७५॥ संविभज्यत्वयादत्तंप्रेम्णाप्ररुदतापुनः ॥ किंचिद्दत्तंविष्णवेचवैष्णवेभ्यश्चकिंचन ॥ ७६ ॥ धार्मिकेभ्यश्चधर्मायदुर्बलेभ्यश्चकिंचन ॥ तपस्विभ्योऽपिदेवेभ्यःपंडितेभ्यश्चकिंचन ॥ ७७ ॥ एतत्तेकथितंसर्वंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ त्वद्गुणंचैवबहुशोनजानामिपरंप्रभो ॥७८॥ इत्येवमुक्त्वासाराधारक्तपंकजलोचना ॥ गंगांवक्तुंसमारेभेनम्रास्यांलज्जितांसतीम् ॥ ७९ ॥ गंगारहस्यंविज्ञाययोगेनसिद्धयोगिनी ॥ तिरोभूयसभामध्ये स्वजलंप्रविवेशसा ॥८०॥ राधायोगेनविज्ञायसर्वत्राऽवस्थितांचताम् ॥ पानंकर्तुंसमारेभेगंडूषात्सिद्धयोगिनी ॥ ८१ ॥ गंगारहस्यंविज्ञाययोगेनसिद्धयोगिनी ॥ श्रीकृष्णचरणांभोजेविवेशशरणंययौ ॥ ८२ ॥ गोलोकेसाचवैकुंठेब्रह्मलोकादिकेतथा ॥ ददर्शराधासर्वत्रनैवगंगांददर्शसा ॥ ८३ ॥

राधमाह मयापूर्वमिति ॥ ७० ॥ ७१ ॥ इतिपूर्वजातंसत्यंवानवेतिस्मर ॥ ७२ ॥ गृहीतंमयेतिशेषः ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ स्वजलंपूर्वमुत्पन्नम् ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥

जलशून्यंचेति गंगाजलस्यकृष्णेलीनत्वात् ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥

सर्वत्रजलशून्यंचशुष्कपंकंचगोलकम् ॥ जलजंतुसमूहैश्चमृतदेहैःसमन्वितम् ॥ ८४ ॥ ब्रह्माविष्णुशिवानंतधर्मेंद्रेंदुदिवाकराः ॥ मनवोमुनयःसर्वेदेवासिद्ध
तपस्विनः ॥ ८५ ॥ गोलोकंचसमाजग्मुःशुष्ककंठोष्ठतालुकाः ॥ सर्वेप्रणेमुर्गोविंदंसर्वेशंप्रकृतेःपरम् ॥८६॥ वरंवरेण्यंवरदंवरिष्ठंवरकारणम् ॥ गोपिका
गोपवृंदानांसर्वेषांप्रवरंप्रभुम् ॥ ८७ ॥ निरीहंचनिराकारंनिर्लिप्तंचनिराश्रयम् ॥ निर्गुणंचनिरुत्साहंनिर्विकारंनिरंजनम् ॥ ८८ ॥ स्वेच्छामयंचसाकारं
भक्तानुग्रहकारकम्॥सत्वस्वरूपंसत्येशंसाक्षिरूपंसनातनम् ॥८९॥ परंपरेशंपरमंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ प्रणम्यतुष्टुवुःसर्वेभक्तिनम्रात्मकंधराः ॥ ९० ॥
सगद्गदाःसाश्रुनेत्राःपुलकांकितविग्रहाः ॥ सर्वेसंस्तूयसर्वेशंभगवंतंपरात्परम् ॥ ९१ ॥ ज्योतिर्मयंपरंब्रह्मसर्वकारणकारणम् ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणचित्रसिं
हासनस्थितम् ॥ ९२ ॥ सेव्यमानंचगोपालैःश्वेतचामरवायुना ॥ गोपालिकानृत्यगीतंपश्यंतंसस्मितंमुदा ॥ ९३ ॥ प्राणाधिकप्रियतमराधावक्षःस्थल
स्थितम् ॥ तयाप्रदत्तंतांबूलंभुक्तवंतंसुवासितम् ॥ ९४ ॥ परिपूर्णतमंरासेददृशुश्चसुरेश्वरम् ॥ मुनयोमानवाःसिद्धास्तपसाचतपस्विनः ॥ ९५ ॥ प्रहृष्ट
मनसःसर्वेजग्मुःपरमविस्मयम् ॥ परस्परंसमालोक्यप्रोचुस्तेचचतुर्मुखम् ॥ ९६ ॥ निवेदितुंजगन्नाथंस्वाभिप्रायमभीप्सितम् ॥ ब्रह्मातद्वचनंश्रुत्वावि
ष्णुंकृत्वास्वदक्षिणे ॥ ९७ ॥ वामतोवामदेवंचजगामकृष्णसंनिधिम् ॥ परमानंदयुक्तंचपरमानंदरूपिणम् ॥९८॥ सर्वंकृष्णमयंधातादददर्शरासमंडले ॥
सर्वसमानवेषंचसमानासनसंस्थितम् ॥ ९९ ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंवनमालाविभूषितम् ॥ मयूरपिच्छचूडंचकौस्तुभेनविराजितम् ॥ १०० ॥ अतीवकम
नीयंचसुंदरंशांतविग्रहम् ॥ गुणभूषणरूपेणतेजसावयसात्विषा ॥१॥ परिपूर्णतमंसर्वंसर्वैश्वर्यसमन्वितम् ॥ किंसेव्यंसेवकंकिंवादृष्ट्वानिर्वक्तुमक्षमः ॥२॥
क्षणंतेजःस्वरूपंचरूपंतत्रास्थितंक्षणम् ॥ निराकारंचसाकारंददर्शद्विविधंक्षणम् ॥३॥ एकमेवक्षणंकृष्णंराधयारहितंपरम् ॥ प्रत्येकासनसंस्थंचतयासार्धं
चतत्क्षणम् ॥ ४ ॥ राधारूपधरंकृष्णंकृष्णरूपंकलत्रकम् ॥ किंस्त्रीरूपंचपुरुषंविधाताध्यातुमक्षमः ॥५॥ हृत्पद्मस्थंचश्रीकृष्णंध्यात्वाध्यानेनचक्षुषा ॥
चकारस्तवनंभक्त्यापरिहारमनेकधा ॥ ६ ॥ ततःस्वचक्षुरुन्मील्यपुनश्चतदनुज्ञया ॥ ददर्शकृष्णमेकंचराधावक्षःस्थलस्थितम् ॥ ७ ॥ स्वपार्षदैःपरि
वृतंगोपीमंडलमंडितम्॥पुनःप्रणेमुस्तंदृष्ट्वातुष्टुवुःपरमेश्वरम् ॥८॥ तदभिप्रायमाज्ञायतानुवाचपरमेश्वरः ॥ सर्वात्मासचसर्वज्ञःसर्वेशःसर्वभावनः॥१०९॥

॥ १०० ॥ १०१ ॥ किंसेव्यंसेवकंकिंवेति ॥ सर्वेषांतत्रत्यानांभगवत्समानरूपैश्वर्यवत्त्वात्दुर्ज्ञेयत्वमितिभावः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ कलत्रकंराधाकृष्णरूपेत्यर्थः ॥ एतेनप्रकृ
तिपुरुषयोरत्यंताभेदःसूचितः ॥ ५ ॥ परिहारमपराधक्षमापनम् ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ १०९ ॥

॥ ११० ॥ ११ ॥ राधाइमामितिच्छेदः ॥ यूयमिमांगंगांराधाप्रार्थनयानिर्भयांकुरुत ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ मुग्धयोर्मोहितयोः॥१५॥१६॥कलयाभूस्थायाइत्यन्वयः ॥१७॥ तदंबिकातस्यागं गायामातात्वमित्यर्थः ॥ १८ ॥ १९ ॥ १२० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ यत्पृष्टंगंगाकृष्णशरीरान्निर्गतासापदांबुजात्कथंजाताब्रह्मकमंडलौकथंगताशिवशिरसिकथंगतानारायणप्रियाकथंजातेतितत्सर्वं

श्रीभगवानुवाच ॥ आगच्छकुशलंब्रह्मन्नागच्छकमलापते ॥ इहागच्छमहादेवशश्वत्कुशलमस्तुवः ॥ ११० ॥ आगताहिमहाभागागंगानयनकारणात् ॥ गंगाचचरणांभोजेभयेनशरणंगता ॥११॥ राधेमांपातुमिच्छंतीदृष्ट्वामत्सान्निधानतः ॥ दास्यामीमांचभवतांयूयंकुरुतनिर्भयाम् ॥१२॥ श्रीकृष्णस्यवचः श्रुत्वासस्मितःकमलोद्भवः ॥ तुष्टावराधामाराध्यांश्रीकृष्णपरिपूजिताम् ॥ १३ ॥ वक्रैश्चतुर्भिःसंस्तूयभक्तिनम्रात्मकंधरः ॥ धाताचतुर्णांवेदानामुवाचच तुराननः॥१४॥ चतुराननउवाच ॥ गंगात्वदंगसंभूताप्रभोश्चरासमंडले ॥ युवयोर्द्रवरूपासामुग्धयोःशंकरस्वनात् ॥१५॥ कृष्णांशाचत्वदंशाचत्वत्कन्यासदृशीप्रिया ॥ त्वन्मंत्रग्रहणंकृत्वाकरोतुतवपूजनम् ॥ १६ ॥ भविष्यतिपतिस्तस्यावैकुंठेशश्चतुर्भुजः ॥ भूस्थायाःकलयातस्याःपतिर्लवणवारिधिः ॥ १७ ॥ गोलोकस्थाचयागंगासर्वत्रस्थातथांबिके ॥ तदंबिकात्वंदेवेशीसर्वदासात्वदात्मजा ॥ १८ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वास्वीचकारचसास्मिता ॥ बहिर्बभूवसाकृष्णपादांगुष्ठनखाग्रतः ॥ १९ ॥ तत्रैवसत्कृताशांतातस्थौतेषांचमध्यतः ॥ उवासतोयादुत्थायतदधिष्ठातृदेवता ॥ १२० ॥ तत्तोयंब्रह्मणाकिंचित्स्थापितंचकमंडलौ ॥ किंचिद्दधारशिरसिचंद्रार्धकृतशेखरः ॥ २१ ॥ गंगायैराधिकामंत्रंप्रददौकमलोद्भवः ॥ तत्स्तोत्रंकवचंपूजांविधानंध्यानमेवच ॥ २२ ॥ सर्वंतत्सामवेदोक्तंपुरश्चर्याक्रमंतथा ॥ गंगातामेवसंपूज्यवैकुंठंप्रययौसह ॥ २३ ॥ लक्ष्मीसरस्वतीगंगातुलसीविश्वपावनी ॥ एतानारायणस्यैवचतस्रोयोपितोमुने ॥ २४ ॥ अथतंसस्मितःकृष्णोब्रह्माणंसमुवाचसः ॥ सर्वकालस्यवृत्तांतंदुर्बोधमविपश्चिताम् ॥ २५ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ गृहाणगंगांहेब्रह्मन्हेविष्णोहेमहेश्वर ॥ शृणुकालस्यवृत्तांतंमत्तोब्रह्मन्निशामय ॥ २६ ॥ यूयंचयेऽन्येदेवाश्चमुनयोमनवस्तथा ॥ सिद्धायशस्विनश्चैवयेयेऽत्रैवसमागताः ॥ २७ ॥ एतेजीवंतिगोलोकेकालचक्रविवर्जिते ॥ जलप्लुतंसर्वविश्वंजातंकल्पक्षयोऽधुना ॥ २८ ॥ ब्रह्माद्यायेऽन्यविश्वस्थास्तेविलीनाऽधुनामयि ॥ वैकुंठंचविनासर्वंजलमग्नंचपद्मज ॥ २९ ॥ गत्वासृष्टिंकुरुपुनर्ब्रह्मलोकादिकंभवम् ॥ स्वंब्रह्मांडंविरचयपश्चाद्गंगाप्रयास्यति ॥ १३० ॥ एवमन्येषुविश्वेषुसृष्टौब्रह्मादिकंपुनः ॥ करोम्यहंपुनःसृष्टिंगच्छशीघ्रंसुरैःसह ॥ ३१ ॥ गतोवहुतरःकालोयुष्माकंचचतुर्मुखाः ॥ गताःकतिविधास्तेचभविष्यंतिचवेधसः ॥ १३२ ॥

विस्तरेणवर्णितंतदुपसंहरति लक्ष्मीःसरस्वतीति ॥ २४ ॥२५॥२६॥२७॥ कल्पक्षयोऽधुनेति खंडप्रलयःकेषांचिद्ब्रह्मांडानांजातइत्यर्थः ॥२८॥तदेवाऽऽह॥ब्रह्माद्याइति॥२९॥१३०॥३१॥ १३२ ॥

॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेत्रयोदशोऽध्यायः॥ १३॥ त्रयोविंशतिभिःपद्यैर्गंगाविष्णवोःपरस्परम् ॥संबंधस्तुकृतःकेनेत्येतदत्राभिधीयते ॥ १ ॥ पूर्वोक्तमनूद्यनारदःपृच्छति नारदउवाच लक्ष्मीःसरस्वतीति ॥१॥२॥ ३॥ राधाकृष्णांगयोःसंभूता॥४॥तदंगसंभवाकृष्णांगसंभवातंकृष्णंविनानाऽन्यंपतिंवृणोतीत्यर्थः॥५॥तर्ह्यत्रकिमर्थमागतेतिचेच्छृणुतत्रापीति॥इमांगं

इत्युक्त्वाराधिकानाथोजगामांतःपुरेमुने ॥ देवागत्वापुनःसृष्टिंचक्रुरेवप्रयत्नतः॥३३॥ गोलोकेचास्थितागंगावैकुंठेशिवलोकके ॥ ब्रह्मलोकेस्थिताऽन्यत्र यत्रयत्रपुरःस्थिता ॥ ३४ ॥ तत्रैवसागतागंगाचाऽऽज्ञयापरमात्मनः ॥ निर्गताविष्णुपादाब्जात्तेनविष्णुपदीस्मृता ॥ ३५ ॥ इत्येवंकथितंब्रह्मन्गंगोपाख्यानमुत्तमम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ३६ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेगंगोपाख्यानंनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ ॥ १३ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ लक्ष्मीःसरस्वतीगंगातुलसीविश्वपावनी ॥ एतानारायणस्यैवचतस्रश्चप्रियाइति ॥१॥ गंगाजगामवैकुंठमिदमेवश्रुतंमया॥ कथंसातस्यपत्नीचबभूवेतिचनश्रुतम् ॥ २ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ गंगाजगामवैकुंठंतत्पश्चाज्जगतांविधिः ॥ गत्वोवाचतयासार्धंप्रणम्यजगदीश्वरम् ॥ ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ राधाकृष्णांगसंभूतायादेवीद्रवरूपिणी ॥ नवयौवनसंपन्नासुशीलासुंदरीवरा ॥ ४ ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपाचक्रोधाहंकारवर्जिता ॥ तदंगसंभवानाऽन्यंवृणोतीयंचतंविना ॥ ५ ॥ तत्राऽतिमानिनीराधासाचतेजस्विनीवरा ॥ समुद्युक्तापातुमिमांभीतेयंबुद्धिपूर्वकम् ॥६॥विवेशचरणांभोजे कृष्णस्यपरमात्मनः ॥ सर्वत्रगोलकंशुष्कंदृष्ट्वाऽहमगमंतदा ॥ ७ ॥ गोलोकेयत्रकृष्णश्चसर्ववृत्तांतप्राप्तये ॥ सर्वांतरात्मासर्वेषांज्ञात्वाऽभिप्रायमेवच ॥ ॥८॥ बहिश्चकारगंगांचपादांगुष्ठनखाग्रतः ॥ दत्त्वाऽस्यैराधिकामंत्रंपूरयित्वाचगोलकान् ॥ ९ ॥ प्रणम्यतांचराधेशंगृहीत्वाऽत्राऽऽगमंप्रभो ॥ गांधर्वेणविवाहेनगृहाणेमांसुरेश्वरीम् ॥ १० ॥ सुरेश्वरेषुरसिकेरसिकेयंसमागता ॥ त्वंरत्नंपुंसुदेवेशस्त्रीरत्नंस्त्रीष्वियंसती ॥ ११ ॥ विदग्धायाविदग्धेनसंगमोगुणवान्भवेत् ॥ उपस्थितांस्वयंकन्यांनगृह्णातीहयःपुमान् ॥ १२ ॥ तंविहायमहालक्ष्मीरुष्टायातिनसंशयः ॥ योभवेत्पंडितःसोऽपिप्रकृतिंनावमन्यते ॥ ॥ १३ ॥ सर्वेप्राकृतिकाःपुंसःकामिन्यःप्रकृतेःकलाः ॥ त्वमेवभगवान्नाथोनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ १४ ॥ अर्धांगद्विभुजःकृष्णोयोऽर्धांगेनचतुर्भुजः ॥ कृष्णवामांगसंभूताबभूवराधिकापुरा ॥ १५ ॥ दक्षिणांशःस्वयंसाचवामांशःकमलातथा ॥ तेनेयंत्वांवृणोत्येवयतस्त्वद्देहसंभवा ॥ १६ ॥

गांपातुंभक्षितुंसमुद्युक्तायदातदेयंभीतासतीकृष्णस्यचरणेविवेशगुप्ताबभूव॥६॥७॥८॥९॥१०॥रसिकेत्वयि ॥११॥१२॥१३॥प्राकृतिकामूलप्रकृतेरुद्भूताःकामिन्योपिप्रकृतेःकलाःमूलप्रकृतेरेवोद्भूताः अतःपरस्परमेकत्वादवमानोनकर्तव्यइत्यर्थः॥तदुक्तंपुराणांतरे॥स्त्रियस्तुष्टाःस्त्रियोरुष्टास्तुष्टारुष्टाश्चदेवताः ॥ वर्धयंतिकुलंतुष्टानाशयंत्यपमानिताइति॥ननुकृष्णासक्तेयंकथंमांवरितुमागतेतिचेद्युवयोः कृष्णनारायणयोः पूर्वोक्तोत्पत्त्यनुसारेणैकत्वादित्याह त्वमेवेति॥१४॥१५॥साचराधिकादक्षिणांशः ॥ वामांशःकमला ॥ येनकारणेनैवंरीत्योभयोःकृष्णनारायणयोरभेदस्तेनकारणेनेत्यर्थः ॥१६॥

यथामूलप्रकृतियुक्तःपुरुषःपरमात्माएकस्तथास्त्रीपुंसोरेकांगमेवभवतीत्यर्थः ॥ १७ ॥ १८ ॥ उपसंहरति गंगेति ॥ एवंप्रकारेणपृथ्वींगता पुनःस्वस्थानंवैकुंठंगता ॥ १९ ॥ २० ॥ वर्जितानिवा रितापिताअपितांगंगांवाणीसरस्वतीनित्यमीर्ष्यतिद्वेष्टि ॥ गंगातुनचसरस्वतींद्वेष्टि सर्वोऽयंपूर्वोक्तकथोपसंहारः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥

एकांगंचैवस्त्रीपुंसोर्यथाप्रकृतिपूरुषौ ॥ इत्येवमुक्त्वाधातातांतंसमर्प्यजगामसः ॥ १७ ॥ गांधर्वेणविवाहेनतांजग्राहहरिःस्वयम् ॥ नारायणःकरंधृत्वा पुष्पचंदनचर्चितम् ॥ १८ ॥ रेमेरमापतिस्तत्रगंगयासहितोमुदा ॥ गंगापृथ्वींगतायासास्वस्थानंपुनरागता ॥ १९ ॥ निर्गताविष्णुपादाब्जात्तेनाविष्णु पदीतिच ॥ मूर्च्छांसंप्रापसादेवीनवसंगमलीलया ॥ २० ॥ रसिकासुखसंभोगाद्रसिकेश्वरसंयुता ॥ तांदृष्ट्वादुःखितावाणीपद्मयावर्जिताऽपिच ॥ २१ ॥ नित्यमीर्ष्यतितांवाणीनचगंगासरस्वतीम् ॥ गंगाशशापकोपेनभारतेचहरिप्रिया ॥ २२॥गंगयासहतस्यैवतिस्रोभार्यारमापतेः ॥ सार्धंतुलस्यापश्चाच्चच तस्यश्चाऽभवन्मुने ॥ २३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ नारायणप्रियासाध्वीकथंसाचबभूवह ॥ तुलसीकुत्रसंभूताकावासापूर्वजन्मनि ॥ १ ॥ कस्यवासाकुलेजाताकस्यकन्याकुलेसती ॥ केनवातपसासाचसंप्राप्ताप्रकृतेःपरम् ॥ २ ॥ निर्विका रंनिरीहंचसर्वविश्वस्वरूपकम् ॥ नारायणंपरंब्रह्मपरमेश्वरमीश्वरम् ॥ ३ ॥ सर्वाराध्यंचसर्वेशंसर्वज्ञंसर्वकारणम् ॥ सर्वाधारंसर्वरूपंसर्वेषांपरिपालकम् ॥ ४ ॥ कथमेतादृशींदेवींवृक्षत्वंसमवापह ॥ कथंसाऽप्यसुरग्रस्तासंबभूवतपस्विनी ॥ ५ ॥ सुस्निग्धंमेमनोलोलंप्रेरयन्मांमुहुर्मुहुः ॥ छेत्तुमर्हसिसं देहंसर्वसंदेहभंजन ॥ ६ ॥ नारायणउवाच ॥ मनुश्चदक्षसावर्णिःपुण्यवान्वैष्णवःशुचिः ॥ यशस्वीकीर्तिमांश्चैवविष्णोरंशसमुद्भवः ॥ ७ ॥ तत्पुत्रोब्र ह्मसावर्णिर्धर्मिष्ठोवैष्णवःशुचिः ॥ तत्पुत्रोधर्मसावर्णिर्वैष्णवश्चजितेंद्रियः ॥ ८ ॥ तत्पुत्रोरुद्रसावर्णिर्भक्तिमान्विजितेंद्रियः ॥ तत्पुत्रोदेवसावर्णिर्विष्णुव्र तपरायणः ॥ ९ ॥ तत्पुत्रइंद्रसावर्णिर्महाविष्णुपरायणः ॥ वृषध्वजश्चतत्पुत्रोवृषध्वजपरायणः ॥ १० ॥ यस्याऽश्रमेस्वयंशंभुरासीद्देवयुगत्रयम् ॥ पु त्रादपिपरःस्नेहोनृपेतस्मिञ्शिवस्यच ॥ ११ ॥ नचनारायणंमेनेनलक्ष्मींनसरस्वतीम् ॥ पूजांचसर्वदेवानांदूरीभूतांचकारसः ॥ १२ ॥ भाद्रेमासिमहा लक्ष्मीपूजांमत्तोबभंजह ॥ तथामाघीयपंचम्यांविस्तृतांसर्वदैवतैः ॥ १३ ॥ पापःसरस्वतीपूजांदूरीभूतांचकारसः ॥ यज्ञंचविष्णुपूजांचनिंदंतंतंदिवाकरः ॥ १४ ॥

अर्धाधिकैकपंचाशत्पद्यैरथतुनारदः ॥ ज्ञातुंतुलस्युपाख्यानंपप्रच्छेतिचवर्ण्यते ॥ १ ॥ तुलस्युपाख्यानंपृच्छति नारदउवाच नारायणप्रियेति ॥ १ ॥ प्रकृतेःपरंविष्णुंकेनतपसाप्राप्तेत्यन्वयः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ एतादृशीमहाविष्णुप्रियासत्यपीत्यर्थः ॥ असुरग्रस्तारावणेनपीडितेत्यर्थः ॥ ५ ॥ प्रेरयन्मांकथाश्रवणेप्रवर्तयत्सत्तिष्ठतीत्यर्थः ॥ अतश्छेत्तुमर्हसिसंदेहमित्याह छेत्तुमिति ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ वृषध्वजपरायणः शिवभक्तः ॥ १० ॥ देवानांयुगत्रयम् ॥ ११ ॥ १२ ॥ बभंजह नष्टंकृतवान् ॥ १३ ॥ सरस्वतीपूजांमाघपंचम्याम् ॥ यज्ञंअग्निहोत्रादिकम् ॥ निंदंतंसर्वदेवान्निंदंतंवृषध्वजंराजानंदिवाकरश्शुकोपेत्यन्वयः ॥ १४ ॥

शिवकारणात्सर्वव्यापकस्यसर्वदेवतामयस्यशिवस्यपरिच्छेदंकृत्वाद्वैतभावेनपूजनादित्यर्थः ॥ एतेनैकंदेवंपरिच्छिन्नतयाज्ञात्वातमेवसंपूज्याऽन्यदेवतापूजनत्यागेमहाननर्थोभवति ॥ किंतुस्वेष्टदेवंसर्वा त्मकत्वेनज्ञात्वासर्वदेवतास्वरूपंस्वेष्टदेवमभेदबुद्ध्यावेदोक्तानुष्ठानप्रकारेणतत्तत्कालेतत्तद्देवतारूपेणपूजयेदित्युक्तंभवतीतिबोध्यम् ॥ १५॥ अधावच्छंकरइति॥ इमामेववेदोक्तांमर्यादांस्थापयितुमेतादृश

चुकोपदेवोभूपेंद्रंशशापशिवकारणात् ॥ भ्रष्टश्रीस्त्वंचभवेतितंशशापदिवाकरः ॥ १६ ॥ शूलंगृहीत्वातंसूर्यमधावच्छंकरःस्वयम् ॥ पित्रासार्धंदिनेश श्चब्रह्माणंशरणंययौ ॥ १६ ॥ शिवस्त्रिशूलहस्तश्चब्रह्मलोकंययौक्रुधा ॥ ब्रह्मासूर्यंपुरस्कृत्यवैकुंठंचययौभिया ॥१७॥ ब्रह्मकश्यपमार्तंडाःसंत्रस्ताःशुष्क तालुकाः ॥ नारायणंचसर्वेशंतेययुःशरणंभिया ॥ १८ ॥ मूर्ध्नाप्रणेमुस्तेगत्वातुष्टुवुश्चपुनःपुनः ॥ सर्वंनिवेदनंचक्रुर्भयस्यकारणंहरौ ॥ १९ ॥ नारायणश्च कृपयातेभ्यश्चाभयंददौ ॥ स्थिराभवतहेभीताभयंकिंचमयिस्थिते ॥२०॥ स्मरंतियेयत्रतत्रमांविपत्तौभयान्विताः ॥ तांस्तत्रगत्वारक्षामिचक्रहस्तस्त्व रान्वितः ॥ २१ ॥ पाताऽहंजगतांदेवाःकर्ताचसततंसदा ॥ स्रष्टाचब्रह्मरूपेणसंहर्ताशिवरूपतः ॥ २२ ॥ शिवोऽहंत्वमहंचाऽपिसूर्योऽहंत्रिगुणात्मकः ॥ विधायनानारूपंचकरोमिसृष्टिपालनम् ॥ २३ ॥ यूयंगच्छतभद्रंवोभाविष्यातिभयंकुतः ॥ अद्यप्रभृतिमद्वरेणभयंवोनास्तिशंकरात् ॥ २४ ॥ सर्वेशोवै सभगवाञ्छंकरश्चसतांपतिः ॥ भक्ताधीनश्चभक्तानांभक्तात्माभक्तवत्सलः ॥२५॥ सुदर्शनःशिवश्चैवममप्राणाधिकःप्रियः ॥ ब्रह्मांडेषुनतेजस्वीहिब्रह्मन्नन योःपरः ॥ २६ ॥ शक्तःस्रष्टुंमहादेवःसूर्यकोटिंचलीलया ॥ कोटिंचब्रह्मणामेवंनाऽसाध्यंशूलिनःप्रभोः ॥ २७ ॥ बाह्यज्ञानंनैवकिंचिद्ध्यायतेमांदिवानिश म् ॥ मन्मंत्रान्मद्गुणान्भक्त्यापंचवक्त्रेणगायति ॥ २८ ॥ अहमेवंचिंतयामितत्कल्याणंदिवानिशम् ॥ यथाचमांप्रपद्यंतेतांस्तथैवभजाम्यहम् ॥ २९ ॥ शिवस्वरूपोभगवाञ्छिवाधिष्ठातृदेवता ॥ शिवंभवतितस्माच्चशिवंतेनविदुर्बुधाः ॥३०॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रजगामशंकरःस्थितः ॥ शूलहस्तोवृषारूढोरक्त पंकजलोचनः ॥ ३१ ॥ आरुह्यचवृषात्तूर्णंभक्तिनम्रात्मकंधरः ॥ ननामभक्त्यातंशांतंलक्ष्मीकांतंपरात्परम् ॥३२॥ रत्नसिंहासनस्थंचरत्नालंकारभूषित म् ॥ किरीटिनंकुंडलिनंचक्रिणंवनमालिनम् ॥ ३३ ॥ नवीननीरदश्यामंसुंदरंचचतुर्भुजम् ॥ चतुर्भुजैःसेवितंचश्वेतचामरवायुना॥३४॥ चंदनोक्षितसर्वांगं भूषितंपीतवाससम् ॥ लक्ष्मीप्रदत्ततांबूलंभुक्तवंतंचनारद ॥ ३५ ॥ विद्याधरीनृत्यगीतपश्यंतंसास्मितंसदा ॥ ईश्वरंपरमात्मानंभक्तानुग्रहविग्रहम्॥ ३६ ॥

भक्तस्यस्वेष्टदेवतयाऽपिकल्याणंकर्तुंनशक्यतइतिबोधनार्थंसूर्येणममाऽभिलषितंकृतमितिजानन्नपिसर्वज्ञःशिवोऽभिनिवेशेनसूर्यंप्रत्यधावत्गतवानितिभावः॥ पित्राकश्यपेन ॥१६॥ १७॥ १८॥ १९ ॥ मयिस्थितेकिंभयंनाकिमपीत्यर्थः ॥ २० ॥ २१ ॥२२॥ त्वंब्रह्माऽप्यहमेव ॥ २३ ॥ २४ ॥ विष्णुःशंकरस्यपूर्वोक्ताभिप्रायंमनसिज्ञात्वासम्यक्शंकरेणकृतमित्याभिप्रायेणशंकरंस्तौति सर्वेशइति ॥ २५ ॥ सुदर्शनःसूर्यः ॥ २६ ॥ २७॥ बाह्यज्ञानंतस्यनकिंचिदप्यस्ति किंतुनिरंतरंमामेवध्यायतीत्यर्थः ॥२८॥२९॥ शिवस्यमोक्षस्याऽधिष्ठाता ॥ ३०॥ ३१॥ ३२ ॥ ३३॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६॥

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७॥४८॥ कमलातपसालक्ष्म्युद्देश्यकतपस्ययायुक्तौ ॥ कलयांशेनलक्ष्मीर्भविष्यति अवतारिष्यति ॥ ४९ ॥

कश्यपश्चमहाभक्त्यातुष्टावचननामच ॥ शिवःसंस्तूयसर्वं तंननाममहादेवोब्रह्मणानमितश्चसः ॥ ननामसूर्योभक्त्याचसंत्रस्तश्चंद्रशेखरम् ॥ ३७ ॥ कश्यपश्चमहाभक्त्यातुष्टावचननामच ॥ शिवःसंस्तूयसर्वं
शंससुवाससुखासने ॥ ३८ ॥ सुखासनेसुखासीनंविश्रांतंचंद्रशेखरम् ॥ श्वेतचामरवातेनसेवितंविष्णुपार्षदैः ॥ ३९ ॥ पीयूषतुल्यंमधुरंवचनंसुमनोह
रम् ॥ विष्णुरुवाच ॥ आगतोऽसिकथंचाऽत्रवदकोपस्यकारणम् ॥ ४० ॥ महादेवउवाच ॥ वृषध्वजंचमद्भक्तंममप्राणाधिकंप्रियम् ॥ सूर्यःशशापइतिमे
प्रकोपस्यतुकारणम् ॥ ४१ ॥ पुत्रवत्सलशोकेनसूर्यंहंतुंसमुद्यतः ॥ सब्रह्माणंप्रपन्नश्चसूर्यश्चसविधिस्त्वयि ॥ ४२ ॥ त्वयियेशरणापन्नाध्यानेनवचसा
ऽपिवा ॥ निरापदोविशंकास्तेजरामृत्युश्चतैर्जितः ॥४३॥ प्रत्यक्षंशरणापन्नास्तत्फलंकिंवदामिभोः ॥ हरिस्मृतिश्चाऽभयदासर्वमंगलदासदा ॥ ४४ ॥
किंमेभक्तस्यभवितातन्मेब्रूहिजगत्प्रभो ॥ श्रीहतस्याऽस्यमूढस्यसूर्यशापेनहेतुना ॥ ४५ ॥ विष्णुरुवाच ॥ कालोऽतियातोदैवेनयुगानामेकविंशतिः ॥
वैकुंठेघटिकार्धेनशीघ्रंगच्छत्वमालयम् ॥ ४६ ॥ वृषध्वजोमृतःकालाद्दुर्निवार्यात्सुदारुणात् ॥ रथध्वजश्चतत्पुत्रोमृतःसोऽपिश्रियाहतः ॥४७॥ तत्पुत्रौ
चमहाभागौधर्मध्वजकुशध्वजौ ॥ हतश्रियौसूर्यशापात्स्मृतौपरमवैष्णवौ ॥ ४८ ॥ राज्यभ्रष्टौश्रियाभ्रष्टौकमलातपसारतौ ॥ तयोश्चभार्ययोर्लक्ष्मीः
कलयाचभविष्यति ॥ ४९ ॥ संपद्युक्तौतदातौचनृपश्रेष्ठौभविष्यतः ॥ मृतस्तेसेवकःशंभोगच्छयूयंचगच्छत ॥ ५० ॥ इत्युक्त्वाचसलक्ष्मीकःसभातो
ऽभ्यंतरंगतः॥देवाजग्मुःसंप्रहृष्टाःस्वाश्रमंपरमंमुदा ॥ ५१ ॥ शिवश्चतपसेशीघ्रंपरिपूर्णतमोययौ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेनारायणनारदसंवा
देशक्तिप्रादुर्भावेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ लक्ष्मींतौचसमाराध्यचोग्रेणतपसामुने ॥ वरमिष्टंचप्रत्येकंसंप्रापतुरभीप्सितम् ॥
॥ १ ॥ महालक्ष्मीवरेणैवतौपृथ्वीशौबभूवतुः ॥ पुण्यवंतौपुत्रवंतौधर्मध्वजकुशध्वजौ ॥ २ ॥ कुशध्वजस्यपत्नीचदेवीमालावतीसती ॥ सासुषावचका
लेनकमलांशांसुतांसतीम् ॥ ३ ॥ साचभूयिष्ठकालेनज्ञानयुक्ताबभूवह ॥ कृत्वावेदध्वनिंस्पष्टमुत्तस्थौसूतिकागृहात् ॥ ४ ॥ वेदध्वनिंसाचकारजात
मात्रेणकन्यका ॥ तस्मात्तांचवेदवतींप्रवदंतिमनीषिणः ॥ ५ ॥ जातमात्रेणसुस्नाताजगामतपसेवनम् ॥ सर्वैर्निषिद्धायत्नेननारायणपरायणा ॥ ६ ॥ ए
कमन्वंतरंचैवपुष्करेचतपस्विनी ॥ अत्युग्रांचतपस्यांचलीलयाहिचकारसा ॥ ७ ॥

॥ ५० ॥ ५१ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ त्रिषष्टिश्लोकवर्यैस्तुअर्धश्लोकेनचाऽधिकैः ॥ महालक्ष्म्याराजगृहेजन्मसम्यगथोच्यते ॥१॥ नारायणस्तदुत्तरं
जातंवृत्तांतमाहलक्ष्मीतौचेति॥ १॥२॥कमलांशांलक्ष्म्यंशांभूयिष्ठकालेनबहुकालेनसुतांकन्यांसासुषावेत्यन्वयः॥३॥साचजन्मनैवज्ञानयुक्तालक्ष्म्यंशत्वाद्बभूवह॥४॥५॥जातमात्रेणजन्ममात्रेण६॥७॥

सुवाचंदेववाचम्॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥शृंगारंमैथुनम्॥१५॥१६॥तस्यरावणस्यस्तवनंसुकृतंपरलोकप्रदानेनसफलंचकारेत्यर्थः ॥ नहिपराशक्तेःस्तवनंव्यर्थंभविष्यतीति॥१७॥इदंम

तथाऽपिपुष्टानक्लिष्टानवयौवनसंयुता ॥ शुश्रावसाचसहसासुवाचमशरीरिणीम् ॥ ८ ॥ जन्मांतरेचतेभर्ताभविष्यतिहरिःस्वयम् ॥ ब्रह्मादिभिर्दुराराध्यं पतिंलप्स्यसिसुंदरि ॥ ९ ॥ इतिश्रुत्वाचसाहृष्टाचकारहपुनस्तपः ॥ अतीवनिर्जनस्थानेपर्वतेगंधमादने ॥१०॥ तत्रैवसुचिरंतप्त्वाविश्वस्यसमुवाससा॥ ददर्शपुरतस्तत्ररावणंदुर्निवारणम् ॥११॥ दृष्ट्वासाऽतिथिभक्त्याचपाद्यंतस्मैददौकिल ॥ सुस्वादभूतंचफलंजलंचाऽपिसुशीतलम् ॥ १२ ॥ तच्चभुक्त्वा सपापिष्ठश्चोवासतत्समीपतः ॥ चकारप्रश्नमितितांकात्वंकल्याणिवर्तसे ॥१३॥ तांदृष्ट्वासवरारोहांपीनश्रोणिपयोधराम् ॥ शरत्पद्मोत्सवास्यांचसस्मितांसुदतींसतीम् ॥ १४ ॥ मूर्छामवापकृपणःकामबाणप्रपीडितः ॥ सकरेणसमाकृष्यशृंगारंकर्तुमुद्यतः ॥ १५ ॥ सतीचुकोपदृष्ट्वातंस्तंभितंचचकारह ॥ सजडोहस्तपादैश्चकिंचिद्वक्तुंनचक्षमः ॥ १६ ॥ तुष्टावमनसादेवींप्रययौपद्मलोचनाम् ॥ सातुष्टातस्यस्तवनं सुकृतंचचकारह ॥ १७ ॥ सा शशापमदर्थेत्वंविनंक्ष्यसिसबांधवः ॥ स्पृष्टाऽहंचत्वयाकामाद्बलंचाऽप्यवलोकय ॥ १८ ॥ इत्युक्त्वासाचयोगेनदेहत्यागंचकारसा ॥ गंगायांतांचसंन्यस्यस्वगृहंरावणोययौ ॥ १९ ॥ अहोकिमद्भुतंदृष्टंकिंकृतंवानयाऽधुना ॥ इतिसंचिंत्यसंचिंत्यविललापपुनःपुनः ॥ २० ॥ साचकालांतरेसाध्वीबभूव जनकात्मजा ॥ सीतादेवीतिविख्यातायदर्थेरावणोहतः ॥ २१ ॥ महातपस्विनीसाचतपसापूर्वजन्मतः ॥ लेभेरामंचभर्तारंपरिपूर्णतमंहरिम् ॥ २२ ॥ संप्रापतपसाराध्यंदुराराध्यंजगत्पतिम् ॥ सारमासुचिरंरेमेरामेणसहसुंदरी ॥ २३ ॥ जातिस्मरानस्मरतितपसश्चक्लमंपुरा ॥ सुखेनतज्जहौसर्वंदुःखंचाऽपिसुखंफले ॥ २४ ॥ नानाप्रकारविभवंचकारसुचिरंसती ॥ संप्राप्यसुकुमारंतमतीवनवयौवना ॥ २५ ॥ गुणिनंरसिकंशांतंकांतंदेवमनुत्तमम् ॥ स्त्रीणांमनोज्ञंरुचिरंतथालेभेयथेप्सितम् ॥ २६ ॥ पितुःसत्यपालनार्थंसत्यसंधोरघूद्वहः ॥ जगामकाननंपश्चात्कालेनचबलीयसा ॥ २७ ॥ तस्थौसमुद्रनिकटेसीतयालक्ष्मणेनच ॥ ददर्शतत्रवह्निंचविप्ररूपधरंहरिः ॥२८॥ रामंचदुःखितंदृष्ट्वासचदुःखीबभूवह ॥ उवाचकिंचित्सत्येष्टंसत्यंसत्यपरायणः ॥२९॥ द्विजउवाच ॥ भगवन्श्रूयतांरामकालोऽयंयदुपस्थितः ॥ सीताहरणकालोऽयंतवैवसमुपस्थितः ॥ ३० ॥ दैवंचदुर्निवार्यंचनचदैवात्परोबली ॥ जगत्प्रसूंमयिन्यस्यछायांरक्षांतिकेऽधुना ॥ ३१ ॥

मवाचोबलंसामर्थ्यंविलोकय॥१८॥देहत्यागमिति॥परपुरुषेणस्पृष्टदेहस्यदुष्टत्वात्तत्त्यागएवोचितइतिसतीधर्ममर्यादाबोधिता॥१९॥विललापरावणः॥२०॥२१॥२२॥२३॥तपसःक्लमंखेदम् ॥ दुःखंचाऽपिसुखंफलेइति॥परिणामेउत्तमफलेसति दुःखमपिसुखमेवभवतीत्यर्थः ॥ २४ ॥ तंरामम् ॥ २५ ॥ २६ ॥२७॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ जगत्प्रसूंसीताम् ॥ ३१ ॥

विप्रोनाऽहं किं तुहुताशनः॥ ३२॥लक्ष्मणंप्रतितमर्थंनप्रकाश्यनप्रकटीकृत्य॥ ३३॥ ३४॥इदंगोप्यंवस्तुकस्मैचिद्वक्तुंनिषिध्यसीतांगृहीत्वासोऽग्निर्ययौ॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥पूर्वद्वारपालयोःकिंकर आसीत्सकारणवशाद्राक्षसोऽभूत्सपुनरपिरामबाणेनहतोवैकुंठेद्वारपालयोःसमीपेजगामेत्यर्थः ॥४०॥ ४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥ तांसीतांवह्निपरीक्षांदिव्यम् ॥४७॥ वह्निरामंचछायासीताइतः

दास्यामिसीतांतुभ्यंचपरीक्षासमयेपुनः ॥ देवैःप्रस्थापितोऽहंचनचविप्रोहुताशनः ॥ ३२ ॥ रामस्तद्वचनंश्रुत्वानप्रकाश्यचलक्ष्मणम् ॥ स्वीकारंचसश्चक्रेहृदयेनविदूयता ॥ ३३ ॥ वह्नियोगेनसीतायामायासीतांचकारह ॥ तत्तुल्यगुणसर्वांगांददौरामायनारद ॥ ३४ ॥ सीतांगृहीत्वासययौगोप्यंवक्तुंनिषिध्यच ॥ लक्ष्मणोनैवबुबुधेगोप्यमन्यस्यकाकथा ॥ ३५ ॥ एतस्मिन्नंतरेरामोददर्शकनकंमृगम् ॥ सीतातंप्रेरयामासतदर्थंयत्नपूर्वकम् ॥ ३६ ॥ संन्यस्यलक्ष्मणंरामोजानक्यारक्षणेवने ॥ स्वयंजगामतूर्णंतंविव्याधसायकेनच ॥ ३७ ॥ लक्ष्मणेतिचशब्दंसकृत्वाचमाययामृगः ॥ प्राणांस्तत्याजसहसापुरोदृष्ट्वाहरिंस्मरन् ॥ ३८ ॥ मृगदेहंपरित्यज्यदिव्यरूपंविधायच ॥ रत्ननिर्माणयानेनवैकुंठंसजगामह ॥ ३९ ॥ वैकुंठलोकद्वार्यासीत्किंकरोद्वारपालयोः ॥ पुनर्जगामतद्वारमादेशाद्वारपालयोः ॥ ४० ॥ अथशब्दंचसाश्रुत्वालक्ष्मणेतिचविक्लवम् ॥ तंहिसाप्रेरयामासलक्ष्मणंरामसन्निधौ ॥ ४१ ॥ गतेचलक्ष्मणेरामंरावणोदुर्निवारणः ॥ सीतांगृहीत्वाप्रययौलंकामेवस्वलीलया ॥ ४२ ॥ विषसादचरामश्चवनेदृष्ट्वाचलक्ष्मणम् ॥ तूर्णंचस्वाश्रमंगत्वासीतांनैवददर्शसः ॥ ४३ ॥ मूर्च्छांसंप्राप्यसुचिरंविललापभृशंपुनः ॥ पुनःपुनश्चबभ्रामतदन्वेषणपूर्वकम् ॥ ४४ ॥ कालेनप्राप्यतद्वार्तांगोदावरीनदीतटे ॥ सहायान्वानरान्कृत्वाबबंधसागरंहरिः ॥ ४५ ॥ लंकांगत्वारघुश्रेष्ठोजघानसायकेनच ॥ कालेनप्राप्यतंहत्वारावणंबांधवैःसह ॥ ४६ ॥ तांचवह्निपरीक्षांचकारयामाससत्वरम् ॥ हुताशस्तत्रकालेतुवास्तवींजानकींददौ ॥ ४७ ॥ उवाचछायावह्निंचरामंचविनयान्विता ॥ करिष्यामीतिकिमहंतदुपायंवदस्वमे ॥ ४८ ॥ श्रीरामाग्नीऊचतुः ॥ त्वंगच्छतपसेदेविपुष्करंचसुपुण्यदम् ॥ कृत्वातपस्यांतत्रैवस्वर्गलक्ष्मीर्भविष्यसि ॥ ४९ ॥ साचतद्वचनंश्रुत्वाप्रतप्यपुष्करेतपः ॥ दिव्यंत्रिलक्षवर्षंचस्वर्गलक्ष्मीर्बभूवह ॥ ५० ॥ साचकालेनतपसायज्ञकुंडसमुद्भवा ॥ कामिनीपांडवानांचद्रौपदीद्रुपदात्मजा ॥ ५१ ॥ कृतेयुगेवेदवतीकुशध्वजसुताशुभा ॥ त्रेतायांरामपत्नीचसीतेतिजनकात्मजा ॥ ५२ ॥ तच्छायाद्रौपदीदेवीद्वापरेद्रुपदात्मजा ॥ त्रिहायणीचसाप्रोक्ताविद्यमानायुगत्रये ॥ ५३ ॥ नारदउवाच ॥ प्रियाःपंचकथंतस्याबभूवुर्मुनिपुंगव ॥ इतिमच्चित्तसंदेहंभंजसंदेहभंजन ॥ ५४ ॥ नारायणउवाच ॥ लंकायांवास्तवीसीतारामंसंप्रापनारद ॥ रूपयौवनसंपन्नाछायाचबहुचिंतया ॥ ५५ ॥

परंकिमहंकरिष्यामिकिंमयाकर्तव्यमित्युपायंवदस्वेत्युवाच॥४८॥४९॥५०॥साचेति॥स्वर्गलक्ष्मीः॥५१॥५२॥यतोयुगत्रयेवर्तमानाततस्त्रिहायणीतिनाम॥हायनशब्दोऽत्रयुगपरः ॥५३॥५४॥५५॥

॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनव०षोडशोध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ अष्टाधिकैश्चचत्वारिंशत्पद्यैस्तुसविस्तरम्॥धर्मध्वजसुतायास्तुतुलस्याश्चकथोच्यते॥ १॥
तुलसीकथायांप्रवृत्तायांप्रसंगागतांकुशध्वजसुताकथांसमाप्यधर्मध्वजसुतायास्तुलस्याः कथामाह श्रीनारायणउवाच धर्मध्वजस्येति॥साआरामेइतिच्छेदः १॥२॥ ३॥४॥५॥ ६॥७॥सितवारे शुक्रवारे

रामास्योराज्ञयातनुमुपास्तेशंकरंपरम् ॥ कामातुरापतिव्यग्राप्रार्थयंतीपुनःपुनः॥ ५६ ॥ पतिंदेहिपतिंदेहिपतिंदेहित्रिलोचन ॥ पतिंदेहिपतिंदेहिपंचवारंचकारसा ॥ ५७ ॥ शिवस्तत्प्रार्थनांश्रुत्वाप्रहस्यरसिकेश्वरः ॥ प्रियेतवप्रियाःपंचभविष्यंतिवरंददौ ॥ ५८ ॥ तेनसापांडवानांचबभूवकामिनीप्रिया ॥ इतितेकथितंसर्वंप्रस्तावंवास्तवंशृणु॥५९॥अथसंप्राप्यलंकायांसीतांरामोमनोहराम् ॥ विभीषणायतांलंकांदत्त्वाऽयोध्यांययौपुनः॥६०॥एकादशसहस्राब्दंकृत्वाराज्यंचभारते ॥ जगामसर्वैर्लोकैश्चसार्धंवैकुंठमेवच ॥ ६१ ॥ कमलांशावेदवतीकमलायांविवेशसा ॥ कथितंपुण्यमाख्यानंपुण्यदंपापनाशनम् ॥६२ ॥ सततंमूर्तिमंतश्चवेदाश्चत्वारएवच ॥ संतियस्याश्चजिह्वाग्रेसाचवेदवतीश्रुता ॥ ६३ ॥ धर्मध्वजसुताख्यानंनिबोधकथयामिते ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहा०नवमस्कंधेषोडशोऽध्यायः॥ १६ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ धर्मध्वजस्यपत्नीचमाधवीतिचविश्रुता ॥ नृपेणसार्धंसाऽऽरामेरेमेचगंधमादने ॥ १ ॥ शय्यांरतिकरींकृत्वापुष्पचंदनचर्चिताम् ॥ चंदनालिप्तसर्वांगीपुष्पचंदनवायुना ॥ २ ॥ स्त्रीरत्नमतिचार्वंगीरत्नभूषणभूषिता ॥ कामुकीरसिकासृष्टारसिकेनचसंयुता ॥ ३ ॥ सुरतेविरतिर्नास्तितयोःसुरतिविज्ञयोः ॥ गतंदेववर्षशतंनज्ञातंचदिवानिशम् ॥ ४ ॥ ततोराजामतिंप्राप्यसुरताद्विरराम च ॥ कामुकीसुंदरींकिंचिन्नचतृप्तिंजगामसा ॥ ५ ॥ दधारगर्भंसासद्योदैवादब्दशतंसती ॥ श्रीगर्भाश्रीयुतासाचसंबभूवदिनेदिने ॥ ६ ॥ शुभेक्षणेशुभदिनेशुभयोगेचसंयुते ॥ शुभलग्नेशुभांशेचशुभस्वामिग्रहान्विते ॥ ७ ॥ कार्तिकीपूर्णिमायांतुसितवारेचपाद्मज ॥ सुषावसाचपद्मांशांपद्मिनींतांमनोहराम् ॥ ८ ॥ शरत्पार्वणचंद्रास्यांशरत्पंकजलोचनाम् ॥ पक्वबिंबाधरोष्ठींचपश्यंतींसस्मितांगृहम् ॥ ९ ॥ हस्तपादतलारक्तांनिम्ननाभिंमनोरमाम् ॥ तदधस्त्रिवलीयुक्तांनितंबयुगवर्तुलाम् ॥ १० ॥ शीतेसुखोष्णसर्वांगींग्रीष्मेचसुखशीतलाम् ॥ श्यामांसुकेशींरुचिरांन्यग्रोधपरिमंडलाम् ॥ ११ ॥ पीतचंपकवर्णाभांसुंदरीष्वेवसुंदरीम् ॥ नरानार्यश्चतांदृष्ट्वातुलनांदातुमक्षमाः ॥ १२ ॥ तेननाम्नाचतुलसींतांवदंतिमनीषिणः ॥ साचभूमिष्ठमात्रेणयोग्यास्त्रीप्रकृतिर्यथा ॥ १३ ॥ सर्वैर्निषिद्धातपसेजगामबदरीवनम् ॥ तत्रदेवाब्दलक्षंचचकारपरमंतपः ॥१४॥

पाद्मज पद्माज्जातोब्रह्मापाद्मस्तस्माज्जातोनारदःपाद्मजः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ न्यग्रोधसटावल्लंबायमानंकेशपरिमंडलंयस्याःसा ॥ ११॥१२॥तुलसीमिति ॥तुलामुपमामस्यातिक्षिपतिसातुलसी ॥ असुक्षेपणेइतिधातोःपचाद्यचिशकंध्वादित्वात्पररूपेगौरादिपाठान्डीष् ॥ भूमिष्ठमात्रेणभूमौपतनमात्रेणेत्यर्थः ॥ १३ ॥ १४ ॥

॥ २७ ॥ २८ ॥राधिकाशापादिति॥ सचशापोवक्ष्यमा

तोयवस्त्रा तोयमेववस्त्रंयस्या जलस्थेत्यर्थः ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥

॥ ग्रीष्मेपंचतपाःशीतेतोयवस्त्राचप्रावृषि ॥ १५ ॥ आसनस्थावृष्टिधाराःसहंतीतिदिवानिशम् ॥ विंश
मनसानारायणःस्वामीभवितेतिचनिश्चिता ॥ त्सहस्रवर्षंचफलतोयाशनाचसा ॥ १६ ॥ त्रिंशत्सहस्रवर्षंचपत्राहारातपस्विनी ॥ चत्वारिंशत्सहस्राब्दंवाय्वाहाराकृशोदरी ॥ १७ ॥ ततोदशसहस्राब्दं
निराहारावभूवसा ॥ निर्लक्षांचैकपादस्थांदृष्ट्वातांकमलोद्भवः ॥ १८ ॥ समाययौवरंदातुंपरंबदरिकाश्रमम् ॥ चतुर्मुखंचसादृष्ट्वाननामहंसवाहनम् ॥
॥ १९ ॥ तामुवाचजगत्कर्ताविधाताजगतामपि ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वरंवृणीष्वतुलसियत्तेमनसिवांछितम् ॥ २० ॥ हरिभार्क्तिंहरेर्दास्यमजरामरतामपि ॥
तुलस्युवाच ॥ शृणुतातप्रवक्ष्यामियन्मेमनसिवांछितम् ॥ २१ ॥ सर्वज्ञस्याऽपिपुरतःकालज्जाममसांप्रतम् ॥ अहंतुतुलसीगोपीगोलोकेऽहंस्थितापु
रा ॥ २२ ॥ कृष्णप्रियाकिंकरीचतदंशातत्सखीप्रिया ॥ गोविंदरतिसंभुक्तामतृप्तांमांचमूर्छिताम् ॥ २३ ॥ रासेश्वरीसमागत्यददर्शरासमंडले ॥ गोविंदं
भर्त्सयामासमांशशापरुषान्विता ॥ २४ ॥ याहित्वंमानवींयोनिमित्येवंचशशापह ॥ मामुवाचसगोविंदोमदंशंचचतुर्भुजम् ॥ २५ ॥ लभिष्यसितप
स्तत्त्वाभारतेब्रह्मणोवरात् ॥ इत्येवमुक्त्वादेवेशोप्यंतर्धानंचकारसः ॥२६॥ देव्याभियातनुंत्यक्त्वाप्राप्तंजन्मगुरोर्भुवि॥अहंनारायणंकांतंशांतंसुंदरविग्र
हम् ॥२७॥ सांप्रतंतंपतिंलब्धुंवरयेत्वंचदेहिमे ॥ ब्रह्मदेवउवाच ॥ सुदामानामगोपश्चश्रीकृष्णांगसमुद्भवः ॥२८॥तदंशश्चाऽतितेजस्वीलेभेजन्मचभारते
॥सांप्रतंराधिकाशापाद्दनुवंशसमुद्भवः ॥२९॥ शंखचूडेतिविख्यातस्त्रैलोक्येनचतत्समः ॥ गोलोकेत्वांपुरादृष्ट्वाकामोन्माथितमानसः ॥३०॥ विलंभितुंन
शशाकराधिकायाःप्रभावतः ॥ सचजातिस्मरस्तस्मात्सुदामाभूच्चसागरे॥३१॥जातिस्मरात्वमपिसासर्वंजानासिसुंदरि ॥अधुनातस्यपत्नीत्वंसंभविष्यसि
शोभने ॥ ३२ ॥ पश्चान्नारायणंशांतंकांतमेववरिष्यसि ॥ शापान्नारायणस्यैवकलयादैवयोगतः ॥ ३३ ॥ भविष्यसिवृक्षरूपात्वंपूताविश्वपाविनी ॥
प्रधानासर्वपुष्पेषुविष्णुप्राणाधिकाभवेः ॥ ३४ ॥ त्वयाविनाचसर्वेषांपूजाचविफलाभवेत् ॥ वृंदावनेवृक्षरूपानाम्नावृंदावनीतिच ॥ ३५ ॥ त्वत्पत्रैर्गोपि
गोपाश्चपूजयिष्यंतिमाधवम् ॥ वृक्षाधिदेवीरूपेणसार्धंकृष्णेनसंततम्॥३६॥विहरिष्यसिगोपेनस्वच्छंदंमद्वरेणच ॥ इत्येवंवचनंश्रुत्वासास्मिताहृष्टमानसा
॥३७॥प्रणनामचब्रह्माणंतंचकिंचिदुवाचसा॥तुलस्युवाच॥यथामेद्विभुजेकृष्णेवांछाचश्यामसुंदरे॥३८॥सत्यंब्रवीमिहेताततथाचचतुर्भुजे ॥ अतृप्ताऽहं
चगोविंदेदैवाच्छृंगारभंगतः ॥३९॥ गोविंदस्यैववचनात्प्रार्थयामिचतुर्भुजम् ॥ त्वत्प्रसादेनगोविंदंपुनरेवसुदुर्लभम् ॥ ४० ॥

[illegible] स्त्रीमूर्तिमतीतद्रूपेणेत्यर्थः ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

णः ॥२९॥ ३०॥ विलंभितुंत्वामालिंगितुम् ॥ ३१ ॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ वृक्षाधिदेवीति [illegible]

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७॥ ॥ एकाधिकैःशतश्लोकैःशंखचूडेनसंगतिः॥जातातुलस्याःसंवादो

॥ तस्याश्चप्राणतुल्यात्वंमद्वरेणभविष्यसि ॥ ध्रुवमेवलभिष्यामिराधाभीतिंप्रमोचय ॥ ब्रह्मदेवउवाच ॥ गृहाणराधिकामंत्रंददामिषोडशाक्षरम् ॥ ४१ ॥ राधासमात्वंसुभगेगोविंदस्यभविष्यसि ॥ इत्येवमुक्त्वादत्त्वाचदेव्यावैषोडशाक्षरम् ॥ ४३ ॥ मंत्रं शृंगारंयुवयोर्गोप्यंनज्ञास्यतिचराधिका ॥ ४२ ॥ चैवजगद्धातास्तोत्रंचकवचंपरम् ॥ सर्वपूजाविधानंचपुरश्चर्याविधिक्रमम् ॥ ४४ ॥ परांशुभाशिषंचैवपूजांचैवचकारसा ॥ बभूवसिद्धासादेवीतत्प्रसा दाद्रमायथा ॥ ४५ ॥ सिद्धमंत्रेणतुलसीवरंप्रापयथोदितम् ॥ बुभुजेचमहाभोगंयद्विश्वेषुचदुर्लभम् ॥ ४६ ॥ प्रसन्नमनसादेवीतत्याजतपसःक्लमम् ॥ सिद्धेफलेनराणांचदुःखंचसुखमुत्तमम् ॥ ४७ ॥ भुक्त्वापीत्वाचसंतुष्टाशयनंचचकारसा ॥ तल्पेमनोरमेतत्रपुष्पचंदनचर्चिते ॥ ४८ ॥ इतिश्रीदेवी भागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेतुलस्युपाख्यानेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

॥ श्रीनारायणउवाच ॥ तुलसीपरितुष्टाचसु प्वापहृष्टमानसा ॥ नवयौवनसंपन्नावृषध्वजवरांगना ॥ १ ॥ चिक्षेपपंचबाणश्चपंचबाणांश्चतांप्रति ॥ पुष्पायुधेनसादग्धापुष्पचंदनचर्चिता ॥ २ ॥ पुलकांचितसर्वांगीकंपितारक्तलोचना ॥ क्षणंसाशुष्कतांप्रापक्षणंमूर्छामवापह ॥ ३ ॥ क्षणमुद्विग्नतांप्रापक्षणंतंद्रांसुखावहाम् ॥ क्षणंचदहनं प्रापक्षणंप्रापप्रसन्नताम् ॥ ४ ॥ क्षणंसाचेतनांप्रापक्षणंप्रापविषण्णताम् ॥ उत्तिष्ठंतीक्षणंतल्पाद्गच्छंतीनिकटेक्षणम् ॥ ५ ॥ भ्रमंतीक्षणमुद्वेगान्निवसं तीक्षणंपुनः ॥ क्षणमेवसमुद्वेगात्सुष्वापपुनरेवसा ॥ ६ ॥ पुष्पचंदनतल्पंचतद्बभूवाऽतिकंटकम् ॥ विषहारिसुखंदिव्यंसुंदरंचफलंजलम् ॥ ७ ॥ निलयंचबिलाकारंसूक्ष्मवस्त्रंहुताशनः ॥ सिंदूरपत्रकंचैवव्रणतुल्यंचदुःखदम् ॥ ८ ॥ क्षणंददर्शतंद्रायांसुवेषंपुरुषंसती ॥ सुंदरंचयुवानंचसस्मितंरसि केश्वरम् ॥ ९ ॥ चंदनोक्षितसर्वांगंरत्नभूषणभूषितम् ॥ आगच्छंतंमाल्यवंतंपिबंतंतन्मुखांबुजम् ॥१०॥ कथयंतंरतिकथांब्रुवंतंमधुरंमुहुः॥संभुक्तवंतंत ल्पेचसमाश्लिष्यंतमीप्सितम्॥११॥पुनरेवतुगच्छंतमागच्छंतंचसान्निधौ ॥ यांतंक्वयासिप्राणेशतिष्ठेत्येवमुवाचसा ॥१२॥ पुनश्चचेतनांप्राप्यविललापपुनः पुनः॥एवंसायौवनंप्राप्यतस्थौतत्रैवनारद ॥ १३॥ शंखचूडोमहायोगीजैगीषव्यान्मनोहरम् ॥ कृष्णमंत्रंचसंप्राप्यकृत्वासिद्धंतुपुष्करे ॥१४॥ कवचंचगलेब द्धासर्वमंगलमंगलम् ॥ ब्रह्मणश्चवरंप्राप्ययत्तेमनसिवांछितम् ॥१५॥ आज्ञयाब्रह्मणःसोपिबदरींचसमाययौ ॥ आगच्छंतंशंखचूडंददर्शतुलसीमुने ॥१६॥

प्यभुक्तेनेतिकथ्यते ॥१॥ तपश्चर्यातस्तुलस्यामुपरतायामनंतरंजातंवृत्तमाह तुलसीपरितुष्टाचेति ॥१॥२॥ ३॥४॥ विषण्णतांखिन्नतांनिकटंतल्पनिकटम् ॥५॥ ६ ॥ सुंदरंसुखंसुखकरंफलंजलंच ॥ विषहारिविशेषणम् ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ यत्तेमनसिवांछितंतद्भवत्वितिवरंप्राप्यबदरींचसमाययावित्यन्वयः ॥ १५ ॥ १६ ॥

तपस्यायांतिष्ठामीत्यन्वयः॥ ३०॥कुलेजातःकु

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ यावकंपादभूषणंतस्याऽऽवलिःपंक्तिः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

रत्नसारविनिर्माणविमानस्थं नवयौवनसंपन्नंकामदेवसमप्रभम् ॥ श्वेतचंपकवर्णाभंरत्नभूषणभूषितम् ॥ १७ ॥ शरत्पार्वणचंद्रास्यंशरत्पंकजलोचनम् ॥ कस्तूरीकुंकुमायुक्तंसुगंधिचंदनान्वि तम् ॥ रत्नकुंडलयुग्मेनगंडस्थलविराजितम् ॥ पारिजातप्रसूनानांमालावंतंचसुस्मितम् ॥ १९ ॥ कस्तूरीकुंकुमायुक्तंसुगंधिचंदनान्वि मनोहरम् ॥ १८ ॥ रत्नकुंडलयुग्मेनगंडस्थलविराजितम् ॥ पारिजातप्रसूनानांमालावंतंचसुस्मितम् ॥ १९ ॥ कस्तूरीकुंकुमायुक्तंसुगंधिचंदनान्वि

तम् ॥ साद्दृष्ट्वासन्निधावेनंमुखमाच्छाद्यवाससा ॥ २० ॥ सस्मितातंनिरीक्षंतीसकटाक्षंपुनःपुनः ॥ बभूवाऽतिनम्रमुखीनवसंगमलज्जिता ॥ २१ ॥ श रदिंदुविनिंद्यैकस्वमुखेंदुविराजिता ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणयावकावलिसंयुता ॥ २२ ॥ मणींद्रसारनिर्माणक्कणन्मंजीररंजिता ॥ दधतीकबरीभारंमालती माल्यसंयुतम् ॥ २३ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणमकराकृतिकुंडला ॥ चित्रकुंडलयुग्मेनगंडस्थलविराजिता ॥ २४ ॥ रत्नेंद्रसारहारेणस्तनमध्यस्थलोज्ज्व ला ॥ रत्नकंकणकेयूरशंखभूषणभूषिता ॥ २५ ॥ रत्नांगुलीयकैर्दिव्यैरंगुल्यावलिराजिता ॥ दृष्ट्वातांललितांरम्यांसुशीलांसुंदरींसतीम् ॥ २६ ॥ उवासतत्समीपेतुमधुरंतामुवाचसः ॥ शंखचूडउवाच ॥ कात्वंकस्यचकन्याचधन्यामान्याचयोषिताम् ॥ २७ ॥ कात्वंमानिनिकल्याणिसर्वकल्याणदा यिनि ॥ मौनीभूतेकिंकरेमांसंभाषांकुरुसुंदरि ॥ २८ ॥ इत्येवंवचनंश्रुत्वासकामावामलोचना ॥ सस्मितानम्रवदनासकामंतमुवाचसा ॥ २९ ॥ तुल स्युवाच ॥ धर्मध्वजसुताहंचतपस्यायांतपोवने ॥ तपस्विन्यहंतिष्ठामिकस्त्वंगच्छयथासुखम् ॥ ३० ॥ कामिनीकुलजातांचरहस्येकाकिनींसतीम् ॥ नपृच्छतिकुलेजातइत्येवंमेश्रुतौश्रुतम् ॥ ३१ ॥ लंपटोऽसत्कुलेजातोधर्मशास्त्रार्थवर्जितः ॥ येनाऽश्रुतःश्रुतेरर्थःसकामीच्छतिकामिनीम् ॥ ३२ ॥ आपातमधुरांमत्तामंतकांपुरुषस्यताम् ॥ विषकुंभाकाररूपाममृतास्यांचसंततम् ॥ ३३ ॥ हृदयेक्षुरधाराभांशश्वन्मधुरभाषिणीम् ॥ स्वकार्यपरिनिष्प त्त्यैतत्परांसततंचताम् ॥ ३४॥ कार्यार्थेस्वामिवशगामन्यथैवाऽवशांसदा ॥ स्वांतर्मलिनरूपांचप्रसन्नवदनेक्षणाम् ॥३५॥ श्रुतौपुराणेयासांचचरित्रमतिदू षितम् ॥ तासुकोविश्वसेत्प्राज्ञःप्रज्ञावांश्चदुराशयः ॥ ३६ ॥ तासांकोवारिपुर्मित्रंप्रार्थयंतिनवंनवम् ॥ दृष्ट्वासुवेषंपुरुषमिच्छंतिहृदयेसदा ॥ ३७ ॥ बाह्येस्वार्थसतीत्वंचज्ञापयंतिप्रयत्नतः॥शश्वत्कामाचरामाचकामाधारामनोहरा ॥३८॥ बाह्येच्छलात्खेदयंतीस्वांतर्मैथुनमानसा ॥ कांतंहसंतीरहसिबा ह्येऽतीवसुलज्जिता ॥ ३९ ॥ मानिनींमैथुनाभावेकोपनाकलहांकुरा ॥ सुप्रीताभूरिसंभोगात्स्वल्पमैथुनदुःखिता ॥ ४० ॥

लीनोनपृच्छतीत्यर्थः ॥ ३१ ॥ कीदृशःपुरुषस्तर्हिकामिनींपृच्छतितत्राह लंपटइति ॥ ३२ ॥ कीदृशींकामिनींतत्राह ॥ आपातरमणीयामित्यादिप्रसन्नवदनेक्षणामित्यंतम् ॥ ३३ ॥ ३४ ॥३५॥ दुराशयोनयइत्यर्थः ॥ ३६ ॥ कोवारिपुःकोवामित्रंनकोऽपिरिपुर्मित्रंवेत्यर्थः ॥ स्वार्थपराएवकेवलम् ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ खेदयंतीपुरुषमित्यर्थः ॥ ३९ ॥ ४० ॥

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ तपोमार्गार्गला तपोमार्गप्रतिबंधिका ॥ ४५ ॥ भक्तिव्यवहिताभक्तिरहिता ॥ अधोंगंयोनिरूपम् ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ रक्तेनारक्तम् ॥४८॥४९॥५०॥ ५१ ॥

सुमिष्टान्नाच्छीततोयादाकांक्षंतीचमानसे ॥ सुंदरंरसिकंकांतंयुवानंगुणिनंसदा ॥ ४१ ॥ सुतात्परमभिन्नेहंकुर्वंतीरसिकोपरि ॥ प्राणाधिकंप्रियतमंसंभोगकुशलंप्रियम् ॥ ४२ ॥ पश्यंतीरिपुतुल्यंचवृद्धंवामैथुनाक्षमम् ॥ कलहंकुर्वंतीशश्वत्तेनसार्धंसुकोपना ॥ ४३ ॥ वाचयाभक्षयंतीतंसर्पआखुमिवोल्बणम् ॥ दुःसाहसस्वरूपाचसर्वदोषाश्रयासदा ॥ ४४ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांदुःसाध्यामोहरूपिणी ॥ तपोमार्गार्गलाशश्वन्मोक्षद्वारकपाटिका ॥ ४५ ॥ हरेर्भक्तिव्यवहितासर्वमायाकरंडिका ॥ संसारकारागारेचशश्वन्निगडरूपिणी ॥ ४६ ॥ इंद्रजालस्वरूपाचामिथ्याचस्वप्नरूपिणी ॥ बिभ्रतोबाह्यसौंदर्यमधोंगमतिकुत्सितम् ॥ ४७ ॥ नानाविण्मूत्रपूयानामाधारंमलसंयुतम् ॥ दुर्गंधिदोषसंयुक्तंरक्तारक्तमसंस्कृतम् ॥ ४८ ॥ मायारूपामायिनांचविधिनानिर्मितापुरा ॥ विषरूपामुमुक्षूणामदृश्याऽप्यभिवांछताम् ॥ ४९ ॥ इत्युक्त्वातुलसीतंचविरराम चनारद ॥ सस्मितःशंखचूडश्चप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ५० ॥ शंखचूडउवाच ॥ त्वयायत्कथितंदेविनचसर्वमलीककम् ॥ किंचित्सत्यमलीकंचकिंचिन्मत्तोनिशामय ॥ ५१ ॥ निर्मितंद्विविधंधात्रास्त्रीरूपंसर्वमोहनम् ॥ कृत्वारूपंवास्तवंचप्रशस्यंचाऽप्रशंसितम् ॥ ५२ ॥ लक्ष्मीःसरस्वतीदुर्गासावित्रीराधिकादिका ॥ सृष्टिसूत्रस्वरूपाचआद्यासृष्टिविनिर्मिता ॥ ५३ ॥ एतासामंशरूपंचस्त्रीरूपंवास्तवंस्मृतम् ॥ तत्प्रशस्यंयशोरूपंसर्वमंगलकारकम् ॥ ५४ ॥ शतरूपादेवहूतीस्वधास्वाहाचदक्षिणा ॥ छायावतीरोहिणीचवरुणानीशचीतथा ॥५५॥ कुबेरस्यचपत्नीयाऽप्यदितिश्चदितिस्तथा ॥ लोपामुद्रानसूयाचकोटभीतुलसीतथा ॥ ५६ ॥ अहल्याऽरुंधतीमेनातारामंदोदरीतथा ॥ दमयंतीवेदवतीगंगाचमनसातथा ॥५७॥ पुष्टिस्तुष्टिःस्मृतिर्मेधाकालिकाचवसुंधरा ॥ षष्ठीमंगलचंडीचमूर्तिश्चधर्मकामिनी ॥५८॥ स्वस्तिश्रद्धाचशांतिश्चकांतिःक्षांतिस्तथापरा ॥ निद्रातंद्राक्षुत्पिपासासंध्यारात्रिदिनानिच ॥५९॥ संपत्तिर्धृतिकीर्तीचक्रियाशोभाप्रभाशिवा ॥ यत्स्त्रीरूपंचसंभूतमुत्तमंतुयुगेयुगे ॥ ६० ॥ कलाकलांशरूपंचस्वर्वेश्यादिकमेवच ॥ तदप्रशस्यंविश्वेषुपुंश्चलीरूपमेवच ॥ ६१ ॥ सत्त्वप्रधानंयद्रूपंतद्युक्तंचप्रभावतः ॥ तदुत्तमंचविश्वेषुसाध्वीरूपंप्रशंसितम् ॥ ६२ ॥ तद्वास्तवंचविज्ञेयंप्रवदंतिमनीषिणः ॥ रजोरूपंतमोरूपंकलासुविविधंस्मृतम् ॥ ६३ ॥ मध्यमारजसश्चांशास्तास्तुभोगेषुलोलुपाः ॥ सुखसंभोगवश्याश्चस्वकार्येनिरताःसदा ॥ ६४ ॥

॥ ५२ ॥ लक्ष्मीःसरस्वतीति ॥ लक्ष्म्यादीनांपूर्णावताराणांगंगादीनामंशावतारणांतथाकलाकलांशानांचस्वरूपंप्रशस्यमन्यदप्रशस्यमित्यर्थः ॥ सृष्टिसूत्रस्वरूपाचसृष्टिमूलभूतेत्यर्थः ॥५३॥५४॥ ॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥ कलांशस्वरूपंचोत्तममित्यर्थः ॥ स्वर्वेश्यादिकमेवचेत्यस्यतदप्रशस्यमित्युत्तरेणान्वयः ॥६१॥ साध्वीरूपमुत्तममित्याह सत्वप्रधानमिति ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥

यतएतामध्यमाएतादृशदोषविशिष्टाअतोरजोरूपस्यस्त्रीवस्तुनःसाध्वीत्वंनैवोपजायतइत्यर्थः ॥ ६५ ॥ तमोरूपंतुदुर्निवार्यत्वादधममेवेत्यर्थः ॥ ६६ ॥ तथाचतवलक्ष्म्यंशत्वात्तवरूपंत्वदुक्तरीत्या
निंद्यंनकिंत्वतिप्रशस्तमेवभवतीतिममत्वयीच्छाजातायुक्तेतिभावः ॥ यदुक्तंत्वयाकुलीनःपरस्त्रियंनपश्यतितत्तथैवतथाऽप्यहंब्रह्मणआज्ञयात्वत्समीपमागतोऽस्मीत्यभिप्रायेणाह नपृच्छतीति ॥
॥ ६७ ॥ ६८ ॥ दनुवंशेजातः पुरापूर्वंहरेःसखासुदामाऽहम् ॥ अधुनातुशापाद्दनोर्वंशेजातइत्यर्थः ॥ ६९ ॥ ७० ॥ पूर्वकथांस्मारयति जातिस्मरोऽहमिति ॥ ७१ ॥ संभोक्तुंनालंसमर्थोराधाभ

कपटामोहकारिण्योधर्मार्थविमुखाः सदा ॥ रजोरूपस्यसाध्वीत्वमतोनैवोपजायते ॥ ६५ ॥ इदंमध्यमरूपंचप्रवदंतिमनीषिणः ॥ तमोरूपंदुर्निवार्यम
धमंतद्विदुर्बुधाः ॥ ६६ ॥ नपृच्छतिकुलेजातःपंडितश्चपरस्त्रियम् ॥ निर्जनेनिर्जलेवाऽपिरहस्यपिपरस्त्रियम् ॥ ६७ ॥ आगच्छामित्वत्समीपमाज्ञयात्र
ह्मणोऽधुना ॥ गांधर्वेणविवाहेनत्वांग्रहीष्यामिशोभने ॥ ६८ ॥ अहमेवशंखचूडोदेवविद्रावकारकः ॥ दनुवंश्योविशेषेणसुदामाऽहंहरेःपुरा ॥ ६९ ॥
अहमष्टसुगोपेषुगोपोऽपिपार्षदेषुच ॥ अधुनादानवेंद्रोऽहंराधिकायाश्चशापतः ॥ ७० ॥ जातिस्मरोऽहंजानामिकृष्णमंत्रप्रभावतः ॥ जातिस्मरात्वंतुल
सीसंभुक्ताहरिणापुरा ॥ ७१ ॥ त्वमेवराधिकाकोपाज्जाताऽसिभारतेभुवि ॥ त्वांसंभोक्तुमुत्सुकोऽहंनाऽलंराधाभयात्ततः ॥ ७२ ॥ इत्येवमुक्त्वासपुमा
न्विरराममहामुने ॥ सस्मितंतुलसीतुष्टाप्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ७३ ॥ तुलस्युवाच ॥ एवंविधोबुधोनित्यंविश्वेषुचप्रशंसितः ॥ कांतमेवंविधंकांताशश्वदि
च्छतिकामतः ॥७४॥ त्वयाऽहमधुनासत्यंविचारेणपराजिता ॥ सनिंदितश्चाऽप्यशुचिर्यःपुमांश्चस्त्रियाजितः ॥ ७५ ॥ निंदंतिपितरोदेवाबांधवाःस्त्रीजि
तंनरम् ॥ स्त्रीजितंमनसामातापिताभ्राताचनिंदति ॥ ७६ ॥ शुद्धोविप्रोदशाहेनजातकेमृतकेयथा ॥ भूमिपोद्वादशाहेनवैश्यःपंचदशाहतः ॥ ७७ ॥ शू
द्रोमासेनवेदेषुमातृवद्धीनसंकरः ॥ अशुचिःस्त्रीजितःशुद्धचेच्चितादहनकालतः ॥७८॥ नगृह्णंतीच्छयातस्यपितरःपिंडतर्पणम् ॥ नगृह्णंतीवदेवाश्चतस्यपु
ष्पजलादिकम् ॥७९॥ किंवाज्ञानेनतपसाजपहोमप्रपूजनैः ॥ किंविद्ययाचयशसास्त्रीभिर्यस्यमनोहृतम् ॥८०॥ विद्याप्रभावज्ञानार्थंमयात्वंचपरीक्षितः ॥
कृत्वापरीक्षांकांतस्यवृणोतिकामिनीवरम् ॥८१॥ वरायगुणहीनायवृद्धायाऽज्ञानिनेतथा ॥ दरिद्रायचमूर्खायरोगिणेकुत्सितायच ॥८२॥ अत्यंतकोपयुक्ताय
वाऽत्यंतदुर्मुखायच ॥ पंगवेचांगहीनायचांधायवधिरायच ॥८३॥ जडायचैवमूकायक्लीबतुल्यायपापिने ॥ ब्रह्महत्यांलभेत्सोऽपिस्वकन्यांप्रददातियः ॥ ८४ ॥

यादित्यन्वयः ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ एवंविधोवक्ष्यमाणस्त्रीजितादन्यइत्यर्थः ॥ विश्वेषुलोकेषु ॥ ७४ ॥ त्वयाऽहंविचारेणपूर्वोक्तवादेनजिताऽस्मि नमयात्वंजितइतित्वंस्त्रीजितोनाऽसीत्यर्थः ॥ ७५ ॥
॥ ७६ ॥७७॥ एषुवर्णसंकरश्चेत्समातृवत्तुल्यजातीयामातातज्जात्युक्तसूतकपरिपालनेनशुध्येदित्यर्थः ॥ स्त्रीजितस्यतुदेहांतप्रायश्चित्तेनैवशुद्धिरित्याह अशुचिरिति ॥ एतादृशोऽतिनीचोऽयमिति
भावः ॥ ७८ ॥ तदेवाह नगृह्णंतीति ॥ ७९ ॥ ८० ॥ मयातुतवविद्यापरीक्षाकृतेत्याह विद्याप्रभावेति ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥

॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रब्रह्माऽगत्योवाचेत्यर्थाद्बोध्यंकिमुवाचतदाह ब्रह्मोवाच किंकरोषीति ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३॥ ४ ॥ ९५ ॥ ९६॥९७ ॥९८॥

शांतायगुणिनेचैवयूनेचविदुषेऽपिच ॥ साधवेचसुतांदत्वादशयज्ञफलंलभेत् ॥ ८५ ॥ यःकन्यापालनंकृत्वाकरोतियदिविक्रयम् ॥ विक्रेताधनलोभे नकुंभीपाकंसगच्छति ॥ ८६ ॥ कन्यामूत्रंपुरीषंचतत्रभक्षतिपातकी ॥ कृमिभिर्दंशितःकाकैर्यावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ८७ ॥ तदंतेव्याधिसंयुक्तःसलभेज न्मनिश्चितम् ॥ विक्रीणातिमांसभारंवहत्येवदिवानिशम् ॥ ८८ ॥ इत्येवमुक्त्वातुलसीविररामतपोनिधे ॥ब्रह्मोवाच॥ किंकरोषिशंखचूडसंवादमनयास ह ॥ ८९ ॥ गांधर्वेणविवाहेनत्वंचाऽस्याग्रहणंकुरु ॥ त्वंहिपुरुषेपुरत्नंस्त्रीपुरत्नंत्वियंसती ॥ ९० ॥ विदग्धायाविदग्धेनसंगमोगुणवान्भवेत् ॥ निर्वि रोधसुखंराजन्कोवात्यजतिदुर्लभम् ॥ ९१ ॥ योऽविरोधसुखत्यागीसपशुर्नात्रसंशयः ॥ किंपरीक्षसित्वंकांतमीदृशंगुणिनंसति ॥ ९२ ॥ देवानामसु राणांचदानवानांविमर्दकम् ॥ यथालक्ष्मीश्चलक्ष्मीशेयथाकृष्णेचराधिका ॥ ९३ ॥ यथामयिचसावित्रीभवानीचभवेयथा ॥ यथाधरावराहेचदक्षिणा चयथाऽध्वरे ॥ ९४ ॥ यथाऽत्रेरनसूयाचदमयंतीयथानले ॥ रोहिणीचयथाचंद्रेयथाकामेरतिःसती ॥ ९५ ॥ यथादितिःकश्यपेचवसिष्ठेरुंधतीसखी ॥ यथाऽहल्यागौतमेचदेवहूतिश्चकर्दमे ॥ ९६ ॥ यथाबृहस्पतौताराशतरूपामनौयथा ॥ यथाचदक्षिणायज्ञेयथास्वाहाहुताशने ॥ ९७ ॥ यथाशचीम हेंद्रेचयथापुष्टिर्गणेश्वरे ॥ देवसेनायथास्कंदेधर्मेमूर्तिर्यथासती ॥ ९८ ॥ सौभाग्यासुप्रियात्वंचशंखचूडेतथाभव ॥ अनेनसार्धंसुचिरंसुंदरेणचसुंदरि ॥ ॥ ९९ ॥ स्थानेस्थानेविहारंचयथेच्छंकुरुसंततम् ॥ पश्चात्प्राप्स्यसिगोलोकेश्रीकृष्णंपुनरेवच ॥ १०० ॥ चतुर्भुजंचवैकुंठेशंखचूडेमृतेसति ॥ इतिश्रीदेवी भागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेऽष्टादशोऽध्यायः॥१८॥ ॥ नारदउवाच ॥ विचित्रमिदमाख्यानंभवतासमुदाहृतम् ॥ श्रुतेनयेनमेतृप्तिर्नकदाऽपिहिजायते ॥ १ ॥ ततःपरंतुयज्जातंतत्त्वंवदमहामते ॥ नारायणउवाच ॥ इत्येवमाशिषंदत्वास्वालयंचययौविधिः ॥ २ ॥ गांधर्वेणविवाहेनजगृहेतांचदानवः ॥ स्वर्गेदुंदुभिवाद्यंचपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ ३ ॥ सरेमेरामयासार्धंवासगेहेमनोरमे ॥ मूर्च्छांसाप्रापतुलसीनवसंगमसंगता ॥ ४ ॥ निमग्नानिर्जलेसाध्वीसंभो गसुखसागरे ॥ चतुःषष्टिकलामानंचतुःषष्टिविधंसुखम् ॥ ५ ॥ कामशास्त्रेयन्निरुक्तंरसिकानांयथेप्सितम् ॥ अंगप्रत्यंगसंश्लेषपूर्वकंस्त्रीमनोहरम्॥६॥तत्स र्वंरसशृंगारंचकाररसिकेश्वरः ॥ अतीवरम्यदेशेचसर्वजंतुविवर्जिते ॥७॥ पुष्पचंदनतल्पेचपुष्पचंदनवायुना ॥ पुष्पोद्यानेनदीतीरेपुष्पचंदनचर्चिते॥८॥

॥ ९९ ॥ १०० ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ चतुर्नवतिपद्यैस्तुतुलसीशंखचूडयोः ॥ विवाहानंतरंदेवावैकुंठंजग्मुरुत्तमम् ॥ १ ॥ इत्थंब्रह्मणातौबोधिताववि त्युक्तंततःपरंकिंजातमितिपृच्छाति नारदउवाच विचित्रमिदमिति॥१॥२॥३॥४॥चतुःषष्टिशृंगारकलाभिर्मीयतेपरिच्छिद्यतेतत्तादृशंचतुःषष्टिविधंसुखंताःकलाश्चरसालोकेस्पष्टीकृताः॥५॥६॥७॥८॥

॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ जहारपरस्परशरीरावयवमर्दनेन ॥ १२ ॥ १३ ॥ तद्रदनदंशनंचतुर्गुणंप्रददौ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३॥ स्वाहाया

सुरतेविरतिर्नास्तिततयोःसुरतिविज्ञयोः ॥ जहारमानसंभर्तुर्लौ
गृहीत्वारसिकोरासेपुष्पचंदनचर्चिताम् ॥ भूषितोभूषणेनैवरत्नभूषणभूषिताम् ॥ ९ ॥ सचजहारतस्याश्चसिंदूरंबिंदुपत्रक
लयालीलयासती ॥ १० ॥ चेतनांरसिकायाश्चजहाररसभाववित् ॥ वक्षसश्चंदनंराज्ञस्तिलकंविजहारसा ॥ ११ ॥ तद्गंडयुगलेसा
म् ॥ सतद्वक्षस्युरोजेचनखरेखांददौमुदा ॥ १२ ॥ साददौतद्वामपार्श्वेकरभूषणलक्षणम् ॥ राजातदोष्ठपुटकेददौरदनदंशनम् ॥ १३ ॥
चप्रददौतच्चतुर्गुणम् ॥ आलिंगनंचुंबनंचजंघादिमर्दनंतथा ॥१४॥ एवंपरस्परंक्रीडांचक्रतुस्तौविजानतौ॥ सुरतेविरतेतौचसमुत्थायपरस्परम् ॥ १५ ॥
सुवेषंचक्रतुस्तत्रयद्यन्मनासिवांछितम् ॥ चंदनैःकुंकुमारक्तैःसातस्यतिलकंददौ ॥ १६ ॥ सर्वांगेसुंदरेरम्येचकारचाऽनुलेपनम् ॥ सुवासंचैवतांबूलंवह्नि
शुद्धेचवाससी ॥ १७ ॥ पारिजातस्यकुसुमंजरारोगहरंपरम् ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणमंगुलीयकमुत्तमम् ॥ १८ ॥ सुंदरंचमणिवरंत्रिषुलोकेषुदुर्लभम् ॥
दासीतवाऽहमित्येवंसमुच्चार्यपुनःपुनः ॥ १९ ॥ ननामपरयाभक्त्यास्वामिनंगुणशालिनम् ॥ सस्मितातन्मुखांभोजंलोचनाभ्यांपुनःपुनः ॥ २० ॥
निमेषरहिताभ्यांचाऽप्यपश्यत्कामसुंदरम् ॥ सचतांचसमाकृष्यचकारवक्षसिप्रियाम् ॥ २१ ॥ सस्मितंवाससाच्छन्नंददर्शमुखपंकजम् ॥ चुचुंबक
ठिनेगंडेबिंबोष्ठौपुनरेवच ॥ २२ ॥ ददौतस्यैवस्त्रयुग्मंवरुणादाहृतंचयत् ॥ तदाहृतांरत्नमालांत्रिषुलोकेषुदुर्लभाम् ॥ २३ ॥ ददौमंजीरयुग्मंचस्वाहाया
आहृतंचयत् ॥ केयूरयुग्मंछायायारोहिण्याश्चैवकुंडलम् ॥ २४ ॥ अंगुलीयकरत्नानिरत्याश्चकरभूषणम् ॥ शंखंचरुचिरंचित्रंयद्दत्तंविश्वकर्मणा ॥२५॥
विचित्रपद्मकश्रेणींशय्यांचाऽपिसुदुर्लभाम् ॥ भूषणानिचदत्वाचभूपोहासंचकारह ॥ २६ ॥ निर्ममेकबरीभारेतस्यामांगल्यभूषणम् ॥ सुचित्रंपत्रकं
गंडमंडलेऽस्याःसमंतथा॥२७॥चंद्रलेखात्रिभिर्युक्तंचंदनेनसुगंधिना ॥ परीतंपरिताश्चित्रैःसार्धंकुंकुमबिंदुभिः॥२८॥ज्वलत्प्रदीपाकारंचसिंदूरतिलकंददौ॥
तत्पादपद्मयुगुलेस्थलपद्मविनिंदिते॥२९॥चित्रालक्तकरागंचनखरेषुददौमुदा ॥ स्ववक्षसिमुहुर्न्यस्यसरागंचरणांबुजम्॥३०॥हेदेवितवदासोऽहमित्युच्चा
र्यपुनःपुनः॥रत्नभूषितहस्तेनतांचकृत्वास्ववक्षसि॥३१॥तपोवनंपरित्यज्यराजास्थानांतरंययौ॥मलयेदेवनिलयेशैलेशैलेतपोवने॥३२॥स्थानेस्थानेऽति
रम्येचपुष्पोद्यानेचानिर्जने ॥ कंदरेकंदरेसिंधुतीरेचैवातिसुंदरे ॥ ३३ ॥ पुष्पभद्रानदीतीरेनीरवातमनोहरे॥पुलिनेपुलिनेदिव्येनद्यांनद्यांनदेनदे ॥ ३४ ॥

वह्निर्यदाहृतम् ॥ छायायाःसूर्यपत्न्याःरोहिण्याश्चंद्रपत्न्याः ॥ २४ ॥ २५ ॥ विचित्राणांपद्मकानांपद्मरागमणीनांश्रेणयोयस्यांशय्यायाम् ॥ २६ ॥ पत्रकंचंदनवल्लीरूपम् ॥ २७ ॥ तिसृभिःकर्पू
रलेखाभिर्युक्तम् ॥ त्रिशब्दस्यपरनिपाताद्यार्षम् ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

विस्पंदनेतन्नाम्निवनेतथैवसुरसननाम्निवने ॥ ३५ ॥ माधवेवसंतेमाधवीनांवासंतीमाधवीलतेत्यमराद्वासंतीलतानांवनेइत्युत्तरेणान्वयः॥३६॥३७॥३८॥ पुंस्कोकिलरुतंश्रुतंप्रसिद्धंयस्मिंस्तस्मिन्वने

मधौमधुकराणांचमधुरध्वनिनादिते ॥ विस्पंदनेसुरसनेनंदनेगंधमादने ॥ ३५ ॥ देवोद्यानेनंदनेचचित्रचंदनकानने ॥ चंपकानांकेतकीनांमाधवीनांच
माधवे ॥ ३६ ॥ कुंदानांमालतीनांचकुमुदांभोजकानने ॥ कल्पवृक्षेकल्पवृक्षेपारिजातवनेवने ॥ ३७ ॥ निर्जनेकांचनेस्थानेधन्येकांचनपर्वते ॥ कां
चीवनेकिंजलकेकंचुकेकांचनाकरे ॥ ३८ ॥ पुष्पचंदनतल्पेषुपुंस्कोकिलरुतश्रुते ॥ पुष्पचंदनसंयुक्तःपुष्पचंदनवायुना ॥ ३९ ॥ कामुक्याकामुकःका
मात्सेरमेरामयासह ॥ नहितृप्तोदानवेंद्रस्तृप्तिंनैवजगामसा ॥ ४० ॥ हविषाकृष्णवर्त्मेवववृधेमदनस्तयोः ॥ तयासहसमागत्यस्वाश्रमंदानवस्ततः ॥
॥ ४१ ॥ रम्यंक्रीडालयंगत्वाविजहारपुनःपुनः ॥ एवंसबुभुजेराज्यंशंखचूडःप्रतापवान् ॥ ४२ ॥ एकमन्वंतरंपूर्णंराजराजेश्वरोमहान् ॥ देवानामसुरा
णांचदानवानांचसंततम् ॥ ४३ ॥ गंधर्वाणांकिन्नराणांराक्षसानांचशांतिदः ॥ हृताधिकारादेवाश्चचरंतिभिक्षुकायथा ॥ ४४ ॥ तेसर्वेऽतिविषण्णाश्चप्रज
ग्मुर्ब्रह्मणःसभाम् ॥ वृत्तांतंकथयामासूरुरुदुश्चभृशंमुहुः ॥४५॥ तदाब्रह्मासुरैःसार्धंजगामशंकरालयम् ॥ सर्वेशंकथयामासविधाताचंद्रशेखरम् ॥ ४६ ॥
ब्रह्माशिवश्चतैःसार्धंवैकुंठंचजगामह ॥ दुर्लभंपरमंधामजरामृत्युहरंपरम् ॥ ४७ ॥ संप्रापचवरंद्वारमाश्रमाणांहरेरहो ॥ ददर्शद्वारपालांश्चरत्नसिंहासन
स्थितान् ॥ ४८ ॥ शोभितान्पीतवस्त्रैश्चरत्नभूषणभूषितान् ॥ वनमालान्वितान्सर्वान्श्यामसुंदरविग्रहान् ॥ ४९ ॥ शंखचक्रगदापद्मधरांश्चैवचतुर्भु
जान् ॥ सस्मितान्स्मेरवक्त्रास्यान्पद्मनेत्रान्मनोहरान् ॥ ५० ॥ ब्रह्मातान्कथयामासवृत्तांतंगमनार्थकम् ॥ तेऽनुज्ञांचददुस्तस्मैप्रविवेशतदाज्ञया ॥५१॥
एवंषोडशद्वाराणिनिरीक्ष्यकमलोद्भवः ॥ देवैःसार्धंतानतीत्यप्रविवेशहरेःसभाम् ॥५२॥ देवर्षिभिःपरिवृतांपार्षदैश्चचतुर्भुजैः ॥ नारायणस्वरूपैश्चसर्वैःकौ
स्तुभभूषितैः ॥ ५३ ॥ नवेंदुमंडलाकारांचतुरस्रांमनोहराम् ॥ मणींद्रहारनिर्माणांहीरासारसुशोभिताम् ॥ ५४ ॥ अमूल्यरत्नखचितांरचितांस्वेच्छया
हरेः ॥ माणिक्यमालाजालाभांमुक्तापंक्तिविभूषिताम् ॥ ५५ ॥ मंडितांमंडलाकारैरत्नदर्पणकोटिभिः ॥ विचित्रैश्चित्ररेखाभिर्नाना चित्रविचित्रिताम् ॥
॥ ५६ ॥ पद्मरागेंद्ररचितांरुचिरांमणिपंकजैः ॥ सोपानशतकैर्युक्तांस्यमंतकविनिर्मितैः ॥ ५७ ॥ पट्टसूत्रग्रंथियुक्तैश्चारुचंदनपल्लवैः ॥ इंद्रनीलस्तंभ
वर्यैर्वेष्टितांसुमनोहराम् ॥५८॥ तद्रत्नपूर्णकुंभानांसमूहैश्चसमन्विताम् ॥ पारिजातप्रसूनानांमालाजालैर्विराजिताम् ॥५९॥ कस्तूरीकुंकुमारक्तैःसुगंधिचं
दनद्रुमैः ॥ सुसंस्कृतांतुसर्वत्रवासितांगंधवायुना ॥ ६० ॥ विद्याधरीसमूहानांनृत्यजालैर्विराजिताम् ॥ सहस्रयोजनायामांपरिपूर्णांचकिंकरैः ॥ ६१ ॥

॥ ३९॥४० ॥४१॥४२ ॥४३ ॥४४ ॥४५ ॥४६॥ ४७॥ आश्रमाणांलोकानांस्थानानाम् ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥५१ ॥५२॥ ५३॥ ५४ ॥ ५५॥५६ ॥५७॥ ५८॥ ५९॥ ६०॥ ६१ ॥

ददर्श श्रीहरिंब्रह्माशंकरश्चसुरैःसह ॥ वसंतंतन्मध्यदेशेयथेंदुंतारकावृतम् ॥ ६२ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणचित्रसिंहासनेस्थितम् ॥ किरीटिनंकुंडलिनंवनमालाविभूषितम् ॥ ६३ ॥ चंदनोक्षितसर्वांगंबिभ्रतंकेलिपंकजम् ॥ पुरतोनृत्यगीतंचपश्यंतंसस्मितंमुदा ॥ ६४ ॥ शांतंसरस्वतीकांतंलक्ष्मीधृतपदांबुजम् ॥ लक्ष्म्याप्रदत्ततांबूलंभुक्तवंतंसुवासितम् ॥ ६५ ॥ गंगयापरयाभक्त्यासेवितंश्वेतचामरैः ॥ सर्वैश्चस्तूयमानंचभक्तिनम्रात्मकंधरैः ॥ ६६ ॥ एवंविशिष्टंतंदृष्ट्वापरिपूर्णतमंप्रभुम् ॥ ब्रह्मादयःसुराःसर्वेप्रणम्यतुष्टुवुस्तदा ॥ ६७ ॥ पुलकांचितसर्वांगाःसाश्रुनेत्राश्चगद्गदाः ॥ भक्ताश्चपरयाभक्त्याभीतानम्रात्मकंधराः ॥ ६८ ॥ कृतांजलिपुटोभूत्वाविधाताजगतामपि ॥ वृत्तांतंकथयामासविनयेनहरेःपुरः ॥ ६९ ॥ हरिस्तद्वचनंश्रुत्वासर्वज्ञःसर्वभाववित् ॥ प्रहस्योवाचब्रह्माणंरहस्यंचमनोहरम् ॥ ७० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शंखचूडस्यवृत्तांतंसर्वंजानामिपद्मज ॥ मद्भक्तस्यचगोपस्यमहातेजस्विनःपुरा ॥ ७१ ॥ शृणुतत्सर्ववृत्तांतमितिहासंपुरातनम् ॥ गोलोकस्यैवचरितंपापघ्नंपुण्यकारकम् ॥ ७२ ॥ सुदामानामगोपश्चपार्षदप्रवरोमम ॥ सप्रापदानवींयोनिंराधाशापात्सुदारुणात् ॥ ७३ ॥ तत्रैकदाऽहमगमंस्वालयाद्रासमंडलम् ॥ विरजामपिनीत्वाचममप्राणाधिकापरा ॥ ७४ ॥ सामांविरजयासार्धंविज्ञायकिंकरीमुखात् ॥ पश्चात्क्रुद्धासाजगामनददर्शचतत्रमाम् ॥ ७५ ॥ विरजांचनदीरूपांमांज्ञात्वाचतिरोहितम् ॥ पुनर्जगामसादृष्ट्वास्वालयंसखिभिःसह ॥ ७६ ॥ मांदृष्ट्वामंदिरेदेवीसुदाम्नासहितंपुरा ॥ भृशंसाभर्त्सयामासमौनीभूतंचसुस्थिरम् ॥ ७७ ॥ तच्छ्रुत्वाऽसहमानश्चसुदामातांचुकोपह ॥ सचतांभर्त्सयामासकोपेनममसन्निधौ ॥ ७८ ॥ तच्छ्रुत्वाकोपयुक्तासारक्तपंकजलोचना ॥ बहिष्कर्तुंचकाराऽऽज्ञांसंत्रस्तंममसंसदि ॥ ७९ ॥ सखीलक्षंसमुत्तस्थौदुर्वारंतेजसोल्बणम् ॥ बहिश्चकारतंतूर्णंजल्पंतंचपुनःपुनः ॥ ८० ॥ साचतत्ताडनंतासांश्रुत्वारुष्टाशशापह ॥ याहिरेदानवींयोनिमित्येवंदारुणंवचः ॥ ८१ ॥ तंगच्छंतंशपंतंचरुदंतंमांप्रणम्यच ॥ वारयामासतुष्टासारुदतीकृपयापुनः ॥ ८२ ॥ हेवत्सतिष्ठमागच्छक्कयासीतिपुनःपुनः ॥ समुत्थायचतत्पश्चाज्जगामसाचविक्लवम् ॥ ८३ ॥ गोप्यश्चरुरुदुःसर्वागोपाश्चाऽपिसुदुःखिताः ॥ तेसर्वेराधिकाचाऽपितत्पश्चाद्बोधितामया ॥ ८४ ॥ आयास्यतिक्षणार्धेनकृत्वाशापस्यपालनम् ॥ सुदामंस्त्वमिहागच्छेत्युक्त्वासाचनिवारिता ॥ ८५ ॥ गोलोकस्यक्षणार्धेनचैकंमन्वंतरंभवेत् ॥ पृथिव्याजगतांधातरित्येववचनंध्रुवम् ॥ ८६ ॥ इत्येवंशंखचूडश्चपुनस्तत्रैवयास्यति ॥ महाबलिष्ठोयोगेशःसर्वमायाविशारदः ॥ ८७ ॥

॥ ७९ ॥ ८० ॥ तत्ताडनंतेनशंखचूडेनकृतंतासांसखीनांताडनंश्रुत्वेत्यर्थः ॥ ८१ ॥ मांप्रणम्यगच्छंतंशंखचूडंतुष्टासावारयामासेत्यन्वयः ॥ ८२ ॥ विक्लवंखेदम् ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥

रक्षसः दानवस्य ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ पश्चात्स्वोति ॥ तत्पत्नीत्यर्थः ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ इतिश्रीदेवी० तिलकेनवमस्कंधेएकोनविंशोध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ चतुरशीतिपद्यैस्तुशंखचूडासुरस्यच ॥ देवानांचैवसंग्रामोयथावदभिवर्ण्यते ॥ १ ॥ भारतेदेवागमनोत्तरंजातंवृत्तमाह ब्रह्माशिवमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ महेंद्रनगरादुत्कृष्टम् ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ वणिजांमहाजनानांवैश्यानाम् ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ अत्युच्चैश्चतानिगगनस्प

ममशूलंगृहीत्वाचशीघ्रंगच्छतभारतम् ॥ शिवःकरोतुसंहारंममशूलेनरक्षसः ॥ ८८ ॥ ममैवकवचंकंठेसर्वमंगलकारकम् ॥ बिभर्तिदानवःशश्वत्संसारेविजयीततः ॥ ८९ ॥ तस्मिन्ब्रह्मन्स्थितेचैवनकोऽपिहिंसितुंक्षमः ॥ तद्याचनांकरिष्यामिविप्ररूपोऽहमेवच ॥ ९० ॥ सतीत्वहानिस्तत्पत्न्यायत्रकालेभविष्यति ॥ तत्रैवकालेतन्मृत्युरितिदत्तोवरस्त्वया ॥ ९१ ॥ तत्पत्न्याश्चोदरेवीर्यमर्पयिष्यामिनिश्चितम् ॥ तत्क्षणेचैवतन्मृत्युर्भविष्यतिनसंशयः ॥ ९२ ॥ पश्चात्सादेहमुत्सृज्यभविष्यतिममप्रिया ॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथोददौशूलंहरायच ॥ ९३ ॥ शूलंदत्वाययौशीघ्रंहरिरभ्यंतरेमुदा ॥ भारतंचययुर्देवाब्रह्मरुद्रपुरोगमाः ॥ ९४ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहा० नवमस्कंधेएकोनविंशोध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ ब्रह्माशिवंसंनियोज्यसंहारेदानवस्यच ॥ जगामस्वालयंतूर्णंयथास्थानंसुरोत्तमाः ॥ १ ॥ चंद्रभागानदीतीरेवटमूलेमनोहरे ॥ तत्रतस्थौमहादेवोदेवविस्तारहेतवे ॥ २ ॥ दूतंकृत्वाचित्ररथंगंधर्वेश्वरमीप्सितम् ॥ शीघ्रंप्रस्थापयामासशंखचूडांतिकंमुदा ॥ ३ ॥ सर्वेश्वराज्ञयाशीघ्रंययौतन्नगरंपरम् ॥ महेंद्रनगरोत्कृष्टंकुबेरभवनाधिकम् ॥ ४ ॥ पंचयोजनविस्तीर्णंदैर्घ्येतद्द्विगुणंभवेत् ॥ स्फटिकाकारमणिभिर्निर्मितंयानवेष्टितम् ॥ ५ ॥ सप्तभिःपरिखाभिश्चदुर्गमाभिःसमन्वितम् ॥ ज्वलदग्निनिभैःशश्वत्कलितंरत्नकोटिभिः ॥ ६ ॥ युक्तंचवीथीशतकैर्मणिवेदिविचित्रितैः ॥ परितोवणिजांसौधैर्नानावस्तुविराजितैः ॥ ७ ॥ सिंदूराकारमणिभिर्निर्मितैश्चविचित्रितैः ॥ भूषितंभूषितैर्दिव्यैराश्रमैःशतकोटिभिः ॥ ८ ॥ गत्वाददर्शतन्मध्येशंखचूडालयंपरम् ॥ अतीववलयाकारंयथापूर्णेंदुमंडलम् ॥ ९ ॥ ज्वलदग्निशिखाक्ताभिःपरिखाभिश्चतसृभिः ॥ तद्दुर्गमंचशत्रूणामन्येषांसुगमंसुखम् ॥ १० ॥ अत्युच्चैर्गगनस्पर्शिमणिशृंगविराजितम् ॥ राजितंद्वादशद्वारैर्द्वारपालसमन्वितम् ॥ ११ ॥ मणींद्रसारनिर्माणैःशोभितंलक्षमंदिरैः ॥ शोभितंरत्नसोपानैरत्नस्तंभविराजितम् ॥ १२ ॥ तद्दृष्ट्वापुष्पदंतोऽपिवरंद्वारंददर्शसः ॥ द्वारेनियुक्तंपुरुषंशूलहस्तंचसस्मितम् ॥ १३ ॥ तिष्ठंतंपिंगलाक्षंचताम्रवर्णंभयंकरम् ॥ कथयामासवृत्तांतंजगामतदनुज्ञया ॥ १४ ॥ अतिक्रम्यचतद्द्वारंजगामाभ्यंतरंपुनः ॥ नकोऽपिरक्षतिश्रुत्वादूतरूपंरणस्यच ॥ १५ ॥

र्शीनिमणिशृंगाणितैर्विराजितम् ॥ ११ ॥ १२ ॥ पुष्पदंतइति चित्ररथगंधर्वस्यैवनामांतरंपुष्पदंतइति ॥ १३ ॥ १४ ॥ रणस्यरणसंबंधिनंयुद्धाह्वानार्थमागतंदूतरूपंपुरुषंश्रुत्वानकोऽपिरक्षतितस्यप्रतिबंधोनक्रियतइत्यर्थः ॥ एतादृशःशंखचूडःशूरइतिभावः ॥ १५ ॥

रणस्यसर्ववृत्तांतंराजानंप्रतिशीघ्रंविज्ञापयतइत्युवाच ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ माल्येनसहितंलेपनंदधतमित्यन्वयः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ पुष्पभद्रेति ॥

गत्वासोऽभ्यंतरद्वारंद्वारपालमुवाचह ॥ रणस्यसर्ववृत्तांतंविज्ञापयतमाचिरम् ॥ १६ ॥ सचतंकथयित्वाचदूतोगंतुमुवाचह ॥ सगत्वाशंखचूडंतंददर्श सुमनोहरम् ॥ १७ ॥ राजमंडलमध्यस्थंस्वर्णसिंहासनेस्थितम् ॥ मणींद्ररचितंदिव्यंरत्नदंडसमन्वितम् ॥ १८ ॥ रत्नकृत्रिमपुष्पैश्चप्रशस्तैःशोभितंस दा ॥ भृत्येनमस्तकेन्यस्तंस्वर्णच्छत्रंमनोहरम् ॥ १९ ॥ सेवितंपार्षदगणैरुचिरैःश्वेतचामरैः ॥ सुवेषंसुंदरंरम्यंरत्नभूषणभूषितम् ॥ २० ॥ माल्येनलेपनं सूक्ष्मंसुवस्त्रंदधतंमुने ॥ दानवेंद्रैःपरिवृतंसुवेषैश्चत्रिकोटिभिः ॥ २१ ॥ शतकोटिभिरन्यैश्चभ्रमद्भिरस्त्रपाणिभिः ॥ एवंभूतंचतंदृष्ट्वापुष्पदंतःसविस्मयः ॥ २२ ॥ उवाचसचवृत्तांतंयदुक्तंशंकरेणच ॥ पुष्पदंतउवाच ॥ राजेंद्रशिवभृत्योऽहंपुष्पदंताभिधःप्रभो ॥ २३ ॥ यदुक्तंशंकरेणैवतद्ब्रवीमिनिशामय ॥ राज्यंदेहिचदेवानामधिकारंचसांप्रतम् ॥ २४ ॥ देवाश्चशरणापन्नादेवेशंश्रीहरिंपरम् ॥ हरिर्दत्त्वाऽस्यशूलंचतेनप्रस्थापितःशिवः ॥ २५ ॥ पुष्पभद्रा नदीतीरेवटमूलेत्रिलोचनः ॥ विषयंदेहितेषांचयुद्धंवाकुरुनिश्चितम् ॥ २६ ॥ गत्वावक्ष्यामिकिंशंभुमथतद्वदमामपि ॥ दूतस्यवचनंश्रुत्वाशंखचूडःप्र हस्यच ॥ २७ ॥ प्रभातेऽहंगमिष्यामित्वंचगच्छेत्युवाचह ॥ सागत्वोवाचतंतूर्णंवटमूलस्थमीश्वरम् ॥ २८ ॥ शंखचूडस्यवचनंतदीयंतन्मुखोदितम् ॥ एतस्मिन्नंतरेस्कंदआजगामाशिवांतिकम् ॥ २९ ॥ वीरभद्रश्चनंदीचमहाकालःसुभद्रकः ॥ विशालाक्षश्चबाणश्चपिंगलाक्षोविकंपनः ॥ ३० ॥ विरूपो विकृतिश्चैवमणिभद्रश्चबाष्कलः ॥ कपिलाख्योदीर्घदंष्ट्रोविकटस्ताम्रलोचनः ॥ ३१ ॥ कालकंठोबलीभद्रःकालजिह्वःकुटीचरः ॥ बलोन्मत्तोरणश्लाघी दुर्जयोदुर्गमस्तथा ॥ ३२ ॥ अष्टौचभैरवारौद्रारुद्राश्चैकादशस्मृताः ॥ वसवोष्टौवासवश्चआदित्याद्वादशस्मृताः ॥ ३३ ॥ हुताशनश्चचंद्रश्चविश्वकर्माश्वि नौचतौ ॥ कुबेरश्चयमश्चैवजयंतोनलकूबरः ॥ ३४ ॥ वायुश्चवरुणश्चैवबुधश्चमंगलस्तथा ॥ धर्मश्चशनिरीशानःकामदेवश्चवीर्यवान् ॥ ३५ ॥ उग्रदं ष्ट्राचोग्रचंडाकोटराकैटभीतथा ॥ स्वयंचाष्टभुजादेवीभद्रकालीभयंकरी ॥ ३६ ॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणविमानोपरिसंस्थिता ॥ रक्तवस्त्रपरीधानारक्तमाल्यानु लेपना ॥ ३७ ॥ नृत्यंतीचहसंतीचगायंतीसुस्वरंमुदा ॥ अभयंददातिभक्तेभ्योऽभयासाचभयंरिपुम् ॥ ३८ ॥ बिभ्रतीविकटांजिह्वांसुलोलांयोजनायता म् ॥ शंखचक्रगदापद्मखड्गचर्मधनुःशरान् ॥ ३९ ॥ खर्परंवर्तुलाकारंगंभीरंयोजनायतम् ॥ त्रिशूलंगगनस्पर्शिशक्तिंचयोजनायताम् ॥ ४० ॥

चंद्रभागायानामांतरम् ॥ विषयंस्वदेशम् ॥ तेषांदेवानाम् ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ अभयासारिपुंरिपवेभ यंददातीत्यर्थः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥

॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ मनासिवांछितंरतिक्रीडाम् ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥यापराप्रकृतिःसैव ब्रह्मादीनामीश्वर इत्यर्थः॥५७॥सप्रकृतिरूपएवेश्वरः॥पातासंहर्तास्त्रष्टाचभवतिसएवात्माभवतिसएवकालस्यापिनर्तकः॥५८॥सएवसृष्टिकालेस्वाभिन्नांप्रकृतिंमायाख्यांनिर्मायपृथक्कृत्यचराचरंचकृतवानित्यर्थः॥ ५९॥

मुद्गरंमुसलंवज्रंखेटंफलकमुज्ज्वलम् ॥ वैष्णवास्त्रंवारुणास्त्रंवाह्नेयंनागपाशकम् ॥ ४१ ॥ नारायणास्त्रंगांधर्वंब्रह्मास्त्रंगारुडंतथा ॥ पर्जन्यास्त्रंपाशुपतंजृंभणास्त्रंचपार्वतम् ॥ ४२ ॥ माहेश्वरास्त्रंवायव्यंदंडंसंमोहनंतथा ॥ अव्यर्थमस्त्रकंदिव्यंदिव्यास्त्रशतकंपरम् ॥ ४३ ॥ आगत्यतत्रतस्थौचयोगिनीनांत्रिकोटिभिः ॥ सार्धंचडाकिनीनांचविकटानांत्रिकोटिभिः ॥४४॥ भूतप्रेतपिशाचाश्चकूष्मांडाब्रह्मराक्षसाः ॥ वेतालाराक्षसाश्चैवयक्षाश्चैवतुकिन्नराः ॥४५॥ ताभिश्चैवसहस्कंदःप्रणम्यचंद्रशेखरम् ॥ पितुःपार्श्वेसहायार्थंसमुवासतदाज्ञया ॥ ४६ ॥ अथदूतेगतेतत्रशंखचूडःप्रतापवान् ॥ उवाचतुलसींवार्तांगत्वाऽभ्यंतरमेवच ॥ ४७ ॥ रणवार्तांचसाश्रुत्वाशुष्ककंठोष्ठतालुका ॥ उवाचमधुरंसाध्वीहृदयेनविदूयता ॥ ४८ ॥ तुलस्युवाच ॥ हेप्राणबंधोहेनाथतिष्ठमेवक्षसिक्षणम् ॥ हेप्राणाधिष्ठातृदेवरक्षमेजीवितंक्षणम् ॥ ४९ ॥ भुंक्ष्वजन्मसमासाद्ययन्मेमनसिवांछितम् ॥ पश्यामित्वांक्षणंकिंचिल्लोचनाभ्यांचसादरम् ॥५०॥ आंदोलयंतेप्राणामेमनोदग्धंचसंततम् ॥ दुःस्वप्नश्चमयादृष्टश्चाद्यैवचरमेनिशि ॥५१॥ तुलसीवचनंश्रुत्वाभुक्त्वापीत्वानृपेश्वरः ॥ उवाचवचनंप्राज्ञोहितंसत्यंयथोचितम् ॥ ५२ ॥ शंखचूडउवाच ॥ कालेनयोजितंसर्वंकर्मभोगनिबंधनम् ॥ शुभंहर्षःसुखंदुःखंभयंशोकश्चमंगलम् ॥५३॥ कालेभवंतिवृक्षाश्चस्कंधवंतश्चकालतः ॥ क्रमेणपुष्पवंतश्चफलवंतश्चकालतः ॥५४॥ तेषांफलानिपक्कानिप्रभवंत्येवकालतः ॥ तेसर्वेफलिताःकालेपातंयांतिचकालतः ॥ ५५ ॥ कालेभवंतिविश्वानिकालेननश्यंतिसुंदरि ॥ कालात्स्त्रष्टाचसृजतिपातापातिचकालतः ॥ ५६ ॥ संहर्तासंहरेत्कालेक्रमेणसंचरंतिते ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनामीश्वरःप्रकृतिःपरा ॥ ५७ ॥ स्त्रष्टापाताचसंहर्तासचात्माकालनर्तकः ॥ कालेसएवप्रकृतिंस्वाभिन्नांस्वेच्छयाप्रभुः ॥ ५८ ॥ निर्मायकृतवान्सर्वान्विश्वस्थांश्चचराचरान् ॥ सर्वेशःसर्वरूपश्चसर्वात्मापरमेश्वरः ॥ ५९ ॥ जनंजनेनजनिताजनंपातिजनेनयः ॥ जनंजनेनहरतेतंदेवंभजसांप्रतम् ॥ ६० ॥ यस्याऽऽज्ञयावातिवातःशीघ्रगामीचसांप्रतम् ॥ यस्याऽऽज्ञयाचतपनस्तपत्येवयथाक्षणम् ॥ ६१ ॥ यथाक्षणंवर्षतींद्रोमृत्युश्चरतिजंतुषु ॥ यथाक्षणंदहत्यग्निश्चंद्रोभ्रमतिशीतवान् ॥ ६२ ॥ मृत्योर्मृत्युंकालकालंयमस्यचयमंपरम् ॥ विभुंस्त्रष्टुश्चस्त्रष्टारंपातुश्चपातृकंभव ॥ ६३ ॥

सएवजनेनजनंजनिताजनयितेत्यर्थः ॥ तथाजनेनजनंपातिरक्षति ॥ तथाजनेनजनंहरति ॥ यस्मादेवंमूलप्रकृत्यात्मकईश्वर एवकरोतिसर्वंतस्मात्तादृशस्येच्छांकोनिवारयितुंसमर्थस्तर्हिकिंकर्तव्यमिति चेत्तमेवशरणंगंतव्यमित्याह तंदेवमिति ॥ ६० ॥६१॥ मृत्युश्चरतिजंतुष्विति ॥ तथाचश्रुतिः ॥ भीषास्माद्वातःपवते॥भीषोदेतिसूर्यः॥भीषास्मादग्निश्चेंद्रश्च॥मृत्युर्धावतिपंचम ॥इति ॥६२॥६३॥

॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥

॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ गोलोकेभांडीरेस्थाने ॥ तत्त्वंज्ञानम् ॥

त्वयासार्धंकर्मणाचपुनस्तेन संहर्तारंचसंहर्तुस्तंदेवंशरणंव्रज ॥ कोवाबंधुश्चकेषांवासर्वंबंधुंभजप्रिये ॥ ६४ ॥ अहंकोवाचत्वंकावाविधिनायोजितःपुरा ॥ वियोजितः ॥ ६५ ॥ अज्ञानीकातरःशोकेविपत्तौनचपंडितः ॥ सुखेदुःखेभ्रमत्येवकालनेमिक्रमेणच ॥ ६६ ॥ नारायणंतंसर्वेशंकांतंयास्यसिनिश्चितम् ॥ तपःकृतंयदर्थंचपुरावदरिकाश्रमे ॥ ६७ ॥ मयात्वंतपसालब्धाब्रह्मणस्तुवरेणच ॥ हर्यर्थेयत्तवतपोहरिंप्राप्स्यसिकामिनि ॥६८॥ वृंदावनेचगोविंदंगोलोकेत्वंलभिष्यसि॥अहंयास्यामितल्लोकंतनुंत्यक्त्वाचदानवीम्॥६९॥तत्रद्रक्ष्यसिमांत्वंचद्रक्ष्यामित्वांचसांप्रतम् ॥ अगमंराधिकाशापाद्भारतंचसुदुर्लभम् ॥७०॥ पुनर्यास्यामितत्रैवकःशोकोमेशृणुप्रिये ॥ त्वंचदेहंपरित्यज्यदिव्यरूपंविधायच॥७१॥तत्कालंप्राप्स्यसिहरिंमाकांतेकातराभव ॥इत्युक्त्वाचदिनांतेचतयासार्धंमनोहरम् ॥ ७२ ॥ सुष्वापशोभनेतल्पेपुष्पचंदनचर्चिते ॥ नानाप्रकारविभवंचकाररत्नमंदिरे ॥७३॥ रत्नप्रदीपसंयुक्तेस्त्रीरत्नंप्राप्यसुंदरीम् ॥ निनायरजनींराजाक्रीडाकौतुकमंगलैः ॥ ७४ ॥ कृत्वावक्षसितांकांतांरुदतीमतिदुःखिताम् ॥ कृशोदरींनिराहारांनिमग्नांशोकसागरे॥७५॥पुनस्तांबोधयामासदिव्यज्ञानेनज्ञानवित् ॥ पुराकृष्णेनयद्दत्तंभांडीरेतत्त्वमुत्तमम् ॥ ७६ ॥ सचतस्यैददौसर्वंसर्वशोकहरंपरम् ॥ ज्ञानंसंप्राप्यसादेवीप्रसन्नवदनेक्षणा ॥७७॥ क्रीडांचकारहर्षेणसर्वंमत्वेतिनश्वरम् ॥ तौदंपतीचक्रीडंतौनिमग्नौसुखसागरे ॥ ७८ ॥ पुलकांचितसर्वांगौमूर्छितौनिर्जनेमुने ॥ अंगप्रत्यंगसंयुक्तौसुप्रीतौसुरतोत्सुकौ ॥ ७९ ॥ एकांगौचतथातौद्वौचाऽर्धनारीश्वरोयथा ॥ प्राणेश्वरंचतुलसीमेनेप्राणाधिकंपरम् ॥ ८० ॥ प्राणाधिकांचतांमेनेराजाप्राणेश्वरींसतीम् ॥ तौस्थितौसुखसुप्तौचतंद्रितौसुंदरौसमौ ॥ ८१ ॥ सुवेषौसुखसंभोगादचेष्टौसुमनोहरौ ॥ क्षणंसुचेतनौतौचकथयंतौरसाश्रयात् ॥ ८२ ॥ कथांमनोरमांदिव्यांहसंतौचक्षणंपुनः ॥ क्षणंचकेलिसंयुक्तौरसभावसमन्वितौ ॥ ८३ ॥ सुरतेविरतिर्नास्तितौताद्विषयपंडितौ ॥ सततंजययुक्तौद्वौक्षणंनैवपराजितौ ॥ ८४ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेशक्तिप्रादुर्भावेविंशोऽध्यायः ॥२०॥ ॥ श्रीनारायणउवाच॥श्रीकृष्णंमनसाध्यात्वारक्षःकृष्णपरायणः ॥ ब्राह्मेमुहूर्तेउत्थायपुष्पतल्पान्मनोहरात् ॥ १ ॥ रात्रिवासःपरित्यज्यस्नात्वामंगलवारिणा ॥ धौतेचवाससीधृत्वाकृत्वातिलकमुज्ज्वलम् ॥ २ ॥ चकाराह्निकमावश्यमभीष्टदेववंदनम् ॥ दध्याज्यमधुलाजांश्चददर्शवस्तुमंगलम् ॥ ३ ॥

॥ ८३ ॥ ८४ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ छ ॥ ॥ द्व्यशीतिपद्यवर्यैस्तुशंखचूडमहेशयोः ॥ युद्धंमहात्रासकरंयथावदभिवर्ण्यते ॥ १ ॥ रात्र्युत्तरंजातंवृत्तमाह श्रीकृष्णमिति ॥ रक्षोराक्षसः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥

नित्यंनित्यदानम् ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ स्वस्यमरणंनिश्चितंज्ञात्वाभांडाराणिददावित्याह ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ धानुष्काणांधनुर्धराणाम्॥ ११ ॥ १२ ॥ १३॥ भांडौघंद्रव्यसमूहंत्रिंशदक्षौहिणी

रत्नश्रेष्ठंमणिश्रेष्ठंवस्त्रश्रेष्ठंचकांचनम् ॥ ब्राह्मणेभ्योददौभक्त्यायथानित्यंचनारद॥४॥अमूल्यरत्नंयत्किंचिन्मुक्तामाणिक्यहीरकम् ॥ ददौविप्रायगुरवेया त्रामंगलहेतवे ॥ ५ ॥ गजरत्नमश्वरत्नंधनरत्नंमनोहरम् ॥ ददौसर्वंदरिद्रायविप्रायमंगलायच ॥ ६ ॥ भांडाराणांसहस्राणिनगराणांद्विलक्षकम् ॥ ग्रा माणांशतकोटिंचब्राह्मणायददौमुदा ॥ ७ ॥ पुत्रंकृत्वातुराजेंद्रंसर्वेषुदानवेषुच ॥ पुत्रेसमर्प्यभार्यांतांराज्यंचसर्वसंपदम् ॥ ८ ॥ प्रजानुचरसंघंचभांडा रंवाहनादिकम् ॥ स्वयंसन्नाहयुक्तश्चधनुष्पाणिर्बभूवह ॥ ९ ॥ भृत्यद्वाराक्रमेणैवचकारसैन्यसंचयम् ॥ अश्वानांचत्रिलक्षेणलक्षेणवरहस्तिनाम् ॥ ॥ १० ॥ रथानामयुतेनैवधानुष्काणांत्रिकोटिभिः ॥ त्रिकोटिभिर्वर्मिणांचशूलिनांचत्रिकोटिभिः ॥ ११ ॥ कृतासेनापरिमितादानवेंद्रेणनारद ॥ त स्यांसेनापतिश्चैवयुद्धशास्त्रविशारदः ॥ १२ ॥ महारथःसविज्ञेयोरथिनांप्रवरोरणे ॥ त्रिलक्षाऽक्षौहिणीसेनापतिंकृत्वानराधिपः ॥ १३ ॥ त्रिंशदक्षौ हिणीबाधंभांडौघंचचकारह ॥ बहिर्बभूवशिबिरान्मनसाश्रीहरिंस्मरन् ॥ १४ ॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणविमानमारुरोहसः ॥ गुरुवर्गान्पुरस्कृत्यप्रययौशंक रांतिकम् ॥ १५ ॥ पुष्पभद्रानदीतीरेयत्राक्षयवटःशुभः ॥ सिद्धाश्रमंचसिद्धानांसिद्धिक्षेत्रंचनारद ॥ १६ ॥ कपिलस्यतपःस्थानंपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ पश्चिमोदधिपूर्वेचमलयस्यचपश्चिमे ॥ १७ ॥ श्रीशैलोत्तरभागेचगंधमादनदक्षिणे ॥ पंचयोजनविस्तीर्णादैर्घ्येशतगुणातथा ॥ १८ ॥ शुद्धस्फटिक संकाशाभारतेचसुपुण्यदा ॥ शाश्वतीजलपूर्णाचपुष्पभद्रानदीशुभा ॥ १९ ॥ लवणाब्धिप्रियाभार्याशश्वत्सौभाग्यसंयुता ॥ शरावतीमिश्रिताचनिर्ग तासाहिमालयात् ॥ २० ॥ गोमतींवामतःकृत्वाप्रविष्टापश्चिमोदधौ ॥ तत्रगत्वाशंखचूडोददर्शचंद्रशेखरम् ॥ २१ ॥ वटमूलेसमासीनंसूर्यकोटि समप्रभम् ॥ कृत्वायोगासनंदृष्ट्वामुद्रायुक्तंचसस्मितम् ॥ २२ ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशंज्वलंतंब्रह्मतेजसा ॥ त्रिशूलपट्टिशधरंव्याघ्रचर्मांबरंवरम् ॥ २३ ॥ भक्तमृत्युहरंशांतंगौरीकांतंमनोहरम् ॥ तपसांफलदातारंदातारंसर्वसंपदाम् ॥ २४ ॥ आशुतोषंप्रसन्नास्यंभक्तानुग्रहकातरम् ॥ विश्वनाथंविश्वबी जंविश्वरूपंचविश्वजम् ॥ २५ ॥ विश्वंभरंविश्ववरंविश्वसंहारकारकम् ॥ कारणंकारणानांचनरकार्णवतारणम् ॥ २६ ॥ ज्ञानप्रदंज्ञानबीजंज्ञानानंदं सनातनम् ॥ अवरुह्यविमानाच्चतंदृष्ट्वादानवेश्वरः ॥ २७ ॥ सर्वैःसार्धंभक्तियुक्तःशिरसाप्रणनामसः ॥ वामतोभद्रकालींचस्कंदंचतत्पुरःस्थितम् ॥ २८ ॥ आशिषंचददौतस्मैकालीस्कंदश्चशंकरः॥ उत्तस्थुरागतंदृष्ट्वासर्वेनंदीश्वरादयः ॥ २९ ॥

बाधंपं. डितंचकाररक्षितंत्रिंशदक्षौहिणीभिश्चकरित्यर्थः ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥

सर्वेयूयंदेवासुराःकश्यपवंशोत्पन्नाबंध

॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ देवानांभ्रमेविषयेमिथ्यारूपेदेशेतवकिंवाफलंनकिमपीत्यर्थः ॥ ४० ॥ ४१ ॥

विधा

परस्परंचभाषांतिचक्रुस्तत्रचसांप्रतम् ॥ राजाकृत्वाचसंभाषामुवासाशिवसंनिधौ ॥३०॥ प्रसन्नात्मामहादेवोभगवांस्तमुवाचह ॥ महादेवउवाच ॥ विधाताजगतांब्रह्मापिताधर्मस्यधर्मवित् ॥ ३१ ॥ मरीचिस्तस्यपुत्रश्चवैष्णवश्चाऽपिधार्मिकः ॥ कश्यपश्चाऽपितत्पुत्रोधर्मिष्ठश्चप्रजापतिः ॥ ३२ ॥ दक्षःप्रीत्याददौतस्मैभक्त्याकन्यास्त्रयोदश ॥ तास्वेकाचदनुःसाध्वीतत्सौभाग्यविवर्धिता ॥ ३३ ॥ चत्वारिंशद्दनोःपुत्रादानवास्तेजसोल्बणाः ॥ तेष्वेकोविप्रचित्तिश्चमहाबलपराक्रमः ॥ ३४ ॥ तत्पुत्रोधार्मिकोदंभोविष्णुभक्तोजितेंद्रियः ॥ जजापपरमंमंत्रंपुष्करेलक्षवत्सरम् ॥ ३५ ॥ शुक्राचार्यंगुरुंकृत्वाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ तदात्वांतनयंप्रापपरंकृष्णपरायणम् ॥ ३६ ॥ पुरात्वंपार्षदोगोपोगोपेष्वपिसुधार्मिकः ॥ अधुनाराधिकाशापाद्भारतेदानवेश्वरः ॥ ३७ ॥ आब्रह्मस्तंबपर्यंतंतुच्छंमेनेचवैष्णवः ॥ सालोक्यसार्ष्टिसायुज्यसामीप्यंचहरेरपि ॥ ३८ ॥ दीयमानंनगृह्णंतिवैष्णवाःसेवनंविना ॥ ब्रह्मत्वममरत्वंवातुच्छंमेनेचवैष्णवः ॥ ३९ ॥ इंद्रत्वंवामनुत्ववानमेनेगणनासुच ॥ कृष्णभक्तस्यतेकिंवादेवानांविषयेभ्रमे ॥ ४० ॥ देहिराज्यंचदेवानांमत्प्रीतिंरक्षभूमिप ॥ सुखंस्वराज्येत्वंतिष्ठदेवास्तिष्ठंतुवैपदे ॥ ४१ ॥ अलंभूतविरोधेनसर्वेकश्यपवंशजाः ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥ ४२ ॥ ज्ञातिद्रोहस्यपापानिकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ स्वसंपदांचहानिंचयदिराजेंद्रमन्यसे ॥ ४३ ॥ सर्वावस्थाचसमतांकेषांयातिचसर्वदा ॥ ब्रह्मणश्चतिरोभावोलयेप्राकृतिकेसदा ॥ ४४ ॥ आविर्भावःपुनस्तस्यप्रभावादीश्वरेच्छया ॥ ज्ञानवृद्धिश्चतपसास्मृतिलोपश्चनिश्चितम् ॥४५॥ करोतिसृष्टिंज्ञानेनस्रष्टासोऽपिक्रमेणच ॥ परिपूर्णतमोधर्मःसत्येसत्याश्रयेसदा ॥४६॥ त्रिभागःसोऽपित्रेतायांद्विभागोद्वापरेस्मृतः॥एकभागःकलौपूर्वंतदंशश्चक्रमेणच॥४७॥कलामात्रंकलेःशेषेकुह्वांचंद्रकलायथा॥यादृक्तेजोरवेर्ग्रीष्मेनतादृक्शिशिरेपुनः॥४८॥दिनेषुयादृङ्मध्याह्नेसायंप्रातर्नतत्समम्॥उदयंयातिकालेनबालतांचक्रमेणच॥४९॥ प्रकांडतांचतत्पश्चात्कालेऽस्तंपुनरेतिसः॥दिनेप्रच्छन्नतांयातिकालेनदुर्दिनेघने॥५०॥राहुग्रस्तेकंपितश्चपुनरेवप्रसन्नताम् ॥ परिपूर्णतमश्चंद्रःपूर्णिमायांचजायते॥५१॥तादृशोनभवेन्नित्यंक्षयंयातिदिनेदिने ॥ पुनश्चपुष्टिमायातिपरंकुह्वादिनेदिने॥५२॥संपद्युक्तःशुक्लपक्षेकृष्णेम्लानश्चयक्ष्मणा ॥ राहुग्रस्तेदिनेम्लानोदुर्दिनेनविरोचते॥५३॥कालेचंद्रोभवेच्छुक्लोभ्रष्टश्रीःकालभेदतः ॥ भविष्यतिबलिश्चेंद्रोभ्रष्टश्रीःसुतलेऽधुना ॥५४॥

वोऽतोनपरस्परंद्रोहोयुक्तइत्यर्थः ॥ ४२ ॥ देवेभ्योराज्येदत्तेममसंपदोहानिःस्यात्तत्राऽऽह स्वसंपदामिति ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ब्रह्मणोन्यूनत्वंकालवशादुपपाद्यधर्मस्याऽपिन्यूनत्वमाह धर्मःसत्येइति ॥ सत्येसत्ययुगेपूर्णोधर्मइत्यर्थः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ कुह्वांअमावास्याम् ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ प्रकांडतांप्रचंडताम् ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥

॥ ५५ ॥ ५६ ॥ यथैतेकालेननश्यंतितित्रनदुःखंतथातवसंपदस्त्वंचनंक्ष्यसितत्रकिंदुःखमित्यर्थः ॥ तर्हिन्यूनत्वादिदोषाभाववान्कस्तत्राह ईश्वरस्यैवेति ॥ यस्मात्परमात्मनोनुग्रहादहंमृत्युंजयोजा
तोऽथचप्राकृतंलयंपश्यामिकारणात्मनाभिन्नःसन्सईश्वरइत्यर्थः ॥ सएवेश्वरोमायाविशिष्टत्वान्मायाशक्तिप्रकृतिपुरुषइत्यादिशब्दैर्व्यवह्रियते ॥ गजशरीरेप्रविष्टचैतन्यस्यगजइतिव्यवहारवत् ॥
॥ ५७ ॥ ५८ ॥ अतोजन्ममरणादिभयमवश्यभावित्वात्त्याज्यमेवतर्हिकिंकर्तव्यमितिचेत्सर्वभावेनमूलप्रकृतिरूपःसएवाराधनीयइत्याह तन्नामेति ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥६४ ॥

कालेनपृथ्वीसस्याढ्यासर्वाधारावसुंधरा ॥ कालेजलेनिमग्नासातिरोभूतांबुविप्लुता ॥ ५५ ॥ कालेनश्यंतिविश्वानिप्रभवंत्येवकालतः ॥ चराचराश्चकाले
ननश्यंतिप्रभवंतिच ॥ ५६॥ ईश्वरस्यैवसमताब्रह्मणःपरमात्मनः ॥ अहंमृत्युंजयोयस्मादसंख्यंप्राकृतंलयम् ॥५७॥ अदर्शंचापिद्रक्ष्यामिवारंवारंपुनःपु
नः ॥ सचप्रकृतिरूपंचसएवपुरुषःस्मृतः ॥ ५८ ॥ सचात्मासचजीवश्चनानारूपधरःपरः ॥ करोतिसततंयोहितन्नामगुणकीर्तनम् ॥५९॥कालेमृत्युंसजय
तिजन्मरोगंभयंजराम् ॥ स्रष्टाकृतोविधिस्तेनपाताविष्णुःकृतोभवेत् ॥ ६० ॥ अहंकृतश्चसंहर्तावयंविषयिणःकृताः ॥ कालाग्निरुद्रसंहारोनियोज्यविषये
नृप ॥ ६१ ॥ अहंकरोमिसततंतन्नामगुणकीर्तनम् ॥ तेनमृत्युंजयोऽहंचज्ञानेनाऽनेननिर्भयः ॥ ६२ ॥ मृत्युर्मृत्युभयाद्यातिवैनतेयादिवोरगाः ॥ इत्यु
क्त्वासचसर्वेशःसर्वभावनतत्परः ॥ ६३ ॥ विररामचशंभुश्चसभामध्येचनारद ॥ राजातद्वचनंश्रुत्वाप्रशशंसपुनःपुनः ॥ ६४ ॥ उवाचमधुरंदेवंपरंविनय
पूर्वकम् ॥ शंखचूडउवाच ॥ त्वयायत्कथितंदेवनाऽन्यथावचनंस्मृतम् ॥ ६५ ॥ तथापिकिंचिद्यथार्थंश्रूयतांमन्निवेदनम् ॥ ज्ञातिद्रोहेमहत्पापंत्वयोक्त
मधुनाचयत् ॥ ६६ ॥ गृहीत्वातस्यसर्वस्वंकुतःप्रस्थापितोबलिः ॥ मयासमुद्धृतंसर्वमूर्ध्वमैश्वर्यमीश्वर ॥ ६७ ॥ सुतलाच्चसमुद्धर्तुंनालंतत्रगदाधरः ॥
सभ्रातृकोहिरण्याक्षःकथंदेवैश्चहिंसितः ॥ ६८ ॥ शुंभादयश्चासुराश्चकथंदेवैर्निपातिताः ॥ पुरासमुद्रमथनेपीयूषंभक्षितंसुरैः ॥ ६९ ॥ क्लेशभाजोवयं
तत्रतेसर्वेफलभोगिनः ॥ क्रीडाभांडमिदंविश्वंप्रकृतेःपरमात्मनः ॥७०॥यस्मैयत्रसददातितस्यैश्वर्यंभवेत्तदा॥देवदानवयोर्वादःशश्वन्नैमित्तिकःसदा॥७१॥
पराजयोजयस्तेषांकालेऽस्माकंक्रमेणच ॥ तदाऽऽवयोर्विरोधेवागमनंनिष्फलंपरम् ॥ ७२ ॥

॥ ६५ ॥ ६६ ॥ गृहीत्वेति ॥ धर्मवद्भिर्भवद्भिर्बलिर्धनंगृहीत्वाकुतःप्रस्थापितस्तत्रकिंनज्ञातिद्रोहोस्तीतितस्मात्परोपदेशेकुशलाएवयूयमितिप्रतिभातीत्यभिप्रायः ॥ तत्पातालेगतमैश्वर्यमधुनाम
योर्ध्वंसमुद्धृतंतत्कथंजीवन्दास्यामीतिभावः ॥ ६७ ॥ तर्हिबलिस्त्वयाकुतोनोद्धृतइतिचेत्सामर्थ्याभावादित्याह ॥सुतलाच्चेति ॥ समुद्धर्तुंबलिमितिशेषः ॥ कुतःसामर्थ्याभावोयस्तत्रबलिद्वारिगदाध
रस्तिष्ठतितत्तइत्यर्थः ॥ तथाऽनेकेपराधाभवतांसंतीत्याह सभ्रातृकइति ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ तेसर्वेदेवाःप्रकृतेर्मूलप्रकृतिसंज्ञस्यपरमात्मनइत्यर्थः ॥ ७० ॥ ७१ ॥ पराजयोजयइति ॥ कदाचित्तेषां
जयपराजयौकदाचिदस्माकमित्यर्थः ॥ इदंत्वधिकमित्याह तदावयोरिति ॥ आवयोर्देवासुरयोर्विरोधेतवागमनंनिष्फलम् ॥ ७२ ॥

कुतइतिचेत्तवदेवासुरयोःसमत्वादित्याह समसंबंधिनइति ॥ समसंबंधिनोबंधोर्देवासुरमित्रस्यतवाऽत्रागमनंनोचितमितिभावः ॥ किंचइयंतेइति ॥ अस्माभिःसहयुद्धेतवमहतीलज्जा अस्मासुनां
चत्वात्त्वयिमहत्त्वात् ॥ ७३ ॥ किंचजयेइति ॥ अस्माकंजयेअस्माकमेवाऽधिक.कीर्तिंस्तवजयेतुनतादृशी ॥ नहिसिंहःसृगालंहत्वाकीर्तिंलभते ॥ तवपराजयेतुतवमहतीहानिर्नतथाऽस्मा
कंसाभवतीतिविशेषइति ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥कालज्जेति ॥ अस्माकंदेवतानांदैत्यैःसहयुद्धंकर्तव्यमित्येवसनातनोधर्मश्च.लितोऽस्ति ततोनकापिलज्जेत्यर्थः॥८०॥ शरण

समसंबंधिनोबंधोरीश्वरस्यमहात्मनः ॥ इयंतेमहतीलज्जायुद्धेऽस्माभिःसहाऽधुना ॥ ७३ ॥ जयेततोऽधिकाकीर्तिर्हानिश्चैवपराजये ॥ इत्येतद्वचनंश्रु
त्वाप्रहस्यचत्रिलोचनः ॥ ७४ ॥ यथोचितमुत्तरंतमुवाचदानवेश्वरम् ॥ महादेवउवाच ॥ युष्माभिःसहयुद्धेमेब्रह्मवंशसमुद्भवैः ॥ ७५ ॥ कालज्जामह
तीराजन्नकीर्तिर्वापराजये ॥ युद्धमादौहरेरेवमधुनाकैटभेनच ॥ ७६ ॥ हिरण्यकशिपोश्चैवसहतेनात्मनानृप ॥ हिरण्याक्षस्ययुद्धंचपुनस्तेनगदाभृता ॥
॥ ७७ ॥ त्रिपुरैःसहयुद्धंचमयापिचपुराकृतम् ॥ सर्वेश्वर्याःसर्वमातुःप्रकृत्याश्चबभूवह ॥ ७८ ॥ सहशुंभादिभिःपूर्वंसमरःपरमाद्भुतः ॥ पार्षदप्रवर
स्त्वंचकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ७९ ॥ येयेहताश्चदैतेयानाहिकेऽपित्वयासमाः ॥ कालज्जामहतीराजन्ममयुद्धेत्वयासह ॥ ८० ॥ सुराणांशरणस्यैवप्रेषि
तश्चहरेरहो ॥ देहिराज्यंचदेवानामितिमेनिश्चितंवचः ॥ ८१ ॥ "युद्धंवाकुरुमत्सार्धंवाग्व्ययेकिंप्रयोजनम् ॥" इत्युक्त्वाशंकरस्तत्रविररामचनारद ॥ उ
तस्थौशंखचूडश्चह्यमात्यैःसहसत्वरम् ॥ ८२ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेएकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ श्रीनारायण
उवाच ॥ शिवंप्रणम्यशिरसादानवेंद्रःप्रतापवान् ॥ समारुरोहयानंचसहामात्यैःससत्वरः ॥ १ ॥ शिवःस्वसैन्यंदेवांश्चप्रेरयामाससत्वरम् ॥ दानवेंद्रःस
सैन्यश्चयुद्धारंभेबभूवह ॥ २ ॥ स्वयंमहेंद्रोयुयुधेसार्धंचवृषपर्वणा ॥ भास्करोयुयुधेविप्रचित्तिनासहसत्वरः ॥ ३ ॥ दंभेनसहचंद्रश्चचकारपरमंरणम्
॥कालस्वरेणकालश्चगोकर्णेनहुताशनः ॥४॥ कुबेरःकालकेयेनविश्वकर्मामयेनच॥भयंकरेणमृत्युश्चसंहारेणमयस्तथा ॥ ५ ॥ विकंकणेनवरुणश्चंचलेनस
मीरणः ॥ बुधश्चघृतपृष्ठेनरक्ताक्षेणशनैश्चरः॥६॥ जयंतोरत्नसारेणवसवोवर्चसांगणैः ॥ अश्विनौचदीप्तिमताधूम्रेणनलकूबरः ॥७॥ धुरंधरेणधर्मश्चउषाक्षेण
चमंगलः ॥ शोभाकरेणवैभानुःपिठरेणचमन्मथः॥ ८ ॥ गोधामुखेनचूर्णेनखड्गेनचध्वजेनच ॥ कांचीमुखेनपिंडेनधूम्रेणसहनंदिना ॥ ९ ॥

स्याश्रयस्यप्रेषितस्तेनप्रेषितइत्यर्थः ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेएकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ पंचसप्ततिपद्यैस्तुयुद्धारंभःसचोच्यते ॥ यत्रदेवासुराणां
चपराक्रमउदीर्यते ॥ १ ॥ शंखचूडोयुद्धार्थमुत्थितवानित्युक्तंतदुत्तरंजातंवृत्तमाह शिवंप्रणम्येति ॥ १ ॥ २ ॥ केनसाकंकस्ययुद्धंजातंतदाह स्वयंमहेंद्रइति ॥ ३ ॥ अत्रतृतीयांतादैत्याः
प्रथमांतादेवाः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥

गोधामुखादिभिरादित्याद्यायुयुधुः ॥ एकादशरुद्राएकादशभयंकरैर्दैत्यैर्युयुधुः ॥ १० ॥ महामारीदैत्यपक्षीया ॥ उग्रचंडादयोदेवताः ॥११॥ १२ ॥१३॥ १४ ॥ १५ ॥१६ ॥ १७ ॥ १८॥

विश्वेनचपलाशेनादित्याद्यायुयुधुःपरे ॥ एकादशचरुद्रावैएकादशभयंकरैः ॥ १० ॥ महामारीचयुयुधेचोग्रचंडादिभिःसह ॥ नंदीश्वरादयःसर्वेदानवानांगणैःसह ॥ ११ ॥ युयुधुश्चमहायुद्धेप्रलयेऽपिभयंकरे ॥ वटमूलेचशंभुश्चतस्थौकाल्यासुतेनच ॥ १२ ॥ सर्वेचयुयुधुःसैन्यसमूहाःसततंमुने ॥ रत्नसिंहासनेरम्येकोटिभिर्दानवैःसह ॥ १३ ॥ उवासशंखचूडश्चरत्नभूषणभूषितः ॥ शंकरस्यचयेयोधादानवैश्चपराजिताः ॥ १४ ॥ देवाश्चदुद्रुवुःसर्वेभीताश्चक्षतविग्रहाः ॥ चकारकोपंस्कंदश्चदेवेभ्यश्चाभयंददौ ॥ १५ ॥ वलंचस्वगणानांचवर्धयामासतेजसा ॥ सोऽयमेकश्चयुयुधेदानवानांगणैःसह ॥ ॥ १६ ॥ अक्षौहिणीनांशतकंसमरेचजवानसः ॥ असुरान्पातयामासकालीकमललोचना ॥ १७ ॥ पपौरक्तंदानवानामतिक्रुद्धाततःपरम् ॥ दशलक्षंगजेंद्राणांशतलक्षंचकोटिशः ॥ १८ ॥ समादायैकहस्तेनमुखेचिक्षेपलीलया ॥ कबंधानांसहस्रंचननर्तसमरेमुने ॥ १९ ॥ स्कंदस्यशरजालेनदानवाःक्षतविग्रहाः ॥ भीताश्चदुद्रुवुःसर्वेमहारणपराक्रमाः ॥ २० ॥ वृषपर्वाविप्रचित्तिर्दंभश्चापिविकंकणः ॥ स्कंदेनसार्धंयुयुधुस्तेसर्वेविक्रमेणच ॥ २१ ॥ महामारीचयुयुधेनबभूवपराङ्मुखी ॥ बभूवुस्तेचसंक्षुब्धाःस्कंदस्यशक्तिपीडिताः ॥ २२ ॥ नदुद्रुवुर्भयात्स्वर्गेपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ स्कंदस्यसमरंदृष्ट्वामहारुद्रंसमुल्बणम् ॥ २३ ॥ दानवानांक्षयकरंयथाप्राकृतिकोलयः ॥ राजाविमानमारुह्यचकारबाणवर्षणम् ॥ २४ ॥ नृपस्यशरवृष्टिश्चघनस्यवर्षणंयथा ॥ महाघोरांधकारश्चवन्ह्युत्थानंबभूवच ॥२५॥ देवाःप्रदुद्रुवुःसर्वेऽप्यन्येनंदीश्वरादयः ॥ एकएवकार्तिकेयस्तस्थौसमरमूर्धनि ॥२६॥ पर्वतानांचसर्पाणांशिलानांशाखिनांतथा ॥ नृपश्चकारवृष्टिंचदुर्वारांचभयंकरीम् ॥२७॥ नृपस्यशरवृष्ट्याचप्रहितःशिवनंदनः ॥ नीहारेणचसांद्रेणप्रहितोभास्करोयथा ॥२८॥ धनुश्चिच्छेदस्कंदस्यदुर्वहंचभयंकरः ॥ बभंजचरथंदिव्यंचिच्छेदरथपीठकान् ॥२९॥ मयूरंजर्जरीभूतंदिव्यास्त्रेणचकारसः ॥ शक्तिंचिक्षेपसूर्याभांतस्यवक्षस्यघातिनीम् ॥३०॥ क्षणंमूर्छांचसंप्रापबभूवचेतनःपुनः ॥ गृहीत्वातद्धनुर्दिव्यंयद्दत्तंविष्णुनापुरा ॥३१॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणंयानमारुह्यकार्तिकः ॥ शस्त्रास्त्रंचगृहीत्वाचचकाररणमुल्बणम् ॥३२॥ सर्पांश्चपर्वतांश्चैववृक्षांश्चप्रस्तरांस्तथा ॥ सर्वांश्चिच्छेदकोपेनदिव्यास्त्रेणशिवात्मजः ॥ ३३ ॥ वह्निंनिर्वापयामासपार्जन्येनप्रतापवान् ॥ रथंधनुश्चचिच्छेदशंखचूडस्यलीलया ॥३४॥ सन्नाहंसारथिंचैवकिरीटंमुकुटोज्ज्वलम् ॥ चिक्षेपशक्तिंशुक्लाभांदानवेंद्रस्यवक्षसि ॥ ३५ ॥

॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ राजाशंखचूडः ॥ २४ ॥ वन्ह्युत्थानंपरस्परशस्त्रवर्षणात् ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ वक्षस्यवक्षसइत्यर्थः ॥ ३० ॥ ३१ ॥३२॥३३॥ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥

॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ कार्तिकस्यस्कंदस्यसमररंरक्षितुम् ॥ ४२ ॥ वाद्यभांडः समुदायः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥

गुहंचच्छादसमरेशरजाले
मूर्छांसंप्राप्यराजाचचेतनश्चवभूवह ॥ आरुरोहयानमन्यद्धनुर्जग्राहसत्वरः ॥ ३६ ॥ चकारशरजालंचमाययामायिनांवरः ॥ गुहंचच्छादसमरेशरजाले
ननारद ॥ ३७ ॥ जग्राहशक्तिमव्यग्रांशतसूर्यसमप्रभाम् ॥ प्रलयाग्निशिखारूपांविष्णोश्चतेजसावृताम् ॥ ३८ ॥ चिक्षेपतांचकोपेनमहावेगेनकार्तिके॥
पपातशक्तिस्तद्गात्रेवह्निराशिरिवोज्ज्वला ॥ ३९ ॥ मूर्छांसंप्रापशक्त्याचकार्तिकेयोमहाबलः ॥ कालीगृहीत्वातंक्रोडेनिनायाशिवसन्निधौ ॥ ४० ॥ शि
वस्तंचाऽपिज्ञानेनजीवयामासलीलया ॥ ददौबलमनंतंचसमुत्तस्थौप्रतापवान् ॥ ४१ ॥ कालीजगामसमररंरक्षितुंकार्तिकस्यया ॥ वीरास्तामनुजग्मु
श्चतेचनंदीश्वरादयः ॥ ४२ ॥ सर्वेदेवाश्चगंधर्वायक्षराक्षसकिन्नराः ॥ वाद्यभांडश्चबहुशःशतशोमधुवाहकाः ॥ ४३ ॥ साचगत्वाऽथसंग्रामेसिंहनादंच
कारच ॥ देव्याश्चसिंहनादेनप्रापुर्मूर्छांचदानवाः ॥ ४४ ॥ अट्टाट्टहासमशिवंचकारचपुनःपुनः ॥ दृष्ट्वापपौचमाध्वीकंननर्तरणमूर्धनि ॥ ४५ ॥ उग्रदं
ष्ट्राचोग्रदंडाकोटकीचपपौमधु ॥ योगिनीडाकिनीनांचगणाःसुरगणादयः ॥ ४६ ॥ दृष्ट्वाकालींशंखचूडःशीघ्रमाजौसमाययौ ॥ दानवाश्चभयंप्रापूराजाते
भ्योऽभयंददौ ॥ ४७ ॥ कालीचिक्षेपवह्निंचप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ राजानिर्वापयामासपार्जन्येनचलीलया ॥ ४८ ॥ चिक्षेपवारुणंसाचतीव्रंचमहद
द्भुतम् ॥ गांधर्वेणचचिच्छेददानवेंद्रश्चलीलया॥४९॥माहेश्वरंप्रचिक्षेपकालीवह्निशिखोपमम् ॥ राजाजघानतांशीघ्रंवैष्णवेनचलीलया ॥५०॥ नारायणा
स्त्रंसादेवीचिक्षेपमंत्रपूर्वकम् ॥ राजाननामतद्दृष्ट्वाचावरुह्यरथादसौ ॥५१॥ ऊर्ध्वंजगामतच्चास्त्रंप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥पपातशंखचूडश्चभक्त्यातंदंडवद्भुवि
॥५२॥ ब्रह्मास्त्रंसाचाचिक्षेपयत्नतोमंत्रपूर्वकम् ॥ ब्रह्मास्त्रेणमहाराजोनिर्वापंचचकारसः ॥ ५३ ॥ तदाचिक्षेपदिव्यास्त्रंसादेवीमंत्रपूर्वकम् ॥ राजादिव्यास्त्र
जालेनतन्निर्वाणंचकारच ॥ ५४ ॥ देवीचिक्षेपशक्तिंचयत्नतोयोजनायताम् ॥ राजादिव्यास्त्रजालेनशतखंडांचकारह ॥५५॥ जग्राहमंत्रपूतंचदेवीपाशुपतं
रुषा ॥ निक्षेपणंनिरोद्धुंचवाग्बभूवाऽशरीरिणी ॥५६॥ मृत्युःपाशुपतेनास्तिनृपस्यचमहात्मनः ॥ यावदस्तिचमंत्रस्यकवचंचहरेरिति ॥ ५७ ॥ यावत्स
तीत्वमस्त्येवसत्याश्चनृपयोषितः ॥ तावदस्यजरामृत्युर्नास्तीतिब्रह्मणोवचः ॥ ५८ ॥ इत्याकर्ण्यभद्रकालीनतच्चिक्षेपशस्त्रकम् ॥ शतलक्षंदानवानांजग्रा
सलीलयाक्षुधा ॥५९॥ ग्रस्तुंजगामवेगेनशंखचूडंभयंकरी॥दिव्यास्त्रेणसुतीक्ष्णेनवारयामासदानवः ॥ ६० ॥ खड्गंचिक्षेपसादेवीग्रीष्मसूर्योपमंयथा ॥ दि
व्यास्त्रेणदानवेंद्रःशतखंडंचकारसः ॥ ६१ ॥ पुनर्ग्रस्तुंमहादेवीवेगेनचजगामतम् ॥ सर्वसिद्धेश्वरःश्रीमान्ववृधेदानवेश्वरः ॥ ६२ ॥

॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ पाशुपतास्त्रत्यागंनिरोद्धुंआकाशवाणीबभूवेत्यर्थः ॥ ५६ ॥ ४७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ग्रस्तुंग्रसितुम् ॥ ६२ ॥

॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ देव्यासहबाहुयुद्धंनचकार किंतु तदाननाम ॥ किंचदेव्याअस्त्रंस्वयंचिच्छेद नतुतस्याउपरिस्वयंचिक्षेप ॥ स्वतेजसाअस्त्रंजग्राहचकुतोनाऽस्त्रंचिक्षेपयतोवै
ष्णवस्ततोमातृबुद्ध्यानाऽस्त्रंचिक्षेप ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ क्षतजंरक्तम् ॥ क्षुधाक्षुधयापपौ ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ पाशुपतेनहंतुमुद्युक्तेत्यर्थः ॥ तदे

वेगेनमुष्टिनाकालीकोपयुक्ताभयंकरी ॥ बभंजचरथंतस्यजघानसारथिंसती ॥ ६३ ॥ साचशूलंचचिक्षेपप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ वामहस्तेनजग्राहशंख
चूडःस्वलीलया ॥ ६४ ॥ मुष्ट्याजघानतंदेवीमहाकोपेनवेगतः ॥ बभ्रामचतयादैत्यःक्षणंमूर्छामवापच ॥६५॥ क्षणेनचेतनांप्राप्यसमुत्तस्थौप्रतापवान्॥
नचकारबाहुयुद्धंदेव्यासहननामताम् ॥ ६६ ॥ देव्याश्चास्त्रंसचिच्छेदजग्राहचस्वतेजसा ॥ नास्त्रंचिक्षेपतांभक्तोमातृभक्त्यातुवैष्णवः ॥ ६७ ॥ गृहीत्वा
दानवंदेवीभ्रामयित्वापुनःपुनः ॥ ऊर्ध्वंचप्रापयामासमहावेगेनकोपिता ॥६८॥ ऊर्ध्वात्पपातवेगेनशंखचूडःप्रतापवान् ॥ निपत्यचसमुत्तस्थौप्रणम्यभद्र
कालिकाम् ॥६९॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणंविमानंसुमनोहरम् ॥ आरुरोहहर्षयुक्तोनविश्रांतोमहारणे ॥७०॥ दानवानांचक्षतजंसादेवीचपपौक्षुधा ॥ पीत्वासु
क्त्वाभद्रकालीजगामशंकरांतिकम् ॥७१ ॥ उवाचरणवृत्तांतंपौर्वापर्ययथाक्रमम् ॥ श्रुत्वाजहासशंभुश्चदानवानांविनाशनम् ॥ ७२ ॥ लक्षंचदानवेंद्राणा
मवशिष्टंरणेऽधुना ॥ भुंजंत्यानिर्गतंवक्त्रात्तदन्यंभुक्तमीश्वर ॥७३॥ संग्रामेदानवेंद्रंचहंतुंपाशुपतेनवै॥अवध्यस्तवराजेतिवाग्बभूवाशरीरिणी ॥७४॥ राजें
द्रश्चमहाज्ञानीमहाबलपराक्रमः॥ नचचिक्षेपमय्यस्त्रंचिच्छेदममसायकम् ॥ ७५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणे न॰ नारदनारायणसंवादेद्वाविंशोऽध्यायः
॥ २२ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शिवस्तत्त्वंसमाकर्ण्यतत्त्वज्ञानविशारदः ॥ ययौस्वयंचसमरेस्वगणैःसहनारद ॥ १ ॥ शंखचूडःशिवंदृष्ट्वाविमानाद
वरुह्यच ॥ ननामपरयाभक्त्याशिरसादंडवद्भुवि॥२॥ तंप्रणम्यचवेगेनविमानमारुरोहसः ॥ तूर्णंचकारसन्नाहंधनुर्जग्राहदुर्वहम् ॥ ३ ॥ शिवदानवयोर्युद्धंपू
र्णमब्दशतंपुरा॥नबभूवतुरन्योन्यंब्रह्मञ्जयपराजयौ॥४॥न्यस्तशस्त्रश्चभगवान्न्यस्तशस्त्रश्चदानवः ॥ रथस्थःशंखचूडश्चवृषस्थोवृषभध्वजः ॥५॥ दानवा
नांचशतकमुद्धृतंचबभूवह ॥ रणेयेयेमृताःशंभुर्जीवयामासतान्विभुः ॥ ६ ॥ एतस्मिन्नंतरेवृद्धब्राह्मणःपरमातुरः ॥ आगत्यचरणस्थानमुवाचदानवेश्वरम्
॥७॥वृद्धब्राह्मणउवाच ॥ देहिभिक्षांचराजेंद्रमह्यंविप्रायसांप्रतम् ॥ त्वंसर्वसंपदांदातायन्मेमनसिवांछितम् ॥८॥ निरीहायचवृद्धायतृषितायचसांप्रतम् ॥
पश्चात्त्वांकथयिष्यामिपुरःसत्यंचकुर्वीति ॥ ९ ॥ ॐमित्युवाचराजेंद्रःप्रसन्नवदनेक्षणः ॥ कवचार्थीजनश्चाऽहमित्युवाचातिमायया ॥ १० ॥

तिशेपः ॥७४ ॥ ॥७५ ॥ इतिश्रीदेवी॰तिलकेनवमस्कंधेद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ अर्धाधिकैश्चत्रिंशद्भिःपद्यैरथजनार्दनः ॥ शंखचूडस्यकवचंजहारेतिचवर्ण्यते ॥ १ ॥ भद्रकालीवाक्यश्रव
णांतरंशिवोयच्चकारतदाह शिवस्तत्त्वमिति ॥ युद्धवृत्तांतरूपंतत्त्वमित्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ तंप्रणम्येति ॥ एतादृशोऽयंभगवद्भक्तइतिभावः॥सन्नाहंयुद्धोद्योगम् ॥ ३ ॥ अब्दशतमभूदितिशेषः ॥ ४ ॥
॥ ५ ॥ उद्धृतमुत्थितंदानवानांशतकमनेकेदानवाइत्यर्थः ॥६॥ ७॥८॥ पश्चात्त्वामिति ॥ मत्पुरःप्रथमतोऽतिसत्यंकुरुदास्यामीतिशपथंकुरुपश्चात्त्वांयन्मदभिलाषितंतत्कथयिष्यामीत्यर्थः ॥९॥१०॥

प्रस्थेनविस्तारेणसजीवंचेतनयासहितमित्यर्थः ॥ कवचंभूर्जपत्रेविलिख्यस्वर्णपेटिकायांस्थापयित्वाकंठेयद्धृतंतदित्यर्थः॥११॥१२॥१३॥शिवकेशवयोरन्येनताभ्यामन्येनपुरुषेणदुर्वहमित्यर्थः ॥१४॥ शंभुनाविनेत्यनेनाशिवोपरिशंखजलंनदेयमितिभावः॥२५॥२६॥स्त्रीणांचेति ॥ नित्यरूपमित्याद्यातिशयोक्तिः॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥तंचेति॥श्रीकृष्णंप्रतीत्यर्थः ॥२३॥२४॥

अथशंभुर्हरेःशूलंजग्राह तच्छ्रुत्वाकवचंदिव्यंजग्राहहरिरेवच ॥ शंखचूडस्यरूपेणजगामतुलसींप्रति ॥ ११ ॥ गत्वातस्यांमाययाचवीर्याधानंचकारच ॥ दानवंप्रति ॥ १२ ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तंडप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ दुर्निवार्यंचदुर्धर्षमव्यर्थंवैरिघातकम् ॥ १३ ॥ तेजसाचक्रतुल्यंचसर्वशस्त्रास्त्रसारकम् ॥ शिवकेशवयोरन्यदुर्वहंचभयंकरम् ॥ १४ ॥ धनुःसहस्रंदैर्घ्येणप्रस्थेनशतहस्तकम् ॥ सजीवंब्रह्मरूपंचनित्यरूपमनिर्दिशम् ॥ १५ ॥ संहर्तुंसर्वब्रह्मांडमलंयत्स्वीयलीलया ॥ चिक्षेपतोलनंकृत्वाशंखचूडेचनारद ॥ १६ ॥ राजाचापंपरित्यज्यश्रीकृष्णचरणांबुजम् ॥ ध्यानेचकारभक्त्याचकृत्वा योगासनंधिया ॥ १७ ॥ शूलंचभ्रमणंकृत्वापपातदानवोपरि ॥ चकारभस्मसात्तंचसरथंचाऽथलीलया ॥ १८ ॥ राजाधृत्वादिव्यरूपंकिशोरंगोपवेषकम् ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंरत्नभूषणभूषितम् ॥१९॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणंवेष्टितंगोपकोटिभिः ॥ गोलोकादागतंयानमारुरोहपुरंययौ ॥ २० ॥ गत्वाननाम शिरसासराधाकृष्णयोर्मुने ॥ भक्त्याचचरणांभोजंरासेवृंदावनेवने ॥ २१ ॥ सुदामानंचतौदृष्ट्वाप्रसन्नवदनेक्षणौ ॥ क्रोडेचक्रतुरत्यंतंप्रेम्णाऽतिपरिसंयुतौ ॥ २२ ॥ अथशूलंचवेगेनप्रययौतंचसादरम् ॥ अस्थिभिःशंखचूडस्यशंखजातिर्बभूवह ॥ २३ ॥ नानाप्रकाररूपेणशश्वत्पूतासुरार्चने ॥ प्रशस्तंशंखतोयंचदेवानांप्रीतिदंपरम् ॥२४॥ तीर्थतोयस्वरूपंचपवित्रंशंभुनाविना ॥ शंखशब्दोभवेद्यत्रतत्रलक्ष्मीःसुसंस्थिरा ॥ २५ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुयःस्नातःशंखवारिणा ॥ शंखोहरेरधिष्ठानंयत्रशंखस्ततोहरिः ॥२६॥ तत्रैववसतेलक्ष्मीर्दूरीभूतममंगलम् ॥ स्त्रीणांचशंखध्वनिभिःशूद्राणांचविशेषतः ॥ २७ ॥ भीतारुष्टायातिलक्ष्मीस्तत्स्थलादन्यदेशतः ॥ शिवोऽपिदानवंहत्वाशिवलोकंजगामह ॥२८॥ प्रहृष्टोवृषभारूढःस्वगणैश्चसमावृतः ॥ सुराःस्वविषयंप्रापुःपरमानंदसंयुताः ॥ २९ ॥ नेदुर्दुंदुभयःस्वर्गेजगुर्गंधर्वकिन्नराः ॥ बभूवपुष्पवृष्टिश्चशिवस्योपरिसंततम् ॥ ३० ॥ प्रशशंसुःसुरास्तंचमुनींद्रप्रवरादयः ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥

॥ नारदउवाच ॥ नारायणश्चभगवान्वीर्याधानंचकारह ॥ तुलस्यांकेनरूपेणतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ नारायणश्चभगवान्देवानांसाधनेषुच ॥ शंखचूडस्यकवचंगृहीत्वाविष्णुमायया ॥ २ ॥

स्त्रीशूद्रैःशंखध्वनिर्नकर्तव्यइत्यर्थः॥२७॥विपक्षेबाधकमाह यातीति ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेत्रयोविंशोध्यायः ॥२३॥ ॥ एकाधिकशतश्लोकैस्तुलसीसंगवर्णनम् ॥ कृत्वातदुत्तरंतस्यामाहात्म्यमपिचोच्यते ॥ १ ॥ नारायणस्तुलसीसंगंकथंकृतवानितिकथांपृच्छति नारदः नारदउवाच नारायणश्चेति ॥ १ ॥ साधनेषुसाधननिमित्तमित्यर्थः ॥ २ ॥

तस्यास्तुलस्याःपातिव्रत्यनाशेनतत्पतेःशंखचूडस्यहननेच्छयेत्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ परमानंदेति ॥ मत्पतिर्जयंसंपाद्याऽऽगतइतिहेतोरित्यर्थः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ कांतंसुंदरम् ॥ ८ ॥ ९ ॥१०॥

पुनर्विधायतद्रूपंजगामतत्सतीगृहम् ॥ पातिव्रत्यस्यनाशेनशंखचूडजिघांसया ॥ ३ ॥ दुंदुभिंवादयामासतुलसीद्वारसन्निधौ ॥ जयशब्दंचतद्द्वारेबोधयामाससुंदरीम् ॥ ४ ॥ तच्छ्रुत्वाचरवंसाध्वीपरमानंदसंयुता ॥ राजमार्गगवाक्षेणददर्शपरमादरात् ॥ ५ ॥ ब्राह्मणेभ्योधनंदत्त्वाकारयामासमंगलम्॥ वंदिभ्योभिक्षुकेभ्यश्चवाचिभ्यश्चधनंददौ ॥ ६ ॥ अवरुह्यरथाद्देवोदेव्याश्चभवनंययौ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणंसुंदरंसुमनोहरम् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वाचपुरतःकांतंसातंकांतंमुदान्विता ॥ तत्पादंक्षालयामासननामचरुरोदच ॥ ८ ॥ रत्नसिंहासनेरम्येवासयामासकामुकी ॥ तांबूलंचददौतस्मैकर्पूरादिसुवासितम् ॥ ॥ ९ ॥ अद्यमेसफलंजन्मजीवनंचबभूवह ॥ रणेगतंचप्राणेशंपश्यंत्याश्चपुनर्गृहे ॥ १० ॥ सस्मितासकटाक्षंचसकामापुलकांकिता ॥ पप्रच्छरणवृत्तांतंकांतंमधुरयागिरा॥ ११ ॥तुलस्युवाच ॥ असंख्यविश्वसंहर्त्रासार्धमाजौतवप्रभो ॥ कथंबभूवविजयस्तन्मेब्रूहिकृपानिधे ॥१२॥ तुलसीवचनंश्रुत्वाप्रहस्यकमलापतिः ॥ शंखचूडस्यरूपेणतामुवाचाऽमृतंवचः ॥ १३ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ आवयोःसमरःकांतेपूर्णमब्दंबभूवह ॥ नाशोबभूवसर्वेषांदानवानांचकामिनि ॥ १४ ॥ प्रीतिंचकारयामासब्रह्माचस्वयमावयोः ॥ देवानामधिकारश्चप्रदत्तोब्रह्मणोज्ञया ॥ १५ ॥ मयागतंस्वभवनंशिवलोकंशिवोगतः ॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथःशयनंचचकारह ॥ १६ ॥ रेमेरमापतिस्तत्ररामयासहनारद ॥ सासाध्वीसुखसंभोगादाकर्षणव्यतिक्रमात् ॥ १७ ॥ सर्वंवितर्कयामासकस्त्वमेवेत्युवाचसा ॥ तुलस्युवाच ॥ कोवात्वंवदमायेशभुक्ताऽहंमाययात्वया ॥ १८ ॥ दूरीकृतंमत्सतीत्वंयदतस्त्वांशपामिहे ॥ तुलसीवचनंश्रुत्वाहरिःशापभयेनच ॥ १९ ॥ दधारलीलयाब्रह्मन्सुमूर्तिंसुमनोहराम् ॥ ददर्शपुरतोदेवीदेवदेवंसनातनम् ॥ २० ॥ नवीननीरदश्यामंशरत्पंकजलोचनम् ॥ कोटिकंदर्पलीलाभंरत्नभूषणभूषितम् ॥ २१ ॥ ईषद्धास्यंप्रसन्नास्यंशोभितंपीतवाससम् ॥ तंदृष्ट्वाकामिनीकामंमूर्छांसंप्रापलीलया ॥ २२ ॥ पुनश्चचेतनांप्राप्यपुनःसातमुवाचह॥ तुलस्युवाच॥ हेनाथतेदयानास्तिपाषाणसदृशस्यच॥२३॥छलेनधर्मभंगेनममस्वामीत्वयाहतः॥पाषाणहृदयस्त्वंहिदयाहीनोयतःप्रभो॥२४॥तस्मात्पाषाणरूपस्त्वंभवेदेवभवाऽधुना ॥ येवदंतिचसाधुंत्वांतेभ्रांताहिनसंशयः॥२५॥भक्तोविनापराधेनपरार्थेचकथंहतः॥ भृशंरुरोदशोकार्ताविललापमुहुर्मुहुः ॥ २६ ॥ ततश्चकरुणांदृष्ट्वाकरुणारससागरः ॥ नयेनतांबोधयितुमुवाचकमलापतिः ॥ २७ ॥

॥ ११ ॥ असंख्यविश्वसंहर्त्राशिवेन॥ १२॥ १३॥ अब्दमब्दशतमित्यर्थः ॥ पूर्वंशतवर्षयुद्धस्योक्तत्वात् ॥ १४ ॥ आवयोःशिवस्यममचप्रीतिंस्नेहम्॥ १५॥ १६॥व्यतिक्रमात्पूर्वपतिसंगमाकर्षणापेक्षयाभेदात् ॥ १७ ॥ नाऽयंपतिःकिंतुपतिवेषधारीकश्चिदितिमत्वाह कस्त्वमिति ॥ १८ ॥ यद्यस्मात्॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥भवेप्रपंचे॥२५॥भक्तःशंखचूडः॥परार्थेदेवार्थम्॥२६॥२७॥

॥ २९ ॥ अधुनात्वयायदर्थंतपस्ततंतस्यफलंदातुमुचितमितिकृत्वामयैतादृशंकृतमित्यर्थः ॥ २९ ॥

मदर्थंमत्प्रयोजनायममपतिःकृष्णोभवत्वितीच्छयेत्यर्थः ॥ २८ ॥ तेनतपश्चर्यात्वदर्थंकृतातस्यफलंतेनभुक्तम् ॥

श्रीभगवानुवाच ॥ तपस्त्वयाकृतंभद्रेमदर्थेभारतेचिरम् ॥ त्वदर्थेशंखचूडश्चचकारसुचिरंतपः ॥ २८ ॥ कृत्वात्वांकामिनींसोऽपिविजहारचतत्क्षणात् ॥ अधुनादातुमुचितंतवैवतपसःफलम् ॥ २९ ॥ इदंशरीरंत्यक्त्वाचदिव्यदेहंविधायच ॥ रामेरममयासार्धंत्वंरमासदृशीभव ॥ ३० ॥ इयंतनुर्नदीरूपागंडकीतिचविश्रुता ॥ पूतासुपुण्यदानॄणांपुण्येभवतुभारते ॥ ३१ ॥ तवकेशसमूहश्चपुण्यवृक्षोभविष्यति ॥ तुलसीकेशसंभूतातुलसीतिचविश्रुता ॥ ३२ ॥ त्रिषुलोकेषुपुष्पाणांपत्राणांदेवपूजने ॥ प्रधानरूपातुलसीभविष्यतिवरानने ॥ ३३ ॥ स्वर्गेमर्त्येचपातालेगोलोकेममसन्निधौ ॥ भवत्वंतुलसीवृक्षवरापुष्पेषुसुंदरी ॥ ३४ ॥ गोलोकेविरजातीरेरासेवृंदावनेवने ॥ भांडीरेचंपकवनेरम्येचंदनकानने ॥ ३५ ॥ माधवीकेतकीकुंदमालिकामालतीवने ॥ वासस्तेऽत्रैवभवतुपुण्यस्थानेषुपुण्यदः ॥ ३६ ॥ तुलसीतरुमूलेषुपुण्यदेशेषुपुण्यदम् ॥ अधिष्ठानंचतीर्थानांसर्वेषांचभविष्यति ॥ ३७ ॥ तत्रैवसर्वदेवानांममाऽधिष्ठानमेवच ॥ तुलसीपत्रपतनप्राप्तयेचवरानने ॥ ३८ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ तुलसीपत्रतोयेनयोऽभिषेकंसमाचरेत् ॥ ३९ ॥ सुधाघटसहस्राणांयातुष्टिस्तुभवेद्धरेः ॥ साचतुष्टिर्भवेन्नूनंतुलसीपत्रदानतः ॥ ४० ॥ गवामयुतदानेनयत्फलंतत्फलंभवेत् ॥ तुलसीपत्रदानेनतत्फलंकार्तिकेसति ॥ ४१ ॥ तुलसीपत्रतोयंचमृत्युकालेचयोलभेत् ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकेमहीयते ॥ ४२ ॥ नित्यंयस्तुलसीतोयंभुंक्तेभक्त्याचमानवः ॥ लक्षाश्वमेधजंपुण्यंसंप्राप्नोतिसमानवः ॥ ४३ ॥ तुलसींस्वकरेकृत्वाधृत्वादेहेचमानवः ॥ प्राणांस्त्यजतितीर्थेषुविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ४४ ॥ तुलसीकाष्ठनिर्माणमालांगृह्णातियोनरः ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यलभतेनिश्चितंफलम् ॥ ४५ ॥ तुलसींस्वकरेकृत्वास्वीकारंयोनरक्षति ॥ सयातिकालसूत्रंचयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ ४६ ॥ करोतिमिथ्याशपथंतुलस्यांयोऽत्रमानवः ॥ सयातिकुंभीपाकंचयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ४७ ॥ तुलसीतोयकणिकांमृत्युकालेचयोलभेत् ॥ रत्नयानंसमारुह्यवैकुंठेप्राप्यतेध्रुवम् ॥ ४८ ॥ पूर्णिमायाममायांचद्वादश्यांरविसंक्रमे ॥ तैलाभ्यंगंचकृत्वाचमध्याह्नेनिशिसंध्ययोः ॥ ४९ ॥ आशौचेऽशुचिकालेयेरात्रिवासोन्वितानराः ॥ तुलसींयेविचिन्वंतितेछिंदंतिहरेःशिरः ॥ ५० ॥ त्रिरात्रंतुलसीपत्रंशुद्धंपर्युषितंसति ॥ श्राद्धेव्रतेचदानेचप्रतिष्ठायांसुरार्चने ॥ ५१ ॥ भूगतंतोयपतितंयद्दत्तंविष्णवेसति ॥ शुद्धंचतुलसीपत्रंक्षालनादन्यकर्मणि ॥ ५२ ॥

॥ ३० ॥ ३१ ॥ तस्यपुण्यवृक्षस्यतुलसीकेशसंभूतत्वात्तुलसीतिसंज्ञास्यादित्यर्थः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ मस्तकेतुलसीपत्रपतनप्राप्तयेइत्यर्थः ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥
॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ स्वीकारं इतःपरमिदंकरिष्यामीत्येवंरूपम् ॥ तुलसींस्वकरेकृत्वाधृत्वाकृतंस्वीकारंयोनरक्षतीत्यर्थः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥

एवंवृक्षरूपेणत्वंपृथिव्यांस्थास्यसितदधिष्ठातृमूर्तिरूपेणतुगोलोकेमत्सन्निधौस्थास्यसीत्याह ॥ ५३ ॥ नद्यधिष्ठात्रीगंडक्यधिष्ठात्री ॥ ५४ ॥ त्वंचस्वयंपूर्णरूपेणेत्यर्थः ॥ ५५ ॥ ५६॥मदीयकंच क्रंसुदर्शनम् ॥ ५७ ॥ वनमालाशिलोपरिमालाकाररेखा लक्ष्मीनारायणाभिधंरूपमितिशेषः ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ गोष्पदंप्रसिद्धम् ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ बाणविक्षतंशरप्रहारचिह्नांकितमि त्यर्थः ॥ शरतूणसमन्वितंशरचिह्नसमान्वितंतूणोनिषंगस्तत्समन्वितमित्यर्थः ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ चक्राकारंसश्रीकंवामांकेलक्ष्मीचिह्नसहितमितिराघवभट्टः ॥ मध्यमंमध्यमपरिणाममित्यर्थः

वृक्षाधिष्ठातृदेवीयागोलोकेचनिरामये ॥ कृष्णेनसार्धंनित्यंचनित्यंक्रीडांकरिष्यसि ॥ ५३ ॥ नद्यधिष्ठातृदेवीयाभारतेचसुपुण्यदा ॥ लवणोदस्यसाप त्नीमदंशस्यभविष्यति ॥ ५४ ॥ त्वंचस्वयंमहासाध्वीवैकुंठेममसन्निधौ ॥ रमासमाचरामाचभविष्यसिनसंशयः ॥ ५५ ॥ अहंचशैलरूपेणगंडकीती रसन्निधौ ॥ अधिष्ठानंकरिष्यामिभारतेतवशापतः ॥ ५६ ॥ कोटिसंख्यास्तत्रकीटास्तीक्ष्णदंष्ट्रावरायुधैः ॥ तच्छिलाकुहरेचक्रंकरिष्यंतिमदीयकम् ॥ ॥ ५७ ॥ एकद्वारंचतुश्चक्रंवनमालाविभूषितम् ॥ नवीननीरदाकारंलक्ष्मीनारायणाभिधम् ॥ ५८ ॥ एकद्वारंचतुश्चक्रंनवीननीरदोपमम् ॥ लक्ष्मीज नार्दनोज्ञेयोरहितोवनमालया ॥ ५९ ॥ द्वारद्वयेचतुश्चक्रंगोष्पदेनविराजितम् ॥ रघुनाथाभिधंज्ञेयंरहितंवनमालया ॥ ६० ॥ अतिक्षुद्रंद्विचक्रंचनवीन जलदप्रभम् ॥ तद्वामनाभिधंज्ञेयंरहितंवनमालया ॥ ६१ ॥ अतिक्षुद्रंद्विचक्रंचवनमालाविभूषितम् ॥ विज्ञेयंश्रीधरंरूपंश्रीप्रदंगृहिणांसदा ॥ ६२ ॥ स्थूलंचवर्तुलाकाररंरहितंवनमालया ॥ द्विचक्रंस्फुटमत्यंतंज्ञेयंदामोदराभिधम् ॥ ६३ ॥ मध्यमंवर्तुलाकारंद्विचक्रंबाणविक्षतम् ॥ रणरामाभिधंज्ञेयं शरतूणसमन्वितम् ॥ ६४ ॥ मध्यमंसप्तचक्रंचछत्रभूषणभूषितम् ॥ राजराजेश्वरंज्ञेयंराजसंपत्प्रदंनृणाम् ॥ ६५ ॥ द्विसप्तचक्रंस्थूलंचनवनीरदसुप्रभम् ॥ अनंताख्यंचविज्ञेयंचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ६६ ॥ चक्राकारंद्विचक्रंचसश्रीकंजलदप्रभम् ॥ सगोष्पदंमध्यमंचविज्ञेयंमधुसूदनम् ॥ ६७ ॥ सुदर्शनंचैक चक्रंगुप्तचक्रंगदाधरम् ॥ द्विचक्रंहयवक्त्राभंहयग्रीवंप्रकीर्तितम् ॥ ६८ ॥ अतीवविस्तृतास्यंचद्विचक्रंविकटंसति ॥ नरसिंहंसुविज्ञेयंसद्योवैराग्यदंनृणाम् ॥ ६९ ॥ द्विचक्रंविस्तृतास्यंचवनमालासमन्वितम् ॥ लक्ष्मीनृसिंहंविज्ञेयंगृहिणांचसुखप्रदम् ॥ ७० ॥ द्वारदेशेद्विचक्रंचसश्रीकंचसमंस्फुटम् ॥ वासुदेवंतुविज्ञेयंसर्वकामफलप्रदम् ॥ ७१ ॥ प्रद्युम्नंसूक्ष्मचक्रंचनवीननीरदप्रभम् ॥ सुषिराच्छिद्रबहुलंगृहिणांचसुखप्रदम् ॥ ७२ ॥ द्वेचक्रेचैकलग्नेचपृष्ठं यत्रतुपुष्कलम् ॥ संकर्षणंसुविज्ञेयंसुखदंगृहिणांसदा ॥ ७३ ॥ अनिरुद्धंतुपीताभंवर्तुलंचाऽतिशोभनम् ॥ सुखप्रदंगृहस्थानांप्रवदंतिमनीषिणः ॥७४॥

॥ ६७ ॥ हयवक्त्राभंहयमुखाकारम् ॥ ६८ ॥ विकटंभयंकरम् ॥ ६९ ॥ ७० ॥ द्वारदेशेद्वारस्थानेएवनतुमध्यतः ॥ समंवक्रभिन्नम् ॥ ७१ ॥ सुषिरेमहामुखांतःसूक्ष्मछिद्राणिबहुलानियस्मिन् ॥ ७२ ॥ द्वयोश्चक्रयोर्मुखंपरस्परंसंलग्नंयत्रतथातयोःचक्रयोःपृष्ठंपुष्कलंविशालंयत्रतथारूपमित्यर्थः ॥ ७३ ॥ ७४ ॥

॥ ७५ ॥ ७६ ॥ छत्राकारेरूपे ॥ शूलाकारंयस्याग्रम् ॥ ७७ ॥ विदीर्णेस्फुटिते ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥

शालग्रामशिलायत्रतत्रसान्निहितोहरिः ॥ तत्रैवलक्ष्मीर्वसतिसर्वतीर्थसमन्विता ॥ ७५ ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥ तानिसर्वाणिनश्यं
तिशालग्रामशिलार्चनात् ॥ ७६ ॥ छत्राकारेभवेद्राज्यंवर्तुलेचमहाश्रियः ॥ दुःखंचशकटाकारेशूलाग्रेमरणंध्रुवम् ॥ ७७ ॥ विकृतास्येचदारिद्र्यंपिंगले
हानिरेवच ॥ भग्नचक्रेभवेद्व्याधिर्विदीर्णेमरणंध्रुवम् ॥ ७८ ॥ व्रतंदानंप्रतिष्ठाचश्राद्धंचदेवपूजनम् ॥ शालग्रामस्यसान्निध्यात्प्रशस्तंतद्भवेदिति ॥ ७९ ॥
सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ सर्वयज्ञेषुतीर्थेषुव्रतेषुचतपःसुच ॥ ८० ॥ पाठेचतुर्णांवेदानांतपसांकरणेसति ॥ तत्पुण्यंलभतेनूनंशालग्रामशि
लार्चनात् ॥ ८१ ॥ "शालग्रामशिलातोयैर्योऽभिषेकंसदाचरेत् ॥ सर्वदानेषुयत्पुण्यंप्रदक्षिणंभुवोयथा ॥" शालग्रामशिलातोयंनित्यंभुंक्तेचयोनरः ॥
सुरेप्सितंप्रसादंचलभतेनात्रसंशयः ॥८२॥ तस्यस्पर्शंचवांछंतितीर्थानिनिखिलानिच ॥ जीवन्मुक्तोमहापूतोऽप्यंतेयातिहरेःपदम् ॥ ८३ ॥ तत्रैवहरि
णासार्धमसंख्यंप्राकृतंलयम् ॥ यास्यत्येवहिदास्येचनियुक्तोदास्यकर्मणि ॥ ८४ ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यासमानिच ॥ तंदृष्ट्वाचपलायंतेवैनतेया
दिवोरगाः ॥ ८५ ॥ तत्पादरजसादेवीसद्यःपूतावसुंधरा ॥ पुंसांलक्षंतत्पितॄणांनिस्तरेत्तस्यजन्मतः ॥ ८६ ॥ शालग्रामशिलातोयंमृत्युकालेच
योलभेत् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ८७ ॥ निर्वाणमुक्तिंलभतेकर्मभोगात्प्रमुच्यते ॥ विष्णोःपदेप्रलीनश्चभविष्यतिनसंशयः ॥
॥ ८८ ॥ शालग्रामशिलांधृत्वामिथ्यावाक्यंवदेत्तुयः ॥ सयातिकुंभीपाकेचयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ८९ ॥ शालग्रामशिलांधृत्वास्वीकारंयोनपालयेत् ॥
सप्रयात्यसिपत्रंचलक्षमन्वंतरावधि ॥ ९० ॥ तुलसीपत्रविच्छेदंशालग्रामेकरोतियः ॥ तस्यजन्मांतरेकांतेस्त्रीविच्छेदोभविष्यति ॥ ९१ ॥ तुलसीपत्र
विच्छेदंशंखेयोहिकरोतिच॥भार्याहीनोभवेत्सोऽपिरोगीचसप्तजन्मसु ॥९२॥ शालग्रामंचतुलसींशंखंचैकत्रएवच ॥ योरक्षतिमहाज्ञानीसभवेच्छ्रीहरेःप्रियः
॥ ९३ ॥ सकृदेवहियोयस्यांवीर्याधानंकरोतिच ॥ तद्विच्छेदेतस्यदुःखंभवेदेवपरस्परम् ॥९४॥ त्वंप्रियाशंखचूडस्यचैकमन्वंतरावधि॥शंखेनसार्धंत्वद्भेदः
केवलंदुःखदस्तथा॥९५॥ इत्युक्त्वाश्रीहरिस्तांचविररामचनारद॥साचदेहंपरित्यज्यदिव्यरूपंविधायच॥९६॥ यथाश्रीश्चतथासाचाऽप्युवासहरिवक्षसि॥
सजगामतयासार्धंवैकुंठंकमलापतिः॥९७॥लक्ष्मीःसरस्वतीगंगातुलसीचापिनारद ॥ हरेःप्रियाश्चतस्रश्चबभूवुरीश्वरस्यच ॥९८॥ सद्यस्तद्देहजाताचबभूव
गंडकीनदी॥ईश्वरःसोपिशैलश्चतत्तीरेपुण्यदोनृणाम्॥९९॥कुर्वंतितत्रकीटाश्चशिलांबहुविधांमुने॥ जलेपतंतियायाश्चफलदास्ताश्चनिश्चितम् ॥ १०० ॥

पत्रविच्छेदंवियोगम् ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥

रवेरुपतापात्पिंगलाभवंति ॥ ताःस्थलस्थानपूज्याइतिपूर्वमुक्तम्॥नदीजलस्थाःपूज्याः ॥१०१॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेचतुर्विंशोध्यायः ॥२४॥॥ चतुर्भिरधिकैश्चत्वारिंशत्पद्यैस्तुपूजनम् ॥ तुलस्याश्चमहामंत्रसहितंतावदुच्यते ॥ १ ॥ अथतुलसीपूजाविधानंनारदःपृच्छति तुलसीचेति ॥१॥२ ॥३॥४ ॥५॥ सातुलसीअंतर्धानंचकार ॥६॥७ ॥ ८॥ ९॥ लक्ष्मीःश्रीबीजम् ॥

स्थलस्थाःपिंगलाज्ञेयाश्चोपतापाद्रवेरिति ॥ इत्येवंकथितंसर्वंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १०१ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेचतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ तुलसीचयदापूज्याकृतानारायणप्रिया ॥ अस्याःपूजाविधानंचस्तोत्रंचवदसांप्रतम् ॥ १ ॥ केनपूजाकृताकेनस्तुताप्रथमतोमुने ॥ तत्रपूज्यासाबभूवकेनवावदमामहो ॥ २ ॥ सूतउवाच ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वाप्रहस्यमुनिपुंगवः ॥ कथांकथितुमारेभेपुण्यांपापहरांपराम् ॥ ३ ॥ नारायणउवाच ॥ हरिःसंपूज्यतुलसींरेमेचरमयासह ॥ रमासमानसौभाग्यांचकारगौरवेणच ॥ ४ ॥ सेहेचलक्ष्मीर्गंगाचतस्याश्चनवसंगमम् ॥ सौभाग्यगौरवंकोपात्तंनसेहेसरस्वती ॥ ५ ॥ सातांजघानकलहेमानिनीहरिसन्निधौ ॥ व्रीडयाचाऽपमानेनसांतर्धानंचकारह ॥ ६ ॥ सर्वसिद्धेश्वरीदेवीज्ञानिनांसिद्धियोगिनी ॥ जगामाऽदर्शनंकोपात्सर्वत्रचहरेरहो ॥ ७ ॥ हरिर्नदृष्ट्वातुलसींबोधयित्वासरस्वतीम् ॥ तदनुज्ञांगृहीत्वाचजगामतुलसीवनम् ॥ ८ ॥ तत्रगत्वाचसुस्नातोहरिःसतुलसींसतीम् ॥ पूजयामासतांध्यात्वास्तोत्रंभक्त्याचकारह ॥ ९ ॥ लक्ष्मीमायाकामवाणीबीजपूर्वंदशाक्षरम् ॥ वृंदावनीतिङेंतंचवह्निजायांतमेवच॥१०॥अनेनकल्पतरुणामंत्रराजेननारद ॥ पूजयेद्योविधानेनसर्वसिद्धिंलभेद्ध्रुवम् ॥११॥ घृतदीपेनधूपेनसिंदूरचंदनेनच ॥ नैवेद्येनचपुष्पेणचोपचारेणनारद ॥ १२ ॥ हरिस्तोत्रेणतुष्टासाचाऽऽविर्भूतामहीरुहात् ॥ प्रसन्नाचरणांभोजेजगामशरणंशुभा ॥ १३॥ वरंतस्यैददौविष्णुःसर्वपूज्याभवेरिति॥अहंत्वांधारयिष्यामिसुरूपांमूर्ध्निवक्षसि ॥ १४ ॥ सर्वेत्वांधारयिष्यंतिस्वमूर्ध्निचसुरादयः ॥ इत्युक्त्वातांगृहीत्वाचप्रययौस्वालयंविभुः ॥ १५ ॥ नारदउवाच ॥ किंध्यानंस्तवनंकिंवाकिंवापूजाविधानकम् ॥ तुलस्याश्चमहाभागतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ॥ १६ ॥ नारायणउवाच ॥ अंतर्हितायांतस्यांचहरिर्वृंदावनेतदा ॥ तस्याश्चक्रेस्तुतिंगत्वातुलसींविरहातुरः ॥ १७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वृंदरूपाश्चवृक्षाश्चयदैकत्रभवंतिच ॥ विदुर्बुधास्तेनवृंदांमत्प्रियांतांभजाम्यहम् ॥ १८ ॥ पुराबभूवयादेवीत्वादौवृंदावनेवने ॥ तेनवृंदावनाख्यातासौभाग्यांतांभजाम्यहम् ॥ १९ ॥

मायाभुवनेश्वरीबीजम् ॥ कामोमन्मथबीजम् ॥ वाणीवाग्भवबीजम् ॥ एतद्बीजचतुष्टयपूर्वकंवृंदावनीतिङेंतंतेनवृंदावन्यैइतिसिद्धम् ॥ ङेंतंचतुर्थ्यंतम् ॥ वह्निजायास्वाहा ॥ तथाचदशाक्षरोमंत्रःसंपन्नः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

असंख्येषुचविश्वेषुपूजितायानिरंतरम् ॥ तेनविश्वपूजिताख्यापूजितांचभजाम्यहम् ॥ २० ॥ असंख्यानिचविश्वानिपवित्राणित्वयासदा ॥ तांविश्वपावि
नींदेवींविरहेणस्मराम्यहम् ॥ २१ ॥ देवानतुष्टाःपुष्पाणांसमूहेनययाविना ॥ तांपुष्पसारांशुद्धांचद्रष्टुमिच्छामिशोकतः ॥ २२ ॥ विश्वेयत्प्राप्तिमात्रे
णभक्तानंदोभवेद्ध्रुवम् ॥ नंदिनीतेनविख्यातासाप्रीताभवतादिह ॥ २३ ॥ यस्यादेव्यास्तुलानास्तिविश्वेषुनिखिलेषुच ॥ तुलसीतेनविख्यातातांयामि
शरणंप्रियाम् ॥२४॥ कृष्णजीवनरूपासाशश्वत्प्रियतमासती ॥ तेनकृष्णजीवनीसासामेरक्षतुजीवनम् ॥२५॥ इत्येवंस्तवनंकृत्वातस्थौतत्ररमापतिः ॥
ददर्शतुलसींसाक्षात्पादपद्मनतांसतीम् ॥ २६ ॥ रुदतीमवमानेनमानिनींमानपूजिताम् ॥ प्रियांदृष्ट्वाप्रियःशीघ्रंवासयामासवक्षसि ॥ २७ ॥ भारत्या
ज्ञांगृहीत्वाचस्वालयंचययौहरिः ॥ भारत्यासहतत्प्रीतिंकारयामाससत्वरम् ॥ २८ ॥ वरंविष्णुर्ददौतस्यैसर्वपूज्याभवेरिति ॥ शिरोधार्याचसर्वेषांवंद्या
मान्याममेतिच ॥ २९ ॥ विष्णोर्वरेणसादेवीपरितुष्टाबभूवच ॥ सरस्वतीतामाकृष्यवासयामाससन्निधौ ॥ ३० ॥ लक्ष्मीर्गंगासस्मिताचतांसमाकृष्य
नारद ॥ गृहंप्रवेशयामासविनयेनसतींसदा ॥ ३१ ॥ वृंदावृंदावनीविश्वपूजिताविश्वपाविनी ॥ पुष्पसारानंदनीचतुलसीकृष्णजीवनी ॥ ३२ ॥ एतन्ना
माष्टकंचैवस्तोत्रंनामार्थसंयुतम् ॥ यःपठेत्तांचसंपूज्यसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ ३३ ॥ कार्तिक्यांपूर्णिमायांचतुलस्याजन्ममंगलम् ॥ तत्रतस्याश्चपूजा
चविहिताहरिणापुरा ॥ ३४ ॥ तस्यांयःपूजयेत्तांचभक्त्याचविश्वपावनीम् ॥ सर्वपापाद्विनिर्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ३५ ॥ कार्तिकेतुलसीपत्रंयो
ददातिचवैष्णवे ॥ गवामयुतदानस्यफलंप्राप्नोतिनिश्चितम् ॥३६॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंप्रियाहीनोलभेत्प्रियाम् ॥ बंधुहीनोलभेद्बंधून्स्तोत्रश्रवणमात्रतः ॥३७॥
रोगीप्रमुच्यतेरोगाद्बद्धोमुच्येतबंधनात् ॥ भयान्मुच्येतभीतस्तुपापान्मुच्येतपातकी ॥३८॥ इत्येवंकथितंस्तोत्रंध्यानंपूजाविधिंशृणु ॥ त्वमेववेदेजानासिक
ण्वशाखोक्तमेवच ॥३९॥ तद्वृक्षेपूजयेत्तांचभक्त्याचावाहनंविना ॥ तांध्यात्वाचोपचारेणध्यानंपातकनाशनम् ॥४०॥ तुलसींपुष्पसारांचसतींपूतांमनोहरा
म् ॥ कृतपापेध्मदाहायज्वलदग्निशिखोपमाम् ॥ ४१ ॥ पुष्पेषुतुलनायस्यानास्तिवेदेषुभाषितम् ॥ पवित्ररूपासर्वासुतुलसीसाचकीर्तिता ॥ ४२ ॥ शिरो
धार्याचसर्वेषामीप्सिताविश्वपावनी ॥ जीवन्मुक्तांमुक्तिदांचभजेतांहरिभक्तिदाम् ॥ ४३ ॥ इतिध्यात्वाचसंपूज्यस्तुत्वाचप्रणमेत्सुधीः ॥ उक्तंतुलस्युपा
ख्यानंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ४४ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥

॥ ४४ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ ॥ छ ॥

॥ सप्ताशीतिमहापद्यैरर्धश्लोकाधिकैरथ ॥ सावित्र्याः सर्ववेदेषुश्रुतमाख्यानमुच्यते ॥ १ ॥ सावित्र्युपाख्यानंनारदःपृच्छति नारदउवाच तुलस्युपाख्यानमिति ॥ १ ॥ पुराकेनेति ॥ सासावित्रीश्रु
तेर्वेदस्यप्रसूर्जननीभवतितादृशीयंमहतींदेवीवेदोत्पादकत्वरूपब्रह्मलिंगान्नित्यैवभवतितथाऽपितयामनुष्यदेहधारणंतुकृतमस्तितत्केननिमित्तेनकृतमितितन्निमित्तरूपंवदेतितात्पर्यम् ॥ किंचसोत्प
न्नाप्रथमेप्रथमकालेप्रथममित्यर्थः ॥ तथःपरेकाऽन्तेअनंतरमित्यर्थः ॥ केनपूजितातदपिवदेत्यर्थः ॥ तथाचश्रुतिर्गोपथब्राह्मणे ॥ तत्सवितुर्वरेण्यमितिसावित्र्याःप्रथमःपादः ॥ पृथिव्यर्चंसमदधाद
चाग्निमग्निनाश्रियमित्यादिना ॥ तथाभर्गोदेवस्यधीमहीतिसावित्र्याद्वितीयःपादोंऽतरिक्षेणयजुःसमदधादित्यादिपूर्ववत् ॥ तथाधियोयोनःप्रचोदयादितिसावित्र्यास्तृतीयःपादोदिवासामसमदधा

॥ नारदउवाच ॥ तुलस्युपाख्यानमिदंश्रुतंचाऽतिसुधोपमम् ॥ ततंसावित्र्युपाख्यानंतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ पुराकेनसमुद्भूतासाश्रुताचश्रुतेः प्रसूः ॥ केनवापूजितालोकेप्रथमेकैश्चवापरे ॥ २ ॥ नारायणउवाच ॥ ब्रह्मणावेदजननीप्रथमेपूजितामुने ॥ द्वितीयेचवेदगणैस्तत्पश्चाद्विदुषांगणैः ॥ ॥ ३ ॥ तदाचाऽश्वपतिर्भूपःपूजयामासभारते ॥ तत्पश्चात्पूजयामासुर्वर्णाश्चत्वारएवच ॥ ४ ॥ नारदउवाच ॥ कोवासोऽश्वपतिर्ब्रह्मन्केनवातेनपूजिता ॥ सर्वपूज्याचसादेवीप्रथमेकैश्चवापरे ॥ ५ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ भद्रदेशेमहाराजोबभूवाऽश्वपतिर्मुने ॥ वैरिणांवलहर्ताचमित्राणांदुःखनाशनः ॥ ६ ॥ आसीत्तस्यमहाराज्ञीमहिषीधर्मचारिणी ॥ मालतीतिसमाख्यातायथालक्ष्मीर्गदाभृतः ॥ ७ ॥ साचराज्ञीचवंध्याचवसिष्ठस्योपदेशतः ॥ चकाराऽऽराधनंभक्त्यासावित्र्याश्चैवनारद ॥ ८ ॥ प्रत्यादेशंनसाप्राप्तामहिषीनददर्शताम् ॥ गृहंजगामदुःखार्ताहृदयेनविदूयता ॥ ९ ॥ राजातांदुःखितांदृष्ट्वाबोधयित्वानयेनवै ॥ सावित्र्यास्तपसेभक्त्याजगामपुष्करंतदा ॥ १० ॥ तपश्चकारतत्रैवसंयतःशतवत्सरम् ॥ नददर्शचसावित्र्याःप्रत्यादेशोबभूवच ॥ ११ ॥ शुश्रावाऽऽकाशवाणींचनृपेंद्रश्चाऽशरीरिणीम् ॥ गायत्र्यादशलक्षंचजपंत्वंकुरुनारद ॥ १२ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रआजगामपराशरः ॥ प्रणनामततस्तंचमुनिर्नृपमुवाचच ॥ १३ ॥ मुनिरुवाच ॥ सकृज्जपश्चगायत्र्याःपापंदिनभवंहरेत् ॥ दशवारंजपेनैवनश्येत्पापंदिवानिशम् ॥ १४ ॥ शतवारंजपश्चैवपापंमासार्जितंहरेत् ॥ सहस्रधाजपश्चैवकल्मषंवत्सरार्जितम् ॥ १५ ॥

त्साम्नादित्यमित्यादिपूर्ववत् ॥ अनयाचश्रुत्यासावित्रीपादत्रयाद्वेदत्रयलोकत्रयाग्न्यादितेजस्त्रयपूर्वकसर्वब्रह्मांडसृष्टिःसावित्रीतएवोक्ता तथासर्ववेदेषुपुराणेषुच ॥ २ ॥ तत्रप्रथमप्रश्नोत्तरमग्रेदास्य
ति ॥ द्वितीयप्रश्नोत्तरंतुसंप्रतिवदति ॥ ब्रह्मणेति ॥ याब्रह्मणासहोत्पन्नेतिपूर्वमुक्तंसाप्रथमेकालेप्रथममित्यर्थः ॥ द्वितीयेद्वितीयकालेअनंतरमित्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ प्रत्यादेश
मिति ॥ तयावहुकालंतपश्चर्याकृतातथाऽपिसाराज्ञीभगवत्याःसावित्र्याःप्रत्यादेशंप्रत्युत्तरंवरंनप्राप्तानतांदेवींददर्शच ॥ ततस्त्रस्तागृहंजगाम ॥ ९ ॥ १० ॥ तदाराजादेवींतुनददर्शपरंतुतस्याः
प्रत्यादेशआज्ञारूपोवभूव ॥ ११ ॥ कोऽसौतदाह शुश्रावेति ॥ दशलक्षमिति ॥ ननुशतसंवत्सरमनुष्ठानस्यकृतत्वेनदशलक्षजपोजातएवेतिचेन्न॥गायत्र्यतिरिक्तमंत्रेणैवशतसंवत्सरमनुष्ठानंकृतमित्या
शयात् ॥ हेनारद इतिआकाशवाणींशुश्रावेत्यन्वयः ॥ १२ ॥ तत्रराजसमीपे ॥ तंपराशरम् ॥ १३ ॥ मुनिर्जपमहिमानंवदति ॥ सकृज्जपइति॥दिवानिशंरात्रिदिवसकृतमित्यर्थः ॥ १४ ॥ १५॥

रंध्रमंगुलिभिश्छिद्रंमुद्रितंयस्यतमूर्ध्वांगुल्यग्रमधोभुग्नमचलंयस्यतादृशंकरंहृद
लक्षोजपोहरेदितिशेषः ॥ १६ ॥ मुक्तिंज्ञानप्राप्तिद्वारा ॥ दशगुणोदशकोटिःजपकालेदक्षिणहस्तमुद्रामाह करमिति ॥ अश्वत्थपत्रेचपद्मपत्रेवा॥२०॥२१॥ स्नात्वास्ना
येकृत्वाजपेदित्यर्थः ॥ १७ ॥ करमालामाह अनामिकेति ॥ अवामक्रमेणदक्षावर्तक्रमेणेत्यर्थः ॥ १८ ॥ १९ ॥ मालासंस्कारमाह संस्थाप्येति ॥

करंसर्पफणाकारंकृ लक्षोजन्मकृतंपापंदशलक्षोऽन्यजन्मजम् ॥ सर्वजन्मकृतंपापंशतलक्षाद्विनश्यति ॥ १६ ॥ करोतिमुक्तिंविप्राणांजपोदशगुणस्ततः ॥ करंसर्पफणाकारंकृत्वातद्रंध्रमुद्रितम् ॥ १७ ॥ आनम्रमूर्धमचलंप्रजपेत्प्राङ्मुखोद्विजः ॥ अनामिकामध्यदेशादधोवामक्रमेणच॥१८॥तर्जनीमूलपर्यंतंजपस्यैवंक्रमःकरे॥ श्वेतपंकजबीजानांस्फटिकानांचसंस्कृताम् ॥ १९ ॥ कृत्वावामालिकांराजञ्जपेत्तीर्थेसुरालये ॥ संस्थाप्यमालामश्वत्थपत्रेपद्मेचसंयतः ॥ २० ॥ कृत्वा गोरोचनाक्तांचगायत्र्यास्नापयेत्सुधीः ॥ गायत्रीशतकंतस्यांजपेच्चविधिपूर्वकम् ॥ २१ ॥ अथवापंचगव्येनस्नात्वामालांसुसंस्कृताम् ॥ अथगंगोदकेनैव स्नात्वावाऽतिसुसंस्कृताम् ॥ २२ ॥ एवंक्रमेणराजर्षेदशलक्षंजपंकुरु ॥ साक्षाद्दृक्ष्यसिसावित्रींत्रिजन्मपातकक्षयात् ॥ २३ ॥ नित्यंसंध्यांचहेराजन्कारिप्यसिदिनेदिने ॥ मध्याह्नेचाऽपिसायाह्नेप्रातरेवशुचिःसदा ॥ २४ ॥ संध्याहीनोऽशुचिर्नित्यमनर्हःसर्वकर्मसु ॥ यदह्नाकुरुतेकर्मनतस्यफलभाग्भवेत् ॥ २५ ॥ नोपतिष्ठतियःपूर्वांनोपास्तेयस्तुपाश्चिमाम् ॥ सशूद्रवद्बहिष्कार्यःसर्वस्माद्द्विजकर्मणः ॥ २६ ॥ यावज्जीवनपर्यंतंत्रिःसंध्यांयःकरोतिच ॥ सच सूर्यसमोविप्रस्तेजसातपसासदा ॥ २७ ॥ तत्पादपद्मरजसासद्यःपूतावसुंधरा ॥ जीवन्मुक्तःसतेजस्वीसंध्यापूतोहियोद्विजः ॥ २८ ॥ तीर्थानिचपवित्राणितस्यसंस्पर्शमात्रतः ॥ ततःपापानियांत्येववैनतेयादिवोरगाः ॥२९॥ नगृह्णंतिसुराःपूजांपितरःपिंडतर्पणम्॥स्वेच्छयाचद्विजातेश्चत्रिसंध्यारहितस्यच ॥ ३० ॥ मूलप्रकृत्यभक्तोयस्तन्मंत्रस्याप्यनर्चकः ॥ तदुत्सवविहीनश्चविषहीनोयथोरगः ॥३१॥ विष्णुमंत्रविहीनश्चत्रिसंध्यारहितोद्विजः ॥एकादशीविहीनश्चविषहीनोयथोरगः ॥ ३२ ॥ हरेरनैवेद्यभोजीधावकोवृषवाहकः ॥ शूद्रान्नभोजीयोविप्रोविषहीनोयथोरगः ॥ ३३ ॥ शूद्राणांशवदाहीयःसविप्रोवृषलीपतिः॥शूद्राणांसूपकारश्चविषहीनोयथोरगः ॥३४॥ शूद्राणांचप्रतिग्राहीशूद्रयाजीचयोद्विजः॥मसिजीवीअसिजीवीविषहीनोयथोरगः॥३५॥यःकन्याविक्रयीविप्रोयोहरेर्नामविक्रयी ॥ योविप्रोऽवीरान्नभोजीऋतुस्नातान्नभोजकः ॥३६॥ भगजीवीवार्धुषिकोविषहीनोयथोरगः ॥ योविद्याविक्रयीविप्रोविषहीनोयथोरगः ॥ ३७ ॥ सूर्योदयेस्वपेद्योहिमत्स्यभोजीचयोद्विजः ॥ शिवापूजादिरहितोविषहीनोयथोरगः ॥ ३८ ॥

पयित्वत्यर्थः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ कर्मतत्कर्म ॥ २५ ॥ पूर्वांप्रातःसंध्याम् ॥ पश्चिमांसायंसंध्याम् ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ ततस्तस्मात्पुरुषात् ॥ २९ ॥ ३० ॥ तन्मंत्रस्यमूलप्रकृतेमंत्रस्यमायाबीजस्येत्यर्थः ॥ तदुत्सवोमूलप्रकृतेरुत्सवः ॥ सचसप्तमस्कंधेउक्तः ॥ विषहीनःउरगःसर्पोऽजगरइत्यर्थः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ विप्रस्याऽवीरापतिपुत्ररहिताब्राह्मणीत्यर्थः ॥ ऋतुस्नाताचतुर्थदिवसेइत्यर्थः ॥ ३६ ॥ भगजीवीकुट्टनः ॥ वार्धुषिकोवृद्ध्याजीवति ॥ विद्याविक्रयीद्रव्यंगृहीत्वाविद्यांददाति ॥ ३७ ॥ शिवापूजादेवीपूजा ॥ ३८ ॥

सुनिश्रेष्ठःपराशरः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यामथवाशुद्धेकालेचतुर्दश्यामित्यन्वयः ॥ यद्वा ज्येष्ठकृष्णस्थमेवतिथिद्वयंग्राह्यम् ॥ तथाचज्येष्ठकृष्णत्रयोद
श्यामथवाज्येष्ठशुक्लचतुर्दश्यांवक्ष्यमाणप्रकारेणव्रतंकर्तव्यमित्यर्थः ॥ पक्षद्वयस्थस्याप्येतत्त्रिरात्रस्यसावित्रीव्रतपरत्वेनोक्तत्वात् ॥ धर्मशास्त्रग्रंथेस्फुटमेतत् ॥ ४४ ॥ द्विसप्तफलसंयुतंचतुर्दशफलसंयुतं
चतुर्दशफलानिदेव्यैसमर्पणीयानीत्यर्थः ॥ तथानैवेद्याश्चतुर्दशैवेत्याह दत्वेति ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ आवाहितेघटेइष्टंपूजयेत्सावित्रींघटेआवाह्यपूजयेदित्यर्थः ॥ ४७ ॥ माध्यंदिनेतच्छाखायाम् ॥

इत्युक्त्वाचमुनिश्रेष्ठःसर्वपूजाविधिक्रमम् ॥ तमुवाचचसावित्र्याध्यानादिकमभीप्सितम् ॥ ३९ ॥ दत्त्वासर्वंनृपेंद्रायययौचस्वाश्रमेमुने ॥ राजासंपूज्य
सावित्रींददर्शवरमापच ॥ ४० ॥ नारदउवाच ॥ किंवाध्यानंचसावित्र्याःकिंवापूजाविधानकम् ॥ स्तोत्रंमंत्रंचकिंदत्त्वाप्रययौसपराशरः ॥ ४१ ॥ नृ
पःकेनविधानेनसंपूज्यश्रुतिमातरम् ॥ वरंचकंवासंप्रापसंपूज्यतुविधानतः ॥ ४२ ॥ तत्सर्वंश्रोतुमिच्छामिसावित्र्याःपरमंमहत् ॥ रहस्याऽतिरहस्यंच
श्रुतिसिद्धंसमासतः ॥ ४३ ॥ नारायणउवाच ॥ ज्येष्ठकृष्णत्रयोदश्यांशुद्धकालेचयत्नतः ॥ व्रतमेवंचतुर्दश्यांव्रतीभक्त्यासमाचरेत् ॥ ४४ ॥ व्रतंचतु
र्दशाब्दंचद्विसप्तफलसंयुतम् ॥ दत्त्वाद्विसप्तनैवेद्यंपुष्पधूपादिकंचरेत् ॥ ४५ ॥ वस्त्रंयज्ञोपवीतंचभोजनंविधिपूर्वकम् ॥ संस्थाप्यमंगलघटंफलशाखासमन्वित
म् ॥ ४६ ॥ गणेशंचदिनेशंचवह्निंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ संपूज्यपूजयेदिष्टंघटेआवाहितेद्विजः ॥ ४७ ॥ शृणुध्यानंचसावित्र्याश्चोक्तंमाध्यंदिनेचयत् ॥
स्तोत्रंपूजाविधानंचमंत्रंचसर्वकामदम् ॥ ४८ ॥ तप्तकांचनवर्णाभांज्वलंतींब्रह्मतेजसा ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तंडसहस्रसंमितप्रभाम् ॥ ४९ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यां
रत्नभूषणभूषिताम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांभक्तानुग्रहविग्रहाम् ॥ ५० ॥ सुखदांमुक्तिदांशांतांकांतांचजगतांविधेः ॥ सर्वसंपत्स्वरूपांचप्रदात्रींसर्वसंपदाम् ॥
५१ ॥ वेदाधिष्ठातृदेवींचवेदशास्त्रस्वरूपिणीम् ॥ वेदबीजस्वरूपांचभजेतांवेदमातरम् ॥ ५२ ॥ ध्यात्वाध्यानेननैवेद्यंदत्त्वापाणिंस्वमूर्धनि ॥ पुनर्ध्यात्वाघटेभ
क्त्यादेवीमावाहयेद्व्रती ॥ ५३ ॥ दत्त्वाषोडशोपचारंवेदोक्तंमंत्रपूर्वकम् ॥ संपूज्यस्तुत्वाप्रणमेद्देवदेवींविधानतः ॥ ५४ ॥ आसनंपाद्यमर्घ्यंचस्नानीयंचानुलेपन
म् ॥ धूपंदीपंचनैवेद्यंतांबूलंशीतलंजलम् ॥ ५५ ॥ वसनंभूषणंमाल्यंगंधमाचमनीयकम् ॥ मनोहरंसुतल्पंचदेयान्येतानिषोडश ॥ ५६ ॥ दारुसारविकारंचहे
मादिनिर्मितंचवा ॥ देवाधारंपुण्यदंचमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ ५७ ॥ तीर्थोदकंचपाद्यंचपुण्यदंप्रीतिदंमहत् ॥ पूजांगभूतंशुद्धंचमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ ५८ ॥

॥ ४८ ॥ तप्तकांचनेति ॥ रक्तवर्णामित्यर्थः ॥ पूर्वोक्तंस्फटिकवर्णत्वंतुस्वच्छताभिप्रायेणबोध्यम् ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ वेदबीजंप्रणवः ॥ ५२ ॥ स्वमूर्धनिपाणिमंजलिंदत्त्वानमस्कुर्यादित्य
र्थः ॥ इत्थंप्रथमतोहृदयेध्यात्वानैवेद्यंदत्वा नैवेद्यमित्युपलक्षणंषोडशोपचारान्मनसादत्वानमस्कृत्यपश्चात्घटेआवाहयेत्पूजयेदित्याह पुनर्ध्यात्वेति ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ उपचारानाह आसनमिति ॥
॥ ५५ ॥ ५६ ॥ आसनादीनां स्वरूपंमंत्रस्वरूपदर्शनेनैवदर्शयति दारुसारेति दारुसारंचंदनमितिराघवभट्टः ॥ तन्निर्मितंपीठमासनमित्यर्थः ॥ ५७ ॥ ५८ ॥

॥ ५९ ॥ ६० ॥ गंधद्रव्यंकुंकुमादि तदुद्भवम् ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ कृमिजंपट्टवस्त्रम् ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ माल्यमापादलंबिनींमालाम् ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ लक्ष्मीबीजंश्रीबीजं

मयानिवेदितंभक्त्या पवित्ररूपमर्घंचदूर्वापुष्पदलान्वितम् ॥ पुण्यदंशंखतोयाक्तंमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ ५९ ॥ सुगंधंगंधतोयंचस्नेहंसौगंधकारकम् ॥ स्नानीयंप्रतिगृह्यताम् ॥ ६० ॥ गंधद्रव्योद्भवंपुण्यंप्रीतिदंदिव्यगंधदम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्यागंधतोयंतवांबिके ॥ ६१ ॥ सर्वमंगलरूपंचसर्वंचमंगलप्रदम् ॥ पुण्यदंचसुधूपंतंगृहाणपरमेश्वरि ॥ ६२ ॥ सुगंधयुक्तंसुखदंमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ जगतांदर्शनार्थायप्रदीपंदीप्तिकारकम् ॥ ६३ ॥ अंधकारध्वंसबीजंमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ तुष्टिदंपुष्टिदंचैवप्रीतिदंक्षुद्विनाशनम् ॥ ६४ ॥ पुण्यदंस्वादुरूपंचनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ तांबूलप्रवरंरम्यंकर्पूरादिसुवासितम् ॥ ६५ ॥ तुष्टिदंपुष्टिदंचैवमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ सुशीतलंवारिशीतंपिपासानाशकारणम् ॥ ६६ ॥ जगतांजीवरूपंचजीवनंप्रतिगृह्यताम् ॥ देहशोभास्वरूपंचसभाशोभाविवर्धनम् ॥ ६७ ॥ कार्पासजंचकृमिजंवसनंप्रतिगृह्यताम् ॥ कांचनादिविनिर्माणंश्रीकरंश्रीयुतंसदा ॥ ६८ ॥ सुखदंपुण्यदंरत्नभूषणंप्रतिगृह्यताम् ॥ नानावृक्षसमुद्भूतंनानारूपसमन्वितम् ॥ ६९ ॥ फलस्वरूपंफलदंफलंचप्रतिगृह्यताम् ॥ सर्वमंगलरूपंचसर्वमंगलमंगलम् ॥ ७० ॥ नानापुष्पविनिर्माणंवहुशोभासमन्वितम् ॥ प्रीतिदंपुण्यदंचैवमाल्यंचप्रतिगृह्यताम् ॥ ७१ ॥ पुण्यदंचसुगंधाढ्यंगंधंचदेविगृह्यताम् ॥ सिंदूरंचवरंरम्यंभालशोभाविवर्धनम् ॥ ७२ ॥ भूषणानांचप्रवरंसिंदूरंप्रतिगृह्यताम् ॥ विशुद्धग्रंथिसंयुक्तंपुण्यसूत्रविनिर्मितम् ॥ ७३ ॥ पवित्रंवेदमंत्रेणयज्ञसूत्रंचगृह्यताम् ॥ द्रव्याण्येतानिमूलेनदत्वास्तोत्रंपठेत्सुधीः ॥ ७४ ॥ ततोविप्रायभक्त्याचव्रतीदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ सावित्रीतिचतुर्थ्यंतंवह्निजायांतमेवच ॥ ७५ ॥ लक्ष्मीमायाकामपूर्वंमंत्रमष्टाक्षरंविदुः ॥ माध्यंदिनोक्तंस्तोत्रंचसर्वकामफलप्रदम् ॥ ७६ ॥ विप्रजीवनरूपंचनिबोधकथयामिते ॥ कृष्णेनदत्तांसावित्रींगोलोकेब्रह्मणेपुरा ॥ ७७ ॥ नायातिसातेनसार्धंब्रह्मलोकेचनारद ॥ ब्रह्माकृष्णाज्ञयाभक्त्यातुष्टाववेदमातरम् ॥ ७८ ॥ तदासापरितुष्टाचब्रह्माणंचकमेपतिम् ॥ ब्रह्मोवाच ॥ सच्चिदानंदरूपेत्वंमूलप्रकृतिरूपिणि ॥ ७९ ॥ हिरण्यगर्भरूपेत्वंप्रसन्नाभवसुंदरि ॥ तेजःस्वरूपेपरमेपरमानंदरूपिणि ॥ ८० ॥ द्विजातीनांजातिरूपेप्रसन्नाभवसुंदरि ॥ नित्येनित्यप्रियेदेविनित्यानंदस्वरूपिणि ॥ ८१ ॥ सर्वमंगलरूपेचप्रसन्नाभवसुंदरि ॥ सर्वस्वरूपेविप्राणांमंत्रसारेपरात्परे ॥ ८२ ॥ सुखदेमोक्षदेदेविप्रसन्नाभवसुंदरि ॥ विप्रपापेध्मदाहायज्वलदग्निशिखोपमे ॥ ८३ ॥ ब्रह्मतेजःप्रदेदेविप्रसन्नाभवसुंदरि ॥ कायेनमनसावाचायत्पापंकुरुतेनरः ॥ ८४ ॥

मायाबीजंभुवनेश्वरीबीजं कामोमन्मथबीजं एतद्बीजत्रयपूर्वकःस।वित्र्यैस्वाहेतिमंत्रोऽष्टाक्षरः ॥ एतन्मंत्रपूर्वकपूर्वमंत्रैरुपचारा।देयाः स्वाहारहितोनमोंतस्तुस्त्रीणांजपेऽपि ॥ ७६ ॥ कृष्णेनगोपालसुंदरीरूपेण ॥ ७७ ॥ नाऽऽयातिनाऽऽगच्छतिततःकारणा।त्तुष्टावेत्यर्थः ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥

॥ ८५ ॥ ८६॥८७॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ पंचविंशतिपद्यैस्तुजन्मराजोदरेततः॥सावित्र्याःकलयाजातमितिसम्यगथोच्यते॥१॥सावित्रीदर्शनादिकं॥ वर्णयति स्तुत्वेति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ कमलापराकमलासदृशीसुंदरीत्यर्थः ॥ सावित्रीतदंशत्वात् ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ वृक्षात्पतित्वासममारेत्यर्थः ॥ ११ ॥ अंगुष्ठस ममिति ॥ तदुक्तंमहाभारते अथसत्यवतःकायात्पाशबद्धंवशंगतम् ॥ अंगुष्ठमात्रंपुरुषंनिश्चकर्षयमोबलादिति ॥ प्रययौसतीति ॥ यदिपतिदर्शनंनस्यात्तदादेहस्त्याज्यः ॥ पतिस्तुयमहस्तेदृश्यत एवेतिनदेहंतत्याजकिंतुतत्पश्चादेवययौ ॥ ननुयदायमोदेहात्पतिंनिश्चकर्षतदासावित्र्यापतिव्रतयाकथंननिवारितोयमोनहिकाचित्पतिव्रतापतिमरणमिच्छंतीदृष्टा ॥ ननुनिवारितएवेतिचेत्सकथं पतिव्रतावचनमुल्लंघ्यतंगृहीत्वागतः ॥ नन्वीश्वराणांसामर्थ्यातिशयान्नपतिव्रतादीनांभयमस्तीतिचेत्तर्हिस्वयमेवकिमर्थमत्रागतोनहिकुत्रचिद्यमःस्वयंगच्छति ॥ किंतर्हिस्वसत्त्वैवसर्वंकार्यंकरोति ॥

तत्त्वत्स्मरणमात्रेणभस्मीभूतंभविष्यति॥ इत्युक्त्वाजगतांधातातस्थौतत्रचसंसदि ॥ ८५ ॥ सावित्रीब्रह्मणासार्धंब्रह्मलोकंजगामसा॥ अनेनस्तवराजेनसं स्तूयाऽश्वपतिर्नृपः ॥ ८६ ॥ ददर्शतांचसावित्रींवरंप्रापमनोगतम् ॥ स्तवराजमिमंपुण्यंसंध्यांकृत्वाचयःपठेत् ॥ ८७ ॥ पाठेचतुर्णांवेदानांयत्फलंलभ तेचतत् ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम० नवमस्कंधेषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ स्तुत्वाऽनेनसोऽश्वपतिःसंपूज्यविधिपूर्वकम् ॥ दद र्शतत्रतांदेवींसहस्रार्कसमप्रभाम् ॥ १ ॥ उवाचसाचराजानंप्रसन्नासस्मितासती ॥ यथामातास्वपुत्रंचद्योतयंतीदिशस्त्विषा ॥ २ ॥ सावित्र्युवाच ॥ जा नाम्यहंमहाराजयत्तेमनसिवांछितम् ॥ वांछितंतवपत्न्याश्चसर्वंदास्यामिनिश्चितम् ॥ ३ ॥ साध्वीकन्याभिलाषंचकरोतितवकामिनी ॥ त्वंप्रार्थयसिपुत्रं चभविष्यतिक्रमेणच ॥ ४ ॥ इत्युक्त्वासातदादेवीब्रह्मलोकंजगामह ॥ राजाजगामस्वगृहंतत्कन्याऽऽदौबभूवह ॥ ५ ॥ आराधनाच्चसावित्र्याबभूवकमला परा ॥ सावित्रीतिचतन्नामचकाराऽश्वपतिर्नृपः ॥ ६ ॥ कालेनसावर्धमानाबभूवचदिनेदिने ॥ रूपयौवनसंपन्नाशुक्लेचंद्रकलायथा ॥ ७ ॥ सावरंवरयामा सद्युमत्सेनात्मजंसदा ॥ सत्यवंतंसत्यशीलंनानागुणसमन्वितम् ॥ ८ ॥ राजातस्मैददौतांचरत्नभूषणभूषिताम् ॥ सोऽपिसार्धंकौतुकेनतांगृहीत्वागृहंय यौ ॥ ९ ॥ सचसंवत्सरेऽतीतेसत्यवान्सत्यविक्रमः ॥ जगामफलकाष्ठार्थंप्रहर्षपितुराज्ञया ॥ १० ॥ जगामसाध्वीतत्पश्चात्सावित्रीदैवयोगतः॥ निपत्यवृ क्षाद्दैवेनप्राणांस्तत्याजसत्यवान् ॥ ११ ॥ यमस्तंपुरुषंदृष्ट्वाबद्धांगुष्ठसमंमुने ॥ गृहीत्वागमनंचक्रेतत्पश्चात्प्रययौसती ॥ १२ ॥

तथाप्यस्याःपातिव्रत्यसामर्थ्याद्भयान्नस्वसत्त्वयादूतादिनावाकार्यंभवेदितिमनीषयाहिस्वयमागतस्तथाचानयाताद्दशसामर्थ्यवत्यासर्वथानिरोद्धव्यइतिचेन्न ॥ अन्याशयात् ॥ सावित्र्याअयमभि प्रायः ॥ नहिकुत्रचिद्यमोमहानुभावःपरमेश्वरःस्वयंगच्छाति नचगत्वापापिनांमादृशानांचक्षुर्गोचरोभवतिकेवलंमय्यनुग्रहेणैवतुममदृष्टिगोचरोजातस्ततस्तादृशस्यपरमेश्वरस्यममाश्रमेऽतिथिरूपे णागतस्यकथमभिलषितंनसंपादनीयम् ॥ नचपतिवियोगभयात्तत्संपादनंपतिव्रतानामावश्यकमित्यस्यविषयोऽस्ति मयैतत्सहैवगमनेपतिवियोगस्यैवाभावात् ॥ नचयमलोकेमनुष्यदेहोनग मिष्यतीतिसहगमनमपिकेनाभिप्रायेणभविष्यतीतिवाच्यम् ॥ परमेश्वरदर्शनेनसदेहानामपिपूर्वराजशूराणांस्वर्गादिगमनस्यजातस्यश्रुतत्वेनममापिपरमेश्वरस्यैतस्यदर्शनस्यजातत्वेनसहगमनं भविष्य तीत्यभिप्रायस्यसत्त्वादिति ॥ १२ ॥

यमस्तुतंगृहीत्वाऽतिसामर्थ्यवतीयांनिरोद्धुंसमर्थाऽपिकिमितिनपतिनयनेनिरोधंकृतवतीकिंचिदस्यामनस्विकिमप्यन्यत्कर्तव्यमस्तीतिभियापृष्ठतोददर्श ॥ तत्रचसुदतींतांददर्श ॥ दंतवर्णनेनेषद्धा स्यवतींददर्शेत्यर्थः ॥ तादृशानर्थेहास्यकारणंत्वित्थम् ॥ ममसामर्थ्येसत्यप्येतादृशमहानुभावस्येश्वरस्यातिथ्यार्थंसंतोषार्थंप्राणाधिकमपि पतिंदत्तवतीतदेतदौदार्यममदृष्ट्वाकथंनदेवस्तुतोष ॥ किं चिद्राषणमपिनकृतवान्किंचैतादृशदर्शनेकल्याणमेवभवतीतिदर्शनस्वभावः ॥ तत्कथमयंदयालुःसर्वज्ञःसन्स्वंस्वभावंनजानातिज्ञात्वाचकथमबलायाममपतिंनयतीत्याश्चर्यमेवेति ॥ यमोऽपितद भिप्रायेणहास्यंज्ञात्वालज्जितोमधुरंप्रोवाच ॥ नन्वतिक्रूरःकिमित्युवाचेत्यत्राऽऽह ॥ साधूनांप्रवरइति ॥ दुष्टानांक्रूरोभासतेस्वतस्तुसाधुरेवेतिभावः ॥ १३ ॥ अहोक्कयासीति ॥ यद्यपितवमल्लोक गमनेसामर्थ्यमस्तितथाऽपिसाधुभिरीश्वरमर्यादोल्लंघनंकर्तुमनुचितमितिभावः॥ १४॥ ईश्वरमर्यादामेवदर्शयति ॥ गंतुमिति ॥१५॥ तवभर्तामयानीतइतिमदपराधंकदापिनजानीहिकिंचत्वमपिपातिवि

पश्चात्तांसुदतींदृष्ट्वायमःसंयमनीपतिः॥ उवाचमधुरंसाध्वींसाधूनांप्रवरोमहान्॥१३॥धर्मराजउवाच ॥ अहोक्कयासिसावित्रिगृहीत्वामानुषींतनुम् ॥ यदि यास्यसिकांतेनसार्धंदेहंतदात्यज॥१४॥ गंतुंमर्त्योनशक्नोतिगृहीत्वापांचभौतिकम्॥ देहंचममलोकंचनश्वरंनश्वरःसदा॥१५॥ भर्तुस्तेपूर्णकालोवैबभूव भारतेसति॥स्वकर्मफलभोगार्थंसत्यवान्यातिमद्गृहम्॥१६॥कर्मणाजायतेजंतुःकर्मणैवप्रलीयते॥सुखंदुःखंभयंशोकःकर्मणैवप्रणीयते॥१७॥कर्मणेंद्रोभ वेज्जीवोब्रह्मपुत्रःस्वकर्मणा॥ स्वकर्मणाहरेर्दासोजन्मादिरहितोभवेत्॥१८॥ स्वकर्मणासर्वसिद्धिममरत्वंलभेद्ध्रुवम्॥ लभेत्स्वकर्मणाविष्णोःसालोक्या दिचतुष्टयम्॥१९॥सुरत्वंचमनुत्वंचराजेंद्रत्वंलभेन्नरः॥ कर्मणाचशिवत्वंचगणेशत्वंतथैवच॥२०॥कर्मणाचमुनींद्रत्वंतपस्वित्वंस्वकर्मणा॥स्वकर्मणाक्ष त्रियत्वंवैश्यत्वंचस्वकर्मणा॥२१॥कर्मणैवचम्लेच्छत्वंलभतेनात्रसंशयः॥स्वकर्मणाजंगमत्वंशैलत्वंचस्वकर्मणा॥२२॥कर्मणाराक्षसत्वंचकिन्नरत्वंस्वक र्मणा॥ कर्मणैवाधिपत्यंचवृक्षत्वंचस्वकर्मणा॥२३॥कर्मणैवपशुत्वंचवनजीवीस्वकर्मणा॥कर्मणाक्षुद्रजंतुत्वंकृमित्वंचस्वकर्मणा॥२४॥दैतेयत्वंदानवत्व मसुरत्वंस्वकर्मणा॥ इत्येतदुक्त्वासावित्रींविररामसवैयमः॥२५॥ ॥इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेसप्तविंशोऽध्यायः॥२७॥ ॥श्रीनारायण उवाच॥ यमस्यवचनंश्रुत्वासावित्रीचपतिव्रता॥ तुष्टावपरयाभक्त्यातमुवाचमनस्विनी॥१॥

॥योगजन्यंखेदंमाकुरुप्राणिमात्रस्यकर्माधीनत्वादितिदर्शयितुंतवमर्यादया तुष्टोऽहंब्रह्मविद्यांदास्यामीतिस्वौदार्यंसावित्र्यौदार्यापेक्षयाऽधिकमितिचदर्शयितुमाह ॥ भर्तुस्तेपूर्णकालइति ॥ १६ ॥ प्राणिमात्रस्यकर्माधीनत्वंवर्णयाति कर्मणेत्यादिविररामसवैयमइत्यंतम् ॥ तथाचयदितवमद्दर्शनफलमपेक्षितंतदातवपतिव्यतिरिक्तंयद्यदपेक्षितंतद्दास्यामिपतिंतुनैवदास्यामीतिगूढोऽभिसंधिः ॥१७॥१८॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४॥ २५ ॥ इतिश्रीदेवी भागवततिलकेनवमस्कंधेसप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ अर्धाधिकैश्चत्रिंशद्भिःपद्यैरध्यात्ममेवच ॥ पप्रच्छदेवीसंक्षेपात्तदिदानीमथोच्यते ॥१॥ सावित्रीतुकर्मणाबद्धंसर्वंभवतिनकश्चित्प्रपंचेस्वतंत्रो ऽस्ति ॥ ब्रह्मविष्णुरुद्रादयोऽपिकर्मणैवजाताःकर्मणैवबद्धाश्चेतियमधर्मवाक्यंश्रुत्वाऽतिशुद्धांतःकरणासंसाराद्विरक्तासतीपतिनिष्कासनोपायंदेवसंतोषेणैवपश्चात्करिष्यामिप्रथमंत्वयंवक्तुमुद्युक्तोदेवो ब्रह्मनिष्ठोऽस्मिन्समयेदुर्लभाब्रह्मविद्याऽपिपृच्छयतेचेन्मयिसंतोषाद्वक्ष्यतीतिभासतेनैतादृशज्ञानिप्रवरस्यसमागमोममदुर्भगायाःकदाचिदपिस्यात् ॥ ततःसर्वसारभूताब्रह्मविद्याप्रष्टव्येत्यभिप्रायेणतत्क र्मनाशायकर्मस्वरूपतन्निमित्तकारणंयःकर्मणाबद्धोदेहीसकइत्यादिकंसर्वंपृच्छाति यमस्येति तुष्टावेति ॥ हेदेवदेवत्वंममाद्यारभ्यगुरुः ॥ त्वयायदुच्यतेतत्सत्यमेवेत्यादिवाक्यैस्तुष्टावेत्यर्थः ॥ १ ॥

तथाऽपितत्रकाश्चिन्ममप्रष्टव्यांशोवर्ततेतंदयांकृत्वावदेत्यभिप्रायेणपृच्छति ॥ किंकर्मेति ॥ कर्मस्वरूपंकीदृशंकेनकीदृशेननिमित्तेनतत्कर्मभवेत्॥ किंचतस्यकर्मणोहेतुरुपादानभूतःकः॥ तेनकर्मणाबद्धो देहीकः ॥ देहश्चकः॥कर्मकारकः कर्मकर्ताचकः ॥२॥ येनज्ञानेनमुक्तिर्भवतीतितच्चज्ञानंकीदृशंबुद्धिश्चकाकीदृशी ॥ तेषामिंद्रियाणांलक्षणंकिंतेषांदेवताश्चकाः ॥३॥ कश्चभोक्ताऽस्मिन्देहेभोजयिता वाकः ॥ कश्चभोगः ॥ तस्यास्यसंसारस्यानिष्कृतिर्नाशश्चकीदृशःकोजीवःकश्चपरमात्मातदेतत्सर्वंवद ॥ यदिपतिवियोगेनसंतप्तायाममाचित्तशांतिंकर्तुमिच्छसीत्यर्थः॥४॥ तत्रप्रथमतःकर्मस्वरूपमा ह वेदेति ॥ द्विविधंहिकर्मशुद्धमशुद्धंशुभमशुभंच ॥ तत्रवेदोक्तं कर्मशुभंतारकंवेदानुक्तंतुकर्माशुभंनरकादिप्रदमित्यर्थः ॥ वेदस्यसर्वमूलप्रकृतिप्रणीतत्वेनतस्मिन्भ्रांतवाक्यत्वाभावादितरेषांशास्त्राणां त्वसर्वज्ञाज्ञानविशिष्टकर्तृप्रणीतत्वेनतेषांभ्रांतवाक्यत्वादितिभावः ॥ ५ ॥ ननुवेदोक्तशुभकर्मणामपिस्वर्गकामोयजेतेत्यादिवाक्यैरनित्यफलमेवभवतीतिकथंतस्यतारकत्वं किंचैतादृशशुभाशुभकर्मतु भोगप्रवाहपतितस्यनरस्यनकेनाऽपिप्रकारेणनिष्कासनोपायोदृश्यतइतिचेत्तत्राऽऽह ॥ अहैतुकीति ॥ हेतुःफलंतद्रहिता ॥ किंचसंकल्पःफलवासनातद्रहिताचयादेवसेवादेवप्रीत्यर्थंसेवासाकर्मनि र्मूलनंयावत्कर्माभावस्तद्रूपातस्यकर्त्रींचित्तशुद्धिदायिनीत्यर्थः ॥ अयंभावः वेदोक्तमेवकर्मपरमेश्वरप्रीत्यर्थंनिष्कामनयाक्रियमाणंचित्तशुद्धिद्वारापरात्मनिपरानुरक्तिरूपपरभक्त्युत्पादनद्वाराज्ञान

सावित्र्युवाच ॥ किंकर्मतद्भवेत्केनकोवातद्धेतुरेवच ॥ कोवादेहीचदेहःकःकोवाऽत्रकर्मकारकः ॥ २ ॥ किंवाज्ञानंचबुद्धिःकाकोवाप्राणःशरीरिणाम् ॥ का नींद्रियाणिकिंतेषांलक्षणंदेवताश्चकाः ॥ ३ ॥ भोक्ताभोजयिताकोवाकोवाभोगश्चनिष्कृतिः ॥ कोजीवःपरमात्माकस्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ४ ॥ धर्मउ वाच ॥ वेदप्रणिहितोधर्मःकर्मयन्मंगलंपरम् ॥ अवैदिकंतुयत्कर्मतदेवाशुभमेवच ॥ ५ ॥ अहैतुकीदेवसेवासंकल्परहितासती ॥ कर्मनिर्मूलरूपाचसा एवपरभक्तिदा ॥ ६ ॥ कोवाकर्मफलंभुंक्तेकोवानिर्लिप्तएवच ॥ ब्रह्मभक्तोयोनरश्चसचमुक्तःश्रुतःश्रुतौ ॥ ७ ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिशोकभीतिविव र्जितः ॥ भक्तिश्चद्विविधासाध्वीश्रुत्युक्तासर्वसंमता ॥ ८ ॥ निर्वाणपददात्रीचहरिरूपप्रदानृणाम् ॥ हरिरूपस्वरूपांचभक्तिंवांछंतिवैष्णवाः ॥ ९ ॥ अन्येनिर्वाणमिच्छंतियोगिनोब्रह्मवित्तमाः ॥ कर्मणोबीजरूपश्चसततंतत्फलप्रदः ॥ १० ॥

प्राप्तयेभवतीतितारकमेवतत्कर्मेत्यर्थइति॥ ६ ॥कोवाकर्मेति।इत्थंपरभक्तिंयःप्राप्तःसब्रह्मभक्तःसर्वतोनिर्लिप्तश्चकोवाकर्मकरोतीतिशेषः ॥तथाकोवाफलंकर्मणोभुंक्तेनकोप्येतादृशोब्रह्मभक्तःकर्मकरोतिनच तत्फलंभुंक्तेकिंतुश्रुतौसएवनरोमुक्तइतिश्रुतइत्यर्थः ॥ नचैतादृशस्यकर्मफलभोगप्रवाहपतितत्वंसंभवतीतिभावः ॥७॥ मुक्तस्वरूपंवर्णयति जन्ममृत्युजरेति ॥ तत्रभक्तिःकिंनिर्गुणेस्थापनीयोतसगुणे इतिविशेषमाह द्विविधेति ॥ ८ ॥ निर्वाणेति ॥ एकानिर्वाणपददात्रीकैवल्यपददात्री ॥ निर्गुणात्मविषयिणीत्यर्थः ॥ द्वितीयाहरिरूपप्रदा ॥ हरिरित्युपलक्षणंसगुणब्रह्मणः ॥ तथाचसगुणब्रह्म स्वरूपप्रदात्रीसगुणब्रह्मविषयिणीद्वितीयाभक्तिरित्यर्थः ॥ तत्रद्विविधयोर्भक्त्योरधिकारिणमाह हरिरूपस्वरूपांचेति ॥ हरिपदमुपलक्षणंसगुणब्रह्मणोवैष्णवपदमुपलक्षणंसाधकानाम् ॥ तथाचसा धकाःमध्यमाधिकारिणःउत्तमाधिकारप्राप्त्यर्थंहरिरूपस्वरूपांसगुणब्रह्मविषयिणींभक्तिंवांछंति ॥ ९ ॥ अन्येइति ॥ ब्रह्मवित्तमायोगिनोनिर्वाणमिच्छंति ॥ अर्थान्निर्गुणभक्तिंवांछंतीत्यर्थः ॥ कर्मणउपादानकारणस्वरूपमाह कर्मणोबीजरूपश्चेति ॥ यः परमात्माकर्मणोबीजरूपस्तत्फलप्रदः कर्मफलप्रदाताच ॥ १० ॥

कर्मरूपश्चसृष्टिस्थितिसंहारात्मकस्तत्कर्ताचयः ॥ प्रकृतिः परामूलप्रकृतिरूपःसोऽपिसएवतद्धेतुरूपश्चकर्मणउपादानकारणमित्यर्थः ॥ मायाविशिष्टब्रह्मरूपिणीमूलप्रकृतिः ॥ कर्मणउपादानकारणं विवर्तकारणंनिमित्तकारणंचेतिभावः ॥ तत्राविद्योपादानमविद्यायांचित्प्रतिबिंबोनिमित्तकारणंब्रह्मविवर्तकारणमितिविभागः ॥ अविद्यातः कामः कामतः कर्मेतिसिद्धांतात् ॥ एतेननिमित्त कारणमदृष्टरूपमकथितमप्यर्थाद्वेदितव्यम् ॥ देहःकइत्यस्योत्तरमाह नश्वरएवेति ॥ योऽत्रमृतस्यनश्वरःपततिसदेहइत्यर्थः ॥ ११ ॥ सचपांचभौतिकइत्याह पृथिवीवायुरिति ॥ सूत्ररूपाणिमणि पुसूत्रवत्सर्वदेहव्यापकानिएतानिपंचभूतानीत्यर्थः ॥ सतोब्रह्मणः सृष्टिरूपविधौदेहादिसृष्टिविधावेतानिसूत्राणिपंचभूतानीत्यर्थः ॥ ततश्चपांचभौतिकोदेहइतिसिद्धम् ॥ १२ ॥ कर्मकर्तेति ॥ यःक र्मकर्ताजीवःसएवदेहीनान्यइत्यर्थः ॥ अनेनप्रश्नद्वयोत्तरंदत्तंभवति ॥ देहीचेतिचकारेणभोक्ताऽपिसएवेतिबोध्यम् ॥ आत्माभोजयितेति ॥ अंतर्यामीभोजयिताप्रेरकइत्यर्थः ॥ विभवभेदः सुखदुः खसाक्षात्काररूपोभोगशब्देनोच्यतइत्यर्थः ॥ निष्कृतिर्मुक्तिः ॥ आत्मस्वरूपावस्थानरूपामुक्तिर्निष्कृतिपदवाच्येत्यर्थः ॥१३॥ सदसद्भेदबीजंचेति ॥ सदात्माअसन्मायादिकंतयोर्भेदोविवेकस्तस्य बीजंकारणंयत्तज्ज्ञानशब्देनोच्यते ॥ अपरोक्षात्मवस्तुविषयंब्रह्मविद्यारूपंज्ञानशब्देनोच्यतइत्यर्थः ॥ नानाविधमिति ॥ नानाविधंघटपटादिविषयकंतथाविषयाणांयेपरस्परंविभागास्तेषांभेदिभेदकं

कर्मरूपश्चभगवान्परात्माप्रकृतिःपरा ॥ सोऽपितद्धेतुरूपश्चदेहोनश्वरएवच ॥ ११ ॥ पृथिवीवायुराकाशोजलंतेजस्तथैवच ॥ एतानिसूत्ररूपाणिसृष्टिरूपविधौसतः ॥ १२ ॥ कर्मकर्ताचदेहीचआत्माभोजयितासदा ॥ भोगोविभवभेदश्चनिष्कृतिर्मुक्तिरेवच ॥ १३ ॥ सदसद्भेदबीजंचज्ञानंनानाविधंभवेत् ॥ विषयाणांविभागानांभेदिबीजंचकीर्तितम् ॥ १४ ॥ बुद्धिर्विवेचनासाचज्ञानबीजंश्रुतौश्रुतम् ॥ वायुभेदाश्चप्राणाश्चबलरूपाश्चदेहिनाम् ॥ १५ ॥ इंद्रियाणांचप्रवरमीश्वरांशमनूहकम् ॥ प्रेरकंकर्मणांचैवदुर्निवार्यंचदेहिनाम् ॥ १६ ॥ अनिरूप्यमदृश्यंचज्ञानभेदोमनःस्मृतम् ॥ लोचनंश्रवणंघ्राणंत्वक्चरसनमिंद्रियम् ॥ १७ ॥ अंगिनामंगरूपंचप्रेरकंसर्वकर्मणाम् ॥ रिपुरूपंमित्ररूपंसुखरूपंचदुःखदम् ॥ १८ ॥ सूर्योवायुश्चपृथिवीब्रह्माद्यादेवताःस्मृताः ॥ प्राणदेहादिभृद्योहिसजीवःपरिकीर्तितः ॥ १९ ॥ परमंव्यापकंब्रह्मनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ कारणंकारणानांचपरमात्मासउच्यते ॥ २० ॥

यद्बीजंसर्ववासनानांकीर्तितम् ॥ १४ ॥ सासर्वविवेचनरूपानिश्चयरूपाबुद्धिपदेनोच्यतइतिसाचबुद्धिःपूर्वोक्तस्याऽनुभवात्मकस्यज्ञानस्यबीजंभवति ॥ एकैवबुद्धिरंतर्मुखतयाविलसंतीज्ञानब्रह्मविद्येत्या दिपदैर्बहिर्मुखतयाविलसंतीबुद्ध्यादिपदैरुच्यतइत्यर्थः ॥ वायुभेदाऊर्ध्वाधोभेदेनयेहृदयादिषुप्रसिद्धास्तेऽत्रप्राणपदेनोच्यंतइत्यर्थः ॥ तएवबलरूपाइतिविशेषरूपप्रदर्शनार्थम् ॥ १५ ॥ बुद्धेर्निश्चयात्मकं रूपमुक्त्वासंकल्पविकल्पात्मकंमनसःस्वरूपमाह इंद्रियाणांप्रवरमिति ॥ तेषांश्रेष्ठमीश्वरस्यपरमात्मनोबिंबभूतस्यांशः अंशइवअंशः प्रतिबिंबरूपोयस्मिन्नंतःकरणरूपेमनासितादृशम् ॥ अनूहकंऊहस्त र्कोनिश्चयात्मकस्तदभाववत्संशयात्मकमित्यर्थः ॥ कर्मणामिंद्रियव्यापाराणांप्रेरकंदुर्निवार्यस्वाधीनंकर्तुमशक्यमतिचंचलमित्यर्थः ॥ १६ ॥ अनिरूप्यमेतादृशमितिनिरूपयितुमशक्यम् ॥ ज्ञानभे दोबुद्धिभेदोयत्तदेवमनइत्यर्थः ॥ बुद्धेरेवैतौद्वौभेदावित्यर्थः ॥ ज्ञानेंद्रियाण्याह लोचनमिति ॥ १७ ॥ अंगिनामवयविनामंगरूपमवयवरूपंसर्वकर्मणांसर्वकर्मेंद्रियव्यापाराणांप्रेरकमित्यर्थः ॥ रिपुरूपमेत देवेंद्रियंविषयेष्वासक्तंरिपुरूपंदुःखदंभवति ॥ तदेवसद्विषयेष्वासक्तंमित्ररूपंसुखदंभवतीत्यर्थः ॥ १८ ॥ इंद्रियाणांदेवताआह सूर्यइति ॥ अत्रसंग्रहेणोक्ताः ॥ अन्यत्रतुदिग्वातार्कप्रचेतोश्विवह्नींद्रोपेंद्रमित्रका इतिविशेषेणोक्ताः ॥ जीवस्वरूपमाह प्राणदेहादीति ॥ यःप्राणदेहादीनांधारकोंतःकरणेप्रतिबिंबरूपःसोत्रजीवशब्देनोच्यतइत्यर्थः ॥ १९ ॥ परमात्मस्वरूपमाह परमामिति ॥ स्पष्टोर्थः ॥ २० ॥

इत्येवमिति ॥ हेवत्सेममतनयेयत्त्वयापृष्टमप्रष्टव्यमपियदर्थमिंद्रादयोऽपिशतसंवत्सरंगुरुशुश्रूषांकृतवंतस्तत्सर्वंयथागममौपनिषदंतत्त्वंकथितंकेवलंत्वत्सौजन्यवशादिदमेवज्ञानिनांज्ञानरूपंएतज्ज्ञानेनै
वज्ञानिनःकृतकृत्याःसनकादयोजीवन्मुक्ताःसंतोमुक्तिंप्रापुस्तदेतन्मयोक्तंहृदिनिश्चित्यपतिवियोगजन्यंखेदंमाकार्षीःअकृत्वाचखेदंयथासुखंस्वस्थानंप्रतिगच्छेरित्यर्थः ॥ अत्रसावित्र्याःसौजन्यंपर
मास्तिकतांस्वोपदिष्टातिसूक्ष्मतत्त्वग्राहकतांस्वस्मिन्मुखचर्याभाषणादिभिर्निर्व्याजभक्तिंचज्ञात्वाऽतिगद्गदांतःकरणोझटितिवत्सेइत्युवाचेतिबोध्यम् ॥ २१ ॥ सावित्रीतुमांप्रतिदेवदेवेनस्वमुखेनै
ववत्सेइत्युक्तंततएतस्याग्रेयथेष्टभाषणेकोदोषइत्यभिप्रायेणवदतीत्यक्त्वेति ॥ हेदेवकांतंपतिंत्यक्त्वाक्वयामियास्यामिनक्वचिद्गंतुंस्थलमस्तीत्यर्थः ॥ अयंभावः ॥ यावत्पर्यंतमहंसामान्यास्थिताताव
त्पर्यंतंसर्वोऽपिदेशोममगंतव्यएवस्थितोऽधुनातुत्वयावत्सेइत्युक्तंततोनाहंसामान्याकिंतुतवकन्याऽस्मिततोयमकन्येयंविधवालोकेव्यवहरतीतितवायशःकर्तुंकथंलोकेगमिष्यामीति ॥ किंचस्त्रियाःप्रथ
मंपतिःसंरक्षकस्तदभावेपुत्रस्तत्रममद्वयोरभावस्तदापित्रैवसापालनीयाततश्चत्वांपितरंज्ञानार्णवंहित्वाक्वयामिनक्वचिदपिनस्त्रीस्वातंत्र्यमर्हतीतिनियमादित्याहत्वांवाज्ञानार्णवमिति ॥ यद्यपिश्वशुरःपा

इत्येवंकथितंसर्वंत्वयापृष्टंयथागमम् ॥ ज्ञानिनांज्ञानरूपंचगच्छवत्सेयथासुखम् ॥ २१ ॥ सावित्र्युवाच ॥ त्यक्त्वाक्वयामिकांतंवात्वांवाज्ञानार्णवंध्रुवम् ॥
यद्यत्करोमिप्रश्नंचतद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ २२ ॥ कांकांयोनिंयातिजीवःकर्मणाकेनवापुनः ॥ केनवाकर्मणास्वर्गंकेनवानरकंपितः ॥ २३ ॥ केनवाक
र्मणामुक्तिःकेनभक्तिर्भवेद्गुरौ ॥ केनवाकर्मणायोगीरोगीवाकेनकर्मणा ॥ २४ ॥ केनवादीर्घजीवीचकेनाल्पायुश्चकर्मणा ॥ केनवाकर्मणादुःखीसुखीवा
केनकर्मणा ॥ २५ ॥ अंगहीनश्चकाणश्चबधिरःकेनकर्मणा ॥ अंधोवापंगुरपिवाप्रमत्तःकेनकर्मणा ॥ २६ ॥ क्षिप्तोऽतिलुब्धकश्चौरःकेनवाकर्मणाभवेत् ॥
केनसिद्धिमवाप्नोतिसालोक्यादिचतुष्टयम् ॥ २७ ॥ केनवाब्राह्मणत्वंचतपस्वित्वंचकेनवा ॥ स्वर्गभोगादिकंकेनवैकुंठंकेनकर्मणा ॥ २८ ॥ गोलो
कंकेनवाब्रह्मन्सर्वोत्कृष्टंनिरामयः ॥ नरकोवाकतिविधःकिंसंख्योनामकिंचवा ॥ २९ ॥ कोवाकंनरकंयातिकियंतंतेषुतिष्ठति ॥ पापिनांकर्मणा
केनकोवाव्याधिःप्रजायते ॥ ३० ॥ यद्यत्प्रियंमयापृष्टंतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेसावित्र्यु
पाख्यानेऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ सावित्रीवचनंश्रुत्वाजगामविस्मयंयमः ॥ प्रहस्यवक्तुमारेभेकर्मपाकंतुजीविनाम् ॥ १ ॥

लकोऽस्तितथाऽपित्वंपिताब्रह्मविद्योपदेष्टागुरुश्चभवसिततस्त्वांहित्वाक्वयास्यामिनहिब्रह्मदातृगुरोर्वियोगःकस्यापिसोढव्योभवतीतिज्ञानार्णवपदेनसूचितम् ॥ ननुगुरोःसन्निधौकिंतवप्रष्टव्यमस्ती
तिचेद्बहुप्रष्टव्यमस्तीत्याह यद्यत्करोमीति ॥ २२ ॥ ननुकेतेप्रश्नाइतिचेत्तत्राऽऽह कांकांयोनिमिति ॥ तेनयमराजेनवत्सेइत्युक्तेसतिसावित्रीपितृपदेनसंबोधयतिपितरिति ॥ २३ ॥ भवेद्गुरौसर्वज
नकपरमात्मनीत्यर्थः ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ गोलोकंकेनवायातीत्यन्वयः ॥ २९ ॥ कियंतंकालमित्यर्थः तेषुनरकेष्वित्यर्थः ॥ ३० ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलके
नवमस्कंधेऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ ॥ सप्ततिश्लोकवर्यैश्चाप्यर्धश्लोकाधिकैरथ ॥ दानधर्मफलंसर्वंयथावदभिवर्ण्यते ॥ १ ॥ अथधर्मराजोममसुखाद्वत्सेइतिपदं
निःसृतंतावन्मात्रेणानयाबद्धोऽहंनाकिंचित्कर्तुंशक्नोमीतिमनसिविस्मितःसंस्तस्यागुणभक्तितत्त्वज्ञानश्रद्धावलोकनतोतिसंतुष्टहृदयोनाकिंचिदस्याअदेयमस्तीत्यभिप्रायेणाऽऽह सावित्रीति ॥ अनेनसा
वित्रीविषयेऽतिप्रेमाकुलंनिष्कपटंचित्तंजातमितिबोधितम् ॥ १ ॥

प्रथमतःप्रसन्नःसंस्तांवदति ॥ कन्याद्वादशेति ॥ हेवत्सेयद्यपित्वंवयसाद्वादशवर्षीयाद्वादशवर्षवतीसुकुमारीअसितथापितेज्ञानंनतादृशवयोनुरूपंकिंतुपूर्वविदुषांसनकादीनांपरंपरिपाकदशायांजायमानं ज्ञानंतद्भवतिअतिप्रौढज्ञानवतीत्यर्थः ॥ २ ॥ त्वमेतादृशंस्वरूपंनजानासिपरंत्वहंजानामितत्किमितिचेत्तत्राह सावित्रीवरदानेनेति ॥ भूभृतातवपित्रातपसापुराकृतेनतेनचजायमानेनसावित्र्यावरदानेनतत्समासावित्रीकलासाविञ्याअंशरूपासीत्यर्थः ॥ ३ ॥ अतःप्रथममेकंवरमहंदास्यामितच्छृण्वित्याह यथाश्रीरिति ॥ यथैतेषांदेवानामेताःस्त्रियोऽखंडितसौभाग्यास्तथात्वंसत्यवतःसौभाग्याऽखंडसौभाग्यवतीप्रियाभवेतिसमुदायार्थः॥४॥५॥६॥७॥अयमेकोवरोमयादत्तोन्यच्चयद्यत्तवापेक्षितंतत्सर्वंवृण्वित्याह अयंतुभ्यमिति ॥८॥ सावित्रीस्वाभिलषितंवृणोति सत्यवतइति॥९॥ श्वशुरस्यांधस्यराज्यलाभः शत्रुणापहृतस्यराज्यस्यलाभः॥नेत्रादिलाभः ॥१०॥समतीतेलक्षवर्षेलक्षवर्षानंतरमंतेसत्यवतापत्यासहैवेत्यर्थः ॥११॥ तन्मेव्याख्यातुमिति॥ इत्थंवरंदत्वातदपिवदेत्यर्थः ॥१२॥१३॥ नाऽन्यत्रेति ॥ अन्यत्रभारतखंडादितरत्रनोभयंशुभाशुभंभुंजते किंतु स्वर्गादौशुभमेवनरकादावशुभमेवभुंजत इत्यर्थः॥ १४॥कर्मजनकाएतेसर्वेकर्मजनकाःकर्मकारिणोनसर्वेजीविनःपश्वादयइतिकर्माधिकारिणोदर्शिताः ॥१५ ॥ विशिष्टजीविनोमुख्यजीविनःकर्माधिकृतामनुष्यादयःपूर्वोक्ताइत्यर्थः॥१६॥पूर्वार्जितंपूर्वसंपादितम् ॥१७॥१८॥ निर्वाणरूपेति॥एकानिर्गुणभक्तिः॥द्वितीयाब्रह्मणःप्रकृतेर्मायाविशिष्टब्रह्मरूपिण्यामूलप्रकृतेरित्यर्थः॥उभयोरपिभक्तिःकर्मनिर्मूलनेकर्मनाशनेक्षमेत्यर्थः ॥१९॥२०॥

धर्मउवाच ॥ कन्याद्वादशवर्षीयावत्सेत्वंवयसाऽधुना ॥ ज्ञानंतेपूर्वविदुषांज्ञानिनांयोगिनांपरम् ॥ २ ॥ सावित्रीवरदानेनत्वंसावित्रीकलासती ॥ प्राप्ता पुराभूभृताचतपसातत्समासुते ॥ ३ ॥ यथाश्रीःश्रीपतेःक्रोडेभवानीचभवोरसि ॥ यथाऽदितिःकश्यपेचयथाऽहल्याचगौतमे ॥ ४ ॥ यथाशचीमहेंद्रेचयथाचंद्रेचरोहिणी ॥ यथारतिःकामदेवेयथास्वाहाहुताशने ॥५॥ यथास्वधाचपितृषुयथासंज्ञादिवाकरे ॥ वरुणानीचवरुणेयज्ञेचदक्षिणायथा ॥६॥ यथावराहेपृथिवीदेवसेनाचकार्तिके ॥ सौभाग्यासुप्रियात्वंचतथासत्यवतःप्रिये ॥ ७ ॥ अयंतुभ्यंवरोदत्तोप्यपरंचयथेप्सितम् ॥ वृणुदेविमहाभागेददामिसकलेप्सितम् ॥ ८ ॥ सावित्र्युवाच ॥ सत्यवतऔरसानांपुत्राणांशतकंमम ॥ भविष्यतिमहाभागवरमेतन्मदीप्सितम् ॥ ९ ॥ मत्पितुःपुत्रशतकंश्वशुरस्यचचक्षुषी ॥ राज्यलाभोभवत्वेवंवरमेतन्मदीप्सितम् ॥ १० ॥ अंतेसत्यवतासार्धंयास्यामिहरिमंदिरम् ॥ समतीतेलक्षवर्षेदेहीदंमेजगत्प्रभो ॥ ११ ॥ जीवकर्मविपाकंचश्रोतुंकौतूहलंमम ॥ विश्वनिस्तारबीजंचतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १२ ॥ धर्मराजउवाच ॥ भविष्यतिमहासाध्विसर्वंमानसिकंतव ॥ जीवकर्मविपाकंचकथयामिनिशामय ॥ १३ ॥ शुभानामशुभानांचकर्मणांजन्मभारते ॥ पुण्यक्षेत्रेचनाऽन्यत्रसर्वेचभुंजतेजनाः ॥ १४ ॥ सुरादैत्यादानवाश्चगंधर्वाराक्षसादयः ॥ नराश्चकर्मजनकानसर्वेजीविनःसति ॥ १५ ॥ विशिष्टजीविनःकर्मभुंजतेसर्वयोनिषु ॥ शुभाशुभंचसर्वत्रस्वर्गेषुनरकेषुच ॥ १६ ॥ विशेषतोजीविनश्चभ्रमंतेसर्वयोनिषु ॥ शुभाशुभंभुंजतेचकर्मपूर्वार्जितंपरम् ॥ १७ ॥ शुभेनकर्मणायातिस्वर्लोकादिकमेवच ॥ कर्मणाचाऽशुभेनैवभ्रमंतिनरकेषुच॥१८॥कर्मनिर्मूलनेभक्तिःसाचोक्ताद्विविधासति॥निर्वाणरूपाभक्तिश्चब्रह्मणःप्रकृतेरिह॥ १९ ॥ रोगीकुकर्मणाजीवश्चाऽरोगीशुभकर्मणा ॥ दीर्घजीवीचक्षीणायुःसुखीदुःखीचकर्मणा ॥ २० ॥

इदंसर्वंपूर्वोक्तैकैकप्रश्नानामुत्तरंभवतीतिबोध्यम् ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६॥ येस्वधर्माचारवंतःसकामाःपंचायतनदेवोपासकास्तेतत्तद्देवतालोकंगत्वापुनरायांति ॥ येनिष्कामाः
संतःस्वधर्माचारवंतःपंचदेवतोपासकास्तेतत्तद्देवतालोकंगत्वातत्रज्ञानंलब्ध्वामुक्ताभवंतिनपुनरावर्त्ततेइतिसमुदायार्थः ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ मणिद्वीपंतृतीयस्कंधो

अंधादयश्चांगहीनाःकर्मणाकुत्सितेनच ॥ सिद्ध्यादिकमवाप्नोतिसर्वोत्कृष्टेनकर्मणा ॥ २१ ॥ सामान्यंकथितंदेविविशेषंशृणुसुंदरि ॥ सुदुर्लभंसुगोप्यं
चपुराणेषुस्मृतिष्वपि ॥ २२ ॥ दुर्लभामानुषीजातिःसर्वजातिषुभारते ॥ सर्वेभ्योब्राह्मणःश्रेष्ठःप्रशस्तःसर्वकर्मसु ॥ २३ ॥ ब्रह्मनिष्ठोद्विजश्चैवगरीयान्
भारतेसति ॥ निष्कामश्चसकामश्चब्राह्मणोद्विविधःसति ॥ २४ ॥ सकामाचप्रधानश्चनिष्कामोभक्तएवच ॥ कर्मभोगीसकामश्चनिष्कामोनिरुपद्रवः ॥
॥ २५ ॥ सयातिदेहंत्यक्त्वाचपदंयत्तन्निरामयम् ॥ पुनरागमनंनास्तितेषांनिष्कामिणांसति ॥ २६ ॥ सेवंतेद्विभुजंकृष्णंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ गोलोकंप्र
तितेभक्तादिव्यरूपविधारिणः ॥ २७ ॥ सकामिनोवैष्णवाश्चगत्वावैकुंठमेवच ॥ भारतंपुनरायांतितेषांजन्मद्विजातिषु ॥२८॥ कालेनतेचनिष्कामाभवं
त्येवक्रमेणच ॥ भक्तिंचनिर्मलांतेभ्योदास्यामिनिश्चितंपुनः ॥ २९ ॥ ब्राह्मणावैष्णवाश्चैवसकामाःसर्वजन्मसु ॥ नतेषांनिर्मलाबुद्धिर्विष्णुभक्तिविवर्जिताः
॥ ३० ॥ तीर्थाश्रिताद्विजायेचतपस्यानिरताःसति ॥ तेयांतिब्रह्मलोकंचपुनरायांतिभारते ॥ ३१ ॥ स्वधर्मनिरतायेचतीर्थान्यत्रनिवासिनः ॥ व्रजंतितेसत्य
लोकंपुनरायांतिभारते ॥३२॥ स्वधर्मनिरताविप्राःसूर्यभक्ताश्चभारते ॥ व्रजंतितेसूर्यलोकंपुनरायांतिभारते ॥३३॥ मूलप्रकृतिभक्तायेनिष्कामाधर्मचारि
णः ॥ मणिद्वीपंप्रयांत्येवपुनरावृत्तिवर्जितम् ॥ ३४ ॥ स्वधर्मेनिरताभक्ताःशैवाःशाक्ताश्चगाणपाः ॥ तेयांतिशिवलोकंचपुनरायांतिभारते ॥ ३५ ॥ येवि
प्राअन्यदेवेज्याःस्वधर्मनिरताःसति ॥ तेयांतिसर्वलोकंचपुनरायांतिभारते॥३६॥हरिभक्ताश्चनिष्कामाःस्वधर्मनिरताद्विजाः॥तेचयांतिहरेर्लोकंक्रमाद्भक्ति
बलादहो॥३७॥स्वधर्मरहिताविप्रादेवान्यसेवनाःसदा ॥ भ्रष्टाचाराश्चकामाश्चतेयांतिनरकंध्रुवम् ॥ ३८ ॥ स्वधर्मनिरताएववर्णाश्चत्वारएवच ॥ भवंत्ये
वशुभस्यैवकर्मणःफलभोगिनः ॥३९॥ स्वकर्मरहितायेचनरकंयांतितेध्रुवम् ॥ भारतेनभवंत्येवकर्मणःफलभोगिनः ॥४०॥ स्वधर्मनिरताएववर्णाश्चत्वा
रएवच ॥ स्वधर्मनिरताविप्राःस्वधर्मनिरतायच ॥ ४१ ॥ कन्यांददातिविप्रायचंद्रलोकंप्रयांतिते ॥ वसंतितत्रतेसाध्वियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ४२ ॥

क्तंदेवीलोकम् ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ अन्येदेवेज्याःपंचायतनदेवेभ्योऽन्यदेवोपासकाइत्यर्थः ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ देवान्यसेवनादेवसेवारहिताइत्यर्थः ॥ ३८ ॥ स्वधर्मेति ॥ स्वधर्मनिरताःशुभकर्मफ
लभोगिनः ॥ ३९ ॥ तद्रहितानरकगामिनस्तेचनकदाऽपिभारतेखंडेसाम्यकर्मफलभोगिनोभवंतिनरकात्तेषामनुद्धारादित्यर्थः ॥ ४० ॥ तस्मात्स्वधर्मनिरतत्वमेवचतुर्भिर्वर्णैःसंपादनीयमित्याह
स्वधर्मनिरताइति ॥ इदानींविशेषकर्मणांविशेषफलंदर्शयति स्वधर्मनिरताविप्राइति ॥ ४१ ॥ ददातिप्रयच्छंति ॥ ४२ ॥

सकामाइति ॥ यदितल्लोकप्राप्तीच्छयाकन्यांप्रयच्छंतितदातल्लोकंयांति यदितुनिष्कामतयेश्वरप्रीत्यर्थंकन्यांप्रयच्छंतितदाचित्तशुद्धिरेवफलमितिबोध्यम् ॥ ४३ ॥ ततश्चित्तेशुद्धेज्ञानंभवतिप्रतिबंधकसत्त्वेनज्ञानाभावेतुविष्ण्वादीनांस्वेष्टदेवतानांयेलोकास्तान्प्रतिगच्छंतीत्याह ॥ तेप्रयांतीति ॥ विष्णुपदमुपलक्षणंस्वेष्टदेवतानाम् ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ सुवर्णाःशोभनवर्णाः ॥ ४६ ॥ ब्राह्मणायददतीत्यन्वयः ॥४७॥ विपुलेविस्तीर्णेलोके ॥४८॥ ४९॥ विपुलंबहुकालम् ॥५० ॥५१॥ यस्मैयस्मैचेति ॥ यद्यद्देवप्रीत्यर्थमित्यर्थः ॥ ५२ ॥ सौधेराजसदनेदेवायब्राह्मणायवादत्तेगृहापेक्षयाचतुर्गुण

सालंकृतायादानेनद्विगुणंफलमुच्यते ॥ सकामायांतितल्लोकंननिष्कामाश्चसाधवः ॥ ४३ ॥ तेप्रयांतिविष्णुलोकंफलसंघातवर्जिताः ॥ गव्यंचरजतंस्वर्णंवस्त्रंसर्पिःफलंजलम् ॥ ४४ ॥ येददत्येवविप्रेभ्यश्चंद्रलोकंप्रयांतिते ॥ वसंतितेचतल्लोकेयावन्मन्वंतरंसति ॥ ४५ ॥ सुचिरात्सुचिरंवासंकुर्वंतितेनतेजनाः ॥ येददतिसुवर्णांश्चगाश्चताम्रादिकंसति ॥४६॥ तेयांतिसूर्यलोकंचशुचयेब्राह्मणायच ॥ वसंतितेतत्रलोकेवर्षाणामयुतंसति ॥४७॥ विपुलेसुचिरंवासंकुर्वंतिचनिरामयाः ॥ ददातिभूमिंविप्रेभ्योधनानिविपुलानिच ॥ ४८ ॥ सयातिविष्णुलोकंचश्वेतद्वीपंमनोहरम् ॥ तत्रैवनिवसत्येवयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ ४९ ॥ विपुलेविपुलंवासंकरोतिपुण्यवान्मुने ॥ गृहंददतिविप्राययेजनाभक्तिपूर्वकम् ॥ ५० ॥ तेयांतिविष्णुलोकंचसुचिरंसुखदायकम् ॥ गृहरेणुप्रमाणंचविष्णुलोकेमहत्तमे ॥ ५१ ॥ विपुलेविपुलंवासंकुर्वंतिमानवाःसति ॥ यस्मैयस्मैचदेवाययोददातिगृहंनरः ॥ ५२ ॥ सयातितस्यलोकंचरेणुमानाब्दमेवच ॥ सौधेचतुर्गुणंपुण्यंदेशेशतगुणंफलम् ॥ ५३ ॥ प्रकृष्टेद्विगुणंतस्मादित्याहकमलोद्भवः ॥ योददातितडागंचसर्वपापप्रमुक्तये ॥ ५४ ॥ सयातिजनलोकंचरेणुमानाब्दमेवच ॥ वाप्यांफलंदशगुणंप्राप्नोतिमानवःसदा ॥ ५५ ॥ सतुवापीप्रदानेनतडागस्यफलंलभेत् ॥ धनुश्चतुःसहस्रेणदैर्घ्यमानेननिश्चितम् ॥ ५६ ॥ न्यूनावातावतीप्रस्थेसावापीपरिकीर्तिता ॥ दशवापीसमाकन्यायदिपात्रेप्रदीयते ॥ ५७ ॥ फलंददातिद्विगुणंयदिसाऽलंकृताभवेत् ॥ यत्फलंचतडागेचतदुद्धारेचतत्फलम् ॥ ५८ ॥ वाप्याश्चपंकोद्धरणेवापीतुल्यफलंलभेत् ॥ अश्वत्थवृक्षमारोप्यप्रतिष्ठांयःकरोतिच ॥ ५९ ॥ सप्रयातितपोलोकंवर्षाणामयुतंसति ॥ पुष्पोद्यानंयोददातिसावित्रिसर्वभूतये ॥ ६० ॥ सवसेद्ध्रुवलोकंचवर्षाणामयुतंध्रुवम् ॥ योददातिविमानंचविष्णवेभारतेसति ॥ ६१ ॥ विष्णुलोकेवसेत्सोऽपियावन्मन्वंतरंपरम् ॥ चित्रयुक्तेचविपुलेफलंतस्यचतुर्गुणम् ॥ ६२ ॥

मित्यर्थः ॥५३॥ प्रकृष्टेमहत्तरेदेशेइत्यर्थः ॥५४॥५५॥ वापीलक्षणमाह धनुश्चतुःसहस्रेणेति ॥ धनुःप्रमाणमुक्तंमार्कंडेयपुराणे ॥ चतुर्हस्तोधनुर्दंडोनालिकात्तद्युगेनतु ॥ क्रोशोधनुःसहस्रेद्वेगव्यूतिश्चचतुर्गुणेति ॥ धनुश्चतुःसहस्रदैर्घ्यवतीत्यर्थः ॥५६॥ प्रस्थेविस्तारवतीधनुश्चतुःसहस्रप्रमाणवतीत्यर्थः ॥ न्यूनावेति ॥ अथवाविस्तारेप्रमाणनियमोनःस्तीत्यर्थः ॥ देवीपुराणेतुवापीदंडमयादूर्ध्वंदशवर्गान्नयोत्तमैरितिवचनाच्चत्वारिंशद्धस्तावाप्युक्ता ॥ चतुर्हस्तोदंडस्तदादिदशवर्गाःदशगुणदंडावधिचत्वारिंशद्धस्तपर्यंतमित्यर्थः ॥५७॥ पंकोद्धारेतडागपंकोद्धारेइत्यर्थः ॥५८ ॥५९॥६०॥६१॥ चित्रयुक्तेविचित्रेविमानेदत्तेइत्यर्थः ॥ विपुलेविस्तीर्णेइत्यर्थः ॥ ६२ ॥

दोलमंदिरंदोलस्थानयोग्यंतद्युक्तंवामंदिरम् ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ब्राह्मणत्वमतिदुर्लभंनैततपसालभ्यतेकिंतुजन्मनैवेत्याह क्षत्रियोवेति ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ॥ इतिश्री देवीभागवततिलकेनवमस्कंधेएकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ शताधिकैश्चचत्वारिंशत्संख्यैःपद्यकैरथ ॥ नानादानफलंसम्यक्स्वर्गादिप्रदमुच्यते ॥ १ ॥ अथनानाविधदानानि

तस्यार्धंशिविकादानेफलमेवलभेद्ध्रुवम् ॥ योददातिभक्तियुक्तोहरयेदोलमंदिरम् ॥६३॥ विष्णुलोकेवसेत्सोऽपियावन्मन्वंतरंशतम् ॥ राजमार्गंसौधयुक्तं यःकरोतिपतिव्रते ॥ ६४ ॥ वर्षाणामयुतंसोऽपिशक्रलोकेमहीयते ॥ ब्राह्मणेभ्योऽथदेवेभ्योदानेसमफलंलभेत् ॥६५॥ यद्दिदत्तंचतद्भुंक्तेनदत्तंनोपतिष्ठते॥ भुक्त्वास्वर्गादिजंसौख्यंपुण्यवाञ्जन्मभारते ॥६६॥ लभेद्विप्रकुलेष्वेवक्रमेणैववोत्तमादिषु॥ भारतेपुण्यवान्विप्रोभुक्त्वास्वर्गादिकंफलम् ॥६७॥ पुनःसोऽपिभवेद्विप्रश्चैवंचक्षत्रियादयः ॥ क्षत्रियोवाऽथवैश्योवाकल्पकोटिशतेनच ॥६८॥ तपसाब्राह्मणत्वंचनप्राप्नोतिश्रुतौश्रुतम्॥ नाऽभुक्तंक्षीयतेकर्मकल्पकोटिशतैरपि ॥६९॥ अवश्यमेवभोक्तव्यंकृतंकर्मशुभाशुभम् ॥ देवतीर्थसहायेनकायव्यूहेनशुद्ध्यति ॥७०॥ एतत्तेकथितंकिंचित्किंभूयःश्रोतुमिच्छसि॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेएकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ प्रयांतिस्वर्गमन्यंच येनैवकर्मणायम ॥ मानवाःपुण्यवंतश्चतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ धर्मराजउवाच ॥ अन्नदानंचविप्राययःकरोतिचभारते ॥ अन्नप्रमाणवर्षंचशिवलोकेमहीयते ॥ २ ॥ अन्नदानंमहादानमन्येभ्योऽपिकरोतियः ॥ अन्नदानप्रमाणंचशिवलोकेमहीयते ॥ ३ ॥ अन्नदानात्परंदानंनभूतंनभविष्यति ॥ नाऽत्रपात्रपरीक्षास्यान्नकालनियमःक्वचित् ॥ ४ ॥ देवेभ्योब्राह्मणेभ्योवाददातिचाऽऽसनंयदि ॥ महीयतेविष्णुलोकेवर्षाणामयुतंसति ॥ ५ ॥ योददातिच विप्रायदिव्यांधेनुंपयस्विनीम् ॥ तल्लोममानवर्षंचविष्णुलोकेमहीयते ॥ ६ ॥ चतुर्गुणंपुण्यदिनेतीर्थेशतगुणंफलम् ॥ दानंनारायणक्षेत्रेफलंकोटिगुणंभवेत् ॥ ७ ॥ गांयोददातिविप्रायभारतेभक्तिपूर्वकम् ॥ वर्षाणामयुतंचैवचंद्रलोकेमहीयते ॥८॥ यश्चोभयमुखीदानंकरोतिब्राह्मणायच॥ तल्लोममानवर्षंचविष्णुलोकेमहीयते ॥ ९ ॥ योददातिब्राह्मणायश्वेतछत्रंमनोहरम् ॥ वर्षाणामयुतंसोऽपिमोदतेवरुणालये ॥ १० ॥ विप्रायपीडितांगायवस्त्रयुग्मंददाति च ॥ महीयतेवायुलोकेवर्षाणामयुतंसति॥११॥ योददातिब्राह्मणायशालग्रामंसवस्त्रकम्॥ महीयतेसवैकुंठेयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥१२॥ योददातिब्राह्मणायदिव्यांशय्यांमनोहराम्॥महीयतेचंद्रलोकेयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥१३॥ योददातिप्रदीपंचदेवेभ्योब्राह्मणायच ॥ यावन्मन्वंतरंसोऽपिवह्निलोकेमहीयते ॥ १४॥

स्वर्गादिफलप्रदानिपृच्छति प्रयांतीति ॥ १ ॥ अन्नप्रमाणवर्षंअन्नस्ययेयेरेणवस्तत्प्रमाणवर्षमित्यर्थः ॥ शिवलोकेकैलासे ॥ २ ॥ अन्येभ्योब्राह्मणातिरिक्तेभ्यः॥ ३॥ ४॥आसनमुपवेशनाय ॥ ५ ॥ ॥६॥नारायणक्षेत्रइति ॥ तत्क्षेत्रंगंगाप्रवाहसान्निधचतुर्हस्तपरिमितदेशात्मकमग्रेवक्ष्यमाणम् ॥ ७ ॥ गांयइति॥वृषभोत्रगोशब्देनेतिनपुनरुक्तिः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥१२ ॥१३॥ १४॥

॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ हरेर्नामेति ॥ इदमुपलक्षणं शिवदेवीगणेशसूर्यनाम्नामपि ॥ २१ ॥ दोलनंसर्वदेवानांपूर्णिमारात्रेश्चरमभागे ॥ २२ ॥ २३ ॥२४॥२५॥२६॥

करोतिगजदानंचयदिविप्रायभारते ॥ यावदिंद्रोनरस्तावदिंद्रस्याऽर्धासनेवसेत् ॥ १५ ॥ भारतेयोऽश्वदानंचकरोतिब्राह्मणायच ॥ मोदतेवारुणेलोके यावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १६ ॥ प्रकृष्टांशिबिकांयोहिददातिब्राह्मणायच ॥ मोदतेवारुणेलोकेयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १७ ॥ प्रकृष्टांवाटिकांयोहिददातिब्राह्म णायच ॥ महीयतेवायुलोकेयावन्मन्वंतरंसति ॥ १८ ॥ योददातिचविप्रायव्यजनंश्वेतचामरम् ॥ महीयतेवायुलोकेवर्षाणामयुतंध्रुवम् ॥ १९ ॥ धा न्यंरत्नंयोददातिचिरजीवीभवेत्सुधीः ॥ दातागृहीतातौद्वौचध्रुवंवैकुंठगामिनौ ॥ २० ॥ सततंश्रीहरेर्नामभारतेयोजपेन्नरः ॥ सएवचिरजीवीचततोमृत्युः पलायते ॥ २१ ॥ योनरोभारतेवर्षेदोलनंकारयेत्सुधीः ॥ पूर्णिमारजनीशेषेजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ २२ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायात्यंतेविष्णुमंदिरम् ॥ निश्चितंनिवसेत्तत्रशतमन्वंतरावधि ॥ २३ ॥ फलमुत्तरफल्गुन्यांततोऽपिद्विगुणंभवेत् ॥ कल्पांतजीवीसभवेदित्याहकमलोद्भवः ॥ २४ ॥ तिलदानं ब्राह्मणाययःकरोतिचभारते॥तिलप्रमाणवर्षंचमोदतेशिवमंदिरे ॥२५॥ ततःसुयोनिंसंप्राप्यचिरजीवीभवेत्सुखी॥ताम्रपात्रस्यदानेनद्विगुणंचफलंलभेत् ॥ ॥ २६ ॥ सालंकृतांचभोग्यांचसवस्त्रांसुंदरींप्रियाम् ॥ योददातिब्राह्मणायभारतेचपतिव्रताम् ॥२७॥ महीयतेचंद्रलोकेयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ तत्रस्व वेंश्ययासार्धंमोदतेचादिवानिशम् ॥ २८ ॥ ततोगंधर्वलोकेचवर्षाणामयुतंध्रुवम् ॥ दिवानिशंकौतुकेनचोर्वश्यासहमोदते ॥ २९ ॥ ततोजन्मसहस्रंच प्राप्नोतिसुंदरींप्रियाम् ॥ सतींसौभाग्ययुक्तांचकोमलांप्रियवादिनीम् ॥ ३० ॥ प्रददातिफलंचारुब्राह्मणायचयोनरः ॥ फलप्रमाणवर्षंचशक्रलोकेमहीय ते ॥ ३१ ॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यलभतेसुतमुत्तमम् ॥ सफलानांचवृक्षाणांसहस्रंचप्रशंसितम् ॥ ३२ ॥ केवलंफलदानंवाब्राह्मणायददातिच ॥ सुचिरं स्वर्गवासंचकृत्वायातिचभारते ॥ ३३ ॥ नानाद्रव्यसमायुक्तंनानासस्यसमन्वितम् ॥ ददातियश्चविप्रायभारतेविपुलंगृहम् ॥ ३४ ॥ सुरलोकेवसेत्सोऽ पियावन्मन्वंतरंशतम् ॥ ततःसुयोनिंसंप्राप्यसमहाधनवान्भवेत् ॥ ३५ ॥ योनरःसस्यसंयुक्तांभूमिंचसुचिरांसति ॥ ददातिभक्त्याविप्रायपुण्यक्षेत्रे चभारते ॥ ३६ ॥ महीयतेचवैकुंठेमन्वंतरशतंध्रुवम् ॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यमहांश्चभूमिपोभवेत् ॥ ३७ ॥ तंनत्यजतिभूमिश्चजन्मनाशतकंपरम् ॥ श्री मांश्चधनवांश्चैवपुत्रवांश्चप्रजेश्वरः ॥ ३८ ॥ सव्रजंचप्रकृष्टंचग्रामंदद्याद्द्विजायच ॥ लक्षमन्वंतरंचैववैकुंठेसमहीयते ॥ ३९ ॥

इदंस्त्रीदानंप्रथमतःकृत्वापश्चात्स्त्रीभारपरिमितंसुवर्णंब्राह्मणायदत्वातांस्त्रियंस्वयंगृह्णीयादितिपतिव्रतापदेनसूचितम् ॥ अन्यथादातृप्रतिग्रहीत्रोरुभयोर्नरकःस्यादितिस्पष्टमन्यपुराणे ॥ तदुक्तंस्कांदे स्त्रियंदत्वाततस्तांतुक्रीणीयात्कांचनादिनेति ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ स्वाधिकारंस्वकृतराजामात्याद्यधिकारम् ॥ ४९ ॥ ५० ॥ सर्वाण्यपीमानिदानानितथासर्वास्तपश्चर्यास्तथासर्वमन्यत्पु

पुनःसुयोनिंसंप्राप्यग्रामलक्षसमन्वितम्॥ नजहातिचतंपृथ्वीजन्मनांलक्षमेवच॥४०॥ सुप्रजंचप्रकृष्टंचपक्वसस्यसमन्वितम्॥नानापुष्करिणीवृक्षफलवल्ली समन्वितम्॥४१॥नगरंयश्चविप्रायददातिभारतेभुवि॥महीयतेसकैलासेदशलक्षेंद्रकालकम्॥४२॥पुनःसुयोनिंसंप्राप्यराजेंद्रोभारतेभवेत्॥नगराणांचनियु तंसलभेन्नात्रसंशयः॥४३॥ धरातंनजहात्येवजन्मनामयुतंध्रुवम्॥ परमैश्वर्यनियुतोभवेदेवमहीतले॥४४॥ नगराणांचशतकंदेशंयोहिद्विजातये॥सुप्रकृष्टं मध्यकृष्टंप्रजायुक्तंददातिच ॥४५॥ वापीतडागसंयुक्तंनानावृक्षसमन्वितम् ॥ महीयतेसवैकुंठेकोटिमन्वंतरावधि ॥ ४६ ॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यजंबुद्वीप पतिर्भवेत् ॥ परमैश्वर्यसंयुक्तोयथाशक्रस्तथाभुवि ॥ ४७ ॥ महीतंनजहात्येवजन्मनांकोटिमेवच ॥ कल्पांतजीवीसभवेद्राजराजेश्वरोमहान् ॥ ४८ ॥ स्वाधिकारंसमग्रंचयोददातिद्विजातये ॥ चतुर्गुणंफलंचांतेभवेत्तस्यनसंशयः॥४९॥ जंबुद्वीपंयोददातिब्राह्मणायतपस्विने ॥ फलंशतगुणंचांतेभवेत्तस्य नसंशयः ॥ ५० ॥ जंबुद्वीपमहीदातुःसर्वतीर्थानिसेवितुः ॥ सर्वेषांतपसांकर्तुस्सर्वेषांवासकारिणः ॥ ५१ ॥ सर्वदानप्रदातुश्चसर्वसिद्धेश्वरस्यच॥ अस्त्ये वपुनरावृत्तिर्नभक्तस्यमहेशितुः ॥ ५२ ॥ असंख्यब्रह्मणांपातंपश्यंतिभुवनेशितुः ॥ निवसंतिमणिद्वीपेश्रीदेव्याःपरमेपदे ॥ ५३ ॥ देवीमंत्रोपासका श्चविहायमानवींतनुम् ॥ विभूर्तिदिव्यरूपंचजन्ममृत्युजराहरम् ॥ ५४ ॥ लब्ध्वादेव्याश्चसारूप्यंदेवीसेवांचकुर्वते ॥ पश्यंतितेमणिद्वीपेसखंडंलोकसं क्षयम् ॥ ५५ ॥ नश्यंतिदेवाःसिद्धाश्चविश्वानिनिखिलानिच ॥ देवीभक्ताननश्यंतिजन्ममृत्युजराहराः ॥ ५६ ॥ कार्तिकेतुलसीदानंकरोतिहरयेचयः ॥ युगत्रयप्रमाणंचमोदतेहरिमंदिरे ॥ ५७ ॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यहरिभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ जितेंद्रियाणांप्रवरःसभवेद्भारतेभुवि ॥ ५८ ॥ मध्येयः स्नातिगंगायामरुणोदयकालतः ॥ युगषष्टिसहस्राणिमोदतेहरिमंदिरे ॥ ५९ ॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यविष्णुमंत्रंलभेद्ध्रुवम् ॥ त्यक्त्वाचमानुषंदेहंपुन र्यातिहरेःपदम् ॥ ६० ॥ नास्तिततपुनरावृत्तिर्वैकुंठाचमहीतले ॥ करोतिहरिदास्यंचतथासारूप्यमेवच ॥ ६१ ॥ नित्यस्नायीचगंगायांसपूतःसूर्यवद्भु वि ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यलभतेनिश्चितंफलम् ॥ ६२ ॥ तस्यैवपादरजसासद्यःपूतावसुंधरा ॥ मोदतेसचवैकुंठेयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ ६३ ॥ पुनःसुयोनिं संप्राप्यहरिभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ जीवन्मुक्तोऽतितेजस्वीतपस्विप्रवरोभवेत् ॥ ६४ ॥

ण्यकर्मदेवीभक्तेस्तुलनांनार्हतीत्याह जंबुद्वीपमहीदातुरिति ॥ ५१ ॥ महेशितुर्मूलप्रकृतेर्भक्तस्येत्यर्थः ॥ ५२ ॥ तेदेव्याभक्ताभुवनेशितुःभुवनेश्वर्यामणिद्वीपेनिवसंति तत्रस्थित्वाअसंख्यब्रह्मणां पातंपश्यंति तावत्कालपर्यंतंवसंतीत्यर्थः॥५३॥ तदेवस्पष्टयति॥ देवीमंत्रोपासकाश्चेति॥५४॥ लोकसंक्षयंप्रलयंसखंडंकल्पप्रलयमितर्थः॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥६४॥

यदाभास्करस्तपतितदेत्यर्थः ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३॥७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ महिषैश्छागलैरितिब्राह्मणारितिक्तविषयं कालिकापुराण

स्वधर्मनिरतःशुद्धोविद्वांश्चसजितेंद्रियः ॥ मीनकर्कटयोर्मध्येगाढंतपतिभास्करः॥६५॥भारतेयोददात्येवजलमेवसुवासितम्॥समोदतेचकैलासेयावदिंद्रा
श्चतुर्दश ॥६६॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यरूपवांश्चसुखीभवेत्॥ शिवभक्तश्चतेजस्वीवेदवेदांगपारगः॥६७॥ वैशाखेसक्तुदानंचयःकरोतिद्विजातये ॥ सक्तुरेणुप्र
माणाब्दंमोदतेशिवमंदिरे ॥ ६८ ॥ करोतिभारतेयोहिकृष्णजन्माष्टमिव्रतम्॥शतजन्मकृतंपापंमुच्यतेनाऽत्रसंशयः॥६९॥वैकुंठेमोदतेसोऽपियावदिंद्राश्च
तुर्दश॥पुनःसुयोनिंसंप्राप्यकृष्णेभक्तिंलभेद्ध्रुवम्॥७०॥इहैवभारतेवर्षेशिवरात्रिंकरोतियः॥मोदतेशिवलोकेससप्तमन्वंतरावधि॥७१॥ शिवायशिवरात्रौ
चविल्वपत्रंददातिच ॥ पत्रमानयुगंतत्रमोदतेशिवमंदिरे॥७२॥पुनःसुयोनिंसंप्राप्यशिवभक्तिंलभेद्ध्रुवम्॥ विद्यावान्पुत्रवाञ्छ्रीमान्प्रजावान्भूमिमान्भवेत्
॥ ७३ ॥ चैत्रमासेऽथवामाघेशंकरंयोऽर्चयेद्व्रती ॥ करोतिनर्तनंभक्त्यावेत्रपाणिर्दिवानिशम्॥७४॥मासंवाऽप्यर्धमासंवादशसप्तदिनानिच ॥ दिनमानयु
गंसोऽपिशिवलोकेमहीयते ॥७५॥ श्रीरामनवमींयोहिकरोतिभारतेपुमान् ॥ सप्तमन्वंतरंयावन्मोदतेविष्णुमंदिरे ॥७६॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यरामभक्तिंल
भेद्ध्रुवम् ॥ जितेंद्रियाणांप्रवरोमहांश्चधनवान्भवेत्॥७७॥ शारदीयांमहापूजांप्रकृतेर्यःकरोतिच ॥ महिषैश्छागलैर्मेषैःखड्गैर्भेकादिभिःसति ॥ ७८ ॥ नै
वेद्यैरुपहारैश्चधूपदीपादिभिस्तथा ॥ नृत्यगीतादिभिर्वाद्यैर्नानाकौतुकमंगलम् ॥ ७९ ॥ शिवलोकेवसेत्सोऽपिसप्तमन्वन्तरावधि ॥ पुनःसुयोनिंसं
प्राप्यनरोबुद्धिंचनिर्मलाम् ॥ ८० ॥ अतुलांश्रियमाप्नोतिपुत्रपौत्रविवर्धनीम् ॥ महाप्रभावयुक्तश्चगजवाजिसमन्वितः ॥ ८१ ॥ राजराजेश्वरः सोऽपि
भवेदेवनसंशयः ॥ ततःशुक्लाष्टमींप्राप्यमहालक्ष्मींचयोऽर्चयेत् ॥८२॥ नित्यंभक्त्यापक्षमेकंपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ दत्वातस्यैप्रकृष्टानिचोपचाराणिषोडश
॥ ८३ ॥ गोलोकेचवसेत्सोऽपियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ पुनःसुयोनिंसंप्राप्यराजराजेश्वरोभवेत् ॥ ८४ ॥ कार्तिकीपूर्णिमायांतुकृत्वातुरासमंडलम् ॥
गोपानांशतकंकृत्वागोपीनांशतकंतथा ॥ ८५ ॥ शिलायांप्रतिमायांचश्रीकृष्णंराधयासह ॥ भारतेपूजयेद्भक्त्याचोपहाराणिषोडश ॥ ८६ ॥
गोलोकेवसतेसोऽपियावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ भारतंपुनरागत्यकृष्णेभक्तिंलभेद्दृढाम् ॥ ८७ ॥ क्रमेणसुदृढांभक्तिंलब्ध्वामंत्रंहरेरहो ॥ देहंत्यक्त्वाचगोलोकं
पुनरेवप्रयातिसः ॥ ८८ ॥ ततःकृष्णस्यसारूप्यंपार्षदप्रवरोभवेत् ॥ पुनस्तत्पतनंनास्तिजरामृत्युहरोभवेत् ॥ ८९ ॥ शुक्लांवाऽप्यथवाकृष्णांकरोत्ये
कादशींचयः ॥ वैकुंठेमोदतेसोऽपियावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ९० ॥ भारतंपुनरागत्यकृष्णभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ क्रमेणभक्तिंसुदृढांकरोत्येकांहरेरहो ॥ ९१ ॥

दिपुतथाविधबलिदानेब्राह्मणस्यनिषेधात् ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥

॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ गांसुवर्णादिकमिति ॥ इदंनित्यंप्रतिदिनंक्रियमाणंदानम् ॥ पूर्वोक्तंगोस्वर्णादिकंदानंतुनैमित्तिकमितिशेषः ॥१००॥ १०१ ॥

देहंत्यक्त्वाचगोलोकंपुनरेवप्रयातिसः ॥ ततःकृष्णस्यसारूप्यंसंप्राप्यपार्षदोभवेत् ॥ ९२ ॥ पुनस्तत्पतनंनास्तिजरामृत्युहरोभवेत् ॥भाद्रेचशुक्लद्वाद
श्यांयःशक्रंपूजयेन्नरः ॥ ९३ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिशक्रलोकेमहीयते ॥ रविवारेचसंक्रांत्यांसप्तम्यांशुक्लपक्षके ॥ ९४ ॥ संपूज्याऽर्कंहविष्यान्नंयःकरोति
चभारते ॥ महीयतेसोऽर्कलोकेयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥९५॥ भारतंपुनरागत्यचारोगीश्रीयुतोभवेत् ॥ ज्येष्ठकृष्णचतुर्दश्यांसावित्रींयोहिपूजयेत् ॥ ९६ ॥
महीयतेब्रह्मलोकेसप्तमन्वंतरावधि ॥ पुनर्महींसमागत्यश्रीमानतुलविक्रमः ॥ ९७ ॥ चिरजीवीभवेत्सोऽपिज्ञानवान्संपदायुतः ॥ माघस्यशुक्लपंचम्यां
पूजयेद्यःसरस्वतीम् ॥ ९८ ॥ संयतोभक्तितोदत्वाचोपचाराणिषोडश ॥ महीयतेमणिद्वीपेयावद्ब्रह्मदिवानिशम् ॥ ९९ ॥ संप्राप्यचपुनर्जन्मसभ
वेत्कविपंडितः ॥ गांसुवर्णादिकंयोहिब्राह्मणायददातिच ॥ १०० ॥ नित्यंजीवनपर्यंतंभक्तियुक्तश्चभारते ॥ गवांलोमप्रमाणाब्दंद्विगुणंविष्णुमंदिरे ॥
॥ १०१ ॥ मोदतेहरिणासार्धंक्रीडाकौतुकमंगलैः ॥ तदंतेपुनरागत्यराजराजेश्वरोभवेत् ॥ २ ॥ श्रीमांश्चपुत्रवान्विद्वान्ज्ञानवान्सर्वतःसुखी ॥ भो
जयेद्योऽपिमिष्टान्नंब्राह्मणेभ्यश्चभारते ॥ ३ ॥ विप्रलोमप्रमाणाब्दंमोदतेविष्णुमंदिरे ॥ ततःपुनरिहाऽऽगत्यसुखीचधनवान्भवेत् ॥ ४ ॥ विद्वान्सु
चिरजीवीचश्रीमानतुलविक्रमः ॥ योवक्तिवाददात्येवहरेर्नामानिभारते ॥ ५ ॥ युगंनामप्रमाणंचविष्णुलोकेमहीयते ॥ ततःपुनरिहागत्यससुखीधन
वान्भवेत् ॥ ६ ॥ यदिनारायणक्षेत्रेफलंकोटिगुणंभवेत् ॥ नाम्नांकोटिंहरेर्योहिक्षेत्रेनारायणेजपेत् ॥ ७ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोजीवन्मुक्तोभवेद्ध्रुवम्
॥ नलभेत्सपुनर्जन्मवैकुंठेसमहीयते ॥ ८ ॥ लभेद्विष्णोश्चसारूप्यंनतस्यपतनंभवेत् ॥ विष्णुभक्तिंलभेत्सोऽपिविष्णुसारूप्यमाप्नुयात् ॥ ९ ॥
शिवंयःपूजयेन्नित्यंकृत्वालिंगंचपार्थिवम् ॥ यावज्जीवनपर्यंतंसयातिशिवमंदिरम् ॥ ११० ॥ मृदोरेणुप्रमाणाब्दंशिवलोकेमहीयते ॥ ततःपुन
रिहागत्यराजेंद्रोभारतेभवेत् ॥ ११ ॥ शिलांचपूजयेन्नित्यंशिलातोयंचभक्षति ॥ महीयतेचवैकुंठेयावद्वैब्रह्मणःशतम् ॥ १२ ॥ ततोलब्ध्वापुन
र्जन्महरिभक्तिंचदुर्लभाम् ॥ महीयतेविष्णुलोकेनतस्यपतनंभवेत् ॥ १३ ॥ तपांसिचैवसर्वाणिव्रतानिनिखिलानिच ॥ कृत्वातिष्ठतिवैकुंठेया
वदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १४ ॥ ततोलब्ध्वापुनर्जन्मराजेंद्रोभारतेभवेत् ॥ ततोमुक्तोभवेत्पश्चात्पुनर्जन्मनविद्यते ॥ ११५ ॥ यःस्नात्वासर्वतीर्थेषुभुवःकृत्वाप्र
दक्षिणाम् ॥ सतुनिर्वाणतांयातिनतुजन्मभवेद्भुवि ॥ १६ ॥ पुण्यक्षेत्रेभारतेचयोऽश्वमेधंकरोतिच ॥ अश्वलोममिताब्दंचशक्रस्याऽर्धासनंभजेत् ॥११७॥

॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ ११० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ ११५ ॥ १६ ॥ ११७ ॥

अथसर्वयज्ञापेक्षयादेवीयज्ञस्यसर्वोत्कृष्टत्वमाह सर्वेभ्योऽपीति ॥ देवीमूलप्रकृतिः ॥ श्रीभुवनेश्वरीतत्प्रीत्यर्थंयद्यदनुष्ठानंज्योतिष्टोमाद्यश्वमेधांतंतथाकोटिहोमादिकंनवरात्रोत्सवादिकंतत्सर्वंदेवीमखश
व्देनोच्यते ॥ सदेवीमखोदेवीप्रीत्यर्थंक्रियमाणोयज्ञःसर्वेभ्योऽपिमखेभ्यस्तत्तद्देवतोद्देशेनकृतेभ्यःसर्वयज्ञेभ्यःपरःश्रेष्ठोभवतीत्यर्थः ॥ मूलप्रकृत्युद्देशेनकृतत्वादितिभावः ॥ ११८ ॥ सचयज्ञःपूर्वंवि
ष्णवादिभिःकृतइत्याह विष्णुनाचेति ॥ साचकथातृतीयस्कंधेउक्ता ॥ त्रिपुरासुरजयार्थंशिवेनकृतइत्यर्थः ॥१९॥२०॥ दक्षेणतुयदायंदेवीमखःकृतस्तदामहाननर्थोजातइत्याह दक्षेणचेति ॥ २१ ॥

चतुर्गुणंराजसूयफलमाप्नोतिमानवः ॥ सर्वेभ्योऽपिमखेभ्योहिपरोदेवीमखःस्मृतः ॥ ११८ ॥ विष्णुनाचकृतःपूर्वंब्रह्मणाचवरानने ॥ शंकरेणमहे
शेनत्रिपुरासुरनाशने ॥ १९ ॥ शक्तियज्ञःप्रधानश्चसर्वयज्ञेषुसुंदरि ॥ नाऽनेनसदृशोयज्ञस्त्रिषुलोकेषुविद्यते ॥ १२० ॥ दक्षेणचकृतःपूर्वंमहान्संभारसं
युतः ॥ बभूवकलहोयत्रदक्षशंकरयोःसति ॥ २१ ॥ शेपुश्चनंदिनंविप्रानंदीविप्रांश्चकोपतः ॥ यद्धेतोर्दक्षयज्ञंचवभंजचंद्रशेखरः ॥ २२ ॥ चकारदेवी
यज्ञंसपुरादक्षःप्रजापतिः ॥ धर्मश्चकश्यपश्चैवशेषश्चाऽपिचकर्दमः ॥ २३ ॥ स्वायंभुवोमनुश्चैवतत्पुत्रश्चप्रियव्रतः ॥ शिवःसनत्कुमारश्चकपिलश्चध्रुव
स्तथा ॥ २४ ॥ राजसूयसहस्राणांफलमाप्नोतिनिश्चितम् ॥ देवीयज्ञात्परोयज्ञोनास्तिवेदेफलप्रदः ॥ १२५ ॥ वर्षाणांशतजीवीचजीवन्मुक्तोभवेद्ध्रुवम् ॥
ज्ञानेनतेजसाचैवविष्णुतुल्योभवेदिह ॥ २६ ॥ देवानांचयथाविष्णुर्वैष्णवानांचनारदः ॥ शास्त्राणांचयथावेदावर्णानांब्राह्मणोयथा ॥ २७ ॥ तीर्थानां
चयथागंगापवित्राणांशिवोयथा ॥ एकादशीव्रतानांचपुष्पाणांतुलसीयथा ॥ २८ ॥ नक्षत्राणांयथाचंद्रःपक्षिणांगरुडोयथा ॥ यथास्त्रीणांचप्रकृतीरा
धावाणीवसुंधरा ॥ २९ ॥ शीघ्राणांचेंद्रियाणांचचंचलानांमनोयथा ॥ प्रजापतीनांब्रह्माचप्रजानांचप्रजापतिः ॥ १३० ॥ वृंदावनंवनानांचवर्षाणां
भारतंतथा ॥ श्रीमतांचयथाश्रीश्चविदुषांचसरस्वती ॥ ३१ ॥ पतिव्रतानांदुर्गाचसौभाग्यानांचराधिका ॥ देवीयज्ञस्तथावत्सेसर्वयज्ञेषुभामिनि ॥ ३२ ॥
अश्वमेधशतेनैवशक्रत्वंचलभेद्ध्रुवम् ॥ सहस्रेणविष्णुपदंसंप्राप्तःपृथुरेवच ॥ ३३ ॥ स्नानंचसर्वतीर्थानांसर्वयज्ञेषुदीक्षणम् ॥ सर्वेषांचव्रतानांचतपसांफलमे
वच ॥ ३४ ॥ पाठेचतुर्णांवेदानांप्रादक्षिण्यंभुवस्तथा ॥ फलभूतमिदंसर्वंमुक्तिदंशक्तिसेवनम् ॥ १३५ ॥ पुराणेषुचवेदेषुचेतिहासेषुसर्वतः ॥ निरूपितंसारभूतंदेवी
पादांबुजार्चनम् ॥ १३६ ॥ तद्वर्णनंचतद्ध्यानंतन्नामगुणकीर्तनम् ॥ तत्स्तोत्रस्मरणंचैववंदनंजपमेवच ॥ १३७ ॥

॥ २२ ॥ दक्षप्रभृतयःसर्वेऽपिदेवीमखकर्तारोभवंतीत्याह धर्मश्चकश्यपश्चेति ॥ २३ ॥ २४ ॥ १२५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ १३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ अश्वमेधस्यकामनापरत्वमप्याह अश्वमेधेति ॥ पृथुः पूर्वजा
तोराजा ॥ ३३ ॥ इतःपरंसर्वकामापेक्षयाश्रीदेवीसेवनंसर्वोत्कृष्टमित्याह स्नानंचसर्वतीर्थानामिति ॥ ३४ ॥ फलभूतमिति ॥ एतैःसर्वैःपुण्यैर्जायमानैरेवश्रीशक्तिसेवनंमुक्तिप्रदंलभ्यतेनान्यथेत्यर्थः ॥ तस्मात्सर्वो
त्कृष्टंश्रीमूलप्रकृतिसेवनमितिभावः ॥ १३५ ॥ अतएवसर्वशास्त्रेषुपुराणादिषुमूलप्रकृतिसेवनमेवसर्वोत्कृष्टत्वेनवर्णितमित्याह पुराणेषुचेति ॥ १३६ ॥ तद्वर्णनमित्यादौतत्पदेनमूलप्रकृतिः ॥ १३७ ॥

॥ १३८ ॥ यस्मादेवंतस्मान्मूलप्रकृतिंभजेत्याह भजनित्यमिति॥परंब्रह्मनिर्गुणंप्रकृतिंपरांमायाविशिष्टब्रह्मरूपिणींमूलप्रकृतिमित्यर्थः ॥ ३९ ॥ १४० ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ अथाधिकैःसप्तदशश्लोकैरथमहाविभोः॥मूलशक्तेर्महामंत्रंसावित्र्यैदत्तवान्यमः॥ १ ॥ पूर्वाध्यायेमूलप्रकृतेःसर्वोत्कृष्टत्वेनप्रतिपादनंश्रुत्वातन्मंत्रग्रहणेच्छयासावित्रीयमंप्रत्याहेतिनारायणआह शक्तेरुत्कीर्तनमिति॥शक्तेर्मूलशक्तेरुत्कीर्तनंसर्वोत्कृष्टत्वेनप्रतिपादनमित्यर्थः ॥ १ ॥ सावित्रीकिमाहेतिचेत्तत्राऽऽह सावित्र्युवाच शक्तेरुत्कीर्तनमिति ॥ मूलप्रकृतेरुत्कीर्तनंसर्वोत्कृष्टत्वेनवर्णनंसकलोद्धारकंभवतितथाजन्ममृत्युजराहरंभवति ॥ २ ॥ तथातपसांपरमंस्थानंभवति ॥ तथाविभोःशक्तेःकीर्तनंयोगानांवेदानांचसेवनंभवति ॥ ३ ॥ मुक्तित्वादिफलमपितेनैवकीर्तनेनासिध्यतीत्याह मुक्तित्वमिति॥

तत्पादोदकनैवेद्यंभक्षणंनित्यमेवच ॥ सर्वसम्मतमित्येवंसर्वेप्सितमिदंसति ॥ ॥ ३८ ॥ भजनित्यंपरंब्रह्मनिर्गुणंप्रकृतिंपराम् ॥ गृहाणस्वामिनंवत्सेसुखंवसचमंदिरे ॥ ३९ ॥ अयंतेकथितःकर्मविपाकोमंगलोनृणाम् ॥ सर्वेप्सितःसर्वमतस्तत्त्वज्ञानप्रदःपरः ॥ १४० ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहा०नवमस्कंधेत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ शक्तेरुत्कीर्तनंश्रुत्वासावित्रीयमवक्त्रतः ॥ साश्रुनेत्रासपुलकायमंपुनरुवाचसा ॥ १ ॥ सावित्र्युवाच ॥ शक्तेरुत्कीर्तनंधर्मसकलोद्धारकारणम् ॥ श्रोतॄणांचैववक्तॄणांजन्ममृत्युजराहरम् ॥ २ ॥ दानवानांचसिद्धानांतपसांचपरंपदम् ॥ योगानांचैववेदानांकीर्तनंसेवनंविभोः ॥ ३ ॥ मुक्तित्वममरत्वंचसर्वसिद्धित्वमेवच ॥ श्रीशक्तिसेवकस्यैवकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ ४ ॥ भजामिकेनविधिनावदवेदविदांवरशुभकर्मविपाकंचश्रुतंनॄणांमनोहरम् ॥ ५ ॥ कर्माशुभविपाकंचतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ इत्युक्त्वाचसतीब्रह्मन्भक्तिनम्रात्मकंधरा ॥ ६ ॥ तुष्टावधर्मराजंचवेदोक्तेनस्तवेनच ॥ सावित्र्युवाच ॥ तपसाधर्ममाराध्यपुष्करेभास्करःपुरा ॥ ७ ॥ धर्मंसूर्यःसुतंप्रापधर्मराजंनमाम्यहम् ॥ समतासर्वभूतेषुयस्यसर्वस्यसाक्षिणः ॥ ८ ॥ अतोयन्नामशमनमितितंप्रणमाम्यहम् ॥ येनांतश्चकृतोविश्वेसर्वेषांजीविनांपरम् ॥ ९ ॥ कामानुरूपंकालेनतंकृतांतंनमाम्यहम् ॥ बिभर्तिदंडंदंडायपापिनांशुद्धिहेतवे ॥ १० ॥ नमामितंदंडधरंयःशास्तासर्वजीविनाम् ॥ विश्वंचकलयत्येवयःसर्वेषुचसंततम् ॥ ११ ॥ अतीवदुर्निवार्यंचतंकालंप्रणमाम्यहम् ॥ तपस्वीब्रह्मनिष्ठोयःसंयमीसंजितेंद्रियः ॥ १२ ॥ जीवानांकर्मफलदस्तंयमंप्रणमाम्यहम् ॥ स्वात्मारामश्चसर्वज्ञोमित्रंपुण्यकृतांभवेत् ॥ १३ ॥ पापिनांक्लेशदोयस्तंपुण्यमित्रंनमाम्यहम् ॥ यज्जन्मब्रह्मणोंऽशेनज्वलंतंब्रह्मतेजसा ॥ १४ ॥

किंबहुनाशक्तिसेवकतुल्यःकोऽपिनास्तीत्याह श्रीशक्तिसेवकस्यैवेति ॥ ४ ॥ यस्मादेवंतस्मात्केनविधिनाभजामितंविधिंशुभकर्मविपाककथनंवदशुभकर्मविपाकंचवदेत्याह भजामीति ॥ ५ ॥ ६ ॥ तुष्टावेति ॥ गुरुप्रसन्नतयालब्धाविद्याफलायभवतिनाऽन्यथेत्यभिप्रायेणयमंगुरुंतुष्टावेत्यर्थः ॥ तथाचश्रुतिः यस्यदेवेपराभक्तिर्यथादेवेतथागुरौ ॥ तस्यैतेकथिताह्यर्थाःप्रकाशंतेमहात्मनइति ॥ धर्मंधर्ममूर्तिंदेवम् ॥ ७ ॥ सूर्योधर्मंधर्मांशंसुतंप्राप ॥ तंसूर्यसुतंधर्मांशंधर्मराजसंज्ञकंनमामीत्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ दंडायदंडनायशिक्षणायेत्यर्थः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥

इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनव ० एकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ अष्टाविंश
॥१५॥ ततएतत्स्तोत्रेणस्तुतोयमस्तस्यैसावित्र्यैशक्तिभजनंमूलप्रकृतिमंत्रमशुभकर्मविपाकंचोवाचेत्यर्थः ॥१६ ॥१७॥ तत्कीदृशंशक्तिभजनंकथंवाकर्मविपाकउक्तस्तत्स्पष्टीकर्तु
तेपद्येश्वपातकानांस्थलानिच ॥ नानाविधानिकुंडानिप्रोच्यंतेदुःखदानिच ॥ १ ॥ पूर्वाध्यायेयमस्तांशक्तिभजनंकर्मपाकमुवाचहेत्युक्तम् ॥ तत्कीदृशंशक्तिभजनंकथंवाकर्मविपाकउक्तस्तत्स्पष्टीकर्तु
माह ॥ नारायणउवाच ॥ मायावीजंमहामंत्रमिति मूलप्रकृतेर्भुवनेश्वर्यामंत्रंदत्वेत्यर्थः ॥ तथाचश्रीभुवनेश्वर्युपासनरूपंशक्तिभजनमुक्तवानित्यर्थः ॥ विधिपूर्वकंचाक्षुषदीक्षाविधिनेत्यर्थः ॥ रवेःसु
तोयमः अशुभकर्मविपाकंचोक्तवानित्यर्थः ॥ १ ॥ शुभकर्मेति ॥ शुभकर्मणांवेदोक्तकर्मणांविपाकान्नरकंकदापिनयातीत्यर्थः ॥ कर्माशुभेति॥ कर्मणेवेदविरुद्धकर्मणोऽशुभविपाकादेवनरकंमातितंक

इदंयमाष्टकंनित्यं योध्यायतिपरंब्रह्मतमीशंप्रणमाम्यहम् ॥ इत्युक्त्वासाचसावित्रीप्रणनामयमंमुने ॥ १५ ॥ यमस्तांशक्तिभजनंकर्मपाकमुवाचह ॥ इदंयमाष्टकंनित्यं प्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ १६ ॥ यमात्तस्यभयंनास्तिसर्वपापात्प्रमुच्यते ॥ महापापीयदिपठेन्नित्यंभक्तिसमन्वितः ॥ १७ ॥ यमःकरोतिसंशुद्धंकायव्यूहेननिश्चितम् ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ मायावीजंमहामंत्रंप्रदत्वाविधिपूर्वकम् ॥ कर्माशुभविपाकंचतामुवाचरवेःसुतः ॥ १ ॥ धर्मराजउवाच ॥ शुभकर्मविपाकान्ननरकंयातिमानवः ॥ कर्माशुभविपाकंचकथयामिनिशामय ॥ २ ॥ नानापुराणभेदेननामभेदेनभामिनी ॥ नानाप्रकारंस्वर्गंचयातिजीवःस्वकर्मभिः ॥ ३ ॥ शुभकर्मविपाकान्ननरकंयातिकर्मभिः ॥ कुकर्मणाचनरकंयातिनानाविधंनरः ॥ ४ ॥ नरकाणांचकुंडानिसंतिनानाविधानिच ॥ नानाशास्त्रप्रमाणेनकर्मभेदेनयानिच ॥ ५ ॥ विस्तृतानिचगर्तानिक्लेशदानिचदुःखिनाम् ॥ भयंकराणिघोराणिहेवत्सेकुत्सितानिच ॥ ६ ॥ षडशीतिचकुंडानिएवमन्यानिसंतिच ॥ निबोधतेषांनामानिप्रसिद्धानिश्रुतौसति ॥ ७ ॥ वह्निकुंडंतप्तकुंडंक्षारकुंडंभयानकम् ॥ विट्कुंडंमूत्रकुंडंचश्लेष्मकुंडंचदुःसहम् ॥ ८ ॥ गरकुंडंदूषिकुंडंवसाकुंडंतथैवच ॥ शुक्रकुंडमसृकुंडमश्रुकुंडंचकुत्सितम् ॥ ९ ॥ कुंडंगात्रमलानांचकर्णविट्कुंडमेवच ॥ मज्जाकुंडंमांसकुंडंनक्रकुंडंचदुस्तरम् ॥ १० ॥ लोमकुंडंकेशकुंडमस्थिकुंडंचदुस्तरम् ॥ ताम्रकुंडंलोहकुंडंप्रतप्तंक्लेशदंमहत् ॥ ११ ॥ चर्मकुंडंतप्तसुराकुंडंचपरिकीर्तितम् ॥ तीक्ष्णकंटककुंडंचविषोदंविषकुंडकम् ॥ १२ ॥ प्रतप्तकुंडंतैलस्यकुंतकुंडंचदुर्वहम् ॥ कृमिकुंडंपूयकुंडंसर्पकुंडंदुरंतकम् ॥ १३ ॥

र्माशुभविपाकंकथयामीत्यर्थः ॥२॥ तत्रशुभकर्मणांफलानिस्वर्गानानाविधाःसंतीतिप्रसंगादाहनानापुराणेति ॥ नानाभेदेनविशिष्टंनानाप्रकारकंस्वर्गमित्यन्वयः॥ ३॥सर्वथाशुभकर्मणाननरकःकिंत्वशुभकर्मणैवेत्याह शुभकर्मेति ॥ ४॥५॥ ६ ॥ तत्रषडशीतिकुंडानिमुख्यानितदन्यानितूपकुंडानिसंतीत्याह षडशीतीति ॥७ ॥ तत्रचतुर्दशभिःश्लोकैःकुंडनामान्याह ॥ वह्निकुंडमिति ॥ अत्रोत्तराध्यायद्वयेनक्रमेणकुंडानिकथितानितेनैवक्रमेणात्रापिकथितानिनामानिसंतीतिबोध्यम् ॥ भयानकमितिस्वतंत्रंकुंडंचतुर्थकम्॥दुःसहमितिश्लेष्मकुंडविशेषणम् ॥८॥दूषिकाकुंडंनेत्रमलकुंडम् ॥ शुक्रकुंडंबीजकुंडम्॥असृक्कुंडंरक्तकुंडम्॥अश्रुकुंडंनेत्राश्रुकुंडंकुत्सितामितिविशेषणम् ॥९ ॥१०॥ दुस्तरामितिपदद्वयंविशेषणं॥नतुस्वतंत्रंकुंडं॥प्रतप्तंक्लेशदंमहदितिलोहकुंडविशेषणं॥ ११॥विषोदमितिविषकुंडविशेषणं॥ १२॥कुंतकुंडंनानाविधायुधकुंडंदुर्वहमितिविशेषणं॥दुरंतकमितिसर्पकुंडविशेषणम् ॥ १३॥

मशकुंडंमशकानांकुंडम् ॥ वृश्चिकानांकुंडमितिशेषः ॥ १४ ॥ शुचास्पदमितिविशेषणम् ॥१५॥ मंथानकुंडंमंथानोजीवविशेषःतस्यंकुंडं ॥ बीजकुंडंबीजोजीवविशेषः ॥ दुःसहमितिविशेषणम् ॥ ॥ १६ ॥ महोल्वणमितिविशेषणम् ॥ १७ ॥ १८ ॥ गोकामुखंनक्रमुखंनक्राकारंमुखंयस्यतत्पूर्वोक्तंनक्रकुंडंतुनक्रसमूहघटितत्वान्नक्रकुंडं ॥ कृमिकंतुकंएतस्यवक्ष्यमाणाध्यायद्वयेऽरुंतुदमितिसंज्ञा ॥ १९ ॥ २० ॥ कषंकषनामकंकुंडं ॥ शूर्पंशूर्पाकारंकुंडम् ॥ २१ ॥ नियुतैरनेकैरित्यर्थः ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ आसन्नमृत्युभिःपापिभिः ॥ दृष्टैर्दूतैरित्यन्वयः ॥२५॥पुण्यकृद्भिरदृश्यै

मशकुंडंदंशकुंडंभीमंगरलकुंडकम् ॥ कुंडंचवज्रदंष्ट्राणांवृश्चिकानांचसुव्रते ॥१४॥ शरकुंडंशूलकुंडंखड्गकुंडंचभीषणम् ॥ गोलकुंडंनक्रकुंडंकाककुंडंशुचास्पदम् ॥ १५ ॥ मंथानकुंडंबीजकुंडंवज्रकुंडंचदुःसहम् ॥ तप्तपाषाणकुंडंचतीक्ष्णपाषाणकुंडकम् ॥ १६ ॥ लालाकुंडंमसीकुंडंचूर्णकुंडंतथैवच ॥ चक्रकुंडंवक्रकुंडंकूर्मकुंडंमहोल्वणम् ॥ १७ ॥ ज्वालाकुंडंभस्मकुंडंदग्धकुंडंशुचिस्मिते ॥ तप्तसूचीमसिपत्रंक्षुरधारंसूचीमुखम् ॥ १८ ॥ गोकामुखंनक्रमुखंगजदंशंचगोमुखम् ॥ कुंभीपाकंकालसूत्रंमत्स्योदंकृमिकंतुकम् ॥ १९ ॥ पांसुभोज्यंपाशवेष्टंशूलप्रोतंप्रकंपनम् ॥ उल्कामुखमंधकूपंवेधनंताडनंतथा ॥ २० ॥ जालरंध्रंदेहचूर्णंदलनंशोषणंकषम् ॥ शूर्पंज्वालमुखंचैवधूमांधंनागवेष्टनम् ॥ २१ ॥ कुंडान्येतानिसावित्रिपापिनांक्लेशदानिच ॥ नियुतैःकिंकरगणैरक्षितानिचसंततम् ॥ २२ ॥ दंडहस्तैःपाशहस्तैर्मदमत्तैर्भयंकरैः ॥ शक्तिहस्तैर्गदाहस्तैरसिहस्तैःसुदारुणैः ॥२३॥ तमोयुक्तैर्दयाहीनैर्निवार्यैश्चनसर्वतः ॥ तेजस्विभिश्चनिःशंकैःसताम्रपिंगलोचनैः ॥ २४ ॥ योगयुक्तैःसिद्धियुक्तैर्नानारूपधरैर्भटैः ॥ आसन्नमृत्युभिर्दृष्टैःपापिभिःसर्वजीविभिः ॥ ॥२५॥स्वकर्मनिरतैःसर्वैःशाक्तैःसौरैश्चगाणपैः ॥ अदृश्यैःपुण्यकृद्भिश्चसिद्धैर्योगिभिरेवच ॥२६॥ स्वधर्मनिरतैर्वापिविरतैर्वास्वतंत्रकैः ॥ बलवद्भिश्चनिःशंकैःस्वप्नदृष्टैश्चवैष्णवैः ॥ २७ ॥ एतत्तेकथितंसाध्विकुंडसंख्यानिरूपणम् ॥ येषांनिवासोयत्कुंडेनिबोधकथयामिते ॥ २८ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेद्वात्रिंशोध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ धर्मराजउवाच ॥ हरिसेवारतःशुद्धोयोगसिद्धोव्रतीसति ॥ तपस्वीब्रह्मचारीचनयातिनरकंध्रुवम् ॥ १ ॥ कटुवाचावांधवांश्चबललेपेनयोनरः ॥ दग्धान्करोतिबलवान्वह्निकुंडंप्रयातिसः ॥ २ ॥ स्वगात्रलोममानाब्दंतत्रस्थित्वाहुताशने ॥ पशुयोनिमवाप्नोतिरौद्रदग्धांत्रिजन्मनि ॥ ३ ॥

रित्यन्वयः॥२६॥ स्वतंत्रकैर्ज्ञानिभिःस्वप्नदृष्टदेवरूपैःपुरुषैरदृश्यायमदूताइत्यर्थः॥इत्थंपापिस्थानमुक्त्वा तच्छ्रुत्वापुण्यवतांभयंस्यादितितद्भयनिरासार्थमाह येषांनिवासइति॥तान्कथयामीत्यर्थः॥२७॥२८॥इतिश्रीदेवी० तिलकेनवमस्कंधेद्वात्रिंशोध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ षड्विंशत्यधिकैःश्लोकैःशतसंख्यैरतःपरम् ॥ कुंडेपुयेपतंत्येवंतेषांलक्षणमुच्यते॥१॥पुण्यवंतःकदापिनरकंनगच्छंतीतिनिश्चयार्थंपुनराह हरिसेवेति ॥ हरिपदंदेवतांतरस्याप्युपलक्षणम्॥सतीतिसंबोधनम् ॥१॥ तर्हिकेतेपुकुंडेपुगच्छंतीतितान्पूर्वोक्तकुंडक्रमानुरोधेनप्रत्येककुंडगामिनःपापिनआह कटुवाचेति॥कटुवाचाअप्रियवाचाबांधवांश्चचकारेणतदतिरिक्ताअपिजनाः ॥ बललेपेनशरीरसामर्थ्यधनविद्यादिरूपबलगर्वेणदग्धान्संतप्तान् ॥२॥ कियत्कालपर्यंतंतत्रातिष्ठतितत्राह स्वगात्रेति ॥ वह्निकुंडभोगोत्तरंपुनः[illegible] ॥ पशुयोनिमिति ॥ [illegible] सूर्यसंतापेनदग्धांछायारहितवनेएवपशुजन्मत्रयंभवतीत्यर्थः ॥ ३ ॥

अथद्वितीयततप्तकुंडगामिनआह ॥ ब्राह्मणमिति ॥ ४ ॥ तल्लोममानंब्राह्मणलोममानंवर्षतावंतिवर्षाणीत्यर्थः ॥ अन्यत्सर्वंपूर्ववत् ॥५॥ क्षारकुंडमाह रविवारेचेति ॥ क्षारसंयोगंमलनिष्कासनार्थं रजकैःक्षारोदीयते स क्षारः ॥६॥७॥ भयानककुंडाधिकारिणआह मूलप्रकृतीति ॥ मूलप्रकृतिःसाम्यावस्थमायोपाधिकब्रह्मरूपिणी ॥शास्त्रनिंदांस्मृतिरूपधर्मशास्त्रनिंदाम्॥८॥ शिवादीत्यादिपदे नगणेशसूर्यादयः ॥ वाण्यादीत्यादिपदेनगायत्रीलक्ष्म्यादयः ॥ ९ ॥ भयानककुंडस्यसर्वकुंडापेक्षयाऽतिदुःखप्रदत्वमाह ॥ नातःपरमिति ॥ तस्मान्नैतेषांनिंदाकदापिकर्तव्येतिभावः ॥ १० ॥ तत्रब्रह्मादिदेवानांनिंदायांप्रायश्चित्तंस्यात्सर्वकारणमूलप्रकृतिनिंदारूपापराधस्यतुप्रायाश्चित्तमेवनास्तीत्याह ॥ देवीनिंदेति ॥११॥ विट्कुंडमाह ॥ स्वदत्तामिति ॥ वृत्तियोहरेदितिशेषः॥१२॥ तावं

ब्राह्मणंतृषितंततंक्षुधितंगृहमागतम् ॥ नभोजयतियोमूढस्तप्तकुंडंप्रयातिसः ॥ ४ ॥ तत्रतल्लोममानंचवर्षंस्थित्वाचदुःखदे ॥ ततस्थलेवह्नितल्पेपक्षीच सप्तजन्मसु ॥ ५ ॥ रविवारेचसंक्रांत्याममायांश्राद्धवासरे ॥ वस्त्राणांक्षारसंयोगंकरोतिकेवलंनरः ॥ ६ ॥ सयातिक्षारकुंडंचसूत्रमानाब्दमेवच ॥ सव्रजे द्रजकीयोनिंसप्तजन्मसुभारते ॥ ७ ॥ मूलप्रकृतिनिंदांयःकुरुतेमानवाधमः ॥ वेदनिंदांशास्त्रनिंदांपुराणानांतथैवच ॥८॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांतथानिं दापरोजनः ॥ गौरीवाण्यादिदेवीनांतथानिंदापरोजनः ॥ ९ ॥ तेसर्वेनिरयेयांतितस्मिन्कुंडेभयानके ॥ नातःपरतरंकुंडंदुःखदंतुभविष्यति ॥ १० ॥ तत्रस्थित्वाऽनेककल्पंसर्पयोनिंव्रजेत्पुनः॥ देवीनिंदापराधस्यप्रायश्चित्तंनविद्यते॥११॥स्वदत्तांपरदत्तांवावृत्तिंचसुरविप्रयोः ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविट्कुंडं चप्रयातिसः॥१२॥ तावंत्येवचवर्षाणिविड्भोजीतत्रतिष्ठति॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविट्क्रमिश्चपुनर्भुवि॥१३॥ परकीयतडागेचतडागंयःकरोतिच॥ उत्सृजेद्दैव दोषेणसूत्रकुंडंप्रयातिसः॥ १४ ॥ तद्रेणुमानवर्षंचतद्भोजीतत्रतिष्ठति॥ पुनःपूर्णशताब्दंचसवृषोभारतेभवेत् ॥ १५ ॥ एकाकीमिष्टमश्नातिश्लेष्मकुंडंप्रया तिच ॥ पूर्णमब्दशतंचैवतद्भोजीतत्रतिष्ठति॥१६॥ ततःपूर्णशताब्दंचसप्रेतोभारतेभवेत् ॥ श्लेष्ममूत्रपरंचैवपूयंभुंक्तेततःशुचिः ॥ १७ ॥ पितरंमातरंचैवगु रुंभार्यासुतंसुताम् ॥ योनपुष्णात्यनाथंचगरकुंडंप्रयातिसः ॥१८॥ पूर्णमब्दशतंचैवतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ततोव्रजेद्भूतयोनिंशतवर्षंततःशुचिः ॥ १९ ॥ दृष्ट्वातिथिंवक्रचक्षुःकरोतियोहिमानवः ॥ पितृदेवास्तस्यजलंनगृह्णंतिचपापिनः ॥२०॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥ इहैवलभतेचांतेदूषि काकुंडमाव्रजेत् ॥ २१ ॥ पूर्णमब्दशतंचैवतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ततोव्रजेद्भूतयोनिंशतवर्षंततःशुचिः ॥ २२ ॥ दत्वाद्रव्यंचविप्रायचान्यस्मैदीयतेयदि ॥ सतिष्ठतिवसाकुंडेतद्भोजीशतवत्सरम् ॥ २३ ॥

त्येवषष्टिवर्षसहस्राण्येव॥१३॥मूत्रकुंडमाह परकीयेति ॥ परकीयेतडागेशुष्कजलेतदनुज्ञांविनायस्तडागंकरोतिअथचसजलेतडा गेदैवदोषेणमूत्रंयद्युत्सृजेत्तर्हिसमूत्रकुंडंप्रयातीत्यर्थः ॥ केचित्तुपरकीयतडागसमीपेयस्तडागंकरोतीत्यर्थइतिवदंति ॥ १४ ॥ तद्रेणुमानंतडागरेणुमानम् ॥ तद्भोजीमूत्रभोजीशताब्दंचेति ॥ शत संवत्सरपर्यंतंपुनःपुनर्वृषोभवतीत्यर्थः ॥ १५ ॥ श्लेष्मकुंडमाह एकाकीति ॥ १६ ॥ भुंक्तेप्रेतयोनावित्यर्थः ॥ १७ ॥ गरकुंडमाह पितरमिति ॥ अनाथंकंचनान्यम्॥१८॥१९॥ दूषिकाकुंडमाह दृष्ट्वेति ॥ वक्रचक्षुः क्रोधेनकुटिलचक्षुः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ वसाकुंडमाह दत्त्वेति ॥ तदेवद्रव्यमन्यस्मैयदिदीयतेइत्यर्थः ॥ द्रव्यमित्युपलक्षणंदानमात्रस्य ॥ २३ ॥

कृकलासः सरटः ॥ २४ ॥ शुक्रकुंडमाह ॥ पुमांसमिति ॥ शुक्रं पाययति कामानुरागादिनेत्यर्थः ॥ २५ ॥ २६॥ असृक्कुंडमाह संताड्येति॥२७॥२८॥ अश्रुकुंडमाह॥ योऽश्रुतत्याजेति॥ योनरो देवमु
द्दिश्य सगद्गदं यथा स्यात्तथा देवगुणान्गायंतं भक्तं दृष्ट्वा तदसहमानोऽश्रु तत्याज प्रेमाश्रु यस्य न आगतमित्यर्थः ॥ यद्वा तादृशं भक्तं दृष्ट्वा तज्जन्यं गायनजन्यं च हर्षसुखमकृत्वा तस्मिन् समये स्वसंसारजन्यदुःखेना

कृकलासो भवेत्सोऽपि भारते सप्तजन्मसु ॥ ततो भवेन्महारौद्रो दरिद्रोऽल्पायुरेव च ॥ २४ ॥ पुमांसं कामिनी वापि कामिनीं वा पुमानथ ॥ यः शुक्रं पाययत्ये
व शुक्रकुंडं प्रयाति सः ॥ २५ ॥ पूर्णमब्दं शतं चैव तद्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ कृमियोनिं शताब्दं च व्रजेद्भूत्वा ततः शुचिः ॥ २६॥ संताड्य च गुरुं विप्रं रक्तपातं चका
रयेत् ॥ स च तिष्ठत्यसृक्कुंडे तद्भोजी शतवत्सरम् ॥ २७ ॥ ततो लभेद्व्याघ्रजन्म सप्तजन्मसु भारते ॥ ततः शुद्धिमवाप्नोति मानवश्च क्रमेण ह॥२८॥ योऽश्रुतत्या
ज गायंतं भक्तं दृष्ट्वा सगद्गदम् ॥ श्रीकृष्णगुणसंगीते हसत्येव हि यो नरः ॥२९॥ स वसेदश्रुकुंडे च तद्भोजी शतवर्षकम् ॥ ततो भवेच्च चंडालस्त्रिजन्मनि ततः शुचिः
॥ ३० ॥ करोति शठतां तद्वन्नित्यं सुहृदि यो नरः ॥ कुंडं गात्रमलानां च स प्रयाति शताब्दकम् ॥ ३१ ॥ ततः सगार्दभीं योनिमवाप्नोति त्रिजन्मनि ॥ त्रिजन्मनि
च सार्गालीं ततः शुद्धो भवेद्ध्रुवम् ॥ ३२ ॥ बधिरं यो हसत्येवं निंदत्येवाभिमानतः ॥ स वसेत्कर्णविट्कुंडे तद्भोजी शतवत्सरम् ॥३३॥ ततो भवेत्स बधिरो दरि
द्रः सप्तजन्मसु ॥ सप्तजन्मन्यंगहीनस्ततः शुद्धिं लभेद्ध्रुवम् ॥३४॥ लोभात्स्वभरणार्थाय जीविनं हंति यो नरः ॥ मज्जाकुंडे वसेत्सोऽपि तद्भोजी लक्षवत्सरम् ॥
॥ ३५ ॥ ततो भवेच्च शशको मीनश्च सप्तजन्मसु ॥ त्रिजन्मनि वराहश्च कुक्कुटः सप्तजन्मसु ॥ ३६॥ एणादयश्च कर्मभ्यस्ततः शुद्धिं लभेद्ध्रुवम् ॥ स्वकन्यापाल
नं कृत्वा विक्रीणाति च यो नरः ॥ ३७ ॥ अर्थलोभान्महामूढो मांसकुंडं प्रयाति सः ॥ कन्यालोमप्रमाणाब्दं तद्भोजी तत्र तिष्ठति ॥ ३८ ॥ तस्य दंडप्रहारं च कुर्वं
ति मम किंकराः ॥ मांसभारं मूर्ध्नि कृत्वा रक्तभारं लिहेत्क्षुधा ॥ ३९ ॥ ततो हि भारते पापी कन्याविट्कृमिगो भवेत् ॥ षष्टिवर्षसहस्राणि व्याधश्च सप्तजन्मसु ॥
॥ ४० ॥ त्रिजन्मनि वराहश्च कुक्कुटः सप्तजन्मसु ॥ मंडूको हि जलौकाश्च सप्तजन्मसु भारते ॥ ४१ ॥ सप्तजन्मसु काकश्च ततः शुद्धिं लभेद्ध्रुवम् ॥ व्रतानामुप
वासानां श्राद्धादीनां च संगमे ॥४२॥ करोति यः क्षौरकर्म सोऽशुचिः सर्वकर्मसु ॥ स च तिष्ठति कुंडं च नखादीनां च सुंदरि ॥४३॥ तद्दैवदिनमानाब्दं तद्भोजी दंड
ताडितः ॥ सकेशं पार्थिवं लिंगं यो वाऽर्चयति भारते ॥ ४४ ॥ स तिष्ठति केशकुंडे मृद्रेणुमानवर्षकम् ॥ तदंते यावनीं योनिं प्रयाति हरकोपतः ॥ ४५ ॥

श्रुतत्याज रोदिति तथा श्रीकृष्णगुणसंगीते कृष्णेत्युपलक्षणं देवगुणसंगीते देवगुणगाने प्रचलिते सति यो नरो विनोदादिना हसति सोऽश्रुकुंडे वसेदित्यर्थः ॥२९॥ ३०॥ गात्रमलकुंडमाह करोतीति ॥ शठतां
धूर्तताम्॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ कन्याविट्कृमिगस्तत्कीटोदरे जन्मभवतीत्यर्थः ॥४० ॥ ४१ ॥ अथ नखकुंडलोमकुंडकेशकुंडास्थिकुंडचतुष्टयस्य समुच्चित्य पृथक्पृथक्चाधि
कारिणमाह व्रतानामिति ॥ संगमे प्राप्ते तद्दिने इत्यर्थः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ दैवदिनमानाब्दं देववर्षपरिमितकालमित्यर्थः ॥ ४४ ॥ मृद्रेणुमानवर्षकं मृद्रेणुप्रमाणवर्षाणीत्यर्थः ॥ ४५ ॥

शताब्दपर्यंतंततोराक्षसोभवतीत्याह शताब्दादिति ॥ विष्णुपदेगयास्थिते ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ताम्रकुंडमाह यः सेवतइति॥४८॥तप्तलोहकुंडमाह अवीरान्नंचेति अवीरापतिपुत्रहीनाविधवा ॥ ऋतुस्नातासुवासिनीचतुर्थदिवसेसुवासिनीतयास्पृष्टमन्नमित्यर्थः ॥ ४९ ॥ तप्तकेलोहकुंडेइत्यन्वयः ॥ ५० ॥ चर्मकुंडमाह योहीति॥चर्माक्तहस्तेनचर्मस्पर्शिहस्तेनाधौतेन ॥५१॥तप्तसुराकुंडमाह यः शूद्रेणेति ॥ अभ्यनुज्ञातोनिमंत्रितः ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ तीक्ष्णकंटककुंडमाह वाग्दुष्टइति॥कटुकःकटुभाषी ॥५४॥५५॥ ततोनरकभोगानंतरंसप्तजन्मसूच्चैःश्रवाअश्वोभवतीत्यर्थः ॥ विषकुंडमाह

शताब्दाच्छुद्धिमाप्नोतिराक्षसःसभवेद्ध्रुवम् ॥ पितॄणांयोविष्णुपदेपिंडंनैवददातिच ॥ ४६ ॥ सचतिष्ठत्यस्थिकुंडेस्वलोमाब्दंमहोल्बणे ॥ ततःसुयोनिंसंप्राप्यकुखंजःसप्तजन्मसु ॥ ४७ ॥ भवेन्महादरिद्रश्चततःशुद्धोहिदेहतः ॥ यःसेवतेमहामूढोगुर्विणींचस्वकामिनीम् ॥४८॥ प्रतप्तेताम्रकुंडेचशतवर्षसातिष्ठति ॥ अवीरान्नंचयोभुंक्तेऋतुस्नातान्नमेवच ॥ ४९ ॥ लोहकुंडेशताब्दंचसचतिष्ठतितप्तके ॥ सव्रजेद्रजकींयोनिंकाकानांसप्तजन्मसु ॥५०॥ महाव्रणीदरिद्रश्चततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ योहिचर्माक्तहस्तेनदेवद्रव्यमुपस्पृशेत्॥५१॥शतवर्षप्रमाणंचचर्मकुंडेसतिष्ठति ॥ यःशूद्रेणाऽभ्यनुज्ञातोभुंक्तेशूद्रान्नमेवच ॥ ॥ ५२ ॥ सचतप्तसुराकुंडेशताब्दंतिष्ठतिद्विजः ॥ ततोभवेच्छूद्रयाजीब्राह्मणःसप्तजन्मसु ॥५३॥ शूद्रश्राद्धान्नभोजीचततःशुद्धोभवेद्ध्रुवम्॥वाग्दुष्टःकटुकोवाचाताडयेत्स्वामिनंसदा ॥५४॥ तीक्ष्णकंटककुंडेसतद्भोजीतत्रातिष्ठति ॥ ताडितोयमदूतेनदण्डेनचचतुर्गुणम् ॥५५॥ ततउच्चैःश्रवाःसप्तजन्मस्वेवततःशुचिः ॥ विषेणजीवनंहंतिनिर्दयोयोहिमानवः ॥ ५६ ॥ विषकुंडेचतद्भोजीसहस्राब्दंचतिष्ठति ॥ ततोभवेन्नृघातीचव्रणीचशतजन्मसु ॥ ५७॥ सप्तजन्मसुकुष्ठीचततःशुद्धोभवेद्ध्रुवम् ॥ दंडेनताडयेद्योहिवृषंचवृषवाहकः॥५८॥भृत्यद्वारास्वतंत्रोवापुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ प्रतप्तेतैलकुंडेऽसौतिष्ठतिस्मचतुर्युगम् ॥ ५९ ॥ गवांलोमप्रमाणाब्दंवृषोभवतितत्परम् ॥ कुंतेनहंतियोजीवंवह्निलोहेनहेलया ॥ ६० ॥ कुंतकुंडेवसेत्सोऽपिवर्षाणामयुतंसति ॥ ततःसुयोनिंसंप्राप्यचोदरेव्याधिसंयुतः ॥ ६१ ॥ जन्मनैकेनक्लेशेनततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ योभुंक्तेचवृथामांसंमांसलोभीद्विजाधमः ॥ ६२ ॥ हरेरनैवद्यभोजीकृमिकुंडंप्रयातिसः ॥ स्वलोममानवर्षंचतद्भोजीतत्रातिष्ठति ॥ ६३ ॥ ततोभवेन्म्लेच्छजातिस्त्रिजन्मनिततोद्विजः ॥ ब्राह्मणःशूद्रयाजीचशूद्रश्राद्धान्नभोजकः ॥ ६४ ॥ शूद्राणांशवदाहीचपूयकुंडेवसेद्ध्रुवम् ॥ यावल्लोमप्रमाणाब्दंयमदंडेनसुव्रते ॥ ६५ ॥ ताडितोयमदूतेनतद्भोजीतत्रातिष्ठति ॥ ततोभारतमागत्यसशूद्रःसप्तजन्मसु ॥ ६६ ॥ महारोगीदरिद्रश्चबधिरोमूकएवच ॥ कृष्णंपद्मंचकेयस्यतंसर्पंहंतियोनरः ॥ ६७॥

विषेणेति ॥ ५६ ॥ नृघातीभिल्लोव्रणीव्रणवान् ॥५७॥ प्रतप्ततैलकुंडमाह दंडेनेति ॥ ५८ ॥ स्वतंत्रःस्वयमेवपुण्यक्षेत्रेचकारादन्यत्रापि॥५९॥कुंतकुंडमाह कुंतेनेति॥वह्निलोहेनवह्निनातप्तेनलोहरूपेणकुंतशस्त्रेणेत्यर्थः ॥ हेलयाऽपीत्यर्थः ॥ ६० ॥ ६१ ॥ कृमिकुंडमाह योभुंक्तेचेति ॥ वृथामांसंयज्ञातिरिक्तम् ॥ ६२ ॥ तथाहरेरित्युपलक्षणं देवतांतरस्याऽपि॥तद्भोजीमांसभोजी ॥ ६३ ॥ पूयकुंडमाह ब्राह्मणइति ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ सर्पकुंडमाह कृष्णमिति ॥ कृष्णंसर्पंतथायस्यकेमस्तकेपद्मकंपद्माकारंचिह्नमस्तितंचसर्पमित्यर्थः ॥ इदमुपलक्षणंसर्पजातिमात्रस्य ॥ ६७ ॥

॥६८॥६९॥सर्पेणभक्षितात्सर्पेणकृतेनभक्षणेनैवतस्यमृत्युर्भवतीत्यर्थः ॥ दंशमशयोःकुंडद्वयंसमुच्चित्याह विधिप्रदत्तेति ॥ विधिनादैवेनप्रदत्ताउपजीव्यावृत्तिर्येषामेताद्दशायेऽनाथाःक्षुद्रजंतवः ॥ ॥७०॥शब्दवान्हाहेतिशब्दंकुर्वाणः ॥ ७१ ॥ क्षुद्रजंतुजन्मोत्तरंयावनीयवनजातिर्भवेदित्यर्थः ॥ ७२ ॥ गरलकुंडमाह योमूढइति ॥ मधुंमाक्षिकम् ॥ ७३ ॥ गारलेगरलामधुमक्षिकास्तत्पूर्णेकुंडे

स्वलोममानवर्षंचसर्पकुंडंप्रयातिसः ॥ सर्पेणभक्षितःसोऽथममदूतेनताडितः ॥ ६८ ॥ वसेच्चसर्पविड्भोजीततःसर्पोभवेद्ध्रुवम् ॥ ततोभवेन्मानवश्चस्व ल्पायुर्द्दुःसंयुतः ॥ ६९ ॥ महाक्लेशेनतन्मृत्युःसर्पेणभक्षिताद्ध्रुवम् ॥ विधिप्रदत्तजीव्यांश्चक्षुद्रजंतूंश्चहंतियः ॥ ७० ॥ सदंशमशयोःकुंडेजंतुमानाब्दमेव च ॥ दिवानिशंभक्षितस्तैरनाहारश्चशब्दवान् ॥ ७१ ॥ हस्तपादादिबद्धश्चयमदूतेनताडितः ॥ ततोभवेत्क्षुद्रजंतुर्जातिश्चयावनीभवेत् ॥ ७२॥ ततोभ वेन्मानवश्चसोंऽगहीनस्ततःशुचिः ॥ योमूढोमधुमश्नातिहत्वाचमधुमाक्षिकाः ॥ ७३ ॥ सएवगारलेकुंडेजीवमानाब्दकंवसेत् ॥ भक्षितोगरलैर्दग्धोममदू तेनताडितः ॥७४॥ ततोहिमाक्षिकाजातिस्ततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ दंडंकरोत्यदंडचेचाविप्रेदंडंकरोतिच ॥७५॥ सकुंडंवज्रदंष्ट्राणांकीटानांयातिसत्वरम्॥स तल्लोमप्रमाणाब्दंतत्रातिष्ठत्यहर्निशम् ॥ ७६ ॥ शब्दकृद्भक्षितस्तैस्तुममदूतेनताडितः ॥ करोतिरोदनंभद्रेहाहाकारंक्षणेक्षणे ॥ ७७॥ पुनःसूकरयोनौच जायतेसप्तजन्मसु॥त्रिजन्मनिकाकयोनौततःशुद्धोभवेन्नरः॥७८॥अर्थलोभेनयोमूढःप्रजादंडंकरोतिसः ॥वृश्चिकानांचकुंडंचतल्लोमाब्दंवसेद्ध्रुवम्॥७९॥ ततोवृश्चिकजातिश्चसप्तजन्मसुभारते ॥ ततोनरश्चांगहीनोव्याधिशुद्धोभवेद्ध्रुवम् ॥ ८० ॥ ब्राह्मणःशस्त्रधारीयोह्यन्येषांधावकोभवेत् ॥ संध्याहीनश्च योविप्रोहरिभक्तिविहीनकः ॥ ८१ ॥ सतिष्ठतिस्वलोमाब्दंकुंडेषुचशरादिषु ॥ विद्धःशरादिभिःशश्वत्ततःशुद्धोभवेन्नरः॥८२॥कारागारेसांधकारेप्राणिहं तिप्रजाश्चयः ॥ प्रमत्तःस्वस्यदोषेणगोलकुंडंप्रयातिसः ॥८३॥ सपंकतप्ततोयाक्तंसांधकारंभयंकरम् ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रैश्चकीटैश्चसंयुक्तंगोलकुंडकम् ॥८४॥ कीटैर्विद्धोवसेत्तत्रप्रजालोमाब्दमेवच ॥ ततोभवेत्प्रजाभृत्यस्ततःशुद्धोभवेत्क्रमात्॥८५॥सरोवरादुत्थितांश्चनक्रादीन्हंतियोनरः ॥ नक्रकंटकमानाब्दंन क्रकुंडंप्रयातिसः ॥ ८६ ॥ ततोनक्रादिजातीयोभवेन्नक्रादिषुध्रुवम् ॥ ततःसद्योविशुद्धोहिदंडेनैवपुनःपुनः॥८७॥वक्षःश्रोणीस्तनास्यंचयःपश्यतिपरस्त्रि यः ॥ कामेनकामुकोयोहिपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ ८८ ॥

॥ ७४ ॥ वज्रदंष्ट्रकुंडमाह दंडंकरोतीति ॥ अदंडचेऽपराधरहितेविप्रेचसापराधेअयोग्यंदंडंयःकरोतीत्यर्थः ॥ ७५ ॥ ७६॥शब्दकृत्हाहादिशब्दकृत् ॥७७॥७८॥वृश्चिककुंडमाह अर्थलोभेनेति॥ तल्लोमाब्दंप्रजालोमाब्दम् ॥७९॥८०॥अथशरकुंडशूलकुंडखड्गकुंडानिसमुच्चित्याऽऽह ब्राह्मणइति ॥ धावकोवस्त्रक्षालकः ॥ हरिपदमन्यदेवस्याऽप्युपलक्षणम् ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ गोलकुंडमाह का रागारेइति ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ नक्रकुंडमाह सरोवरादिति ॥ आदिनामत्स्यादीन् ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ काकतुंडमाह वक्षःश्रोणीति ॥ पुण्यक्षेत्रेचकारादन्यत्रच॥ ८८ ॥

दग्धोऽस्यादिना ॥ ८९ ॥ मंथानकुंडमाह स्वर्णस्तेयीति ॥ ९० ॥ मंथानैर्मथानदंडैः ॥ तद्विद् मंथानःकीटविशेषस्तत्स्वविड्ढस्यमलइत्यर्थः ॥ ९१ ॥ स्वर्णकारोत्तरंस्वर्णवणिक्स्वर्णविक्रेताभ वतीत्यर्थः ॥ ९२ ॥ बीजकुंडमाह योभारतेइति ॥ बीजकुंडेअत्रबीजशब्देनाऽष्टमोधातुरोजोगृह्यतेनतुशुक्रम् तत्कुंडस्यपूर्वमुक्तत्वात् ॥ यद्वा बीजोजीवविशेषः ॥ ९३ ॥ बीजरूपविड्भोजी ॥ जीवपक्षेतेषांविड्भोजी ॥९४॥ वज्रकुंडमाह भारतेदेवचोरश्चेति ॥९५॥९६॥ तप्तपाषाणकुंडमाह रौप्यगव्येति ॥९७॥ कंसः कूर्मः श्वेतरूपःकुष्ठीश्वेतचिह्नःकुष्ठचिह्नः॥श्वेतपक्षिणोयावंतस्तेषांयोनिप्र

सवसेत्काकतुंडेचकाकैःसंचूर्णलोचनः ॥ ततःस्वलोममानाब्दंभवेद्दग्धस्त्रिजन्मनि ॥८९॥ स्वर्णस्तेयीचयोमूढोभारतेसुरविप्रयोः॥सचमंथानकुंडेवैस्वलो माब्दंवसेद्ध्रुवम्॥९०॥ताडितोयमदूतेनमंथानैश्छन्नलोचनः॥तद्विड्भोजीचतत्रैवततश्चांधस्त्रिजन्मनि॥९१॥सप्तजन्मदरिद्रश्चमहाक्रूरश्चपातकी॥भारतेस्व र्णकारश्चसचस्वर्णवणिक्ततः ॥ ९२ ॥ योभारतेताम्रचौरोलोहचौरश्चसुंदरि ॥ सचस्वलोममानाब्दंबीजकुंडंप्रयातिसः ॥ ९३ ॥ तत्रैवबीजविड्भोजीबीजैश्च छन्नलोचनः ॥ ताडितोयमदूतेनततःशुद्धोभवेन्नरः ॥९४॥ भारतेदेवचोरश्चदेवद्रव्यापहारकः ॥ सदुस्तरेवज्रकुंडेस्वलोमाब्दंवसेद्ध्रुवम् ॥९५॥ देहद ग्धोऽपितद्वज्रैरनाहारश्चशब्दकृत् ॥ ताडितोयमदूतैश्चततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ९६ ॥ रौप्यगव्यांशुकानांचयश्चौरःसुरविप्रयोः ॥ तप्तपाषाणकुंडेचस्वलोमा ब्दंवसेद्ध्रुवम् ॥ ९७ ॥ त्रिजन्मनिचकंसोऽपिश्वेतरूपस्त्रिजन्मनि ॥ जन्मैकंश्वेतचिह्नश्चततोऽन्येश्वेतपक्षिणः ॥९८॥ ततोरक्तविकारीचशूलीवैमानवोभ वेत् ॥ सप्तजन्मसुचाऽल्पायुस्ततःशुद्धोभवेन्नरः ॥९९॥ रैतंकांस्यमयंपात्रंयोहरेद्देवविप्रयोः ॥ तीक्ष्णपाषाणकुंडेचस्वलोमाब्दंवसेन्नरः॥१००॥सभवेद श्वजातिश्चभारतेसप्तजन्मसु ॥ ततोऽधिकांगजातिश्चपादरोगीततःशुचिः ॥ १ ॥ पुंश्चल्यन्नंचयोभुंक्तेपुंश्चलीजीव्यजीविनः ॥ स्वलोममानवर्षंचलाला कुंडेवसेद्ध्रुवम् ॥ २ ॥ ताडितोयमदूतेनतद्भोजीतत्रदुःखितः ॥ ततश्चक्षुःशूलरोगीततःशुद्धःक्रमेणसः ॥३॥ म्लेच्छसेवीमसीजीवीयोविप्रोभारतेभुवि॥ वसेत्स्वलोममानाब्दंमसीकुंडेसदुःखभाक्॥४॥ ताडितोयमदूतेनतद्भोजीतत्रातिष्ठति ॥ ततस्त्रिजन्मनिभवेत्कृष्णवर्णःपशुःसते ॥१०५॥ त्रिजन्मनिभवे च्छागःकृष्णवर्णस्त्रिजन्मनि ॥ ततःसतालवृक्षश्चततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ६ ॥ धान्यादिशस्यंतांबूलंयोहरेत्सुरविप्रयोः ॥ आसनंचतथातल्पंचूर्णकुंडेप्र यातिसः ॥ ७ ॥ शताब्दंतत्रनिवसेद्यमदूतेनताडितः ॥ ततोभवेन्मेषजातिःकुक्कुटश्चत्रिजन्मनि ॥ ८ ॥ ततोभवेद्वानरश्चकासव्याधियुतोभुवि ॥ वंशही नोदरिद्रश्चअल्पायुश्चततःशुचिः ॥ १०९ ॥

थमंप्राप्नोति ॥ ततोमनुष्यजन्मनिकुष्ठीभवतीतिबोध्यम् ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ तीक्ष्णपाषाणकुंडमाह रैतमिति ॥ रैतंपित्तलनिर्मितम् ॥ १०० ॥ अधिकांगजातिःअंडवृद्ध्यादिरोगवान् ॥ १०१ ॥ लालाकुंडमाह ॥ पुंश्चल्यन्नंचेति ॥ २ ॥ ३ ॥ मसीकुंडमाह म्लेच्छसेवीति ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ चूर्णकुंडमाह धान्यादीति ॥ शस्यंप्रशस्तांकिंचिद्वस्तु ॥ ७ ॥ ८ ॥ १०९ ॥

चक्रकुंडमाह करोतीति ॥ विप्राणांद्रव्यंहृत्वायश्चक्रंचक्रपूजांकरोति ॥ मंत्रशास्त्रेप्रसिद्धाचक्रपूजा ॥ यद्वाचक्रंकुलालादिचक्रंयःकरोतीत्यर्थः ॥११०॥११॥ वक्रकुंडमाह गोधनेष्विति ॥ वक्रतांकुटिलदृष्टिम् ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ कूर्मकुंडमाह निषिद्धमिति ॥ १५ ॥ १६ ॥ ज्वालाकुंडंभस्मकुंडंचसमुच्चित्याऽऽहघृतामिति ॥१७ ॥ १८ ॥ दग्धकुंडमाह सुगंधीति ॥धात्रीमामलकचूर्णम्

करोतिचक्रंविप्राणांहृत्वाद्रव्यंचयोजनः ॥ सवसेच्चक्रकुंडेचशताब्दंदंडताडितः ॥ ११० ॥ ततोभवेन्मानवश्चतैलकारस्त्रिजन्मनि ॥ व्याधियुक्तोभवेद्रोगी वंशहीनस्ततःशुचिः ॥ ११ ॥ गोधनेषुचविप्रेषुकरोतिवक्रतांपुमान् ॥ प्रयातिवक्रकुंडंसतिष्ठेद्युगशतंसति ॥ १२ ॥ ततोभवेत्सवक्रांगोहीनांगःसप्तजन्मनि ॥ दरिद्रोवंशहीनश्चभार्याहीनस्ततःशुचिः ॥ १३ ॥ ततोभवेद्गृध्रजन्मात्रिजन्मनिचसूकरः ॥ त्रिजन्मनिबिडालश्चमयूरश्चत्रिजन्मनि ॥ १४ ॥ निषिद्धंकूर्ममांसंचब्राह्मणोयोहिभक्षति ॥ कूर्मकुंडेवसेत्सोऽपिशताब्दंकूर्मभक्षितः ॥ १५ ॥ ततोभवेत्कूर्मजन्मात्रिजन्मनिचसूकरः ॥ त्रिजन्मनिबिडालश्चमयूरश्चततःशुचिः ॥१६॥घृतंतैलादिकंचैवयोहरेत्सुरविप्रयोः ॥ सयातिज्वालाकुंडंचभस्मकुंडंचपातकी॥१७॥ तत्रस्थित्वाशताब्दंचसभवेत्तैलपाचितः॥ सप्तजन्मनिमत्स्यश्चमूषकश्चततःशुचिः ॥ १८ ॥ सुगंधितैलंधात्रींवागंधद्रव्यान्यदेववा ॥ भारतेपुण्यवर्षेचयोहरेत्सुरविप्रयोः ॥ १९ ॥ सवसेद्दग्धकुंडेचभवेद्दग्धोदिवानिशम् ॥ स्वलोममानवर्षंचततोदुर्गंधिकोभवेत् ॥ १२० ॥ दुर्गंधिकःसप्तजन्ममृगनाभिस्त्रिजन्मनि ॥ सप्तजन्मसुमंथानस्ततोहिमानवोभवेत् ॥ २१ ॥ बलेनैवच्छलेनैवहिंसारूपेणवासति ॥ बलिष्ठश्चहरेद्भूमिंभारतेपरपैतृकीम् ॥ २२ ॥ सवसेत्तप्तसूचिंचभवेत्तापीदिवानिशम् ॥ तप्ततैलेयथाजीवोदग्धोभवतिसंततम् ॥ २३ ॥ भस्मसान्नभवत्येवभोगेदेहीननश्यति ॥ सप्तमन्वंतरंपापीसंतप्तस्तत्रातिष्ठति ॥ २४ ॥ शब्दंकरोत्यनाहारोयमदूतेनताडितः ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविट्कृमिश्चभवेत्ततः ॥ २५ ॥ ततोभवेद्भूमिहीनोदरिद्रश्चततःशुचिः ॥ ततःस्वयोनिंसंप्राप्यशुभकर्माचरेत्पुनः ॥ १२६ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ यमधर्मउवाच ॥ छिनत्तिजीवंखड्गेनदयाहीनःसुदारुणः ॥ नरघातीहंतिनरमर्थलोभेनभारते ॥ १ ॥ असिपत्रेवसेत्सोऽपियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ तेषुयोब्राह्मणान्हंतिशतमन्वंतरंवसेत् ॥ २ ॥ छिन्नांगःसवसेत्सोऽपिखड्गधारेणसंततम् ॥ अनाहारःशब्दमुच्चैर्यमदूतेनताडितः ॥ ३ ॥ मंथानःशतजन्मानिशतजन्मानिसूकरः ॥ कुक्कुटःसप्तजन्मानिसृगालःसप्तजन्मसु ॥ ४ ॥ व्याघ्रश्चसप्तजन्मानिवृकश्चैवत्रिजन्मसु ॥ सप्तजन्मसुमंडूकोयमदूतेनताडितः ॥ ५ ॥

॥ १९ ॥ १२० ॥ २१ ॥ तप्तसूचीकुंडमाह बलेनैवेति ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ १२६ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेतिलकेनवमस्कंधेत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ अर्धाधिकैकनवतिश्लोकैरथसविस्तरम् ॥ कुंडानामवशिष्टानांकथ्यंतेह्यधिकारिणः ॥ १ ॥ क्रमप्राप्तमसिपत्रकुंडमाह छिनत्तीति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ मंथानोजीवविशेषः ॥ ४ ॥ ५ ॥

क्षुरधारंकुंडमाह ॥ ग्रामाणामिति ॥ ६ ॥ वह्निवक्रोनित्यंप्रज्वलद्वक्रइत्यर्थः ॥ ७ ॥ ८ ॥ सूचीमुखकुंडमाह परकर्णेइति ॥९॥ १० ॥११॥गोकामुखंकुंडमाह गृहिणांहीति ॥१२॥ १३॥१४॥
॥ १५ ॥ नक्रमुखकुंडमाह सामान्येति ॥ नक्रमुखंनक्राकारंमुखंयस्य ॥ पूर्वोक्तंनक्रकुंडंतुनक्रजंतुघटितत्वान्नक्रकुंडम् ॥ १६ ॥ १७ ॥ गजदंशकुंडमाह हंतीति ॥ नगान्वृक्षान् ॥ १८ ॥१९॥

सभवेद्वारतेवर्षेमहिषश्चततःशुचिः ॥ ग्रामाणांनगराणांवादहनंयःकरोतिच ॥ ६ ॥ क्षुरधारेवसेत्सोऽपिछिन्नांगस्त्रियुगंसाति ॥ ततःप्रेतोभवेत्सद्योवह्निवक्रो
भ्रमन्महीम् ॥ ७ ॥ सप्तजन्मामेध्यभोजीकपोतःसप्तजन्मसु ॥ ततोभवेन्महाशूलीमानवःसप्तजन्मनि ॥ ८ ॥ सप्तजन्मगलत्कुष्ठीततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ प
रकर्णेमुखंदत्त्वापरनिंदांकरोतियः ॥ ९ ॥ परदोषेमहाश्लाघीदेवब्राह्मणनिंदकः ॥ सूचीमुखेवसेत्सोऽपिसूचीविद्धोयुगत्रयम् ॥ १० ॥ ततोभवेद्वृश्चिकश्च
सर्पश्चसप्तजन्मसु ॥ वज्रकीटःसप्तजन्मभस्मकीटस्ततःपरम् ॥ ११ ॥ ततोभवेन्मानवश्चमहाव्याधिस्ततःशुचिः ॥ गृहिणांहिगृहंभित्त्वावस्तुस्तेयंक
रोतियः ॥ १२ ॥ गाश्चच्छागांश्चमेषांश्चयातिगोकामुखेचसः ॥ ताडितोयमदूतेनवसेत्तत्रयुगत्रयम् ॥ १३ ॥ ततोभवेत्सप्तजन्मगोजातिर्व्याधिसंयुतः ॥
त्रिजन्मनिमेषजातिश्छागजातिस्त्रिजन्मनि ॥ १४ ॥ ततोभवेन्मानवश्चनित्यरोगीदरिद्रकः ॥ भार्याहीनोबंधुहीनःसंतापीततःशुचिः ॥ १५ ॥ सा
मान्यद्रव्यचौरश्चयातिनक्रमुखंचसः ॥ ताडितोयमदूतेनवसेत्तत्राऽब्दकत्रयम् ॥ १६ ॥ ततोभवेत्सप्तजन्मगोपतिर्व्याधिसंयुतः ॥ ततोभवेन्मानवश्चमहा
रोगीततःशुचिः ॥ १७ ॥ हंतिगाश्चगजांश्चैवतुरगांश्चनगांस्तथा ॥ सयातिगजदंशंचमहापापीयुगत्रयम् ॥ १८ ॥ ताडितोयमदूतेननागदंतेनसंततम् ॥
सभवेद्गजजातिश्चतुरगश्चत्रिजन्मनि ॥ १९ ॥ गोजातिर्म्लेच्छजातिश्चततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ जलंपिबंतींतृषितांगांवारयतियःपुमान् ॥ २० ॥ नरकंगो
मुखाकारंकृमितप्तोदकान्वितम् ॥ तत्रतिष्ठतिसंतप्तोयावन्मन्वंतरावधि ॥ २१ ॥ ततोनरोऽपिगोहीनोमहारोगीदरिद्रकः ॥ सप्तजन्मांत्यजातिश्चततःशुद्धो
भवेन्नरः ॥ २२ ॥ गोहत्यांब्रह्महत्यांचकरोतिह्यातिदेशिकीम् ॥ योहिगच्छत्यगम्यांचयःस्त्रीहत्यांकरोतिच ॥ २३ ॥ भिक्षुहत्यांमहापापीभ्रूणहत्यांच
भारते ॥ कुंभीपाकेवसेत्सोऽपियावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ २४ ॥ ताडितोयमदूतेनचूर्णमानश्चसंततम् ॥ क्षणंपततिवह्नौचक्षणंपततिकंटके ॥ २५ ॥ क्षणंपते
त्तप्ततैलेतप्ततोयेनक्षणंक्षणम् ॥ क्षणंचतप्तलोहेचक्षणंचतप्तताम्रके ॥ २६ ॥ गृध्रोजन्मसहस्राणिशतजन्मानिसूकरः ॥ काकश्चसप्तजन्मानिसर्पश्चसप्तजन्मसु
॥ २७ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविष्ठायांजायतेकृमिः ॥ नानाजन्मसुसवृषस्ततःकुष्ठीदरिद्रकः ॥ २८ ॥

गोमुखकुंडमाह जलंपिबंतीमिति ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ कुंभीपाककुंडमाह गोहत्यामिति ॥ आतिदेशिकींशास्त्रवचनोक्ताम् ॥ अगम्यांस्त्रियंवक्ष्यमाणांयोनरोगच्छति ॥ २३ ॥ २४ ॥
॥ २५ ॥ २६ ॥ २७॥ २८ ॥

अधुनागोहत्यांब्रह्महत्यांचयः करोत्यातिदेशिकीमितिधर्मवाक्यंश्रुत्वाऽतिदेशिकीगोहत्याब्रह्महत्याचकीदृशीभवतिकिंवातस्यालक्षणमितिसावित्रीपृच्छति सावित्र्युवाच विप्रहत्येति ॥ किंचाऽगम्यायागम्यायाश्चलक्षणंवद तथासंध्याविहीनस्याऽदीक्षितस्यतीर्थप्रतिग्राहिणश्चलक्षणंतथाग्रामयाजिदेवलयोश्चलक्षणंवदेत्यर्थः ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ तदर्चायांकृष्णप्रतिमायांतथाअन्येषांदेवानां चप्रकृतौप्रतिमायांसूर्यमणौसूर्यकांते ॥ ३२ ॥ तथागणेशेतत्प्रतिमायांतथादुर्गायांतत्प्रतिमायांचएतेषुदेवेषुपरस्परंभेदबुद्धिंयःकरोतितथैतेषांप्रतिमादिषुभेदबुद्धिंयःकरोतिसइत्यर्थः ॥ इयंवचनबोधितत्वादातिदेशिकीब्रह्महत्यासाक्षाद्ब्रह्महत्यासमफलैवेत्यर्थः ॥ एवमुत्तरत्राऽपिसर्वत्रबोद्धव्यम् ॥ ३३ ॥ स्वगुराविति ॥ इष्टदेवगुरुपितृजननीषुपरस्परंयोभेदबुद्धिंकरोतीत्यर्थः ॥ तदुक्तम् ॥

॥ सावित्र्युवाच ॥ विप्रहत्याचगोहत्याकिंविधाचाऽऽतिदेशिकी ॥ कावानृणामगम्याचकोवासंध्याविहीनकः ॥ २९ ॥ अदीक्षितःपुमान्कोवाकोवातीर्थप्रतिग्रही ॥ द्विजःकोवाग्रामयाजीकोवाविप्रोऽथदेवलः ॥ ३० ॥ शूद्राणांसूपकारश्चप्रमत्तोवृषलीपतिः ॥ एतेषांलक्षणंसर्वंवदवेदविदांवर ॥ ३१ ॥ धर्मराजउवाच ॥ श्रीकृष्णेचतदर्चायामन्येषांप्रकृतौसति ॥ शिवेचशिवलिंगेचसूर्येसूर्यमणौतथा ॥३२॥ गणेशेवाऽथदुर्गायामेवंसर्वत्रसुंदरि ॥ यःकरोतिभेदबुद्धिंब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ३३ ॥ स्वगुरौस्वेष्टदेवेचजन्मदातारिमातरि ॥ करोतिभेदबुद्धिंयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ३४ ॥ वैष्णवेषुचभक्तेषुब्राह्मणेष्वितरेषुच ॥ करोतिभेदबुद्धिंयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ३५ ॥ विप्रपादोदकेचैवशालग्रामोदकेतथा ॥ करोतिभेदबुद्धिंयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ३६ ॥ शिवनैवेद्यकेचैवहरिनैवेद्यकेतथा ॥ करोतिभेदबुद्धिंयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ३७ ॥ सर्वेश्वरेश्वरेकृष्णेसर्वकारणकारणे ॥ सर्वाद्येसर्वदेवानांसेव्येसर्वांतरात्मनि ॥ ३८ ॥ माययाऽनेकरूपेवाप्येकएवहिनिर्गुणे ॥ करोतीशेनभेदंयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ३९ ॥ शक्तिभक्तेद्वेषबुद्धिंशक्तिशास्त्रेतथैवच ॥ द्वेषंयःकुरुतेमर्त्योब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ४० ॥ पितृदेवार्चनंयोवात्यजेद्वेदनिरूपितम् ॥ यःकरोतिनिषिद्धंचब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥४१॥ योनिंदतिहृषीकेशंतन्मंत्रोपासकंतथा ॥ पवित्राणांपवित्रंचज्ञानानंदंसनातनम् ॥४२॥ प्रधानंवैष्णवानांचदेवानांसेव्यमीश्वरम् ॥ येनार्चयंतिनिंदंतिब्रह्महत्यांलभंतिते ॥४३॥ येनिंदंतिमहादेवींकारणब्रह्मरूपिणीम् ॥ सर्वशक्तिस्वरूपांचप्रकृतिंसर्वमातरम् ॥४४॥ सर्वदेवस्वरूपांचसर्वेषांवंदितांसदा ॥ सर्वकारणरूपांचब्रह्महत्यांलभंतिते ॥४५॥

गुरौमनुष्यबुद्धिंचमंत्रेचाक्षरबुद्धिताम् ॥ प्रतिमासुशिलाबुद्धिंकुर्वाणोनरकंव्रजेदिति ॥ ३४ ॥ वैष्णवेष्विति ॥ इदंदेवतांतरभक्तानामप्युपलक्षणम् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ शिवनैवेद्यकेइति ॥ यथाशिवनैवेद्यमहिमातथैवविष्णुनैवेद्यमहिमानाऽत्रतरतमभावःकर्तव्योयदिकरोतितर्हिब्रह्महत्यांलभेदेवेत्यर्थः ॥ शिवमंत्रदीक्षितानांशिवनैवेद्यभक्षणस्याऽवश्यंविहितत्वात् ॥ शिवनैवेद्यभक्षणनिषेधवाक्यानित्वदीक्षितविषयाणीतिह्यप्पय्यदीक्षितग्रंथेषुस्पष्टम् ॥ ३७ ॥ कृष्णेगोपालसुंदरीरूपे ॥ ३८ ॥ निर्गुणब्रह्मणाकृष्णेनचयोभेददृष्टिंबुद्धिंकरोतीत्यर्थः ॥ अथवाईशेनमहादेवेनकृष्णस्यचभेदबुद्धिंयः करोतीत्यर्थः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ कारणब्रह्मरूपिणींमूलप्रकृतिंश्रीभुवनेश्वरीमित्यर्थः ॥ ४४ ॥ ४५ ॥

वारेरवेः रविवासरइत्यर्थः ॥ ४६ ॥ पंचपर्वाणिव्रतादिनानीत्यर्थः ॥ ४७ ॥ अंबुवाचीपूर्वोक्तारजस्वलापृथ्वीआर्द्रानक्षत्राद्यपादावच्छेदेनत्रिदिनंपृथ्वीरजस्वलातिष्ठतीतिज्योतिःशास्त्रेउक्तं तस्यांभूखननात्तथाजलशौचादिकरणाच्चब्रह्महत्यांलभंतेइत्यर्थः ॥४८॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ इत्थमातिदेशिकब्रह्महत्यामुक्त्वाऽऽतिदेशिकगोहत्यामाह गोप्रहारमिति ॥ गोविप्रयोर्मध्येमार्गांतरेसतीतितात्पर्यम् ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ स्नात्वाऽधौतांघ्रिर्गेहंदेवगृहंयादिविशेदित्यन्वयः ॥५६॥ स्निग्धपादेनार्द्रपादेन ॥५७॥ अवीरापतिपुत्ररहिता ॥ योनिजीव्यःकुट्टनः ॥ त्रिसंध्याविहीनलक्षणम्

कृष्णजन्माष्टमींरामनवमींचसुपुण्यदाम् ॥ शिवरात्रिंतथाचैकादशींवारेरवेस्तथा ॥ ४६ ॥ पंचपर्वाणिपुण्यानियेनकुर्वंतिमानवाः ॥ लभंतिब्रह्महत्यांते चांडालाधिकपापिनः ॥ ४७ ॥ अंबुवाच्यांभूखननंजलशौचादिकंचये ॥ कुर्वंतिभारतेवर्षेब्रह्महत्यांलभंतिते ॥ ४८ ॥ गुरुंचमातरंतातंसाध्वींभार्यांसुतंसुताम् ॥ अनिंद्यांयोनपुष्णातिब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ४९ ॥ विवाहोयस्यनभवेन्नपश्यतिसुतंतुयः ॥ हरिभक्तिविहीनोयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ ५० ॥ हरेरनैवेद्यभोजीनित्यंविष्णुंनपूजयेत् ॥ पुण्यंपार्थिवलिंगंचब्रह्महाऽसौप्रकीर्तितः ॥ ५१ ॥ गोप्रहारंप्रकुर्वंतंदृष्ट्वायोननिवारयेत् ॥ यातिगोविप्रयोर्मध्ये गोहत्यांतुलभेत्तुसः ॥ ५२ ॥ दंडैर्गास्ताडयेन्मूढोयोविप्रोवृषवाहनः ॥ दिनेदिनेगोवधंचलभतेनाऽत्रसंशयः ॥५३॥ ददातिगोभ्यउच्छिष्टंभोजयेद्वृषवाहकम् ॥ भुनक्तिवृषवाहान्नंसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ ५४ ॥ वृषलीपतियाजयेद्योभुंक्तेऽन्नंतस्ययोनरः ॥ गोहत्याशतकंसोऽपिलभतेनाऽत्रसंशयः ॥५५॥ पादंददातिवह्नौयोगाश्चपादेनताडयेत् ॥ गेहंविशेदधौतांघ्रिःस्नात्वागोवधमाप्नुयात् ॥ ५६ ॥ योभुंक्तेस्निग्धपादेनशेतेस्निग्धांघ्रिरेवच ॥ सूर्योदयेचयोभुंक्तेसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥५७॥ अवीरान्नंचयोभुंक्तेयोनिजीव्यस्यचद्विजः ॥ यस्त्रिसंध्याविहीनश्चगोहत्यांलभतेचसः ॥ ५८ ॥ स्वभर्तरिचदेवेवाभेदबुद्धिंकरोतिया ॥ कटूक्त्याताडयेत्कांतंसागोहत्यांलभेद्ध्रुवम्॥५९॥ गोमार्गवर्जनंकृत्वाददातिसस्यमेववा ॥ तडागेवातुदुर्गेवासगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ ॥ ६० ॥ प्रायश्चित्तेगोवधस्ययःकरोतिव्यतिक्रमम् ॥ पुत्रलोभादथाज्ञानात्सगोहत्यांलभेद्ध्रुवम्॥६१॥ राजकेदैवकेयत्नाद्गोस्वामीगांनरक्षति ॥ दुःखंददातियोमूढोगोहत्यांसलभेद्ध्रुवम्॥६२॥प्राणिनोलंघयेद्योहिदेवार्चामनलंजलम्॥नैवेद्यंपुष्पमन्नंचसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम्॥६३॥शश्वन्नास्तीतियोवादीमिथ्यावादीप्रतारकः॥देवद्वेषीगुरुद्वेषीसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ ६४ ॥ देवताप्रतिमांदृष्ट्वागुरुंवाब्राह्मणंसति॥संभ्रमान्ननमेद्योहिसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥६५॥

ग्रेवक्ष्यति ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ गोमार्गेति ॥ अस्यार्थःपूर्वमुक्तएवपृथिव्युपाख्याने ॥ वर्जनंनाशम् ॥ सस्यंक्षेत्रंतथातडागेदुर्गेवातडागंदुर्गंवोपमृद्यतास्मिन्स्थानइत्यर्थः ॥ ६० ॥ पुत्रलोभादिति ॥ पुत्रेणकृतायांगोहत्यायांप्रायश्चित्तेप्राप्तेतस्यव्यतिक्रममुल्लंघनंपुत्रलोभाद्यःपिताकरोतिसोऽपिगोहत्यांलभेदित्यर्थः ॥ ६१ ॥ राजकेराजोपद्रवे देवकेदैवोपद्रवे ॥ ६२ ॥ लंघयेदित्यस्यसर्वत्रानुषंगः ॥ ६३ ॥ शश्वन्नास्तीति ॥ अतिथिंप्रतीतिशेषः ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥

॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ ६६॥ उपसंहरति गोहत्येति ॥ अधुनागम्यामगम्यांचस्त्रियंवदाति गम्यामिति ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ अतिशयेनागम्याआह अत्यगम्याहीति ॥ ६९ ॥ ७० ॥ कुंभीपाकेऽभावपिशूद्रब्राह्मणपत्न्यौ गच्छतइत्यर्थः ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥७४॥ सुरापीतिरिति ॥ सुरापस्तथाविड्भोजीतथावृषलीपतिस्तथातप्तमुद्राभिर्दग्धोदेहोयस्यसतप्तमुद्राधारीवैष्णवस्तथातप्तशूलधारीशैवोहरिवासरभोजीएका

नददात्याशिषंकोपात्प्रणतायचयोद्विजः ॥ विद्यार्थिनेचविद्यांचसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ ६६ ॥ गोहत्याविप्रहत्याचकथिताचाऽऽतिदेशिकी ॥ गम्यांस्त्रियंनृणामेवनिबोधकथयामिते ॥ ६७ ॥ स्वस्त्रीगम्याचसर्वेषामितिवेदानुशासनम् ॥ अगम्याचतदन्यायाचेतिवेदविदोविदुः ॥ ६८ ॥ सामान्यंकथितंसर्वविशेषंशृणुसुंदरि ॥ अत्यगम्याहियायाश्चनिबोधकथयामिताः ॥ ६९ ॥ शूद्राणांविप्रपत्नीचविप्राणांशूद्रकामिनी ॥ अत्यगम्याचनिंद्याचलोकेवेदेपतिव्रते ॥ ७० ॥ शूद्रश्चब्राह्मणींगत्वाब्रह्महत्याशतंलभेत् ॥ तत्समंब्राह्मणीचापिकुंभीपाकंलभेद्ध्रुवम् ॥ ७१ ॥ शूद्राणांविप्रपत्नीचविप्राणांशूद्रकामिनी ॥ यदिशूद्रांव्रजेद्विप्रोवृषलीपतिरेवसः ॥ ७२ ॥ सभ्रष्टोविप्रजातेश्चचांडालात्सोऽधमःस्मृतः ॥ विष्ठासमश्चतत्पिंडोमूत्रंतस्यचतर्पणम् ॥ ७३ ॥ नपितॄणांसुराणांचतद्दत्तमुपतिष्ठति ॥ कोटिजन्मार्जितंपुण्यंतस्यार्चातपसार्जितम् ॥ ७४ ॥ द्विजस्यवृषलीलोभान्नश्यत्येवनसंशयः ॥ ब्राह्मणश्चसुरापीतिर्विड्भोजीवृषलीपतिः ॥ ७५ ॥ तप्तमुद्रादग्धदेहस्तप्तशूलांकितस्तथा ॥ हरिवासरभोजीचकुंभीपाकंव्रजेद्द्विजः ॥ ७६ ॥ गुरुपत्नींराजपत्नींसपत्नीमातरंध्रुवम् ॥ सुतांपुत्रवधूंश्वश्रूंसगर्भांभगिनींसतीम् ॥ ७७ ॥ सोदरभ्रातृजायांचमातुलानींपितुःप्रसूम् ॥ मातुःप्रसूंतत्स्वसारंभगिनिभ्रातृकन्यकाम् ॥ ॥ ७८ ॥ शिष्यांशिष्यस्यपत्नींचभागिनेयस्यकामिनीम् ॥ भ्रातुःपुत्रप्रियांचैवाऽत्यगम्याआहपद्मजः ॥ ७९ ॥ एताःकामेनकांतायोव्रजेद्वैमानवाधमः ॥ समातृगामीवेदेषुब्रह्महत्याशतंव्रजेत् ॥ ८० ॥ अकर्मार्होऽप्यसंस्पृश्योलोकेवेदेचनिंदितः ॥ सयातिकुंभीपाकेचमहापापीसुदुष्करे ॥ ८१ ॥ ॥ करोत्यशुद्धांसंध्यांवानसंध्यांवाकरोतिच ॥ त्रिसंध्यंवर्जयेद्योवासंध्याहीनश्चसद्विजः ॥ ८२ ॥ वैष्णवंचतथाशैवंशाक्तंसौरंचगाणपम् ॥ योऽहंकारान्नगृह्णातिमंत्रंसोऽदीक्षितःस्मृतः ॥ ८३ ॥ प्रवाहमवधिंकृत्वायावद्धस्तचतुष्टयम् ॥ तत्रनारायणःस्वामीगंगागर्भांतरेवसेत् ॥ ८४ ॥ तत्रनारायणक्षेत्रेमृतोयातिहरेःपदम् ॥ वाराणस्यांबदर्यांचगंगासागरसंगमे ॥ ८५ ॥

दशीव्रतेष्वन्नभुक्एतेकुंभीपाकेव्रजंतीत्यर्थः ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ सगर्भांकांचनस्त्रियम् ॥ यद्वासगर्भांसोदरांभगिनीमित्यन्वयः॥७७॥ तत्स्वसारंमातृप्रसूस्वसारमित्यर्थः॥ भगिनीभ्रात्रोःकन्यकामित्यर्थः ॥७८॥एताअत्यगम्याःस्त्रियइत्यर्थः॥७९॥८०॥८१॥संध्याहीनमाह करोत्यशुद्धामिति॥ अशुद्धांशास्त्रोक्तप्रकाररहितांतिसृणांसंध्यानांसमाहारःत्रिसंध्यमेवंप्रकारेणसंध्यारहितोयः ॥ ससंध्याहीनइत्यर्थः ॥८२ ॥ अथाऽदीक्षितमाह वैष्णवमिति ॥८३॥ तीर्थप्रतिग्राहिणमाह प्रवाहमवधिमिति ॥ ८४ ॥ तत्रनारायणक्षेत्रेकाश्यादिस्थानेषुचयःप्रतिग्राहीसतीर्थप्रतिग्राहीतिसमुदायार्थः ॥ ८५ ॥

हरिहरक्षेत्रेत्र्यंबके ॥ मातृपुरंमातापुरसंज्ञकंश्रीरेणुकास्थानम् ॥ ८६॥८७॥कामतइच्छातोनत्वनुपपत्तितः ॥८८ ॥ ग्रामयाज्यादीनांलक्षणान्याह शूद्रसेवीति ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ इतिश्रीदेवी भागवततिलकेनवमस्कंधेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ अर्धाधिकैकोनषष्टिश्लोकैरथसविस्तरम् ॥ कुंडानामवशिष्टानांकथ्यंतेह्यधिकारिणः ॥ १ ॥ एतादृशनानाविधदुःखनिवृत्तिरीश्वरसेवांविनानभव तीतिवैयर्थ्यमाह धर्मराजउवाच देवसेवामिति॥सुकर्मणातुसुकर्मवर्धतेनतुतस्यकर्मणोनिकृंतनमित्याह शुद्धकर्मेति॥शुद्धबीजंशुद्धकर्मबीजंचेत्यर्थः॥कुकर्मणातुनरकश्चकारात्कुकर्मचभवतीत्यर्थः ॥२॥

पुष्करेहरिहरक्षेत्रेप्रभासेकामरूस्थले ॥ हरिद्वारेचकेदारेतथामातृपुरेऽपिच ॥८६॥ सरस्वतीनदीतीरेपुण्येवृंदावनेवने ॥ गोदावर्यांचकौशिक्यांत्रिवेण्यां चहिमाचले ॥ ८७ ॥ एषुतीर्थेषुयोदानंप्रतिगृह्णातिकामतः ॥ सचतीर्थप्रतिग्राहीकुंभीपाकेप्रयातिसः ॥ ८८ ॥ शूद्रसेवीशूद्रयाजीग्रामयाजीतिकीर्तितः ॥ तथादेवोपजीवीचदेवलःपरिकीर्तितः ॥८९॥ शूद्रपाकोपजीवीयःसूपकारइतिस्मृतः ॥ संध्यापूजनहीनश्चप्रमत्तःपतितःस्मृतः ॥ ९० ॥ उक्तंसर्वंमया भद्रेलक्षणंवृषलीपतेः ॥ एतेमहापातकिनःकुंभीपाकंप्रयांतिते ॥ ९१ ॥ कुंडान्यन्यानियेयांतिनिबोधकथयामिते ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवम स्कंधेनारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ धर्मराजउवाच ॥ देवसेवांविनासाध्विनभवेत्कर्मकृंतनम् ॥ शुद्धक र्मशुद्धबीजंनरकश्चकुकर्मणा ॥१॥ पुंश्चल्यन्नंचयोभुंक्तेयोऽस्यांगच्छेत्पतिव्रते ॥ सद्विजःकालसूत्रंचमृतोयातिसुदुर्गमम् ॥२॥शतवर्षंकालसूत्रेस्थिरीभूतो भवेद्ध्रुवम् ॥ तत्रजन्मनिरोगीचततःशुद्धोभवेद्द्विजः ॥ ३ ॥ पतिव्रताचैकपतौद्वितीयेकुलटास्मृता ॥ तृतीयेधर्षिणीज्ञेयाचतुर्थेपुंश्चलीत्यपि ॥ ४ ॥ वे श्याचपंचमेषष्ठेपुंगीचसप्तमेऽष्टमे ॥ ततऊर्ध्वंमहावेश्यासाऽस्पृश्यासर्वजातिषु ॥ ५ ॥ योद्विजःकुलटांगच्छेद्धर्षिणींपुंश्चलीमपि ॥ पुंगींवेश्यांमहावेश्यांम त्स्योदेयातिनिश्चितम् ॥ ६ ॥ शताब्दंकुलटागामीधृष्टागामीचतुर्गुणम् ॥ षड्गुणंपुंश्चलीगामीवेश्यागामीगुणाष्टकम् ॥ ७ ॥ पुंगीगामीदशगुणंवसेत्तत्रन संशयः ॥ महावेश्याकामुकश्चततोदशगुणंवसेत् ॥ ८ ॥ तत्रैवयातनांभुंक्तेयमदूतेनताडितः ॥ तित्तिरिः कुलटागामीधृष्टागामीचवायसः ॥ ९ ॥ कोकि लःपुंश्चलीगामीवेश्यागामीवृकःस्मृतः ॥ पुंगीगामीसूकरश्चसप्तजन्मनिभारते ॥ १० ॥ महावेश्याप्रगामीचजायतेशाल्मलीतरुः ॥ योभुंक्तेज्ञानहीनश्चग्रह णेचंद्रसूर्ययोः ॥ ११ ॥ अरुंतुदंसयात्येवाऽप्यन्नमानाब्दमेवच ॥ ततोभवेन्मानवश्चाऽप्युदररोगपीडितः ॥ १२ ॥

कालसूत्रकुंडमाह ॥ पुंश्चल्यन्नमिति ॥२॥ तत्रजन्मनिकालसूत्रभोगोत्तरजन्मनीत्यर्थः ॥३॥ मत्स्योदकुंडगामिनआह पतिव्रताचैकपताविति ॥ द्वितीयेपतौसतिकुलटाएवंसर्वत्रज्ञेयम् ॥४ ॥ पंचमे षष्ठेचपतौवेश्येत्यन्वयः ॥ सप्तमेऽष्टमेचपतौपुंगीभवतीत्यन्वयः ॥ साअस्पृश्येतिच्छेदः ॥ ५ ॥ ६ ॥चतुर्गुणंचतुःशताब्दंएवंसर्वत्रज्ञेयम् ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥१०॥ कृमिकंतुककुंडमाह योभुंक्तेइति ॥ ११ ॥ अरुंतुदस्तुमर्मस्पृक्कीटविशेषः तस्यकुंडम् ॥ अन्नमानाब्दंयावंतोऽन्नस्याऽवयवास्तावंतिवर्षाणीत्यर्थः ॥ १२ ॥

पांसुभोज्यंकुंडमाह ॥ वाक्प्रदत्तामिति ॥ १३ ॥ पांसुवेष्टंकुंडमाह तद्द्रव्यहारीति ॥ कन्याविक्रेताइत्यर्थः ॥ १४ ॥ शूलप्रोतंकुंडमाह भक्त्येति ॥१५॥१६॥ प्रकंपनंकुंडमाह करोतीति॥कुंठितं कुतर्केण ॥ १७ ॥ उल्कामुखंकुंडमाह प्रकोपेति ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ अंधकूपकुंडमाह याब्राह्मणीशूद्रभोग्येति ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥वेधनंकुंडमाह निवसेदिति॥ताडना

गुल्मयुक्तश्चकाणश्चदंतहीनस्ततःशुचिः ॥ वाक्प्रदत्तांस्वकन्यांचयोऽन्यस्मैप्रददातिच ॥१३॥ सवसेत्पांसुकुंडेचतद्भोजीशतवत्सरम्॥ तद्द्रव्यहारीयःसा ध्विपांसुवेष्टेशताब्दकम् ॥ १४ ॥ निवसेच्छरशय्यायांममदूतेनताडितः ॥ भक्त्यानपूजयेद्विप्रःशिवलिंगंचपार्थिवम् ॥१५॥ सयातिशूलिनःपापाच्छूल प्रोतंसुदारुणम् ॥ स्थित्वाशताब्दंतत्रैवश्वापदःसप्तजन्मसु ॥ १६ ॥ ततोभवेद्देवलश्चसप्तजन्मततःशुचिः ॥ करोतिकुंठितंविप्रंयद्भियाकंपतेद्विजः॥१७॥ प्रकंपनेवसेत्सोऽपिविप्रलोमाब्दमेवच ॥ प्रकोपवदनाकोपात्स्वामिनंयाचपश्यति ॥१८॥ कटूक्तिंतंप्रवदतिसोल्मुकंसंप्रयातिहि ॥ उल्कांददातितद्वक्त्रेस ततंममकिंकरः ॥ १९ ॥ दंडेनताडयेन्मूर्ध्नितल्लोमाब्दप्रमाणकम् ॥ ततोभवेन्मानवीचविधवासप्तजन्मसु ॥२०॥ साभुक्त्वाचैववैधव्यंव्याधियुक्ताततः शुचिः ॥ याब्राह्मणीशूद्रभोग्याचांधकूपेप्रयातिसा ॥ २१ ॥ तप्तशौचोदकेध्वांतेतदाहारीदिवानिशम् ॥ निवसेदतिसंतप्तायमदूतेनताडिता॥२२॥शौचो दकेनिमग्नासायावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ काकीजन्मसहस्राणिशतजन्मानिसूकरी ॥ २३ ॥ सृगालीशतजन्मानिशतजन्मानिकुक्कुटी ॥ पारावतीसप्तजन्मवान रीसप्तजन्मसु ॥ २४ ॥ ततोभवेत्साचांडालीसर्वभोग्याचभारते ॥ ततोभवेच्चरजकीयक्ष्मग्रस्ताचपुंश्चली ॥२५॥ ततःकुष्ठयुतातैलकारीशुद्धाभवेत्ततः॥ निवसेद्वेधनेवेश्यापुंगीचदंडताडने ॥ २६ ॥ जलरंध्रेवसेद्वेश्याकुलटादेहचूर्णके ॥ स्वैरिणीदलनेचैवधृष्टाचशोषणेतथा ॥ २७ ॥ निवसेद्यातनायुक्ता ममदूतेनताडिता ॥ विण्मूत्रभक्षासततंयावन्मन्वंतरंसाति ॥ २८ ॥ ततोभवेद्विट्क्रमिश्चलक्षवर्षंततःशुचिः ॥ ब्राह्मणोब्राह्मणींगच्छेत्क्षत्रियांवाऽपिक्षत्रियः ॥२९॥वैश्योवैश्यांचशूद्रांवाशूद्रश्चाऽपिव्रजेद्यदि ॥सवर्णपरदारैश्चकषायंयांतितेजनाः॥३०॥भुक्त्वाकषायंतत्तोदंनिवसेद्द्वाशताब्दकम्॥ततोविप्रोभवेच्छु द्धस्ततोवैक्षत्रियादयः॥३१॥योषितश्चापिशुद्ध्यंतीत्येवमाहपितामहः॥क्षत्रियोब्राह्मणींगच्छेद्वैश्योवाऽपिपतिव्रते॥३२॥मातृगामीभवेत्सोऽपिशूर्पेचनरके वसेत्॥शूर्पाकारैश्चक्रिमिभिर्ब्राह्मण्यासहभक्षितः ॥३३॥प्रतप्तमूत्रभोजीचयमदूतेनताडितः॥तत्रैवयातनांभुंक्तेयावदिंद्राश्चतुर्दश॥३४॥सप्तजन्मवराहश्चछा गलश्चततःशुचिः॥करेधृत्वातुतुलसींप्रतिज्ञांयोनपालयेत्॥३५॥मिथ्यावाशपथंकुर्यात्सचज्वालामुखंव्रजेत्॥गंगातोयंकरेकृत्वाप्रतिज्ञांयोनपालयेत्३६॥

दिपंचकुंडान्याह पुंगीचेति ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ कषायकुंडमाह ब्राह्मणइति ॥ २९ ॥ परदारैस्सहेत्यर्थःकषेयांतितयासहेत्यपिपाठः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ शूर्पकुंडमाह क्षत्रियोब्राह्मणीमिति ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ज्वालामुखंकुंडमाह करेधृत्वेति ॥ तुलसींकरेधृत्वाकृतांप्रतिज्ञांयोनपालयेदित्यर्थः ॥ ३५ ॥ तथैवगंगातोयेऽपिज्ञेयम् ॥ ३६ ॥

शिलांशालग्रामशिलांदेवप्रतिमांवाकरेकृत्वाकृतांप्रतिज्ञांयोनपालयेदित्यर्थः ॥ तथास्वदक्षिणहस्तंतस्यहस्तोपरिदत्वाकृतांप्रतिज्ञामित्यर्थः ॥ ३७ ॥ स्थित्वेति ॥ देवगृहेस्थित्वाकृतांप्रतिज्ञांयोनपालयेदितिशेषः ॥ तथाब्राह्मणंगांचाऽऽस्पृश्यस्पर्शंकृत्वाकृतांप्रतिज्ञामित्यर्थः ॥ ३८ ॥ नपालयेदिति ॥ पूर्वोक्तंशपथमकृत्वाऽपिकृतांप्रतिज्ञांयोनपालयेत्सोऽपीत्यर्थः ॥ ३९ ॥ ४० ॥ एतेशपथकारिणोज्वालामुखेवसंति ॥ ज्वालामुखभोगोत्तरंकःशपथकारीकिंजन्मप्राप्नोतीतितदुच्यते चांडालइति ॥ तुलसींस्पृष्ट्वायेनकृताप्रतिज्ञानपालितासज्वालामुखभोगोत्तरंसप्तजन्मसुचांडालोभवतीत्येवंसर्व

शिलांवादेवप्रतिमांसचज्वालामुखंव्रजेत् ॥ दत्वादक्षिणहस्तंचप्रतिज्ञांयोनपालयेत् ॥ ३७ ॥ स्थित्वादेवगृहेवाऽपिसचज्वालामुखंव्रजेत् ॥ आस्पृश्य ब्राह्मणंगांचज्वालावह्निंव्रजेद्द्विजः ॥ ३८ ॥ नपालयेत्प्रतिज्ञांचसचज्वालामुखंव्रजेत् ॥ मित्रद्रोहीकृतघ्नश्चयश्चविश्वासघातकः ॥ ३९ ॥ मिथ्यासाक्ष्यप्रदश्चैवसचज्वालामुखंव्रजेत् ॥ एतेतत्रवसंत्येवयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ ४० ॥ तथांगारप्रदग्धाश्चयमदूतेनताडिताः ॥ चांडालस्तुलसींस्पृष्ट्वासप्तजन्मततः शुचिः ॥ ४१ ॥ म्लेच्छोगंगाजलस्पर्शीपंचजन्मततःशुचिः ॥ शिलास्पर्शीविट्कृमिश्चसप्तजन्मसुसुंदरि ॥ ४२ ॥ अर्चास्पर्शीब्रह्मकृमिःसप्तजन्मततःशुचिः ॥ दक्षहस्तप्रदाताचसर्पश्चसप्तजन्मसु ॥ ४३ ॥ ततोभवेद्ब्रह्महीनोमानवश्चततःशुचिः ॥ मिथ्यावादीदेवगृहेदेवलःसप्तजन्मसु ॥ ४४ ॥ विप्रादिस्पर्शकारीचव्याघ्रजातिर्भवेद्ध्रुवम् ॥ ततोभवेच्चमूकःसबधिरश्चत्रिजन्मनि ॥४५॥ भार्याहीनोबंधुहीनोवंशहीनस्ततःशुचिः ॥ मित्रद्रोहीचनकुलःकृतघ्नश्चाऽपिगंडकः ॥ ४६ ॥ विश्वासघातीव्याघ्रश्चसप्तजन्मसुभारते ॥ मिथ्यासाक्षीचवक्तव्येमंडूकःसप्तजन्मसु ॥ ४७ ॥ पूर्वान्सप्ताऽपरान्सप्तपुरुषान्हंतिचाऽऽत्मनः ॥ नित्यक्रियाविहीनश्चजडत्वेनयुतोद्विजः ॥ ४८ ॥ यस्याऽनास्थावेदवाक्येमंदंहसतिसंततम् ॥ व्रतोपवासहीनश्चसद्वाक्यपरनिंदकः ॥ ४९ ॥ धूम्रांधेचवसेत्सोऽपिशताब्दंधूम्रभक्षकः ॥ जलजंतुर्भवेत्सोऽपिशतजन्मक्रमेणच ॥ ५० ॥ ततोनानाप्रकारश्चमत्स्यजातिस्ततःशुचिः ॥ यःकरोत्युपहासंचदेवब्राह्मणयोर्धने ॥ ५१ ॥ पातयित्वासपुरुषान्दशपूर्वान्दशाऽपरान् ॥ सोऽयंयातिचधूम्रांधंधूमध्वांतसमन्वितम् ॥ ५२ ॥ धूम्रक्लिष्टोधूम्रभोजीवसेत्तत्रचतुर्गुणम् ॥ ततोमूषकजातिश्चसप्तजन्मसुभारते ॥ ५३ ॥ ततोनानाविधाःपक्षिजातयःकृमिजातिभिः ॥ ततोनानाविधावृक्षाःपशवश्चततोनरः ॥ ५४ ॥ विप्रोदैवज्ञजीवीचवैद्यजीवीचिकित्सकः ॥ लाक्षालोहादिव्यापारीरसादिविक्रयीचयः ॥ ५५ ॥ सयातिनागवेष्टंचनागैर्वेष्टितमेवच ॥ वसेत्सलोमामानाब्दंतत्रैवनागपाशितः ॥ ५६ ॥

त्रज्ञेयम् ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ब्रह्मकृमिर्ब्राह्मणगृहस्थःकृमिः ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ गंडकइति ॥ गंडकःपुंसिखड्गेस्यात्संध्याविद्याप्रभेदयोः ॥ अवच्छेदेंतरायेचेतिमेदिनीकोशाल्लक्षणयांतरायकर्ताविघ्नकर्ताभवतीत्यर्थः ॥ ४६ ॥ मंडूकःसप्तजन्मसु ॥ भल्लूकइत्यपिपाठः ॥ ४७ ॥ एतेषांसर्वेषांचतुर्दशपुरुषाअप्यधःपतंतीत्याह पूर्वान्सप्तेति ॥ धूम्रांधकुंडमाह नित्यक्रियेति ॥ ४८ ॥ मंदंहसतिकपटेन ॥ ४९ ॥ ५० ॥ उपहास्यंइदमतिनिंद्यंभवतीत्यभिप्रायेण ॥ धनमित्युपलक्षणंतद्वस्तुमात्रस्य ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ चतुर्गुणमिति ॥ शताब्दंधूम्रभक्षकइतिपूर्वमुक्तंतदपेक्षयाऽर्थाच्चतुर्गुणंग्राह्यम् ॥ चतुर्युगमित्यपिपाठः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ नागवेष्टनंकुंडमाह विप्रोदैवज्ञइति ॥ ५५ ॥ ५६ ॥

॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतातिलकेनवमस्कंधेपंचात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ छ ॥ अर्धाधिकैस्त्रयस्त्रिंशत्पद्यैर्यमपुरीभयम् ॥ देवभक्त्यानश्यतीतिविस्तरेणोपवर्ण्यते ॥ १ ॥ नरककुंडवर्णनंतदधिकारिणस्तद्यातनाश्चश्रुत्वाकोहिनरोभूत्वातेपुपातकेष्वेकमपिपातकंनकुर्यात्ततश्चकथंगतिर्भविष्यतीतिभीतासावित्रीपृच्छति धर्मराजेति ॥ यत्सारंसंसारोद्धारकारक

ततोनानाविधाःपक्षिजातयश्चततोनरः ॥ ततोभवेत्सगणकोवैद्यश्चसप्तजन्मसु ॥ ५७ ॥ गोपश्चकर्मकारश्चरंगकारस्ततःशुचिः ॥ प्रसिद्धानिचकुंडानिकथितानिपतिव्रते ॥ ५८ ॥ अन्यानिचाऽप्रसिद्धानिक्षुद्राणिसंतितत्रवै ॥ संतिपातकिनस्तेपुस्वकर्मफलभोगिनः ॥ ५९ ॥ भ्रमंतिनानायोनिंचर्किंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेपंचत्रिंशोध्यायः ॥ ३५ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ धर्मराजमहाभागवेदवेदांगपारग ॥ नानापुराणेतिहासेयत्सारंतत्प्रदर्शय ॥ १ ॥ सर्वेषुसारभूतंयत्सर्वेष्टंसर्वसंमतम् ॥ कर्मच्छेदवीजरूपंप्रशस्तंसुखदंनृणाम् ॥ २ ॥ सर्वप्रदंचसर्वेषांसर्वमंगलकारणम् ॥ भयंदुःखंनपश्यंतियेनवैसर्वमानवाः ॥ ३ ॥ कुंडानितेनपश्यंतितेपुनैवपतंतिच ॥ नभवेद्येनजन्मादितत्कर्मवदसांप्रतम् ॥ ४ ॥ किमाकाराणिकुंडानितानिवानिर्मितानिच ॥ केचकेनैवरूपेणतत्रातिष्ठंतिपापिनः ॥ ५ ॥ स्वदेहेभस्मसाद्भूतेयातिलोकांतरंनरः ॥ केनदेहेनवाभोगंकरोतिचशुभाशुभम् ॥ ६ ॥ सुचिरंक्लेशभोगेनकथंदेहोननश्यति ॥ देहोवाकिंविधोब्रह्मंस्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ७ ॥ नारायणउवाच ॥ सावित्रीवचतंश्रुत्वाधर्मराजोहरिंस्मरन् ॥ कथांकथितुमारेभेकर्मबंधनिकृंतनीम् ॥ ८ ॥ धर्मराजउवाच ॥ वत्सेचतुर्षुवेदेषुधर्मेषुसंहितासुच ॥ पुराणेष्वितिहासेषुपांचरात्रादिकेषुच ॥ ९ ॥ अन्येषुधर्मशास्त्रेषुवेदांगेषुचसुव्रते ॥ सर्वेष्टंसारभूतंचपंचदेवानुसेवनम् ॥ १० ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिशोकसंतापनाशनम् ॥ सर्वमंगलरूपंचपरमानंदकारणम् ॥ ११ ॥ कारणंसर्वसिद्धीनांनरकार्णवतारणम् ॥ भक्तिवृक्षांकुरकरंकर्मवृक्षनिकृंतनम् ॥ १२ ॥ विमोक्षसोपानमिदमविनाशपदंस्मृतम् ॥ सालोक्यसार्ष्टिसारूप्यसामीप्यादिप्रदंशुभम् ॥ १३ ॥ कुंडानियमदूतैश्चरक्षितानिसदाशुभे ॥ नहिपश्यंतिस्वप्नेचपंचदेवार्चकानराः ॥ ॥ १४ ॥ देवीभक्तिविहीनायेतेपश्यंतिममाऽऽलयम् ॥ यांतियेहरितीर्थंवाश्रयंतिहरिवासरम् ॥ १५ ॥ प्रणमंतिहरिंनित्यंहर्यर्चांकलयंतिच ॥ नयांतितेऽपिघोरांचममसंयमिनींपुरीम् ॥ १६ ॥ त्रिसंधिपूताविप्राश्चशुद्धाचारसमन्विताः ॥ निवृत्तिंनैवलप्स्यंतिदेवीसेवांविनानराः ॥ १७ ॥

मित्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ सर्वप्रदंसर्वब्रह्मतत्प्रदम् ॥ ३ ॥ ४ ॥ किंचप्रश्नांतरमाह किमाकाराणीति ॥ ५ ॥ प्रश्नांतरमाह स्वदेहेइति ॥ देहेभस्मनिजातेकेनदेहेनपरलोकेशुभाशुभंभोगंकरोतीत्यर्थः ॥ ६ ॥ किंचप्रश्नांतरमाह सुचिरमिति ॥ क्षणमात्रंवह्नौपतितंवस्तुदग्धंभवति अनेकवर्षवन्ह्यादिकुंडेपुपतितोदेहःकथंननष्टोभवतीत्यर्थः ॥ तस्माद्विलक्षणोदेहःस्यात्सचकीदृशइतिवदेत्यर्थः ॥ ७ ॥ ८ ॥ ॥ ९ ॥ पंचदेवाःशिवशक्तिविष्णुगणेशसूर्याः ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥

स्वधर्मनिरतेति ॥ स्वधर्मेनिरतोबाह्यआचारोयेषां तथास्वधर्मेनिरतमंतःकरणंयेषांतेस्वधर्मनिरताः ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ नाम्नामज्ञानाच्चित्रगुप्तेनलिखितानाम् ॥ २१ ॥ लोकंगच्छंतीति॥म णिद्वीपसंज्ञकंदेवीलोकंगच्छंतीत्यर्थः ॥ २२ ॥ २३ ॥ यथाचप्रज्वलद्वह्नाविति पूर्वान्वयि ॥ मोहोऽपिसंमोहंप्राप्नोतितान्प्रतिमोहोनगच्छतीत्यर्थः ॥ २४ ॥ ततस्तस्मात्पुरुषाल्लोभक्रोधौगच्छतइत्य

स्वधर्मनिरताचाराःस्वधर्मनिरतास्तथा ॥ गच्छंतोमृत्युलोकंचदुर्दृशाममकिंकराः ॥ १८ ॥ भीताःशिवोपासकेभ्योवैनतेयादिवोरगाः ॥ स्वदूतंपाशह स्तंचगच्छंतंवारयाम्यहम् ॥ १९ ॥ यास्यंतितेचसर्वत्रहरिदासाश्रयंविना ॥ कृष्णमंत्रोपासकाच्चवैनतेयादिवोरगाः ॥ २० ॥ देवीमंत्रोपासकानांना म्नांचैवनिकृंतनम् ॥ करोतिनखलेखन्याचित्रगुप्तश्चभीतवत् ॥ २१ ॥ मधुपर्कादिकंतेषांकुरुतेचपुनःपुनः ॥ विलंघ्यब्रह्मलोकंचलोकंगच्छंतितेसति ॥ ॥ २२ ॥ दुरितानिचनश्यंतियेषांसंस्पर्शमात्रतः ॥ तेमहाभाग्यवंतोहिसहस्रकुलपावनाः ॥ २३ ॥ यथाचप्रज्वलद्वह्नौशुष्काणिचतृणानिच ॥ प्राप्नो तिमोहःसंमोहंतांश्चदृष्ट्वाचभीतवत ॥२४॥ कामश्चकामिनंयातिलोभक्रोधौततःसति॥मृत्युःप्रलीयतेरोगोजराशोकोभयंतथा॥२५॥कालःशुभाशुभंकर्म हर्षोभोगस्तथैवच ॥ येयेनयांतितांपीडांकथितास्तेमयासति ॥ २६ ॥ शृणुदेहविवरणंकथयामियथागमम् ॥ पृथिवीवायुराकाशस्तेजस्तोयमितिस्फु टम् ॥ २७ ॥ देहिनांदेहबीजंचस्रष्टृसृष्टिविधौपरम् ॥ पृथिव्यादिपंचभूतैर्योदेहोनिर्मितोभवेत् ॥ २८ ॥ सकृत्रिमोनश्वरश्चभस्मसाच्चभवेदिह ॥ वृद्धां गुष्ठप्रमाणश्चयोजीवःपुरुषःकृतः ॥ २९ ॥ बिभर्तिसूक्ष्मंदेहंतंतद्रूपंभोगहेतवे ॥ सदेहोनभवेद्भस्मज्वलदग्नौयमालये ॥ ३० ॥ जलेननष्टोदेहीवाप्रहारे सुचिरंकृते ॥ नशस्त्रेणनवाऽस्त्रेणसुतीक्ष्णकंटकेतथा ॥ ३१ ॥ तप्तद्रवेतप्तलोहेतप्तपाषाणएवच ॥ प्रतप्तप्रतिमाश्लेषेयत्पूर्वपतनेऽपिच ॥ ३२ ॥ नदग्धो नचभग्नःसभुंक्तेसंतापमेवच ॥ कथितोदेहवृत्तांतःकारणंचयथागमम् ॥ ३३ ॥ कुंडानांलक्षणंसर्वंबोधायकथयामिते ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापु राणेनवमस्कंधेषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ धर्मराजउवाच ॥ पूर्णेंदुमंडलाकारंसर्वंकुंडंचवर्तुलम् ॥ निम्नंपाषाणभेदैश्चपाचितंबहुभिः सति ॥ १ ॥ ननश्वरंचाऽप्रलयंनिर्मितंचेश्वरेच्छया ॥ क्लेशदंपातकानांचनानारूपंतदालयम् ॥ २ ॥ ज्वलदंगाररूपंचशतहस्तशिखान्वितम् ॥ परितःक्रोशमानंचवह्निकुंडंप्रकीर्तितम् ॥ ३ ॥

र्थः ॥ २५ ॥ येयेनयांतीति ॥ पंचदेवोपासकाइत्यर्थः ॥ २६ ॥ अधुनाद्वितीयप्रश्नोत्तरंविस्तरेणाग्रेवक्तव्यम स्तीतिताद्विहायाऽन्यप्रश्नानामुत्तराण्याह शृण्विति ॥ पंचभूतात्मकेदेहेदग्धेऽप्यंगुष्ठपरिमितोलिंगदेहोमोक्षपर्यंतंकथमपिवन्ह्यादिकुंडेषुपतितोऽपिननश्यतीतितेनदेहेनभोगःसंभवतीतिसमुदायार्थः ॥ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेषट्त्रिंशोऽध्यायः॥ ३६ ॥ ॥ एकोनविंशत्याधिकैःशतश्लोकैःसविस्तरम् ॥ कुंडानांलक्षणंसम्यग्यथाव दभिवर्ण्यते॥ १ ॥ अथकुंडाकारविषयकस्यसावित्र्याकृतप्रश्नस्योत्तरमाह पूर्णेंदुमंडलेति ॥ अतिनिम्नमित्यपिपाठः ॥ पाषाणभेदैर्विलक्षणपाषाणरूपांगारैःपाचितंज्वलितमित्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥ ऊर्ध्वंशतहस्तपरिमिताःशिखाज्वालास्ताभिः समन्वितम् ॥ ३ ॥

॥ ४ ॥ तप्तकुंडाकारमाह प्रतप्तोदकेति ॥ काकुशब्दंतत्रस्थितानांप्राणिनांशब्दस्याऽनुकरणंकाकुइति ॥ ५ ॥ तद्दूतैरित्यत्रतदितिपूर्वान्वयि ॥ तप्तक्षारोदकमाह तप्तक्षारेति ॥ पुनःकाकैश्चसंकुलं नक्रैश्चसंकुलमित्यपिपाठः ॥ ६ ॥ भयानककुंडमाह संकुलंपापिभिरिति ॥ ७ ॥ विट्कुंडमाह विड्भिरिते ॥ ८ ॥ ९ ॥ मूत्रकुडमाह ॥ तप्तमूत्रेति ॥१०॥११॥ श्लेष्मकुंडमाह श्लेष्मपूर्णमिति ॥ १२ ॥ वेष्टितैःश्लेष्मणेतिशेषः ॥ गरकुंडमाह ॥ क्रोशार्धमिति ॥ १३ ॥ १४ ॥ दूषिकाकुंडमाह नेत्रयोरिति ॥ १५ ॥ वसाकुंडमाह वसारसेनेति ॥ क्रोशतुर्यंक्रोशचतुर्थांशमानामित्य

महाशब्दंप्रकुर्वद्भिःपापिभिःपरिपूरितम् ॥ रक्षितंममदूतैश्चताडितैश्चाऽपिसंततम् ॥ ४ ॥ प्रतप्तोदकपूर्णंचहिंस्रजंतुसमन्वितम् ॥ महाघोरंकाकुशब्दंप्र हारेणदृढेनच ॥ ५ ॥ क्रोशार्धमानंतद्दूतैस्ताडितैर्ममपार्षदैः ॥ तप्तक्षारोदकैःपूर्णंपुनःकाकैश्चसंकुलम् ॥ ६ ॥ संकुलंपापिभिश्चैवक्रोशमानंभयानकम् ॥ त्राहीतिशब्दंकुर्वद्भिर्ममदूतैश्चताडितैः ॥ ७ ॥ प्रचलद्भिरनाहारैःशुष्ककंठोष्ठतालुकैः ॥ विड्भिरेवकृतंपूर्णंक्रोशमानंचकुत्सितम् ॥ ८ ॥ अतिदुर्गंधिसंस क्तंव्याप्तंपापिभिरन्वहम् ॥ ताडितैर्ममदूतैश्चतदाहारैःसुदारुणैः ॥ ९ ॥ रक्षेतिशब्दंकुर्वद्भिस्तत्कीटैरेवभक्षितैः ॥ तप्तमूत्रद्रवैःपूर्णंमूत्रकीटैश्चसंकुलम् ॥ १० ॥ युक्तंमहापातकिभिस्तत्कीटैर्भक्षितैःसदा ॥ गव्यूतिमानंध्वांताक्तंशब्दकृद्भिश्चसंततम् ॥ ११ ॥ मद्दूतैस्ताडितैर्घोरैःशुष्ककंठोष्ठतालुकैः ॥ श्लेष्मपूर्णंप्रश मितंतत्कीटैःपूरितंतदा ॥ १२ ॥ तद्भोजिभिःपापिभिश्चवेष्टितैर्वेष्टितैःसदा ॥ क्रोशार्धंगरकुंडंचगरभोजिभिरन्वितम् ॥ १३ ॥ गरकीटैर्भक्षितैश्चपापिभिः पूर्णमेवच ॥ ताडितैर्ममदूतैश्चशब्दकृद्भिश्चकंपितैः ॥ १४ ॥ सर्पाकारैर्वज्रदंष्ट्रैःशुष्ककंठैःसुदारुणैः ॥ नेत्रयोर्मलपूर्णंचक्रोशार्धंकीटसंयुतम् ॥ १५ ॥ पा पिभिःसंकुलंशश्वद्भ्रमद्भिःकीटभक्षितैः ॥ वसारसेनसंपूर्णंक्रोशतुर्यंसुदुःसहम् ॥ १६ ॥ तद्भोजिभिःपातकिभिर्यमदूतैश्चताडितैः ॥ शुक्रकुंडंक्रोशमितंशुक्र कीटैश्चसंयुतम् ॥ १७ ॥ पापिभिःसंकुलंशश्वद्द्रवद्भिःकीटभक्षितैः ॥ दुर्गंधिरक्तपूर्णंचवापीमानंगभीरकम् ॥ १८ ॥ तद्भोजिभिःपापिभिश्चसंकुलंकीट भक्षितम् ॥ पूर्णंनेत्राश्रुभिस्ततंवह्नुपापिभिरन्वितम् ॥ १९ ॥ वापीतुर्यप्रमाणंचरुदद्भिःकीटभक्षितैः ॥ नृणांगात्रमलैर्युक्तंतद्भक्षैःपापिभिर्युतम् ॥ २० ॥ ताडितैर्यमदूतैश्चव्यग्रैश्चकीटभक्षितैः ॥ कर्णविट्परिपूर्णंचतद्भक्षैःपापिभिर्वृतम् ॥ २१ ॥ वापीतुर्यप्रमाणंचब्रुवद्भिःकीटभक्षितैः ॥ मज्जापूर्णंनराणांचम हादुर्गंधिसंयुतम् ॥ २२ ॥ महापातकिभिर्युक्तंवापीतुर्यप्रमाणकम् ॥ परिपूर्णंस्निग्धमांसैर्ममदूतैश्चताडितैः ॥ २३ ॥

र्थः ॥ १६ ॥ शुक्रकुंडमाह शुक्रेति द्रवद्भिर्धावद्भिः ॥ रक्तकुंडमाह दुर्गंधीति ॥ वापीमानंप्रमाणंपूर्वमुक्तंतन्मानम् ॥ १७ ॥ १८ ॥ कीटभक्षितैःपापिभिःसंकुलमित्यन्वयः ॥ अश्रुकुंडमाह पूर्णंने त्राश्रुभिरिति ॥ १९ ॥ वापीतुर्येति ॥ पूर्वोक्तवापीमानचतुर्थांशमानमित्यर्थः ॥ गात्रमलकुंडमाह ॥ नृणामिति ॥ २० ॥ कर्णविट्कुंडमाह कर्णविडिति ॥ २१ ॥ ब्रुवद्भिर्हाहेतिशब्दंकुर्वाणैः ॥ मज्जाकुंडमाह मज्जापूर्णमिति ॥ २२ ॥ मांसकुंडमाह परिपूर्णमिति ॥ २३ ॥

॥ २४ ॥ नखादिकुंडचतुष्टयमाह वापीतुर्येति ॥ चतुष्टयंनखकुंडलोमकुंडास्थिकुंडात्मकमित्यर्थः ॥ २५ ॥ प्रतप्तताम्रकुंडमाह ॥ प्रतप्तेति ॥ २६ ॥२७॥ गव्यूतिःस्त्रीक्रोशयुगम् ॥ लोहकुंडमाह प्रतप्तेति ॥२८॥ २९ ॥ ३० ॥ चर्मकुंडमाह चर्मकुंडमिति ॥ तप्तसुराकुंडमाह तप्तसुरेति ॥३१॥ कंटककुंडमाह अतःशाल्मलीति ॥ ३२ ॥ धनुर्मानैर्हस्तचतुष्टयपरिमितैःकंटकैरित्यर्थः ॥

पापिभिःसंकुलंचैववापीमानंभयानकैः ॥ कन्याविक्रयिभिश्चैवतद्भक्ष्यैःकीटभक्षितैः ॥२४॥ पाहीतिशब्दंकुर्वद्भिस्त्रासितैश्चभयानकैः ॥ वापीतुर्यप्रमाणंच नखादिकचतुष्टयम् ॥२५॥ पापिभिःसंयुतंशश्वन्ममदूतैश्चताडितैः ॥ प्रतप्तताम्रकुंडंचताम्रोपर्युल्मुकान्वितम् ॥२६॥ ताम्राणांप्रतिमालक्षैःप्रतप्तैर्व्याप्तं सदा॥प्रत्येकंप्रतिमाश्लिष्टैरुदद्भिःपापिभिर्युतम् ॥२७॥ गव्यूतिमानंविस्तीर्णयमदूतैश्चताडितैः॥प्रतप्तलोहधारंचज्वलदंगारसंयुतम् ॥२८॥ लोहानांप्राते माश्लिष्टैरुदद्भिःपापिभिर्युतम्॥प्रत्येकंप्रतिमाश्लिष्टैःशश्वत्प्रज्वलितैर्भिया ॥२९॥ रक्षरक्षेतिशब्दंचकुर्वद्भिर्दूतताडितैः ॥ महापातकिभिर्युक्तंद्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥३०॥ भयानकंध्वांतयुक्तंलोहकुंडंप्रकीर्तितम् ॥ चर्मकुंडंतप्तसुराकुंडंवाप्यर्धमेवच॥३१॥तद्भोजिपापिभिर्व्याप्तंममदूतैश्चताडितैः॥ अतःशाल्म लीकुंडंचवृक्षकंटकशोभितम् ॥३२॥ लक्षपौरुषमानंचक्रोशमानंचदुःखदम् ॥ धनुर्मानैःकंटकैश्चसुतीक्ष्णैःपरिवेष्टितम् ॥३३॥ प्रत्येकंविद्धगात्रैश्चमहापा तकिभिर्युतम् ॥ वृक्षाग्रान्निपतद्भिश्चयमदूतैश्चपातितैः ॥३४॥ जलंदेहीतिशब्दंचकुर्वद्भिःशुष्कतालुकैः ॥ महाभियाऽतिव्यग्रैश्चदंडैःसंभग्नमस्तकैः॥३५॥ प्रचलद्भिर्यथाततैलजीविभिरेवच ॥ विषोदैस्तक्षकाणांचपूर्वंचक्रोशमानकम् ॥३६॥ तद्भक्षैःपापिभिर्युक्तंममदूतैश्चताडितैः ॥ प्रतप्ततैलपूर्णंचकीटादिप रिवर्जितम् ॥३७॥ महापातकिभिर्युक्तंदग्धांगारैश्चवेष्टितम् ॥ काकुशब्दंप्रकुर्वद्भिश्चलद्भिर्दूतपीडितैः ॥३८॥ध्वांतयुक्तंक्रोशमानंक्लेशदंचभयानकम्॥शू लाकारैःसुतीक्ष्णाग्रैर्लोहशस्त्रैश्चवेष्टितम् ॥३९॥ शस्त्रतल्पस्वरूपंचक्रोशतुर्यप्रमाणकम् ॥ वेष्टितंतत्पातकिभिःकुंतावेद्धैश्चवेष्टितैः ॥४०॥ताडितैर्ममदूतै श्चशुष्ककंठोष्ठतालुकैः॥कीटैश्चशंकुप्रमितैःसर्पमानैर्भयंकरैः॥४१॥तीक्ष्णदंतैश्चविकृतैर्व्याप्तंध्वांतयुतंसति॥ महापातकिभिर्युक्तंममदूतैश्चताडितैः॥४२॥ द्विगव्यूतिप्रमाणंचपूयकुंडंप्रचक्षते ॥ तद्भक्ष्यैःप्राणिभिर्युक्तंयमदूतैश्चताडितैः ॥४३॥ तालवृक्षप्रमाणैश्चसर्पकोटिभिरावृतम् ॥ सर्पवेष्टितगात्रैश्चपापिभिः सर्पभक्षितैः ॥४४॥ संकुलंशब्दकृद्भिश्चममदूतैश्चताडितैः ॥ कुंडत्रयंमशादीनांपूर्णंचमशकादिभिः ॥ ४५ ॥ सर्वंक्रोशार्धमानंचमहापातकिभिर्युतम् ॥ हस्तपादादिबद्धैश्चक्षतजौघेनलोहितैः ॥ ४६ ॥ हाहेतिशब्दंकुर्वद्भिस्ताडितैर्ममपार्षदैः ॥ वज्रवृश्चिकयोःकुंडंताभ्यांचपरिपूरितम् ॥ ४७ ॥

॥ ३३ ॥ वृक्षाग्राच्छाल्मलीवृक्षाग्रान्निपतद्भिःकंटकैरित्यर्थः ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ तत्रदृष्टांतोयथेति ॥ विषोदंकुंडमाह विषोदैरिति ॥ ३६ ॥ प्रतप्ततैलकुंडमाह प्रतप्तेति ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ कुंतकुंडमाह शूलाकारैरिति ॥ ३९ ॥ तल्पमास्तरणम् ॥ कुंतंशस्त्रविशेषः ॥ ४० ॥ कृमिकुंडमाह कीटैरिति ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ पूयकुंडमाह द्विगव्यूतीति ॥ ४३ ॥ सर्पकुंडमाह तालेति ॥ ४४ ॥ मशकुंडदंशकुंडगरलकुंडान्याह कुंडत्रयमिति ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ वज्रदंष्ट्रकुंडवृश्चिककुंडद्वयमाह ॥ वज्रेति ॥ ४७ ॥

दंशितैर्दष्टैरित्यर्थः ॥ शरकुंडशूलकुंडखड्गकुंडान्याह कुंडत्रयमिति ॥ ४८ ॥ वाप्यर्धमानंकुंडत्रयम् गोलकुंडमाह तप्ततोयोदकैरिति ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ नक्रकुंडमाह दारुणैरिति ॥ ५२ ॥ काककुंडमाह ॥ विण्मूत्रेति ॥ ५३ ॥ मंथानकुंडमाह मंथानेति॥बीजकुंडमाह बीजेति ॥ मंथानबीजौकीटविशेषौ ॥५४॥ वज्रकुंडमाह धनुःशतमिति ॥ जीवयुक्तंवज्राकारदंष्ट्रान्वितजीवयुक्तमित्यर्थः ॥ ५५ ॥ तप्तपाषाणकुंडमाह वापीद्विगुणेति ॥ ५६ ॥ तीक्ष्णपाषाणकुंडमाह क्षुरधारोपमैरिति ॥ परंतीक्ष्णपाषाणकुंडमित्यर्थः ॥ लालाकुंडमाह लालाकुंडंचलोहितैरिति ॥ लोहितयुक्तैः

वाप्यर्धपापिभिर्युक्तंवज्रवृश्चिकदंशितैः ॥ कुंडत्रयंशरादीनांतैरेवपरिपूरितम् ॥ ४८ ॥ तैर्विद्धैःपापिभिर्युक्तंवाप्यर्धरक्तलोहितैः ॥ तप्ततोयोदकैःपूर्णसध्वांतंगोलकुंडकम् ॥ ४९ ॥ कीटैःसंकुलमानैश्चभक्षितैःपापिभिर्युतम् ॥ वाप्यर्धमानंभीतैश्चपापिभिःकटिभक्षितैः ॥ ५० ॥ रुदद्भिःक्रोशमानैश्चयमदूतैश्चताडितैः ॥ अतिदुर्गंधिसंयुक्तंदुःखदंपापिनांसदा ॥ ५१ ॥ दारुणैर्विकृताकारैर्भक्षितंपापिभिर्युतम् ॥ वाप्यर्धपरिपूर्णंचजलस्थैर्नक्रकोटिभिः॥५२॥ विण्मूत्रश्लेष्मभक्षैश्चसंयुतंशतकोटिभिः ॥ काकैश्चविकृताकारैर्भक्षितैःपापिभिर्युतम् ॥ ५३ ॥ मंथानकुंडंबीजकुंडंताभ्यांपूर्णंधनुःशतम् ॥ भक्षितैःपापिभिर्युक्तंशब्दकृद्भिश्चसंततम् ॥ ५४ ॥ धनुःशतंजीवयुक्तंपापिभिःसंकुलंसदा ॥ शब्दकृद्भिर्वज्रदंष्ट्रैःसांद्रध्वांतमयंपरम् ॥ ५५ ॥ वापीद्विगुणमानंचतप्तप्रस्तरनिर्मितम् ॥ ज्वलदंगारसदृशंचलद्भिःपापिभिर्युतम् ॥ ५६ ॥ क्षुरधारोपमैस्तीक्ष्णैःपाषाणैर्निर्मितंपरम् ॥ महापातकिभिर्युक्तंलालाकुंडंचलोहितैः ॥ ५७ ॥ क्रोशमात्रंचगंभीरंमयमदूतैश्चताडितैः ॥ तप्तांजनाचलाकारैःपरिपूर्णंधनुःशतम् ॥ ५८ ॥ चलद्भिःपापिभिर्युक्तंयमदूतैश्चताडितैः ॥ पूर्णंचूर्णद्रवैःक्रोशमानंपापिभिरन्वितम् ॥ ५९ ॥ तद्भोजिभिःप्रदग्धैश्चयमदूतैश्चताडितैः ॥ कुंडंकुलालचक्रंचघूर्णमानंचसंततम् ॥ ६० ॥ सुतीक्ष्णंषोडशारंचचूर्णितैःपापिभिर्युतम् ॥ अतीववक्रंनिम्नंचद्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥ ६१ ॥ कंदराकारनिर्माणंतप्तोदैश्चसमन्वितम् ॥ महापातकिभिर्युक्तंभक्षितैर्जलजंतुभिः ॥ ६२ ॥ ज्वलद्भिःशब्दकृद्भिश्चध्वांतयुक्तंभयानकम् ॥ कोटिभिर्विकृताकारैःकच्छपैश्चसुदारुणैः ॥ ६३ ॥ जलस्थैःसंयुतंतैश्चभक्षितैःपापिभिर्युतम् ॥ ज्वालाकलापैस्तेजोभिर्निर्मितंक्रोशमानकम् ॥ ६४ ॥ शब्दकृद्भिःपातकिभिःसंयुतंक्लेशदंसदा ॥ क्रोशमानंचगंभीरंतप्तभस्मभिरन्वितम् ॥ ६५ ॥ शश्वज्ज्वलद्भिःसंयुक्तंपापिभिर्भस्मभक्षितैः ॥ तप्तपाषाणलोहानांसमूहैःपरिपूरितैः ॥ ६६ ॥

प्राणिभिरन्वितमित्यर्थः ॥ ५७ ॥ मसीकुंडमाह तप्तांजनेति ॥ तप्तोयोंजनाचलस्तदाकारैःपाषाणैरन्वितमित्यर्थः ॥ ५८ ॥ यमदूतैश्चताडितैर्महापातकिभिर्युक्तमित्यनुक्तस्थलेसर्वत्रबोध्यम् ॥ चूर्णकुंडमाह ॥ पूर्णंचूर्णेति ॥ तप्तचूर्णरेणुभिरित्यर्थः ॥ ५९ ॥चक्रकुंडमाह कुलालेति॥घूर्णमानंभ्रममाणम्॥६०॥वक्रकुंडमाह अतीववक्रमिति॥६१॥कंदरादरीः॥६२॥कूर्मकुंडमाह कोटिभिरिति ॥ ६३ ॥ जलस्थैःकच्छपैःसंयुतंतैःकच्छपैर्भक्षितैःपापिभिर्युतमित्यन्वयः ॥ ज्वालाकुंडमाह ज्वालाकलापैरिति ॥ ६४ ॥ भस्मकुंडमाह ॥ क्रोशमानमिति ॥ ६५ ॥ ६६ ॥

दग्धकुंडमाह क्रोशमानंध्वांतयुक्तमिति ॥ क्रोशमानंपापिभिःशब्दायमानम् ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ ७० ॥ तप्तसूचीकुंडमाह प्रतप्तसूचीति॥असिपत्रकुंडमाह असीवेति॥तस्यतालतरोःपत्रस्य
धाराअसीवासिलताधारेवभवति ॥ तस्यतालतरोःक्रोशार्धमानाधोदेशेपतत्तालसमन्वितंतदसीपत्रकुंडंभवतीत्यर्थः ॥ दीर्घस्तुछांदसः ॥ क्षुरधारकुंडमाह ॥ धनुःशतेति ॥ ७१ ॥ ७२ ॥७३॥७४॥
सूचीमुखकुंडमाह सूचीमुखेति ॥ ७५ ॥ गोकामुखकुंडमाह कस्याचिदिति ॥ गोकाख्यस्यगोकानामकस्यकस्यचिज्जंतुविशेषस्यमुखस्येवमुखंयस्यतद्गोकामुखमित्यभिप्रायः ॥७६॥७७॥तत्कीटभ

पापिभिर्दग्धगात्रैश्चयुक्तंचशुष्कतालुकैः ॥ क्रोशमानंध्वांतयुक्तंगंभीरमतिदारुणम् ॥ ६७ ॥ ताडितैश्चप्रदग्धैश्चदग्धकुंडंप्रकीर्तितम् ॥ अतीवोर्मियुतंतो
यंप्रतप्तक्षारसंयुतम् ॥ ६८ ॥ नानाप्रकारैर्विरुतैर्जलजंतुभिरन्वितम् ॥ द्विगव्यूतिप्रमाणंचगंभीरंध्वांतसंयुतम् ॥ ६९ ॥ तद्भक्ष्यैःपापिभिर्युक्तंदंशितैर्जल
जंतुभिः ॥ ज्वलद्भिःशब्दकृद्भिश्चनपश्यद्भिःपरस्परम् ॥ ७० ॥ प्रतप्तसूचीकुंडंचकीर्तितंचभयानकम्॥असीवधारापत्रस्याऽप्युच्चैस्तालतरोरधः ॥७१॥
क्रोशार्धमानंकुंडंचपतत्पत्रसमन्वितम् ॥ पापिनांरक्तपूर्णंचवृक्षाग्रात्पततांध्रुवम् ॥ ७२ ॥ परित्राहीतिशब्दंचकुर्वतामसतामपि ॥ गंभीरंध्वांतयुक्तंचर
क्तकीटसमन्वितम् ॥ ७३ ॥ तदसीपत्रकुंडंचकीर्तितंचभयानकम् ॥ धनुःशतप्रमाणंचक्षुरधारास्त्रसंयुतम्॥७४॥ पापिनांरक्तपूर्णंचक्षुरधारंभयानकम् ॥
सूचीमुखास्त्रसंयुक्तंपापिरक्तौघपूरितम् ॥ ७५ ॥ पंचाशद्धनुरायामंक्लेशदंचसूचीमुखम्॥ कस्यचिज्जंतुभेदस्यगोकाख्यस्यमुखाकृति ॥७६॥ कूपरूपंगं
भीरंचधनुर्विंशत्प्रमाणकम् ॥ महापातकिनांचैवमहत्क्लेशप्रदंपरम् ॥ ७७ ॥ तत्कीटभक्षितानांचनग्रास्यानांचसंततम् ॥ कुंडंनक्रमुखाकारंधनुःषो
डशमानकम् ॥ ७८ ॥ गंभीरंकूपरूपंचपापिनांसंकुलंसदा ॥ धनुःशतप्रमाणंचकीर्तितंगजदंशनम् ॥ ७९ ॥ धनुस्त्रिंशत्प्रमाणंचकुंडंचगोमुखाकृति ॥
पापिनंक्लिशदंशश्चद्गोमुखंपरिकीर्तितम् ॥ ८० ॥ कालचक्रेणसंयुक्तंभ्रममाणंभयानकम् ॥ कुंभाकारंध्वांतयुक्तंद्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥ ८१ ॥ लक्षपौ
रुषमानंचगंभीरंविस्तृतंसति ॥ कुत्रचित्तप्ततैलंचताम्रादिकुंडमेवच ॥ ८२ ॥ पापिनांचप्रधानैश्चमूर्छितैःकृमिभिर्युतम् ॥ परस्परंचनश्यद्भिःशब्दकृद्भि
श्चसंततम् ॥ ८३ ॥ ताडितैर्यमदूतैश्चमुसलैर्मुद्गरैस्तथा ॥ घूर्णमानैःपतद्भिश्चमूर्छितैश्चक्षणंक्षणम् ॥ ८४ ॥ पातितैर्यमदूतैश्चरुदंत्यस्मात्क्षणंपुनः ॥
यावंतःपापिनःसंतिसर्वकुंडेषुसुंदरि ॥ ८५ ॥

क्षितानांगोकामुखकीटभक्षितानांपातकिनामित्यर्थः ॥ नक्रमुखाकारकुंडमाह कुंडंनक्रेति ॥ ७८ ॥ गजदंशकुंडमाह धनुःशतमिति ॥ पापिभिःसंयुतमित्यादिकमत्राऽप्युदाहार्यम् ॥७९॥ गोमुखा
कारंकुंडमाह धनुस्त्रिंशदिति ॥ ८० ॥ कुंभीपाककुंडमाह कालचक्रेणेति ॥ कालाकारभयंकरचक्रेणेत्यर्थः ॥ ८१ ॥ तस्मिन्कुंभीपाकेऽन्यानिकुंडान्यप्यंतर्भूतानिसंतीत्याह कुत्रचित्तप्ततैल
मिति ॥ ८२ ॥ मूर्छितैःपापिनांप्रधानैःकृमिभिश्चयुतमित्यर्थः ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥

॥ ८६ ॥ कालसूत्रकुंडमाह कालनिर्मितेति ॥ कालेननिर्मितमतिकर्कशंसूत्रमित्यर्थः ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ मत्स्योदकुंडमाह अवटइति ॥ सएवमत्स्योदइत्यर्थः ॥ तल्लक्षणमाह प्रतप्तेति ॥ चतुर्विंशद्धनुःप्रमाणकंविस्तरेणेत्यर्थः ॥ ९० ॥ ९१ ॥ धनुःशतेतत्प्रमाणेगर्तेइत्यर्थः ॥ ९२ ॥ कृमिकंतुककुंडमाह अरुंतुदेति ॥ अरुंतुदंकृमिकंतुकम् ॥९३॥ पांसुभोज्यंकुंडमाह तप्तपांसुभि

ततश्चतुर्गुणाःसंतिकुंभीपाकेचदुःखदे ॥ सुचिरंवध्यमानास्तेभोगदेहाननश्वराः ॥ ८६ ॥ सर्वकुंडप्रधानंचकुंभीपाकंप्रकीर्तितम् ॥ कालनिर्मितसूत्रेण निबद्धायत्रपापिनः ॥ ८७ ॥ उत्थापितश्चदूतैश्चक्षणमेवनिमज्जिताः ॥ निश्वासबद्धाःसुचिरंतथामोहंगताःपुनः ॥ ८८ ॥ अतीवक्लेशसंयुक्तादेहभोगे नसुंदरि ॥ प्रतप्ततोययुक्तंचकालसूत्रंप्रकीर्तितम् ॥ ८९ ॥ अवटःकूपभेदश्चमत्स्योदःसउदाहृतः ॥ प्रतप्ततोयपूर्णंचचतुर्विंशत्प्रमाणकम् ॥ ९० ॥ व्याप्तंमहापातकिभिर्व्याद्दग्धांगैश्चसंततम् ॥ महद्तैस्ताडितैःशश्वदवटोदंप्रकीर्तितम् ॥ ९१ ॥ यत्रोदस्पर्शमात्रेणसर्वव्याधिश्चपापिनाम् ॥ भवेदकस्मात्पततांयस्मिन्कुंडेधनुःशते ॥ ९२ ॥ अरुंतुदैर्भक्षितैस्तुप्राणिभिर्यच्चसंकुलम् ॥ हाहेतिशब्दंकुर्वद्भिस्तदेवारुंतुदंविदुः ॥ ९३ ॥ तप्तपांसुभिराकीर्णज्वलद्भिस्तुपदग्धकैः ॥ तद्भक्षैःपापिभिर्युक्तंपांसुभोजैर्धनुःशतम् ॥ ९४ ॥ पातमात्रेणपापीचपाशेनवेष्टितोभवेत् ॥ क्रोशमात्रेणकुंडंचततपाशवेष्टनंविदुः ॥ ॥ ९५ ॥ पातमात्रेणपापीचशूलेनवेष्टितोभवेत् ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणंचशूलप्रोतंप्रकीर्तितम् ॥ ९६ ॥ पततांपापिनांयत्रभवेदेवप्रकंपनम् ॥ अतीवहिमतोयाक्तंक्रोशार्धंचप्रकंपनम् ॥ ९७ ॥ ददत्येवहिमेदूतायत्रोल्काःपापिनांमुखे ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणंतदुल्काभिश्चसुसंकुलम् ॥ ९८ ॥ लक्षपौरुषमानंचगंभीरंचधनुःशतम् ॥ नानाप्रकारकृमिभिःसंयुक्तंचभयानकम् ॥ ९९ ॥ अत्यंधकारव्याप्तंचकूपाकारंचवर्तुलम् ॥ तद्भक्ष्यैःपापिभिर्युक्तंप्रणश्यद्भिःपरस्परम् ॥ १०० ॥ तप्ततोयप्रदग्धैश्चज्वलद्भिःकीटभक्षितैः ॥ ध्वांतेनचक्षुपाचांधैरंधकूपःप्रकीर्तितः ॥ १ ॥ नानाप्रकारशस्त्रौघैर्यत्रविद्धाश्चपापिनः ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणंचवेधनंतत्प्रकीर्तितम् ॥ २ ॥ दंडेनताडितायत्रयमदूतैश्चपापिनः ॥ धनुःषोडशमानंचतत्कुंडंदंडताडनम् ॥ ३ ॥ निरुद्धाश्चमहाजालैर्यथामीनाश्चपापिनः ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणंचजालरंध्रंप्रकीर्तितम् ॥ ४ ॥ पततांपापिनांकुंडेदेहश्चूर्णोभवेदिह ॥ लोहबंदीनिबद्धानांकोटिपौरुषमानकम् ॥ ५ ॥ गंभीरंध्वांतसंयुक्तंधनुर्विंशत्प्रमाणकम् ॥ मूर्छितानांजडानांचदेहचूर्णप्रकीर्तितम् ॥ १०६ ॥

रिति ॥ ९४ ॥ पाशवेष्टनंकुंडमाह पातमात्रेणेति ॥ पतनमात्रेणेत्यर्थः ॥ ९५ ॥ शूलप्रोतमाह पातमात्रेणेति ॥ ९६ ॥ प्रकंपनंकुंडमाह पततामिति ॥ ९७ ॥ उल्कामुखंकुंडमाह ददत्येवहीति उल्काज्वलत्काष्ठानि ॥ ९८ ॥ अंधकूपमाह लक्षपौरुषमानंचेति ॥ गंभीरमदइत्यर्थः ॥ धनुःशतंविस्तीर्णम् ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥ वेधनंकुंडमाह नानाप्रकारेति ॥ २ ॥ ताडनंकुंडमाह दंडेनेति ॥ ३ ॥ जालरंध्रकुंडमाह निरुद्धाइति ॥ ४ ॥ देहचूर्णकुंडमाह पततांपापिनामिति ॥ लोहबंदीलोहबेडीतिभाषया ॥ ५ ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणंविस्तृतम् ॥ १०६ ॥

दलनंकुंडमाह दलिताइति ॥ १०७॥ शोषणंकुंडमाह पतनेनैवेति ॥ ८ ॥ ९ ॥ कषंकुंडमाह नानाचर्मेति ॥ ११० ॥ शूर्पकुंडमाह शूर्पाकारमुखमिति ॥ ११ ॥ १२ ॥ ज्वालामुखकुंडमाह प्रतप्तवालु केति ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ धूम्रांधंकुंडमाह तप्तेष्टकाभ्यंतरितामिति ॥ १६ ॥ नागवेष्टनंकुंडमाह पातमात्रायत्रेति ॥ १७ ॥ ११८ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ नवतिश्लोकवर्यैश्चषट्पद्यैःसंयुतैस्तथा ॥ देव्याःकृत्वामहोत्कर्षंभक्तिरूपंचवर्ण्यते ॥ १ ॥ पूर्वाध्यायेनानायातनाप्रदानिकुंडानिश्रुत्वाऽतिभीतासावित्रीदेवीभक्त्यासर्वमिदंभयादिकं नश्यतीतिधर्मराजवदनात्पूर्वंश्रुत्वाययाभक्त्यासर्वमिदंनश्यतिसाभक्तिरेवप्रथमंगुरुप्रसादंविनादुर्लभेत्याभिप्रायेणधर्मराजंगुरुंप्रतिदेवीभक्तिमेवयाचते देवीभक्तिंदेहीति ॥ गुरुप्रसादमंतरासादुर्लभा ऽस्तीतित्वमेवप्रसादंकृत्वादेहीत्यभिप्रायः ॥ भक्तिमेववर्णयति पुंसामिति ॥ द्वारबीजंभक्तिरूपंवस्त्वितिशेषः ॥ नपुंसकप्रयोगात् ॥ १ ॥ २ ॥ किंचमुक्तयःकतिविधाःसंतितासांलक्षणंचकिं

दलिताःपापिनोयत्रयमदूतैश्चताडिताः॥धनुःषोडशमानंचतत्कुंडंदलनंस्मृतम् ॥१०७॥पतनेनैवपापीचशुष्ककंठोष्ठतालुकः॥वालुकासुचतप्तासुधनुस्त्रिंशत्प्रमाणकम् ॥८॥ शतपौरुषमानंचगंभीरंध्वांतसंयुतम् ॥ शोषणंकुंडमेतद्धिपापिनांपरदुःखदम् ॥ ९ ॥ नानाचर्मकषायोदपरिपूर्णंधनुःशतम् ॥ दुर्गंधियुक्तंतद्भक्ष्यैःप्राणिभिःसंकुलंकषम् ॥ ११० ॥ शूर्पाकारमुखंकुंडंधनुर्द्वादशमानकम् ॥ तप्तलोहवालुकाभिःपूर्णंपातकिसंयुतम् ॥११॥ दुर्गंधियुक्तंतद्भक्ष्यैःपापिभिःसंकुलंसति ॥ शूर्पाकारमुखंकुंडंधनुर्द्वादशमात्रकम् ॥१२ ॥ प्रतप्तवालुकापूर्णमहापातकिभिर्युतम् ॥ अंतराग्निशिखानांचज्वालाव्यातमुखंसदा ॥ १३ ॥ धनुर्विंशतिमात्रंचप्रमाणंयस्यसुंदरि ॥ ज्वालाभिर्दग्धगात्रैश्चपापिभिर्व्याप्तमेवच ॥ १४ ॥ तन्महाक्लेशदंशश्वत्कुंडंज्वालामुखंस्मृतम्॥ पातमात्राद्यत्रपापीमूर्छितोवैनरोभवेत् ॥१५॥ तप्तेष्टकाभ्यंतरितंवाप्यर्धजिह्मकुंडकम् ॥ धूम्रांधकारसंयुक्तंधूम्रांधैःपापिभिर्युतम् ॥१६॥ धनुःशतंश्वासरंध्रैर्धूम्रांधंपरिकीर्तितम् ॥ पातमात्राद्यत्रपापीनागैश्चवेष्टितोभवेत्॥ १७॥ धनुःशतंनागपूर्णंतन्नागैर्वेष्टितंभवेत् ॥ षडशीतिचकुंडानिमयोक्तानिनिशामय ॥ ११८ ॥ लक्षणंचाऽपितेषांचकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ इतिश्रीदे०म०न०नारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेसप्तत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ सावित्र्युवाच ॥ देवीभक्तिंदेहिमह्यंसाराणांचैवसारकम् ॥ पुंसांमुक्तिद्वारबीजंनरकार्णवतारकम् ॥१॥ कारणंमुक्तिसाराणांसर्वाशुभविनाशनम्॥दारकंकर्मवृक्षाणांकृतपापौघहारणम् ॥२॥ मुक्तिश्चकतिधाप्यस्तिकिंवातासांचलक्षणम् ॥ देवीभक्तिंभक्तिभेदंनिषेकस्याऽपिखंडनम् ॥३॥ तत्त्वज्ञानविहीनाचस्त्रीजातिर्विधिनिर्मिता ॥ किंचिज्ज्ञानंसारभूतंवदवेदविदांवर ॥ ४ ॥

तथाभक्तेःस्वरूपंकिंतद्भेदाश्चकतिसंतितथानिषेकःकृतकर्मणांभोगोवक्ष्यमाणलक्षणस्तस्यखंडनंनाशनंचकेनभवतितदेतत्सर्ववदेत्यभिप्रायेणपृच्छति मुक्तिश्चेति ॥ ३ ॥ ननुत्वमेवबुद्ध्याजानीहीतिचेत्तत्राऽऽह तत्वज्ञानेति ॥ विधिनादैवेनस्त्रीजातिर्वेदशास्त्रानाधिकारिण्यातिमूढानिर्मिता॥तथाचतादृशीसाकथमतिसूक्ष्मंवस्तुस्वबुद्ध्याज्ञातुंसमर्थेतिभावः ॥ ननुतादृश्यामूढयामयापिकिंवक्तव्यमिति चेत्तत्राऽऽह किंचिज्ज्ञानमिति ॥ केवलंसारभूतंवस्तुगुरुर्वनुग्रहवशान्मूढेनापिज्ञातुंशक्यते तर्कादिकमेवतुबुद्धिसाध्यंतन्नास्तिचेन्मास्त्वितिभावः ॥ तथाचश्रुतिः ॥ यस्यदेवेपराभक्तिर्यथादेवेतथागुरौ ॥ तस्यैतेकथिताह्यर्थाःप्रकाशंतेमहात्मनइति ॥ वेदविदांवरेत्यनेननचिकेतसेबालकायत्वयैवकृपयाब्रह्मविद्योपदिष्टा तयाचसज्ज्ञानिप्रवरोजातइतिकठवल्युक्ताकथासूचिता ॥ ४ ॥

माहश्याःपामरायाअनाथायाउद्धारेमहतीधर्मवृद्धिस्तवस्यादित्याह सर्वदानंचेति ॥ अनेनचोपदेश्यवस्तुनःसर्वसारभूतत्वंस्वस्यचतस्मिन्नातुरतासूचिता ॥ ५ ॥ ननुतवपरमेश्वरेयद्यपिप्रेमाऽस्तितथा पिगुरौनास्तीतिचेत्तत्राऽऽह पितुःशतगुणेति ॥ मनसात्वयिप्रेमानिरतिशयएवममाऽस्ति बाह्यंसेवादिकंतुतवपरमेश्वरस्यमयाकिंकर्तुंशक्यतइतिभावः ॥ ६ ॥ इत्थंसावित्रीवाक्यंश्रुत्वाहृदयेसग द्गदोधर्मराजआह धर्मराजउवाच पूर्वंसर्वंइति ॥ हेवत्से यत्त्वयाज्ञानंप्रार्थ्यतेसर्वांछितस्तेमनसिविद्यमानोवरोमयापूर्वमेवदत्तोनाऽतःपरमधिकंज्ञानमस्ति तत्रैवविश्वासंकुर्वितिभावः ॥ यस्याभगव त्याःप्रसादेनतत्त्वज्ञानंजायतेतद्भक्तिरधुनाप्रार्थ्यतेचेत्साऽपिमद्वरप्रसादाद्भवत्वित्याह अधुनाशक्तिभक्तिस्तेइति ॥ ७ ॥ अथयदिमूलप्रकृतेर्जगन्मातुर्गुणश्रवणेतववांछाऽस्तिचेत्तत्राह श्रोतुमिच्छसी

सर्वदानंचयज्ञश्चतीर्थस्नानंव्रतंतपः ॥ अज्ञानिज्ञानदानस्यकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ ५ ॥ पितुःशतगुणामातागौरवेचेतिनिश्चितम् ॥ मातुःशतगुणःपूज्योज्ञानदातागुरुःप्रभो ॥ ६ ॥ धर्मराजउवाच ॥ पूर्वंसर्वोवरोदत्तोयस्तेमनसिवांछितः ॥ अधुनाशक्तिभक्तिस्तेभवतुमद्वरात् ॥ ७ ॥ श्रोतुमिच्छसिकल्याणिश्रीदेवीगुणकीर्तनम् ॥ वक्तृणांपृच्छकानांचश्रोतॄणांकुलतारणम् ॥ ८ ॥ शेषोवक्त्रसहस्रेणनहियद्वक्तुमीश्वरः ॥ मृत्युंजयोनक्षमश्चवक्तुंपंचमुखेनच ॥ ९ ॥ धाताचतुर्णांवेदानांविधाताजगतामपि ॥ ब्रह्माचतुर्मुखेनैवनाऽलंविष्णुश्चसर्ववित् ॥ १० ॥ कार्तिकेयःषण्मुखेननाऽपिवक्तुमलंध्रुवम् ॥ नगणेशःसमर्थश्चयोगींद्राणांगुरोर्गुरुः ॥ ११ ॥ सारभूताश्चशास्त्राणांवेदाश्चत्वारएवच ॥ कलामात्रंयद्गुणानांनविदंतिबुधाश्चये ॥ १२ ॥ सरस्वतीजडीभूतानाऽलंतद्गुणवर्णने ॥ सनत्कुमारोधर्मश्चसनंदनश्चसनातनः ॥ १३ ॥ सनकःकपिलःसूर्योयेऽन्येचब्रह्मणःसुताः ॥ विचक्षणानयद्वक्तुंकिंचान्येजडबुद्धयः ॥ १४ ॥ नयद्वक्तुंक्षमाःसिद्धामुनींद्रायोगिनस्तथा ॥ केचाऽन्येचवयंकेवाश्रीदेव्यागुणवर्णने ॥ १५ ॥ ध्यायंतेयत्पदांभोजंब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ अतिसाध्यंस्वभक्तानांतदन्येषांसुदुर्लभम् ॥ १६ ॥ कश्चित्किंचिद्विजानातितद्गुणोत्कीर्तनंशुभम् ॥ अतिरिक्तंविजानातिब्रह्माब्रह्मविशारदः ॥ १७ ॥ ततोऽतिरिक्तंजानातिगणेशोज्ञानिनांगुरुः ॥ सर्वातिरिक्तंजानातिसर्वज्ञःशंभुरेवसः ॥ १८ ॥ तस्मैदत्तंपुराज्ञानंकृष्णेनपरमात्मना ॥ अतीवनिर्जनेऽरण्येगोलोकेरासमंडले ॥ १९ ॥ तत्रैवकथितंकिंचित्तद्गुणोत्कीर्तनंशुभम् ॥ धर्मंचकथयामासशिवलोकेशिवःस्वयम् ॥ २० ॥ धर्मस्तुकथयामासभास्वतेपृच्छतेतथा ॥ यामाराध्यमत्पिताऽपिसंप्रापतपसासति ॥ २१ ॥

ति ॥ ८ ॥ तस्यागुणवर्णनंतुमहतामपिदुःशकमित्याह शेषोवक्त्रसहस्रेणेति ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ यद्गुणानांयस्याभगवत्यागुणानामित्यर्थः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ लोकेषुकश्चिन्मनुष्यःकिंचिद्विजानातितदपेक्षयाऽतिरिक्तमधिकंतुब्रह्माविजानातीत्याह कश्चिदिति ॥ १७ ॥ तदपेक्षयाऽधिकंगणेशोजानातीत्याह ततोऽतिरिक्तमिति ॥ १८ ॥ १९ ॥ तत्रैवगोलोकेएवतद्गुणोत्कीर्तनं भगवतीगुणोत्कीर्तनंश्रीकृष्णेनशिवंप्रतिकथितमित्यर्थः ॥ धर्मंचेति ॥ तच्छ्रुत्वातस्याःदेव्याःप्रापकंधर्मंतंत्रादिषुशिवःशिवलोकमागत्यकथयामासेत्यर्थः ॥ २० ॥ तमेवधर्मंपृच्छतेभास्वतेसूर्यायधर्ममूर्तिर्भगवान्कथयामासेत्याह धर्मस्त्विति ॥ यांभगवतीमाराध्यमत्पितासूर्यस्तपसाप्रापभगवतीस्वरूपमितिशेषः ॥ २१ ॥

स्वंविषयंयमलोकाधिपत्यंदेवैर्दीयमानंनगृह्णामिनगृहीतवान् ॥ कुतोयतोऽहंवैराग्ययुक्तस्ततोलोकानांपीडाकरमधिकारंकथंग्रहीष्यामि किंतु तपसेगंतुमिच्छामिइच्छांकृतवान् ॥ २२ ॥ तदामामिति ॥ यदैवमिच्छांकृतवांस्तदामत्पितासूर्यस्तस्याभगवत्यागुणकीर्तनंस्वरूपानुभवोयेनभवतितथातत्कृतवांस्तदाऽहंभगवतीस्वरूपज्ञानेननिर्भयोभूत्वाऽधिकारंयमलोकस्यकृतवानित्यर्थः ॥ तदेवमत्पित्रोपदिष्टंत्वांप्रतिकथयामीत्याह यथागममिति ॥ २३ ॥ तद्गुणमिति ॥ सैवस्वयंभगवतीस्वस्यगुणंनजानातितदन्यस्यतुकाकथा तथापियथामतिवक्ष्यामीतिभावः ॥ तत्रदृष्टांतमाह यथाऽऽकाशइति ॥ २४ ॥ मायाविशिष्टब्रह्मरूपिण्याभगवत्याःस्वरूपंप्रथमतःसकलकारणकारणंवर्णयति सर्वात्मेति ॥ २५ ॥ नित्योदेहःस्वरूपंयस्य ॥ २६ ॥ सएवपरमात्मामायाविशिष्टः प्रकृतिर्मूलप्रकृतिर्भगवतीत्यर्थः ॥ यथागजशरीरेप्रविष्टचैतन्यस्यगजेतिसंज्ञातथामायाशरीरेप्रविष्टचैतन्यस्यमायाप्रकृतिरितिसंज्ञेइतिभावः ॥ तस्याविकाराःप्राकृतपदवाच्याःसर्वेभवंतीत्यर्थः ॥ २७ ॥

पूर्वंस्वंविषयंचाऽहंनगृह्णामिप्रयत्नतः ॥ वैराग्ययुक्तस्तपसेगंतुमिच्छामिसुव्रते ॥ २२ ॥ तदामांकथयामासपितातद्गुणकीर्तनम् ॥ यथागमंतद्वदामिनिबोधाऽतीवदुर्गमम् ॥ २३ ॥ तद्गुणंसानजानातितदन्यस्यचकाकथा ॥ यथाकाशोनजानातिस्वांतमेववरानने ॥ २४ ॥ सर्वात्मासर्वभगवान्सर्वकारणकारणः ॥ सर्वेश्वरश्चसर्वाद्यःसर्ववित्परिपालकः ॥ २५ ॥ नित्यरूपीनित्यदेहीनित्यानंदोनिराकृतिः ॥ निरंकुशोनिराशंकोनिर्गुणश्चनिरामयः ॥ २६ ॥ निर्लिप्तःसर्वसाक्षीचसर्वाधारःपरात्परः ॥ मायाविशिष्टःप्रकृतिस्तद्विकाराश्चप्राकृताः ॥२७॥ स्वयंपुमांश्चप्रकृतिस्तावभिन्नौपरस्परम् ॥ यथावह्नेस्तस्यशक्तिर्नभिन्नाऽस्त्येवकुत्रचित् ॥२८॥ सेयंशक्तिर्महामायासच्चिदानंदरूपिणी ॥ रूपंविभर्त्यरूपाचभक्तानुग्रहहेतवे ॥ २९ ॥ गोपालसुंदरीरूपंप्रथमंसाससर्ज ह ॥ अतीवकमनीयंचसुंदरंसुमनोहरम् ॥ ३० ॥ नवीननीरदश्यामंकिशोरंगोपवेषकम् ॥ कंदर्पकोटिलावण्यंलीलाधाममनोहरम् ॥ ३१ ॥ शरन्मध्याह्नपद्मानांशोभामोचनलोचनम् ॥ शरत्पार्वणकोटींदुशोभाप्रच्छादनाननम् ॥ ३२ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणनानाभूषणभूषितम् ॥ सस्मितंशोभितंशश्वदमूल्यपीतवाससा ॥ ३३ ॥ परब्रह्मस्वरूपंचज्वलंतंब्रह्मतेजसा ॥ सुखदृश्यंचशांतंचराधाकांतमनंतकम् ॥३४॥ गोपीभिर्वीक्ष्यमाणंचसस्मिताभिश्चसंततम् ॥ रासमंडलमध्यस्थंरत्नसिंहासनस्थितम् ॥ ३५ ॥ वंशींक्वणंतंद्विभुजंवनमालाविभूषितम् ॥ कौस्तुभेंद्रमणींद्रेणशश्वद्वक्षःस्थलोज्ज्वलम् ॥३६॥

तदेवोपपादयति स्वयंपुमांश्चेति ॥ स्वयमेवाऽऽत्माप्रकृतियोगात्प्रकृतिशब्दवाच्यइत्यर्थः ॥ २८ ॥ २९ ॥ सासर्वकारणभूतामूलप्रकृतिःसृष्टिसमयेभूतोत्पत्तिक्रमेणब्रह्मांडंसृष्ट्वाभक्तानुग्रहार्थंनानारूपाणिबभार तत्रकस्मिंश्चित्कल्पेगोपालसुंदरीरूपमेवप्रथमतोबभारेत्याह गोपालसुंदरीति ॥ तदुक्तंतंत्रराजे ॥ कदाचिदाद्याललितापुंरूपाकृष्णविग्रहेति ॥ कूर्मपुराणेऽपि प्रकृत्याःप्रथमोभागउमादेवीयशस्विनी ॥ व्यक्तःसर्वमयोविष्णुःस्त्रीसंज्ञोलोकभावनइति ॥ गोपालसुंदरीसखीवेषधारीश्रीकृष्णः ॥ कृष्णध्यानमाह अतीवेति ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥

॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ इंद्रायुश्चेति ॥ तदुक्तंप्रपंचसारे ॥ युगानामेकसप्तत्यामन्वंतरमिहोच्यते ॥ ब्रह्मणोदिवसेप्रो

कुंकुमागुरुकस्तूरीचंदनार्चितविग्रहम् ॥ चारुचंपकमालाक्तंमालतीमाल्यमंडितम् ॥ ३७ ॥ चारुचंद्रकशोभाढ्यंचूडावंक्रिमराजितम्॥ एवंभूतंचध्यायं
तेभक्ताभक्तिपरिप्लुताः ॥ ३८ ॥ यद्भयाज्जगतांधाताविधत्तेसृष्टिमेवच ॥ कर्मानुसाराल्लिखितंकरोतिसर्वकर्मणाम् ॥ ३९ ॥ तपसांफलदाताचकर्मणां
चयदाज्ञया ॥ विष्णुःपाताचसर्वेषांयद्भयात्पातिसंततम् ॥४०॥ कालाग्निरुद्रःसंहर्तासर्वविश्वेषुयद्भयात् ॥ शिवोमृत्युंजयश्चैवज्ञानिनांचगुरोर्गुरुः॥४१॥
यज्ज्ञानाज्ज्ञानवानस्तियोगीशोज्ञानवित्प्रभुः ॥ परमानंदयुक्तश्चभक्तिवैराग्यसंयुतः ॥ ४२ ॥ यद्भयाद्वातिपवनःप्रवरःशीघ्रगामिनाम् ॥ तपनश्चप्र
तपतियद्भयात्संततंसति ॥ ४३ ॥ यदाज्ञयावर्षतींद्रोमृत्युश्चरतिजंतुषु ॥ यदाज्ञयादहेद्वह्निर्जलमेवंसुशीतलम् ॥ ४४ ॥ दिशोरक्षंतिदिक्पालामहाभी
तायदाज्ञया ॥ भ्रमंतिराशिचक्राणिग्रहाश्चयद्भयेनच ॥ ४५ ॥ भयात्फलंतिवृक्षाश्चपुष्प्यंत्यापिचयद्भयात् ॥ यदाज्ञांतुपुरस्कृत्यकालःकालेहरेद्भयात् ॥
॥ ४६ ॥ तथाजलस्थलस्थाश्चनजीवंतियदाज्ञया ॥ अकालेनाहरेद्विद्वंरणेषुविषमेषुच ॥ ४७ ॥ धत्तेवायुस्तोयराशिंतोयंकूर्मंतदाज्ञया ॥ कूर्मोनंतं
सचक्षोर्णींसमुद्रान्साचपर्वतान् ॥ ४८ ॥ सर्वांचैवक्षमारूपानानारत्नंविभर्तिया ॥ यतःसर्वाणिभूतानिस्थीयंतेहंतितत्रहि ॥ ४९ ॥ इंद्रायुश्चैवदिव्या
नांयुगानामेकसप्ततिः ॥ अष्टाविंशेशक्रपातेब्रह्मणश्चदिवानिशम् ॥ ५० ॥ एवंत्रिंशद्दिनैर्मासोद्वाभ्यामाभ्यामृतुःस्मृतः ॥ ऋतुभिःषड्भिरेवाब्दंब्रह्म
णोवैवयःस्मृतम् ॥ ५१ ॥ ब्रह्मणश्चनिपातेचचक्षुरुन्मीलनंहरेः ॥ चक्षुरुन्मीलनेतस्यलयंप्राकृतिकंविदुः ॥ ५२ ॥ प्रलयेप्राकृतेसर्वेदेवाद्याश्चचरा
चराः ॥ लीनाधाताविधाताचश्रीकृष्णनाभिपंकजे ॥ ५३ ॥ विष्णुःक्षीरोदशायीचवैकुंठेयश्चतुर्भुजः ॥ विलीनोवामपार्श्वेचकृष्णस्यपरमात्मनः ॥
॥ ५४ ॥ यस्यज्ञानेशिवोलीनोज्ञानाधीशःसनातनः ॥ दुर्गायांविष्णुमायायांविलीनाःसर्वशक्तयः ॥ ५५ ॥ साचकृष्णस्यबुद्धौचबुद्ध्यधिष्ठातृदेवता ॥
नारायणांशःस्कंदश्चलीनोवक्षसितस्यच ॥ ५६ ॥ श्रीकृष्णांशश्चतद्बाहौदेवाधीशोगणेश्वरः ॥ पद्मांशाश्चैवपद्मायांसाराधायांचसुव्रते ॥ ५७ ॥
गोप्यश्चाऽपिचतस्यांचसर्वाश्चदेवयोषितः ॥ कृष्णप्राणाधिदेवीसातस्यप्राणेषुसंस्थिता ॥ ५८ ॥ सावित्रीचसरस्वत्यांवेदाःशास्त्राणियानिच ॥ स्थिता
वाणीचजिह्वायांतस्यैवपरमात्मनः ॥ ५९ ॥ गोलोकस्यचगोपाश्चविलीनास्तस्यलोमसु ॥ तत्प्राणेषुचसर्वेषांप्राणवाताहुताशनः ॥ ६० ॥ जठराग्नौ
विलीनाश्चजलंतद्रसनाग्रतः ॥ वैष्णवाश्चरणांभोजेपरमानंदसंयुताः ॥ ६१ ॥

क्तामनवस्तुचतुर्दश ॥ तावतीतस्यरात्रिश्चकथिताकालवेदिभिः ॥ तथाविधंतदब्दानां
शतंत्वमपिजीवसीत्यंतम् ॥ ५० ॥ वयःस्मृतमिति ॥ एवंशतवर्षपरिमितमितिशेषः ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥

विराडंशाश्चमहतीति ॥ क्षुद्रविराड्रूपाणिमहतिमहाविराड्रूपेलीनानीत्यर्थः ॥ अत्रनवमस्कंधेप्रथमाऽध्यायेयस्माद्यस्माद्यस्योत्पत्तिरुक्तातस्मिन्नेवतस्यलयउक्तइतिबोध्यम् ॥ ६२ ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ॥ ६६ ॥ एतादृशमहावैभववान्कृष्णस्तयामूलप्रकृत्यासृष्टिसमयेप्रथममुत्पादितः॥सप्रलयसमयेतस्यामेवविलीनोभवतीत्याह सकृष्णइति॥ ६७ ॥तत्रश्रुतिंप्रमाणयतिसदेवेदमिति ॥ ६८ ॥ ६९ ॥एतादृश्यामूलप्रकृत्यागुणकीर्तनंकर्तुंकःसमर्थोनकोऽपीत्याह तद्गुणोत्कीर्तनमिति ॥ अधुनासावित्र्यापृष्टान्मुक्तिभेदानाह मुक्तयश्चेति ॥ ७० ॥मुक्त्यपेक्षयाभक्तिर्गरीयसीतिभक्तौश्रद्धोत्पादनार्थमुक्त्वामुक्तिभेदानाह तत्प्रधानेति ॥ मुक्त्यपेक्षयाप्रधानेत्यर्थः॥ ७१ ॥विभोमूलप्रकृतेःसेवनंविनेत्यर्थः ॥ ७२ ॥ शिवत्वादीन्यपिनिर्वाणमोक्षांतानिस्थानानिभक्तास्तुच्छतयाविदुरित्याह ॥ शिवत्वमिति ॥ ७३ ॥

सारात्सारतराभक्तिरसपीयूषपायिनः ॥ विराडंशाश्चमहतिलीनाःकृष्णेमहाविराट् ॥ ६२ ॥ यस्यैवलोमकूपेषुविश्वानिनिखिलानिच ॥ यस्यचक्षुषउन्मेषेप्राकृतःप्रलयोभवेत् ॥ ६३ ॥ चक्षुरुन्मीलनेसृष्टिर्यस्यैवपुनरेवसः ॥ यावत्कालोनिमेषेणतावदुन्मीलनेनच ॥ ६४ ॥ ब्रह्मणश्चशताब्देचसृष्टेःसूत्रलयःपुनः ॥ ब्रह्मसृष्टिलयानांचसंख्यानास्त्येवसुव्रते ॥ ६५ ॥ यथाभूरजसांचैवसंख्यानंनैवविद्यते ॥ चक्षुर्निमेषेप्रलयोयस्यसर्वांतरात्मनः ॥ ६६ ॥ उन्मीलनेपुनःसृष्टिर्भवेदेवेश्वरेच्छया॥ सकृष्णःप्रलयेतस्यांप्रकृतौलीनएवहि॥ ६७ ॥एकैवचपराशक्तिर्निर्गुणःपरमःपुमान् ॥सदेवेदमग्रआसीदितिवेदविदोविदुः ॥ ६८ ॥ मूलप्रकृतिरव्यक्ताऽप्यव्याकृतपदाभिधा ॥ चिदभिन्नत्वमापन्नाप्रलयेसैवतिष्ठति ॥ ६९ ॥ तद्गुणोत्कीर्तनंवक्तुंब्रह्मांडेषुचकःक्षमः॥मुक्तयश्चचतुर्वेदैर्निरुक्ताश्चचतुर्विधाः॥ ७० ॥तत्प्रधानादेवभक्तिर्मुक्तेरपिगरीयसी ॥ सालोक्यदाभवेदेकातथासारूप्यदापरा॥ ७१ ॥ सामीप्यदाऽथनिर्वाणप्रदामुक्तिश्चतुर्विधा ॥ भक्तास्तानहिवांछंतिविनातत्सेवनंविभोः ॥ ७२ ॥ शिवत्वममरत्वंचब्रह्मत्वंचाऽवहेलया ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिभयशोकादिकंधनम् ॥ ७३ ॥दिव्यरूपधारणंचनिर्वाणंमोक्षणंविदुः ॥ मुक्तिश्चसेवारहिताभक्तिःसेवाविवर्धिनी ॥ ७४ ॥ भक्तिमुक्त्योरयंभेदोनिषेकखंडनंशृणु ॥विदुर्बुधानिषेकंचभोगंचकृतकर्मणाम्॥ ७५ ॥तत्खंडनंचशुभदंश्रीविभोःसेवनंपरम्॥तत्त्वज्ञानमिदंसाध्विस्थिरंचलोकवेदयोः॥ ७६ ॥निर्विघ्नंशुभदंचोक्तंगच्छवत्सेयथासुखम्॥इत्युक्त्वासूर्यपुत्रश्चजीवयित्वाचतत्पतिम्॥ ७७ ॥तस्यैशुभाशिषंदत्वागमनंकर्तुमुद्यतः॥दृष्ट्वायमंचगच्छंतंसासावित्रीप्रणम्यच॥ ७८ ॥रुरोदचरणौधृत्वासाधुच्छेदेनदुःखिता॥सावित्रीरोदनंश्रुत्वायमश्चैवकृपानिधिः॥ ७९ ॥तामित्युवाचसंतुष्टःस्वयंचैवरुरोदह॥धर्मउवाच॥लक्षवर्षंसुखंभुक्त्वापुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ ८० ॥

विदुस्तुच्छतयेतिशेषः ॥ कुतोभक्तानांमुक्त्यपेक्षयाभक्तौनिर्भरइतिचेत्तत्रहेतुमाह ॥ मुक्तिश्चेति ॥ अत्रयतइतिशेषः ॥ ७४ ॥ निषेकखंडनस्यस्वरूपंसावित्र्यापृष्टंवक्तुंप्रथमतोनिषेकस्वरूपंवक्ति॥ विदुर्बुधाइति ॥ ७५ ॥ श्रीविभोर्मूलप्रकृतेःसेवनंसर्वकृतकर्मणांनिषेकपदवाच्यानांखंडनंनाशनमित्यर्थः ॥ तस्मात्तदेवसर्वैराश्रयणीयमितिभावः ॥ उपसंहरति तत्त्वज्ञानमिति ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ साधुच्छेदेनसाधुवियोगेन ॥ ७९ ॥ एतादृशींसुशीलांकन्यांपुनःकदाऽहंद्रक्ष्यामीतिकन्यावियोगजन्यदुःखेनयमोऽपिरोदनंकृतवानित्याह स्वयंचैवरुरोदहेति ॥ तदुक्तम् ॥ पुत्रादपिप्रियतरःशिष्यो यदियोग्यगुणोभवेदिति ॥ ८० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

तल्लोकंदेवीलोकंमणिद्वीपसंज्ञकम् ॥ इतःपरंत्वंगृहंगत्वाऽन्यत्सर्वंहित्वादेवीव्रतानिकुर्वित्याह गत्वेति ॥ देवीव्रतान्याह सावित्र्याश्चेति ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ विभोःपदंमूलप्रकृतेःस्थानम्॥ मंगल दायिनींमंगलचंडिकाम् ॥ ८४ ॥ षष्ठींदेवसेनाभिधाम् ॥ ८५ ॥ कार्तिक्यांकार्तिकपौर्णमास्यांराधाम् ॥ शुक्लाष्टम्यामितिदुर्गाव्रतम्॥तदुक्तमीशानसंहितायाम्॥एकादशीकोटिसहस्रतुल्याजन्माष्ट मीपर्वतराजपुत्र्याः ॥ ततोऽपिशुक्लागुणिताशतेनपराशरव्यासवसिष्ठमुख्यैरिति ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ एतादेवतास्तदुक्तदिनेषुयंत्रेषुप्रतिमासुवायानारीपूजयेदितिसर्वत्रद्वितीयांतपदानामत्राऽन्वयः ॥ ॥ ८८ ॥ विभोःपदंमूलप्रकृतेःस्थानम् ॥८९॥ इत्थंव्रतानिकुर्वतीसर्वकालंमूलप्रकृतिंश्रीभुवनेश्वरींभजेत्याह सर्वकालमिति ॥ नातःपरतरामिति ॥ देवीभजनादधिकंकृतकृत्यत्वदायकंनैवाऽस्तित

अंतेयास्यसितल्लोकंयत्रदेवीविराजते ॥ गत्वाचस्वगृहंभद्रेसावित्र्याश्चव्रतंकुरु ॥ ८१ ॥ द्विसप्तवर्षपर्यंतंनारीणांमोक्षकारणम् ॥ ज्येष्ठशुक्लचतुर्दश्यांसा वित्र्याश्चव्रतंशुभम् ॥ ८२ ॥ शुक्लाष्टम्यांभाद्रपदेमहालक्ष्म्यायथाव्रतम् ॥ द्व्यष्टवर्षंव्रतंचैवप्रत्यादेयंशुचिस्मिते ॥ ८३ ॥ करोतिभक्त्यायानारीसाया तिचविभोःपदम् ॥ प्रतिमंगलवारेचदेवींमंगलदायिनीम् ॥ ८४ ॥ प्रतिमासंशुक्लषष्ठ्यांषष्ठींमंगलदायिनीम् ॥ तथाचाऽऽषाढसंक्रांत्यांमनसांसर्वसिद्धि दाम् ॥ ८५ ॥ राधांरासेचकार्तिक्यांकृष्णप्राणाधिकप्रियाम् ॥ उपोष्यशुक्लाष्टम्यांचप्रतिमासंवरप्रदाम् ॥ ८६ ॥ विष्णुमायांभगवतींदुर्गांदुर्गार्तिना शिनीम् ॥ प्रकृतिंजगदंबांचपतिपुत्रवतीषुच ॥ ८७ ॥ पतिव्रतासुशुद्धासुयंत्रेषुप्रतिमासुच ॥ यानारीपूजयेद्भक्त्याधनसंतानहेतवे ॥ ८८ ॥ इहलो केसुखंभुक्त्वायात्यंतेश्रीविभोःपदम् ॥ एवंदेव्याविभूतीश्चपूजयेत्साधकोऽनिशम् ॥ ८९ ॥ सर्वकालंसर्वरूपासंसेव्यापरमेश्वरी ॥ नातःपरतरंकिंचित्कृ तकृत्यत्वदायकम् ॥ ९० ॥ इत्युक्त्वातांधर्मराजोजगामनिजमंदिरम् ॥ गृहीत्वास्वामिनंसाचसावित्रीचनिजालयम् ॥ ९१ ॥ सावित्रीसत्यवांश्चैव प्रययौचयथागमम् ॥ अन्यांश्चकथयामासस्ववृत्तांतंहिनारद ॥ ९२ ॥ सावित्रीजनकःपुत्रान्संप्रातःप्रक्रमेणच ॥ श्वशुरश्चक्षुषीराज्यंसाचपुत्रान्वरेणच ॥ ९३ ॥ लक्षवर्षंसुखंभुक्त्वापुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ जगामस्वामिनासार्धंदेवीलोकंपतिव्रता ॥ ९४ ॥ सवितुश्चाधिदेवीयामंत्राधिष्ठातृदेवता ॥ सावित्रीह्य पिवेदानांसावित्रीतेनकीर्तिता ॥ ९५ ॥ इत्येवंकथितंवत्ससावित्र्याख्यानमुत्तमम् ॥ जीवकर्मविपाकंचकिंपुनःश्रोतुमिच्छसि ॥ ९६ ॥ इतिश्रीदे वीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेसावित्र्युपाख्यानेअष्टात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥

तस्तत्कुत्वावत्सेतिष्ठ शांताभव॥ अहंगुरुस्त्वद्धृदयेचैतन्यरूपेणतिष्ठामिततोमाद्वियोगजन्यखेदेनरोदनंमाकुर्वितिभावः॥९०॥९१॥ अन्यान्स्वबांधवान्॥९२॥जनकःपितासाचसावित्री॥९३॥देवीलोकं मणिद्वीपम्॥९४॥सावित्रीपदनिरुक्तिमाह सवितुश्चेति ॥ सूर्यमंडलात्मकसवितुरधिदेवीतदंतर्यामिब्रह्मरूपिणी मंत्रःसूर्यांतर्गतब्रह्मप्रतिपादकोगायत्रीरूपस्तदधिष्ठात्रीचदेवतायतस्ततोभगवत्यागाय त्र्याःसावित्रीनामेत्यर्थः ॥ सवितुरियंसावित्रीतिव्युत्पत्तेः ॥ किंचवेदानांसावित्रीजननीतेषामुत्पादनकर्त्रीभवतिततोऽपिसावित्रीनामेत्याह सावित्रीह्यपीति ॥ सूयतेप्राणिप्रसवंकरोतीतिसासावित्रीति व्युत्पत्तेः ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेऽष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥

अर्थाधिकैस्त्रयस्त्रिंशत्पद्यैरथसविस्तरम्॥ महालक्ष्म्याउपाख्यानंयथावदभिवर्ण्यते ॥१॥ सावित्र्युपाख्यानानंतरंमहालक्ष्म्याउपाख्यानंपृच्छतिश्रीमूलप्रकृतेरिति ॥ मूलप्रकृतेर्गायत्र्याश्चयशःश्रुतमित्य न्वयः ॥ १॥२॥ केनकर्त्राकिंभूताकिंस्वरूपाकेनमंत्रेणस्तोत्रेणचेत्यर्थः॥ ३॥ पूर्वोक्तंवृत्तंकथयति॥ सृष्टेरादाविति॥ देवीराधावामांसः कृष्णस्यवामांशइत्यपिपाठः॥४॥५॥६॥७॥ यथैवराधायागुणास्तथै

नारदउवाच ॥ श्रीमूलप्रकृतेर्देव्यागायत्र्यास्तुनिराकृतेः ॥ सावित्रीयमसंवादेश्रुतंवैनिर्मलंयशः ॥ १ ॥ तद्गुणोत्कीर्तनंसत्यंमंगलानांचमंगलम् ॥ अधु नाश्रोतुमिच्छामिलक्ष्म्युपाख्यानमीश्वर ॥ २ ॥ केनाऽऽदौपूजितासाऽपिकिंभूताकेनवापुरा ॥ तद्गुणोत्कीर्तनंमह्यंवदवेदविदांवर ॥ ३ ॥ नारायणउवाच ॥ सृष्टेरादौपुराब्रह्मन्कृष्णस्यपरमात्मनः ॥ देवीवामांससंभूतावभूवरासमंडले ॥ ४ ॥ अतीवसुंदरीश्यामान्यग्रोधपरिमंडिता ॥ यथाद्वादशवर्षीयाशश्व त्सुस्थिरयौवना ॥ ५ ॥ श्वेतचंपकवर्णाभासुखदृश्यामनोहरा ॥ शरत्पार्वणकोटींदुप्रभाप्रच्छादनानना ॥ ६ ॥ शरन्मध्याह्नपद्मानांशोभामोचनलोच ना ॥ सादेवीद्विविधाभूतासहसैवेश्वरेच्छया ॥ ७ ॥ स्वीयरूपेणवर्णेनतेजसावयसात्विषा ॥ यशसावाससाकृत्याभूषणेनगुणेनच ॥ ८ ॥ स्मितेनवीक्ष णेनैवप्रेम्णावाऽनुनयेनच ॥ तद्वामांसान्महालक्ष्मीर्दक्षिणांसाचराधिका ॥ ९ ॥ राधाऽऽदौवरयामासद्विभुजंचपरात्परम् ॥ महालक्ष्मीश्चतत्पश्चाच्चक मेकमनीयकम् ॥ १० ॥ कृष्णस्तद्गौरवेणैवद्विधारूपोबभूवह ॥ दक्षिणांसश्चद्विभुजोवामांसश्चचतुर्भुजः ॥ ११ ॥ चतुर्भुजायद्विभुजोमहालक्ष्मींददौपुरा ॥ लक्ष्यतेदृश्यतेविश्वंस्निग्धदृष्ट्यायथानिशम् ॥ १२ ॥ देवीभूताचमहतीमहालक्ष्मीश्चसास्मृता ॥ राधाकांतश्चद्विभुजोलक्ष्मीकांतश्चतुर्भुजः ॥१३॥ शुद्ध सत्त्वस्वरूपाचगोपैर्गोपीभिरावृता ॥ चतुर्भुजश्चवैकुंठंप्रययौपद्मयासह ॥ १४ ॥ सर्वांशेनसमौतौद्वौकृष्णनारायणौपरौ ॥ महालक्ष्मीश्चयोगेननानारूपा बभूवसा ॥ १५ ॥ वैकुंठेचमहालक्ष्मीःपरिपूर्णतमारमा ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपाचसर्वसौभाग्यसंयुता ॥ १६ ॥ प्रेम्णासाचप्रधानाचसर्वासुरमणीषुच ॥ स्व र्गेषुस्वर्गलक्ष्मीश्चशक्रसंपत्स्वरूपिणी ॥ १७ ॥ पातालेनागलक्ष्मीश्चराजलक्ष्मीश्चराजसु ॥ गृहलक्ष्मीर्गृहेष्वेवगृहिणांचकलांशतः ॥ १८ ॥ संपत्स्व रूपागृहिणांसर्वमंगलमंगला ॥ गवांप्रसूतिःसासुरभिर्दक्षिणायज्ञकामिनी ॥ १९ ॥ क्षीरोदसिंधुकन्यासाश्रीरूपापद्मिनीषुच ॥ शोभास्वरूपाचंद्रेच सूर्यमंडलमंडिता ॥ २० ॥ विभूषणेषुरत्नेषुफलेषुचजलेषुच ॥ नृपेषुनृपपत्नीषुदिव्यस्त्रीषुगृहेषुच ॥२१ ॥ सर्वसस्येषुवस्त्रेषुस्थानेषुसंस्कृतेषुच ॥ प्रति मासुचदेवानांमंगलेषुघटेषुच ॥ २२ ॥ माणिक्येषुचमुक्तासुमाल्येषुचमनोहरा ॥ मणींद्रेषुचहीरेषुक्षीरेषुचंदनेषुच ॥ २३ ॥

वलक्ष्म्याअपिगुणाइत्याहस्वी यरूपेणेति॥८॥९॥ चकमेद्विभुजमित्यर्थः ॥ १० ॥ तद्गौरवेणराधायागौरवेण ॥ ११ ॥ महालक्ष्मीपदनिरुक्तिमाह लक्ष्यतेइति लक्ष्यतेदृश्यतेययासालक्ष्मीरित्यर्थः ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ योगेन शक्त्या॥ १५॥ १६॥ १७॥ कलांशतइति॥ एतानिरूपाण्यंशरूपाणीत्यर्थः॥ पूर्णांशस्तुवैकुंठेएवास्तीत्यर्थः॥ १८॥ सुरभ्यादयोऽपिलक्ष्म्यंशभूताइत्याह गवांप्रसूतिरिति ॥ १९ ॥ २०॥२१॥ २२॥२३॥

एतेषुसर्वेषुलक्ष्म्यंशाःसंतीत्यर्थः ॥ किंभूतेत्यस्योत्तरमुक्त्वाकेनादौपूजितेत्यस्योत्तरमाह वैकुंठेपूजितेति ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६॥ ततःपरंकेनकेनकस्मिन्कालेपूजितेत्यत्राह शुक्लाष्टम्यामिति ॥२७॥ ॥ २८ ॥ २९ ॥ मंगलेनराज्ञा ॥ ३० ॥ केदारनीलादयोराजानः ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेएकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ द्व्यधिकैर्नवति

वृक्षशाखासुरम्यासुनवमेवेषुवस्तुषु ॥ वैकुंठेपूजितासाऽऽदौदेवीनारायणेनच ॥ २४ ॥ द्वितीयेब्रह्मणाभक्त्यातृतीयेशंकरेणच ॥ विष्णुनापूजिता साचक्षीरोदेभारतेमुने ॥ २५ ॥ स्वायंभुवेनमनुनामानवेंद्रैश्चसर्वतः ॥ ऋषींद्रैश्चमुनींद्रैश्चसद्भिश्चगृहिभिर्भवे ॥ २६ ॥ गंधर्वैश्चैवनागाद्यैःपातालेषुचपू जिता ॥ शुक्लाष्टम्यांभाद्रपदेकृतापूजाचब्रह्मणा ॥ २७ ॥ भक्त्याचपक्षपर्यंतंत्रिषुलोकेषुनारद ॥ चैत्रेपौषेचभाद्रेचपुण्येमंगलवासरे ॥ २८ ॥ विष्णु नापूजितासाचत्रिषुलोकेषुभक्तितः ॥ वर्षांतेपौषसंक्रांत्यांमाघ्यामावाह्यमंगले ॥ २९ ॥ मनुस्तांपूजयामाससाभूताभुवनत्रये ॥ पूजितासामहेंद्रेणमं गलेनैवमंगला ॥ ३० ॥ केदारेणैवनीलेनसुबलेननलेनच ॥ ध्रुवेणोत्तानपादेनशक्रेणबलिनातथा ॥ ३१ ॥ कश्यपेनचदक्षेणकर्दमेनविवस्वता ॥ प्रियव्रतेनचंद्रेणकुबेरेणैववायुना ॥ ३२ ॥ यमेनवह्निनाचैववरुणेनैवपूजिता ॥ एवंसर्वत्रसर्वेषुपूजितावंदितासदा ॥ ३३ ॥ सर्वैश्वर्याधिदेवीसासर्वसंपत्स्व रूपिणी ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेएकोनचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ नारायणप्रियासा चवरावैकुंठवासिनी ॥ वैकुंठाधिष्ठातृदेवीमहालक्ष्मीःसनातनी ॥ १ ॥ कथंबभूवसादेवीपृथिव्यांसिंधुकन्यका ॥ पुराकेनस्तुताऽऽदौसातन्मेव्याख्यातु मर्हसि ॥ २ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ पुरादुर्वाससःशापाद्भ्रष्टश्रीश्चपुरंदरः ॥ बभूवदेवसंघश्चमर्त्यलोकेचनारद ॥ ३ ॥ लक्ष्मीःस्वर्गादिकंत्यक्त्वारुष्टापरम दुःखिता ॥ गत्वालीनाचवैकुंठेमहालक्ष्मीश्चनारद ॥ ४ ॥ तदाशोकाद्ययुःसर्वेदुःखिताब्रह्मणःसभाम् ॥ ब्रह्माणंचपुरस्कृत्यययुर्वैकुंठमेवच ॥ ५ ॥ वै कुंठेशरणापन्नादेवानारायणेपरे ॥ अतीवदैन्ययुक्ताश्चशुष्ककंठोष्ठतालुकाः ॥६॥ तदालक्ष्मीश्चकलयापुराणपुरुषाज्ञया॥ बभूवसिंधुकन्यासासर्वसंपत्स्व रूपिणी ॥ ७ ॥ तथामथित्वाक्षीरोदंदेवादैत्यगणैःसह ॥ संप्राप्ताश्चमहालक्ष्मींविष्णुस्तांचददर्शह ॥ ८ ॥ सुरादिभ्योवरंदत्वावनमालांचविष्णवे ॥ ददौ प्रसन्नवदनातुष्टाक्षीरोदशायिने ॥९॥ देवाश्चाऽप्यसुरग्रस्तंराज्यंप्रापुश्चनारद ॥ तांसंपूज्यचसंभूयसर्वत्रचनिरापदः ॥१०॥ नारदउवाच॥कथंशशापदुर्वासा मुनिश्रेष्ठःकदाचन॥केनदोषेणवाब्रह्मन्ब्रह्मिष्ठस्तत्त्ववित्पुरा ॥११॥ ममंथुःकेनरूपेणजलधिंतेसुरादयः ॥ केनस्तोत्रेणवादेवीशक्रंसाक्षाद्बभूवसा ॥१२॥

श्लोकैर्नारदायसविस्तरत्र ॥ लक्ष्मीजन्मनिमित्तंचप्रोच्यतेभक्तिशालिने ॥ १ ॥ नारदोलक्ष्म्युत्पत्तिंपृच्छति नारायणेति ॥ १ ॥ केनस्तुतासतीसिंधुकन्यकाजातेत्यर्थः ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ॥ ६ ॥ कलयांऽशेन ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

तयोःशक्रदुर्वाससोः ॥ १३ ॥ १४॥ १५ ॥ १६ ॥१७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥२१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥२५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३॥ ३४ ॥

कोवातयोश्चसंवादोवभूवतद्वदप्रभो ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ मधुपानप्रमत्तश्चत्रैलोक्याधिपतिःपुरा ॥ १३ ॥ क्रीडांचकाररहसिरंभयासहकामुकः ॥ कृत्वाक्रीडांतयासार्धंकामुक्याहृतमानसः ॥ १४ ॥ तस्थौतत्रमहारण्येकामोन्मथितमानसः ॥ कैलासशिखरेयांतंवैकुंठाद्दषिसत्तमम् ॥ १५ ॥ दुर्वाससंददर्शेंद्रोज्वलंतंब्रह्मतेजसा ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तंडसहस्रप्रभमीश्वरम् ॥१६॥ प्रतप्तकांचनाकारंजटाभारमहोज्ज्वलम् ॥ शुक्लयज्ञोपवीतंचचीरदंडौकमंडलुम् ॥ १७ ॥ महोज्ज्वलंचतिलकंबिभ्रतंचेंदुसन्निभम् ॥ समन्वितंशिष्यलक्षैर्वेदवेदांगपारगैः ॥ १८ ॥ दृष्ट्वाननामशिरसासंभ्रमत्तःपुरंदरः ॥ शिष्यवर्गंतदाभक्त्यातुष्टावचमुदान्वितम् ॥ १९ ॥ मुनिनाचसशिष्येणदत्तास्तस्मैशुभाशिषः ॥ विष्णुदत्तंपारिजातपुष्पंचसुमनोहरम् ॥ २० ॥ तज्जरारोगमृत्युघ्नंशोकघ्नंमोक्षकारकम् ॥ शक्रःपुष्पंगृहीत्वाचप्रमत्तोराज्यसंपदा ॥२१॥ पुष्पंसन्यस्तयामासतदैवकरिमस्तके ॥ हस्तीतत्स्पर्शमात्रेणरूपेणचगुणेनच ॥ २२ ॥ तेजसावयसाऽकस्माद्विष्णुतुल्योबभूवह ॥ त्यक्त्वाशक्रंगजेंद्रश्चजगामघोरकाननम् ॥ २३ ॥ नशशाकमहेंद्रस्तंरक्षितुंतेजसामुने ॥ मत्तपुष्पंत्यक्तवंतंचदृष्ट्वाशक्रंमुनीश्वरः ॥ २४ ॥ तमुवाचमहारुष्टोशशापचरुषान्वितः ॥ मुनिरुवाच ॥ अरेश्रियाप्रमत्तस्त्वंकथंमामवमन्यसे ॥२५॥ मद्दत्तपुष्पंदत्तंचगर्वेणकरिमस्तके ॥ विष्णोर्निवेदितंचैवनैवेद्यंवाफलंजलम् ॥ २६ ॥ प्राप्तिमात्रेणभोक्तव्यंत्यागेनब्रह्महाभवेत् ॥ भ्रष्टश्रीर्भ्रष्टबुद्धिश्चपुरभ्रष्टोभवेत्तुसः ॥ २७ ॥ यस्त्यजेद्विष्णुनैवेद्यंभाग्येनोपस्थितंशुभम् ॥ प्राप्तिमात्रेणयोभुंक्तेभक्तोविष्णुनिवेदितम् ॥ २८ ॥ पुंसांशतंसमुद्धृत्यजीवन्मुक्तःस्वयंभवेत् ॥ नैवेद्यभोजनंकृत्वानित्यंयःप्रणमेद्धरिम् ॥ २९ ॥ पूजयेत्स्तौतिवाभक्त्यासविष्णुसदृशोभवेत् ॥ तत्स्पर्शवायुनासद्यस्तीर्थौघश्चविशुध्यति ॥ ३० ॥ तत्पादरजसामूढसद्यःपूतावसुंधरा ॥ पुंश्चल्यन्नमवीरान्नंशूद्रश्राद्धान्नमेवच ॥ ३१ ॥ यद्धरेरनिवेद्यंचवृथामांसस्यभक्षणम् ॥ शिवलिंगप्रदानंचयद्दत्तंशूद्रयाजिना ॥ ३२ ॥ चिकित्सकद्विजान्नंचदेवलान्नंतथैवच ॥ कन्याविक्रयिणामन्नंयदन्नंयोनिजीविनाम् ॥ ३३ ॥ उच्छिष्टान्नंपर्युषितंसर्वभक्षावशेषितम् ॥शूद्रापतिद्विजानांचवृषवाहद्विजान्नकम्॥३४॥ अदीक्षितद्विजानांचयदन्नंशवदाहिनाम् ॥ अगम्यागामिनांचैवद्विजानामन्नमेवच ॥ ॥३५॥मित्रद्रुहांकृतघ्नानामन्नंविश्वासघातिनाम् ॥ मिथ्यासाक्ष्यप्रदान्नंचब्राह्मणान्नंतथैवच॥३६॥एतेसर्वेविशुध्यंतिविष्णोर्नैवेद्यभक्षणात् ॥ श्वपचश्चेद्विष्णुसेवीवंशानांकोटिमुद्धरेत् ॥ ३७ ॥ हरेरभक्तोमनुजःस्वंचरक्षितुमक्षमः॥अज्ञानाद्यदिगृह्णातिविष्णोर्निर्माल्यमेवच ॥ ३८ ॥

॥ ३५ ॥ ब्राह्मणान्नंतीर्थप्रतिग्राहिणांब्राह्मणानामन्नमित्यर्थः ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥

॥३९॥४०॥४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ मायापहःप्रभोइत्यत्र मह्यंमत्तायहेप्रभोइत्यपिपाठः ॥ मायापहोमोहनाशकइत्यर्थः ॥ किमेवंप्रार्थनयालक्ष्मीप्राप्तिमिच्छसि नेत्याह हृतांनयाचेइति ॥ त
र्हिकिंप्राथ्र्यतेतत्राह किंचिज्ज्ञानमिति ॥ संसारोद्धारकंज्ञानंदेहीत्यर्थः ॥ ४५ ॥ ऐश्वर्यंकुतोनप्राथ्र्यते इतिचेत्तत्राह ऐश्वर्यमिति ॥ महादोषकरत्वात्तस्यप्रार्थनानक्रियतइत्यर्थः ॥४६॥इंद्रेणसंपत्तावु

सप्तजन्मार्जितात्पापान्मुच्यतेनाऽत्रसंशयः ॥ ज्ञात्वाभक्त्याचगृह्णातिविष्णोर्नैवेद्यमेवच ॥ ३९ ॥ कोटिजन्मार्जितात्पापान्मुच्यतेनिश्चितंहरे ॥ यस्मात्संस्थापितंपुष्पंगर्वेणकरिमस्तके ॥ ४० ॥ तस्माद्युष्मान्परित्यज्ययातुलक्ष्मीर्हरेःपदम् ॥ नारायणस्यभक्तोऽहंनबिभेमिसुराद्विधेः ॥ ४१ ॥ कालान्मृत्योर्जरातश्चकानन्यान्नगणयामिच ॥ किंकरिष्यतितेतातःकश्यपश्चप्रजापतिः ॥ ४२ ॥ बृहस्पतिर्गुरुश्चैवनिःशंकस्यचमेहरे ॥ इदंपुष्पंयस्य मूर्ध्नितस्यैवपूजनंपरम्॥४३॥इतिश्रुत्वामहेंद्रश्चधृत्वासचरणंमुनेः ॥ उच्चैरुरोदशोकार्तस्तमुवाचभयाकुलः ॥४४॥ महेंद्रउवाच ॥ दत्तःसमुचितःशापोम ह्यंमायापहःप्रभो ॥ हृतांनयाचेसंपत्तिंकिंचिज्ज्ञानंचदेहिमे ॥ ४५ ॥ ऐश्वर्यंविपदांबीजंज्ञानप्रच्छन्नकारणम् ॥ मुक्तिमार्गकुठारश्चभक्तेश्चव्यवधायक म् ॥ ४६ ॥ मुनिरुवाच ॥ जन्ममृत्युजराशोकरोगबीजांकुरंपरम् ॥ संपत्तितिमिरांधश्चमुक्तिमार्गंनपश्यति ॥ ४७ ॥ संपन्मत्तोविमूढश्चसुरामत्तःस एवच ॥ बांधवैर्वेष्टितःसोऽपिबंधत्वेनैवहेहरे ॥ ४८ ॥ संपत्तिमदमत्तश्चविषयांधश्चविह्वलः ॥ महाकामीराजसिकःसत्त्वमार्गंनपश्यति ॥ ४९ ॥ द्वि विधोविषयांधश्चराजसस्तामसःस्मृतः ॥ अशास्त्रज्ञस्तामसश्चशास्त्रज्ञोराजसःस्मृतः ॥ ५० ॥ शास्त्रंचद्विविधंमार्गंदर्शयेत्सुरपुंगव ॥ प्रवृत्तिबीजमेकंच निवृत्तेःकारणंपरम् ॥ ५१ ॥ चरंतिजीविनश्चादौप्रवृत्तेर्दुःखवर्त्मनि ॥ स्वच्छंदंचप्रसन्नंचनिर्विरोधंचसंततम् ॥ ५२ ॥ आयातिमधुनोलोभात्क्लेशेनसु खमानितः ॥ परिणामेनाशबीजेजन्ममृत्युजराकरे ॥ ५३ ॥ अनेकजन्मपर्यंतंकृत्वाचभ्रमणंमुदा ॥ स्वकर्मविहितायांचनानायोन्यांक्रमेणच ॥ ५४ ॥ ततश्चेशानुग्रहाच्चसत्संगंलभतेचसः ॥ सहस्रेषुशतेष्वेकोभवाब्धिपारकारणम् ॥ ५५ ॥ साधुस्तत्त्वप्रदीपेनमुक्तिमार्गंप्रदर्शयेत् ॥ तदाकरोतियत्नंचजी वोबंधनखंडने ॥ ५६ ॥ अनेकजन्मयोगेनतपसाऽनशनेनच ॥ तदालभेन्मुक्तिमार्गंनिर्विघ्नंसुखदंपरम् ॥ ५७ ॥ इदंश्रुतंगुरोर्वक्त्राद्यत्पृच्छसिपु रंदर ॥ मुनेस्तद्वचनंश्रुत्वावीतरागोबभूवसः ॥ ५८ ॥

क्तंदोषंमुनिरंगीकृत्यतदुक्तंदोषमेवाविशदयाति जन्ममृत्युजरेति ॥ बीजांकुरंलक्ष्मीरूपम्॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥ प्रवृत्तिलक्षणधर्मेयत्फलंतदाह चरंतीति ॥ निर्विरोधमुन्मत्तवदित्यर्थः ॥५२॥
आयातीति॥यथामधुनोलोभाद्भ्रमरआयातिकमलेतस्मिन्मुकुलितेस्वयंबद्धोभवतीति नजानातितथायंप्राणीक्लेशेदुःखरूपेसंसारेसुखमानितःसुखबुद्धिःसन्नायाति ॥ नाशबीजेजन्ममृत्युजरास्थानेसं
सारेइतिभावः ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ यस्मात्प्रवृत्तिमार्गोनमुक्तिदस्तस्मात्प्रवृत्तिमार्गंविहायसद्गुरुमाश्रित्यज्ञानाभ्यासेनमुक्तोभवेदितियत्त्वयापृष्टंज्ञानंतन्मयोक्तमितिभावः ॥५८॥

वर्धयामास णिच्प्रयोगआर्षः ॥ वव्रृधेइत्यर्थः ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ साश्रुनेत्रंईश्वरेपूर्णप्रेम्णोलक्षणमेतत् ॥ ६३ ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ पुनरनंतरंवरोपलब्धिज्ञानप्राप्तिरूपांमुनेःस
काशाज्जातांचकथयामासेत्यर्थः ॥ ६७ ॥ सुरेश्वरःकथयामासेत्यन्वयः ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ विपत्तावपिनीतिज्ञोधैर्यंत्यक्त्वाकातरोनभवतीत्यर्थः ॥ नीतिमेवाह संपत्तिर्वेति ॥ ७० ॥ पूर्वेति ॥ यतः
सासंपत्तिर्वाविपत्तिर्वापूर्वजन्मनिकृतस्वकर्मायत्तातदधीनाभवतिततस्तयोःकर्ताऽपिस्वयमेवभवतितस्मात्कर्मानुरूपंफलंभविष्यत्येवनकातरतयातन्नाशोभविष्यतीत्यर्थः ॥ एतादृशंदुःखंसर्वेषांभव

वैराग्यंवर्धयामासतस्थब्रह्मन्दिनेदिने ॥ मुनेःस्थानाद्गृहंगत्वासददर्शाऽमरावतीम् ॥ ५९ ॥ दैत्यैरसुरसंघैश्चसमाकीर्णांभयाकुलाम् ॥ विषमोपप्लवांकुत्र
बंधुहीनांचकुत्रचित् ॥ ६० ॥ पितृमातृकलत्रादिविहीनामतिचंचलाम् ॥ शत्रुग्रस्तांचतांदृष्ट्वाजगामवाक्पतिंप्रति ॥ ६१ ॥ शक्रोमंदाकिनीतीरेददर्शगुरुमीश्व
रम् ॥ ध्यायमानंपरंब्रह्मगंगातोयेस्थितंपरम् ॥ ६२ ॥ सूर्याभिसंमुखंपूर्वमुखंचविश्वतोमुखम् ॥ साश्रुनेत्रंपुलकिनंपरमानंदसंयुतम् ॥ ६३ ॥ वरिष्ठंचगरि
ष्ठंचधार्मिष्ठंश्रेष्ठसेवितम् ॥ प्रेष्ठंचबंधुवर्गाणामतिश्रेष्ठंचज्ञानिनाम् ॥ ६४ ॥ ज्येष्ठंचभ्रातृवर्गाणामनिष्टंसुरवैरिणाम् ॥ दृष्ट्वागुरुंजपंतंचतत्रतस्थौसुरेश्वरः ॥
॥ ६५ ॥ प्रहरांतेगुरुंदृष्ट्वोत्थितंप्रणनामसः ॥ प्रणम्यचरणांभोजेरुरोदोच्चैर्मुहुर्मुहुः ॥ ६६ ॥ वृत्तांतंकथयामासब्रह्मशापादिकंतथा ॥ पुनर्वरोपलब्धिंच
ज्ञानप्राप्तिंसुदुर्लभाम् ॥ ६७ ॥ वैरिग्रस्तांचस्वपुरींक्रमेणैवसुरेश्वरः ॥ शिष्यस्यवचनंश्रुत्वासुबुद्धिर्वदतांवरः ॥ ६८ ॥ बृहस्पतिरुवाचेदंकोपसंरक्तलोच
नः ॥ गुरुरुवाच ॥ श्रुतंसर्वंसुरश्रेष्ठमारोदीर्वचनंशृणु ॥ ६९ ॥ नकातरोहिनीतिज्ञोविपत्तौचकदाचन ॥ संपत्तिर्वाविपत्तिर्वानश्वराभ्रमरूपिणी ॥ ७० ॥
पूर्वस्वकर्मायत्ताचस्वयंकर्तातयोरपि ॥ सर्वेषांचभवत्येवशश्वज्जन्मनिजन्मनि ॥ ७१ ॥ चक्रनेमिक्रमेणैवतत्रकापरिदेवना ॥ उक्तंहिस्वकृतंकर्मभुज्यतेऽखि
लभारते ॥ ७२ ॥ शुभाशुभंचयत्किंचित्स्वकर्मफलभुक्पुमान् ॥ नाऽभुक्तंक्षीयतेकर्मकल्पकोटिशतैरपि ॥ ७३ ॥ अवश्यमेवभोक्तव्यंकृतंकर्मशुभाशुभ
म् ॥ इत्येवमुक्तंवेदेचकृष्णेनपरमात्मना ॥ ७४ ॥ सामवेदोक्तशाखायांसंबोध्यकमलोद्भवम् ॥ जन्मभोगावशेषेचसर्वेषांकृतकर्मणाम् ॥ ७५ ॥ अनुरूपंहि
तेषांचभारतेऽन्यत्रचैवहि ॥ कर्मणाब्रह्मशापंचकर्मणाचशुभाशिषम् ॥ ७६ ॥ कर्मणाचमहालक्ष्मींलभेद्दैन्यंचकर्मणा ॥ कोटिजन्मार्जितंकर्मजीविनाम
नुगच्छति ॥ ७७ ॥ नहित्यजेद्विनाभोगंतच्छायेवपुरंदर ॥ कालभेदेदेशभेदेपात्रभेदेचकर्मणाम् ॥ ७८ ॥ न्यूनताधिकभावोऽपिभवेदेवहिकर्मणा ॥
वस्तुदानेनवस्तूनांसमंपुण्यंदिनेदिने ॥ ७९ ॥ दिनभेदेकोटिगुणमसंख्यंवाततोधिकम् ॥ समेदेशेचवस्तूनांदानेपुण्यंसमंसुर ॥ ८० ॥

तीत्याह सर्वेषांचेति ॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ कमलोद्भवंब्रह्माणंसंबोध्यतंप्रत्युक्तंकृष्णेनेत्यर्थः ॥ जन्मेति कृतकर्मणांभोगावशेषेतेषांकर्मणामनुरूपंजन्मभारतेऽन्यत्रवाभवतीत्यन्वयः ॥
॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ देशकालपात्रभेदेनकृतानांकर्मणांफलतारतम्यंभवतीतितद्विस्तरंवर्णयति दिनभेदेइति ॥ ८० ॥

॥८१॥८२॥ यथाकर्षकाणांक्षेत्रभेदेसस्यानिन्यूनान्यधिकानिवाफलंतितद्वदित्यर्थः ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ अक्षयायांनवम्याम् ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ एवंकर्माधीनत्वेसतितत्रिमूर्त्तिःकेनभव
तितत्राह यस्याज्ञयेति ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ इष्टमिष्टदेवम् ॥ ९२ ॥ इतिश्रीदेवी० तिलकेनवमस्कंधेचत्वारिंशोध्यायः ॥४० ॥ ॥ एकोनषष्टिश्लोकैस्तुशक्रःसुरगणैःसह ॥ निवेदितुंनिजंदुः
खंगतोब्रह्माणमीश्वरम् ॥ १ ॥ बृहस्पतिवाक्योत्तरंशक्रोयत्कृतवांस्तदाह हरिंध्यात्वेति ॥ हरिरिंद्रः ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ ४ ॥ कथंसोऽहमिति ॥ कथमेतादृशोऽहंकुतोऽहंकारयुक्तोभवेद्यथापित्वं

देशभेदेकोटिगुणमसंख्यंवाततोऽधिकम् ॥ समेपात्रेसमंपुण्यंवस्तूनांकर्तुरेवच ॥ ८१ ॥ पात्रभेदेशतगुणमसंख्यंवाततोऽधिकम् ॥ यथाफलंतिसस्यानि न्यूनान्यप्यधिकानिच ॥ ८२ ॥ कर्षकाणांक्षेत्रभेदेपात्रभेदेफलंतथा ॥ सामान्यदिवसेविप्रदानंसमफलंभवेत् ॥ ८३ ॥ अमायांरविसंक्रांत्यांफलंशतगुणं भवेत् ॥ चातुर्मास्यांपौर्णमास्यामनंतंफलमेवच ॥ ८४ ॥ ग्रहणेशशिनःकोटिगुणंचफलमेवच ॥ सूर्यस्यग्रहणेवाऽपिततोदशगुणंभवेत् ॥८५॥ अक्षया यामक्षयंतदसंख्यफलमुच्यते ॥ एवमन्यत्रपुण्याहेफलाधिक्यंभवेदिति ॥ ८६ ॥ यथादानेतथास्नानेजपेऽन्यपुण्यकर्मसु ॥ एवंसर्वत्रबोद्धव्यंनराणांकर्म णांफलम् ॥ ८७ ॥ यथादंडेनचक्रेणशरावेणभ्रमेणच ॥ कुंभंनिर्मातिनिर्माताकुंभकारोमृदाभुवि ॥ ८८ ॥ तथैवकर्मसूत्रेणफलंधाताददातिच ॥यस्याज्ञ यासृष्टमिदंतंचनारायणंभज ॥ ८९ ॥ सविधाताविधातुश्चपातुःपाताजगत्त्रये ॥ स्रष्टुःस्रष्टाचसंहर्तुःसंहर्ताकालकालकः ॥ ९० ॥ महाविपत्तौसंसारेयःस्म रेन्मधुसूदनम् ॥ विपत्तौतस्यसंपत्तिर्भवेदित्याहशंकरः ॥ ९१ ॥ इत्येवमुक्त्वातत्त्वज्ञःसमालिंग्यसुरेश्वरम् ॥ दत्वाशुभाशिषंचेष्टंबोधयामासनारद ॥ ॥ ९२ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ हरिंध्यात्वाहरिर्ब्रह्मन्जगामब्रह्म णःसभाम् ॥ बृहस्पतिंपुरस्कृत्यसर्वैःसुरगणैःसह ॥ १ ॥ शीघ्रंगत्वाब्रह्मलोकंदृष्ट्वाचकमलोद्भवम् ॥ प्रणेमुर्देवताःसर्वाःसहेंद्रागुरुणासह ॥ २ ॥ वृत्तां तंकथयामाससुराचार्योविधिंप्रति ॥ प्रहस्योवाचतच्छ्रुत्वामहेंद्रंकमलासनः ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वत्समद्वंशजातोऽसिप्रपौत्रोमेविचक्षणः ॥ बृहस्पतेश्च शिष्यस्त्वंसुराणामधिपःस्वयम् ॥ ४ ॥ मातामहश्चदक्षस्तेविष्णुभक्तःप्रतापवान् ॥ कुलत्रयंयस्यशुद्धंकथंसोऽहंकृतोभवेत् ॥ ५ ॥ मातापतिव्रताय स्यापिताशुद्धोजितेंद्रियः ॥ मातामहोमातुलश्चकथंसोऽहंकृतोभवेत् ॥ ६ ॥ जनःपैतृकदोषेणदोषान्मातामहस्यच ॥ गुरुदोषात्त्रिभिर्दोषैर्हरिदोषीभवेद्ध्रु वम् ॥ ७॥ सर्वांतरात्माभगवान्सर्वदेहेष्ववस्थितः ॥ यस्यदेहात्सप्रयातिसशवस्तत्क्षणेभवेत् ॥ ८ ॥ मनोहमिंद्रियेशंचज्ञानरूपोहिशंकरः ॥ विष्णु प्राणाचप्रकृतिर्बुद्धिर्भगवतीसती ॥ ९ ॥

जातस्तदेतदाश्चर्यमितिभावः ॥ ५ ॥६॥ हरिदोषीदेवापराधवान्भवतीत्यर्थः ॥ ७ ॥ सदेवआत्मरूपोदेहाद्यस्यप्रयातीत्यन्वयः ॥ ८ ॥ देहनगरस्थितस्याऽऽत्मनोराज्ञःसेवकानाह मनोहमिति ॥
अहं ब्रह्माइंद्रियेशंमनोभवामीत्यर्थः ॥ प्रकृतिर्विष्णोरात्मनःप्राणस्वरूपाराधारूपाप्रकृतिर्भवतीत्यर्थः ॥ बुद्धिस्तुसतीभगवतीदुर्गाभवतीत्यर्थः ॥ ९ ॥

निद्राक्षुधादयस्तुतस्यैवाऽऽत्मनःशक्तेःकलाभवंतीत्यर्थः ॥ आत्मनोयोबुद्धौप्रतिबिंबरूपःसजीवोभोगशरीरभृद्भवतीत्यर्थः ॥ १० ॥ ११ ॥ तत्पुष्पंताहशमहिमावतःश्रीगोपालसुंदरीरूपश्रीकृष्ण

निद्रादयःशक्तयश्चताःसर्वाःप्रकृतेःकलाः ॥ आत्मनःप्रतिबिंबश्चजीवोभोगशरीरभृत् ॥ १० ॥ आत्मनीशेगतेदेहात्सर्वेयांतिससंभ्रमाः ॥ यथावर्त्मनि गच्छंतंनरदेवमिवाऽनुगाः ॥ ११ ॥ अहंशिवश्चशेषश्चविष्णुर्धर्मोमहाविराट् ॥ यूयंयदंशाभक्ताश्चतत्पुष्पंन्यक्कृतंत्वया ॥ १२ ॥ शिवेनपूजितंपादपद्मंपु ष्पेणयेनच ॥ तत्रदुर्वाससादत्तंदैवेनन्यक्कृतंत्वया ॥ १३ ॥ तत्पुष्पंमस्तकेयस्यकृष्णपादाब्जप्रच्युतम् ॥ सर्वेषांचसुराणांचतत्पूजापुरतोभवेत् ॥ १४॥ दैवेनवंचितस्त्वंहिदैवंचबलवत्तरम् ॥ भाग्यहीनंजनंमूढंकोवारक्षितुमीश्वरः ॥ १५ ॥ साश्रीर्गताऽधुनाकोपात्कृष्णनिर्माल्यवर्जनात् ॥ अधुनागच्छवै कुंठंमयाचगुरुणासह ॥ १६ ॥ निषेव्यतत्रश्रीनाथंश्रियंप्राप्स्यसिमद्वरात् ॥ एवमुक्त्वाचसब्रह्मासर्वैःसुरगणैःसह ॥ १७ ॥ तत्रगत्वापरंब्रह्मभगवंतंसना तनम् ॥ दृष्ट्वातेजःस्वरूपंतंप्रज्वलंतंस्वतेजसा ॥ १८ ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तंडशतकोटिसमप्रभम् ॥ शांतमनादिमध्यांतंलक्ष्मीकांतमनंतकम् ॥ १९ ॥ चतुर्भुजैःपार्षदैश्चसरस्वत्यायुतंप्रभुम् ॥ भक्त्याचतुर्भिर्वेदैश्चगंगयापरिवेष्टितम् ॥ २० ॥ तंप्रणेमुःसुराःसर्वेमूर्ध्नाब्रह्मपुरोगमाः ॥ भक्तिनम्राःसाश्रुनेत्रा स्तुष्टुवुःपरमेश्वरम् ॥२१॥ वृत्तांतंकथयामासस्वयंब्रह्माकृतांजलिः ॥ रुरुदुर्देवताःसर्वाःस्वाधिकाराच्च्युताश्चताः ॥२२॥ सददर्शसुरगणंविपद्ग्रस्तंभया कुलम् ॥ रत्नभूषणशून्यंचवाहनादिविवर्जितम् ॥ २३ ॥ शोभाशून्यंहतश्रीकंनिष्प्रभंसभयंपरम् ॥ उवाचकातरंदृष्ट्वाभयभीतिविभंजनः ॥ २४ ॥ श्री भगवानुवाच ॥ माभैर्ब्रह्मन्हेसुराश्चभयंकिंवोमयिस्थिते ॥ दास्यामिलक्ष्मीमचलांपरमैश्वर्यवर्धिनीम् ॥ २५ ॥ किंचमद्वचनंकिंचिच्छ्रूयतांसमयोचि तम् ॥ हितंसत्यंसारभूतंपरिणामसुखावहम् ॥ २६ ॥ जनाश्चाऽसंख्यविश्वस्थामदधीनाश्चसंततम् ॥ यथातथाऽहंमद्भक्तपराधीनोऽस्वतंत्रकः ॥ २७ ॥ यंयंरुष्टोहिमद्भक्तोमत्परोहिनिरंकुशः ॥ तद्गृहेऽहंनतिष्ठामिपद्मयासहनिश्चितम् ॥ २८ ॥ दुर्वासाःशंकरांशश्चवैष्णवोमत्परायणः॥तच्छापादागतोऽहंचस लक्ष्मीकोहिवोगृहात् ॥ २९ ॥ यत्रशंखध्वनिर्नास्तितुलसीनशिवार्चनम् ॥ नभोजनंचविप्राणांनपद्मातत्रतिष्ठति ॥ ३० ॥ मद्भक्तानांचमेनिंदायत्र ब्रह्मन्भवेत्सुराः ॥ महारुष्टामहालक्ष्मीस्ततोयातिपराभवम् ॥ ३१ ॥ मद्भक्तिहीनोयोमूढोभुंक्तेयोहरिवासरे ॥ ममजन्मदिनेवापियातिश्रीस्तद्गृहादपि ॥ ॥ ३२ ॥ मन्नामविक्रयीयश्चविक्रीणातिस्वकन्यकाम् ॥ यत्राऽतिथिर्नभुंक्तेचमत्प्रियायातितद्गृहात् ॥ ३३ ॥

स्यपुष्पंनिर्माल्यभूतंत्वयान्यक्कृतंतिरस्कृतंसएषमहानपराधस्त्वयाकृतइतिभावः ॥ १२ ॥ १३ ॥ सुराणांमध्येइत्यर्थः ॥१४॥ १५॥१६॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ यंयंरुष्टोयंयंपुरुषंप्रतिरुष्टइत्यर्थः ॥ २८ ॥ २९ ॥ शिवार्चनंशिवस्यशिवायाश्चाऽर्चनमित्यर्थः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ वाचालोऽसद्बहुभाषणवान् ॥ ४२ ॥ योऽन्यांगंपुरुषांतरस्यांगमित्यर्थः॥४३॥४४॥४५॥ एतेपुस्थलेपुनतिष्ठतिचेत्कुत्रतिष्ठतित

योविप्रःपुंश्चलीपुत्रोमहापापीचतत्पतिः ॥ पापिनोयोगृहंयातिशूद्रश्राद्धान्नभोजकः ॥ ३४ ॥ महारुष्टाततोयातिमंदिरात्कमलालया ॥ शूद्राणांशवदा
हीचभाग्यहीनोद्विजाधमः ॥ ३५ ॥ यातिरुष्टातद्गृहाच्चदेवाःकमलवासिनी ॥ शूद्राणांसूपकारीयोब्राह्मणोवृषवाहकः ॥ ३६ ॥ तत्तोयपानभीताचकम
लायातितद्गृहात् ॥ अशुद्धहृदयःक्रूरोहिंसकोनिंदकोद्विजः ॥ ३७ ॥ ब्राह्मणःशूद्रयाजीचयातिदेवीचतद्गृहात् ॥ अवीरान्नंचयोभुंक्तेतस्माद्यातिजगत्प्र
सूः ॥ ३८ ॥ तृणंछिनात्तिनखैरस्तैर्वायोविलिखेन्महीम् ॥ निराशोब्राह्मणोयत्रतद्गृहाद्यातिमत्प्रिया ॥ ३९ ॥ सूर्योदयेद्विजोभुंक्तेदिवास्वापीचब्राह्मणः ॥
दिवामैथुनकारीचयस्तस्माद्यातिमत्प्रिया ॥ ४० ॥ आचारहीनोविप्रोयोयश्चशूद्रप्रतिग्रही ॥ अदीक्षितोहियोमूढस्तस्माद्धियातिमत्प्रिया ॥ ४१ ॥ स्नि
ग्धपादश्चनग्नोहियःशेतेज्ञानदुर्बलः ॥ शश्वद्धसतिवाचालोयातिसातद्गृहात्सती ॥४२॥ शिरःस्नातस्तुतैलेनयोऽन्यांगंसमुपस्पृशेत् ॥ स्वांगेचवादयेद्वाद्यं
रुष्टासायातितद्गृहात् ॥ ४३ ॥ व्रतोपवासहीनोयःसंध्याहीनोऽशुचिर्द्विजः ॥ विष्णुभक्तिविहीनस्तुतस्माद्यातिचमत्प्रिया ॥ ४४ ॥ ब्राह्मणंनिंदयेद्योहि
तंचयोद्वेष्टिसंततम् ॥ जीवहिंसोदयाहीनोयातिसर्वप्रसूस्ततः ॥ ४५ ॥ यत्रयत्रहरेरर्चाहरेरुत्कीर्तनंतथा ॥ तत्रतिष्ठतिसादेवीसर्वमंगलमंगला ॥ ४६ ॥
यत्रप्रशंसाकृष्णस्यतद्भक्तस्यापितामह ॥ साचकृष्णप्रियादेवीतत्रातिष्ठतिसंततम् ॥ ४७ ॥ यत्रशंखध्वनिःशंखःशिलाचतुलसीदलम् ॥ तत्सेवावंदनंध्या
नंतत्रसापरितिष्ठति ॥ ४८ ॥ शिवलिंगार्चनंयत्रतस्यचोत्कीर्तनंशुभम् ॥ दुर्गार्चनंतद्गुणाश्चतत्रपद्मनिवासिनी ॥ ४९ ॥ विप्राणांसेवनंयत्रतेषांचभोज
नंशुभम् ॥ अर्चनंसर्वदेवानांतत्रपद्ममुखीसती॥५०॥इत्युक्त्वाचसुरान्सर्वान्रमामाहरमापतिः ॥ क्षीरोदसागरेजन्मकलयाकलयेतिच॥५१॥इत्युक्त्वातां
जगन्नाथोब्रह्माणंपुनराहच ॥ मथित्वासागरंलक्ष्मींदेवेभ्योदेहिपद्मज ॥ ५२ ॥ इत्युक्त्वाकमलाकांतोजगामांतःपुरंमुने ॥ देवाश्चिरेणकालेनययुःक्षीरो
दसागरम् ॥५३॥ मंथानंमंदरंकृत्वाकूर्मंकृत्वाचभाजनम् ॥ कृत्वाशेषंमंथपाशंममंथुरसुराःसुराः ॥५४॥ धन्वंतरिंचपीयूषमुच्चैःश्रवसमीप्सितम् ॥ ना
नारत्नंहस्तिरत्नंप्रापुर्लक्ष्मींसुदर्शनम् ॥५५॥ वनमालांददौसाचक्षीरोदशायिनेमुने ॥ सर्वेश्वरायरम्यायविष्णवेवैष्णवीसती ॥५६॥ देवैःस्तुतापूजिता
चब्रह्मणाशंकरेणच ॥ ददौदृष्टिंसुरगृहेब्रह्मशापविमोचनात् ॥ ५७ ॥ प्रापुर्देवाःस्वविषयंदैत्यग्रस्तंभयंकरम् ॥ महालक्ष्मीप्रसादेनवरदानेननारद॥५८॥

त्राहयत्रयत्रेति ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ कलयस्वीकुरु ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ब्रह्मशापेति॥देवामर्यादाहेतोर्हिब्राह्मणःशापस्तदभावेतुतस्यशापस्यना
शनमभूदित्यर्थः ॥ ५७ ॥ स्वविषयंस्वस्थानम् ॥ वरदानेनब्रह्मणःश्रियंप्राप्स्यसिमद्वरादितिपूर्वोक्तवाक्येनकृतेन ॥ ५८ ॥

॥५९॥इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेएकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४१॥ पंचसप्ततिपद्यैस्तुमहालक्ष्म्यर्चनक्रमम् ॥ मंत्रस्तोत्रादिकंचैवयथावदभिवर्ण्यते ॥१॥ अथनारदोलक्ष्म्याध्यानादिकंपृच्छति हरेरुत्कीर्तनमिति हरेरुत्कीर्तनंगुणानुवर्णनम् ॥ लक्ष्म्याउपाख्यानंचश्रुतमधुनाध्यानंस्तोत्रंपूजादिकंचवदेत्यर्थः ॥ १ ॥ तत्रनारायणःप्रथमतःपूजाविधिक्रमेणैवसर्वमाह स्नात्वेति ॥ क्षीरोदे

इत्येवंकथितंसर्वंलक्ष्म्युपाख्यानमुत्तमम् ॥ सुखदंसारभूतंचकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ५९ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेएकचत्वारिंशोध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ हरेरुत्कीर्तनंभद्रंश्रुतंतज्ज्ञानमुत्तमम् ॥ ईप्सितंलक्ष्म्युपाख्यानंध्यानंस्तोत्रंवदप्रभो ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ स्नात्वातीर्थेपुराशक्रोधृत्वाधौतेचवाससी ॥ घटंसंस्थाप्यक्षीरोदेषड्देवान्पर्यपूजयत् ॥ २ ॥ गणेशंचदिनेशंचवह्निंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ एतान्भक्त्यासमभ्यर्च्यपुष्पगंधादिभिस्तदा ॥ ३ ॥ आवाह्यचमहालक्ष्मींपरमैश्वर्यरूपिणीम् ॥ पूजांचकारदेवेशोब्रह्मणाचपुरोधसा ॥ ४ ॥ पुरःस्थितेषुमुनिषुब्राह्मणेषुगुरौहरौ ॥ देवादिषुसुदेशेचज्ञानानंदेशिवेमुने ॥ ५ ॥ पारिजातस्यपुष्पंचगृहीत्वाचंदनोक्षितम् ॥ ध्यात्वादेवींमहालक्ष्मींपूजयामासनारद ॥ ६ ॥ ध्यानंचसामवेदोक्तंयद्दत्तंब्रह्मणेपुरा ॥ हरिणातेनध्यानेनतन्निबोधवदामिते ॥ ७ ॥ सहस्रदलपद्मस्थकर्णिकावासिनींपराम् ॥ शरत्पार्वणकोटींदुप्रभामुष्टिकरांपराम् ॥ ८ ॥ स्वतेजसाप्रज्वलंतींसुखदृश्यांमनोहराम् ॥ प्रतप्तकांचननिभशोभांमूर्तिमतींसतीम् ॥ ९ ॥ रत्नभूषणभूषाढ्यांशोभितांपीतवाससा ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ १० ॥ सर्वसंपत्प्रदात्रींचमहालक्ष्मींभजेशुभाम् ॥ ध्यानेनाऽनेनतांध्यात्वानानागुणसमन्विताम् ॥ ११ ॥ संपूज्यब्रह्मवाक्येनचोपचाराणिषोडश ॥ ददौभक्त्याविधानेनप्रत्येकंमंत्रपूर्वकम् ॥ १२ ॥ प्रशस्तानिप्रकृष्टानिवराणिविविधानिच ॥ अमूल्यरत्नसारंचनिर्मितंविश्वकर्मणा ॥ १३ ॥ आसनंचविचित्रंचमहालक्ष्मिप्रगृह्यताम् ॥ शुद्धंगंगोदकमिदंसर्ववंदितमीप्सितम् ॥ १४ ॥ पापेध्मवह्निरूपंचगृह्यतांकमलालये ॥ पुष्पचंदनदूर्वादिसंयुतंजाह्नवीजलम् ॥ १५ ॥ शंखगर्भस्थितंस्वर्घ्यंगृह्यतांपद्मवासिनि ॥ सुगंधिपुष्पतैलंचसुगंधामलकीफलम् ॥१६॥ देहसौंदर्यबीजंचगृह्यतांश्रीहरेःप्रिये ॥ कार्पासजंचकृमिजंवसनंदेविगृह्यताम् ॥ १७ ॥ रत्नस्वर्णविकारंचदेहभूषाविवर्धनम् ॥ शोभायैश्रीकरंरत्नभूषणंदेविगृह्यताम् ॥ १८ ॥ सर्वसौंदर्यबीजंचसद्यःशोभाकरंपरम् ॥ वृक्षनिर्यासरूपंचगंधद्रव्यादिसंयुतम् ॥ १९ ॥

क्षीरसमुद्रेषड्देवान्वक्ष्यमाणान् पूजितवान् तेषांपूजांविनाऽन्यकर्मण्यनधिकारात् ॥ २ ॥ षड्देवानाह गणेशंचेति ॥ वह्निमग्निहोत्रहोमम् ॥ ३ ॥ पुरोधसाबोधितइतिशेषः ॥ ४ ॥ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ध्यानंचेति ॥ हरिणासामवेदोक्तंध्यानंयद्ब्रह्मणेदत्तंतेनध्यानेनध्यात्वेत्यर्थः ॥ ७ ॥ मुष्टिश्चौर्यम्॥८॥९॥१०॥११॥१२॥प्रशस्तानीत्युपचारवस्तूनामुपलक्षणम्॥आसनादिमंत्रानाह अमूल्येति ॥ अत्रमंत्राएवसंगृहीतेपूजोपचारक्रमस्तुप्रसिद्धएवग्राह्यइतिबोध्यम् ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ आमलकीफलचूर्णमित्यर्थः ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥

सुगंधियुक्तमिति ॥ पूर्वोक्तकार्पासजंचेत्यर्धश्लोकाविवमंत्रौ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ स्वस्तिकंपक्वान्नविशेषः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ सस्यानांमुद्गादिधान्यानाम् ॥२८॥ मिष्टान्नंलड्डुकम् ॥ सस्यचूर्णोद्भवंमुद्गादिधान्यचूर्णोद्भवम् ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥३५॥अत्रकेचिन्मंत्राःपुनःपठ्यंतेतदभिप्रायस्त्वित्थम् ॥ यथाजनागृहेसामान्यानुपचारान्गृह्णं

श्रीकृष्णकांतेधूपंचपवित्रंप्रतिगृह्यताम् ॥ सुगंधियुक्तंसुखदंचंदनंदेविगृह्यताम् ॥२०॥ जगच्चक्षुःस्वरूपंचपवित्रंतिमिरापहम्॥प्रदीपंसुखरूपंचगृह्यतांचसुरेश्वरि ॥२१॥ नानोपहाररूपंचनानारससमन्वितम् ॥ अतिस्वादुकरंचैवनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥२२॥ अन्नंब्रह्मस्वरूपंचप्राणरक्षणकारणम् ॥ तुष्टिदंपुष्टिदंचैवदेव्यन्नंप्रतिगृह्यताम्॥२३॥शाल्यन्नजंसुपक्वंचशर्करागव्यसंयुतम् ॥ स्वादुयुक्तंमहालक्ष्मीःपरमान्नंप्रगृह्यताम्॥२४॥शर्करागव्यपक्वंचसुस्वादुसुमनोहरम्॥मयानिवेदितंभक्त्यास्वस्तिकंप्रतिगृह्यताम् ॥२५॥ नानाविधानिरम्याणिपक्वान्नानिफलानिच ॥ सुरभिस्तनसंत्यक्तंसुस्वादुसुमनोहरम्॥२६॥मर्त्यामृतंसुगव्यंचगृह्यतामच्युतप्रिये ॥ सुस्वादुरससंयुक्तमिक्षुवृक्षसमुद्भवम् ॥२७॥ अग्निपक्वमतिस्वादुगुडंचप्रतिगृह्यताम् ॥ यवगोधूमसस्यानांचूर्णरेणुसमुद्भवम् ॥२८॥ सुपक्वंगुडगव्याक्तंमिष्टान्नंदेविगृह्यताम् ॥ सस्यचूर्णोद्भवंपक्वंस्वस्तिकादिसमन्वितम् ॥२९॥ मयानिवेदितंभक्त्यानैवेद्यंप्रतिगृह्यताम्॥शीतवायुप्रदंचैवदाहेचसुखदंपरम् ॥३०॥ कमलेगृह्यतांचेदंव्यजनंश्वेतचामरम् ॥ तांबूलंचवरंरम्यंकर्पूरादिसुवासितम्॥३१॥ जिह्वाजाड्यच्छेदकरंतांबूलंप्रतिगृह्यताम् ॥ सुवासितंसुशीतंचपिपासानाशकारणम् ॥३२॥ जगज्जीवनरूपंचजीवनंदेविगृह्यताम् ॥ देहसौंदर्यबीजंचसदाशोभाविवर्धनम् ॥३३॥ कार्पासजंचक्रमिजंवसनंदेविगृह्यताम् ॥ रत्नस्वर्णविकारंचदेहभूषादिवर्धनम् ॥३४॥ शोभाधारंश्रीकरंचभूषणंदेविगृह्यताम् ॥ नानाऋतुपुनिर्माणंबहुशोभाश्रयंपरम् ॥ ३५ ॥ सुरभूपप्रियंशुद्धंमाल्यंदेविप्रगृह्यताम् ॥ शुद्धिदंशुद्धरूपंचसर्वमंगलमंगलम् ॥ ३६ ॥ गंधवस्तूद्भवंरम्यंगंधंदेविप्रगृह्यताम् ॥ पुण्यतीर्थोदकंचैवविशुद्धंशुद्धिदंसदा ॥ ३७ ॥ गृह्यतांकृष्णकांतेत्वंरम्यमाचमनीयकम् ॥ रत्नसारादिनिर्माणंपुष्पचंदनचर्चितम् ॥ ३८ ॥ वस्त्रभूषणभूषाढ्यंसुतल्पंदेविगृह्यताम् ॥ यद्यद्द्रव्यमपूर्वंचपृथिव्यामपिदुर्लभम् ॥ ३९ ॥ देवभूषार्हभोग्यंचतद्द्रव्यंदेविगृह्यताम् ॥ द्रव्याण्येतानिदत्वाचमूलेनदेवपुंगव ॥ ४० ॥ मूलंजजापभक्त्याचदशलक्षंविधानतः ॥ जपेनदशलक्षेणमंत्रसिद्धिर्बभूवह ॥ ४१ ॥ मंत्रश्चब्रह्मणादत्तःकल्पवृक्षश्चसर्वतः ॥ लक्ष्मीर्मायाकामवाणीङेंताकमलवासिनी ॥ ४२ ॥ वैदिकोमंत्रराजोऽयंप्रसिद्धःस्वाहयाऽन्वितः ॥ कुबेरोऽनेनमंत्रेणपरमैश्वर्यमाप्तवान् ॥ ४३ ॥

ति ॥ सभायांतुविशिष्टांस्तथैवदेव्यैसामान्याविशेषभावेनोपचारादेयाइति ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ लक्ष्मीःश्रीबीजं मायाभुवनेश्वरीबीजं कामोमन्मथबीजं वाणीवाग्भवं ङेंताचतुर्थ्यंताकमलवासिनीतदाकमलवासिन्यैइतिजातं ॥ स्वाहयान्वितः ॥ स्वाहांतइत्यर्थः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥

॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ रत्नपद्मेस्थितायैइतिशेषः ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥ ६३ ॥

राजराजेश्वरोदक्षःसावर्णिर्मनुरेवच ॥ मंगलोऽनेनमंत्रेणसप्तद्वीपेऽवनीपतिः ॥ ४४ ॥ प्रियव्रतोत्तानपादौकेदारोनृपएवच ॥ एतेसिद्धाश्चराजेंद्रामंत्रेणानेन
नारद ॥ ४५ ॥ सिद्धेमंत्रेमहालक्ष्मीःशक्रायदर्शनंददौ ॥ रत्नेंद्रसारनिर्माणविमानस्थावरप्रदा ॥ ४६ ॥ सप्तद्वीपवतींपृथ्वींछादयंतीत्विषाचसा ॥ श्वेतचं
पकवर्णाभारत्नभूषणभूषिता ॥ ४७ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्याभक्तानुग्रहकातरा ॥ बिभ्रतीरत्नमालांचकोटिचंद्रसमप्रभाम् ॥ ४८ ॥ दृष्ट्वाजगत्प्रसूंशांतांतु
ष्टावतांपुरंदरः ॥ पुलकांचितसर्वांगःसाश्रुनेत्रःकृतांजलिः ॥ ४९ ॥ ब्रह्मणाचप्रदत्तेनस्तोत्रराजेनसंयुतः ॥ सर्वाभीष्टप्रदेनैववैदिकेनैवतत्रच ॥ ५० ॥
पुरंदरउवाच ॥ नमःकमलवासिन्यैनारायण्यैनमोनमः ॥ कृष्णप्रियायैसततंमहालक्ष्म्यैनमोनमः ॥ ५१ ॥ पद्मपत्रेक्षणायैचपद्मास्यायैनमोनमः ॥ प
द्मासनायैपद्मिन्यैवैष्णव्यैचनमोनमः ॥५२॥ सर्वसंपत्स्वरूपिण्यैसर्वाराध्यैनमोनमः ॥ हरिभक्तिप्रदात्र्यैचहर्षदात्र्यैनमोनमः ॥ ५३ ॥ कृष्णवक्षःस्थिता
यैचकृष्णेशायैनमोनमः ॥ चंद्रशोभास्वरूपायैरत्नपद्मेचशोभने ॥ ५४ ॥ संपत्त्यधिष्ठातृदेव्यैमहादेव्यैनमोनमः ॥ नमोवृद्धिस्वरूपायैवृद्धिदायैनमो
नमः ॥ ५५ ॥ वैकुंठेयामहालक्ष्मीर्यालक्ष्मीःक्षीरसागरे ॥ स्वर्गलक्ष्मीरिंद्रगेहेराजलक्ष्मीर्नृपालये ॥ ५६ ॥ गृहलक्ष्मीश्चगृहिणांगेहेचगृहदेवता ॥ सुर
भिःसागरेजातादक्षिणायज्ञकामिनी ॥५७॥ अदितिर्देवमातात्वंकमलाकमलालया ॥ स्वाहात्वंचहविर्दानेकव्यदानेस्वधास्मृता ॥५८॥ त्वंहिविष्णुस्वरू
पाचसर्वाधारावसुंधरा॥शुद्धसत्त्वस्वरूपात्वंनारायणपरायणा ॥५९॥ क्रोधहिंसावर्जिताचवरदाशारदाशुभा ॥ परमार्थप्रदात्वंचहरिदास्यप्रदापरा॥६०॥
ययाविनाजगत्सर्वंभस्मीभूतमसारकम् ॥ जीवन्मृतंचविश्वंचशश्वत्सर्वंययाविना॥६१॥सर्वेषांचपरामातासर्वबांधवरूपिणी॥धर्मार्थकाममोक्षाणांत्वंचकार
णरूपिणी॥६२॥यथामातास्तनांधानांशिशूनांशैशवेसदा॥तथात्वंसर्वदामातासर्वेषांसर्वरूपतः॥६३॥मातृहीनःस्तनांधस्तुसचजीवतिदैवतः॥त्वयाहीनो
जनःकोऽपिनजीवत्येवनिश्चितम् ॥६४॥ सुप्रसन्नस्वरूपात्वंमांप्रसन्नाभवांबिके ॥ वैरिग्रस्तंचविषयंदेहिमह्यंसनातनि॥६५॥अहंयावत्त्वयाहीनोबंधुहीनश्च
भिक्षुकः॥सर्वसंपद्विहीनश्चतावदेवहरिप्रिये ॥६६॥ ज्ञानंदेहिचधर्मंचसर्वसौभाग्यमीप्सितम् ॥ प्रभावंचप्रतापंचसर्वाधिकारमेवच॥६७॥जयंपराक्रमंयुद्धेप
रमैश्वर्यमेवच ॥ इत्युक्त्वाचमहेंद्रश्चसर्वैःसुरगणैःसह ॥ ६८ ॥ प्रणनामसाश्रुनेत्रोमूर्ध्नाचैवपुनःपुनः ॥ ब्रह्माचशंकरश्चैवशेषोधर्मश्चकेशवः ॥ ६९ ॥
सर्वेचक्रुःपरीहारंसुरार्थेचपुनःपुनः ॥ देवेभ्यश्चवरंदत्त्वापुष्पमालांमनोहराम् ॥ ७० ॥

स्तनांधःस्तनपायीबालकोमातृहीनोऽपिजीवति ॥ त्वयाविनातुजनोनैवजीवतीत्यर्थः ॥ ६४ ॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ ६८ ॥ ६९ ॥ परीहारंप्रार्थनाम् ॥ ७० ॥

॥ ७१ ॥ ७२ ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेद्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ अर्धाधिकैश्चतुःपंचाशद्भिःपद्यैरनंतरम् ॥ स्वाहाशक्तेरुपाख्यानंयथावदभिवर्ण्यते ॥ १ ॥ एवमेतासांमहादेवतानामाख्यानंश्रुत्वानारदःपृच्छति नारायणेति ॥ १ ॥ २ ॥ निगूढंगुप्तंरहस्यभूतमित्यर्थः ॥ ३ ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ ८ ॥९॥ प्रथमतोब्रह्मलोकंययुस्ततोब्रह्मसभामाजग्मुः ॥ १० ॥ ब्रह्माश्रुत्वेति ॥ देववाक्यंश्रुत्वाभवतांब्राह्मणैर्हविर्यद्दीयतेतस्यप्राप्त्याऽऽहारव्यवस्थांकरिष्यामीतिब्रह्माप्रतिज्ञायदेवकल्याणार्थंहरिंनिषेवेअस्तौदित्यर्थः ॥ ११ ॥ ननु

केशवायददौलक्ष्मीःसंतुष्टासुरसंसदि ॥ ययुर्देवाश्चसंतुष्टाःस्वंस्वंस्थानंचनारद ॥ ७१ ॥ देवीययौहरेःस्थानंदृष्ट्वाक्षीरोदशायिनः ॥ ययतुश्चैवस्वगृहंब्रह्मेशानौचनारद ॥ ७२ ॥ दत्वाशुभाशिषंतौचदेवेभ्यःप्रीतिपूर्वकम् ॥ इदंस्तोत्रंमहापुण्यंत्रिसंध्यंयःपठेन्नरः ॥ ७३ ॥ कुबेरतुल्यःसभवेद्राजराजेश्वरोमहान् ॥ पंचलक्षजपेनैवस्तोत्रसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ ७४ ॥ सिद्धस्तोत्रंयदिपठेन्मासमेकंतुसंततम् ॥ महासुखीचराजेंद्रोभविष्यतिनसंशयः ॥ ७५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेद्विचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ नारदउवाच ॥ नारायणमहाभागनारायणसमप्रभो ॥ रूपेणैवगुणेनैवयशसातेजसात्विषा ॥ १ ॥ त्वमेवज्ञानिनांश्रेष्ठःसिद्धानांयोगिनांमुने ॥ तपस्विनांमुनीनांचपरोवेदविदांवरः ॥ २ ॥ महालक्ष्म्याउपाख्यानंविज्ञातंमहदद्भुतम् ॥ अन्यत्किंचिदुपाख्यानंनिगूढंवदसांप्रतम् ॥ ३ ॥ अतीवगोपनीयंयदुपयुक्तंचसर्वतः ॥ अप्रकाश्यंपुराणेषुवेदोक्तंधर्मसंयुतम् ॥ ४ ॥ नारायणउवाच ॥ नानाप्रकारमाख्यानमप्रकाश्यंपुराणतः ॥ श्रुतंकतिविधंगूढमास्तेब्रह्मन्सुदुर्लभम् ॥ ५ ॥ तेषुयत्सारभूतंचश्रोतुंकिंवात्वमिच्छसि ॥ तन्मेब्रूहिमहाभागपश्चाद्वक्ष्यामितत्पुनः ॥ ६ ॥ नारदउवाच ॥ स्वाहादेवीहविर्दानेप्रशस्तासर्वकर्मसु ॥ पितृदानेस्वधाशस्तादक्षिणासर्वतोवरा ॥ ७ ॥ एतासांचरितंजन्मफलंप्राधान्यमेवच ॥ श्रोतुमिच्छामित्वद्वक्त्राद्वदवेदविदांवर ॥ ८ ॥ सूतउवाच ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वाप्रहस्यमुनिसत्तम ॥ कथांकथितुमारेभेपुराणोक्तांपुरातनीम् ॥ ९ ॥ नारायणउवाच ॥ सृष्टेःप्रथमतोदेवाःस्वाहारार्थंययुःपुरा ॥ ब्रह्मलोकंब्रह्मसभामाजग्मुःसुमनोहराम् ॥ १० ॥ गत्वानिवेदनंचक्रुराहारहेतुकंमुने ॥ ब्रह्माश्रुत्वाप्रतिज्ञायनिषेवेश्रीहरिंपरम् ॥ ११ ॥ नारदउवाच ॥ यज्ञरूपोहिभगवान्कलयाचबभूवह ॥ यज्ञेयद्यद्विर्दानंदत्तंतेभ्यश्चब्राह्मणैः ॥ १२ ॥ नारायणउवाच ॥ हविर्ददतिविप्राश्चभक्त्याचक्षत्रियादयः ॥ सुरानैवप्राप्नुवंतितद्दानंमुनिपुंगव ॥१३॥ देवाविषण्णास्तेसर्वेतत्सभांचययुःपुनः ॥ गत्वानिवेदनंचक्रुराहाराभावहेतुकम् ॥ १४ ॥

यज्ञेब्राह्मणैर्हविर्दीयतेतेनकिंतेषांतृप्तिर्नभवतीत्याशंकतेनारदःयज्ञरूपोहीति ॥ यज्ञरूपोहिपरमात्मायज्ञोवैविष्णुरितिश्रुतेः तस्मिन्यज्ञेयद्यद्ब्राह्मणैस्तेभ्योदेवेभ्योहविर्दीयतेतेनकिंतेषांतृप्तिर्नभवतीतिशेषः ॥१२॥ नारायणःसमाधत्ते हविर्ददतीति ॥ सत्यंहविर्यज्ञेदीयतेतथाऽपितद्धविर्देवान्प्रतियदिप्राप्नुयात्तदातेनहविषादेवानांतृप्तिःस्यान्नचतस्यप्रापकःकश्चिदस्तिततोनदेवानांतृप्तिरित्यर्थः ॥ १३ ॥ यतएवंततोब्रह्मसभांप्रतिदेवाययुरित्याह देवाविषण्णाइति ॥ १४ ॥

ततोदेववाक्यंश्रुत्वाब्रह्मातत्कल्याणार्थंश्रीकृष्णंध्यानस्तोत्रादिनाशरणंययौ ततःश्रीकृष्णेनैतत्कार्यार्थंमूलप्रकृतिःसमाराधनीयेत्युक्तेतदाज्ञयामूलप्रकृतिमाराधितवानित्याह पूजांचकारेति ॥ १५ ॥ ततोमूलप्रकृतेरंशःस्वाहारूपेणप्रादुरभूदित्याह प्रकृतेःकलयेति ॥ १६॥ १७ ॥ शक्तिःपत्नीचभवेत्यर्थः ॥ १८॥ किमर्थंशक्तिर्भवेतिचेत्तस्याग्रेर्दग्धुंशक्त्यभावादित्याह दग्धुमिति ॥ प्रकृतिशब्देना हुतयस्तृप्तिकारणत्वात्पत्नीकिमर्थंभवेतिचेद्देवेभ्योहुतहविःप्रापणार्थमित्याह त्वन्नामोच्चार्येति ॥१९॥सुरेभ्योदास्यतीत्यन्वयः तद्धविःसुराःप्राप्नुवंतितथाकुर्वितिशेषः॥२०॥२१॥ स्वयंभुवंब्रह्माणंकृष्णो

ब्रह्माश्रुत्वातुध्यानेनश्रीकृष्णंशरणंययौ ॥ पूजांचकारप्रकृतेर्ध्यानेनैवतदाज्ञया ॥ १५ ॥ प्रकृतेःकलयाचैवसर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ अतीवसुंदरीश्यामा रमणीयामनोहरा ॥ १६ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्याभक्तानुग्रहकातरा ॥ उवाचेतिविधेरग्रेपद्मयोनेवरंवृणु ॥ १७ ॥ विधिस्तद्वचनंश्रुत्वासंभ्रमात्समुवाच ताम् ॥ प्रजापतिरुवाच ॥ त्वमग्रेर्दाहिकाशक्तिर्भवयाऽतीवसुंदरी ॥ १८ ॥ दग्धुंनशक्तःप्रकृतीर्हुताशश्चत्वयाविना ॥ त्वन्नामोच्चार्यमंत्रांतेयोदास्यतिह विर्नरः ॥ १९ ॥ सुरेभ्यस्तत्प्राप्नुवंतिसुराःसानंदपूर्वकम् ॥ अग्नेःसंपत्स्वरूपाचश्रीरूपासागृहेश्वरी ॥२०॥ देवानांपूजिताशश्वन्नरादीनांभवांबिके॥ब्रह्मण श्चवचःश्रुत्वासाविषण्णाबभूवह ॥ २१ ॥ तमुवाचततोदेवीस्वाभिप्रायंस्वयंभुवम् ॥ स्वाहोवाच ॥ अहंकृष्णंभजिष्यामितपसासुचिरेणच ॥ २२ ॥ ब्रह्मंस्तदन्यंयत्किंचित्स्वप्नवद्भ्रममेवच ॥ विधाताजगतस्त्वंचशंभुर्मृत्युंजयोविभुः ॥ २३ ॥ बिभर्तिशेषोविश्वंचधर्मःसाक्षिचधर्मिणाम् ॥ सर्वाद्यपूज्योदे वानांगणेषुचगणेश्वरः ॥ २४ ॥ प्रकृतिःसर्वसंपूज्यायत्प्रसादात्पुराऽभवत् ॥ ऋषयोमुनयश्चैवपूजितायन्निषेवया ॥२५॥ तत्पादपद्मंनियतंभावेनर्चितया म्यहम् ॥ पद्मास्यापाद्मिमित्युक्त्वापद्मनाभानुसारतः ॥ २६ ॥ जगामतपसेदेवीध्यात्वाकृष्णंनिरामयम् ॥ तपस्तेपेवर्षलक्षमेकपादेनपद्मजा ॥ २७ ॥ तदाददर्शश्रीकृष्णंनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ अतीवकमनीयंचरूपंदृष्ट्वाचरूपिणी ॥२८॥ मूर्च्छांसंप्रापकालेनकामेशस्यचकामुकी ॥ विज्ञायतदभिप्रायंसर्व ज्ञस्तामुवाचह ॥ २९ ॥ समुत्थाप्यचतांक्रोडेक्षीणांगींतपसाचिरम् ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वाराहेत्वंमंशेनममपत्नीभविष्यसि ॥ ३० ॥ नाम्नानाग्रजि तीकन्याकांतेनग्नजितस्यच ॥ अधुनाऽग्नेर्दाहिकात्वंभवपत्नीचभामिनी ॥ ३१ ॥ मंत्रांगरूपापूज्याचमत्प्रसादाद्भविष्यसि ॥ वह्निस्त्वांभक्तिभावेनसंपूज्य चगृहेश्वरीम् ॥३२॥ रमिष्यतित्वयासार्धंरामयारमणीयया ॥ इत्युक्त्वांऽतर्दधेदेवोदेवींसंभाष्यनारद ॥३३ ॥ तत्राऽऽजगामसंत्रस्तोवह्निर्ब्रह्मनिदेशतः ॥ सामवेदोक्तध्यानेनध्यात्वातांजगदंबिकाम् ॥३४॥ संपूज्यपरितुष्टावपाणिंजग्राहमंत्रतः ॥ तदादिव्यंवर्षशतंसरेमेरामयासह ॥ ३५ ॥

ममपतिरभिलषितस्ततस्त पसाकृष्णंपतिंकरिष्यामीत्याह अहंकृष्णमिति ॥ २२ ॥ ब्रह्मंस्तदन्यमिति ॥ तस्मात्कृष्णादन्यंयत्किंचिद्वस्तुस्वप्नवद्भ्रमवच्चमिथ्याजानामीत्यर्थः ॥ २३ ॥ २४ ॥ प्रकृतिर्दुर्गाराधादिरूपापूर्वोक्त पंचप्रकृतिप्रकारानतुमूलप्रकृतिस्तस्याःसर्वोत्तमत्वात् ॥२५॥ पाद्मंपद्मसंभवंब्रह्माणमित्युक्त्वापद्मनाभानुसारतस्तस्योद्देशेनजगामेत्यन्वयः ॥२६॥पद्मजालक्ष्म्यंशभूता ॥२७॥ प्रकृतेःपरमितिकृष्णां तर्गतब्रह्माभिप्रायेण ॥ २८ ॥ २९ ॥ वाराहेकल्पे ॥ ३० ॥ ३१ ॥ मंत्रांगरूपामंत्रांतेप्रयुज्यमानातदंगरूपा ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ संत्रस्तोमामियंवरिष्यतिनवेत्याभिप्रायेण ॥ ३४ ॥ ३५ ॥

॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥मंत्रमाह ओमिति॥प्रणवमायाश्रीबीजाद्योमंत्रः॥४९॥स्तोत्रमाह वह्निरुवाच॥स्वाहावह्निप्रियेति ॥५०॥५१॥५२॥५३॥

अतीवनिर्जनेदेशेसंभोगसुखदेसदा ॥ बभूवगर्भस्तस्यांचहुताशस्यचतेजसा ॥ ३६ ॥ तंदधारचसादेवीदिव्यंद्वादशवत्सरम् ॥ ततःसुषावपुत्रांश्चरमणीयान्मनोहरान् ॥ ३७ ॥ दक्षिणाग्निगार्हपत्याहवनीयान्क्रमेणच ॥ ऋषयोमुनयश्चैवब्राह्मणाःक्षत्रियादयः ॥३८॥ स्वाहांतंमंत्रमुच्चार्यहविर्दानंचचक्रिरे ॥ स्वाहायुक्तंचमंत्रंचयोगृह्णातिप्रशस्तकम् ॥ ३९ ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्यमंत्रग्रहणमात्रतः ॥ विषहीनोयथासर्पोवेदहीनोयथाद्विजः ॥ ४० ॥ पतिसेवाविहीनास्त्रीविद्याहीनोयथापुमान् ॥ फलशाखाविहीनश्चयथावृक्षोहिनिंदितः ॥ ४१ ॥ स्वाहाहीनस्तथामंत्रोनहुतःफलदायकः ॥ परितुष्टाद्विजाःसर्वेदेवाःसंप्रापुराहुतीः ॥ ४२ ॥ स्वाहांतेनैवमंत्रेणसफलंसर्वमेवच ॥ इत्येवंकथितंसर्वंस्वाहोपाख्यानमुत्तमम् ॥ ४३ ॥ सुखदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ नारदउवाच ॥ स्वाहापूजाविधानंचध्यानंस्तोत्रंमुनीश्वर ॥४४॥ संपूज्यवह्निस्तुष्टावयेनतद्वदमेप्रभो ॥ श्रीनारायणउवाच॥ध्यानंचसामवेदोक्तंस्तोत्रंपूजाविधानकम् ॥ ४५ ॥ वदामिश्रूयतांब्रह्मन्सावधानोमुनीश्वर ॥ सर्वयज्ञारंभकालेशालग्रामेघटेऽथवा ॥ ४६ ॥ स्वाहांसंपूज्ययत्नेनयज्ञंकुर्यात्फलाप्तये॥स्वाहांमंत्रांगयुक्तांचमंत्रसिद्धिस्वरूपिणीम्॥४७॥ सिद्धांचसिद्धिदांनृणांकर्मणांफलदांशुभाम् ॥ इतिध्यात्वाचमूलेनदत्वापाद्यादिकंनरः ॥ ४८ ॥ सर्वसिद्धिंलभेत्स्तुत्वामूलमंत्रंमुनेशृणु॥ ॐह्रींश्रींवह्निजायायैदेव्यैस्वाहेत्यनेनच ॥४९॥ यःपूजयेच्चतांभक्त्यासर्वेष्टंसंभवेद्ध्रुवम् ॥ वह्निरुवाच ॥ स्वाहावह्निप्रियावह्निजायासंतोषकारिणी ॥५०॥शक्तिःक्रियाकालदात्रीपरिपाककरीध्रुवा॥गतिःसदानराणांचदाहिकादहनक्षमा॥५१॥संसारसाररूपाचघोरसंसारतारिणी॥देवजीवनरूपाचदेवपोषणकारिणी॥५२॥षोडशैतानिनामानियःपठेद्भक्तिसंयुतः॥सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्यइहलोकेपरत्रच॥५३॥ नांगहीनंभवेत्तस्यसर्वकर्मसुशोभनम् ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंभार्याहीनोलभेत्प्रियाम् ॥ ५४ ॥ रंभोपमांस्वकांतांचसंप्राप्यसुखमाप्नुयात् ॥ इतिश्रीदे०भ०नवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेस्वाहोपाख्यानेत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४३ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ नारदशृणुवक्ष्यामिस्वधोपाख्यानमुत्तमम् ॥ पितॄणांचतृप्तिकरंश्राद्धान्नफलवर्धनम्॥१॥सृष्टेरादौपितृगणान्ससर्जजगतांविधिः॥चतुरश्चमूर्तिमतस्त्रींश्चतेजःस्वरूपिणः ॥२॥दृष्ट्वासप्तपितृगणान्सुखरूपान्मनोहरान्॥आहारंससृजेतेषांश्राद्धंतर्पणपूर्वकम्॥३॥स्नानंतर्पणपर्यंतंश्राद्धंतुदेवपूजनम् ॥ आह्निकंचत्रिसंध्यांतंविप्राणांचश्रुतौश्रुतम् ॥ ४ ॥

॥ ५४ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेत्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४३॥ ॥ अर्धाधिकैश्चषट्त्रिंशत्पद्यैरथसमासतः ॥ स्वधायाःसमुपाख्यानंयथावदभिवर्ण्यते ॥१॥ स्वाहोपाख्यानानंतरंस्वधोपाख्यानंवदति नारदशृण्विति ॥१॥२॥सप्तपितृगणात् कव्यवाहोनलःसोमोयमश्चैवार्यमातथा॥अग्निष्वात्ताबर्हिषदःसोमपाःपितृदेवताइतिपुराणांतरप्रसिद्धान्॥३॥तर्पणपर्यंतंश्राद्धंदेवपूजनंपंचायतनपूजनंत्रिसंध्यांतमाह्निकम्॥४॥

वलिंवलिहरणम् ॥ ५ ॥ भस्मांतंमरणपर्यंततस्यसूतकमशुचित्वमित्यर्थः ॥ तदेवाऽऽह नकर्मार्हश्चेति॥६॥स्वस्थानंजगामेत्यर्थः नप्राप्नुवंतीतिपूर्ववत्प्रापकाभावात् ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ १२ ॥

नित्यंनकुर्याद्योविप्रस्त्रिसंध्यंश्राद्धतर्पणम् ॥ वलिंवेदध्वनिंसोऽपिविषहीनोयथोरगः ॥ ५ ॥ देवीसेवाविहीनश्चश्रीहरेरनिवेद्यभुक् ॥ भस्मांतंसूतकंतस्यन कर्मार्हश्चनारद ॥ ६ ॥ ब्रह्माश्राद्धादिकंसृष्ट्वाजगामपितृहेतवे ॥ नप्राप्नुवंतिपितरोददतिब्राह्मणादयः ॥ ७ ॥ सर्वेचजग्मुःक्षुधिताःखिन्नास्तुब्रह्मणःसभाम् ॥ सर्वंनिवेदनंचक्रुस्तमेवजगतांविधिम् ॥ ८ ॥ ब्रह्माचमानसींकन्यांससृजेचमनोहराम् ॥ रूपयौवनसंपन्नांशतचंद्रनिभाननाम् ॥ ९ ॥ विद्यावतींगुणवतीमतिरूपवतींसतीम् ॥ श्वेतचंपकवर्णाभांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ १० ॥ विशुद्धांप्रकृतेरंशांसस्मितांवरदांशुभाम् ॥ स्वधाभिधांचसुदतींलक्ष्मीलक्षणसंयुताम् ॥ ११ ॥ शतपद्मपदन्यस्तपादपद्मंचविभ्रतीम् ॥ पत्नींपितॄणांपद्मास्यांपद्मजांपद्मलोचनाम् ॥ १२ ॥ पितृभ्यश्चददौब्रह्मातुष्टेभ्यस्तुष्टिरूपिणीम् ॥ ब्राह्मणानांचोपदेशंचकारगोपनीयकम् ॥ १३ ॥ स्वधांतंमंत्रमुच्चार्यपितृभ्योदेयमित्यपि ॥ क्रमेणतेनविप्राश्चपित्रेदानंददुःपुरा ॥ १४ ॥ स्वाहाशस्तादेवदानेपितृदानेस्वधास्मृता ॥ सर्वत्रदक्षिणाशस्ताहतंयज्ञमदक्षिणम् ॥ १५ ॥ पितरोदेवताविप्रामुनयोमनवस्तथा ॥ पूजांचक्रुःस्वधांशांतांतुष्टुवुःपरमादरात् ॥ १६ ॥ देवादयश्चसंतुष्टाःपरिपूर्णमनोरथाः ॥ विप्रादयश्चपितरःस्वधादेवीवरेणच ॥ १७ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंस्वधोपाख्यानमेवच ॥ सर्वेषांचतुष्टिकरंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १८ ॥ नारदउवाच ॥ स्वधापूजाविधानंचध्यानंस्तोत्रंमहामुने॥ श्रोतुमिच्छामियत्नेनवदवेदविदांवर ॥ १९ ॥ ॥ नारायणउवाच ॥ ध्यानंचस्तवनंब्रह्मन्वेदोक्तंसर्वमंगलम् ॥ सर्वंजानासिचकथंज्ञातुमिच्छसिवृद्धये ॥ २० ॥ शरत्कृष्णत्रयोदश्यांमघायांश्राद्धवासरे ॥ स्वधांसंपूज्ययत्नेनततःश्राद्धंसमाचरेत् ॥ २१ ॥ स्वधांनाभ्यर्च्ययोविप्रःश्राद्धंकुर्यादहंमतिः ॥ नभवेत्फलभाक्सत्यंश्राद्धस्यतर्पणस्यच ॥ २२ ॥ ब्रह्मणोमानसींकन्यांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ पूज्यांवैपितृदेवानांश्राद्धानांफलदांभजे ॥ २३ ॥ इतिध्यात्वाशिलायांवाह्यथवामंगलेघटे ॥ दद्यात्पाद्यादिकंतस्यैमूलेनेतिश्रुतौश्रुतम् ॥ २४ ॥ ॐह्रींश्रींक्लींस्वधादेव्यैस्वाहेतिचमहामुने ॥ समुच्चार्यचसंपूज्यस्तुत्वातांप्रणमेद्द्विजः ॥ २५ ॥ स्तोत्रंशृणुमुनिश्रेष्ठब्रह्मपुत्रविशारद ॥ सर्ववांछाप्रदंनॄणांब्रह्मणायत्कृतंपुरा ॥ २६ ॥ नारायणउवाच ॥ स्वधोच्चारणमात्रेणतीर्थस्नायीभवेन्नरः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योवाजपेयफलंलभेत् ॥ २७ ॥ स्वधास्वधास्वधेत्येवंयदिवारत्रयंस्मरेत् ॥ श्राद्धस्यफलमाप्नोतिवलेश्चतर्पणस्यच ॥ २८ ॥ श्राद्धकालेस्वधास्तोत्रंयःशृणोतिसमाहितः ॥ सलभेच्छ्राद्धसंभूतंफलमेवनसंशयः ॥ २९ ॥ स्वधास्वधास्वधेत्येवंत्रिसंध्यंयःपठेन्नरः ॥ प्रियांविनीतांसलभेत्साध्वींपुत्रगुणान्विताम् ॥ ३० ॥

॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥तारमायारमाकामवीजपूर्वोमंत्रः ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥

॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६॥इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः॥ ४४॥ ॥अष्टाधिकैश्चनवतिश्लोकैरथसविस्तरम्॥ दक्षिणायाउपाख्यानंयथावदभिवर्ण्यते

पितॄणांप्राणतुल्यात्वंद्विजजीवनरूपिणी ॥ श्राद्धाधिष्ठातृदेवीचश्राद्धादीनांफलप्रदा ॥३१॥ नित्यात्वंसत्यरूपाऽसिपुण्यरूपासिसुव्रते ॥ आविर्भावतिरोभावौसृष्टौचप्रलयेतव ॥ ३२ ॥ ॐस्वस्तिश्चनमःस्वाहास्वधात्वंदक्षिणातथा॥ निरूपिताश्चतुर्वेदैःप्रशस्ताःकर्मिणांपुनः ॥३३॥ कर्मपूर्त्यर्थमेवैताईश्वरेणविनिर्मिताः ॥ इत्येवमुक्त्वासब्रह्माब्रह्मलोकेस्वसंसदि ॥ ३४ ॥ तस्थौचसहसासद्यःस्वधासाऽविर्बभूवह ॥ तदापितृभ्यःप्रददौतामेवकमलाननाम् ॥ ॥ ३५ ॥ तांसंप्राप्यययुस्तेचपितरश्चप्रहर्षिताः ॥ स्वधास्तोत्रमिदंपुण्यंयःशृणोतिसमाहितः ॥ ३६ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुवांछितंफलमाप्नुयात् ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेस्वधोपाख्यानेचतुश्चत्वारिंशोध्यायः ॥ ४४ ॥ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ उक्तंस्वाहास्वधाख्यानंप्रशस्तंमधुरंपरम् ॥ वक्ष्यामिदक्षिणाख्यानंसावधानोनिशामय ॥ १ ॥ गोपीसुशीलागोलोकेपुराऽसीत्प्रेयसीहरेः ॥ राधाप्रधानासध्रीचीधन्यामान्यामनोहरा ॥ २ ॥ अतीवसुंदरीरामासुभगासुदतीसती ॥ विद्यावतीगुणवतीचातिरूपवतीसती ॥ ३ ॥ कलावतीकोमलांगीकांताकमललोचना ॥सुश्रोणीसुस्तनीश्यामान्यग्रोधपरिमंडिता ॥४॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यारत्नालंकारभूषिता ॥ श्वेतचंपकवर्णाभाबिंबोष्ठीमृगलोचना ॥ ५ ॥ कामशास्त्रेषुनिपुणाकामिनीहंसगामिनी ॥ भावानुरक्ताभावज्ञाकृष्णस्यप्रियभामिनी ॥ ६ ॥ रसज्ञारसिकारासेरासेशस्यरसोत्सुका ॥ उवासादक्षिणेक्रोडेराधायाःपुरतःपुरा ॥ ॥ ७ ॥ संबभूवानम्रमुखोभयेनमधुसूदनः ॥ दृष्ट्वाराधांचपुरतोगोपीनांप्रवरोत्तमाम् ॥ ८ ॥ कामिनींरक्तवदनांरक्तपंकजलोचनाम् ॥ कोपेनकंपितांगींचकोपेनस्फुरिताधराम् ॥ ९ ॥ वेगेनतांतुगच्छंतींविज्ञायतदनंतरम् ॥ विरोधभीतोभगवानंतर्धानंचकारसः ॥ १० ॥ पलायंतंचकांतंचशांतंसत्त्वंसुविग्रहम् ॥ विलोक्यकंपितागोप्यःसुशीलाद्यास्ततोभिया ॥११॥ विलोक्यलंपटंतत्रगोपीनांलक्षकोटयः ॥ पुटांजलियुताभीताभक्तिनम्रात्मकंधराः ॥ १२ ॥ रक्षरक्षेत्युक्तवंत्योदेवीमितिपुनःपुनः ॥ ययुर्भयेनशरणंतस्याश्चरणपंकजे॥१३॥त्रिलक्षकोटयोगोपाःसुदामादयएवच ॥ ययुर्भयेनशरणंतत्पादाब्जेचनारद ॥१४॥ पलायंतंचकांतंचविज्ञायपरमेश्वरी ॥ पलायंतींसहचरींसुशीलांचशशापसा ॥ १५ ॥ अद्यप्रभृतिगोलोकंसाचेदायातिगोपिका ॥ सद्योगमनमात्रेणभस्मसाच्चभविष्यति ॥ १६ ॥ इत्येवमुक्त्वातत्रैवदेवदेवेश्वरीरुषा ॥ रासेश्वरीरासमध्येरासेशमाजुहावह ॥ १७ ॥

॥२॥ दक्षिणाख्यानंवक्तुंमतिजानीते उक्तमिति ॥ १ ॥ २ ॥ ३ ॥ न्यग्रोधवृक्षवद्वटवृक्षवच्छोभिताशरीरशोभया ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ अदक्षिणेक्रोडेवामांके ॥ ७ ॥ ८ ॥ ९॥१०॥११॥१२॥ देवींराधांरक्षरक्षेत्युक्तवंत्यः ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ गमनमात्रेणाऽऽगमनमात्रेण ॥ १६ ॥ रासेशंकृष्णमाजुहावाऽऽकारितवती ॥ १७ ॥

॥ १८ ॥ १९ ॥ ननुत्वयागर्वः किमर्थं कृतइतिचेत्त्वयाममसंमानस्तथैवकृतस्तस्मादित्याह स्त्रीगर्वइति ॥ पतिसौभाग्यात्पतिकृतसंमानादित्यर्थः ॥ ननुतर्ह्यधुनागर्वएवपाल्यतांतत्राऽऽह सुखंचेति ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ बंधुसुस्त्रीणांभर्तुर्बंधोःसमोबंधुर्नेत्यन्वयः ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ कुलत्वत्प्रीतौसत्यामेवगर्वात्सुखंभवतिनान्यथायस्मादेवंतस्मात्सुखार्थंधर्मेणपतिंसेवेदित्यर्थः

नालोक्यपुरतःकृष्णंराधाविरहकातरा॥युगकोटिसमंमेनेक्षणभेदेनसुव्रता ॥१८॥ हेकृष्णप्राणनाथेशाऽऽगच्छप्राणाधिकप्रिय॥प्राणाधिष्ठातृदेवेशप्राणायांतित्वयाविना॥१९॥स्त्रीगर्वःपतिसौभाग्याद्वर्धतेचदिनेदिने ॥ सुखंचविपुलंयस्मात्तंसेवेद्धर्मतःसदा ॥ २०॥ पतिर्बंधुःकुलस्त्रीणामधिदेवःसदागतिः ॥ परसंपत्स्वरूपश्चमूर्तिमान्भोगदःसदा ॥ २१ ॥ धर्मदःसुखदःशश्वत्प्रीतिदःशांतिदःसदा ॥ सन्मानेर्दाप्यमानश्चमानदोमानखंडनः ॥ २२ ॥ सारात्सारतरःस्वामीबंधूनांबंधुवर्धनः ॥ नचभर्तुःसमोबंधुर्बंधोर्बंधुषुदृश्यते ॥ २३ ॥ भरणादेवभर्ताचपालनात्पतिरुच्यते ॥ शरीरेशाचसस्वामीकामदःकांतउच्यते ॥ २४ ॥ बंधुश्चसुखवृद्ध्याचप्रीतिदानात्प्रियःस्मृतः ॥ ऐश्वर्यदानादीशश्चप्राणेशात्प्राणनायकः ॥ २५ ॥ रतिदानाच्चरमणःप्रियोनास्तिप्रियात्परः ॥ पुत्रस्तुस्वामिनःशुक्राज्जायतेतेनसप्रियः ॥ २६ ॥ शतपुत्रात्परःस्वामीकुलजानांप्रियःसदा ॥ असत्कुलप्रसूतायाकांतंविज्ञातुमक्षमा ॥ २७ ॥ स्नानंचसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदक्षिणा॥प्रादक्षिण्यंपृथिव्याश्चसर्वाणिचतपांसिच॥२८॥सर्वाण्येवव्रतादीनिमहादानानियानिच ॥ उपोषणानिपुण्यानियानियानिश्रुतानिच॥२९॥गुरुसेवाविप्रसेवावेदसेवादिकंचयत् ॥ स्वामिनःपादसेवायाःकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ ३० ॥ गुरुविप्रेंद्रदेवेषुसर्वेभ्यश्चपतिर्गुरुः ॥ विद्यादातायथापुंसांकुलजानांतथाप्रियः ॥ ३१ ॥ गोपीनांलक्षकोटीनांगोपानांचतथैवच ॥ ब्रह्मांडानामसंख्यानांतत्रस्थानांतथैवच ॥ ३२ ॥ विश्वादिगोलकांतानामीश्वरीयत्प्रसादतः ॥ अहंनजानेतंकांतंस्त्रीस्वभावोदुरत्ययः॥३३॥इत्युक्त्वाराधिकाकृष्णंतत्रदध्यौस्वभक्तितः ॥ रुरोदप्रेम्णासाराधानाथनाथेतिचाऽब्रवीत् ॥ ३४ ॥ दर्शनंदेहिरमणदीनाविरहदुःखिता ॥ अथसादक्षिणादेवीध्वस्तागोलोकतोमुने ॥३५॥सुचिरंचतपस्तप्त्वाविवेशकमलातनौ ॥ अथदेवादयःसर्वेयज्ञंकृत्वासुदुष्करम् ॥ ३६ ॥ नालभंस्तेफलंतेषांविषण्णाःप्रययुर्विधिम् ॥ विधिर्निवेदनंश्रुत्वादेवादीनांजगत्पतिम्॥३७॥दध्यौचसुचिरंभक्त्याप्रत्यादेशमवापसः ॥ नारायणश्चभगवान्महालक्ष्म्याश्चदेहतः॥३८॥ विनिष्कृष्यमर्त्यलक्ष्मींब्रह्मणेदक्षिणांददौ ॥ ब्रह्माददौतांयज्ञायपूरणार्थंचकर्मणाम् ॥ ३९ ॥ यज्ञःसंपूज्यविधिवत्तांतुष्टावतदामुदा ॥ ततकांचनवर्णाभांचंद्रकोटिसमप्रभाम् ॥ ४० ॥

जानांपतिव्रतानां यात्वसत्कुलप्रसूतासाकांतं विज्ञातुमक्षमाभवतीतिदूरतस्तस्यपुनःसेवादिकमित्यर्थः ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ तंकांतंसर्वापेक्षयासेव्यंनजाने यतःस्त्रीस्वभावोदुरत्ययोभवति ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ॥ ३६॥ ३७॥ जगत्पतिंविष्णुंदध्यौचिंतितवान् प्रत्यादेशमुत्तरंतवकार्यंकरिष्यामीत्येवंरूपमवापप्राप्तवान्॥ ३८॥ मर्त्यलक्ष्मींमनुष्याणांलक्ष्मींदक्षिणानाम्नींब्रह्मणेददौ यज्ञाययज्ञपुरुषाय॥ ३९॥ ४०॥

॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥ दक्षिणायांदीयमानायांफलस्यजायमानत्वेनकर्मफलंदक्षिणायाःपुत्रइत्यर्थः ॥४९॥५०॥ तत्पुत्ररूपंफलंदक्षिणायामुत्पन्नंसर्वेभ्योयजमानेभ्योददावि
त्यर्थः ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ यतएवंततोदक्षिणादानेविलंबोनकर्तव्यइत्याह कृत्वाकर्मचेति ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ तच्छतगुणा शतगुणादक्षिणाशतगुणितेत्यर्थः ॥ द्विगुणाशतगुणाशतगुणाशतगुणि

अतीवकमनीयांचसुंदरींसुमनोहराम् ॥ कमलास्यांकोमलांगींकमलायतलोचनाम् ॥ ४१ ॥ कमलासनपूज्यांचकमलांगसमुद्भवाम् ॥ वह्निशुद्धांशु
काधानांबिंबोष्ठींसुदतींसतीम् ॥ ४२ ॥ बिभ्रतींकबरीभारंमालतीमाल्यसंयुतम् ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ ४३ ॥ सुवेषाढ्यांचसु
स्नातांमुनिमानसमोहिनीम् ॥ कस्तुरीबिंदुभिःसार्धसुगंधिचंदनेंदुभिः ॥ ४४ ॥ सिंदूरबिंदुनालेपेनाप्यलिकाधःस्थलोज्ज्वलाम् ॥ सुप्रशस्तनितंबा
ढ्यांबृहच्छ्रोणिपयोधराम् ॥ ४५ ॥ कामदेवाधाररूपांकामबाणप्रपीडिताम् ॥ तांदृष्ट्वारमणीयांचयज्ञोमूर्च्छामवापह ॥ ४६ ॥ पत्नींतामेवजग्राहवि
धिबोधितपूर्वकम् ॥ दिव्यंवर्षशतंचैवतांगृहीत्वातुनिर्जने ॥ ४७ ॥ यज्ञोरेमेमुदायुक्तोरामेशोरमयासह ॥ गर्भंदधारसादेवीदिव्यंद्वादशवर्षकम् ॥ ४८ ॥
ततःसुषावपुत्रंचफलंवैसर्वकर्मणाम् ॥ परिपूर्णेकर्मणिचतत्पुत्रःफलदायकः ॥ ४९ ॥ यज्ञोदक्षिणयासार्धपुत्रेणचफलेनच ॥ कर्मिणांफलदाताचेत्येवंवे
दविदोविदुः ॥ ५० ॥ यज्ञश्चदक्षिणांप्राप्यपुत्रंचफलदायकम् ॥ फलंददौचसर्वेभ्यःकर्मणांचैवनारद ॥ ५१ ॥ तदादेवादयस्तुष्टाःपरिपूर्णमनोरथाः ॥
स्वस्थानंतेययुःसर्वेधर्मवक्त्रादिदंश्रुतम् ॥ ५२ ॥ कृत्वाकर्मचकर्ताचतूर्णंदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ तत्क्षणंफलमाप्नोतिवेदैरुक्तमिदंमुने ॥ ५३ ॥ कर्मीकर्मणि
पूर्णेचतत्क्षणेयोदिदक्षिणाम् ॥ नदद्याद्ब्राह्मणेभ्यश्चदैवेनाज्ञानतोऽथवा ॥ ५४ ॥ मुहूर्तेसमतीतेतुद्विगुणासाभवेद्ध्रुवम् ॥ एकरात्रेव्यतीतेचभवेच्छतगु
णाचसा ॥ ५५ ॥ त्रिरात्रेतच्छतगुणासप्ताहेद्विगुणाततः ॥ मासेलक्षगुणाप्रोक्ताब्राह्मणानांचवर्धते ॥ ५६ ॥ संवत्सरेव्यतीतेतुसात्रिकोटिगुणाभवेत् ॥
कर्मतद्यजमानानांसर्वंवैनिष्फलंभवेत् ॥ ५७ ॥ सचब्रह्मस्वहारीचनकर्मार्होऽशुचिर्नरः ॥ दरिद्रोव्याधियुक्तश्चतेनपापेनपातकी ॥ ५८ ॥ तद्गृहाद्याति
लक्ष्मीश्चशापंदत्वासुदारुणम् ॥ पितरोनैवगृह्णंतितद्दत्तंश्राद्धतर्पणम् ॥ ५९ ॥ एवंसुराश्चतत्पूजांतद्दत्तामग्निराहुतिम् ॥ दत्तंनदीयतेदानंग्रहीतानैवया
चते ॥ ६० ॥ उभौतौनरकेयातश्छिन्नरज्जौयथावटः ॥ नार्पयेद्यजमानश्चेद्याचितश्चापिदक्षिणाम् ॥ ६१ ॥ भवेद्ब्रह्मस्वापहारीकुंभीपाकंव्रजेद्ध्रुवम् ॥
वर्षलक्षंवसेत्तत्रयमदूतेनताडितः ॥ ६२ ॥ ततोभवेत्सचांडालोव्याधियुक्तोदरिद्रकः ॥ पातयेत्पुरुषान्सप्तपूर्वांश्चसप्तजन्मतः ॥ ६३ ॥

तादक्षिणाद्विगुणितेत्यर्थः ॥ एवमन्यत्रव्याख्येयम् ॥ एवंब्राह्मणानांदक्षिणावर्धतइत्यर्थः ॥५६॥ एवंदक्षिणायाअप्रदानेनिष्फलंकर्मभवेदित्यर्थः ॥ ५७॥ ५८॥५९॥ सुराःपूजांनगृह्णंतितद्दत्तामाहु
तिंचाग्निर्नगृह्णातीत्यर्थः ॥ दत्तंचनदीयतइति ॥ कर्मसमयेदत्तंमनसासंकल्पितंदानंदक्षिणारूपंयजमानेनयदिनदीयतेतथाग्रहीताविप्रोयदितद्दक्षिणारूपंनयाचतेइत्यर्थः ॥ ६०॥६१॥६२॥ ६३ ॥

॥ ६४ ॥ यज्ञपुरुषेणकृतंपूजाविधिमित्यर्थः ॥ कर्मणइति ॥ अदक्षिणस्ययज्ञस्यफलमेवनास्तिततदातत्फलंकस्यभविष्यतीतिशंकावृथैवेतिभावः ॥ ६५॥ एवकारोभिन्नक्रमः ॥ कर्मण्येवेत्यर्थः॥फल
मभ्युपेत्याऽऽह ॥ तद्भुंक्तेचबलिरिति ॥ ६६ ॥ चकारेणादक्षिणयज्ञफलमित्यर्थः ॥ ६७ ॥ असद्विजैर्व्यभिचारादिदोषदुष्टैः ॥ ६८॥६९ ॥ ७०॥ ७१ ॥ ७२ ॥ दक्षिणांसाद्दक्षिणस्कंधादित्यर्थः

इत्येवंकथितंविप्रकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ नारदउवाच ॥ यत्कर्मदक्षिणाहीनंकोभुंक्तेतत्फलंमुने ॥ ६४ ॥ पूजाविधिंदक्षिणायाःपुरायज्ञकृतंवद ॥ नारायणउवाच ॥ कर्मणोऽदक्षिणस्यैवकुतएवफलंमुने ॥ ६५ ॥ सदक्षिणेकर्मणिचफलमेवप्रवर्तते ॥ अदक्षिणंचयत्कर्मतद्भुंक्तेचबलिर्मुने ॥ ६६ ॥ बलयेतत्प्रदत्तंचवामनेनपुरामुने ॥ अश्रोत्रियश्राद्धद्रव्यमश्रद्धादानमेवच ॥ ६७ ॥ वृषलीपतिविप्राणांपूजाद्रव्यादिकंचयत् ॥ असद्विजैःकृतंयज्ञमशुचेःपूजनंचयत् ॥ ६८ ॥ गुरावभक्तस्यकर्मबलिर्भुंक्तेनसंशयः ॥ दक्षिणायाश्चयद्ध्यानंस्तोत्रंपूजाविधिक्रमम् ॥ ६९ ॥ तत्सर्वंकण्वशाखोक्तंप्रवक्ष्यामिनिशामय ॥ पुरासंप्राप्यतांयज्ञःकर्मदक्षांचदक्षिणाम् ॥ ७० ॥ मुमोहास्याःस्वरूपेणतुष्टावकामकातरः ॥ यज्ञउवाच ॥ पुरागोलोकगोपीत्वंगोपीनांप्रवरावरा ॥ ७१ ॥ राधासमातत्सखीचश्रीकृष्णप्रेयसीप्रिया ॥ कार्तिकीपूर्णिमायांतुरासेराधामहोत्सवे ॥ ७२ ॥ आविर्भूतादक्षिणांसाल्लक्ष्म्याश्चतेनदक्षिणा ॥ पुरात्वंचसुशीलाख्याख्याताशीलेनशोभने ॥ ७३ ॥ लक्ष्मीदक्षांसभागात्वंराधाशापाच्चदक्षिणा ॥ गोलोकात्त्वंपरिभ्रष्टाममभाग्यादुपस्थिता ॥ ७४ ॥ कृपांकुरुमहाभागेमामेवस्वामिनंकुरु ॥ कर्मिणांकर्मणांदेवीत्वमेवफलदासदा ॥ ७५ ॥ त्वयाविनाचसर्वेषांसर्वंकर्मचनिष्फलम् ॥ त्वयाविनातथाकर्मकर्मिणांचनशोभते ॥ ७६ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाश्चदिक्पालादयएवच ॥ कर्मणश्चफलंदातुंनशक्ताश्चत्वयाविना ॥ ७७ ॥ कर्मरूपीस्वयंब्रह्माफलरूपीमहेश्वरः ॥ यज्ञरूपीविष्णुरहंत्वमेषांसाररूपिणी ॥ ७८ ॥ फलदातृपरंब्रह्मनिर्गुणाप्रकृतिःपरा ॥ स्वयंकृष्णश्चभगवान्सचशक्तस्त्वयासह ॥ ७९ ॥ त्वमेवशक्तिःकांतेमेशश्वज्जन्मनिजन्मनि ॥ सर्वकर्मणिशक्तोऽहंत्वयासहवरानने ॥८०॥ इत्युक्त्वाचपुरस्तस्थौयज्ञाधिष्ठातृदेवता ॥ तुष्टावभूवसादेवीभेजेतंकमलाकला ॥ ८१ ॥ इदंचदक्षिणास्तोत्रंयज्ञकालेचयःपठेत् ॥ फलंचसर्वयज्ञानांप्राप्नोतिनात्रसंशयः ॥ ८२ ॥ राजसूयेवाजपेयेगोमेधेनरमेधके ॥ अश्वमेधेलांगलेचविष्णुयज्ञेयशस्करे ॥ ८३ ॥ धनदेभूमिदेपूर्तेफलदेगजमेधके ॥ लोहयज्ञेस्वर्णयज्ञेरत्नयज्ञेऽथताम्रके ॥८४॥ शिवयज्ञेरुद्रयज्ञेशक्रयज्ञेचबंधुके॥वृष्टौवरुणयागेचकंडकेवैरिमर्दने॥८५॥शुचियज्ञेधर्मयज्ञेऽध्वरेचपापमोचने॥ब्रह्माणीकर्मयागेचयोनियागेचभद्रके ॥ ८६ ॥

॥ ७३ ॥ ७४ ॥ ७५ ॥ ७६ ॥ ७७ ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ तंयज्ञपुरुषंपतिंभेजेसेवितवती ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ भद्रकेकल्याणकरेयोनियागेमूलप्रकृतियागेअंबायज्ञे
इत्यर्थः ॥ एतेचयागाः ॥ केचित्प्रसिद्धशाखायांप्रसिद्धाः केचिदप्रसिद्धशाखायामितिबोध्यम् ॥ ८६ ॥

॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ तारलक्ष्मीकाममायाबीजाद्योमंत्रः ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ अंगहीनंनभवेत्सांगंभवेदित्यर्थः ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ त्रिसप्ततिश्लोकवर्यैःषष्ठ्युपाख्यानमद्भुतम् ॥ पृच्छतेनारदायात्रयथावदभिवर्ण्यते ॥ १ ॥ दक्षिणोपाख्यानंश्रुत्वान्यशक्त्युपाख्यानंपृच्छाति ॥

एतेपांचसमारंभेइदंस्तोत्रंचयःपठेत् ॥ निर्विघ्नेनचतत्कर्मसर्वंभवतिनिश्चितम् ॥ ८७ ॥ इदंस्तोत्रंचकथितंध्यानंपूजाविधिंशृणु ॥ शालग्रामेघटेवाऽपि दक्षिणांपूजयेत्सुधीः ॥ ८८ ॥ लक्ष्मीदक्षांससंभूतांदक्षिणांकमलाकलाम् ॥ सर्वकर्मसुदक्षांचफलदांसर्वकर्मणाम् ॥ ८९ ॥ विष्णोःशक्तिस्वरूपांचपूजितांवंदितांशुभाम् ॥ शुद्धिदांशुद्धिरूपांचसुशीलांशुभदांभजे ॥ ९० ॥ ध्यात्वाऽनेनैववरदांमूलेनपूजयेत्सुधीः ॥ दत्वापाद्यादिकंदेव्यैवेदोक्तेनैवनारद ॥ ९१ ॥ ॐश्रींक्लींह्रींदक्षिणायैस्वाहेतिचविचक्षणः ॥ पूजयेद्विधिवद्भक्त्यादक्षिणांसर्वपूजिताम् ॥ ९२ ॥ इत्येवंकथितंब्रह्मन्दक्षिणाख्यानमेवच ॥ सुखदंप्रीतिदंचैवफलदंसर्वकर्मणाम् ॥ ९३ ॥ इदंचदक्षिणाख्यानंयःशृणोतिसमाहितः ॥ अंगहीनंचतत्कर्मनभवेद्भारतेभुवि ॥ ९४ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंनिश्चितंचगुणान्वितम् ॥ भार्याहीनोलभेद्भार्यांसुशीलांसुंदरींपराम् ॥ ९५ ॥ वरारोहांपुत्रवतींविनीतांप्रियवादिनीम् ॥ पतिव्रतांचशुद्धांचकुलजांचवधूंवराम् ॥ ९६ ॥ विद्याहीनोलभेद्विद्यांधनहीनोलभेद्धनम् ॥ भूमिहीनोलभेद्भूमिंप्रजाहीनोलभेत्प्रजाम् ॥ ९७ ॥ संकटेबंधुविच्छेदेविपत्तौबंधनेतथा ॥ मासमेकमिदंश्रुत्वामुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ९८ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम० नवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेदक्षिणोपाख्यानेपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ नारदउवाच ॥ अनेकानांचदेवीनांश्रुतमाख्यानमुत्तमम् ॥ अन्यासांचरितंब्रह्मन्वदवेदविदांवर ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ सर्वासांचरितंविप्रवेदेषुचपृथक्पृथक् ॥ पूर्वोक्तानांचदेवीनांकासांश्रोतुमिहेच्छसि ॥ २ ॥ नारदउवाच ॥ षष्ठीमंगलचंडीचमनसाप्रकृतेःकला ॥ उत्पत्तिमासांचरितंश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ ३ ॥ नारायणउवाच ॥ षष्ठांशाप्रकृतेर्याचसाचषष्ठीप्रकीर्तिता ॥ बालकानामधिष्ठात्रीविष्णुमायाचबालदा ॥ ४ ॥ मातृकासुचविख्यातादेवसेनाभिधाचया ॥ प्राणाधिकप्रियासाध्वीस्कंदभार्याचसुव्रता ॥ ५ ॥ आयुःप्रदाचबालानांधात्रीरक्षणकारिणी ॥ सततंशिशुपार्श्वस्थायोगेनसिद्धियोगिनी ॥ ६ ॥ तस्याःपूजाविधिंब्रह्मन्नितिहासमिदंशृणु ॥ यच्छ्रुतंधर्मवक्त्रेणसुखदंपुत्रदंपरम् ॥ ७ ॥

नारदउवाच अनेकानामिति ॥ सरस्वत्यादिदेवीनामित्यर्थः ॥ अन्यासांषष्ठ्यादिदेवीनामित्यर्थः ॥ १ ॥ वेदेषुसर्वदेवीनांपृथक्पृथगाख्यानमुपवर्णितमस्तितन्मयाकियत्पर्यंतंवक्तव्यंतन्मध्येयासांदेवीनामाख्यानंतवाभिलषितंतत्पृच्छेत्याह ॥ सर्वासामिति ॥ २ ॥ ३ ॥ तत्रतिसृणांमध्येषष्ठ्युपाख्यानमाह षष्ठांशेति ॥ प्रकृतेर्मूलप्रकृतेःषष्ठांशत्वात्षष्ठीपदवाच्यत्वम् ॥ ४ ॥ देवसेनेति ॥ आयुष्यसूक्तेतुषष्ठींचयामिंद्रसेनेत्युतआहुस्तांविद्यामितिवाक्येनेंद्रसेनेतिनामोक्तंतथाचदेवसेनाइंद्रसेनेत्यर्थः ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥

॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ चरुंभुक्त्वास्थितायाइतिशेषः ॥ दैवंदेवानांद्वादशवर्षाणीत्यर्थः ॥११॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ ज्ञानयोगंविवेकम् ॥१५॥ १६ ॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥

ब्रह्माज्ञयाचयत्नेनकृतदारोबभूवह ॥ सुचिरंकृतदारश्च
राजाप्रियव्रतश्चासीत्स्वायंभुवमनोःसुतः ॥ योगींद्रोनोद्वहद्भार्यांतपस्यासुरतः सदा ॥ ८ ॥
नलेभेतनयंसुने ॥ ९ ॥ पुत्रेष्टियज्ञंतंचापिकारयामासकश्यपः ॥ मालिन्यैतस्यकांतायैमुनिर्यज्ञचरुंददौ ॥ १० ॥ भुक्त्वाचतंचरुंतस्याःसद्योगर्भोबभूव
ह ॥ दधारतंचसादेवीदैवंद्वादशवत्सरम् ॥ ११ ॥ ततःसुषावसाब्रह्मन्कुमारंकनकप्रभम् ॥ सर्वावयवसंपन्नंमृतमुत्तारलोचनम् ॥ १२ ॥ तंदृष्ट्वारुरुदुः
सर्वानार्यश्चबांधवास्त्रियः ॥ मूर्च्छामवापतन्मातापुत्रशोकेनभूयसा ॥ १३ ॥ श्मशानंचययौराजागृहीत्वाबालकंमुने ॥ रुरोदतत्रकांतारेपुत्रंकृत्वास्ववक्ष
सि ॥ १४ ॥ नोत्सृजद्बालकंराजाप्राणांस्त्यक्तुंसमुद्यतः ॥ ज्ञानयोगंविसस्मारपुत्रशोकात्सुदारुणात् ॥ १५ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रविमानंचददर्शसः ॥
शुद्धस्फटिकसंकाशंमणिराजविनिर्मितम् ॥ १६ ॥ तेजसाज्वलितंशश्वच्छोभितंक्षौमवाससा ॥ नानाचित्रविचित्राढ्यंपुष्पमालाविराजितम् ॥ १७ ॥
ददर्शतत्रदेवींचकमनीयांमनोहराम् ॥ श्वेतचंपकवर्णाभांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ १८ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ कृपामयींयोगासि
द्धांभक्तानुग्रहकातराम् ॥ १९ ॥ दृष्ट्वातांपुरतोराजातुष्टावपरमादरम् ॥ चकारपूजनंतस्याविहायबालकंभुवि ॥ २० ॥ पप्रच्छराजातांतुष्टांग्रीष्मसूर्य
समप्रभाम् ॥ तेजसाज्वलितांशांतांकांतांस्कंदस्यनारद ॥ २१ ॥ राजोवाच ॥ कात्वंसुशोभनेकांतेकस्यकांतासिसुव्रते ॥ कस्यकन्यावरारोहेधन्या
मान्याचयोषिताम् ॥ २२ ॥ नृपेंद्रस्यवचःश्रुत्वाजगन्मंगलचंडिका ॥ उवाचदेवसेनासादेवानांरणकारिणी ॥ २३ ॥ देवानांदैत्यग्रस्तानांपुरासेनाबभूव
सा ॥ जयंददौसातेभ्यश्चदेवसेनाचतेनसा ॥ २४ ॥ श्रीदेवसेनोवाच ॥ ब्रह्मणोमानसीकन्यादेवसेनाहमीश्वरी ॥ सृष्ट्वामांमनसाधाताददौस्कंदायभूमिप
॥ २५ ॥ मातृकासुचविख्यातास्कंदभार्याचसुव्रता ॥ विश्वेषष्ठीतिविख्यातापष्ठांशाप्रकृतेःपरा ॥ २६ ॥ अपुत्रायपुत्रदाऽहंप्रियादात्रीप्रियायच ॥
धनदाऽहंदरिद्रेभ्यःकर्मिभ्यश्चस्वकर्मदा ॥ २७ ॥ सुखंदुःखंभयंशोकोहर्षोमंगलमेवच ॥ संपत्तिश्चविपत्तिश्चसर्वंभवतिकर्मणा ॥ २८ ॥ कर्मणाबहुपुत्र
श्चवंशहीनःस्वकर्मणा ॥ कर्मणामृतपुत्रश्चकर्मणाचिरजीवनः ॥ २९ ॥ कर्मणागुणवांश्चैवकर्मणाचांगहीनकः ॥ कर्मणाबहुभार्यश्चभार्याहीनश्चकर्मणा
॥ ३० ॥ कर्मणारूपवान्धर्मीरोगीशश्वत्स्वकर्मणा ॥ कर्मणाचभवेद्व्याधिःकर्मणाऽऽरोग्यमेवच ॥ ३१ ॥ तस्मात्कर्मपरंराजन्सर्वेभ्यश्चश्रुतौश्रुतम् ॥
इत्येवमुक्त्वासादेवीगृहीत्वाबालकंमुने ॥ ३२ ॥ महाज्ञानेनसादेवीजीवयामासलीलया ॥ राजाददर्शतंबालंसस्मितंकनकप्रभम् ॥ ३३ ॥

॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ ३१ ॥ परमुत्कृष्टंतादृशमहत्कर्मणोदात्र्यहमस्मीतिभावः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ॥ छ ॥

॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ षष्ठदिवसेऽथवाएकविंशतिमेवासरे ॥ ४७ ॥ वर्धयामासपूजामित्यर्थः ॥ ४८ ॥४९॥

देवसेनाचपश्यंतंनृपमापृच्छ्यसातदा ॥ गृहीत्वाबालकंदेवीगगनंगंतुमुद्यता ॥३४॥ पुनस्तुष्टावतांराजाशुष्ककंठोष्ठतालुकः ॥ नृपस्तोत्रेणसादेवीपरितुष्टाबभूवह ॥ ३५ ॥ उवाचतंनृपंब्रह्मन्वेदोक्तंकर्मनिर्मितम् ॥ देव्युवाच ॥ त्रिषुलोकेषुत्वंराजास्वायंभुवमनोःसुतः ॥ ३६ ॥ ममपूजांचसर्वत्रकारयित्वास्वयंकुरु ॥ तदादास्यामिपुत्रंतेकुलपद्मंमनोहरम् ॥ ३७ ॥ सुव्रतंनामविख्यातंगुणवंतंसुपंडितम् ॥ जातिस्मरंचयोगींद्रंनारायणकलात्मकम् ॥ ॥ ३८ ॥ शतक्रतुकरंश्रेष्ठंक्षत्रियाणांचवंदितम् ॥ मत्तमातंगलक्षाणांधृतवंतंबलंशुभम् ॥ ३९ ॥ धनिनंगुणिनंशुद्धंविदुषांप्रियमेवच ॥ योगिनांज्ञानिनांचैवासिद्धिरूपंतपस्विनाम् ॥४०॥ यशस्विनंचलोकेषुदातारंसर्वसंपदाम् ॥ इत्येवमुक्त्वासादेवीतस्मैतद्बालकंददौ ॥४१॥ राजाचकारस्वीकारंपूजार्थंचप्रियव्रतः ॥ जगामदेवीस्वर्गंचदत्वातस्मैशुभंवरम् ॥ ४२ ॥ आजगामसहामात्यःस्वगृहंहृष्टमानसः ॥ आगत्यकथयामासवृत्तांतंपुत्रहेतुकम् ॥ ॥ ४३ ॥ श्रुत्वाबभूवुःसंतुष्टावरानार्यश्चनारद ॥ मंगलंकारयामाससर्वत्रपुत्रहेतुकम् ॥ ४४ ॥ देवींचपूजयामासब्राह्मणेभ्योधनंददौ ॥ राजाचप्रतिमासेषुशुक्लषष्ठ्यांमहोत्सवम् ॥ ४५ ॥ षष्ठ्यादेव्याश्चयत्नेनकारयामाससर्वतः ॥ बालानांसूतिकागारेषष्ठाहेयत्नपूर्वकम् ॥४६॥ तत्पूजांकारयामासचैकविंशतिवासरे ॥ बालानांशुभकार्येचशुभान्नप्राशनेतथा ॥ ४७ ॥ सर्वत्रवर्धयामासस्वयमेवचकारह ॥ ध्यानंपूजाविधानंचस्तोत्रंमत्तोनिशामय ॥ ॥ ४८ ॥ यच्छ्रुतंधर्मवक्त्रेणकौथुमोक्तंचसुव्रत ॥ शालग्रामेघटेवाऽथवटमूलेऽथवामुने ॥ ४९ ॥ भित्त्यांपुत्तलिकांकृत्वापूजयेद्वाविचक्षणः ॥ षष्ठांशांप्रकृतेःशुद्धांप्रतिष्ठाप्यचसुप्रभाम् ॥ ५० ॥ सुपुत्रदांचशुभदांदयारूपांजगत्प्रसूम् ॥ श्वेतचंपकवर्णाभांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ ५१ ॥ पवित्ररूपांपरमांदेवसेनांपरांभजे ॥ इतिध्यात्वास्वशिरसिपुष्पंदत्वाविचक्षणः ॥ ५२ ॥ पुनर्ध्यात्वाचमूलेनपूजयेत्सुव्रतांसतीम् ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयैश्चगंधपुष्पप्रदीपकैः ॥ ५३ ॥ नैवेद्यैर्विविधैश्चापिफलेनशोभनेनच ॥ ॐह्रींषष्ठीदेव्यैस्वाहेतिविधिपूर्वकम् ॥ ५४ ॥ अष्टाक्षरंमहामंत्रंयथाशक्तिजपेन्नरः ॥ ततःस्तुत्वाचप्रणमेद्भक्तियुक्तःसमाहितः ॥ ५५ ॥ स्तोत्रंचसामवेदोक्तंवरंपुत्रफलप्रदम् ॥ अष्टाक्षरंमहामंत्रंलक्षधायोजपेत्ततः ॥ ५६ ॥ सुपुत्रंसलभेन्नूनमित्याहकमलोद्भवः ॥ स्तोत्रंशृणुमुनिश्रेष्ठसर्वकामशुभावहम् ॥ ५७ ॥ वांछाप्रदंचसर्वेषांगूढंवेदेषुनारद ॥ प्रियव्रतउवाच ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैसिद्ध्यैशांत्यैनमोनमः ॥ ५८ ॥ शुभायैदेवसेनायैषष्ठ्यैदेव्यैनमोनमः ॥ वरदायैपुत्रदायैधनदायैनमोनमः ॥ ५९ ॥

॥ ५० ॥ ५१ ॥ ५२ ॥ ५३ ॥प्रणवमायाबीजाद्योमंत्रः ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ ५९ ॥

॥६० ॥६१॥ ६२॥६३ ॥६४ ॥ ६५॥ ६६॥ ६७॥ ६८॥ ६९ ॥७०॥७१॥७२ ॥ ७३॥ इतिश्रीदेवीभागवतटी०नवमस्कंधेषट्चत्वारिंशोध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ अष्टाधिकैश्चपंचाशत्पद्यैरथस मासतः॥कथामंगलचंड्याश्चयथावदभिधीयते ॥१॥ मंगलचंड्युपाख्यानमाह कथितमिति ॥१॥२॥ मंगलचंडीनाम्नोनिरुक्तिमाह दक्षायाइति ॥ कल्याणेषुकल्याणकरणेषुयादक्षाचंडीप्रतापवती

सुखदायैमोक्षदायैषष्ठ्यैदेव्यैनमोनमः ॥ सृष्ट्यैषष्ठांशरूपायैसिद्धायैचनमोनमः ॥ ६० ॥ मायायैसिद्धयोगिन्यैषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ सारायैशारदायैच परादेव्यैनमोनमः ॥ ६१ ॥ बालाधिष्ठातृदेव्यैचषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ कल्याणदायैकल्याण्यैफलदायैचकर्मणाम् ॥ ६२ ॥ प्रत्यक्षायैस्वभक्तानांषष्ठ्यै देव्यैनमोनमः ॥ पूज्यायैस्कंदकांतायैसर्वेषांसर्वकर्मसु ॥ ६३ ॥ देवरक्षणकारिण्यैषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपायैवंदितायैनृणांसदा ॥ ६४ ॥ हिंसाक्रोधवर्जितायैषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ धनंदेहिप्रियांदेहिपुत्रंदेहिसुरेश्वरि ॥ ६५ ॥ मानंदेहिजयंदेहिद्विषोजहिमहेश्वरि ॥ धर्मंदेहियशोदेहिषष्ठीदेव्यै नमोनमः ॥ ६६ ॥ देहिभूमिंप्रजांदेहिविद्यांदेहिसुपूजिते ॥ कल्याणंचजयंदेहिषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ ६७ ॥ इतिदेवींचसंस्तूयलेभेपुत्रंप्रियव्रतः ॥ यश स्विनंचराजेंद्रःषष्ठीदेव्याःप्रसादतः ॥ ६८ ॥ षष्ठीस्तोत्रमिदंब्रह्मन्यःशृणोतितुवत्सरम् ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंवरंसुचिरजीविनम् ॥ ६९ ॥ वर्षमेकंचयोभ त्त्यासंपूज्येदंशृणोतिच ॥ सर्वपापाद्विनिर्मुक्तोमहावंध्याप्रसूयते ॥ ७० ॥ वीरंपुत्रंचगुणिनंविद्यावंतंयशस्विनम् ॥ सुचिरायुष्यवंतंचसूतेदेवीप्रसादतः ॥ ७१ ॥ काकवंध्याचयानारीमृतवत्साचयाभवेत् ॥ वर्षंश्रुत्वालभेत्पुत्रंषष्ठीदेवीप्रसादतः ॥ ७२ ॥ रोगयुक्तेचबालेचपितामाताशृणोतिचेत् ॥ मासे नमुच्यतेबालःषष्ठीदेवीप्रसादतः ॥ ७३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम०नवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेषष्ठ्युपाख्यानेषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥

श्रीनारायणउवाच ॥ कथितंषष्ठ्युपाख्यानंब्रह्मपुत्रयथागमम् ॥ देवींमंगलचंडींचतदाख्यानंनिशामय ॥ १ ॥ तस्याःपूजादिकंसर्वंधर्मवक्त्रेणयच्छ्रुतम् ॥ श्रुतिसंमतमेवेष्टंसर्वेषांविदुषामपि ॥ २ ॥ दक्षायावर्ततेचंडीकल्याणेषुचमंगला ॥ मंगलेषुचयादक्षासाचमंगलचंडिका ॥ ३ ॥ पूज्यायावर्ततेचंडी मंगलोऽपिमहीसुतः ॥ मंगलाभीष्टदेवीयासावामंगलचंडिका ॥ ४ ॥ मंगलोमनुवंश्यश्चसप्तद्वीपधरापतिः ॥ तस्यपूज्याऽभीष्टदेवीतेनमंगलचंडिका॥५॥ मूर्तिभेदेनसादुर्गामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ कृपारूपाऽतिप्रत्यक्षायोषितामिष्टदेवता ॥ ६ ॥ प्रथमेपूजितासाचशंकरेणपरात्परा ॥ त्रिपुरस्यवधेघोरेविष्णुना प्रेरितेनच ॥७॥ ब्रह्मन्ब्रह्मोपदेशेनदुर्गतेनचसंकटे ॥ आकाशात्पतितेयानेदैत्येनपातितेरुषा ॥ ८ ॥

तथामंगलेषुतेषांमध्येयामंगलातेनमंगलचंडीतिनामेत्यर्थः ॥ मंगलाचासौचंडीचमंगलचंडीतिव्युत्पत्त्यामंगलचंडीतिनामसिद्धम् ॥३॥ व्युत्पत्त्यंतरमाह पूज्यायाइति ॥ मंगलोभूमिपुत्रस्तस्यपूज्या तदभीष्टदात्रीचयाचंडीसामंगलचंडीत्यर्थः ॥ ४ ॥५॥ दुर्गायारूपांतरमिदंभवतीत्याह मूर्तिभेदेनेति ॥६॥ ७ ॥ संकटेदुर्गतेनप्राप्तेनशिवेनेत्यर्थः ॥ किंसंकटंप्राप्तमितिचेत्तत्राऽऽह आकाशादिति ॥ दैत्येनकेनचिद्युद्धसमयेरुषापातितेआकाशाद्यानेपतितेसतीत्यर्थः ॥ ८ ॥

॥९॥ भयंनास्तीति ॥ अधुनानिर्भयंयुद्धंकुर्विंतिभावः ॥ ननुममवाहनाभावात्कथंयुद्धंभविष्यतितत्राह भगवानिति ॥भगवान्विष्णुर्वृषरूपेणतेवाहनंभविष्यतीत्यर्थः ॥१०॥ मायात्मनामूलप्रकृत्यंश भूतेनहरिणेत्यर्थः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ १४ ॥ १५ ॥ १६ ॥ १७ ॥ पिष्टकैः पूर्वोक्तलक्षणैःपक्वान्नविशेषैः ॥१८ ॥ १९ ॥ प्रणवमायाश्रीकामबीजपूर्वोमंत्रः ॥ सर्वपूज्येइतिस्वरूपग्रहणंदेवि

ब्रह्मविष्णूपदिष्टश्चदुर्गांतुष्टावशंकरः ॥ साचमंगलचंडीयाबभूवरूपभेदतः ॥ ९ ॥ उवाचपुरतःशंभोर्भयंनास्तीतितेप्रभो ॥ भगवान्वृषरूपश्चसर्वेशस्ते भविष्यति ॥ १० ॥ युद्धशक्तिस्वरूपाऽहंभविष्यामिनसंशयः ॥ मायात्मनाचहरिणासहायेनवृषध्वज ॥ ११ ॥ जहिदैत्यंस्वशत्रुंचसुराणांपदघातकम् ॥ इत्युक्त्वांऽतर्हितादेवीशंभोःशक्तिर्बभूवसा ॥ १२ ॥ विष्णुदत्तेनशस्त्रेणजघानतमुमापतिः ॥ मुनींद्रपतितेदैत्येसर्वेदेवामहर्षयः ॥ १३ ॥ तुष्टुवुःशंकरंदे वंभक्तिनम्रात्मकंधराः ॥ सद्यःशिरसिशंभोश्चपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ १४ ॥ ब्रह्माविष्णुश्चसंतुष्टोददौतस्मैशुभाशिषम् ॥ ब्रह्मविष्णूपदिष्टश्चसुस्नातःशंकर स्तथा ॥ १५ ॥ पूजयामासतांभक्त्यादेवींमंगलचंडिकाम् ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयैश्चवस्त्रैश्चविविधैरपि ॥ १६ ॥ पुष्पचंदननैवेद्यैर्भक्त्यानानाविधैर्मुने ॥ छागैर्मेषैश्चमहिषैर्गवयैःपक्षिभिस्तथा ॥ १७ ॥ वस्त्रालंकारमाल्यैश्चपायसैःपिष्टकैरपि ॥ मधुभिश्चसुधाभिश्चफलैर्नानाविधैरपि ॥ १८ ॥ संगीतैर्नर्त कैर्वाद्यैरुत्सवैर्नामकीर्तनैः ॥ ध्यात्वामाध्यंदिनोक्तेनध्यानेनभक्तिपूर्वकम् ॥ १९ ॥ ददौद्रव्याणिमूलेनमंत्रेणैवचनारद ॥ ॐह्रींश्रींक्लींसर्वपूज्येदेविमंग लचंडिके ॥ २० ॥ हूंहूंफट्स्वाहाप्येकविंशाक्षरोमनुः ॥ पूज्यःकल्पतरुश्चैवभक्तानांसर्वकामदः ॥ २१ ॥ दशलक्षजपेनैवमंत्रसिद्धिर्भवेद्ध्रुवम् ॥ ध्या नंचश्रूयतांब्रह्मन्वेदोक्तंसर्वसंमतम् ॥ २२ ॥ देवींषोडशवर्षीयांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ बिंबोष्ठींसुदतींशुद्धांशरत्पद्मनिभाननाम् ॥ २३ ॥ श्वेतचंपक वर्णाभांसुनीलोत्पललोचनाम् ॥ जगद्धात्रींचदात्रींचसर्वेभ्यःसर्वसंपदाम् ॥ २४ ॥ संसारसागरेघोरेज्योतीरूपांसदाभजे ॥ देव्याश्चध्यानमित्येवंस्तवनं श्रूयतांमुने ॥ २५ ॥ महादेवउवाच ॥ रक्षरक्षजगन्मातर्देविमंगलचंडिके ॥ हारिकेविपदांराशेर्हर्षमंगलकारिके ॥ २६ ॥ हर्षमंगलदक्षेचहर्षमंगलदा यिके ॥ शुभेमंगलदक्षेचशुभेमंगलचंडिके ॥ २७ ॥ मंगलेमंगलार्हेचसर्वमंगलमंगले ॥ सतांमंगलदेदेविसर्वेषांमंगलालये ॥ २८ ॥ पूज्येमंगलवारे चमंगलाभीष्टदेवते ॥ पूज्येमंगलभूपस्यमनुवंशस्यसंततम् ॥ २९ ॥ मंगलाधिष्ठातृदेविमंगलानांचमंगले ॥ संसारमंगलाधारेमोक्षमंगलदायिनि ॥ ३० ॥ सारेचमंगलाधारेपारेचसर्वकर्मणाम् ॥ प्रतिमंगलवारेचपूज्येमंगसुखप्रदे ॥ ३१ ॥

मंगलचंडिकेइत्यपिस्वरूपग्रहणं ततोऽक्षरद्वयंकवचात्मकंततोऽस्त्रमंत्रस्ततोवह्निजायासर्वमेकीकृत्यैकविंशाक्षरोमंत्रः ॥ २० ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ॥ ३० ॥ मंगसुखेति ॥ मंगंसर्वतोविसर्पद्यत्सुखंबहुलंसुखमित्यर्थः ॥ तत्प्रदेइतिभावः ॥ मगिसर्पणइत्यस्यरूपम् ॥ ३१ ॥

॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ मंगलचंड्याउपाख्यानंसमाप्यमनसायाउपाख्यानमाह उक्तमिति ॥३८॥ मनसापदस्यव्युत्पत्तिमाह कन्येति ॥ मनोजन्यत्वान्मनसादेवनाद्वाम
नःशब्दादर्शआद्यचिकृतेमनसेतितिसिद्धम् ॥ ३९ ॥ मनसाध्यायतेइति मनःकरणकध्यानकर्तृत्वाद्वामनसेतितिसिद्धमित्यर्थः ॥ अत्राप्यर्शआद्यजेवं ॥ जनकत्वेनदेवनध्यानसाधनत्वेनवामनोरितयस्याइ

स्तोत्रेणानेनशंभुश्चस्तुत्वामंगलचंडिकाम् ॥ प्रतिमंगलवारेचपूजांदत्त्वागतःशिवः ॥ ३२ ॥ प्रथमेपूजितादेवीशिवेनसर्वमंगला ॥ द्वितीयेपूजितासाचमं
गलेनग्रहेणच ॥ ३३ ॥ तृतीयेपूजिताभद्रामंगलेननृपेणच ॥ चतुर्थेमंगलेवारेसुंदरीभिःप्रपूजिता ॥ ३४ ॥ पंचमेमंगलाकांक्षिनरैर्मंगलचंडिका ॥ पूजि
ताप्रतिविश्वेषुविश्वेशपूजितासदा ॥ ३५ ॥ ततःसर्वत्रसंपूज्याबभूवपरमेश्वरी ॥ देवैश्चमुनिभिश्चैवमानवैर्मनुभिर्मुने ॥ ३६ ॥ देव्याश्चमंगलस्तोत्रंयःशृ
णोतिसमाहितः ॥ तन्मंगलंभवेत्तस्यनभवेत्तदमंगलम् ॥ वर्धतेपुत्रपौत्रैश्चमंगलंचदिनेदिने ॥ ३७ ॥ नारायणउवाच ॥ उक्तंद्वयोरुपाख्यानंब्रह्मपुत्रय
थागमम् ॥ श्रूयतांमनसाख्यानंयच्छ्रुतंधर्मवक्रतः ॥ ३८ ॥ साचकन्याभगवतीकश्यपस्यचमानसी ॥ तेनैवमनसादेवीमनसायाचदीव्यति ॥ ३९ ॥ मन
साध्यायतेयाचपरमात्मानमीश्वरम् ॥ तेनसामनसादेवीतेनयोगेनदीव्यति ॥ ४० ॥ आत्मारामाचसादेवीवैष्णवीसिद्धयोगिनी ॥ त्रियुगंचतपस्तप्त्वाकृ
ष्णस्यपरमात्मनः ॥ ४१ ॥ जरत्कारुशरीरंचदृष्ट्वायत्क्षीणमीश्वरः ॥ गोपीपतिर्नामचक्रेजरत्कारुरितिप्रभुः ॥ ४२ ॥ वांछितंचददौतस्यैकृपयाचकृपानि
धिः ॥ पूजांचकारयामासचकारचस्वयंप्रभुः ॥ ४३ ॥ स्वर्गेचनागलोकेचपृथिव्यांब्रह्मलोकतः ॥ भृशंजगत्सुगौरीसासुंदरीचमनोहरा ॥ ४४ ॥ जगद्गौरी
तिविख्यातातेनसापूजितासती ॥ शिवशिष्याचसादेवीतेनशैवीप्रकीर्तिता ॥ ४५ ॥ विष्णुभक्ताऽतीवशश्वद्वैष्णवीतेनकीर्तिता ॥ नागानांप्राणरक्षित्री
यज्ञेपारिक्षितस्यच ॥ ४६ ॥ नागेश्वरीतिविख्यातासानागभगिनीतिच ॥ विषंसंहर्तुमीशायातेनविषहरीस्मृता ॥ ४७ ॥ सिद्धयोगंहरात्प्रापतेनसा
सिद्धयोगिनी ॥ महाज्ञानंचयोगंचमृतसंजीवनींपराम् ॥ ४८ ॥ महाज्ञानयुतांतांचप्रवदंतिमनीषिणः ॥ आस्तीकस्यमुनींद्रस्यमातासापितपस्विनी ॥
॥ ४९ ॥ आस्तीकमाताविज्ञाताजगत्यांसुप्रतिष्ठिता ॥ प्रियामुनेर्जरत्कारोर्मुनींद्रस्यमहात्मनः ॥ ५० ॥ योगिनोविश्वपूज्यस्यजरत्कारुप्रियाततः ॥
जरत्कारुर्जगद्गौरीमनसासिद्धयोगिनी ॥ ५१ ॥

तिव्युत्पत्तेः ॥ तेनयोगेनपरमात्मसमाधिरूपेणयतोदीव्यतितितइत्यर्थः ॥ ४० ॥ ४१ ॥ जरत्कार्वतिजीर्णवस्त्रादिकंतद्वत्तपस्ययाक्षीणंशरीरंमनसायादृष्ट्वा ॥ यद्वाजरत्कारुमुनिवत्क्षीणंशरीरंदृष्ट्वा
कृष्णोमनसायाजरत्कारुरितिनामचक्रेइत्यर्थः ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ मनसायानामांतराणिसनिमित्तकान्याह भृशमिति ॥ ४४ ॥ ४५ ॥ ४६ ॥ विषंसंहर्तुमीशास्वतंत्रेत्यर्थः ॥ ४७॥ महाज्ञानादिकं
यतोहरात्प्रापततोमहाज्ञानयुतांवदंतीत्यन्वयः ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ ५० ॥ ५१ ॥

॥ ५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥ ५७ ॥ ५८ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥ पंचश्लोकन्यूनसार्धशतश्लोकैरनंतरम् ॥ मनसायाःकथास्तोत्रध्यानादिकमिहोच्यते ॥१॥ मनसायाःपूजादिकंकथयाति मत्तइति॥१॥२॥३॥मूलेनमूलमंत्रेणवक्ष्यमाणेनसर्वानुपचारान्दद्यादित्यर्थः ॥४॥५॥ प्रणवमायाश्रीकामवाणीबीजपूर्वकोमनसादेव्यैस्वाहे

वैष्णवीनागभगिनीशैवीनागेश्वरीतथा ॥ जरत्कारुप्रियास्तीकमाताविषहरेतिच ॥ ५२ ॥ महाज्ञानयुताचैवसादेवीविश्वपूजिता ॥ द्वादशैतानिनामानिपूजाकालेतुयःपठेत् ॥ ५३ ॥ तस्यनागभयंनास्तितस्यवंशोद्भवस्यच ॥ नागभीतेचशयनेनागग्रस्तेचमंदिरे ॥ ५४ ॥ नागक्षोभेमहादुर्गेनागवेष्टितविग्रहे ॥ इदंस्तोत्रंपठित्वातुमुच्यतेनाऽत्रसंशयः ॥ ५५ ॥ नित्यंपठेद्यस्तंदृष्ट्वानागवर्गःपलायते ॥ दशलक्षजपेनैवस्तोत्रसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ ५६ ॥ स्तोत्रसिद्धिर्भवेद्यस्यसविषंभोक्तुमीश्वरः ॥ नागैश्चभूषणंकृत्वासभवेन्नागवाहनः ॥ ५७ ॥ नागासनोनागतल्पोमहासिद्धोभवेन्नरः ॥ अंतेचविष्णुनासार्धंक्रीडत्येवदिवानिशम् ॥ ५८ ॥ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेमहापुराणेनवमस्कंधेनारदनारायणसंवादेसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४७ ॥ ॥ श्रीनारायण उवाच ॥ मत्तःपूजाविधानंचश्रूयतांमुनिपुंगव ॥ ध्यानंचसामवेदोक्तंप्रोक्तंदेवीविधानकम् ॥ १ ॥ श्वेतचंपकवर्णाभांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांनागयज्ञोपवीतिनीम् ॥ २ ॥ महाज्ञानयुतांतांचप्रवरज्ञानिनांवराम् ॥ सिद्धाधिष्ठातृदेवींचसिद्धांसिद्धिप्रदांभजे ॥ ३ ॥ इतिध्यात्वाचतांदेवींमूलेनैवप्रपूजयेत् ॥ नैवेद्यैर्विविधैर्धूपैःपुष्पगंधानुलेपनैः ॥ ४ ॥ मूलमंत्रश्चवेदोक्तोभक्तानांवांछितप्रदः ॥ मुनेकल्पतरुर्नामसुसिद्धोद्वादशाक्षरः ॥ ५ ॥ ॐह्रींश्रींक्लींऐंमनसादेव्यैस्वाहेतिकीर्तितः ॥ पंचलक्षजपेनैवमंत्रसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥६॥ मंत्रसिद्धिर्भवेद्यस्यससिद्धोजगतीतले ॥ सुधासमंविषंतस्यधन्वंतरिसमोभवेत् ॥ ७ ॥ ब्रह्मन्स्नात्वातुसंक्रांत्यांगूढशालासुयत्नतः ॥ आवाह्यदेवीमीशानांपूजयेद्योऽतिभक्तितः ॥ ८ ॥ पंचम्यांमनसाध्यायन्देव्यैदद्याच्चयोबलिम् ॥ धनवान्पुत्रवांश्चैवकीर्तिमान्सभवेद्ध्रुवम् ॥ ९ ॥ पूजाविधानंकथितंतदाख्यानंनिशामय ॥ कथयामिमहाभागयच्छ्रुतंधर्मवक्त्रतः ॥ १० ॥ पुरानागभयाक्रांताबभूवुर्मानवाभुवि ॥ गतास्तेशरणंसर्वेकश्यपंमुनिपुंगवम् ॥ ११ ॥ मंत्रांश्चससृजेभीतःकश्यपोब्रह्मणान्वितः ॥ वेदबीजानुसारेणचोपदेशेनब्रह्मणः ॥ १२ ॥ मंत्राधिष्ठातृदेवींतांमनसाससृजेतथा ॥ तपसामनसातेनबभूवमनसाचसा ॥ १३ ॥ कुमारीसाचसंभूताजगामशंकरालयम् ॥ भक्त्यासंपूज्यकैलासेतुष्टावचंद्रशेखरम् ॥ १४ ॥

त्यंतोमंत्रः॥पंचलक्षजपःपुरश्चरणम्॥ होमद्रव्यानुक्तत्वात्तिलैर्होमः ॥ ६ ॥७॥ प्रयोगमाह ब्रह्मन्स्नात्वेति ॥ गूढशालासुगुप्तशालासु ॥ ८ ॥ साचसंक्रांतिः पंचम्यामपेक्षितेत्याह पंचम्यामिति ॥ यद्वापंचम्यांवेत्यर्थः ॥ ९ ॥ १० ॥ ११ ॥ मंत्रांश्चसर्पादिविषहरान् ॥ १२ ॥ मंत्राधिष्ठातृदेवींसर्वविषहरमंत्राधिष्ठात्रीमित्यर्थः ॥ १३ ॥ १४ ॥

॥ १५ ॥ १६ ॥ ङेंतंचतुर्थ्यंतंकृष्णपदंनमोंतोमंत्रः ॥१७॥ १८ ॥ १९ ॥ २० ॥ २१ ॥२२॥ २३ ॥२४ ॥ २५॥ देव्यामनसायाजघनेशिरःस्थाप्येत्यर्थः ॥ २६ ॥ २७ ॥ चकारालोचनं

दिव्यवर्षसहस्रंतंसिषेवेचमुनेःसुता ॥ आशुतोषोमहेशश्चतांचतुष्टोबभूवह ॥ १५ ॥ महाज्ञानंददौतस्यैपाठयामाससामच ॥ कृष्णमंत्रंकल्पतरुंददाव
ष्टाक्षरंमुने ॥ १६ ॥ लक्ष्मीमायाकामवीजंङेंतंकृष्णपदंततः ॥ त्रैलोक्यमंगलंनामकवचंपूजनक्रमम् ॥ १७ ॥ पुरश्चर्याक्रमंचाऽपिवेदोक्तंसर्वसंमतम् ॥
प्राप्यमृत्युंजयान्मंत्रंसासतीचमुनेःसुता ॥ १८ ॥ जगामतपसेसाध्वीपुष्करंशंकराज्ञया ॥ त्रियुगंचतपस्तप्त्वाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ १९ ॥ सिद्धाव
भूवसादेवीददर्शपुरतःप्रभुम् ॥ दृष्ट्वाकृशांगींबालांचकृपयाचकृपानिधिः ॥ २० ॥ पूजांचकारयामासचकारचस्वयंहरिः ॥ वरंचप्रददौतस्यैपूजि
तात्वंभवेभव ॥ २१ ॥ वरंदत्वाचकल्याण्यैततश्चांतर्दधेहरिः ॥ प्रथमेपूजितासाचकृष्णेनपरमात्मना ॥ २२ ॥ द्वितीयेशंकरेणैवकश्यपेनसुरेणच ॥
मुनिनामनुनाचैवनागेनमानवादिभिः ॥२३॥ बभूवपूजितासाचत्रिषुलोकेषुसुव्रता ॥ जरत्कारुमुनींद्रायकश्यपस्तांददौपुरा ॥ २४ ॥ अयाचितोमुनिश्रे
ष्ठोजग्राहब्राह्मणाज्ञया ॥ कृत्वोद्वाहंमहायोगीविश्रांतस्तपसाचिरम् ॥ २५ ॥ सुष्वापदेव्याजघनेवटमूलेचपुष्करे ॥ निद्रांजगामसमुनिःस्मृत्वानिद्रेश
मीश्वरम् ॥ २६ ॥ जगामास्तंदिनकरःसायंकालउपास्थिते ॥ संचिंत्यमनसासाध्वीमनसासापतिव्रता ॥ २७ ॥ धर्मलोपभयेनैवचकारालोचनंसती ॥
अकृत्वापाश्चिमांसंध्यांनित्यांचैवद्विजन्मनाम् ॥ २८ ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंलभिष्यतिपतिर्मम ॥ नोपतिष्ठतियःपूर्वांनोपास्तेयस्तुपाश्चिमाम् ॥ २९ ॥
ससर्वत्राऽशुचिर्नित्यंब्रह्महत्यादिकंलभेत् ॥ वेदोक्तमितिसंचिंत्यबोधयामाससुंदरी ॥ ३० ॥ सचबुद्धोमुनिश्रेष्ठस्तांचुकोपभृशंमुने ॥ मुनिरुवाच ॥
कथंमेसुखिनःसाध्विनिद्राभंगःकृतस्त्वया ॥ ३१ ॥ व्यर्थंव्रतादिकंतस्यायाभर्तुश्चाऽपकारिणी ॥ तपश्चाऽनशनंचैवव्रतंदानादिकंचयत् ॥ ३२ ॥ भर्तु
रप्रियकारिण्याःसर्वंभवतिनिष्फलम् ॥ ययाप्रियःपूजितश्चश्रीकृष्णःपूजितस्तया ॥ ३३ ॥ पतिव्रताव्रतार्थंचपतिरूपोहरिःस्वयम् ॥ सर्वदानंसर्वयज्ञः
सर्वतीर्थनिषेवणम् ॥ ३४ ॥ सर्वव्रतंतपःसर्वमुपवासादिकंचयत् ॥ सर्वधर्मश्चसत्यंचसर्वदेवप्रपूजनम् ॥ ३५ ॥ तत्सर्वंस्वामिसेवायाःकलांनार्हतिषो
डशीम् ॥ पुण्येचभारतेवर्षेपतिसेवांकरोतिया ॥ ३६ ॥ वैकुंठेस्वामिनासार्धंसायातिब्रह्मणःपदम् ॥ विप्रियंकुरुतेभर्तुर्विप्रियंवदतिप्रियम् ॥ ३७ ॥
असत्कुलेप्रसूताहितत्फलंश्रूयतांसति ॥ कुंभीपाकंव्रजेत्साचयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ ३८ ॥ ततोभवतिचांडालीपतिपुत्रविवर्जिता ॥ इत्युक्त्वाचमुनिश्रेष्ठो
बभूवस्फुरिताधरः ॥ ३९ ॥ चकंपेतेनसासाध्वीभयेनोवाचतंपतिम् ॥ साध्व्युवाच ॥ संध्यालोपभयेनैवनिद्राभंगःकृतस्तव ॥ ४० ॥

विचारंकृतवतीत्यर्थः ॥ तमेवविचारमाह अकृत्वेति ॥ द्विजन्मनांनित्याम् ॥२८॥ लभिष्यतिलप्स्यति ॥ पूर्वांप्रातःसंध्याम् ॥ २९॥ ३०॥ ३१॥ ३२॥ ३३॥ ३४॥ ३५॥ ३६॥ ३७॥ ३८॥ ३९॥ ४०॥

शृंगारोरतिः ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ शप्तुमुद्यतमिति ॥ मदर्घ्यदानंविनाकथमयमस्ताचलंप्राप्तइतिहेतोः ॥४३ ॥ ४४॥ ४५ ॥ ४६ ॥ यतोयस्मात्क्रोधात् ॥४७॥ ४८ ॥ ४९ ॥ प्रतिज्ञापालनायचे

कुरुशांतिंमहाभागदुष्टायाममसुव्रत ॥ शृंगाराहारनिद्राणांयश्चभंगंकरोतिवै ॥ ४१ ॥ सव्रजेत्कालसूत्रंवैयावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ इत्युक्त्वामनसादेवीस्वामि
नश्चरणांबुजे ॥ ४२ ॥ पपातभक्त्याभीताचरुरोदचपुनःपुनः ॥ कुपितंचमुनिंदृष्ट्वाश्रीसूर्यंशप्तुमुद्यतम् ॥ ४३ ॥ तत्राऽऽजगामभगवान्संध्ययासहनार
द ॥ तत्राऽऽगत्यमुनिंसम्यगुवाचभास्करःस्वयम् ॥ ४४ ॥ विनयेनचभीतश्चतयासहयथोचितम् ॥ भास्करउवाच ॥ सूर्यास्तसमयंदृष्ट्वासाध्वीधर्मभ
येनच ॥ ४५ ॥ ॥ बोधयामासत्वांविप्रशरणंत्वामहंगतः ॥ क्षमस्वभगवन्ब्रह्मन्मांशप्तुंनोचितंमुने ॥ ४६ ॥ ब्राह्मणानांचहृदयंनवनीतसमंसदा ॥ तेषां
क्षणार्धंक्रोधश्चयतोभस्मभवेज्जगत् ॥ ४७ ॥ पुनःस्रष्टुंद्विजःशक्तोनतेजस्वीद्विजात्परः ॥ ब्राह्मणोब्रह्मणोवंशःप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ ४८ ॥ श्रीकृष्णंभाव
येन्नित्यंब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ सूर्यस्यवचनंश्रुत्वाद्विजस्तुष्टोबभूवह ॥ ४९ ॥ सूर्योजगामस्वस्थानंगृहीत्वाब्राह्मणाशिषम् ॥ तत्याजमनसांविप्रःप्रति
ज्ञापालनायच ॥ ५० ॥ रुदतींशोकसंयुक्तांहृदयेनविदूयता ॥ सास्मारगुरुंशंभुमिष्टदेवंविधिंहरिम् ॥ ५१ ॥ कश्यपंजन्मदातारंविपत्तौभयकर्षिता
तत्राऽऽजगामगोपीशोभगवाञ्छंभुरेवच ॥ ५२ ॥ विधिश्चकश्यपश्चैवमनसापरिचिंतितः ॥ दृष्ट्वाविप्रोऽभीष्टदेवंनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ५३ ॥ तुष्टाव
परयाभक्त्याप्रणनाममुहुर्मुहुः ॥ नमश्चकारशंभुंचब्रह्माणंकश्यपंतथा ॥ ५४ ॥ कथमागमनंदेवाइतिप्रश्नंचकारसः ॥ ब्रह्मातद्वचनंश्रुत्वासहसासम
योचितम् ॥ ५५ ॥ प्रत्युवाचनमस्कृत्यहृषीकेशपदांबुजम् ॥ यदित्यक्ताधर्मपत्नीधर्मिष्ठामनसासती ॥ ५६ ॥ कुरुष्वाऽस्यांसुतोत्पत्तिंस्वधर्मपालना
यवै ॥ जायायांचसुतोत्पत्तिंकृत्वापश्चात्त्यजेन्मुने ॥ ५७ ॥ अकृत्वातुसुतोत्पत्तिंविरागीयस्त्यजेत्प्रियाम् ॥ स्रवतेतस्यपुण्यंचचालन्यांचयथाजलम् ॥
॥ ५८ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वाजरत्कारुर्मुनीश्वरः ॥ चकारनाभिसंस्पर्शंयोगेनमंत्रपूर्वकम् ॥ ५९ ॥ मनसायामुनिश्रेष्ठमुनिश्रेष्ठउवाचताम् ॥ जरत्कारुरु
वाच ॥ गर्भेणानेनमनसेतवपुत्रोभविष्यति ॥ ६० ॥ जितेंद्रियाणांप्रवरोधार्मिकोब्राह्मणाग्रणीः ॥ तेजस्वीचतपस्वीचयशस्वीचगुणान्वितः ॥ ६१ ॥
वरोवेदविदांचैवज्ञानिनांयोगिनांतथा ॥ सचपुत्रोविष्णुभक्तोधार्मिकःकुलमुद्धरेत् ॥ ६२ ॥ नृत्यंतिपितरःसर्वेजन्ममात्रेणवैमुदा ॥ पतिव्रतासुशीलाया
साप्रियप्रियवादिनी ॥ ६३ ॥ धर्मिष्ठापुत्रमाताचकुलस्त्रीकुलपालिका ॥ हरिभक्तिप्रदोबंधुर्नचाभीष्टसुखप्रदः ॥ ६४ ॥

ति ॥ यदीयंममाज्ञांनपालयिष्यतितदैनांत्यक्ष्यामीतिविवाहसमयेकृताप्रतिज्ञेतितुपुराणांतरेप्रसिद्धंतस्याःपालनाय ॥५० ॥५१ ॥५२॥ ५३ ॥५४ ॥ ५५ ॥ ५६ ॥५७॥ ५८ ॥ ५९ ॥ एकंमुनि
श्रेष्ठेतिनारदसंबोधनंद्वितीयंप्रथमांतंजरत्कारोर्नाम॥ ६० ॥ ६१ ॥ ६२ ॥प्रियस्यपत्युः प्रियवादिनी ॥ ६३॥ योबंधुःसहरिभक्तिप्रदश्चेदेवबंधुर्नकेवलमभीष्टसुखप्रदोबंधुरित्यर्थः॥ एवंसर्वत्रयोज्यम् ॥ ६४॥

॥ ६५ ॥ ६६ ॥ ६७ ॥ किंवाज्ञानमिति॥ किंशब्दः क्षेपे॥ कृष्णः परंब्रह्मतस्यभावनादन्यत्किंज्ञानमस्तिनाकिमपीत्यर्थः ॥ ६८॥ ६९॥ ७०॥ ७१॥ ७२॥ ७३॥ ७४॥ ७५॥ ७६॥ ७७॥ यत्रस्मरामीति ॥

योबंधुश्चेत्सचपिताहरिवर्मप्रदर्शकः ॥ सागर्भधारिणीयाचगर्भावासविमोचनी ॥ ६५ ॥ दयारूपाचभगिनीयमभीतिविमोचनी ॥ विष्णुमंत्रप्रदाताचस गुरुर्विष्णुभक्तिदः ॥ ६६ ॥ गुरुश्चज्ञानदोयोहियज्ज्ञानंकृष्णभावनम् ॥ आब्रह्मस्तंबपर्यंतंयतोविश्वंचराचरम् ॥ ६७ ॥ आविर्भूतंतिरोभूतंकिंवाज्ञानंत दन्यतः ॥ वेदजंयज्ञजंयद्यत्तत्सारंहरिसेवनम् ॥ ६८ ॥ तत्त्वानांसारभूतंचहरेरन्याद्विडंबनम् ॥ दत्तंज्ञानंमयातुभ्यंसस्वामीज्ञानदोहियः ॥ ६९ ॥ ज्ञा नात्प्रमुच्यतेबंधात्सरिपुर्योहिबंधदः ॥ विष्णुभक्तियुतंज्ञानंनोददातिहियोगुरुः ॥ ७० ॥ सरिपुःशिष्यघातीचयतोबंधान्नमोचयेत् ॥ जननीगर्भजक्ले शाद्यमयातनयातथा ॥ ७१ ॥ नमोचयेद्यःसकथंगुरुस्तातोहिबांधवः ॥ परमानंदरूपंचकृष्णमार्गमनश्वरम् ॥ ७२ ॥ नदर्शयेद्यःसततंकीदृशोबांधवो नृणाम् ॥ भजसाध्विपरंब्रह्माच्युतंकृष्णंचनिर्गुणम् ॥ ७३ ॥ निर्मूलंचभवेत्पुंसांकर्मवैतस्यसेवया ॥ मयाछलेनत्वंत्यक्ताक्षमस्वैवंममाप्रिये ॥ ७४ ॥ क्षमायुतानांसाध्वीनांसत्वात्क्रोधोनविद्यते ॥ पुष्करेतपसेयामिगच्छदेवियथासुखम् ॥ ७५ ॥ श्रीकृष्णचरणांभोजेनिःस्पृहाणांमनोरथाः ॥ जरत्कारुवचः श्रुत्वामनसाशोककातरा ॥ ७६ ॥ साश्रुनेत्राचविनयादुवाचप्राणवल्लभम् ॥ मनसोवाच ॥ दोषोनास्त्येवमेत्यक्तुंनिद्राभंगेनतेप्रभो ॥ ७७ ॥ यत्रस्मरा मित्वांनित्यंतत्रमामागमिष्यसि ॥ बंधुभेदःक्लेशतमःपुत्रभेदस्ततःपरम् ॥ ७८ ॥ प्राणेशभेदःप्राणानांविच्छेदात्सर्वतःपरः ॥ पतिःपतिव्रतानांतुशतपु त्राधिकंप्रियः ॥ ७९ ॥ सर्वस्मात्तुप्रियःस्त्रीणांप्रियस्तेनोच्यतेबुधैः ॥ पुत्रेषुचैकपुत्राणांवैष्णवानांयथाहरौ ॥ ८० ॥ नेत्रेयथैकनेत्राणांतृषितानांयथा जले ॥ क्षुधितानांयथाऽन्नेचकामुकानांचमैथुने ॥ ८१ ॥ यथापरस्वेचौराणांयथाजारेकुयोषिताम् ॥ विदुषांचयथाशास्त्रेवाणिज्येवणिजांयथा ॥ ८२ ॥ तथाशश्वन्मनःकांतेसाध्वीनांयोषितांप्रभो ॥ इत्युक्त्वामनसादेवीपपातस्वामिनःपदे ॥ ८३ ॥ क्षणंचकारक्रोडेतांकृपयाचकृपानिधिः ॥ नेत्रोदकेनमन सांस्नापयामासतांमुनिः ॥ ८४ ॥ साश्रुनत्रामुनेःक्रोडंसिषेचभेदकातरा ॥ तदाज्ञानेनतौद्वौचविशोकौसंबभूवतुः ॥ ८५ ॥ स्मारंस्मारंपदांभोजंकृष्ण स्यपरमात्मनः ॥ जगामतपसेविप्रःस्वकांतांसंप्रबोध्यच ॥ ८६ ॥ जगाममनसाशंभोःकैलासंमंदिरंगुरोः ॥ पार्वतीबोधयामासमनसांशोककर्षिताम् ॥ ॥ ८७ ॥ शिवश्चातीवज्ञानेनाशिवेनचाशिवालयः ॥ सुप्रशस्तेदिनेसाध्वीसुषुवेमंगलक्षणे ॥ ८८ ॥ नारायणांशंपुत्रंतंयोगिनांज्ञानिनांगुरुम् ॥ गर्भस्थि तोमहाज्ञानंश्रुत्वाशंकरवक्त्रतः ॥ ८९ ॥ संबभूवचयोगींद्रोयोगिनांज्ञानिनांगुरुः ॥ जातकंकारयामासवाचयामासमंगलम् ॥ ९० ॥

यदास्मरामितदामांप्रत्यागच्छेत्यर्थः ॥ ७८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ क्रोडमंकम् ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥

शिशोःशिवाय ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ज्ञानमपरोक्षंसंजीविनींवा ॥ ९३ ॥ यस्याःमनसायाः ॥ आस्तीकशब्दोस्मिन्नर्थेपृषोदरादित्वात्साधुः ॥ ९४ ॥ महामंत्रंमूलप्रकृतेर्मंत्रम् ॥ ९५॥९६ ॥ ९७ ॥

वेदांश्चपाठयामासशिवायचाशिवःशिशोः ॥ मणिरत्नकिरीटांश्चब्राह्मणेभ्योददौशिवः ॥ ९१ ॥ पार्वतीचगवांलक्षंरत्नानिविविधानिच ॥ शंभुश्चचतुरो वेदान्वेदांगानितरांस्तथा ॥ ९२ ॥ बालकंपाठयामासज्ञानंमृत्युंजयंपरम् ॥ भक्तिरस्त्यधिकाकांतेऽभीष्टदेवेगुरौतथा ॥ ९३ ॥ यस्यास्तेनचतत्पुत्रोव भूवाऽऽस्तीकएवच ॥ जगामतपसेविष्णोःपुष्करंशंकराज्ञया ॥९४॥ संप्राप्यचमहामंत्रंततश्चपरमात्मनः ॥ दिव्यंवर्षत्रिलक्षंचतपस्तप्त्वातपोधनः॥९५॥ आजगाममहायोगीनमस्कर्तुंशिवंप्रभुम् ॥ शंकरंचनमस्कृत्यस्थित्वातत्रैवबालकः ॥९६॥ साचाऽऽजगामनसाकश्यपस्याऽऽश्रमंपितुः ॥ तांसपुत्रांसुतां दृष्ट्वामुदंप्रापप्रजापतिः ॥९७॥शतलक्षंचरत्नानांब्राह्मणेभ्योददौमुने॥ ब्राह्मणान्भोजयामाससोऽसंख्यान्श्रेयसेशिशोः॥९८॥अदितिश्चदितिश्चान्यामुदंप्रा पपरंतप ॥ सासपुत्राचसुचिरंतस्थौतातालयेसदा ॥ ९९ ॥ तदीयंपुनराख्यानंवक्ष्यामितन्निशामय ॥ अथाभिमन्युतनयेब्रह्मशापःपरीक्षिते ॥१००॥ ब भूवसहसाब्रह्मन्दैवदोषेणकर्मणा ॥ सप्ताहेसमतीतेतुतक्षकस्त्वांचधक्ष्यति ॥ १०१ ॥ शशापशृंगीतत्रैवकौशिक्याश्चजलेनवै ॥ राजाश्रुत्वाततःप्रवृत्तिं निर्वातस्थानमागतः ॥ २ ॥ तत्रतस्थौचसप्ताहंदेहरक्षणतत्परः ॥ सप्ताहेसमतीतेतुगच्छंतंतक्षकंपथि ॥ ३ ॥ धन्वंतरिर्नृपंभोक्तुंददर्शगामुकःपथि ॥ तयोर्बभूवसंवादःसुप्रीतिश्चपरस्परम् ॥ ४ ॥ धन्वंतरिर्मणिंप्रापतक्षकःस्वेच्छयाददौ ॥ सययौतंगृहीत्वातुसंतुष्टोहृष्टमानसः ॥ ५ ॥ तक्षकोभक्षयामा सनृपंतंमंचकेस्थितम् ॥ राजाजगामतरसादेहंत्यक्त्वापरत्रच ॥ ६ ॥ संस्कारंकारयामासपितुर्वैजनमेजयः ॥ राजाचकारयज्ञंचसर्पसत्रंततोमुने ॥ ७ ॥ प्राणांस्तत्याजसर्पाणांसमूहोब्रह्मतेजसा ॥ सतक्षकोवैभीतस्तुमहेंद्रंशरणंययौ ॥ ८ ॥ सेंद्रंचतक्षकंहंतुंविप्रवर्गःसमुद्यतः ॥ अथदेवाश्चसेंद्राश्चसंजग्मुर्म नसांतिकम् ॥ ९ ॥ तांतुष्टावमहेंद्रश्चभयकातरविह्वलः ॥ ततआस्तीकआगत्ययज्ञंचमातुराज्ञया ॥ ११० ॥ महेंद्रतक्षकप्राणान्ययाचेभूमिपंपरम् ॥ ददौवरंनृपश्रेष्ठःकृपयाब्राह्मणाज्ञया ॥ ११ ॥ यज्ञंसमाप्यविप्रेभ्योदक्षिणांचददौमुदा ॥ विप्राश्चमुनयोदेवागत्वाचमनसांतिकम् ॥ १२ ॥ मनसांपू जयामासुस्तुष्टुवुश्चपृथक्पृथक् ॥ शक्रःसंभृतसंभारोभक्तियुक्तःसदाशुचिः ॥१३॥ मनसांपूजयामासतुष्टावपरमादरम् ॥ नत्वाषोडशोपचारंबलिंचत त्प्रियंतदा ॥ १४ ॥ प्रददौपरितुष्टश्चब्रह्मविष्णुशिवाज्ञया ॥ संपूज्यमनसांदेवींप्रययुःस्वालयंचते ॥ १५ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ नारदउवाच ॥ केनस्तोत्रेणतुष्टावमहेंद्रोमनसांसतीम् ॥ १६ ॥

॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥ २ ॥ तक्षकमिति ॥ नृपंभोक्तुंगच्छंतंतक्षकंधन्वंतरिर्ददर्शेत्यन्वयः ॥ ३ ॥ गामुकोगंतुकामः॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ १२० ॥ प्रणवमायाश्रीबीजाद्योमनसादेव्यैस्वाहेत्यंतोमंत्रः ॥ २१ ॥ दशाक्षरेणमूलमंत्रेण ॥ २२॥ २३ ॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ नचशक्तइति ॥ तेनतवो

पूजाविधिक्रमंतस्याःश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ नारायणउवाच ॥ सुस्नातःशुचिराचांतोधृत्वाधौतेचवाससी ॥ १७ ॥ रत्नसिंहासनेदेवींवासयामासभ
क्तितः ॥ स्वर्गगायाजलेनैवरत्नकुंभस्थितेनच ॥ १८ ॥ स्नापयामासमनसांमहेंद्रोवेदमंत्रतः ॥ वाससीवासयामासवह्निशुद्धेमनोहरे ॥ १९ ॥ सर्वांगे
चंदनंकृत्वापादार्घ्यंभक्तिसंयुतः ॥ गणेशंचदिनेशंचवह्निंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ १२० ॥ संपूज्याऽऽदौदेवषट्कंपूजयामासतांसतीम् ॥ ॐह्रींश्रींमनसा
देव्यैस्वाहेत्येवंचमंत्रतः ॥ २१ ॥ दशाक्षरेणमूलेनददौसर्वंयथोचितम् ॥ दत्त्वाषोडशोपचारान्दुर्लभान्देवनायकः ॥ २२ ॥ पूजयामासभक्त्याचविष्णु
नाप्रेरितोमुदा ॥ वाद्यंनानाप्रकारंचवादयामासतत्रवै ॥ २३ ॥ बभूवपुष्पवृष्टिश्चनभसोमनसोपरि ॥ देवप्रियाज्ञयातत्रब्रह्मविष्णुशिवाज्ञया ॥ २४ ॥
तुष्टावसाश्रुनेत्रश्चपुलकांकितविग्रहः ॥ पुरंदरउवाच ॥ देवित्वांस्तोतुमिच्छामिसाध्वीनांप्रवरांवराम् ॥ २५ ॥ परात्परांचपरमांनहिस्तोतुंक्षमोऽधुना ॥
स्तोत्राणांलक्षणंवेदेस्वभावाख्यानतत्परम् ॥ २६ ॥ नक्षमःप्रकृतेवक्तुंगुणानांगणनांतव ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपात्वंकोपहिंसाविवर्जिता ॥ २७ ॥ नचशक्तो
मुनिस्तेनत्यक्तुंयाञ्चाकृतायतः ॥ त्वंमयापूजितासाध्वीजननीमेयथाऽदितिः ॥ २८ ॥ दयारूपाचभगिनीक्षमारूपायथाप्रसूः ॥ त्वयामेरक्षिताःप्राणाः
पुत्रदाराःसुरेश्वरि ॥ २९ ॥ अहंकरोमित्वत्पूजांप्रीतिश्चवर्धतांसदा ॥ नित्यायद्यपिपूज्यात्वंसर्वत्रजगदंबिके ॥ १३० ॥ तथाऽपितवपूजांचवर्धयामि
सुरेश्वरि ॥ येत्वामाषाढसंक्रांत्यांपूजयिष्यंतिभक्तितः ॥ ३१ ॥ पंचम्यांमनसाख्यायांमासांतेवादिनेदिने ॥ पुत्रपौत्रादयस्तेषांवर्धंतेचधनानिवै ॥ ३२ ॥
यशस्विनःकीर्तिमंतोविद्यावंतोगुणान्विताः ॥ येत्वांनपूजयिष्यंतिनिंदंत्यज्ञानतोजनाः ॥ ३३ ॥ लक्ष्मीहीनाभविष्यंतितेषांनागभयंसदा ॥ त्वंस्वयं
सर्वलक्ष्मीश्चवैकुंठेकमलालया ॥ ३४ ॥ नारायणांशोभगवाञ्जरत्कारुर्मुनीश्वरः ॥ तपसातेजसात्वांचमनसाससृजेपिता ॥ ३५ ॥ अस्माकंरक्षणायैव
तेनत्वंमनसाभिधा ॥ मनसादेविशक्त्यात्वंस्वात्मनासिद्धयोगिनी ॥ ३६ ॥ तेनत्वंमनसादेवीपूजितावंदिताभव ॥ येभक्त्यामनसादेवाःपूजयंत्यनिशंभृ
शम् ॥ ३७ ॥ तेनत्वांमनसादेवींप्रवदंतिमनीषिणः ॥ सत्यस्वरूपादेवित्वंशश्वत्सत्यनिषेवणात् ॥ ३८ ॥ योहित्वांभावयेन्नित्यंसत्वांप्राप्नोतितत्परः ॥
इंद्रश्चमनसांस्तुत्वागृहीत्वाभगिनीवरम् ॥ ३९ ॥ प्रजगामस्वभवनंभूषयासपरिच्छदम् ॥ पुत्रेणसार्धंसादेवीचिरंतस्थौपितुर्गृहे ॥ १४० ॥

तमस्वभावेनत्वांत्यक्तुंमुनिर्जरत्कारुर्नशक्तोयतोगमनायत्वांप्रतियाञ्चांकृतवांस्तस्मात्त्वमुत्तमगुणाऽसीतिभावः ॥ २८ ॥ २९ ॥ १३० ॥ ३१ ॥ पंचम्यांमनसाख्यायामिति ॥ मनसेत्याख्याय
स्याःसापंचमीनागपंचमीत्यर्थः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ १४० ॥

॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ ४४ ॥ १४५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेतिलकेनवमस्कंधेष्टचत्वारिंशोध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥ ॥ त्रयस्त्रिंशन्महापद्यैःसुरभ्याख्यानमुच्यते॥गावोयस्याःसमुद्भूतायाचगोनायिकास्मृता ॥ १ ॥ पूर्वाध्याये सुरभ्यामहिमानंश्रुत्वापृच्छति कावासेति ॥ १ ॥ समुद्भवेत्यर्शआद्यजंतंसमुद्भूतेत्यर्थः ॥ २ ॥ सर्वादिसृष्टेरिति ॥ सर्वगवामादावुत्पन्नायाइत्यर्थः ॥ तेनकारणेनेत्य

भ्रातृभिःपूजिताशश्वन्मान्यावंद्याचसर्वतः ॥ गोलोकात्सुरभिर्ब्रह्मन्तत्रागत्यसुपूजिताम् ॥ ४१ ॥ तांस्नापयित्वाक्षीरेणपूजयामाससादरम् ॥ ज्ञानंच कथयामासगोप्यंसर्वंसुदुर्लभम् ॥ ४२ ॥ तयादेवैःपूजितासास्वर्लोकंचपुनर्ययौ ॥ इंद्रस्तोत्रंपुण्यबीजंमनसांपूजयेत्पठेत् ॥ ४३ ॥ तस्यनागभयं नास्तितस्यवंशोद्भवस्यच ॥ विषंभवेत्सुधातुल्यंसिद्धस्तोत्रोयदाभवेत् ॥ ४४ ॥ पंचलक्षजपेनैवसिद्धस्तोत्रोभवेन्नरः ॥ सर्पशायीभवेत्सोऽपिनिश्चितंस र्पवाहनः ॥ १४५ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेम॰नवमस्कंधेऽष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ कावासासुरभिर्देवीगोलोकादागताच या ॥ तज्जन्मचरितंब्रह्मञ्छ्रोतुमिच्छामियत्नतः ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ गवामधिष्ठातृदेवीगवामाद्यागवांप्रसूः ॥ गवांप्रधानासुरभिर्गोलोकेसासमुद्भवा ॥ २ ॥ सर्वादिसृष्टेश्चरितंकथयामिनिशामय ॥ बभूवतेनतज्जन्मपुरावृंदावनेवने ॥ ३ ॥ एकदाराधिकानाथोराधयासहकौतुकी ॥ गोपांगना परिवृतोपुण्यंवृंदावनंययौ ॥ ४ ॥ सहसातत्ररहसिविजहाररसकौतुकात् ॥ बभूवक्षीरपानेच्छातस्यस्वेच्छामयस्यच ॥ ५ ॥ ससृजेसुरभिंदेवींलीलयावामपा र्श्वतः ॥ वत्सयुक्तांदुग्धवतींवत्सोनाममनोरथः ॥ ६ ॥ दृष्ट्वासवत्सांश्रीदामानवभांडेदुदोहच ॥ क्षीरंसुधातिरिक्तंचजन्ममृत्युजराहरम् ॥ ७ ॥ तदु ष्णंचपयःस्वादुपपौगोपीपतिःस्वयम् ॥ सरोबभूवपयसांभांडविस्रंसनेनच ॥ ८ ॥ दीर्घंचविस्तृतंचैवपरितःशतयोजनम् ॥ गोलोकेऽयंप्रसिद्धश्चसो ऽपिक्षीरसरोवरः ॥ ९ ॥ गोपिकानांचराधायाःक्रीडावापीबभूवसा ॥ रत्नेंद्ररचितापूर्णभूताचाऽपीश्वरेच्छया ॥ १० ॥ बभूवकामधेनूनांसहसालक्षको ट्यः ॥ यावंतस्तत्रगोपाश्चसुरभ्यालोमकूपतः ॥ ११ ॥ तासांपुत्राश्चबहवःसंबभूवुरसंख्यकाः ॥ कथिताचगवांसृष्टिस्तयाचपूरितंजगत् ॥ १२ ॥ पूजांचकारभगवान्सुरभ्याश्चपुरामुने ॥ ततोबभूवतत्पूजात्रिषुलोकेषुदुर्लभा ॥ १३ ॥ दीपान्वितापरदिनेश्रीकृष्णस्याऽऽज्ञयाहरेः ॥ बभूवसुरभिःपू ज्याधर्मवक्त्रादिदंश्रुतम् ॥ १४ ॥ ध्यानंस्तोत्रंमूलमंत्रंयद्यत्पूजाविधिक्रमम् ॥ वेदोक्तंचमहाभागनिबोधकथयामिते ॥ १५ ॥ ॐसुरभ्यैनमइतिमंत्रस्त स्याःषडक्षरः ॥ सिद्धोलक्षजपेनैवभक्तानांकल्पपादपः ॥ १६ ॥

र्थः ॥३॥४॥५॥ मनोरथोथथेष्टेच्छातद्रूपस्तस्याःसुरभ्यामनोरथोवत्सः ॥६॥७॥ भांडविस्रंसनेनहस्ताद्भांडस्यपतनेन ॥८॥ ९ ॥१०॥ यावंतोगोलोकेगोपाःसंतितेषांगृहेएकैका कामधेनुर्भवत्विती च्छयाबभूवेत्यर्थः ॥ ११ ॥ १२ ॥ १३ ॥ दीपान्वितेति ॥ दीपान्विताआश्विनकृष्णामावास्या तस्याःपरदिनेइत्यर्थः ॥ १४ ॥ १५ ॥ प्रणवादिर्मंत्रः ॥ १६ ॥

॥ १७ ॥ १८ ॥ १९ ॥ गवांबंधनस्तंभेइत्यर्थः ॥ २० ॥ २१ ॥ वाराहेकल्पे ॥ चिंतिताश्चिंतायुक्ताः ॥ २२ ॥२३॥ २४॥ २५ ॥ २६॥२७ ॥२८ ॥ २९ ॥ सुरस्यसुरसमूहस्य ॥ ३०॥ ॥ ३१ ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवततिलकेनवमस्कंधेएकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥ राधायाश्चैवदुर्गायाविधानंसकलार्थदम् ॥ समासतःप्रोच्यतेऽत्रशतश्लोकैरतःपरम् ॥

ध्यानंयजुर्वेदगीतंतस्याःपूजाचसर्वतः ॥ ऋद्धिदावृद्धिदाचैवमुक्तिदासर्वकामदा ॥ १७ ॥ लक्ष्मीस्वरूपांपरमांराधांसहचरींपराम् ॥ गवामधिष्ठातृदेवीं गवामाद्यांगवांप्रसूम् ॥ १८ ॥ पवित्ररूपांपूतांचभक्तानांसर्वकामदाम् ॥ ययापूतंसर्वविश्वंतांदेवींसुरभिंभजे ॥ १९ ॥ घटेवाधेनुशिरसिबंधस्तंभेगवामपि ॥ शालग्रामेजलेवाग्नौवासुरभिंपूजयेद्विजः ॥ २० ॥ दीपान्वितापरदिनेपूर्वाह्नेभक्तिसंयुतः ॥ यःपूजयेच्चसुरभिंसचपूज्योभवेद्भुवि ॥ २१ ॥ एकदात्रिषुलोकेषुवाराहेविष्णुमायया ॥ क्षीरंजहारसुरभिश्चिंतिताश्चसुरादयः ॥ २२ ॥ तेगत्वाब्रह्मलोकेचब्रह्माणंतुष्टुवुस्तदा ॥ तदाज्ञयाचसुरभिंतुष्टावपाकशासनः ॥ २३ ॥ पुरंदरउवाच ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैसुरभ्यैचनमोनमः ॥ गवांबीजस्वरूपायैनमस्तेजगदंबिके ॥ २४ ॥ नमोराधाप्रियायैचपद्मांशायैनमोनमः ॥ नमःकृष्णप्रियायैचगवांमात्रेनमोनमः ॥ २५ ॥ कल्पवृक्षस्वरूपायैसर्वेषांसततंपरे ॥ क्षीरदायैधनदायैबुद्धिदायैनमोनमः ॥ २६ ॥ शुभायैचसुभद्रायैगोप्रदायैनमोनमः ॥ यशोदायैकीर्तिदायैधर्मदायैनमोनमः ॥ २७ ॥ स्तोत्रश्रवणमात्रेणतुष्टाहृष्टाजगत्प्रसूः ॥ आविर्बभूवतत्रैवब्रह्मलोकेसनातनी ॥ २८ ॥ महेंद्रायवरंदत्त्वावांछितंचापिदुर्लभम् ॥ जगामसाचगोलोकंययुर्देवादयोगृहम् ॥ २९ ॥ बभूवविश्वंसहसादुग्धपूर्णंचनारद ॥ दुग्धंघृतंततोयज्ञस्ततःप्रीतिःसुरस्यच ॥ ३० ॥ इदंस्तोत्रंमहापुण्यंभक्तियुक्तश्चयःपठेत् ॥ सगोमान्धनवांश्चैवकीर्तिमान्पुत्रवांस्तथा ॥ ३१ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायात्यंतेकृष्णमंदिरे ॥ ३२ ॥ सुचिरंनिवसेत्तत्रकरोतिकृष्णसेवनम् ॥ नपुनर्भवनंतस्यब्रह्मपुत्रोभवेत्ततः ॥ ३३ ॥ इतिश्रीदेवीभागवतेनवमस्कंधेएकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ नारदउवाच ॥ श्रुतंसर्वमुपाख्यानंप्रकृतीनांयथातथम् ॥ यच्छ्रुत्वामुच्यतेजंतुर्जन्मसंसारबंधनात् ॥ १ ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिरहस्यंवेदगोपितम् ॥ राधायाश्चैवदुर्गायाविधानंश्रुतिचोदितम् ॥ २ ॥ महिमावर्णितोऽतीवभवतापरयोर्द्वयोः ॥ श्रुत्वातंतद्वृत्तंचेतोनकस्यस्यान्मुनीश्वर ॥ ३ ॥ ययोरंशोजगत्सर्वंयन्नियम्यंचराचरम् ॥ ययोर्भक्त्याभवेन्मुक्तिस्तद्विधानंवदाऽधुना ॥ ४ ॥ नारायणउवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिरहस्यंश्रुतिनोदितम् ॥ यन्नकस्यापिचाऽऽख्यातंसारात्सारंपरात्परम् ॥ ५ ॥

॥१॥अत्रनवमस्कंधेतृतीयाध्यायेदुर्गायाश्चैवराधाया॥विस्तीर्णंचरितंमहत्॥तद्वत्पश्चात्प्रवक्ष्यामिसंक्षेपक्रमतः शृण्वित्युक्तंतत्पृच्छतिनारदः श्रुतंसर्वमिति ॥ १॥२ ॥ महिमातुतयोर्वर्णितएवेतिनसपृच्छतिइत्याह महिमेति ॥ परयोराधादुर्गयोस्तंमहिमानम् ॥ ३ ॥ ययोराधादुर्गयोः जगत्सर्वंपूर्वोक्तरीत्यांशोभवतीत्यर्थः ॥ विधानंमंत्रानुष्ठानप्रकाररूपम् ॥ ४ ॥ ५ ॥

मूलप्रकृतिरूपिण्याः परसंविदोभुवनेश्वर्याःसकाशाज्जगदुद्भवेसतिसमष्टिव्यष्टिप्राणानामधिदैवतंराधाशक्तिरूपंतथासमष्टिव्यष्टिबुद्धीनामधिदैवतंदुर्गारूपमितिशक्तियुग्मंप्रादुर्भूतमितिपूर्वकथास्मारिता ॥ ६॥७ ॥ यतएतच्छक्तियुग्मंप्राणबुद्ध्यधिदैवतंततःसर्वनियंतृभवतीत्याह तदधीनमिति ॥ मोक्षोहीति ॥ बुद्धिप्राणसंयमनाधीनौहियोगविचारौतदधीनस्तुमोक्षस्तथाचबुद्धिप्राणाधिदेवताप्रसादमंतरासदुर्लभएवेत्यर्थः ॥ ८ ॥ ९ ॥ १० ॥ एतस्यमंत्रस्यादौमायाबीजंदत्त्वामंत्रोजतव्यइत्याह मायाबीजेति ॥ ह्रींश्रीराधायैस्वाहेतिमंत्रः ॥११॥१२॥ कृष्णायाऽऽकाशवाचामूलदेव्यैवोपदे

श्रुत्वापरस्मैनोवाच्यंयतोऽतीवरहस्यकम् ॥ मूलप्रकृतिरूपिण्याःसंविदोजगदुद्भवे ॥ ६ ॥ प्रादुर्भूतंशक्तियुग्मंप्राणबुद्ध्यधिदैवतम् ॥ जीवानांचैवसर्वेषांनियंतृप्रेरकंसदा ॥ ७ ॥ तदधीनंजगत्सर्वंविराडादिचराचरम् ॥ यावत्तयोःप्रसादोनतावन्मोक्षोहिदुर्लभः ॥ ८ ॥ ततस्तयोःप्रसादार्थंनित्यंसेवेततद्द्वयम् ॥ तत्रादौराधिकामंत्रंशृणुनारदभक्तितः ॥ ९ ॥ ब्रह्मविष्ण्वादिभिर्नित्यंसेवितोयःपरात्परः ॥ श्रीराधेतिचतुर्थ्यंतंवह्नेर्जायाततःपरम् ॥ १० ॥ षडक्षरोमहामंत्रोधर्माद्यर्थप्रकाशकः ॥ मायाबीजादिकश्चायंवांछाचिंतामणिःस्मृतः ॥ ११ ॥ वक्त्रकोटिसहस्रैस्तुजिह्वाकोटिशतैरपि ॥ एतन्मंत्रस्यमाहात्म्यंवर्णितुंनैवशक्यते ॥ १२ ॥ जग्राहप्रथमेमंत्रंश्रीकृष्णोभक्तितत्परः ॥ उपदेशान्मूलदेव्यागोलोकेरासमंडले ॥ १३ ॥ विष्णुस्तेनोपदिष्टस्तुतेनब्रह्माविराट्तथा ॥ तेनधर्मस्तेनचाऽहमित्येपाहिपरंपरा ॥ १४ ॥ अहंजपामितंमंत्रंतेनाऽहमृषिरीरितः ॥ ब्रह्माद्याःसकलादेवानित्यंध्यायंतितांमुदा ॥ १५ ॥ कृष्णार्चायांनाधिकारोयतोराधार्चनंविना ॥ वैष्णवैःसकलैस्तस्मात्कर्तव्यंराधिकार्चनम् ॥ १६ ॥ कृष्णप्राणाधिदेवीसातदधीनोविभुर्यतः ॥ रासेश्वरीतस्यनित्यंतयाहीनोनतिष्ठति ॥ १७ ॥ राध्नोतिसकलान्कामांस्तस्माद्राधेतिकीर्तिता ॥ अत्रोक्तानांमनूनांचऋषिरस्म्यहमेवच ॥ १८ ॥ छंदश्चदेवीगायत्रीदेवताऽत्रचराधिका ॥ तारोबीजंशक्तिबीजंशक्तिस्तुपरिकीर्तिता॥१९॥मूलावृत्त्याषडंगानिकर्तव्यानीतरत्रच ॥ अथध्यायेन्महादेवींराधिकांरासनायिकाम्॥२०॥पूर्वोक्तरीत्यातुमुनेसामवेदेविगीतया॥श्वेतचंपकवर्णाभांशरदिंदुसमाननाम् ॥२१॥कोटिचंद्रप्रतीकाशांशरदंभोजलोचनाम्॥बिंबाधरांपृथुश्रोणींकांचीयुतनितंबिनीम् ॥२२॥ कुंदपंक्तिसमानाभदंतपंक्तिविराजिताम् ॥क्षौमांबरपरीधानांवह्निशुद्धांशुकान्विताम् ॥ २३ ॥

शःकृतइत्याह उपदेशादिति ॥ १३ ॥ तेनेत्यत्रोपदिष्टइत्यस्यानुवृत्तिः ॥ १४ ॥ अहमितिनारायणोक्तिः ॥ १५ ॥ राधामंत्रोपासनायाआवश्यकत्वमाह कृष्णार्चायांपूजायामित्यर्थः ॥ १६ ॥ ॥१७॥राधापदव्युत्पत्तिमाह राध्नोतीति ॥ साधयतीत्यर्थः॥अत्रोक्तानामिति॥ दुर्गामंत्रव्यतिरिक्तायेऽस्मिन्नवमस्कंधेमंत्राउक्तास्तेषांसर्वेषामहमेवनारायणाख्योऋषिरित्यर्थः ॥ १८ ॥ अत्रचराधिकेति॥अत्रवराधामंत्रेराधादेवताअन्यमंत्रेषुतुयादेवताउक्तासैवग्राह्येत्यर्थः ॥ तारोबीजमिति ॥ सर्वमंत्रेषुनारायणऋषिः ॥ देवीगायत्रीछंदः ॥ प्रणवोबीजम् ॥ भुवनेश्वरीशक्तिरित्यर्थः ॥ १९ ॥ सर्वमंत्रेषुषडंगमाह मूलावृत्त्येति ॥ मूलमंत्रस्यषड्वारमावृत्त्याषडंगइत्यर्थः ॥ २० ॥ विगीतयाकथितयारीत्येत्यर्थः ॥ २१ ॥ २२ ॥ २३ ॥

॥ २४ ॥ २५ ॥ २६ ॥ २७ ॥ २८ ॥ २९ ॥ ३० ॥ तत्रैवयंत्रेएवस्नानशालांतांभावयित्वातस्यांशालायांनयेदित्यर्थः ॥ ३१ ॥ वाससीप्रथमंदत्त्वाततोनानालंकारान्दत्त्वाचंदनंदद्यादित्यर्थः ॥ ३२ ॥ ३३ ॥

ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांकरिकुंभयुगस्तनीम् ॥ सदाद्वादशवर्षीयांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ २४ ॥ शृंगाररसिंधुलहरींभक्तानुग्रहकातराम् ॥ मल्लिकामालतीमालाकेशपाशविराजिताम् ॥ २५ ॥ सुकुमारांगलतिकांरासमंडलमध्यगाम् ॥ वराभयकरांशांतांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ २६ ॥ रत्नसिंहासनासीनांगोपीमंडलनायिकाम् ॥ कृष्णप्राणाधिकांवेदबोधितांपरमेश्वरीम् ॥ २७ ॥ एवंध्यात्वाततोवाह्येशालग्रामेघटेऽथवा ॥ यंत्रेवाऽष्टदलेदेवींपूजयेत्तुविधानतः ॥ २८ ॥ आवाह्यदेवींतत्पश्चादासनादिप्रदीयताम् ॥ मूलमंत्रंसमुच्चार्यचाऽऽसनादीनिकल्पयेत् ॥ २९ ॥ पाद्यंतुपादयोर्दद्यान्मस्तकेऽर्घ्यंसमीरितम् ॥ मुखेत्वाचमनीयंस्यात्रिवारंमूलविद्यया ॥ ३० ॥ मधुपर्कंततोदद्यादेकांगांचपयस्विनीम् ॥ ततोनयेत्स्नानशालांतांचतत्रैवभावयेत् ॥ ३१ ॥ अभ्यंगादिस्नानविधिंकल्पयित्वाऽथवाससी ॥ ततश्चचंदनंदद्यान्नानालंकारपूर्वकम् ॥ ३२ ॥ पुष्पमालाबहुविधास्तुलसीमंजरीयुताः ॥ पारिजातप्रसूनानिशतपत्रादिकानिच ॥ ३३ ॥ ततःकुर्यात्पवित्रंतत्परिवारार्चनंविभोः ॥ अग्नीशासुरवायव्यमध्येदिक्ष्वंगपूजनम् ॥ ३४ ॥ कृत्वापश्चादष्टदलेदक्षिणावर्ततोऽग्रतः ॥ मालावतीमग्रदलेवह्निकोणेचमाधवीम् ॥ ३५ ॥ रत्नमालांदक्षिणेचनैर्ऋत्येतुसुशीलकाम् ॥ पश्चाद्दलेशशिकलांपूजयेन्मतिमान्नरः ॥ ३६ ॥ मारुतेपारिजातांचाप्युत्तरेचपरावतीम् ॥ ईशानकोणेसंपूज्यासुंदरींप्रियकारिणीं ॥ ३७ ॥ ब्राह्म्यादयस्तुतद्बाह्येप्याशापालांस्तुभूपुरे ॥ वज्रादिकान्यायुधानिदेवीमित्थंप्रपूजयेत् ॥ ३८ ॥ ततोदेवींसावरणांगंधाद्यैरुपचारकैः ॥ राजोपचारसहितैःपूजयेन्मतिमान्नरः ॥ ३९ ॥ ततस्तुवीतदेवेशींस्तोत्रैर्नामसहस्रकैः ॥ सहस्रसंख्यंचजपंनित्यंकुर्यात्प्रयत्नतः ॥ ४० ॥ यएवंपूजयेद्देवींराधांरासेश्वरींपराम् ॥ सभवेद्विष्णुतुल्यस्तुगोलोकंयातिसंततम् ॥ ४१ ॥ यःकार्तिक्यांपौर्णमास्यांराधाजन्मोत्सवंबुधः ॥ कुरुतेतस्यसान्निध्यंदद्याद्रासेश्वरीपरा ॥ ४२ ॥ केनचित्कारणेनैवराधावृंदावनेवने ॥ वृषभानुसुताजातागोलोकस्थायिनीसदा ॥ ४३ ॥ अत्रोक्तानांतुमंत्राणांवर्णसंख्याविधानतः ॥ पुरश्चरणकर्मोक्तंदशांशंहोममाचरेत् ॥ ४४ ॥ तिलैस्त्रिस्वादुसंयुक्तैर्जुहुयाद्भक्तिभावतः ॥ ॥ नारदउवाच ॥ स्तोत्रंवदमुनेसम्यक्येनदेवीप्रसीदति ॥ ४५ ॥ नारायणउवाच ॥ नमस्तेपरमेशानिरासमंडलवासिनि ॥ रासेश्वरिनमस्तेऽस्तुकृष्णप्राणाधिकप्रिये ॥ ४६ ॥

॥ ३४ ॥ ततोऽष्टदलेषुदेव्यग्रस्थितपत्रमारभ्यदक्षिणावर्तक्रमेणमालावत्याद्यष्टशक्तीःपूजयेदित्यर्थः॥ वह्निकोणेइति ॥ नाऽत्रवह्निकोणःप्रसिद्धोग्राह्यः ॥ प्रादक्षिण्येत्यनेनविरोधापत्तेः ॥ किंतुपूज्यपूजकयोर्मध्येप्राचीत्यनेनोक्तक्रमेणैवेतिबोध्यम् ॥ ३५ ॥ ३६ ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥ ४० ॥ ४१ ॥ ४२ ॥ ४३ ॥ अत्रोक्तानांसर्वमंत्राणामित्यर्थः ॥ ४४ ॥ त्रिस्वादुसंयुक्तैःपयोमधुघृतंचेतिसमंत्रिमधुरंस्मृतमितिवचनोक्तैर्घृतमधुपयोमिश्रितैस्तिलैर्जुहुयादित्यर्थः ॥ ४५ ॥ ४६ ॥

॥ ४७ ॥४८ ॥४९ ॥ ५०॥ ५१ ॥५२ ॥ ५३ ॥ ५४ ॥ ५५ ॥५६॥ शंभुवनिताभुवनेश्वरीबीजम् ॥ ५७ ॥ चामुंडायैविच्चेइतिस्वरूपग्रहणम् ॥ ५८ ॥ अस्यमंत्रस्यऋ
त्रयंबीजत्रयंशक्तित्रयंचाऽस्तीत्याह ब्रह्मविष्णुमहेशानाइति ॥५९॥६०॥६१॥ स्तनयोरिति ॥ बीजत्रयंदक्षिणस्तने ॥ शक्तित्रयंवामस्तने॥६२॥ चतुर्भिश्चामुंडायैइत्यक्षरचतुष्टयेन

नमस्त्रैलोक्यजननिप्रसीदकरुणार्णवे ॥ ब्रह्मविष्णवादिभिर्देवैर्वंद्यमानपदांबुजे ॥४७ ॥ नमःसरस्वतीरूपेनमःसावित्रिशंकरि ॥ गंगापद्मावती
चंडिके ॥४८॥ नमस्तेतुलसीरूपेनमोलक्ष्मीस्वरूपिणि ॥ नमोदुर्गेभगवतिनमस्तेसर्वरूपिणि ॥४९॥ मूलप्रकृतिरूपांत्वांभजामःकरुणा
सागरादस्मानुद्धरांवदयांकुरु ॥५०॥ इदंस्तोत्रंत्रिसंध्यंयःपठेद्राधांस्मरन्नरः ॥ नतस्यदुर्लभंकिंचित्कदाचिच्चभविष्यति॥५१॥ देहांतेचवसेन्नित्य
रासमंडले ॥ इदंरहस्यंपरमंनचाऽऽख्येयंतुकस्यचित् ॥५२॥ अधुनाशृणुविप्रेंद्रदुर्गादेव्याविधानकम् ॥ यस्याःस्मरणमात्रेणपलायंतेमहापदः॥५३॥ए
नांनभजतेयोहिताहङ्नास्त्येवकुत्रचित् ॥ सर्वोपास्यासर्वमाताशैवीशक्तिर्महाद्भुता ॥५४॥ सर्वबुद्ध्यधिदेवीयमंतर्यामिस्वरूपिणी॥दुर्गसंकटहंत्रीतिदुर्गे
तिप्रथितासुवि ॥५५॥ वैष्णवानांचशैवानामुपास्येयंचनित्यशः ॥ मूलप्रकृतिरूपासासृष्टिस्थित्यंतकारिणी ॥५६॥ तस्यानवाक्षरंमंत्रंवक्ष्येमंत्रोत्तमोत्त
मम् ॥ वाग्भवंशंभुवनिताकामबीजंततःपरम् ॥ ५७ ॥ चामुंडायेपदंपश्चाद्विच्चेइत्यक्षरद्वयम् ॥ नवाक्षरोमनुःप्रोक्तोभजतांकल्पपादपः ॥ ५८ ॥ ब्रह्मवि
ष्णुमहेशानाऋषयोऽस्यप्रकीर्तिताः ॥ छंदांस्युक्तानिसततंगायत्र्युष्णिगनुष्टुभः ॥५९॥ महाकालीमहालक्ष्मीःसरस्वत्यपिदेवता॥स्याद्रक्तदंतिकाबीजंदु
र्गाचभ्रामरीतथा ॥६०॥ नंदाशाकंभरीदेव्योभीमाचशक्तयःस्मृताः॥ धर्मार्थकाममोक्षेषुविनियोगउदाहृतः॥६१॥ऋषिच्छंदोदैवतानिमौलौवक्रेहृदिन्य
सेत् ॥ स्तनयोःशक्तिबीजानिन्यसेत्सर्वार्थसिद्धये ॥ ६२ ॥ बीजत्रयैश्चतुर्भिश्चद्वाभ्यांसर्वेणचैवहि ॥ षडंगानिमनोःकुर्याज्जातियुक्तानिदेशिकः॥६३॥शि
खायांलोचनद्वंद्वश्रुतिनासाननेषुच ॥ गुदेन्यसेन्मंत्रवर्णान्सर्वेणव्यापकंचरेत् ॥६४॥ खड्गचक्रगदाबाणचापानिपरिघंतथा॥ शूलंभुशुंडींचशिरःशंखंसंद
धतींकरैः ॥ ६५ ॥ महाकालींत्रिनयनांनानाभूषणभूषिताम् ॥ नीलांजनसमप्रख्यांदशपादाननांभजे॥६६॥मधुकैटभनाशार्थंयांतुष्टावांबुजासनः ॥ एवं
ध्यायेन्महाकालींकामबीजस्वरूपिणीम् ॥ ६७ ॥ अक्षमालांचपरशुंगदेषुकुलिशानिच ॥ पद्मंधनुष्कुंडिकांचदंडंशक्तिमसिंतथा ॥ ६८ ॥ चर्मांबुजंत
थाघंटांसुरापात्रंचशूलकम् ॥ पाशंसुदर्शनंचैवदधतीमरुणप्रभाम् ॥ ६९ ॥

इत्यक्षरद्वयेन ॥ सर्वेणसर्वमंत्रेण ॥ जातियुक्तानिनमःस्वाहावषट्हुंवौषट्फट्पदयुक्तानीत्यर्थः ॥ ६३ ॥ वर्णन्यासमाह शिखायांलोचनेति ॥ लोचनद्वयंश्रुतिद्वयं नासाद्वयंचदक्षवामभेदेनसर्वेण
सर्वमंत्रेण ॥६४॥ ध्यानमाह खड्गेति ॥ ६५ ॥ दशपादांदशाननांचेत्यर्थः ॥ ६६ ॥ कामबीजस्वरूपिणींनवार्णमंत्रांतर्गतकामबीजदेवतारूपिणीमित्यर्थः ॥ वाच्यवाचकयोरभेदात्कामबीजस्वरू
पत्वम् ॥ ६७ ॥ महालक्ष्मीध्यानमाह अक्षमालांचेति ॥ ६८ ॥ मायाबी [illegible] त्रांतर्गतमायाबीजदेवतामित्यर्थः ॥ ६९ ॥

॥ ७० ॥ महासरस्वतीध्यानमाह घंटाशूलेति ॥ ७१ ॥ वाणीबीजस्वरूपि[illegible]ागभवेबीजदेवताभित्यर्थः ॥ ७२ ॥ एतासांदेवतानांध्यानविशेषस्तुसप्तशतीरहस्यत्रयेऽस्ति तद्व्या ख्यानेचमयास्पष्टीकृतस्ततएवाऽवधार्यः ॥ यंत्रमाह यंत्रमस्याइति ॥ त्र्यस्रेत्रिकोणमित्यर्थः ॥ ७३ ॥ ७४ ॥ जयादिशक्तीति ॥ जयायैनमः॥विजयायैनमः ॥ अजितायैनमः ॥ अपराजितायै नमः ॥ नित्यायैनमः ॥विलासिन्यैनमः॥ दोग्ध्र्यैनमः ॥ अघोरायैनमः ॥ मंगलायैनमः॥इत्येताःपीठशक्तयोनवमस्कंधोक्तसर्वदेवतानांबोध्याः ॥ पीठेऽनुक्तेशक्तिपीठमितिसामान्यपरिभाषोक्तत्वा त् ॥ ७५॥ आवरणदेवताआह पूर्वकोणेइतिः ॥ देव्यग्रकोणेइत्यर्थः॥सरस्वतीसहितायब्रह्मणेनमःइतिप्रयोगः ॥ एवमन्यत्रबोध्यम् ॥ ७६ ॥ उत्तरतोदक्षिणदेशेवामेवामभागे ॥ तदुक्तम् ॥ वाम

रक्तांबुजासनगतांमायाबीजस्वरूपिणीम् ॥ महालक्ष्मींभजेदेवंमहिषासुरमर्दिनीम् ॥ ७० ॥ घंटाशूलेहलंशंखंमुसलंचसुदर्शनम् ॥ धनुर्बाणान्हस्त पद्मैर्दधानांकुंदसन्निभाम् ॥ ७१ ॥ शुंभादिदैत्यसंहर्त्रींवाणीबीजस्वरूपिणीम् ॥ महासरस्वतींध्यायेत्सच्चिदानंदविग्रहाम् ॥ ७२ ॥ यंत्रमस्याःशृणुप्रा ज्ञ त्र्यस्रंषट्कोणसंयुतम् ॥ ततोऽष्टदलपद्मंचचतुर्विंशतिपत्रकम् ॥ ७३ ॥ भूगृहेणसमायुक्तंयंत्रमेवंविचिंतयेत् ॥ शालग्रामेघटेवाऽपियंत्रेवाप्रतिमासुवा ॥ ७४ ॥ बाणलिंगेऽथवासूर्येयजेद्देवीमनन्यधीः ॥ जयादिशक्तिसंयुक्तेपीठेदेवींप्रपूजयेत् ॥ ७५ ॥ पूर्वकोणेसरस्वत्यासहितंपद्मजंयजेत् ॥ श्रियास हहरिंतत्रनैर्ऋतेकोणकेयजेत् ॥ ७६ ॥ पार्वत्यासहितंशंभुंवायुकोणेसमर्चयेत् ॥ देव्याउत्तरतःपूज्यःसिंहोवामेमहासुरम् ॥ ७७ ॥ महिषंपूजयेदंतेषट् कोणेषुयजेत्क्रमात् ॥ नंदजांरक्तदंतांचतथाशाकंभरींशिवाम् ॥ ७८ ॥ दुर्गांभीमांभ्रामरींचततोवसुदलेषुच ॥ ब्राह्मींमाहेश्वरींचैवकौमारींवैष्णवींतथा ॥ ७९ ॥ वाराहींनारसिंहींचऐंद्रींचामुंडकांतथा ॥ पूजयेच्चततःपश्चात्तत्त्वपत्रेषुपूर्वतः ॥ ८० ॥ विष्णुमायांचेतनांचबुद्धिंनिद्रांक्षुधांतथा ॥ छायाश क्तिंपरांतृष्णांशांतिंजातिंचलज्जया ॥ ८१ ॥ शांतिंश्रद्धांकीर्तिलक्ष्म्यौधृत्तिंवृत्तिंश्रुतिंस्मृतिम् ॥ दयांतुष्टिंततःपुष्टिंमातृभ्रांतीइतिक्रमात् ॥ ८२ ॥ त तोभूपुरकोणेषुगणेशंक्षेत्रपालकम् ॥ वटुकंयोगिनीश्चापिपूजयेन्मतिमान्नरः ॥ ८३ ॥ इंद्राद्यानपितद्वाह्येवज्राद्यायुधसंयुतान् ॥ पूजयेदनयारीत्यादेवीं सावरणांततः ॥ ८४ ॥ राजोपचारान्विविधान्दद्याद्देवाप्रतुष्टये ॥ ततोजपेन्नवार्णंचमंत्रंमंत्रार्थपूर्वकम् ॥ ८५ ॥

भागेततोदेव्याश्छिन्नशीर्षमहासुरम् ॥ पूजयेन्महिषंयेनप्राप्तंसायुज्यमीशयोति ॥ ७७॥७८॥ वसुदलेषु ॥ ७९ ॥ तत्त्वपत्रेषुचतुर्विंशतिपत्रेषुपूर्वतोदेव्यग्रपत्रमारभ्य ॥ ८० ॥ ८१ अस्तेपरमे तद्वाह्येभूपुरे ॥ ८४ ॥ मंत्रार्थपूर्वकमिति ॥ अयमत्रमंत्रार्थः॥ मंत्रेबीजत्रयंक्रमेणमहासरस्वतीमहालक्ष्मीमहाकालीनांवाचकंविच्चेइत्यत्राऽपिवित्चइइतिपदत्रयंक्रमेणचित्सदानंद नांतबीजत्रयस्यक्रमेणविशेषणम् ॥ चामुंडापदंब्रह्मविद्यावाचकम् ॥ तादर्थ्येचतुर्थीअनुसंदध्महेइतिशेषः॥ तथाचायमर्थः ॥ हेचिद्रूपिणिमहासरस्वतिहेसद्रूपिणिमहालक्ष्मिहेआनंद त्वांचामुंडायैब्रह्मविद्याप्राप्त्यर्थमनुसंदध्महेध्यायामइत्यर्थः ॥ तदर्थसंग्रहः ॥ महासरस्वतिचितेमहालक्ष्मिसदात्मिके ॥ महाकाल्यानंदरूपेत्वत्तत्त्वज्ञानसिद्धये ॥ अनुसंदध्महेदेविव इति अयंचार्थःसप्तशतीगुप्तवतीटीकायांपदव्युत्पत्तिप्रदर्शनपूर्वकंभास्कराचार्यैःप्रदर्शितस्ततएवाऽवधार्यः ॥ ८५ ॥

ष्टशक्तीःपूजयेदि ॥ ३९॥४०॥

॥ ४६ ॥

॥ ८७ ॥

...तदेतत्कथ्यते...

...यतम्ने ... नाशिवाम्

...देव्यः सर्वव्याधिविनाशिवाम्

...वर्स्वपदेतथा ॥ ९१ ॥ तदेतत्सर्वमा...

...ष्यम् ॥ लभतेनाऽत्रसंदेहः सत्यंसत्यंमयोदितम् ...

नवरात्रेपठेदेतद्देव्यग्रेतुसमाहितः ॥ परितुष्टाजगद्धात्रीभवत्... ...न्वतम् ॥ ...

...॥हसः ॥ ९६ ॥ शकुनांश्चपरीक्षेतनित्यमस्मिन्यथाविधि ॥ कुमारीदिव्यहस्तेन

...यत्ततः ॥ देवींचजगदीशानींप्रणमेच्चपुनः पुनः ॥ ९८ ॥ सुस्नातांकन्यकांतत्राऽऽनीयाऽभ्य

... ९९ ॥ शुभंवाऽप्यशुभंतत्रयदायातिचतद्भवेत् ॥ उदासीनेऽप्युदासीनंकार्यंभवतिनिश्चि

...चाशत्तमोध्यायः ॥ ५० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

...(९६) श्लोकैः सुविस्तरः ॥ देवीभागवतस्यास्यनवमस्कंधईरितः ॥

...त्ते शकुनांश्चेति॥तद्विधिमाह कुमारीति ॥९७॥ ९८ ॥ तत्र कुमार्या ॥ ९९ ॥ १०० ॥ श्रीमच्छैवकुलोत्पन्नोरंगनाथा

...ऽस्यव्याख्यानरहितस्यच ॥ व्याख्यांयःकृतवान्सम्यक्तिलकाख्यांमहत्तराम् ॥ नवमस्कंधएतस्याःसमाप्तोऽभूच्छुभार्थ

...रंगनाथात्मजलक्ष्मीगर्भसंभवनीलकंठकृतेदेवीभागवतव्याख्यानेतिलकाभिधानेनवमस्कंधेपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ छ ॥

मुम्बय्यां श्रीकृष्णदासात्मजेन खेमराजेन स्वकीये श्रीवेङ्कटेश्वर यन्त्रालयेऽङ्कित्वा

प्रकाशितम् । संवत् १९५१ शके १८१६

|| ७० || महासरस्वतीध्यानमाह घंटाशूलेति || ७१ || वाणीबीजस्वरूपि ... ागभवबीजदेवतामित्यर्थः || ७२ || एतासांदेवतानांध्यानविशेषस्तुसप्तशतीरहस्यत्रयेऽस्ति तद्द्वा

रूपानेचमयास्पष्टीकृतस्ततएवाऽवधार्यः || यंत्रमाह यंत्रमस्याइति || त्र्यस्रंत्रिकोणमित्यर्थः || ७३ || ७४ || जयादिशकीति || जयायैनमः||विजयायैनमः || अजितायैनमः || अपराजिता

नमः || नित्यायैनमः ...

तू || ७५|| आवरणदे ... शक्तिपीठमितिसामान्यपरिभाषीकृत्वा

... वामभागे || तदुक्तम् || वाम

रक्तांबुजासन ...

पद्मेर्दधानांकु ... धनुर्बाणान्हस्त

त्र्यस्त्रंपट्कोणसयुतम् || ... मस्याः शृणुप्रा

|| ७४ || बाणलिंगेऽथवाभू ... ताप्रतिमासुवा

इहरितत्रनैर्ऋतेकोणकेयजेत् ... || श्रियास

कोणेषुयजेत्क्रमात् || नंदजां ... पूजयेद्दंतेषट्

|| ७९ || वाराहींनारसिंहींचपं ... वैष्णवींतथा

किंपरांतृष्णांशांतिजातिचलज ... या || छायाश

तोभूपुरकोणेषुगणेशंक्षेत्रपालक ... मात् || ८२ || त

सावरणांततः || ८४ || राजोपचारै ... देनयारीत्यादेवीं

श्रीभागवते नवमस्कंधः समाप्तः ||

भागेततोदेव्याश्छिन्नशीर्षमहासुरम् || पूजयेन्म ... तुर्विंशत ... पत्रमारभ्य || ८० || ८१ || नमस्तेपरमे

तद्बाह्येभूपुरे || ८४ || मंत्रार्थपूर्वकमिति || अथ ... लानांवाचकंविच्चेइत्यत्राऽपिवितृचइइतिपदत्रयंक्रमेणचित्सदानंद

नांतंबीजत्रयस्थक्रमेणविशेषणम् || चामुंडापदंब्रह्म ... || तथाचायमर्थः || हेचिद्रूपिणिमहासरस्वतिहेसद्रूपिणिमहालक्ष्मिहेआनंद

त्वांचामुंडायैब्रह्मविद्याप्राप्त्यर्थमनुसंदध्महेध्यायामइत्य ... महालक्ष्मिसदारिमके || महाकाल्यानंदरूपेत्वत्तत्त्वज्ञानसिद्धये || अनुसंदध्महेदेवि ... शक्तीःपूजयेदि

इति अयंचार्थःसप्तशतीगुप्तवतीटीकायांपदव्युत्पत्तिप्रदर्शनपूर्वक ... एवाऽवधार्यः || ८५ ||

|| ३९||४० ||

|| ४६ ||